LLXQ
C28L8

Mr B. L. F. CLEMENS SCHRÖNER

GEZINSVOOGDIJ EN LEVENSLOOP

ONDERZOEK NAAR DE RESULTATEN
VAN GEZINSVOOGDIJ-GEVALLEN
IN DE GROTE STAD
EN OP HET PLATTELAND

1952

INSTITUUT VOOR PRAEVENTIEVE GENEESKUNDE
LEIDEN

BIBLIOTHEEK NEDERLANDS INSTITUUT
VOOR PRAEVENTIEVE GENEESKUNDE

Errata

Pag. 77, 4e regel:

i. p. v. „een rapport van een ambtenaar voor de kinderwetten", leze men: „een kinderpolitierapport".

Pag. 77, 7e regel:

„Kinderpolitie" moet worden: „ambtenaar voor de kinderwetten".

VOORWOORD.

Hoewel het Instituut der Wettelijke Ondertoezichtstelling reeds bijna 30 jaren bestaat, bevindt de gezinsvoogdij zich nog in een experimenteel stadium. Algemeen aanvaarde richtlijnen bestaan niet. Iedere gezinsvoogd volgt zijn eigen methode en van een doeltreffende, individuele leiding door kinderrechter en gezinsvoogdijvereniging kan in vele gevallen niet gesproken worden. In tegenstelling met hetgeen in vele andere landen gebruikelijk is, worden in Nederland in de meeste gevallen particuliere burgers en geen opgeleide beroepskrachten tot gezinsvoogden benoemd. Hiervoor zijn inderdaad principiële en zwaarwegende argumenten aan te voeren. Maar het kan aan de andere kant toch niet ontkend worden, dat zo nu en dan enige twijfel opkomt aan de juistheid en efficiency van deze gedragslijn.

Tot dusver was ten onzent nog niet onderzocht of de gezinsvoogdij nuttige resultaten afwerpt. Het is de vraag of het van verantwoordelijkheidsgevoel getuigt, wanneer wij, zonder ons rekenschap te geven van deze resultaten, automatisch voortgaan op de eens ingeslagen weg. Het is nuttig en noodzakelijk om met grote objectiviteit en nauwkeurigheid na te gaan wat met alle op de huidige wijze gespendeerd sociaal gevoel, zorg, moeite en kosten werd bereikt en of het instituut der gezinsvoogdij aan de gestelde verwachtingen heeft beantwoord.

En wanneer de resultaten van de gezinsvoogdij-uitoefening zakelijk zijn onderzocht en bestudeerd, wanneer voorts met toetsing aan de uitkomsten daarvan, onder meer zorgvuldig is nagegaan aan welke eisen de ideale gezinsvoogd moet voldoen en hoe hij het beste kan worden gesteund in het volbrengen van zijn mooie en moeilijke werk — een werk, dat ongetwijfeld ook tot ontplooiing en verrijking van de eigen persoonlijkheid bijdraagt —, dan kunnen wellicht met redelijke kans op gunstige resultaten, bepaalde algemeen te aanvaarden richtlijnen worden vastgesteld.

Het Nederlands Verbond der Verenigingen Pro Juventute heeft aan het Instituut voor Praeventieve Geneeskunde te Leiden verzocht een onderzoek naar de resultaten van een aantal gezinsvoogdijgevallen in te stellen. Het resultaat van dit onderzoek, onder leiding van Prof. Dr J. Koeke-

bakker verricht door Mej. Mr B. L. F. Clemens Schröner, ligt thans voor U. Het onderzoek, dat met de grootste zorgvuldigheid en wetenschappelijke zin is uitgevoerd, omvat gevallen van gezinsvoogdij in de stad en op het platteland in 1930—1936, welke een voor de gezinsvoogdij-uitoefening in ons land typerende waarde hebben.

Bij het onderzoek is geconstateerd, dat er zeer veel liefde, behoefte om te dienen en sociaal gevoel in de gezinsvoogdij-uitoefening is geïnvesteerd naast eigenliefde en zucht tot overheersing — even menselijke eigenschappen. De gezinsvoogdij stond in de jaren 1930 e.v. in haar kinderschoenen. Het was pionierswerk, het waren nog de eerste bijlslagen in het maagdelijk woud. Voortreffelijk werk werd verricht, maar er werden uiteraard ook door allen, die met de gezinsvoogdij te maken hadden, misslagen gedaan, die duidelijker in het oog springen dan de meer bedekte, maar gelijkgewortelde fouten van thans. De lezer houde daar rekening mee en beoordele die pioniers, die zich vol toewijding en goede trouw aan de gezinsvoogdij gegeven hebben, met de billijkheid, die zij verdienen. Wij hebben de gelegenheid gehad in de laatste 20 jaren iets te leren, wij hebben misschien sommige onjuiste of inefficiente gedragingen tot kleinere proporties kunnen reduceren, maar we hebben ze veelal niet met wortel en tak kunnen uitroeien. Het rapport vermeldt vele positieve resultaten, maar daarnaast kunnen wij in de scherpe spiegel, die ons hier wordt voorgehouden, in min of meer vergrote dimensies, de fundamentele tekortkomingen zien, die het gezinsvoogdijwerk in zijn huidige, nog steeds experimentele stadium nu eenmaal aankleven.

Het Nederlands Verbond der Verenigingen Pro Juventute hoopt door het bevorderen van dit onderzoek en door het mogelijk te maken dat dit werk voor een billijke prijs voor alle belangstellenden beschikbaar kan worden gesteld, iets te kunnen bijdragen tot een hernieuwde zorgvuldige bestudering van de problemen van de gezinsvoogdij en tot een harmonische verdere ontwikkeling van dit instituut.

De voorzitter van het Ned. Verbond
der Verenigingen „Pro Juventute",

Mr B. KIST.

INHOUD.

Voorwoord . . . . . blz. 5

Inleiding 11

Hoofdstuk I: De ondertoezichtstelling in de arrondissementen Amsterdam en Groningen in de jaren 1930 t/m 1936.

I. Inleiding 17
2. De historische ontwikkeling 18
3. Grote stad en platteland 29
4. De uitgekozen jaren en arrondissementen 36

Hoofdstuk II: Methode van onderzoek.

1. De selectie van een aantal jaren 52
2. De selectie van een groep gevallen 52
3. De representatieve waarde van de geselecteerde groep . . 54
4. De steekproef 58
5. Het opvragen der adressen 60
6. Voorbereiding van de interviews 60
7. De bezoeken aan gezinsvoogden en oud-pupillen 62
8. De introductie bij de oud-pupillen 63
9. De inleiding tot het gesprek 64
10. De interview-methodiek 64
11. De onvolledigheid van het interview 66
12. Divergentie tussen de oorspronkelijke en de door de interviews verkregen gegevens 68
13. Aantal gevoerde gesprekken. Duur van het onderzoek . . 69
14. Contrôle der gegevens 69
15. De aard van het onderzoek in vergelijking met andere onderzoekingen 70

Hoofdstuk III: De betekenis der dossiergegevens.

1. Het dossiermateriaal 77
2. De bewerking van dit dossiermateriaal 78

3. Critische beoordeling der dossiergegevens 78
4. De consequenties van onvoldoende rapportering of onvoldoende bewerking van de gegevens 79
5. De betekenis der gezinsvoogdrapporten 84

Hoofdstuk IV: De gezinsvoogd.

1. Sociologische aspecten 88
2. Psychologische motieven 93
3. De verhouding van de gezinsvoogd tot de kinderrechter 106
4. Betekenis van een vereniging van gezinsvoogden 113
5. Betekenis van opleiding en deskundigheid 116
6. Werkwijze van de gezinsvoogden 122
7. De techniek in het gezinsvoogdijwerk 144

Hoofdstuk V: Gezinsvoogdij als beïnvloedingsmogelijkheid.

1. Toegankelijkheid der gezinnen voor beïnvloeding van buiten af 156
2. Weerstandsvorming door het dwingend karakter van de gezinsvoogdij; de betekenis van strafrechtelijke tegenover civielrechtelijke ondertoezichtstelling 159
3. Weerstandsvorming tengevolge van de wijze waarop men gezinsvoogdijpupil wordt 164
4. De betekenis van de rechtszitting 167
5. De betekenis van opneming ter observatie en vastzetting 171
6. De verlenging 176
7. Weerstandsdoorbreking en gedragsverandering 178

Hoofdstuk VI: De gezinsvoogdijpupil.

1. Inleiding 189
2. Indeling der gezinsvoogdijpupillen op grond van hun oordeel over de betekenis van de gezinsvoogdij 189
3. Indeling der pupillen op grond van de aard van hun persoonlijke contacten met de gezinsvoogden 195
4. Algemene kenmerken aan de hand van de dossiergegevens 200
5. Groepering van de gezinsvoogdijpupillen 213

Hoofdstuk VII: De verdere levensloop der pupillen.

1. Algemene beschouwing 224
2. De tijd waarin de meeste pupillen volwassen werden . . . 229

3. De plaats, waar de pupillen volwassen werden 231
4. De belangrijkste levensgebieden 232
5. Geestelijke gezondheid en maatschappelijk gedrag . . . 253

Hoofdstuk VIII: De resultaten in cijfers.

1. Inleiding 264
2. Mate van overeenstemming tussen de beoordelaars . . 267
3. Verband tussen subjectief bepaalde factoren 286
4. Objectief bepaalbare factoren 301

Hoofdstuk IX: Conclusies en richtlijnen voor het practische werk 306

Supplement I

Lijsten A, B, C en D 322
Beoordelingsschema 330
Beschrijving van enige gezinsvoogden 333

Supplement II

Beschrijving van de pupillen 348

Summary 532

Litteratuurlijst 539

ONDERZOEK NAAR DE RESULTATEN DER GEZINSVOOGDIJ.

INLEIDING.

1 November 1947 werd het feit herdacht, dat 25 jaar geleden „de ondertoezichtstelling" — en daarmede „de gezinsvoogdij" — werd ingevoerd. Bij die gelegenheid werd door het Nederlands Verbond der Verenigingen van „Pro Juventute" een reeds lang gekoesterde wens geuit om een onderzoek te doen instellen naar de gedurende de afgelopen 25 jaren met de gezinsvoogdij bereikte resultaten. Men wist wel, dat er door tal van vrijwillige krachten in de loop der jaren véél en degelijk werk was verzet ter bescherming van het verwaarloosde, misdeelde en on-aangepaste kind, men wist ook te wijzen op verschillende frappante successen, doch over de duurzaamheid der successen verkeerde men in onzekerheid. Er heerste twijfel over de keuze der gevallen, de keuze der gezinsvoogden, de wijze van werken. Men vroeg zich af of gezinsvoogdijwerk op de duur voornamelijk in de hand van niet-opgeleide krachten mocht blijven.

De eerste jaren van het bestaan van het nieuwe instituut der ondertoezichtstelling waren gekenmerkt door een groot enthousiasme, de latere jaren door zorgen, voornamelijk om voldoende krachten beschikbaar te vinden om het steeds groeiend aantal „toezichtgevallen" op te vangen. Ervaring van jaren had velen doen inzien, dat het gezinsvoogdijwerk méér eiste dan alleen philantropie en enthousiasme om te helpen. Men schrok terug voor de eisen, die het werk stelde. Telkens bedankten vrijwillige krachten na te grote moeilijkheden en teleurstellingen. Bij de afsluiting van de afgelopen 25 jaren voelde men dringend de behoefte aan inzicht en nieuwe richtlijnen. Het Nederlands Verbond der Verenigingen van „Pro Juventute" richtte als de vertolker van deze gevoelens, in 1947 tot de afdeling Geestelijke Gezondheid van het Instituut voor Praeventieve Geneeskunde het verzoek om aan de hand van een aantal gezinsvoogdijgevallen een diepgaand onderzoek in te stellen naar de resultaten van de gezinsvoogdij. Er werd in de eerste plaats gedacht aan een casuïstische studie.

De besprekingen leidden tot de opzet van een onderzoek, waarmede in

1948 een aanvang werd gemaakt. Volgens de wens van Pro Juventute werd met het onderzoek begonnen in Amsterdam, de stad, waarin de gedachte der gezinsvoogdij het eerst ontstaan en het snelst tot ontwikkeling gekomen was.

Later, in 1949, werd hiernaast eenzelfde onderzoek verricht op het Groningse platteland. De ervaring, dat de gezinsvoogdij zich in landelijke arrondissementen zo traag ontwikkelde, had het verlangen doen ontstaan een grote stad en een plattelandsstreek in dit opzicht met elkaar te vergelijken. Dat juist het Groningse platteland werd uitgekozen, geschiedde op instigatie van Pro Juventute, dat niet dan na uitvoerig overleg dit arrondissement had uitgekozen als representant der landelijke arrondissementen (practische overwegingen en het feit dat het arrondissement Groningen een belangrijke mate van activiteit inzake de gezinsvoogdij had vertoond gaven in deze de doorslag).

De jaren die voor het onderzoek werden uitgekozen waren de jaren 1930 tot en met 1936. Aanvankelijk was de keuze alléén op het jaar 1930 gevallen. Doch op aanraden van de kinderrechter te Amsterdam, Mr W. P. C. Knuttel, die van de aanvang af getuigde van zijn grote belangstelling in dit onderzoek, werd een groter aantal jaren erin betrokken. Een punt van overweging was hierbij dat dan tegelijkertijd in Amsterdam de invloed van twee verschillende opvattingen van de twee kinderrechters, die elkaar in die periode afwisselden, kon worden nagegaan.

Het voordeel van de periode 1930—1936 was dat men met het instituut der ondertoezichtstelling toen reeds ervaring over enige jaren had, terwijl bovendien het grote aantal jaren sinds de beëindiging van de in die periode aangevangen ondertoezichtstellingen verlopen, enigermate voldoende was voor de beoordeling of iemand in het leven al of niet geslaagd te noemen was.

De jaren 1930 t/m 1936 waren evenwel bijzondere, nl. crisis-jaren, en de arrondissementen Amsterdam en Groningen vertoonden bijzonderheden ten aanzien van de ontwikkeling van het instituut der ondertoezichtstelling.

Om een voor het gehele land representatief aantal gezinsvoogdijgevallen te onderzoeken, ware het uiteraard beter geweest, wanneer van *elk* jaar sinds 1922 en uit *elk* arrondissement in Nederland een aantal gevallen genomen was. Het is immers denkbaar, dat de levensloop van de in de uitgekozen jaren 1930 t/m 1936 onder toezicht gestelden een gunstiger of een ongunstiger beeld te zien geeft dan die van kinderen in andere tijdsomstandigheden opgegroeid. Het is ook denkbaar, dat aan kinderen uit enkele arrondissementen, dus bv. Amsterdam en Groningen, bij de uitoefening van de gezinsvoogdij meer of minder zorg werd be-

steed dan in andere arrondissementen, waardoor de uitslag van het onderzoek in die arrondissementen verricht, gunstig of ongunstig beïnvloed wordt.

Het was nu echter zo, dat bij de opzet van dit onderzoek om bovengenoemde redenen besloten werd het onderzoek slechts in Amsterdam en op het Groningse platteland en over de periode 1930 t/m 1936 te doen plaats vinden. Het gevolg hiervan is, dat de conclusies, waartoe dit onderzoek aanleiding geeft, niet voor alle arrondissementen, en de resultaten, die met de onder toezicht gestelden werden bereikt, niet zonder meer voor alle gezinsvoogdijpupillen mogen gelden.

Men houde dus in het oog, dat dit onderzoek van de aanvang af zijn beperkingen heeft gehad.

In het eerste hoofdstuk zijn de jaren 1930 t/m 1936 en de arrondissementen Amsterdam en Groningen nader onder de loupe genomen. Het Centraal Bureau voor de Statistiek, inzonderheid de heer Mr P. J. Coffrie, hoofd van de afdeling Gerechtelijke Statistiek, zijn wij veel dank verschuldigd voor de waardevolle aanwijzingen voor dit hoofdstuk verschaft.

In het tweede hoofdstuk is aangegeven hoe uit beide ressorten een verantwoorde „steekproef" werd gedaan en wel zo, dat daarin een verkleind beeld werd verkregen van het totaalbeeld, dat beide arrondissementen inzake de gezinsvoogdij vertoonden. Het definitieve aantal gezinsvoogdijpupillen werd vastgesteld op 242. Dit geschiedde volgens de aanwijzingen van de heer Drs Ch. A. G. Nass, wnd hoofd van de afdeling Statistiek van het Instituut voor Praeventieve Geneeskunde, met welke afdeling voortdurend een nauwe en prettige samenwerking heeft bestaan. [1])

Aan de hand van deze aldus verkregen gezinsvoogdijgevallen is vervolgens in de volgende hoofdstukken de betekenis van de gezinsvoogdij bestudeerd. De vraag naar de representatieve waarde van het oorspronkelijke materiaal kwam geleidelijk in een geheel ander licht te staan, naarmate de vraag betreffende de gezinsvoogdij als psychische beïnvloedingsmogelijkheid meer op de voorgrond trad. Het werd ons steeds duidelijker, dat wij, om inzicht in de waarde van het instituut der onder-

[1]) Met enige aarzeling zijn de eerste twee hoofdstukken opgenomen in de omvang, die zij thans verkregen hebben. Enerzijds vreesde ik, dat lezers, die niet in de methodologische problemen van de opzet van een onderzoek, maar alleen in de practische problemen van het gezinsvoogdijwerk geïnteresseerd zijn, hun belangstelling zouden verliezen, indien zij eerst twee moeilijk leesbare hoofdstukken zouden moeten bestuderen. Anderzijds meende ik, dat deze hoofdstukken toch aan de aanvang niet gemist zouden kunnen worden, omdat zij de basis vormen van het gehele onderzoek. Ik heb daarom deze hoofdstukken in hun gehele omvang opgenomen, doch voor de genoemde lezers hierin enkele passages met een * aan het begin en eind ervan aangegeven, opdat zij zich slechts tot het lezen van deze paragrafen en zinnen behoeven te beperken. Hetzelfde gebeurde in Hoofdstuk VIII.

toezichtstelling te verkrijgen, ons méér ten doel moesten stellen dan alleen een casuïstische studie. De oorspronkelijke wens van Pro Juventute om een casuïstische studie te verkrijgen is daardoor slechts in zoverre vervuld, dat achter in dit boek van elke pupil een betrekkelijk summiere levensbeschrijving is gegeven. Het zwaartepunt van het boek is geheel komen te liggen op de betekenis van de gezinsvoogdij als beïnvloedingsmogelijkheid en dientengevolge op een uitvoerige bestudering van de gezinsvoogden van wie deze beïnvloeding is uitgegaan.

Voor zover bekend is nog nimmer een persoonsbeschrijving gegeven van een aantal werkers op kinderbeschermings- of reclasseringsgebied. Niet van *alle* gezinsvoogden zijn persoonsbeschrijvingen gegeven; deze zijn alléén gegeven voorzover nodig als achtergrond bij de beschrijving hunner werkwijze. Het was de bedoeling inzicht in hun *werkwijze en techniek* te verkrijgen om aan de hand daarvan nieuwe richtlijnen voor het toezichtwerk te vinden.

Wij hadden parallel met de beschrijving van de gezinsvoogden ook een beschrijving kunnen geven van de gezinsvoogdijpupillen, zoals deze bij de aanvang der ondertoezichtstelling waren, doch aangezien dit niets nieuws zou hebben opgeleverd, hebben wij ons bij de beschrijving der gezinsvoogdijpupillen slechts tot enkele hoofdlijnen bepaald.

Wanneer men zich meer ten doel stelt dan alléén het geven van een casuïstiek en met dit onderzoek inzicht hoopt te kunnen geven in de resultaten die in het algemeen met de gezinsvoogdij te bereiken zijn, stuit men op het psychologische probleem van de beïnvloeding. Gezinsvoogdij immers beoogt beïnvloeding en verandering van mensen. Het ligt dus voor de hand dat wij ons bij de bestudering van de gezinsvoogdij afvroegen wat er op psychologisch gebied in het algemeen bekend was over de beïnvloedingsmogelijkheden van de mensen ten opzichte van elkaar. En hier bleek ons reeds dadelijk dat dit een nog zeer weinig geëxploreerd terrein was, zodat wij bij de bestudering van de gezinsvoogdij voor nog onopgeloste vragen kwamen te staan en voorzichtig moesten zijn met het trekken van conclusies.

Voor een volgend probleem zagen wij ons gesteld, toen wij de levensloop der oud-pupillen nagingen. Het was nl. moeilijk om na te gaan wat er van de beïnvloeding nog over was, door de lange tijd die er inmiddels was verlopen. Weinig is men op de hoogte van de ontwikkeling van de mens na zijn puberteit en de verwerking van invloeden en indrukken gedurende de eerste en latere jeugdjaren verkregen. Weten wij in dit opzicht al weinig af van de verdere levensloop van de mens in het algemeen, omtrent de ontwikkeling van bepaalde typen mensen uit onze samenleving is ons in het geheel niets bekend. Hoe zelden is er nog

gedacht over de psychologische ontwikkeling van het *volkskind*, van het gezin waarin *dit* opgroeit en van *zijn* verdere ontwikkeling. Juist het volkskind kwam overwegend voor in dit materiaal.

In de derde plaats hadden wij rekening te houden met de tijdsomstandigheden waaronder alle oud-pupillen opgroeiden, nl. met de invloed van de oorlog. In hoever waren de oud-pupillen, overwegend behorend tot de volks- en arbeidersklasse, hierdoor psychisch meer of minder getroffen dan leeftijdgenoten? Ook dit was een vraag die niet gemakkelijk te beantwoorden bleek te zijn door gebrek aan gegevens op dit punt.

Uit een en ander moge blijken dat de vraag ons door de opdrachtgever voorgelegd: „welke zijn de resultaten der gezinsvoogdij?" niet zo eenvoudig te beantwoorden en moeilijk in getallen weer te geven was. Niettemin vindt men in hoofdstuk VII een beschrijving van de verdere levensloop van de pupillen en in hoofdstuk VIII de resultaten ook in cijfers uitgedrukt. Deze cijfers werden berekend volgens de waarderingen die door drie medewerkers van het Instituut voor Praeventieve Geneeskunde over elk geval, in getallen uitgedrukt, gegeven waren. Men hoede zich er evenwel voor in dit hoofdstuk nu de eindrekening te verwachten die beslissend is voor de betekenis van de gezinsvoogdij. Dit hoofdstuk zij slechts als „toegift" beschouwd. Persoonlijk geloof ik nl., dat met de beschrijving van de levensloop der pupillen in hoofdstuk VII de meeste perspectieven zijn gegeven.

Bij het lezen van dit hoofdstuk en vooral ook bij het raadplegen der gevalsbeschrijvingen (zie het Supplement) zal het de lezer vermoedelijk gaan als ons zelve gedurende het gehele onderzoek: zijn gestemdheid over het effect der gezinsvoogdij zal met het geval wisselen. Maar uiteindelijk moge hij evenals wij tevreden zijn dat zoveel oud-pupillen een goede aanpassing in het leven hebben gevonden en dat slechts zo weinigen de samenleving blijvend tot last zijn geworden.

HOOFDSTUK I.

DE ONDERTOEZICHTSTELLING IN DE ARRONDISSEMENTEN AMSTERDAM EN GRONINGEN IN DE JAREN 1930 T/M 1936.

☆ § 1. INLEIDING [1]

De maatregel van ondertoezichtstelling is sinds 1922 een wettelijk instituut [2]). Door de rechter, met name de kinderrechter, kan sindsdien de ouderlijke macht worden beperkt in gevallen waarin kinderen „met lichamelijke of zedelijke ondergang" worden bedreigd. De beperking bestaat hierin dat ouders van dergelijke kinderen verplicht worden zich te houden aan aanwijzingen die een door de kinderrechter benoemde „gezinsvoogd" met betrekking tot de opvoeding geeft [3]).

Vóór 1922 vormde het „patronaat" een officieus instituut, dat alleen in enkele plaatsen in het land tot bloei is gekomen: particulieren („patroons" of „patronessen") stelden zich beschikbaar om hulp te bieden in die gezinnen waarin kinderen door ongelukkige of verkeerde gezinsverhoudingen gevaar liepen te gronde te gaan [4]).

Die hulp kon echter alleen geboden worden, wanneer de ouders bereid waren deze te aanvaarden.

[1]) Zie hiervoor p. 13 noot 1.

[2]) *Art. 373* B.W., ingevoerd bij de wet van 5 Juli 1921 (S. no. 834), welke in werking trad op 1 November 1922 (S. no. 544), thans art. 365 (krachtens de wet van 10 Juli 1947, S. no. H. 232), luidt als volgt: „Indien een kind zodanig opgroeit, dat het met zedelijke of lichamelijke ondergang wordt bedreigd, kan de kinderrechter het onder toezicht stellen".
Art. 39 decies Sr. (bij dezelfde wet van 1921 ingevoerd): Bij strafrechtelijke vervolging van een minderjarige persoon wegens een feit vallende in de bepaling van een misdrijf of van een der overtredingen bedoeld in de artikelen 432, 433 en 434 kan de rechter, indien het gehouden onderzoek daartoe aanleiding geeft, de schuldige bij zijn uitspraak voor een bepaalde tijd onder toezicht stellen op de in artikel 373 van het Burgerlijk Wetboek omschreven grond.

[3]) Art. 373 e B.W., thans art. 371: „Bij de verzorging en opvoeding van het onder toezicht gestelde kind moeten de ouders zich gedragen naar de aanwijzingen van de gezinsvoogd..."

[4]) Jaarboek voor de reclassering van volwassenen en kinderen, 1924—1925, p. 48.

In 1922 veranderden er drie dingen:

1e. het toezicht kreeg een wettelijke grondslag;

2e. ook kinderen wier ouders niet spontaan wilden medewerken konden worden bereikt;

3e. in geval van tegenwerking van de officieel benoemde gezinsvoogd of, volgens de nieuwe wet van 1947 (in werking getreden op 1 Augustus 1948), in geval van ernstige veronachtzaming van de aanwijzingen van de gezinsvoogd, konden ouders uit de ouderlijke macht worden ontzet [5]).

De onderhavige studie stelt zich ten doel een beschrijving te geven van wat er in de practijk met deze wettelijke ondertoezichtstelling is bereikt. Duizenden kinderen zijn in de loop der jaren onder toezicht gesteld. Hen allen in dit onderzoek te betrekken was ondoenlijk.

Ervaringen met tal van onderzoekingen hebben ons, dank zij de ontwikkeling van de statistische wetenschap, geleerd, dat met het nemen van een steekproef, een „sample", kan worden volstaan.

Door de opdrachtgevers van dit onderzoek werden evenwel twee arrondissementen, nl. Amsterdam en Groningen, *aangewezen*, terwijl in onderling overleg de periode 1930—1936 werd *uitgekozen*. Jaren en arrondissementen werden derhalve niet statistisch bepaald, doch uit practische overwegingen uitgekozen.

Hoe het voor het onderzoek in aanmerking komende aantal tenslotte uit het totaal, dat in deze twee arrondissementen in gemelde jaren onder toezicht werd gesteld, statistisch werd berekend, is in het tweede hoofdstuk uiteengezet. In dit hoofdstuk is belicht of en in hoeverre de uitgekozen jaren en arrondissementen representatief zijn te noemen voor het totaal aantal onder toezicht gestelden in alle jaren in het gehele land.

§ 2. DE HISTORISCHE ONTWIKKELING.

A) *De invloed van tijdsomstandigheden en regeringsbeleid op de mate van toepassing van de maatregel van ondertoezichtstelling in het gehele land.*

Bijzondere tijdsomstandigheden hebben voortdurend duidelijk een stempel gedrukt op de mate der toepassing. Was er in de aanvang der gezinsvoogdijgeschiedenis, zoals in een artikel van de redactie van het Maandblad voor berechting en reclasseering over de gezinsvoogdij in 1923 werd

[5]) Art. 374 c, 4e, B.W.: „Indien de rechtbank zulks in het belang der kinderen noodzakelijk oordeelt, kan zij een ouder van de ouderlijke macht over een of meer zijner kinderen ontzetten op grond van: ... 4e het in ernstige mate veronachtzamen van de aanwijzingen van de gezinsvoogd; ..."

gezegd „een chaos, maar een enthousiaste chaos" en had men de eerste negen jaren „wind en stroom" mee [6]) de volgende jaren waren een tijd van zorg en strijd. Het gehele instituut der gezinsvoogdij liep gevaar. Wat met enthousiasme was opgebouwd, dreigde ineen te storten, omdat de overheid financieel niet meer kon steunen. Pro Juventute zag zich in 1932 gedwongen een adres aan de Minister te zenden om te voorkomen dat het gehele instituut der gezinsvoogdij zou moeten worden opgeheven.

Wij bespreken nu in het kort achtereenvolgens drie perioden, die economisch of anderszins de mate van toepassing van de maatregel van ondertoezichtstelling sterk beïnvloed hebben.

a) *De economische crisis* omstreeks 1930—1936. Deze is oorzaak geweest van een teruglopen van het aantal ondertoezichtstellingen.

Sinds de invoering van de maatregel der ondertoezichtstelling was het aantal gezinsvoogdijgevallen gestadig gegroeid. Deze toeneming in de toepassing van de maatregel had grote vermeerdering der kosten (door vastzettingen in inrichtingen, uitgaven voor pupillen in verband met het vinden van werk, reiskosten etc.) veroorzaakt. Het gevolg hiervan was dat, toen het land in economische nood verkeerde, door de Minister op 7 December 1931 een circulaire werd gezonden aan de kinderrechters waarin op *bezuiniging* werd aangedrongen en derhalve op *beperking der toepassing*.

De vermindering der toepassing was alléén merkbaar in het arrondissement Amsterdam. Deze vermindering zou vermoedelijk meer merkbaar geweest zijn als niet aan genoemde circulaire op 23 October 1931 een andere was voorafgegaan, die de voogdijraden aanmaande (eveneens met het oog op een beperking der rijksuitgaven) het aantal ontzettingen uit en ontheffingen van de ouderlijke macht te beperken.

Immers door het voorschrift om ontzetting of ontheffing zoveel mogelijk achterwege te laten zal men in vele arrondissementen naar verhouding meer naar de ondertoezichtstelling hebben moeten grijpen.

Ofschoon de beschikbare geldmiddelen onverminderd de eis bleven stellen van beperking tot de strikt noodzakelijke maatregelen, nam het aantal onder toezicht gestelde kinderen in totaal in 1934 weer toe, mogelijk als gevolg van de ontreddering in sociaal en maatschappelijk opzicht in die crisisjaren. De ministeriële circulaire van 29-6-1934 aan de Procureurs-Generaal bij de gerechtshoven, waarin de wenselijkheid werd uitgesproken, om, alvorens tot strafrechtelijke vervolging van minderjarigen over te gaan, aandacht te schenken aan de vraag of wellicht langs

[6]) De kinderrechter en zijn diverse hulpkrachten, Maandblad voor berechting en reclasseering 1923, p. 125, „De eerste kwarteeuw der kinderwetten" 1930, p. 217 e.v., lezing kinderrechter Amsterdam, Mbl. ber. en recl. 1933, p. 18.

een andere weg dan de strafrechtelijke iets ten opzichte van de betrokken minderjarigen zou kunnen worden bereikt, — gedacht werd daarbij aan de mogelijkheid van civielrechtelijke ondertoezichtstelling —, heeft in deze geen zichtbaar effect gehad.

Immers, al steeg het aantal civielrechtelijke ondertoezichtstellingen in 1934, deze stijging was niet het gevolg van de afneming der strafrechtelijke. Bovendien liep het aantal civielrechtelijke ondertoezichtstellingen in 1935 reeds weer terug. En wat de afneming der strafrechtelijke ondertoezichtstellingen aangaat, deze was slechts een relatieve: het percentage van het aantal schuldig verklaringen, waarop ondertoezichtstelling volgde, verminderde. Het aantal schuldigverklaringen zelf was echter sterk toegenomen in de jaren 1932 tot 1936 (van 1642, tot resp. 1790, 2028, 2398, 2589).

b) *De oorlogsjaren 1940—1945.*

De *oorlogsjaren* geven frappante veranderingen in vergelijking met de jaren van vóór 1940 te zien: het aantal strafrechtelijke ondertoezichtstellingen steeg met 166 % [7]); het aantal civielrechtelijke nam toe [8]) met 83 %; het aantal ontzettingen en ontheffingen [9]) steeg naar verhouding minder dan het aantal ondertoezichtstellingen, nl. slechts met 35 %. Men moet echter aannemen dat zowel ondertoezichtstellingen als ontzettingen en ontheffingen hogere cijfers te zien zouden hebben gegeven, indien de practische mogelijkheden om ten aanzien van de problemen dezelfde hulp te bieden als voorheen, niet aanmerkelijk waren ingekort. De belemmeringen in het treffen van civielrechtelijke maatregelen veroorzaakten in het kinderrecht enige verschuiving van het civiele- naar het strafrecht.

c) *De na-oorlogs-jaren.*

Na de oorlog is in bijna alle arrondissementen [10]) het aantal civielrechtelijke ondertoezichtstellingen de tendenz gaan vertonen in sterkere mate toe te nemen dan dat der strafrechtelijke, niettegenstaande het aantal schuldig verklaarden nog zeer hoog was. Door de ontwrichting van zovele gezinnen nam nl. het aantal familiegevallen sterk toe [11]).

In hoever de wijziging in de kinderwetgeving in 1948 een neiging tot

[7]) Vergl. de cijfers in Mbl. berechting en reclassering 1951, p. 36 e.v.; strafrechtelijk onder toezicht gestelde kinderen in 1939: 534, in 1943: 1418.

[8]) Civielr. onder toezicht gestelden p. 100.000 kinderen beneden 21 jaar in 1939: 56,5; in 1943: 102,4. (Mbl. ber. en recl. t.a.p.)

[9]) Ontzettingen + ontheffingen in 1939: 931 (438 + 493); in 1943: 1263 (637 + 626).

[10]) Niet in Roermond en Leeuwarden.

[11]) Maandblad berechting en reclassering 1947, p. 151.

nog sterkere toeneming der civielrechtelijke ondertoezichtstellingen te zien zal geven op grond van het feit, dat nu een aantal gevallen dat niet voor ontzetting in aanmerking komt een kans zal hebben gekregen om — na zes maanden onder toezicht gestaan te hebben — met het nieuwe instituut der gedwongen ontheffing geholpen te worden, is iets waarover nog geen cijfers beschikbaar zijn.

In de geschiedenis van het instituut der ondertoezichtstelling tekent zich dus af:

1. een begin-periode („de chaos"), met een grote ongelijkmatigheid in de toepassing, doch waarbij in het algemeen echter de civielrechtelijke ondertoezichtstelling meer werd toegepast dan de strafrechtelijke;
2. een tijd van economische moeilijkheden met beperking in de toepassing van de ondertoezichtstelling;
3. de oorlogstijd met, ondanks een verminderde mogelijkheid om hulp te bieden aan het gestegen aantal „gevallen", een geleidelijk gelijkmatiger toepassing in het gehele land;
4. de na-oorlogstijd met méér gelijkheid in de toepassing in de verschillende arrondissementen en een duidelijke tendenz tot meer toepassing van de civielrechtelijke dan van de strafrechtelijke ondertoezichtstelling.

Terwijl men aanvankelijk had gehoopt dat de preventieve kant van het instituut der ondertoezichtstelling onmiddellijk overal tot haar recht zou komen, beginnen zich eerst thans — in de laatste jaren — lijnen af te tekenen die er op wijzen, dat het instituut definitief een preventieve koers inslaat.

B) *De hoofdproblemen bij de toepassing van de maatregel per arrondissement.*

Bij het nagaan van de ontwikkeling der ondertoezichtstelling bleken zich in de loop der jaren een aantal problemen te hebben voorgedaan betreffende de volgende onderwerpen:

1e. *Enge of ruime toepassing van art. 373 B. W.*

Voor enkele kinderrechters spitste zich het probleem der toepassingsmogelijkheid van art. 373 B. W. in de aanvang toe tot een zuiver juridische kwestie, als reactie op hetgeen de practijk in andere arrondissementen te zien had gegeven, nl. ondertoezichtstelling als een panacee voor maatschappelijk gederailleerden. Zij wezen er op dat de wetsbepaling niet mocht worden toegepast in gevallen, waarin ontzetting of ontheffing de aangewezen maatregel was.

In 1930 terugblikkend op de afgelopen negen jaren gaf Overwater

in een voordracht ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan der Kinderwetten voor Pro Juventute aan, dat zich in de practijk langzamerhand twee uiterste opvattingen hadden doen gelden [12]: „de ene (kinderrechter) ziet voor een doeltreffende kinderbescherming bijkans alle heil in de gezinsvoogdij en doet telkens opnieuw bij voorkeur naar haar grijpen, met voorbijzien zelfs van andere mogelijkheden. De andere daarentegen is ten opzichte van de ondertoezichtstelling overwegend passief en bepaalt zich tot de gevallen waarin om een gerechtelijke beslissing tot ondertoezichtstelling speciaal wordt verzocht".

„Beide opvattingen", aldus Overwater, „miskennen de strikte eis van een juiste wetstoepassing, de noodzakelijkheid om elke maatregel in een bepaald wettelijk systeem zijn plaats, zijn aanwendingsgebied aan te wijzen, in nauwe onderlinge samenhang, doch elk naar eigen aard en naar de bedoeling der wet, alleen zo is een evenwichtige, een harmonische wetstoepassing mogelijk. De ondertoezichtstelling is geen middel voor alle kwalen, doch de overmatige beperking, die men elders waarneemt, is evenzeer schadelijk en belet de gelijkmatige ontwikkeling van de gezinsvoogdij" [13].

Overwater stelde in zijn betoog over de grenzen der ondertoezichtstelling voorop, dat de *wet* zeer bepaald de eis van bedreiging met zedelijke of lichamelijke ondergang stelde, zodat die bedreiging dan ook niet anders dan op grond van *feiten* mocht worden aangenomen, m.a.w. de bedreiging met ondergang moest telkens feitelijk komen vast te staan.

Voorts betoogde hij dat de ondertoezichtstelling in 1922 juist was ingevoerd om te bevorderen, dat de scherpe uiterste maatregelen, als terbeschikkingstelling, ontzetting en ontheffing, zoveel mogelijk zouden kunnen worden voorkomen. Hij concludeerde daaruit enerzijds dat *algehele uitschakeling van het gezag der ouders en duurzame verwijdering uit de ouderlijke sfeer buiten de natuurlijke grenzen der ondertoezichtstelling* vielen; anderzijds dat officiële ondertoezichtstelling buiten toepassing moest blijven in de gevallen, waarin met lichtere maatregelen kon worden volstaan (patronaat). „Het officiëele toezicht is en blijft een ingrijpende maatregel die door de ernst der feiten moet worden gerechtvaardigd en die men ook uit een oogpunt van doelmatigheid en tactiek liever achter de hand moet houden voor het tijdstip, waarop het werkelijk gaat spannen" [14].

Met deze woorden sprak de Rotterdamse kinderrechter zich scherp uit

[12] Deze voordracht verscheen als artikel onder de titel „de ondertoezichtstelling" in het Mbl. ber. en recl. 1930, p. 201—218.

[13] t.a.p. p. 202.

[14] t.a.p. p. 205.

tegen de zgn. verkapte ontzettingen, de destijds in Amsterdam in zwang geraakte methode om kinderen via een ondertoezichtstelling krachtens de artt. 373 k, n en o B.W. (oud) [15]) *voor lange duur* in gestichtsverpleging te plaatsen en een kind practisch voor goed uit het gezin te verwijderen.

2e. *Individuele of collectieve ondertoezichtstelling.*

Ook werd er in de aanvang gediscussieerd over de vraag of het juridisch juist was om hele gezinnen, inclusief kleuters en babies — zoals in de practijk telkens gebeurde — onder toezicht te stellen [16]). Van juridische zijde werd betoogd dat bij ondertoezichtstelling, in tegenstelling met het instituut der ontzetting en ontheffing, waarbij de ouders op de voorgrond staan en uitspraak wordt gedaan zonder dat de kinderen worden gehoord of opgeroepen, de nadruk op het kind viel. De tuchtmaatregelen, die de kinderrechter kon toepassen, golden, zo betoogde men, alleen het individuele kind. De gezinsvoogd moest na verhoor of oproeping van het kind worden benoemd [17]). Het kon dus niet de bedoeling van de wetgever zijn geweest om zuigelingen of zeer jeugdige kinderen onder toezicht te stellen.

Hiertegenover werd evenwel betoogd, dat in sommige gevallen toch hele gezinnen onder toezicht moesten kunnen worden gesteld [18]). Men wees op par. 1 van de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord op het wetsontwerp op de kinderrechter, waarin was vast-

[15]) *373 k.*
De gezinsvoogd is verplicht zoveel mogelijk persoonlijk aanraking te zoeken met het kind en het gezin waartoe het behoort. Hij bevordert alles wat tot het geestelijk, lichamelijk en toekomstig stoffelijk welzijn van het kind kan strekken. Hij geeft aan hem, die de ouderlijke macht uitoefent, de nodige aanwijzingen om de opvoeding in de goede richting te leiden en tracht deze te overreden vrijwillig te doen wat daartoe nodig is.

373 n.
De kinderrechter kan, na verhoor of behoorlijke oproeping van hem, die de ouderlijke macht uitoefent en van de gezinsvoogd, bevelen, dat het onder toezicht gestelde kind voor een bepaalde tijd wordt opgenomen in een bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen gesticht of inrichting, bestemd of geschikt voor kinderen, die bijzondere tucht behoeven. De opneming zal voor niet langer mogen worden gelast dan gedurende ten hoogste zes achtereenvolgende maanden...

373 o.
De in het bevel tot opneming bepaalde tijd zal door de kinderrechter telkens kunnen worden verlengd met een termijn van ten hoogste zes maanden...

[16]) P. C. J. A. Boeles, Grenzen bij het instituut der burgerrechtelijke gezinsvoogdij, Maandblad berechting en reclasseering 1924, p. 36.

[17]) Art. 373 b B.W. (oud): De kinderrechter doet uitspraak na verhoor of behoorlijke oproeping van het kind, de ouders, de bloedverwanten of aangehuwden van het kind en de voogdijraad...

[18]) Maandblad berechting en reclasseering 1923, p. 71 en 73.

gelegd, dat het instituut mede was bedoeld om de ouderlijke macht te kunnen handhaven in gevallen waarin anders tot ontheffing of ontzetting had moeten zijn overgegaan. Deze voorstanders van collectieve ondertoezichtstelling waren zich er echter wel van bewust, dat ondertoezichtstelling alleen mocht worden toegepast in gevallen waarin gezinsvoogdij positief nut zou kunnen brengen; als een gezin reeds te ver was afgegleden, zou men beter doen de maatregel niet toe te passen, omdat onjuiste toepassing de reputatie van het instituut slechts zou kunnen schaden.

Een meer psychologisch betoog werd gevoerd in 1942 door Knuttel [19]): „Een kind mag niet zonder noodzaak onder toezicht worden gesteld, omdat zulks voor zijn broer noodzakelijk is. Toch is beter hier niet te schroomvallig te zijn. Indien wangedrag of moeilijkheden alleen liggen bij één of enkele meer bepaalde kinderen uit het gezin, is het goed — ook tegenover de andere kinderen — de maatregel uitdrukkelijk te beperken tot de betrokkenen. Maar indien de oorzaak bij de ouders ligt of het gehele gezin rammelt, is veelal beter het toezicht over alle kinderen uit te strekken. De arbeid van de gezinsvoogd wordt bemoeilijkt indien hij tegenover slecht medewerkende ouders zijn zorg tot enkele kinderen moet beperken of indien zelfs enkele kinderen hem laten gevoelen, dat hij over hen geen gezag heeft. Ook voor de verhouding der kinderen onderling kan het ongunstig zijn, indien de een wel, de ander niet wordt gekenmerkt als toezicht te behoeven; hetgeen de anderen niet zullen nalaten hem voor de voeten te werpen".

Zo bleek dus bij de toepassing van de maatregel voor een aantal kinderen of alle kinderen uit een gezin (collectieve ondertoezichtstelling) ook rekening gehouden te zijn met psychologische factoren. De ondertoezichtstelling is echter een gerechtelijke maatregel en dient beperkt te blijven tot die gevallen, waar hij voor het doel noodzakelijk is. De ondertoezichtstelling houdt in wezen immers een beperking van de ouderlijke macht in. Daarom is het van belang de maatregel in principe alleen individueel voor één kind uit te spreken, tenzij op psychologische gronden collectieve ondertoezichtstelling noodzakelijk is.

In dit verband worde ook gewezen op de gevaren, waarvan men zich de laatste tijd vooral steeds sterker bewust is geworden en waarop vrnl. van specialistische (medische, psychiatrische) zijde is gewezen: het gevaar zich buiten het eigenlijke terrein van de gezinsvoogdij te begeven. De ondertoezichtstelling is een maatregel van *maatschappelijke* aard, die dient ter verbetering der *opvoeding*. Kinderen, die niet met opvoedings-

[19]) W. P. C. Knuttel, De grenzen der gezinsvoogdij, Mbl. ber. en recl. 1942. p. 195.

maatregelen te helpen zijn, doordien zij zo zeer afwijkend zijn, dat zij een andere, specialistische, behandeling behoeven, mogen in het geheel niet (noch individueel, noch collectief) onder toezicht gesteld worden. De kans, dat een kind, dat voor ondertoezichtstelling in aanmerking komt, moeilijk, neurotisch, debiel of afwijkend is, is groot. Doch de zorg voor dit kind ligt op medisch (psychiatrisch) terrein. De maatregel van wettelijke ondertoezichtstelling mag volgens medische opvattingen ten aanzien van dit kind derhalve niet worden uitgesproken uitsluitend op grond van het feit dat zulk een kind bijzonder toezicht vereist.

3e. *Het vinden van gezinsvoogden; organisatie en leiding van gezinsvoogden.*

De maatregel van ondertoezichtstelling ware zinloos geweest zonder gezinsvoogden in wier handen het toezicht kan worden gelegd.

Het vinden van gezinsvoogden was evenwel in vele arrondissementen een groot probleem. Tengevolge daarvan werd de maatregel der ondertoezichtstelling soms minder toegepast dan men gewenst had. Dit was bv. in het arrondissement Groningen het geval. In 1925 was de ondertoezichtstelling daar weinig toegepast, omdat èn de Voogdijraad voor de civielrechtelijke èn Pro Juventute voor de strafrechtelijke zaken in die jaren meestal geen personen konden vinden, die geschikt waren voor het uitoefenen der gezinsvoogdij en daarom òf geen requesten tot ondertoezichtstelling hadden ingediend, òf deze maatregel niet in hun advies hadden opgenomen. In 1926 liet de Groningse kinderrechter de genoemde instanties echter weten, dat zij, indien zij ondertoezichtstelling gewenst achtten, het indienen van een request niet mochten nalaten en de maatregel in hun advies moesten opnemen. Hij beloofde er voor te zullen zorgen, dat er voortaan gezinsvoogden gevonden zouden worden. Het resultaat hiervan was een plotselinge toeneming der ondertoezichtstellingen, terwijl de kinderrechter zelve zich beijverde gezinsvoogden te recruteren uit onderwijzers, Leger des Heils-kringen, etc.

De wetgever heeft zich de uitvoering van de maatregel destijds zodanig gedacht, dat deze veilig zou zijn in handen van *elke* vrijwilliger, die de kinderrechter *geschikt* zou achten om als gezinsvoogd op te treden. Door het bestaan van het patronaat kon op het moment der inwerkingtreding van het instituut der ondertoezichtstelling begonnen worden met een corps ervaren toezichthouders (patroons). De vlucht, die de ondertoezichtstelling zou nemen en de eisen, die het toezichtwerk zou gaan stellen, werden toen evenwel nog in het geheel niet voorzien.

De wetgever stelde geen voorwaarden, waaraan een gezinsvoogd *als persoonlijkheid* zou moeten voldoen. In de practijk bleek spoedig dat

men aan de vrijwilligers ook geen hoge eisen kon stellen. Hun hulp bleek dikwijls zeer kortstondig te zijn. Om tal van redenen bedankten zij spoedig. Al naarmate er meer gebruik gemaakt werd van de maatregel werd het moeilijker om voldoende mensen en meer permanente krachten bereid te vinden. Deze moeilijkheid gaf hier en daar aanleiding tot het intrekken van een besluit tot het uitlokken van ondertoezichtstellingen of het kwam er op neer, dat een ambtenaar voor de kinderwetten, indien aanwezig, werd overbelast met gezinsvoogdijwerk.

Hoe de verdeling van het werk moest zijn tussen vrijwilligers en beroepsmatige werkers was dikwijls een probleem.

In 1947 was het aandeel van vrijwilligers 84 %, van beroepsmatige krachten 16 % [20]). In de verschillende arrondissementen liepen deze percentages echter sterk uiteen. Zo werd in Haarlem 10 % van alle ondertoezichtstellingen verder behandeld door ambtenaren voor de kinderwetten, in Utrecht 20 %, in Alkmaar 47 %, in Arnhem 0,3 %, in Rotterdam 48 % [21]).

De *taak* van de gezinsvoogden werd door de wetgever omschreven in art. 373 k, B. W. (oud):

„hij is verplicht zoveel mogelijk persoonlijke aanraking te zoeken met het kind en het gezin waartoe het behoort. Hij bevordert alles wat tot het geestelijk, lichamelijk en toekomstig stoffelijk welslagen van het kind kan strekken. Hij geeft aan hem die de ouderlijke macht uitoefent de nodige aanwijzingen om de opvoeding in de goede richting te leiden en tracht deze te overreden vrijwillig te doen wat daartoe nodig is".

De wettelijke grondslag van het instituut der ondertoezichtstelling en de officiële benoeming der gezinsvoogden door de kinderrechter, maakten dat de gezinsvoogden in tegenstelling tot „de patroons" met een zeker gezag omkleed werden.

Taak en plaats van de gezinsvoogden zijn vooral in de aanvang, door enkele kinderrechters mondeling met hen behandeld. Enkele der oudere Amsterdamse geïnterviewde gezinsvoogden maakten er bv. melding van hoe kinderrechter de Jongh hen herhaaldelijk placht te waarschuwen voor een te veelvuldig gebruik van hun gezagspositie en die gezinsvoogden, die vóór 1922 als patroon werkzaam waren geweest, aan te raden zich van de wetsaanvulling voor hun werk niets aan te trekken. Eerst vele jaren nadien, toen men met het gezinsvoogdijwerk reeds jarenlange

[20]) Deze verhouding berekend uit de getallen vermeld in een artikel van Knuttel, „De ondertoezichtstelling in Nederland", Mbl. ber. en recl. 1947, p. 148 e.v. Hierin is sprake van 10761 minderjarigen van wie 9121 onder toezicht stonden van een particulier gezinsvoogd.

[21]) Berekening volgens de cijfers t.a.p. vermeld, p. 150.

ervaring had, werd de taak der gezinsvoogden door kinderrechter Knuttel uitvoerig beschreven [22]). Hij zag in de gezinsvoogden figuren, die namens de kinderrechter met gezag waren bekleed en hun werk hadden op het terrein der opvoeding.

Hoe belangrijk de bezinning over taak en plaats der gezinsvoogden ook was, toch gingen de meeste discussies van de aanvang af over *organisatie* en *leiding* der gezinsvoogden [23]). Uit een artikel van de redactie van het Maandblad voor berechting en reclasseering halen wij de volgende passage aan [24]):

„De gezinsvoogdij staat thans in het midden der belangstelling. En het lijkt wel of men inderdaad meent, dat er met de gezinsvoogden een heel nieuw verschijnsel aan onze strafrechtelijke hemel gekomen is, dat nieuwe bestudering, nieuwe bepaling van haar soort en indeling noodzakelijk maakt. Niets is minder waar. De gezinsvoogdij is niets anders dan de meer officiële vorm van het officieuze patronaat, dat wij in strafzaken reeds jaren in Pro Juventute zich hebben zien ontwikkelen".
„Er bestaat geen denkbare reden waarom dat meer officiële patronaat op andere wijze zou moeten worden georganiseerd dan dat tot nu toe met het officieuze het geval was. De kranten berichten ons, dat men te Amsterdam op moeilijkheden stuit: men weet niet hoe de gezinsvoogden zullen worden ingelicht omtrent de gevallen, die hun voor toezicht zijn toebedeeld en men weet niet op welke wijze het nieuwe leger der gezinsvoogden zich organiseren zal en wie met de bezoldigde leiding van dat leger belast zullen kunnen worden. Het theoretisch antwoord is gemakkelijk: „Pro Juventute"...

In het jaar 1925 en daarna kreeg de organisatie-kwestie haar beslag door de oprichting van verschillende verenigingen van gezinsvoogden. In die jaren ontstonden de Rooms-Katholieke en de Joodse Vereniging voor gezinsvoogden en een Vereniging van Modern Georganiseerden, — welk laatste twee zich bij Pro Juventute aansloten — terwijl ook vele gezinsvoogden werden ondergebracht in de reeds bestaande organisaties: Leger des Heils en de Vereniging Pro Juventute [25]).

In 1933 pleitte de Amsterdamse oud-kinderrechter de Jongh in een lezing voor de gezinsvoogden van Pro Juventute te Amsterdam voor: „Meerdere concentratie van gezinsvoogden, met kadervorming, meer gezamenlijke besprekingen en uitwisseling van ervaringen, meer toelichting en leiding van deskundigen, meer decentralisatie, meer verdeling van werk, maar daarnaast meer samenbrenging der resultaten in gemeenschappelijke kring" [26]).

Om het probleem op te lossen bij wie de *leiding* der gezinsvoogden zou moeten berusten, zijn in de loop der jaren vier verschillende voor-

22) Mbl. ber. en recl. 1942, p. 195.
23) Jaarboek voor de reclasseering van volwassenen en kinderen, 1927, p. 32.
24) Mbl. ber. en recl. 1923, p. 126.
25) Jaarboek voor de reclasseering van volwassenen en kinderen, 1927, p. 33.
26) Mbl. ber. en recl. 1933, p. 18.

stellen gedaan, welke tot dusver geen van alle tot een uniforme oplossing hebben geleid. In deze voorstellen wordt de leiding resp. opgedragen:

1. aan de *kinderrechter* als stichter van een organisatie van gezinsvoogden;
2. aan de *besturen der verenigingen* voor gezinsvoogden;
3. aan de *ambtenaren voor de kinderwetten;*
4. aan nieuw op te richten *Jeugdraden.*

De voorstellen 1 en 2 zijn de oudste. Voorstanders van het eerste voorstel, betogend, dat het R.K. volksdeel zich toch nooit bij een algemene vereniging als Pro Juventute zou willen aansluiten, beriepen zich op de letter van de wet, die h.i. duidelijk tot uitdrukking zou brengen, dat de wetgever bedoeld had dat de leiding bij de kinderrechter moest zijn: de wet schreef immers voor, dat de gezinsvoogden regelmatig aan de kinderrechter moesten rapporteren [27]).

Voorstanders van het tweede voorstel waren hiertegenover van mening dat het onpractisch zou zijn om de leiding aan de kinderrechter toe te vertrouwen, daar deze niet de tijd zou hebben voor tal van kleinigheden die de dagelijkse practijk der gezinsvoogdij nu eenmaal meebracht (hoe een rapport in te vullen, hoe een kleine kwestie met de ouders op te lossen, hoe een kind aan werk te helpen, hoe aan geld voor bepaalde uitgaven te komen, etc.). Volgens hen was er met de kinderrechter alleen sporadisch contact mogelijk, voor meer diepgaand contact was daarom een instantie als het bestuur van een vereniging nodig; zulk een bestuur zou een gezinsvoogd ook kunnen raden wat hij zou moeten lezen over de wettelijke of paedagogische zijde der gezinsvoogdij, over kinderpsychologie, strafrechtspraak, gestichtsopvoeding e.d. [28]).

Eerst jaren later ontstond in een enkel arrondissement, zoals Rotterdam het gebruik dat de kinderrechter aan ambtenaren voor de kinderwetten gezinsvoogdijen opdroeg met het verzoek deze geleidelijk aan particulieren over te dragen, die daaraan dan onder hun leiding verder zouden werken [29]).

De laatste tijd werd in verband met de plannen voor de oprichting van Jeugdraden over de kwestie der leiding aan de gezinsvoogden uitvoerig beraadslaagd [30]). De Commissie tot reorganisatie van de Voogdijraden, bij Ministerieel Besluit van 10 October 1947 ingesteld, pleit ervoor leiding en toezicht in de toekomst aan de Jeugdraden te geven. De

[27]) Besier, Pro Juventute en de gezinsvoogden, Mbl. ber. en recl. 1923, p. 175.
[28]) Mbl. ber. en recl. t.a.p., p, 176/177.
[29]) Mbl. ber. en recl. 1947, p. 150.
[30]) Rapp. v. d. Comm. tot reorganisatie van de Voogdijraden, 1949, p. 30 e.v.

Jeugdraad, die in de toekomst op de hoogte wil zijn van alle aanhangig gemaakte zaken, zou ook per gezinsvoogdijgeval de geschikte gezinsvoogd, door haar zelf geworven en geschoold, moeten voorstellen. De kinderrechter zou alleen een rechterlijke taak toekomen, bestaande in het geven van beslissingen en beschikkingen (bv. aangaande verwijdering van een minderjarige uit het ouderlijk huis). Leiding geven aan de gezinsvoogden bij hun dagelijkse bemoeiingen met de pupillen, is volgens deze Commissie geen rechterlijke taak. Zij beschouwt het als een bezwaar, dat de kinderrechter thans enerzijds leiding geeft aan de taak van de gezinsvoogd en anderzijds bij verschil van mening tussen gezinsvoogd en ouders moet beslissen wie gelijk heeft. In de toekomst zou bij eventueel verschil van mening door de Jeugdraad kunnen worden beslist, behoudens beroep op de kinderrechter, die, zonodig, een onafhankelijke uitspraak kan geven.

Behalve over organisatie en leiding van de gezinsvoogden werd herhaaldelijk gesproken over *specialisatie* en *differentiatie* in het gezinsvoogdijwerk.

In 1940 werd door de Rotterdamse kinderrechter een lans gebroken voor verbetering van het toezichtwerk door differentiatie. Hij beval aan: groepsvorming van gevallen met de bedoeling elke categorie van gevallen zoveel mogelijk dat toezicht te geven, dat aangepast is aan eigen kwaliteiten en eigenaardigheden van die groep, dus bv. toezicht op achterlijke kinderen door speciaal geschikte personen [31]).

In verband met de keuze tussen particuliere of ambtelijke gezinsvoogden wees in 1942 de Amsterdamse kinderrechter er op dat, in aanmerking genomen dat het aantal particuliere gezinsvoogden, dat zelfstandig een moeilijk geval kan beheersen, maar klein is, toch niet alle moeilijke gevallen meer geëigend bleken te zijn voor verzorging door een ambtelijke gezinsvoogd. Hij pleitte voor zorgvuldige selectie der particuliere gezinsvoogden en het geven van een opleiding aan deze om hun capaciteiten te vergroten [32]).

In afwachting van de inwerkingtreding der Jeugdraden kunnen wij op grond van het vorenstaande voorlopig concluderen, dat tot dusver noch wat betreft organisatie en leiding, noch wat betreft selectie en specialisatie der gezinsvoogden een bevredigende uniforme oplossing is gevonden.

§ 3. GROTE STAD EN PLATTELAND.

De vraag doet zich voor, of er tussen de grote stad en het platteland verschil bestaat wat de uitoefening van de gezinsvoogdij betreft. Het is denkbaar, dat het platteland door zijn geheel andere samenlevingsvormen

[31]) Mbl. ber. en recl., 1940, p. 107.

[32]) Knuttel, Mbl. ber. en recl., 1942, p. 210.

ten aanzien van de gezinsvoogdij speciale problemen oproept, die zich in de stad niet kunnen voordoen en dat dergelijke problemen aanleiding geven tot een specifieke gezinsvoogdijpolitiek ten plattelande.

Wij hebben onderzocht in hoever hiervan iets merkbaar is te Groningen en kwamen tot de conclusie, dat er in Groningen in de jaren 1930 t/m 1936 in het geheel geen scherp omlijnde gezinsvoogdijpolitiek met het oog op het plattelandsgedeelte van het arrondissement werd gevoerd. Dit hield verband met de opvatting van de kinderrechter, die in de ondertoezichtstelling vrnl. een *juridisch* instituut zag en dus niet een ruime opvatting huldigde, maar ook met sociologische factoren. Sociologisch bezien was er tussen Amsterdam en het Groningse platteland in die jaren een enorm verschil wat de ontwikkelingsmogelijkheden van het instituut der ondertoezichtstelling betrof.

De Groningse kinderrechter verrichtte in die jaren zijn kinderrechterwerk niet als enige taak, maar werd ook door andere rechterlijke werkzaamheden in beslag genomen. De werkzaamheden als kinderrechter vloeiden hem vrnl. toe vanuit de stad Groningen. Op het platteland ontbraken nog goed geoutilleerde kinderbeschermingsinstanties. Er werden, behalve strafrechtelijke gevallen, relatief weinig civielrechtelijke gezinsvoogdijgevallen aangebracht. De beleidskwestie werd mede daardoor niet urgent. Het hele instituut van de ondertoezichtstelling „leefde" niet op het platteland zoals in de stad. Het instituut van de kinderrechter had er geen populariteit. Dit lag ook aan het feit, dat de kinderrechter in die gevallen waarin ondertoezichtstelling was uitgesproken, zeer moeilijk bereikbaar was voor de plattelandsgezinsvoogden en gezinsvoogdijpupillen. Dit werd nog moeilijker na 1934, toen wegens bezuiniging de rechtbank te Winschoten werd opgeheven en daarmede ook een eind werd gemaakt aan het instituut van de kinderrechter aldaar. Bewoners van veenkoloniën en het Oldambt moesten sindsdien, om de alléén in de stad Groningen zetelende kinderrechter te bereiken, soms een dagreis ondernemen. De ervaring, die sommige gezinsvoogden nog opdeden, dat zij op het spreekuur van de kinderrechter soms nog bijzonder lang moesten wachten en dan per slot van rekening betrekkelijk weinig begrip vonden voor problemen, die typische plattelandsproblemen waren, werkte uiteraard het contact niet in de hand.

In Amsterdam daarentegen had het instituut der gezinsvoogdij betere kansen voor ontwikkeling. De eerste kinderrechter, Mr de Jongh, verwierf spoedig grote populariteit. Zoals in elke beginperiode van een nieuw instituut nodig is, moest er met een zeker idealisme worden gewerkt om, ondanks alle tekortkomingen, volhardend voort te gaan naar iets beters. Kinderrechter de Jongh bezat dat idealisme en

enthousiasme in hoge mate. Hij was een lichtbaken, voortdurend stimulerend en animerend, temidden van de chaos in die eerste tijd; zelf experimenterend met de mogelijkheden, die er in de gezinsvoogdij lagen, kwam hij langzamerhand tot een werkwijze van *zeer ruime* toepassing van de ondertoezichtstelling en het huldigen van de opvatting dat de ondertoezichtstelling als kinderbeschermingsmaatregel steeds kon worden toegepast, wanneer het belang van het kind daardoor gebaat kon worden: om juridische redenen mocht de maatregel niet achterwege blijven, als een kinderbeschermingsbelang gediend kon worden, — met deze beperking evenwel, dat het geval principieel moest liggen op het terrein van opvoeden, opheffen en reclasseren —: „anders hoort het in de gerechtszaal van de kinderrechter niet thuis" [33]).

Wij laten hem hiervoor thans zelf aan het woord [34]):

„Indien ons gevraagd wordt: wat is het wezen der gezinsvoogdij, waar ligt haar terrein en waar bevinden zich haar grenzen, dan antwoorden wij het navolgende: Het domein, de strekking, het wezen der gezinsvoogdij is reclassering. Reclassering als het woord, gebezigd voor opvoeding, opheffing, voor zuivering van maatschappelijke fouten.

Opvoeding (paedagogie) in de strikte zin van het woord is een te begrensd begrip. Indien volwassen mensen op het punt staan uit de ouderlijke macht te worden ontzet, maar het is de moeite waard het tevoren nog eens te proberen met een maatregel van minder verre strekking, dan plaatst men de kinderen — in theorie — maar in werkelijkheid de ouders — onder gezinsvoogdij. Dan zal men trachten vader van zijn zucht naar sterke drank te genezen of moeder te gewennen aan orde in de huishouding, aan zindelijkheid of dergelijke maatschappelijke deugden. Grote jongens en meisjes, die op sexueel gebied meer ervaring bezitten dan een dorpsschoenmaker van 75 jaren, worden in de eigenlijke zin van het woord ook niet meer opgevoed. Men tracht van hen behoorlijke mensen te maken in de maatschappij. Verder strekken zich onze eisen gewoonlijk niet uit. Dit alles is het best te omschrijven met het uitheemse woord reclassering".

„Op historische gronden en ook met de tekst van de wet in de hand is gemakkelijk aan te tonen, dat gezinsvoogdij niets anders bedoelt te zijn dan reclassering oftewel opvoeding in ruime betekenis."

„Historisch dachten de leden van Pro Juventute slechts aan reclassering, aan opvoeding, of zoals de Engelsen zeggen: „to make citizens of them", maak er burgers van — leer ze vooral een vak, of bedrijf, waarmede zij naderhand in hun onderhoud kunnen voorzien. Dit geldt zowel voor jongens als voor meisjes. Tracht ze af te houden van slechte gewoonten en breng ze naar een andere omgeving, indien in het oude milieu hun gedachten onwillekeurig gedreven worden naar het bederf, of indien aldaar geen rustige leiding is in de goede richting of deze ouders zelf het slechte niet inzien en er dus van stuwing in de betere lijn zelfs geen sprake kan zijn. Aldus oordeelden en handelden de leden van Pro Juventute en de wetgever heeft er niet aan gedacht een andere of betere richting in te slaan, want deze richting was goed en van iets beters is nergens sprake geweest. Bestendigen en bevestigen was de enige leuze".

[33]) G. T. J. de Jongh, Het wezen der gezinsvoogdij, Mbl. ber. en recl. 1930, blz. 183—188.

[34]) Mbl. ber. en recl., 1930, blz. 183/184.

Zijn enthousiasme over de vele mogelijkheden die de wetten van 1922 inhielden had tot gevolg dat per jaar een steeds groter aantal ondertoezichtstellingen werd uitgesproken. De consequentie hiervan was, dat ook een steeds groter aantal gezinsvoogden nodig was. De figuur van de kinderrechter, zijn goede en veelvuldige contact met tal van mensen op allerlei gebied en in allerlei kringen, zijn lezingen en geschriften, waarborgden de uitbreiding van het corps van gezinsvoogden. Zodra een gezinsvoogd met enthousiasme bezield was voor het werk werd hij als zodanig geaccepteerd.

Er ontstonden echter moeilijkheden, doordat te veel geld werd aangevraagd voor kleding, onderdak enz. en de vele plaatsingen in gestichten en tehuizen. Dit had ten gevolge, dat het Departement zich gedwongen zag er bij de kinderrechter op aan te dringen zich te beperken in het uitspreken van ondertoezichtstellingen. Wij zien dit juist in de laatste jaren van zijn kinderrechtertijd, 1930—1934. Nadat eerst het aantal ondertoezichtstellingen per jaar geleidelijk was opgelopen om in 1931 haar top te bereiken van 794 (766 civielrechtelijke en 28 strafrechtelijke) liep het aantal daarna steeds terug. Zijn opvatting omtrent het wezen der gezinsvoogdij was evenwel niet veranderd.

De tweede Amsterdamse kinderrechter, die halverwege 1934 in functie trad, juist in de crisis, wist ondanks de „magere" jaren intensivering en verdieping van het gezinsvoogdijwerk tot stand te brengen.

Het wezen van de gezinsvoogdij en de toepassingsmogelijkheden hielden hem van het begin af bezig.

Hij zag in de ondertoezichtstelling alleen een bijzondere vorm van aantasting van de ouderlijke macht en huldigde de opvatting dat de kinderrechter deze maatregel alleen ten dienste stond in die speciale gevallen, waarin heil kon worden verwacht van de aan die maatregel eigen middelen. De maatregel moest steeds een juridisch karakter behouden. Kosten, eraan verbonden, konden het Departement slechts in rekening worden gebracht, indien zij uit *justitieel* oogpunt verdedigbaar waren [35]).

Een zorgvuldige selectie onder de gevallen was daarom voortdurend nodig.

De keuze der gevallen was voor deze kinderrechter het belangrijkste deel van zijn werk. Niet ondertoezichtstelling van een asociaal gezin, opdat een gezinsvoogd het aan een andere woning zou helpen en opvoeden in netheid, niet gezinsvoogdij over gehele kinderrijke gezinnen, omdat de meeste kinderen uit zulke gezinnen achterlijk waren en in gestichten moesten worden geplaatst, maar gezinsvoogdij in gevallen waarin bv.

[35]) Mbl. ber. en recl. 1942, p. 194.

een meisje in conflict was met de stiefmoeder, een jongen in puberteitsmoeilijkheden verkeerde, een schooljongen in conflict met de concubine van zijn vader was, stal en spijbelde etc. Ook de gezinsvoogden moesten zorgvuldig geselecteerd worden. En de uitbreiding van het corps particuliere gezinsvoogden zou, aangezien de taak van gezinsvoogd niemand mocht worden „opgedrongen", daar zij „slechts met toewijding en uit liefde" naar behoren zou kunnen worden vervuld, slechts in langzaam tempo mogen geschieden. In dit opzicht verschilde zijn mening van die van zijn voorganger. Het natuurlijk enthousiasme van kinderrechter de Jongh, waardoor de begintijd der gezinsvoogdij gekenmerkt was, bestond niet meer. De ervaring van de praktijk had velen geleerd, welke zware eisen dit werk stelde, het enthousiasme doen verminderen en de overtuiging doen post vatten, dat een meer deskundige basis van werken nodig zou zijn om effect te hebben.

De vergelijking van Amsterdam en het Groningse platteland heeft ons doen inzien, dat niet een beleidskwestie de reden was waarom op het Groningse platteland minder kinderen onder toezicht stonden dan in Amsterdam. *Het verschil in populariteit* van het instituut van de kinderrechter veroorzaakte dit. ☆

Hieronder geven wij in cijfers weer hoe de verhouding is geweest van het aantal onder toezicht gestelden te Amsterdam ten opzichte van dat in de stad Groningen en op het Groningse platteland in de jaren 1930 t/m 1936.

1. Aantal onder toezicht gestelden in % der jeugdige bevolking per gemeente of provincie zonder hoofdstad.[36] [37]

Jaar	Stad Amsterdam	Stad Groningen	Platteland Groningen
1930	0,28	0,22	0,015
1932	0,23	0,21	0,007
1934	0,18	0,28	0,019
1936	0,15	0,29	0,037

Uit bovenstaande tabel blijkt, dat er in de periode 1930 t/m 1936 in de stad Amsterdam *relatief* niet meer kinderen onder toezicht werden gesteld dan in de stad Groningen, maar in de beide steden veel meer dan op het platteland. De cijfers van Amsterdam vertoonden een tendenz tot

[36]) De bevolkingscijfers voor 0—21-jarigen bedroegen volgens de volkstelling van 1930:
voor Amsterdam: 272.560;
voor Groningen: 40.301;
voor Provincie Groningen zonder de stad Groningen: 121.897.

[37]) Voor de absolute aantallen onder toezicht gestelden, zie p. 48. Volgens opgave van het bureau van de kinderrechter te Groningen bedroeg het aantal onder toezicht gestelden buiten de stad Groningen in 1930: 18, 1932: 8, 1934: 23 en in 1936: 45.

daling, die van Groningen en het Groningse platteland tot stijging.

Toen wij de twee grote steden, Rotterdam en Den Haag, vergeleken met twee plattelandsarrondissementen bleek ook hier, dat er in de steden relatief véél meer kinderen onder toezicht werden gesteld dan in de plattelandsarrondissementen; de tendenzen tot daling of stijging gaven evenwel een ander beeld te zien, zoals blijkt uit onderstaande tabel.

2. Aantal onder toezicht gestelden in % der jeugdige bevolking per gemeente of provincie. [38][39])

Jaar	Arr. Rotterdam	Arr. Den Haag	Arr. Amsterdam	Drente arr. Assen	Zeeland arr. Middelburg
1930	0,13	0,13	0,28	0,04	0,009
1932	0,14	0,15	0,23	0,05	0,005
1934	0,18	0,25	0,18	0,06	0,015
1936	0,13	0,23	0,15	0,06	0,002

Er is dus *in het algemeen* als verschil tussen grote stad en platteland te constateren, dat er op het platteland relatief véél minder kinderen onder toezicht werden gesteld.

Dit verschil kan echter groter of kleiner zijn als alléén de strafrechtelijk of alléén de civielrechtelijk onder toezicht gestelden met elkaar worden vergeleken.

Zoals uit onderstaande tabel is af te leiden werd de civielrechtelijke ondertoezichtstelling relatief meer toegepast in het arrondissement Amsterdam dan in het arrondissement Groningen.

3. Vergelijking van het aantal civielrechtelijk en strafrechtelijk onder toezicht gestelden (per arr.) in % van het totaal aantal jeugdigen (per gemeente). [41])

Aard der ondertoezichtstelling	Gem. 1930/'31		Gem. 1932/'33		Gem. 1934/'35		Gem. 1936/'37	
	Abs.	Rel.	Abs.	Rel.	Abs.	Rel.	Abs.	Rel.
Arrondissement Amsterdam								
Civielrechtelijk	737	0,3	440	0,2	274	0,1	261	0,1
Strafrechtelijk	36	0,02	59	0,02	123	0,05	134	0,05
Arrondissement Groningen[41])								
Civielrechtelijk	77	0,05	74	0,05	58	0,04	60	0,04
Strafrechtelijk	28	0,02	25	0,02	47	0,03	52	0,03

[38]) De bevolkingscijfers voor 0—21-jarigen bedroegen volgens de volkstelling 1930:
voor Rotterdam: 231.670; voor Drente: 103.938;
voor Den Haag: 157.720; voor Zeeland: 97.463.

[39]) Voor de absolute aantallen onder toezicht gestelden, zie grote staat op p. 48.

[40]) De gemiddelden zijn hier berekend volgens de officiële gegevens van de Statistiek van de toepassing der Kinderwetten (afk. St.t.Kw.).

[41]) Aantal jeugdigen tot 21 jaar in de provincie Groningen volgens de volkstelling van 1930: 162.198 kinderen.

☆ Het verschil tussen het aantal strafrechtelijk onder toezicht gestelden in Amsterdam en dat in Groningen is dus lang niet zo sterk als dat tussen de civielrechtelijk onder toezicht gestelden in die arrondissementen.

Ditzelfde namen wij ook weer waar bij vergelijking van andere grote steden met andere plattelandsarrondissementen.

Wat de strafrechtelijk onder toezicht gestelden in Amsterdam en Groningen betreft is het merkwaardig op te merken, dat terwijl in Amsterdam in de jaren 1930 t/m 1936 gemiddeld 75 % van de voorwaardelijk veroordeelden onder toezicht werd gesteld, dit in Groningen slechts met gemiddeld 34 % geschiedde. In Groningen was het in die jaren veel meer gebruikelijk om aan een voorwaardelijke veroordeling een korte tuchtschoolstraf of geldboete te verbinden dan een ondertoezichtstelling.

Is het voornaamste verschil wat de *toepassing* van de maatregel betreft dus gelegen in het feit dat het instituut der *civielrechtelijke* ondertoezichtstelling in de jaren 1930 t/m 1936 in plattelandsarrondissementen veel minder gebruikt werd, wat de *uitvoering* van de maatregel aangaat deden zich de volgende verschillen tussen grote stad en platteland voor:

a. Er waren geen ervaren krachten ten plattelande.

In Amsterdam beschikte men in 1922 over een corps van bij Pro Juventute aangesloten „patronen", in Groningen, waar het instituut van het patronaat zich ternauwernood had ontwikkeld, had men practisch niemand met ervaring van toezichtwerk.

b. Er waren geen ambtelijke krachten ten plattelande.

In Amsterdam beschikte men in de jaren 1930 en daarna over ambtenaren voor de kinderwetten, op het Groningse platteland daarentegen kon de in de stad Groningen woonachtige ambtenaar voor de kinderwetten niet voor toezichtwerk ten plattelande gevraagd worden wegens de grote afstanden. Eerste vereiste was immers, dat pupil en gezinsvoogd dicht bij elkaar woonden. In Amsterdam waren gedurende 1930—1936 in pl.m. 30 % van alle gevallen ambtelijke krachten werkzaam. Het aantal ambtelijke krachten was klein, doch zij hadden per persoon wel tot een maximum van 100 gevallen onder hun toezicht. Dikwijls fungeerden zij als „voorlopig gezinsvoogd" om het geval, nadat het geschikt was gebleken voor toezicht door een amateur, aan deze over te dragen. Ook zag men hen herhaaldelijk als laatste in een serie gezinsvoogden voorkomen, blijkbaar om gevallen, die te moeilijk waren gebleken voor amateurs, over te nemen. 53 % van hun gevallen werkten de ambtelijke krachten wel zelf van begin tot eind af.

c. De keuze der gezinsvoogden was op het platteland veel beperkter. De maatstaf der „geschiktheid" was daardoor een andere dan in de stad. De geschiktheid werd door de kinderrechter slechts *in*direct bepaald. De kinderrechter, zetelend in de stad Groningen, kende uiteraard alleen de verhoudingen van de stad goed. Met de totaal andere plattelandsverhoudingen was hij minder vertrouwd. Het eerste contact met de gezinsvoogden liet hij daarom in de eerste jaren over de burgemeesters van de plattelandsgemeenten lopen.

d. Er was geen organisatie, laat staan leiding, voor de plattelandsgezinsvoogden, die te ver van de stad af woonden om geregeld contact met de kinderrechter en een verenigingsbestuur te onderhouden.

In Amsterdam daarentegen bestonden gezinsvoogdenverenigingen en werd in 1932 door Pro Juventute een begin gemaakt met cursussen voor de opleiding van gezinsvoogden. ☆

§ 4. DE UITGEKOZEN JAREN EN ARRONDISSEMENTEN.

Nadat in het voorgaande de historische ontwikkeling van het instituut der ondertoezichtstelling in het algemeen is geschetst en op verschillen in de ontwikkeling in de grote stad en ten plattelande is gewezen, belichten wij aan de hand van de bij het Centraal Bureau voor de Statistiek aanwezige gegevens nog enige bijzonderheden over de uitgekozen jaren en arrondissementen [42]).

Als uitgangspunt nemen wij eerst het totaal aantal kinderen, dat in de loop der jaren in het gehele land onder toezicht werd gesteld, dus strafrechtelijk en civielrechtelijk onder toezicht gestelden tezamen.

Hoewel de wet op de ondertoezichtstelling op 1 November 1922 in werking is getreden, komen er in de Statistiek van de toepassing der Kinderwetten géén cijfers voor over de maanden November en December 1922. Het eerste jaar waarover cijfers zijn vermeld aangaande de toepassingsfrequentie is 1923. Wanneer wij dus dit jaar als basisjaar nemen en alle volgende daarmee vergelijken nemen wij waar, dat het aantal per jaar onder toezicht gestelden sterk is gestegen.

[42]) De geraadpleegde cijfers, waarop de in dit deel gemaakte berekeningen zijn gebaseerd, komen voor in de Statistiek van de toepassing der Kinderwetten, Ie afd. „Crimineel-statistisch gedeelte" en IIe afd. „Ouderlijke macht en voogdij", 1925 t/m 1929; en vanaf 1930 in Hoofdstuk III, Statistiek van de toepassing der Kinderwetten, afd. A. „Crimineel-statistisch gedeelte", en afd. B. „Ouderlijke macht en voogdij".

In grove trekken is deze toeneming als volgt te schetsen:

jaren:	1923	1930	1940	1948
ondertoezichtgestelden:	665	1899	2481	6128 [4]

Deze getallen geven evenwel alleen absolute waarden aan. Het aantal jeugdigen is in de loop der jaren óók belangrijk gestegen, van 1920 t/m 1930 met 9 %, van 1930 t/m 1948 met 14 % [44]). In procenten van de jeugdige bevolking uitgedrukt is het aantal onder toezicht gestelde kinderen in dezelfde jaren als volgt:

jaren:	1923	1930	1940	1948
ondertoezichtgestelden:	0,03	0,06	(0,07)	0,16

Het percentage voor 1940 werd tussen haakjes geplaatst, daar dit niet zuiver te berekenen was. In 1940 had nl. geen volkstelling plaats, zodat dit percentage berekend moest worden volgens het cijfer van de volkstelling van 1930. Wanneer wij begin- en eindjaar alleen met elkaar vergelijken, blijkt dat het aantal der per jaar onder toezicht gestelde kinderen met 822 % is toegenomen.

De jaren 1930 t/m 1936.

Wij hebben nu de jaren 1930 t/m 1936, de voor het onderzoek uitgezochte periode van zeven jaren, vergeleken met twee andere perioden van zeven jaren en in percentages de toeneming van het aantal per jaar onder toezicht gestelden in elke periode vermeld. De berekening is gemaakt volgens de absolute cijfers.

Toeneming van 1923 t/m 1930: 186 %.
Toeneming van 1930 t/m 1937: 7 %.
Toeneming van 1939 t/m 1946: 124 %.

De toeneming in de jaren 1930 t/m 1936 was véél geringer dan die in de jaren vóór en na die periode. Deze constatering betekent op zichzelf weinig. Zij zou iets betekenen, indien er bv. alléén verwaarloosde of alléén misdadige kinderen onder toezicht stonden. Wij hebben echter te

43) Deze cijfers zijn verkregen door op te tellen het aantal civielrechtelijk en het aantal strafrechtelijk ondertoezichtgestelden, welke aantallen in de Statistiek van de toepassing der Kinderwetten *afzonderlijk* staan vermeld; zie St.t.Kw. over 1925, p. 98 en 103, de staten 12 en 15 (1930), of 12 en 16 (1946/47).
De cijfers voor 1948, welke nog niet gepubliceerd waren, werden welwillend door het Centraal Bureau voor de Statistiek ter inzage verstrekt.

44) Deze en volgende percentages zijn berekend volgens op het Centraal Bureau voor de Statistiek aanwezige bevolkingscijfers.
Het totale aantal jeugdigen tot 21 jaar is volgens de volkstelling
1920 3.035.740 1930: 3.319.345 1947: 3.792.173
Zie: de Statistiek van Nederland, no. 352, Volkstelling 1930, Dl. II, p. 60 e.v., Uitkomsten van de volks- en beroepstelling 31 Mei 1947, blad 3.

maken met allerhande soorten kinderen en met twee soorten ondertoezichtstellingen, de strafrechtelijke en de civielrechtelijke, die elk een eigen ontwikkeling hebben. Het is daarom van belang om de ontwikkeling van deze beide afzonderlijk na te gaan en vervolgens te zien of er in de periode 1930 t/m 1936 ten aanzien van *beide* zulk een geringe toeneming is waar te nemen. In onderstaande tabel zijn de aantallen strafrechtelijk en civielrechtelijk onder toezicht gestelden, in gemiddelden, telkens over een paar jaren, weergegeven. De gemiddelden der cijfers voor 1923/1925 zijn op 100 gesteld. De verhouding tot deze basis is vervolgens voor alle jaren daarnaar bepaald. Waar het aantal jeugdigen in de volkstellingsjaren 1920, 1930 en 1947 zich verhoudt als 1 : 1,1 : 1,2, is in onderstaande berekening het geringe verschil dat inachtneming der bevolkingsaanwas zou opleveren, verwaarloosd.

4. Toeneming van het aantal strafrechtelijk of civielrechtelijk onder toezicht gestelden in Nederland. [45])

Onder toezicht gestelden	gem. '23/25	'26/27	'28/29	'30/31	'32/34	'35/36	'37/39	'40/43	'46/48
Strafrechtel.	100	110	113	183	231	290	276	492	542
Civielrechtel.	100	142	181	263	222	222	281	477	785

Zonder dat wij de toeneming nu wederom in percentages behoeven weer te geven blijkt duidelijk, dat de jaren 1930 t/m 1936 in vergelijking met de andere jaren een bijzonder beeld te zien geven alléén wat de civielrechtelijk onder toezicht gestelden betreft, en wel een daling en een stilstand. De aantallen strafrechtelijk onder toezicht gestelden geven daarentegen een voortdurende stijging aan.

Concludeerden wij hiervóór (p. 37), dat de jaren 1930 t/m 1936 wat de mate van toeneming betreft een bijzonder beeld te zien gaven, thans kunnen wij deze conclusie met nog meer stelligheid trekken en verklaren, dat het feit, dat het aantal strafrechtelijk onder toezicht gestelden in die jaren voor het eerst behoorlijk is toegenomen, terwijl het aantal *civielrechtelijk* onder toezicht gestelden, dat *tot* 1931 enorm was gestegen, ineens sterk achteruit liep, duidt op koersveranderingen juist in die jaren.

De strafrechtelijk en civielrechtelijk onder toezicht gestelden, in dit onderzoek betrokken, zullen dus anders verdeeld zijn en een ander beeld vertonen, dan wanneer een periode vóór 1930 of na 1936 voor het onderzoek was uitgekozen, *tenzij* nu juist de arrondissementen Amsterdam en Groningen weer andere verhoudingen in de ontwikkelingslijn van beide soorten onder toezicht gestelden te zien zouden geven.

[45]) Vergl. Mbl. ber. en recl. 1951, p. 36 e.v.

De ontwikkeling in de arrondissementen Amsterdam en Groningen.

Wij hebben de arrondissementen Amsterdam en Groningen vergeleken met andere arrondissementen. Eerst hebben wij het aantal *jeugdigen* per arrondissement nagegaan. Dit bleek sterk uiteen te lopen. Het arrondissement Middelburg bleek nog geen zesde deel te hebben van het aantal jeugdigen, dat in de grote-stadsarrondissementen in de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland verblijf hield. Vervolgens hebben wij onderzocht in hoeverre het aantal *onder toezicht gestelden* in elk arrondissement of in de grote-stadsarrondissementen en de arrondissementen met overwegend plattelandsbevolking in dezelfde verhouding tot het aantal daar woonachtige jeugdigen stond. Een dergelijke evenredigheid bleek evenwel in de periode vóór 1930 en in de jaren 1930 t/m 1936 niet te bestaan, maar in 1948 was er een tendenz tot gelijke toepassingsfrequentie waar te nemen. Het volgende overzicht brengt dit in beeld:

5. Aantal per jaar onder toezicht gestelden in enige provincies in % der daar woonachtige jeugdigen. [46])

Grote-stads-arrondissementen	1926	gem. '30 t/m '36	1947
N.-Holland	0,08	0,10	0,17
Amsterdam			
Haarlem			
Alkmaar			
Z.-Holland	0,05	0,08	0,17
Rotterdam			
Den Haag			
Dordrecht			
Utrecht	0,03	0,05	0,19
Plattelands-arrondissementen			
Groningen	0,01	0,06	0,17
Drente	0,09	0,04	0,17
Zeeland	0,007	0,009	0,07

[46]) De bevolkingstotalen der jeugdigen tot 21 jaar bedroegen per provincie:

	vlgs. volkstell. 1920	vlgs. volkstell. 1930	vlgs. volkstell. 1947
Noord-Holland	526.645	574.821	635.818
Zuid-Holland	741.595	796.067	851.736
Utrecht	150.602	168.968	213.773
Groningen	162.544	162.196	169.925
Drente	103.363	103.938	114.841
Zeeland	105.851	97.363	93.522

Daar bij het Centraal Bureau voor de Statistiek géén bevolkingscijfers *per arrondissement* beschikbaar waren en het een zeer tijdrovende arbeid zou zijn geweest deze te berekenen door de bevolkingscijfers der gemeenten op te tellen, zijn de onder toezicht gestelden eenvoudigheidshalve per provincie met elkaar vergeleken.

Wanneer wij vervolgens het totale aantal onder toezicht gestelden in elk arrondissement in de periode 1930 t/m 1936 voor elk jaar afzonderlijk bezien, merken wij op, dat het beeld *per arrondissement* verschilt van dat, wat wij hiervóór voor het gehele land aantroffen: In *Groningen* bv. is er in die periode een toeneming waar te nemen van *27 %*, in Assen van 45 %, in de Zuid-Hollandse arrondissementen van 31 %, maar in Amsterdam een *daling* van *50 %*.

Ten aanzien van deze daling in de cijfers van Amsterdam dient opgemerkt te worden, dat deze niet zo veel te betekenen heeft, indien wij in aanmerking nemen dat de toepassing van de maatregel in Amsterdam van het begin af in verhouding tot andere arrondissementen zeer frequent is geweest.

In de volgende tabel willen wij aantonen, dat de Amsterdamse cijfers in de periode 1930—1936 sterk gedaald zijn, doch niet beneden die van het jaar 1926, dat ongeveer het gemiddelde aangeeft uit de jaren vóór 1930. Het aantal onder toezicht gestelden in Amsterdam was in 1926 zelfs méér dan 1/3 van het totaal der in Nederland in dat jaar onder toezicht gestelden.

6. $\frac{\text{Toeneming}}{\text{Afneming}}$ van het aantal onder toezicht gestelden in de arrondissementen Amsterdam en Groningen in de periode 1930–1936.

	Absolute aantallen				Relatieve aantallen			
	1926	1930	1936	1948	1926	1930	1936	1948
Amsterdam	370	754	377	770	100	204	102	208
Groningen	24	92	117	284	100	383	488	1183
Nederland	1041	1899	2031	6128	100	182	195	589

Wij moeten nu nader onderzoeken of de daling in Amsterdam en de stijging in Groningen waren toe te schrijven aan een bijzondere fluctuatie in de aantallen *civielrechtelijk* onder toezicht gestelden, en zo ja, in hoever.

Uit onderstaande tabel blijkt dit, wat Amsterdam betreft, duidelijk:

7. Civielrechtelijk en strafrechtelijk onder toezicht gestelden in Amsterdam in de jaren 1930 t/m 1936.

Aard der ondertoezichtstelling	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Civielrechtelijk	709	766	520	361	321	228	262
Strafrechtelijk	45	28	54	64	127	120	115
(Strafrechtelijke ondertoezichtstellingen in % van de aantallen schuldigverklaringen)	(51,7)	(41,2)	(46,2)	(32,7)	(46,4)	(47,8)	(46,7)

Het aantal civielrechtelijk onder toezicht gestelde kinderen is in Amsterdam van 1931 af sterk gedaald, behoudens een kleine stijging in 1936. Ook het aantal beschikkingen is sterk gedaald, behoudens een kleine stijging in 1934 en 1935. Dit is af te lezen uit onderstaand staatje. Wij kunnen dus concluderen, dat werkelijk het gebruik maken van de civielrechtelijke maatregel voor alle soorten van gevallen (niet alleen de „gezinsgevallen") in de periode 1930—1936 afnam.

7a. Civielrechtelijk onder toezicht gestelden en beschikkingen tot civielrechtelijk ondertoezichtstelling in Amsterdam. [47])

	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Aantal onder toezicht gestelde **kinderen**	709	766	520	361	321	228	262
Aantal onherroepelijke **beschikkingen**	350	395	233	153	165	171	150

Het aantal strafrechtelijk onder toezicht gestelde kinderen in Amsterdam daarentegen is van 1931 af voortdurend gestegen, behoudens een geringe daling in 1935 en 1936. Deze stijging hing nauw samen met een toeneming van het aantal schuldig verklaarde kinderen. Uitgedrukt in percenten van het aantal schuldigverklaringen bleef het aantal onder toezicht gestelden vrijwel steeds gelijk. In Groningen daalde het aantal civielrechtelijk onder toezicht gestelden van 1931 af eveneens, behoudens een kleine stijging in 1933 en in 1936. De stijging van het totaal aantal onder toezicht gestelden is derhalve toe te schrijven aan de sterke toeneming van het aantal strafrechtelijk onder toezicht gestelden. Ook hier blijkt echter, dat het aantal strafrechtelijk onder toezicht gestelden in %

[47]) Deze cijfers werden ons door het Centraal Bureau v. d. Statistiek verstrekt.

van het aantal schuldigverklaringen niet over alle jaren sinds 1933 is gestegen, doch in 1936 door de toeneming van het aantal schuldigverklaringen weer een daling vertoont. Dit blijkt uit het volgende staatje:

8. Civielrechtelijk en strafrechtelijk onder toezicht gestelden in het arrondissement Groningen in de jaren 1930 t/m 1936 [48]).

Aard der ondertoezichtstelling	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Civielrechtelijk	61	94	71	77	74	43	47
Strafrechtelijk	31	25	24	27	38	57	70
(Strafrechtelijke ondertoezichtstellingen in % van de aantallen schuldigverklaringen)	(28,2)	(23,3)	(22,8)	(25,9)	(38,8)	(42,5)	(36,8)

Uit het voorgaande is op te maken, dat de arrondissementen Amsterdam en Groningen inzake de toepassingsfrequentie van de maatregel van ondertoezichtstelling in de jaren 1930 t/m 1936 ten aanzien van de *civielrechtelijk* onder toezicht gestelden *representatieve waarde* bezitten voor het gehele land, zoals in staat 9 is te zien:

9. Civielrechtelijk onder toezicht gestelden in Amsterdam en Groningen in verhouding tot die in Nederland.

	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Amsterdam	100 (709)	108 (766)	73 (520)	51 (361)	45 (321)	32 (228)	37 (262)
Groningen	100 (61)	154 (94)	116 (71)	126 (77)	121 (74)	70 (43)	77 (47)
Nederland	100 (1537)	111 (1699)	91 (1397)	78 (1196)	98 (1507)	85 (1304)	93 (1436)

Wat de *strafrechtelijk* onder toezicht gestelden betreft is in onderstaand overzicht in beeld gebracht, dat Groningen en Amsterdam ten opzichte van Nederland een *bijzondere* plaats innemen, daar de desbetreffende cijfers voor alle jaren hoger zijn dan die van Nederland.

10. Aantal strafrechtelijk onder toezicht gestelden in % van het aantal schuldigverklaringen van Amsterdam en Groningen in vergelijking met Nederland.

	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Amsterdam	51,7	41,2	46,2	32,7	46,4	47,8	46,7
Groningen	28,2	23,3	22,8	25,9	38,8	42,5	36,8
Nederland	17,9	20,2	21,5	22,2	26,3	22,4	22,5

[48]) De cijfers van het arr. Winschoten (dat per 1 Jan. 1934 met dat van Groningen werd samengevoegd) zijn meegeteld.

Terwijl het aantal strafrechtelijk onder toezicht gestelden in Amsterdam, evenals in het gehele land, procentsgewijze heel weinig veranderde, nam dat in Groningen na 1933 sterk toe.

Wij hebben vervolgens getracht aan de hand van een vergelijking tussen de aantallen civielrechtelijke ondertoezichtstellingen (de beschikkingen dus) enerzijds en ontzettingen en ontheffingen anderzijds per arrondissement een inzicht te verkrijgen in de *grenzen van het gebied der ondertoezichtstelling*. Wanneer bv. in het ene arrondissement het percentage ontzettingen en ontheffingen, vergeleken met dat der ondertoezichtstellingen, steeds véél hoger ligt dan in het andere, zou dit een aanwijzing kunnen zijn, dat de opvattingen over de grenzen der ondertoezichtstelling in die arrondissementen verschillen. De cijfers, die beschikbaar waren in de publicaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek stelden ons alleen in staat om deze vergelijking te maken ten aanzien van de drie grote steden, Amsterdam, Rotterdam en Den Haag.

11. Vergelijking van het aantal beschikkingen tot civielrl. ondertoezichtstelling en het aantal ontzettingen en ontheffingen (in percenten van het totaal).

Aard van de rechterlijke uitspraak	Amsterdam				Rotterdam				Den Haag			
	1930	1932	1934	1936	1930	1932	1934	1936	1930	1932	1934	1936
Civielrechtelijke ondertoezicht-stelling	76	77	75	70	57	60	67	64	42	50	[49] –	56
Ontzetting of ontheffing	24	23	25	30	43	40	33	36	58	50	–	44

Het bovenstaande toont inderdaad aan dat er verschillen zijn en duidt er op, dat er in Amsterdam een zéér ruime opvatting heeft bestaan over de grenzen der ondertoezichtstelling. Deze opvatting zal zich zeker hebben weerspiegeld in het type geval, dat in die jaren in Amsterdam als gezinsvoogdijgeval voorkwam.

Een andere poging om meer inzicht te verkrijgen in de toepassing van de maatregel is gedaan door de gegevens aangaande *sexe en leeftijd der onder toezicht gestelde kinderen* nader te bekijken.
Het zou denkbaar zijn, dat in één arrondissement overwegend jongens, in een ander overwegend meisjes onder toezicht werden gesteld. Om te onderzoeken of dit zo was, zijn wij eerst weer uitgegaan van de volks-

[49]) Cijfers niet beschikbaar.

tellingscijfers. Deze geven voor kinderen van 0 tot 21 jaar een klein jongensoverschot aan. De verhouding jongens—meisjes 0—21 jaar is voor 1930 100 : 97,2, voor 1947 100 : 95,7 [50]). Een klein jongensoverschot zou dus ook mogen worden verwacht onder alle, in het gehele land, onder toezicht gestelde kinderen. Het jongensoverschot is hier in werkelijkheid echter véél groter; hoe groot precies is evenwel niet aan te geven, aangezien er in de Statistiek van de toepassing der Kinderwetten geen verdeling naar jongens en meisjes is gemaakt bij de strafrechtelijk onder toezicht gestelden. Terwijl er onder de civielrechtelijk onder toezicht gestelden géén of nauwelijks een jongensoverschot voorkomt (soms een meisjesoverschot) [51]) is er juist onder de strafrechtelijk onder toezicht gestelden een groot jongensoverschot. Wij kunnen dit laatste opmaken uit de cijfers, die de Statistiek van de toepassing der Kinderwetten geeft voor de schuldigverklaringen, waaruit blijkt, dat de verhouding tussen jongens en meisjes ongeveer 100 : 12 is [52]). Op grond van de gegevens, waarover het Centraal Bureau voor de Statistiek over het jaar 1949 beschikte en waaruit bleek dat het aantal schuldig verklaarden, dat onder toezicht gesteld werd voor beide sexen ongeveer gelijk was (het percentage was voor jongens 33,6, voor meisjes 37,3 [53]), mogen wij het vermoeden uitspreken, dat onder de strafrechtelijke onder toezicht gestelden een zéér groot jongensoverschot voorkwam, ook reeds in vorige jaren.

Vervolgens hebben wij onderzocht hoe in de arrondissementen Amsterdam en Groningen de verhouding tussen de aantallen onder toezicht gestelde jongens en meisjes was [54]).

[50]) Verhouding jongens—meisjes 0—21 jaar:
volgens volkstelling 31 December 1930 1.683.484 : 1.635.861
volgens volkstelling 31 Mei 1947 1.937.536 : 1.854.637

[51]) Verhouding civielrechtelijk onder toezicht gestelde jongens—meisjes, indien de meisjes in % der jongens zijn uitgedrukt:
1930: 724 jongens — 813 meisjes = 112,3 %
1936: 718 jongens — 718 meisjes = 100,0 %
1939: 925 jongens — 1023 meisjes = 110,6 %
1947: 2459 jongens — 2409 meisjes = 98,0 %
Deze percentages zijn berekend volgens de absolute aantallen, welke zijn genoemd in de St.t.Kw. 1930, staat 16, p. 73; 1936, idem, p. 123; 1939, staat 17, p. 137; 1946/1947, staat 17, p. 184.

[52]) Zie bv. St.t.Kw. 1930, staat 1, p. 60, of St.t.Kw. 1946/1947, staat 1, p. 151.

[53]) In het jaar 1949 werden 2688 jongens en 370 meisjes schuldig verklaard, waarvan resp. 905 en 138 onder toezicht werden gesteld. Deze cijfers werden door het Centraal Bureau voor de Statistiek welwillend ter beschikking gesteld.

[54]) Hoewel in de Statistiek voor de toepassing der Kinderwetten geen desbetreffende gegevens voor het arrondissement Groningen waren opgenomen, verkregen wij, dank zij de bereidwillige medewerking van de zijde van het Bureau van de kinderrechter te Groningen toch de beschikking over die cijfers, welke aldaar beschikbaar waren (de Winschoter gegevens ontbraken).

De enige vergelijking, die wij in deze konden maken, was die aangaande de civielrechtelijk onder toezicht gestelde jongens en meisjes. Het verschil tussen het totaal aantal jongens en meisjes was zowel in het gehele land als in de gemeente Amsterdam en de provincie Groningen zo gering, dat dit hierbij niet apart in rekening is gebracht [55]).

12. Verdeling der civielrechtelijk onder toezicht gestelden naar de sexe.

		Gemiddeld 1930/1931		Gemiddeld 1932/1934		Gemiddeld 1935/1936	
		Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
Nederland	abs.	783	834	712	654	687	683
	rel.	48%	52%	52%	48%	50%	50%
Arr. Amsterdam	abs.	375	362	225	176	126	118
	rel.	51%	49%	56%	44%	52%	48%
Arr. Groningen	abs.	38	37	33	34	18	25
	rel.	51%	49%	49%	51%	42%	58%

Uit bovenstaand overzicht blijkt, dat het arrondissement Amsterdam in de jaren 1930 t/m 1936 sterker dan het gehele land een jongensoverschot onder de civielrechtelijk onder toezicht gestelden te zien geeft dat temeer opvalt, als wij in aanmerking nemen, dat in Amsterdam relatief méér meisjes voorkwamen in die jaren dan in het gehele land (98,9 tegenover 97,2 per 100 jongens), terwijl het arrondissement Groningen van 1932 af een meisjesoverschot te zien geeft.

Meer bijzonderheden zijn op te merken, als wij de onder toezicht gestelden *groeperen naar hun leeftijd.*

Allereerst blijkt, dat niet alle leeftijden evenredig zijn vertegenwoordigd.

Van het totaal aantal jeugdigen beneden 21 jaar (in Nederland) is in 1930 25 % 0—4 jaar, 25 % 5—9 jaar, 23 % 10—14 jaar en 27 % ouder dan 15 jaar.

De onder toezicht gestelden behoren voornamelijk tot de groep 10—19-jarigen.

Wat de strafrechtelijk onder toezicht gestelden betreft is dit zonder meer af te leiden uit het feit, dat kinderen beneden 10 jaar slechts bij

[55]) Verhouding jongens—meisjes volgens volkstelling 1930:

in Nederland	1.683.484	: 1.635.861
in de gemeente Amsterdam	137.027	: 135.533
in de prov. Groningen (zonder stad Gron.)	62.334	: 59.561

uitzondering strafrechtelijk worden vervolgd en zij, die de strafrechtelijke meerderjarigheidsgrens van 18 jaar gepasseerd zijn, zelden (door de politierechter of de meervoudige kamer) onder toezicht worden gesteld. De civielrechtelijk onder toezicht gestelden behoorden in 1930 bv. voor 76,2 % tot de groep 10—19-jarigen [56]). In deze groep, die in de loop der jaren uiteraard iets groter of kleiner werd, zijn de 15-, 16- of 17-jarigen telkens het sterkst vertegenwoordigd. Terwijl in 1928 de 15-jarigen het hoogste cijfer te zien hadden gegeven, waren in 1929, 1930 en 1939 de 17-jarigen het sterkst vertegenwoordigd, in 1946 en 1947 de 16-jarigen [57]).

Terwijl er volgens de bevolkingsgegevens een duidelijk jongensoverschot was *tot het 18e jaar* en zich daarna geleidelijk een klein meisjesoverschot ging vormen [58]), blijkt dat er onder alle civielrechtelijke onder toezicht gestelden *in Nederland* in verschillende jaren reeds *op het 15e jaar* een meisjesoverschot ontstond [59]).

Zo had bv. in de jaren 1930 t/m 1936 de verhouding tussen jongens en meisjes volgens de bevolkingscijfers in de leeftijdsgroep 10—14 jaar 100 : 96 en in de leeftijdsgroep 15-jarigen 100 : 99 moeten zijn. Deze was echter in de overeenkomstige leeftijdsgroepen resp. 100 : 73 en 100 : 112.

Bij het nagaan van de leeftijdsgroepering *per arrondissement* blijkt er onderling weinig overeenkomst te bestaan en in het geheel geen vaste lijn zichtbaar te zijn, zodat aan het vaststellen van een representatieve waarde van gezinsvoogdijgevallen uit enkele der arrondissementen, i.c.

[56]) Berekend volgens de cijfers in de St.t.Kw. 1930, staat 16, p. 73.

[57]) Hierbij dient te worden opgemerkt, dat het aantal kinderen van 10, 11, 12, 13 en 14 jaar, afzonderlijk niet kon worden nagegaan, zodat nu en dan misschien het cijfer van één dezer groepen het hoogste is geweest.

[58]) Volgens de volkstelling van 31 Dec. 1930 geeft het Rijk de volgende verhoudingen te zien:

Leeftijd	Jongens	Meisjes
15 jaar	73.914	71.781
16 „	77.794	76.167
17 „	76.467	75.722
18 „	75.706	75.352
19 „	70.218	70.971
20 „	71.549	72.039

[59]) St.t.Kw. 1930, staat 16, 17 t.a.p.: Civielrechtelijk onder toezicht gestelden in Nederland.

Jaar	10—14 jaar		15 jaar	
	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
1930	208	175	50	63
1931	267	192	66	93
1932	257	143	63	51
1933	175	144	52	61
1934	256	177	66	74
1935	236	206	78	70
1936	258	177	67	82
Totaal	1657	1214	442	494

Amsterdam en Groningen, voor die uit alle arrondissementen in dit opzicht niet te denken is.

Uit onderstaand overzicht moge blijken welk verschil er bestond tussen de 3 grootste steden, Groningen, en Nederland ten aanzien van de leeftijdsgroepering van de civielrechtelijk onder toezicht gestelden.

13. Leeftijdsverdeling onder civielrechtelijk onder toezicht gestelden (het totaal aantal per jaar per ressort civielrechtelijk onder toezicht gestelden = 100)

Leeftijd	Amsterdam		Rotterdam		Den Haag		Groningen		Nederland [60]	
	1930	1936	1930	1936	1930	1936	1930	1936	1930	1936
Beneden 10 jaar	30,3	25,2	12,0	10,9	21,1	25,8	33,9	31,1	23,9	19,4
10 t/m 14 jaar	26,7	28,6	22,1	33,1	22,8	21,5	15,2	31,1	24,9	30,3
15 en 16 jaar	16,2	22,9	26,6	27,2	22,8	18,8	20,3	15,5	18,9	23,1
17 en 18 jaar	20,3	18,3	29,2	24,5	24,4	24,7	22,0	17,7	24,0	20,8
19 en 20 jaar	6,5	5,0	10,1	4,3	8,9	9,1	9,6	4,6	8,3	6,5

Wanneer wij deze cijfers per leeftijdsgroep bekijken, blijken in de arrondissementen Amsterdam en Groningen verreweg het grootste aantal jonge kinderen onder toezicht te staan. Hier bestond kennelijk de tendenz om de kinderen zo jong mogelijk onder toezicht te stellen.

Samenvattend merken wij op, dat, aangezien er van het totaal aantal in de arrondissementen Amsterdam en Groningen onder toezicht gestelden, naar wij in Hoofdstuk II zullen zien, slechts een gedeelte in het onderzoek zullen worden betrokken, — van het arrondissement Amsterdam de *stads*gevallen, van het arrondissement Groningen de *plattelands*gevallen —, het van belang is er zorg voor te dragen, dat zich hierin afspiegelt wat *typisch* was in elk der arrondissementen.

Dit was in de *Amsterdamse* stadsgevallen dus:

1. de bijzonder hoge frequentie in de toepassing van de civielrechtelijke ondertoezichtstelling,
2. het bijzonder sterke jongensoverschot;

in de *Groningse* plattelandsgevallen:

1. een hoge frequentie in de toepassing der strafrechtelijke ondertoezichtstelling,
2. een meisjesoverschot onder de civielrechtelijke onder toezicht gestelden;

en in beide arrondissementen: een relatief groot aantal jonge kinderen.

[60]) St.t.Kw. 1930 e.v. staat 16 en 17. De percentages voor Groningen zijn berekend volgens de opgaven van het bureau van de kinderrechter. De absolute cijfers waren in 1930 in de genoemde leeftijdsgroepen resp. 20, 9, 12, 13, 5; in 1936 resp. 14, 14, 7, 8, 2.

In bijgaande staat en de grafieken A en B zijn de veranderingen in de aantallen civielrechtelijk en strafrechtelijk onder toezicht gestelden gedurende het tijdvak 1924—1947 weergegeven.

14. **Absolute en relatieve aantallen civielrechtelijk arrondissementen Groningen**

Absoluut

	1924	'25	'26	'27	'28	'29	'30	'31	'32	'33	'34	'35
	2	4	19	44	11	27	61	94	71	77	74	43
Civielrechtelijk	195	331	314	409	534	515	709	766	520	361	321	228
	590	735	815	932	1065	1163	1537	1699	1397	1196	1507	1304
	3	3	5	18	25	21	31	25	24	27	38	57
Strafrechtelijk	25	61	56	35	46	57	45	28	54	64	127	120
	177	277	223	223	222	228	354	375	383	434	577	587

Indexcijfers: 1947 = 100

	1924	'25	'26	'27	'28	'29	'30	'31	'32	'33	'34	'35
	0,9	1,8	8,3	19,3	4,8	11,8	26,8	41,2	31,1	33,8	32,5	18,9
Civielrechtelijk	39,2	6,66	63,2	82,3	107,4	103,6	142,7	154,1	104,6	72,6	64,6	45,9
	12,1	15,1	16,7	19,1	21,9	23,9	31,6	34,9	28,7	24,6	31,0	26,8
	2,7	2,7	4,5	16,2	22,5	18,9	27,9	22,5	21,6	24,3	34,2	51,4
Strafrechtelijk	8,0	19,5	17,9	11,2	14,7	18,2	14,4	8,9	17,3	20,4	40,6	38,3
	14,2	22,2	17,9	17,9	17,8	18,3	28,4	30,1	30,8	34,9	46,3	46,4

[61]) De cijfers zijn ontleend aan de St.t.Kw. en betreffen de in eerste aanleg uitgesproken ondertoezichtstellingen.

n strafrechtelijk onder toezicht gestelden in de Amsterdam en in het gehele land. [61])

'36	'37	'38	'39	'40	'41	'42	'43	'44	'45	'46	'47	
47	74	84	115	109	166	206	136			210	228	Groningen
262	260	295	306	347	274	592	447			314	497	Amsterdam
1436	1445	1793	1948	1929	2590	3666	3568			4737	4868	Nederland
70	35	35	42	74	133	65	93			42	111	Groningen
115	154	127	131	102	198	256	359			262	313	Amsterdam
584	565	561	527	535	966	1035	1397			820	1245	Nederland

'36	'37	'38	'39	'40	'41	'42	'43	'44	'45	'46	'47	
20,6	32,5	36,8	50,4	47,8	72,8	90,4	59,6			92,1	100	Groningen
52,7	52,3	59,4	61,6	69,8	55,1	119,1	89,9			63,2	100	Amsterdam
29,5	29,7	36,8	40,0	39,6	53,2	75,3	73,3			97,3	100	Nederland
63,1	31,5	31,5	37,8	66,7	119,8	58,6	83,8			37,8	100	Groningen
36,7	49,2	40,6	41,8	32,6	63,3	81,8	114,7			83,7	100	Amsterdam
46,9	45,4	45,1	42,3	43,0	77,6	83,1	112,2			65,9	100	Nederland

Grafiek A

Index-cijfers van het aantal strafrechtelijk onder toezicht gestelden in de jaren 1924 t/m 1947.

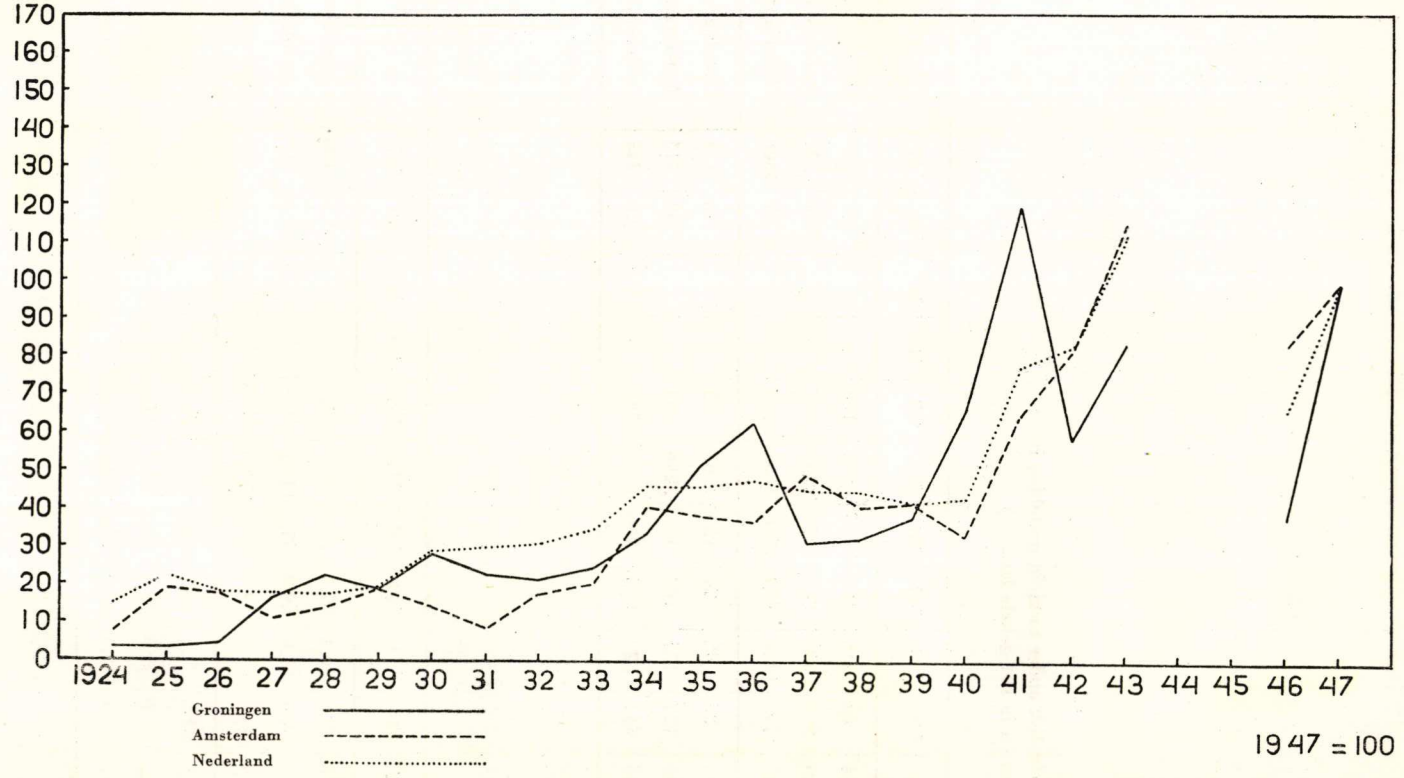

Grafiek B

Index-cijfers van het aantal civielrechtelijk onder toezicht gestelden in de jaren 1924 t/m 1947.

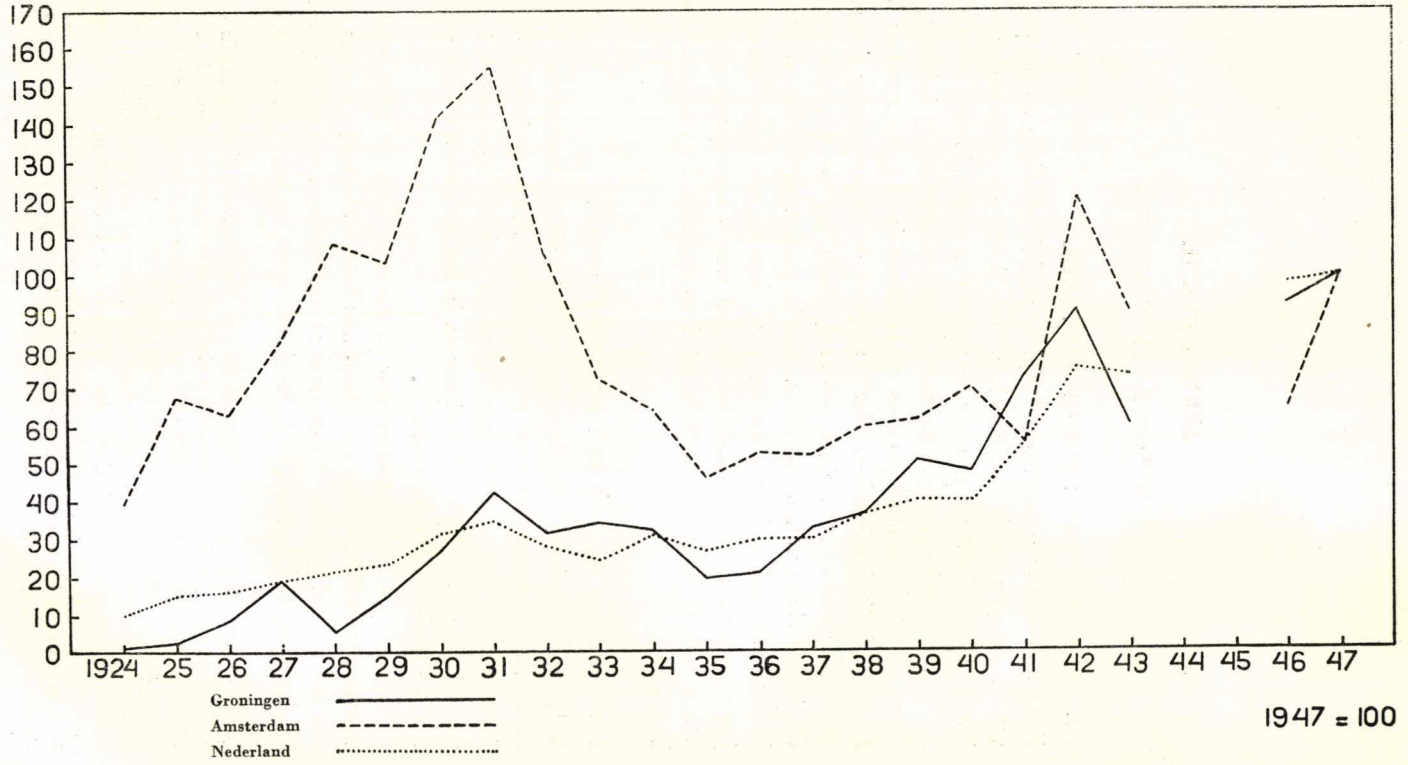

HOOFDSTUK II.

METHODE VAN ONDERZOEK.

§ 1. DE SELECTIE VAN EEN AANTAL JAREN.

Zoals hiervoor werd uiteengezet zijn de stad Amsterdam en het platteland van Groningen in de periode 1930 t/m 1936 als onderzoekterrein gekozen. De doelstelling van ons onderzoek was een inzicht te verkrijgen in de beïnvloedingsmogelijkheden, die de gezinsvoogdij inhoudt en het effect, dat te bereiken is, indien de kinderen *in* het eigen milieu blijven. Reeds dadelijk bleek echter, dat het practisch onuitvoerbaar zou zijn om *alle* onder toezicht gestelden, — ook indien wij ons beperkten tot hen, die in het eigen milieu bleven en niet in gestichten werden geplaatst —, in het onderzoek te betrekken. Er werd daarom een keuze gedaan uit de jaren, waarin de ondertoezichtstellingen waren uitgesproken en wel zodanig, dat de jaren 1930, 1932, 1934 en 1936 in het onderzoek werden betrokken.

§ 2. DE SELECTIE VAN EEN GROEP GEVALLEN.

Volgens de Statistiek van de toepassing der Kinderwetten was het totaal aantal beschikkingen tot ondertoezichtstelling, dat in de jaren 1930, 1932, 1934 en 1936 tezamen werd uitgesproken, in het arrondissement Amsterdam: 1239, betreffende 2153 kinderen, in het arrondissement Groningen: 317, betreffende 416 kinderen [1]).

Aangezien het de bedoeling was in dit onderzoek de grote stad tegenover een landelijke streek te stellen, was het noodzakelijk om ten aanzien van het arrondissement Amsterdam al die ondertoezichtstellingen buiten beschouwing te laten, die in de randgemeenten en het Gooi voorkwamen;

[1]) In de publicaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek zijn alléén de onder toezicht gestelde „kinderen" vermeld. Daar het aantal onherroepelijke *beschikkingen* tot burgerrechtelijke ondertoezichtstelling op het Centraal Bureau voor de Statistiek echter wel beschikbaar was, (dit bedroeg over de jaren 1930, 1932, 1934 en 1936 in het arrondissement Amsterdam 898), kon door optelling van het aantal strafrechtelijk onder toezicht gestelden (341) bij deze 898 het totaal aantal in het arrondissement Amsterdam uitgesproken ondertoezichtstellingen worden verkregen, nl. 1239. Op dezelfde wijze is het aantal ondertoezichtstellingen, in het arrondissement Groningen uitgesproken, berekend.

ten aanzien van het arrondissement Groningen die, welke in de stad Groningen voorkwamen.

De administratie van de bureau's van de kinderrechters te Amsterdam en Groningen werd dus geraadpleegd en de namen van de pupillen, die in de uitgekozen jaren op het moment van de benoeming van de gezinsvoogd in de *stad* Amsterdam of in de *provincie* Groningen (niet in de stad Groningen) woonachtig waren, werden genoteerd. De aantallen, die zo werden verkregen, kwamen uiteraard niet overeen met de aantallen, die in de Statistiek van de toepassing der Kinderwetten per *arrondissement* gegeven zijn. Wij vonden voor de stad Amsterdam in deze administratie: 1068 beschikkingen en vonnissen betreffende 1765 pupillen; voor het platteland van Groningen: 84 beschikkingen en vonnissen betreffende 94 pupillen in het gebied zonder Winschoten, 96 beschikkingen of 108 pupillen in het gehele gebied inclusief Winschoten.

Wij zijn uitgegaan van de gedachte, dat aantal en type onder toezicht gestelde kinderen verschillen in Amsterdam en Groningen, o.a. ten gevolge van verschil in opvatting bij kinderrechters en kinderbeschermingsinstanties. Daarom hebben wij gemeend, dat wij de vergelijking zo zuiver mogelijk zouden maken, indien wij alléén die gevallen in het onderzoek betrokken, die ook werkelijk door de kinderrechters van die arrondissementen „behandeld" werden. Al die gevallen, die tot andere arrondissementen behoorden, zijn daarom uitgeschakeld.

Wij hebben dus van de bovengenoemde oorspronkelijke aantallen afgetrokken:

1e. de ondertoezichtstellingen, die na zeer korte tijd door een andere kinderrechter van een ander arrondissement werden overgenomen;

2e. die, welke door een andere kinderrechter waren uitgesproken en door de Amsterdamse resp. Groningse kinderrechter werden overgenomen.

Dit waren in totaal in Amsterdam 54 gevallen en op het Groningse platteland 4. Na aftrek dezer gevallen bleef evenwel nog geen zodanig éénvormig materiaal over dat het bruikbaar was voor het onderzoek. Het aantal resterende gevallen omvatte nl. pupillen, die in het eigen milieu bleven èn gestichtspupillen. De laatsten moesten, indien er geen andere kinderen in het gezin, waartoe zij behoorden, als gezinsvoogdijpupillen *in* het gezin waren overgebleven, van het totaal worden afgetrokken. Het ging hier om:

a. ondertoezichtstellingen, die eindigden in terbeschikkingstelling, ontzetting of ontheffing, en

b. ondertoezichtstellingen, waarbij vastzetting van langere duur plaats had gevonden.

Immers ten aanzien van deze beide groepen zou niet kunnen worden nagegaan, welke — zuiver en alleen — de invloed van de gezinsvoogdij was geweest, daar de betrokken kinderen tevens een andersoortige heropvoeding in gesticht, tehuis of pleeggezin hadden ondergaan. Om echter niet alle gevallen uit te schakelen waarin de invloed der gezinsvoogdij van overwegend belang was geweest, bv. wanneer slechts een *kort* verblijf in een inrichting had gediend tot ondersteuning der gezinsvoogdij, werd een grens getrokken en de keuze zodanig bepaald, dat die gevallen, waarbij de *vastzetting niet langer dan 1 jaar duurde*, terwijl de *duur der ondertoezichtstelling belangrijk langer dan 1 jaar* was, *in* het onderzoek werden betrokken, doch die, waarbij de vastzetting langer dan 1 jaar duurde, er *buiten* vielen.

Het aantal ondertoezichtstellingen onder a. en b. bedroeg voor Amsterdam 194, voor het Groningse platteland 10.

Vanzelfsprekend vielen ook de gevallen, waarin beschikking of vonnis inhoudende ondertoezichtstelling in hoger beroep vernietigd werd, buiten ons onderzoek. Dit waren er voor Amsterdam 12, voor het Groningse platteland geen, terwijl van 14 Amsterdamse gevallen van het jaar 1930, die op grond van administratieve onduidelijkheden niet terug te vinden waren, niet kon worden vastgesteld of zij tot de stad Amsterdam of het arrondissementsgebied daarbuiten behoorden.

Na al de hiervoor beschreven correcties te hebben aangebracht, werden tenslotte de volgende aantallen gevallen in het onderzoek betrokken:

15. Aantal in het onderzoek betrokken ondertoezichtstellingen en onder toezicht gestelden.

Jaar	Amsterdam		Gron. platteland	
	Beschikkingen of vonnissen	kinderen	Beschikkingen of vonnissen	kinderen
1930	245	469	19	19
1932	174	353	13	13
1934	199	324	21	27
1936	176	278	29	31
Totaal	794	1424	82	90

§ 3. DE REPRESENTATIEVE WAARDE VAN DE GESELECTEERDE GROEP.

Alvorens aan te vangen met het onderzoek diende te worden nagegaan of de geselecteerde groep nog wel representatief was voor het totaal der onder toezicht gestelden.

Wij gingen dit na ten aanzien van de volgende punten:

a) De verhouding tussen het aantal strafrechtelijk en het aantal civielrechtelijk onder toezicht gestelden.

De civielrechtelijk onder toezicht gestelden zijn uitgedrukt in % der strafrechtelijk onder toezicht gestelden (op 10 strafrechtelijk onder toezicht gestelden bedroeg het aantal in Nederland in de jaren 1930, 1932, 1934 en 1936 gemiddeld 32 civielrechtelijk onder toezicht gestelden, dus 320 % etc.).

16. Gemiddeld aantal civielrechtelijk onder toezicht gestelden in % van het aantal strafrechtelijk onder toezicht gestelden.

	Periode	Procent
Nederland	1930/36	305
Arrondissement Amsterdam	1930/32	1241
„ „	1934/36	240
Geselecteerde Amsterdamse groep	1930/32	1727 [2]
„ „ „	1934/36	236
Arrondissement Groningen	1930/36	155
Geselecteerde Groningse groep	1930/36	70

Uit de tabel blijkt, dat de verhouding, die er in de geselecteerde *Amsterdamse* groep tussen het aantal civielrechtelijk en dat der strafrechtelijk onder toezicht gestelden bestaat in zover met de gehele groep overeenkomt dat ook hierin het aantal strafrechtelijk onder toezicht gestelden ver beneden dat der civielrechtelijk onder toezicht gestelden blijft. De geselecteerde Amsterdamse groep van 1934/1936 stemt zelfs bijzonder goed overeen met de originele groep van de overeenkomstige jaren. In de geselecteerde groep van 1930/1932 daarentegen ligt het aantal civielrechtelijk onder

[2]) Deze verhoudingen berusten op onderstaande aantallen:

Jaar	Geselecteerde Amsterdamse groep			Geselecteerde Groningse groep		
	Strafr. onder toez. gest.	Civielrechtelijk onder toezicht gestelden		Strafr. onder toez. gest.	Civielrechtelijk onder toezicht gestelden	
		Kinderen	Gevallen		Kinderen	Gevallen
1930	24	445	221	14	5	5
1932	21	332	153	6	7	7
1934	92	232	107	10	17	11
1936	87	191	89	23	8	6
Totaal	224	1200	570	53	37	29

toezicht gestelden hoger dan in de gehele groep. Het feit dat in deze geselecteerde groep de strafrechtelijk onder toezicht gestelden dus relatief minder voorkomen is hieraan toe te schrijven, dat in deze vroegere periode de kinderrechter meer strafrechtelijke pupillen langer dan 1 jaar vastzette of, na omzetting van de straf, ter beschikking van de regering stelde.

In de geselecteerde *Groningse* groep stemmen de verhoudingen niet overeen met die in de gehele groep. Dit ligt aan het feit, dat op het *platteland* Groningen naar verhouding veel minder kinderen civielrechtelijk onder toezicht werden gesteld dan in de *stad* Groningen.

b) Het aantal jongens en meisjes.

Het aantal jongens en meisjes is met dat in de gehele groep alléén te vergelijken voor zover het de *civielrechtelijk* onder toezicht gestelden in het arrondissement Amsterdam betreft. Het volgende overzicht, waarin de gegevens uit Hoofdstuk I duidelijkheidshalve zijn herhaald, geeft de verhouding tussen jongens en meisjes weer:

17. Jeugdigen tot 21 jaar volgens de volkstelling van 1930, verdeeld naar de sexe.

	Jongens	Meisjes
Nederland	10	9,6
Gemeente Amsterdam	10	9,8
Provincie Groningen (zonder stad)	10	9,5

Civielrechtelijk onder toezicht gestelden verdeeld naar de sexe.

	Jongens	Meisjes
Nederland	10	9,9
Arr. Amsterdam	10	8,6
Geselecteerde Amsterdamse groep	10	8,7 [3])
Arr. Groningen	10	12,0
Geselecteerde Groningse groep	10	16,3

[3]) Dit verhoudingsgetal is een gemiddelde, berekend volgens onderstaande verhoudingen. Ter vergelijking zijn de cijfers der Groningse groep ook vermeld.

Jaar	Civielrecht. onder toezicht gestelden in de geselecteerde Amsterdamse groep			Civielrecht. onder toezicht gestelden in de geselecteerde Groningse groep		
	Jongens	Meisjes	Totaal	Jongens	Meisjes	Totaal
1930	229	216	445	1	4	5
1932	189	143	332	3	4	7
1934	121	111	232	10	7	17
1936	104	87	191	0	8	8
Totaal	643	557	1200	14	23	37

Terwijl in Amsterdam in verhouding tot Nederland iets minder meisjes dan jongens onder toezicht zijn gesteld, blijkt uit deze tabel, dat op het Groningse platteland méér meisjes dan jongens civielrechtelijk onder toezicht zijn gesteld.

De geselecteerde Amsterdamse groep komt, wat de verhouding tussen jongens en meisjes betreft, vrijwel volkomen overeen met de gehele Amsterdamse groep: de jongens zijn in beide groepen in de meerderheid.

De geselecteerde Groningse, die weliswaar minder sterk in overeenstemming is met de dienovereenkomstige gehele Groningse groep, geeft evenals de laatste, een meisjesoverschot aan.

c) De leeftijdsverdeling.

Ook hier is alleen een vergelijking met de originele groep mogelijk ten aanzien van de civielrechtelijk onder toezicht gestelden:

18. Gemiddeld aantal civielrechtelijk onder toezicht gestelden over de jaren 1930 t/m '36 gegroepeerd volgens de leeftijd. Leeftijdsgroepering volgens de volkstelling van 1930 [4]).

	Jeugdigen in het algemeen t/m 14 jaar	Jeugdigen in het algemeen boven 14 jaar
Gemeente Amsterdam	71,2	28,8
Provincie Groningen (zonder stad)	72,7	27,3
	Onder toezicht gestelde jeugdigen t/m 14 jaar	**Onder toezicht gestelde jeugdigen boven 14 jaar [5])**
In het arr. Amsterdam	56,2	43,8
In de geselecteerde Amsterdamse groep	42,3	57,7
In het arr. Groningen	52,2	47,8
In de geselecteerde Groningse groep	45,9	54,1

[4]) De percentages zijn berekend volgens de bevolkingscijfers, verstrekt door het C.B.S.

[5]) De percentages zijn berekend volgens deze absolute getallen.

	Civielrl. onder toezicht gestelden in de Amsterdamse geselecteerde groep					Civielrl. onder toezicht gestelden in de geselecteerde Groningse groep				
In	Beneden 10 jaar	10 t/m 14 jaar	15 t/m 19 jaar	20 jaar	Totaal	Beneden 10 jaar	10 t/m 14 jaar	15 t/m 19 jaar	20 jaar	Totaal
1930	127	57	240	21	445	0	0	5	0	5
1932	57	67	196	12	332	1	2	4	0	7
1934	68	62	89	13	232	9	1	6	1	17
1936	37	33	110	11	191	1	3	4	0	8
Totaal	289	219	635	57	1200	11	6	19	1	37

Uit dit staatje blijkt, dat zowel de geselecteerde Amsterdamse als de geselecteerde Groningse groep een te klein aantal jongeren (t/m 14 jaar) en een te groot aantal ouderen (boven 14 jaar) telt en daardoor, wat de leeftijdsopbouw betreft, niet representatief is voor de originele groep.

Dit is voornamelijk hieraan toe te schrijven, dat kinderen t/m 14 jaar relatief meer in aanmerking kwamen voor terbeschikkingstelling van de regering, ontzetting, ontheffing of langdurige vastzetting.

Conclusie:

Uit het voorgaande is gebleken dat de gezinsvoogdijgevallen, die door ons zijn *uitgekozen*, dus *„de geselecteerde groep"*, niet in alle opzichten het universum, waarover dit onderzoek zich had kunnen uitstrekken, representeert. Aangezien evenwel besloten was om uitsluitend de „zuivere" gezinsvoogdijgevallen (geen gestichtsgevallen) uit dit universum te „selecteren", werd juist een aantal gevallen (ter beschikking van de regering gestelden, aan de Voogdijraad toevertrouwden etc.) niet in het onderzoek betrokken, dat blijkbaar het oorspronkelijke geheel sterk in bepaalde zin heeft gekleurd. Het gevolg hiervan is, dat de geselecteerde groepen nu niet representatief zijn voor het geheel, wat de verdeling tussen jongens en meisjes en de leeftijdsverdeling betreft.

§ 4. DE STEEKPROEF.

Aangezien het niet mogelijk was om binnen een betrekkelijk kort tijdsbestek 876 gezinsvoogdijgevallen (794 Amsterdamse en 82 Groningse) of 1514 gezinsvoogdijpupillen na te gaan, te interviewen en op hun verdere levensloop te onderzoeken, werd na ingewonnen advies van de statistische afdeling alleen een percentage van de geselecteerde groepen, dat in plm. 1 jaar tijds bewerkbaar zou zijn, aan een onderzoek onderworpen.

Dit percentage werd voor Amsterdam bepaald op 15 %, voor het Groningse platteland, dat zulk een veel kleiner aantal gevallen opleverde, op 35 %.

De 15 % en 35 % zouden door loting kunnen worden verkregen, nadat er zorg voor gedragen zou zijn dat de verhoudingen, zoals deze zich hiervóór in de geselecteerde groepen bleken voor te doen, ook in de steekproef naar voren zouden komen. Daarom werd het materiaal eerst verdeeld in strafrechtelijk en civielrechtelijk onder toezicht gestelden, vervolgens werden de civielrechtelijk onder toezicht gestelden verdeeld naar sexe.

Het was echter onpractisch om de civielrechtelijk onder toezicht gestelden, die uit individueel en collectief onder toezicht gestelden bestonden

(uit „kinderen" en „gevallen"), geheel te splitsen. Eenvoudiger was het om de op de bureau's van de kinderrechter bestaande indeling aan te houden. De geselecteerde Amsterdamse groep der civielrechtelijk onder toezicht gestelden bv. bestond uit 196 individueel onder toezicht gestelde jongens, 131 individueel onder toezicht gestelde meisjes en 243 gezinsgevallen (tezamen 570 gevallen). Al was nu deze verhouding tussen de 196 jongens en 131 meisjes (10/7) niet een volmaakte weerspiegeling van de verhouding tussen jongens en meisjes in de geselecteerde groep, de betekenis van het instituut der collectieve ondertoezichtstelling was daarentegen in verband met het beleid van de kinderrechter zo belangrijk, dat het geheel verantwoord was om uit de onder toezicht gestelden volgens deze 3 criteria te loten: 1. civiel/strafrechtelijk onder toezicht gestelden; 2. jongens/meisjes; 3. individueel/collectief onder toezicht gestelden.

In de geselecteerde strafrechtelijke groepen werden de kinderen *niet* vooraf volgens de daarin voorkomende verhouding tussen jongens en meisjes verdeeld; uit deze groep in-haar-geheel werd de loting voltrokken. In deze groepen was de verhouding tussen jongens en meisjes voor Amsterdam 10 : 1 — voor het Groningse platteland 10 : 0,6 [6]).

Bij loting bleek deze verhouding er op de juiste wijze uit te komen.

Aldus werd tenslotte uit elk van de vier volgende groepen 15, resp. 35 % geloot:

	de geselecteerde Amsterdamse groep	de geselecteerde Groningse groep
1. strafrl. o.t. gestelden	15 % van 224 = 34	35 % van 53 = 19
2. civielrl. o.t. gestelde jongens	15 % van 196 = 29	35 % van 8 = 3
3. civielrl. o.t. gestelde meisjes	15 % van 131 = 20	35 % van 18 = 6
4. gezinsgevallen	15 % van 243 = 36	35 % van 3 = 1
	15 % van 794 = 119	35 % van 82 = 29

tezamen: 148

[6]) De percentages zijn berekend volgens deze absolute getallen:

Jaar	Amsterdam		Gron. platteland	
	Strafrecht. onder toezicht gestelden		Strafrecht. onder toezicht gestelden	
	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
1930	23	1	13	1
1932	18	3	5	1
1934	79	13	10	0
1936	82	5	22	1
Totaal	202	22	50	3

Tot dusver was nog geen rekening gehouden met de leeftijden. Om ook in dit opzicht een ongeveer evenredige verhouding tussen de steekproef en het geheel te verkrijgen, werden er enige kinderen uit in de steekproef te sterk vertegenwoordigde leeftijdsgroepen weggelaten. De verhouding tussen jongens en meisjes, strafrechtelijk of civielrechtelijk, individueel of tegelijk met anderen uit hetzelfde gezin onder toezicht gesteld, werd hierdoor slechts weinig gestoord, zodat tenslotte een aanzienlijk betere overeenstemming tussen steekproef en universum werd verkregen dan bij een toevallige steekproef het geval zou zijn geweest.

Nadat hieraan nog twee gevallen waren toegevoegd, die vóór de loting, als proef waren geïnterviewd, bedroeg het aantal gevallen dat uiteindelijk in het onderzoek zou worden betrokken, 142.

Deze 142 *gevallen*, bestaande uit 242 *kinderen*, waren als volgt verdeeld: *Amsterdam:* 119 jongens en 89 meisjes; *Groningse platteland:* 25 jongens en 9 meisjes.

§ 5. HET OPVRAGEN DER ADRESSEN.

Bij het opvragen van de adressen aan de Bevolkingsbureau's bleken van pupillen en gezinsvoogden, zoals te verwachten was, verschillenden onbereikbaar (in het buitenland), niet meer in leven of na deportatie in de oorlog naar Duitsland nooit teruggekeerd te zijn.

Wanneer de gezinsvoogd onbereikbaar of niet meer in leven was, kon op grond van mededelingen van tijdgenoten van de betrokken gezinsvoogd en aan de hand van hun schriftelijke rapporten nog enigszins een beeld van die gezinsvoogden worden gereconstrueerd. Waren evenwel de pupillen onbereikbaar of niet meer in leven, dan moest het geval afvallen.

Toen nl. bleek, dat de familie van een overleden pupil bij de navraag zeer pijnlijk getroffen werd, besloten wij soortgelijke gevallen niet verder in het onderzoek te betrekken. Door loting werd dan een ander geval genomen. Dit bleek 7 keer nodig te zijn.

§ 6. VOORBEREIDING VAN DE INTERVIEWS.

Aangezien het onze doelstelling was zowel de betekenis van de gezinsvoogdij in het algemeen als de resultaten er van, zomede de verdere levensloop der pupillen na te gaan, moesten de gevallen op deze beide punten worden onderzocht.

Voor het onderzoek naar de *betekenis* van de gezinsvoogdij was het van belang om in elk interview eenzelfde richtlijn te volgen en dezelfde punten met elke geïnterviewde gezinsvoogd en gezinsvoogdijpupil te bespreken. Punten, in deze van belang, werden verzameld naar aanleiding van gesprekken met de kinderrechter, het lezen van literatuur en practijkervaringen, en tenslotte op lijsten overgebracht. Bij het schiften der

punten bleken deze slechts ten dele in vraagvorm te kunnen worden vastgelegd, ten dele alleen waarde te bezitten indien zij in de loop van een vertrouwelijk gesprek naar voren zouden kunnen komen.

In vraagvorm waren punten te behandelen als: wat was de aanleiding tot ondertoezichtstelling, vond U het billijk, dat U onder toezicht werd gesteld? Heeft de gezinsvoogd in 't begin zijn positie aan U uitgelegd en U de betekenis van de gezinsvoogdij uiteengezet? e.d.

Alleen in de loop van een gesprek kon inzicht worden verkregen in de verhouding van de gezinsvoogd tot de pupil, bv. in hoever deze het karakter had van een verhouding van politiefiguur tot overtreder of van kindervriend tot kind, dat behoefte aan hartelijkheid had.

Om de resultaten van de gezinsvoogdij te kunnen vastleggen, moest in elk geval worden onderzocht of de betrokken pupil maatschappelijk geslaagd of acceptabel was en zich ook aan zijn naaste omgeving behoorlijk had aangepast. Het was derhalve nodig gegevens te verzamelen over elke oud-pupil: in het maatschappelijk leven, in zijn werkkring, zijn verhouding tot zijn naasten, zijn houding als opvoeder van eigen kinderen. Aangezien het de bedoeling was iets te weten te komen omtrent de visie, die elke oud-pupil over zijn eigen leven heeft, werd voor het voeren van het interview over de verdere levensloop geen vast schema ontworpen, doch alleen een richtsnoer opgesteld.

Wij kwamen tot de opstelling van vier lijsten, A, B, C en D:

A bevat een leidraad volgens welke elk dossier werd geëxcerpeerd. Hierin zijn als punten opgenomen de verhouding tussen pupil en ouders, om een zo nauwkeurig mogelijk beeld te verkrijgen van het vroegere milieu, voorts de reden, waarom de ondertoezichtstelling noodzakelijk werd geacht, bijzonderheden over de keuze van de gezinsvoogd, de houding van ouders en pupil ten opzichte van gezinsvoogdij en gezinsvoogd en de wijze waarop het toezicht tenslotte werd uitgeoefend.

B betreft de punten, die van belang waren om met elke gezinsvoogd te bespreken. In deze lijst zijn 25 punten vermeld, die hetzij *rechtstreeks* als *vraag* bedoeld zijn, hetzij *indirect* in de loop van een vertrouwelijk gesprek aangeroerd zouden moeten worden.

C bevat punten, die van belang waren om elke pupil voor te leggen. Deze punten hadden uitsluitend betrekking op de ervaring met de gezinsvoogdij. Deze lijst was ook weer op dezelfde wijze samengesteld als lijst B: sommige punten kwamen in aanmerking voor een directe vraagstelling, andere voor een indirecte.

D houdt een richtsnoer in, dat bij het informeren naar de verschillende facetten van de verdere levensloop werd gebruikt. (De lijsten A, B, C en D zijn afgedrukt in Supplement I.)

§ 7. DE BEZOEKEN AAN GEZINSVOOGDEN EN OUD-PUPILLEN.

Aan de gezinsvoogd werd van te voren geschreven, of hij werd opgebeld om een afspraak voor een interview te maken. Aan de gezinsvoogd zelf werd het overgelaten de plaats van het interview te bepalen. Merkwaardig was, dat de ambtenaren daarvoor meestal hun kantoor aanwezen, waardoor die gesprekken zelden rustig verliepen.

De pupillen werden allen onverwachts thuis bezocht. In het begin was nog even gedacht, dat het mogelijk zou zijn om de pupillen, vooral de mannelijke, die overdag moeilijk bereikbaar waren, te verzoeken bij de interviewer te komen, doch het bleek al heel spoedig, toen een begin met de bezoeken gemaakt was, dat de reacties overal verschillend, maar meestal zo gevoelig waren, dat een algemene lijn: allen laten komen of allen bezoeken, nooit getrokken kon worden. De enige algemene richtlijn moest zijn: de uiterste omzichtigheid en geheimhouding te betrachten. De oud-pupillen waren immers nu vaders en moeders, van wie moest worden aangenomen dat ze in vele gevallen hun man of vrouw en kinderen niets over hun verleden wilden laten weten.

De vrouwelijke oud-pupillen, die overdag meestal thuis in haar huishouding werden aangetroffen, leverden de minste moeilijkheden op voor een gesprek onder vier ogen.

De mannelijke oud-pupillen daarentegen werden zelden alléén thuis getroffen. Om te voorkomen dat het onderwerp, dat het bezoek gold, onmiddellijk in het bijzijn van de echtgenote zou worden aangesneden, werd de oud-pupil aan de voordeur geroepen om hem omtrent de reden van de komst in te lichten en hem te vragen, indien zijn echtgenote niet op de hoogte was, plaats en datum te noemen waarop een gesprek onder vier ogen zou kunnen plaats hebben. Slechts een enkele maal werd op deze wijze een gesprek uitgesteld, in de meeste gevallen had het onmiddellijk plaats, soms in een ander vertrek, maar meestal in de huiskamer in het bijzijn van de vrouw. Dat de voorzorg, die betracht werd om een oud-pupil tegenover zijn vrouw niet in moeilijkheden te brengen niet altijd voldoende was, blijkt uit het volgende voorval: De vrouw van Pieter (no. 86) [7]), die boven aan de trap het gesprek dat aan de voordeur plaats had gevonden had staan afluisteren, maakte zulk een scène toen zij vernam dat haar man vroeger wegens een zedendelict met de Justitie in aanraking was gekomen, dat Pieter enige dagen later, nog geheel uit zijn evenwicht, op het bureau van de kinderrechter kwam om geïnterviewd te worden. Een verzoening met zijn vrouw had inmiddels evenwel plaats gehad.

In bijna alle gevallen stonden de oud-pupillen een gesprek toe. Het

[7]) De nummers verwijzen naar de gevalsbeschrijvingen achter in dit boek.

kwam slechts zelden voor dat zij een onderhoud weigerden, of als zij bij herhaling niet werden thuis getroffen geen enkele medewerking verleenden om tijd en plaats te noemen waarop zij wel konden worden aangetroffen. In dergelijke gevallen moest worden volstaan met gegevens van familieleden, hetgeen ook gebeurde wanneer pupillen door verblijf in het buitenland onbereikbaar waren.

Het volgende overzicht geeft aan hoe de ontvangst was bij de Amsterdamse individueel onder toezicht gestelde oud-pupillen:

	Mannelijke oud-pupillen	Vrouwelijke oud-pupillen
spontane, goede of behoorlijke ontvangst . .	21	22
onaangename ontvangst	—	1
interview na afspraak	13	—
interview geweigerd of nimmer thuis te treffen	7	2
onbereikbaar door verblijf in gevangenis, in het buitenland, door zwerversleven of beroep als varensgezel	9	2

Opvallend was het grote percentage strafrechtelijke pupillen dat zich bevond onder de groep, die een interview weigerde.

De bezoeken werden ook op het platteland bij de oud-pupillen onverwachts gebracht. De verre afstanden maakten het echter wel eens practisch onuitvoerbaar om een herhaling van een bezoek bij een oud-pupil, die bv. na tweemaal niet werd thuis getroffen, te riskeren.

In vergelijking met Amsterdam kan evenwel worden gezegd, dat het over het algemeen bij de plattelandsbezoeken veel gemakkelijker was om iemand, als hij niet thuis was, toch in de omgeving aan te treffen: verschillende gesprekken hadden plaats op het land bij het aardappelrooien, het hooien of naast de tractor, en niet in de woning van de oud-pupil.

In geen enkel Gronings geval werd het interview geweigerd.

§ 8. DE INTRODUCTIE BIJ DE OUD-PUPILLEN.

Aanvankelijk begon ik — om hun de moeilijke naam van het Instituut voor Praeventieve Geneeskunde te besparen — kortheidshalve met de mededeling, dat ik van het bureau van de kinderrechter kwam. Dit bleek al dadelijk zeer ontactvol. De mensen werden onmiddellijk terughoudend en argwanend. Toen ik daarna een paar maal probeerde „het Instituut" te noemen, bleek aanstonds dat dit veel gunstiger werkte dan ik ooit had kunnen vermoeden. Het woord „geneeskunde" gaf hun associaties, waardoor ze mij voor verpleegster aanzagen, met het gevolg, dat zij zich vertrouwelijk durfden uit te spreken over kinderrechter, gezinsvoogdij en gezinsvoogd.

Doordat deze introductie zulk een succes werd, ging ik bij hen, die belangstelling toonden, ook eerst door op het Instituut, vertelde iets over de betekenis van „research" op medisch gebied en maakte de zin van een onderzoek op het gebied der kinderbescherming in vergelijking daarmee aannemelijk. Vooral de vaders en moeders onder hen beseften dan soms ineens zó duidelijk het belang van zulk een onderzoek voor de jeugd in de toekomst, dat zij alle terughoudendheid lieten varen en boven verwachting véél persoonlijke mededelingen deden, zodat één enkel interview reeds voldoende was.

§ 9. DE INLEIDING TOT HET GESPREK.

In de *inleiding* van elk gesprek wees ik de oud-pupillen en hun familie erop, dat hun medewerking, die echter geheel vrijwillig zou moeten zijn, zeer op prijs zou worden gesteld.

§ 10. DE INTERVIEWMETHODIEK.

Alle interviews werden op deze zelfde wijze *door één persoon* gevoerd. Dit kwam de vergelijkbaarheid der gegevens onderling ten goede.

De interviews werden zo onbevooroordeeld mogelijk begonnen. Er werd nl. steeds voor gezorgd de feiten uit het dossier precies te kennen, betreffende samenstelling van het gezin, bijzonderheden over de ouders en de kinderen, maar gegevens over de toedracht van het strafbaar feit, de reden waarom een gezinsvoogd benoemd werd en de wijze waarop het toezicht werd uitgeoefend, werden eerst later en detail bekeken. Het voordeel hiervan was, dat de pupillen meer vertrouwen hadden, daar zij de interviewer als een neutrale figuur beschouwden, die niets met kinderpolitie en kinderrechter te maken had.

Bovendien werd hierdoor een zekere contrôlemogelijkheid verkregen aangaande de betrouwbaarheid der gegevens, die naderhand aan de dossiergegevens te toetsen waren.

De interviews werden aan de hand van de lijsten B, C en D met gezinsvoogden en gezinsvoogdijpupillen gevoerd. Zij werden niet punt voor punt, telkens in dezelfde volgorde, afgewerkt. Ik trachtte door aan het gesprek *leiding* te geven alle punten der lijsten zoveel mogelijk ter sprake te brengen. Met de houding, de tegenwoordige psychiatrisch sociale werkers eigen, is in elk geval opnieuw een gesprek opgezet en de oud-pupil gestimuleerd tot spontane mededelingen.

De *duur van de interviews* met de gezinsvoogden was gemiddeld 1 uur, met de oud-pupillen gemiddeld ¾ uur. Het verschil ontstond vanzelf, doordat met de gezinsvoogd vooraf een afspraak werd gemaakt. Zij hadden dus gerekend op het bezoek. De oud-pupillen daarentegen werden

meestal onverwachts „overvallen" en hadden daardoor niet altijd volop tijd en geduld. Zij, met wie onmiddellijk het interview plaats had, omdat ze daaraan meestal de voorkeur gaven boven een nadere afspraak, werden immers uit hun bezigheden opgehouden, zodat het onbescheiden geweest zou zijn langer te blijven zitten, vooral in gevallen waarin een zeker ongeduld merkbaar werd.

Het *aantal interviews* was één per persoon, doch per geval dikwijls meer dan één, aangezien in vele gevallen behalve de oud-pupil ook een familielid, de vader of moeder, broer of zuster, werd geïnterviewd, benevens de gezinsvoogd.

Aanvankelijk was ook hier gedacht aan een vaste regel, nl. om eerst de ouders te spreken en daarna de oud-pupillen. Maar ook hier bleek weer, dat een algemene regel onmogelijk te volgen was. In enkele gevallen was het prettig dat de ouders vooraf inlichtingen konden geven in hoever de echtgenoten van de oud-pupillen op de hoogte waren en welk moment van de dag de kansen voor een rustig interview het best waren. In de meeste gevallen echter werkte een voorafgaand bezoek aan de ouders juist averechts, doordat de ouders zeer heftig reageerden op het oprakelen van „oude geschiedenissen" en dan, omdat hun zoon het tegenwoordig „zo goed maakte" en „zulk een goed huwelijk had", de belofte afsmeekten, om toch vooral niet naar hem toe te gaan. Of zij zochten snel contact met hun zoon om hem voor te bereiden, hetgeen het nadeel had, dat zij soms alles eerst bepraat hadden, zodat het interview met de zoon niet onbevangen meer was en bovendien geladen met spanningen.

Deze spanningen waren in twee Amsterdamse gevallen wel heel sterk. Het toeval wilde, dat de eerst geïnterviewde vader en moeder precies op hetzelfde moment als ik zelf bij de oud-pupil op bezoek kwam. Ik zelf werd toen dermate in de gespannen sfeer betrokken — wij voelden ons over en weer „betrapt" — dat het gehele interview, bovendien in het bijzijn van de ouders, daaronder leed.

Ook smeekten oud-pupillen mij hun ouders niet te willen lastig vallen. Zij vreesden, dat deze het zich te zeer zouden aantrekken over onaangenaamheden van vroeger weer te moeten praten.

Het gehele onderzoek door is dit interviewen van familieleden een groot probleem gebleven.

Vooral in de gezinsgevallen, waarin altijd meer dan één pupil geïnterviewd moest worden, ontketende dit dikwijls geklets, geroddel en gestook. Bijna steeds merkte ik, dat, nadat ik mijn ene interview had opgeschreven, waarover enige tijd verliep (al was 't maar ½ uur), in die korte tijd de eerste geïnterviewde reeds ruggespraak had gehouden met de broer of zuster, die daarna werd bezocht.

Een gesprek over het verleden, vooral over een heel-gezinsconflict, rakelde immers zó veel van vroeger op, dat de oud-pupillen onmiddellijk de drang voelden er met hun broers of zusters of ouders samen verder over te praten om hun spanningen te ontladen.

Vanwege deze moeilijkheden werd het interviewen van familieleden tot een minimum beperkt.

In de gezinsgevallen werden hoogstens 2 of 3 leden van het gezin geïnterviewd.

Bij alle gezinsgevallen moest trouwens steeds vooraf bekeken worden of de kinderen ten tijde van het toezicht nog heel klein waren, of al op een leeftijd dat ze de portée van de gezinsvoogdij konden begrijpen. Het interviewen van de eerste groep kinderen zou immers volkomen nutteloos zijn en werd achterwege gelaten, tenzij die pupillen de enig bereikbare waren om over de levensgeschiedenis van het gezin inlichtingen te geven.

Op het Groningse platteland waren de gesprekken in de meeste gevallen minder vlot dan in Amsterdam. Er werden veel minder spontane mededelingen gedaan. Dit moet aan de volksaard worden toegeschreven. De Groninger is nu eenmaal wat stug.

De interviews van de oud-pupillen en hun ouders duurden gemiddeld dan ook korter dan in Amsterdam. Een dieper contact werd zelden verkregen. De meeste gesprekken bleven aan de oppervlakte en werden gevoerd in de vorm van vragen en antwoorden. Het hanteren van de gesprekstechniek, welke in Amsterdam was toegepast, was hier nauwelijks mogelijk.

Ook met de typisch Groningse gezinsvoogden deden zich soms deze zelfde moeilijkheden voor, al was dikwijls een poging hunnerzijds tot grote grondigheid onmiskenbaar. Doch de emotionele kanten, die in de Amsterdamse interviews herhaaldelijk diepere betekenis aan de inhoud der gesprekken konden geven, ontbraken.

Ter aanvulling van de in de lijsten voorkomende vragen werd elke plattelandsgezinsvoogd en elke pupil verzocht een beschrijving te geven van zijn dorp of gemeente, de dorpsverhoudingen, de geldende normen en zijn eigen positie in deze plattelandsgemeenschap, om aan de hand van deze gegevens na te gaan in hoeverre de gezinsvoogdij op het platteland een eigen karakter heeft, en méér groeps- (dorps-) aangelegenheid dan een individuele affaire is.

§ 11. DE ONVOLLEDIGHEID VAN HET INTERVIEW.

De interviews waren niet volledig. Dit had de volgende oorzaken:

a. Doordat het interview plaats had in de vorm van een gewoon gesprek, werden nimmer aantekeningen gemaakt. Het voordeel hiervan

was, dat het gesprek onbevangen bleef en dat er vertrouwelijke mededelingen werden gedaan, die anders vermoedelijk niet gedaan zouden zijn. Het nadeel was echter, dat soms enige punten van de lijsten werden vergeten.

b. Er bleek ook, dat niet altijd alle vragen konden worden beantwoord, niet alleen doordat sommige punten in bepaalde gevallen in het geheel niet terzake deden, maar vooral omdat één interview voor voldoende beantwoording van bepaalde punten geen basis bleek te zijn om er met zekerheid conclusies uit te mogen trekken.

c. Doordat zowel de punten van lijst C (betekenis der gezinsvoogdij) als die van D (verdere levensloop) in een interview met de oud-pupil moesten worden besproken, dwong de tijd vaak tot beperking. Zo was een punt waaraan bijna nooit toegekomen werd: „had pupil gedurende het toezicht contact met andere gezinsvoogdijpupillen gewenst?" (Lijst C, no. 12) [8]).

[8]) Zoals hiervoren werd medegedeeld, duurde het gesprek met de pupillen in doorsnee ± ¾ uur. Dit betekent dat er langere, maar ook véél kortere gesprekken zijn geweest. Als een gesprek zeer kort was, lag dit niet altijd alleen aan een zekere weerstand en onwil aan de zijde van de oud-pupil, maar mede aan een samenloop van omstandigheden, zoals de woongelegenheid en de aanwezigheid van veel personen. Wanneer bv. een oud-pupil juist doornat van zijn werk was thuis gekomen en zich eerst moest verkleden bleef er, indien hij weer op tijd op zijn werk terug moest zijn, weinig tijd meer over; soms kwam er onverwacht bezoek of kinderen kwamen thuis. Wat d en e aangaat geldt ten aanzien van de *gezinsvoogden* nog het volgende: het onderhoud met de gezinsvoogd was enerzijds weliswaar gemakkelijker doordat het van te voren meestal was afgesproken, zodat de tijd er rustig voor genomen kon worden, maar anderzijds was het ook dikwijls moeilijker omdat er een veel langere inlevingstijd nodig was om „op glee" te komen. De oud-pupil dook regelrecht in zelf doorleefde grote spanningen, de gezinsvoogd daarentegen had sinds die gebeurtenissen zoveel beleefd, dat het meestal heel lang duurde voor er iets van wat werkelijk door de gezinsvoogd gevoeld en beleefd was in zijn werk weer naar boven kwam. Wat er in de oud-pupilleninterviews dan ook te veel aan emoties was, was er in de gezinsvoogdinterviews dikwijls te weinig, waardoor bv. over het punt welke doelstelling de gezinsvoogd bij de behandeling van een bepaald geval voor ogen had gestaan (lijst B, no. 11), in uiterst weinig interviews een bevredigend verslag werd gedaan.
Voor de beroepsgezinsvoogden gold dit in bijzondere mate. Voorheen was het door de hoeveelheid der gevallen, die zij onder toezicht hadden, dikwijls onmogelijk om zonder de vroegere rapporten uit het hoofd iets over de binnen dit onderzoek vallende pupillen mee te delen. Zij wisten met deze rapporten in de hand meestal wel enkele punten, die mij door de inhoud der dossiers reeds bekend waren, enigszins te verhelderen, maar een indruk van hun gevoelens ten opzichte van de betreffende pupillen gaven zij zelden. Het ging bij hen merkwaardig genoeg meestal niet om de kwestie van het inleven, maar om de reconstructie van een geval, de feiten en de maatregelen, die daarop waren toegepast. Dat het onderhoud plaats had op hun bureau en voortdurend onderbroken werd door telefoongesprekken over andere gevallen, werkte op hen zelf niet zo storend als op de interviewer. De waarde van de interviews met de meeste beroepsgezinsvoogden heeft zeer moeten inboeten, juist omdat zij meestal op het bureau plaats vonden.

d. De tweeledigheid van de enquête inzake de pupil: de vraag naar de gezinsvoogdij en hun verdere levensloop, veroorzaakte noodzakelijk onvolledigheid, hetzij wat C, hetzij wat D betrof. Dikwijls was de overgang van de ene naar de andere enquête een vanzelfsprekende, daar de pupil in zijn verhalen vanzelf over zich en zijn werk, familie e.d. begon. Deze overgang had echter niet altijd op het juiste ogenblik plaats, omdat nog niet alle punten van C besproken waren. Om echter de spontaneïteit niet te verstoren, daar de waarde der gegevens daarvan zo zeer afhing, werd zelden het gesprek op dat moment onderbroken. Het gevolg van deze wijze van interviewen is evenwel, dat soms D, soms C volledíger is geworden.

e. De emotionele spanningen door het ophalen van oude, meestal onaangename gebeurtenissen bij de oud-pupillen ontstaan, waren herhaaldelijk oorzaak dat de interviewer het gevoel had bepaalde vragen te moeten vermijden. Indien nl. het gevaar groot was, dat de pupillen geheel uit hun evenwicht zouden geraken, was het immers veiliger terwille van de volledigheid op andere punten enkele te laten vallen.

f. Verschillende gezinsvoogden, vooral sommige beroepsgezinsvoogden, bleken bang te zijn voor critiek, waren daardoor argwanend, bleven terughoudend, voelden zich kennelijk op glad ijs en gaven weinig spontane mededelingen, hetgeen de volledigheid van het interview niet ten goede kwam.

§ 12. DIVERGENTIE TUSSEN DE OORSPRONKELIJKE EN DE DOOR DE INTERVIEWS VERKREGEN GEGEVENS.

Na de beëindiging van de interviews bleek, dat in verschillende gevallen de verkregen inlichtingen niet in alle opzichten in overeenstemming waren met de gegevens van de dossiers. Dit had de volgende drie oorzaken:

1) De kinderpolitiegegevens waren destijds opgenomen op momenten waarop de verhoudingen nog verward waren, waardoor geen duidelijk beeld van de kern der moeilijkheden was te verkrijgen. Zelfs de gezinsvoogd kon toen niet altijd een duidelijk inzicht krijgen, of legde dit althans niet in rapporten neer. Nu, na zoveel jaren, hebben vele oud-pupillen zelf, door de afstand van de tijd, pas een helder inzicht in de ware oorzaken der moeilijkheden verkregen. Zij gaven dit zelf met verbazing te kennen.

2) Het omgekeerde kwam ook voor. Détails in de oorspronkelijke gegevens vermeld, waren in de herinnering vervaagd.

3) Tenslotte werden door de toepassing van een nieuwere techniek thans een aantal gegevens opgenomen, die vroeger krachtens de oude

werkwijze bij het opnemen der gegevens niet konden zijn verkregen. In enkele Amsterdamse gevallen werd nu geheel opnieuw een anamnese opgenomen, op de wijze zoals dat gebruikelijk is in de medisch-opvoedkundige bureau's.

In de Groningse gevallen gebeurde dit geen enkele keer. Het tekort aan dossiergegevens en de stugheid der Groningers maakten, dat binnen het beschikbare tijdsbestek anamnestische en katamnestische studies van de meeste gevallen veel minder volledig konden plaats vinden dan ten aanzien van de Amsterdamse gevallen.

§ 13. AANTAL GEVOERDE GESPREKKEN. DUUR VAN HET ONDERZOEK.

In de Amsterdamse gevallen werden gevoerd:

191 interviews met pupillen en hun familie
97 interviews met gezinsvoogden

in totaal 288 interviews.

Het practische deel van dit onderzoek nam ruim 10 maanden in beslag.

Op het Groningse platteland werden gevoerd:

37 interviews met pupillen en hun familie
17 interviews met gezinsvoogden

in totaal 54 interviews.

Dit nam pl.m. 2 maanden in beslag.

§ 14. CONTROLE DER GEGEVENS.

Na afloop van dit onderzoek werden de namen der oud-pupillen nagegaan in het Strafregister, bij de Politie (in Amsterdam afzonderlijk bij de afdelingen Kinderpolitie, Zedenpolitie en Politieke Recherche), de Rijksidentificatiedienst, Voogdijraad, Armenraad en Sociale Zaken [9]).

De gegevens, die aldus over de pupillen werden verkregen, zijn in de beschrijvingen der gevallen (zie Supplement II) aan het slot verwerkt.

Het feit, dat deze gegevens tijdens het interviewen nog niet bekend waren, kwam de onbevangenheid ten goede en was voor de toetsing van de betrouwbaarheid der mededelingen door de pupillen zelf gedaan naderhand een belangrijke factor. Het was frappant hoe groot de betrouwbaarheid in verreweg de meeste gevallen was.

Meestal had ik reeds zelf van de pupil of zijn familie vernomen, dat hij later weer met de Politie of Justitie in aanraking was gekomen.

Samenvattend kunnen we thans zeggen, dat de *basis* voor het onderzoek statistisch zo consequent mogelijk is gelegd. Het voordeel hiervan

[9]) Dank zij de grote bereidwilligheid tot medewerking van al deze instanties werd het ons mogelijk deze contrôle uit te oefenen. Wij betuigen daarvoor onze bijzondere erkentelijkheid.

is, dat, indien het volgens deze opzet verkregen materiaal voor andere bewerkingen dan de onderhavige mocht kunnen dienen, hierop steeds kan worden voortgebouwd, terwijl voorts in de toekomst ook eventueel een vergelijking van deze groep met andere groepen kinderen mogelijk is.

Wat het *interviewen* betreft, is slechts in korte trekken weergegeven hoe ik te werk ben gegaan. Algemene methodische beschouwingen zijn hieraan niet vastgeknoopt, al zou het de moeite waard zijn geweest in dat verband fouten, waarvan ik mij volkomen bewust ben, aan een nadere bespreking en bespiegeling te onderwerpen. De aard van dit werk leende er zich evenwel niet toe om op dergelijke beschouwingen dieper in te gaan.

Ten aanzien van de toegepaste *werkmethode* kunnen wij in elk geval concluderen, dat hierdoor een hoeveelheid materiaal is ontstaan, niet alleen aan feitelijke gegevens (welke zoveel mogelijk werden gecontroleerd aan de hand van officiële gegevens), maar vooral aan emotionele gegevens, zowel over de pupillen als over de gezinsvoogden. In de volgende hoofdstukken van dit boek hoop ik de lezer van de waarde dezer gegevens te overtuigen.

§ 15. DE AARD VAN HET ONDERZOEK IN VERGELIJKING MET ANDERE ONDERZOEKINGEN.

Wanneer wij thans in vergelijking treden met enige verwante onderzoekingen op het gebied der kinderbescherming, doen wij dit niet om een *volledig* overzicht te geven van de onderzoekingen, die er op dit gebied zijn verricht, doch alleen om nauwkeuriger de doelstelling van dit onderzoek af te bakenen. Wij zijn ons er dus van bewust, dat er nog tal van andere belangrijke onderzoekingen zijn geweest, zoals die door het Amerikaanse echtpaar Glueck [10]), welke hier niet nader ter sprake worden gebracht.

Allereerst richten wij ons oog op hetgeen hier in Nederland is onderzocht. Het onderzoek in 1920 op instigatie van de Nederlandse Bond tot Kinderbescherming ondernomen en uitgevoerd door Mevrouw R. S. C. Kruyswijk-Hamburger [11]), naar de resultaten bereikt met Voogdij- en Regeringskinderen, is dan het eerste. Hierin werden *alle* kinderen betrokken uit een bepaalde periode, nl. alle tussen 1 Januari 1913 en 1 Januari 1919 meerderjarig geworden Voogdij- en Regeringskinderen, in totaal 4747.

Door middel van *schriftelijke* vragenlijsten aan de inrichtingen, die hen

[10]) Sheldon and Eleanor T. Glueck, „One thousand Juvenile Delinquents", Cambridge, 1934, „Criminal careers in Retrospect", New York 1943.

[11]) R. S. C. Kruyswijk-Hamburger, De resultaten van de opvoeding ingevolge de kinderwetten. Publ. van de Ned. Bond tot Kinderbescherming, No. 25.

verpleegden en via deze aan de oud-pupillen zelf, werden gegevens over hun later gedrag verzameld. Het gedrag tijdens de verpleging werd vergeleken met het latere gedrag. Het accent lag op het maatschappelijk gedrag. Was dat goed, bij overigens eventueel slechte aanpassing, dan werd een pupil als geslaagd beoordeeld. Op grond van de aldus verzamelde gegevens werden de uitkomsten als volgt in cijfers weergegeven:

64 % kwam goed terecht
17 % slaagde tamelijk
11 % slaagde niet
(5 % was overleden, 3 % abnormaal).

Als de belangrijkste conclusies werden genoemd:

1e. dat, naarmate de kinderen op jongere leeftijd aan het milieu waren onttrokken, de resultaten gunstiger waren;

2e. dat het verband tussen gedrag tijdens de verpleging en later gedrag niet zó sterk was, dat men op grond van slecht gedrag tijdens de verpleging behoefde te wanhopen t.a.v. het al dan niet slagen van de gewezen pupil in de maatschappij. (Onder de 1457 kinderen, wier algemene toestand op 25-jarige leeftijd goed was, waren er 279 wier gedrag tijdens de verpleging tamelijk en 43 wier gedrag toen slecht was. Ook het omgekeerde deed zich voor: onder de 245 kinderen wier algemene toestand op 25-jarige leeftijd slecht was, waren er 75 wier gedrag vroeger goed en 87 wier gedrag tijdens de verpleging tamelijk was geweest.)

De vraag naar het verband tussen heropvoeding en later gedrag werd wel gesteld, doch bleek *niet te beantwoorden te zijn zonder een nauwkeurig onderzoek van elke pupil afzonderlijk* en het effect, dat de heropvoeding op ieder had gehad.

Daar alle regerings- en voogdijkinderen niet op één lijn gesteld kunnen worden wat de soort heropvoeding betreft, die zij ondergaan, ligt het voor de hand een bepaald *soort* heropvoeding op haar resultaten te onderzoeken. Dit gebeurde wat betreft:

1e. gezinsverpleging van misdadige kinderen, door Pro Juventute Rotterdam [12]);

2e. gestichtsopvoeding, door Mr G. L. Suermondt [13]).

Het eerstgenoemde onderzoek strekte zich uit over *alle* ontslagen pupillen, die op 31 December 1923 de 25-jarige leeftijd hadden bereikt,

[12]) Pro Juventute, Rotterdam 1899—1923, De resultaten der gezinsverpleging van misdadige kinderen, Rotterdam 1924.

[13]) Mr G. L. Suermondt, De resultaten van het Rijksopvoedingswezen, T. v. Sr. XXXV (1925), p. 299—347.

in totaal 318 pupillen. Deze werden allen persoonlijk bezocht en ondervraagd omtrent hun verdere levensloop. Behalve aan recidive werd aandacht geschonken aan de plaats, die zij zich in het maatschappelijk leven, in het bijzonder in beroep en werk, hadden weten te veroveren. Men kwam tot de conclusie, dat meisjes over het algemeen beter terecht kwamen, doordat de meesten onder hen huwden met mannen, die geschoold waren en vast werk hadden, terwijl onder de jongenspupillen relatief meer ongeschoolde en losse arbeiders voorkwamen. Hoewel de pupillen persoonlijk bezocht waren, beperkten de verzamelde inlichtingen zich slechts tot *feitelijke* gegevens.

Evenals het onderzoek van Mevr. Kruyswijk-Hamburger wees het uit, dat het aantal recidivisten kleiner was naarmate de duur der verpleging langer was geweest en op jongere leeftijd begonnen. Hoewel een speciaal soort verpleging, nl. gezinsverpleging, tot uitgangspunt was genomen, werd niet nader onderzocht welke factoren in deze verpleging van positieve of negatieve waarde waren ten opzichte van de bereikte resultaten.

Dit laatste geldt ook voor het onderzoek van Suermondt naar de resultaten der gestichtsopvoeding. Hij ging de namen der pupillen alléén na in de strafregisters, stelde dus geen persoonlijk onderzoek in. Al selecteerde hij de pupillen naar de verschillende soorten opvoeding, die zij hadden ondergaan; bv. eerst in het R.O.G., vervolgens in een pleeggezin of omgekeerd, hij onderzocht deze opvoedingswijzen niet nader, maar bewerkte de aantallen alleen statistisch en kwam op grond daarvan bv. tot de conclusie, dat de prognose gunstiger was voor hen, die eerst in het R.O.G. waren geweest en daarna in gezinsverpleging dan voor hen, die *na* pleeggezinsopvoeding daarin terecht kwamen. Hij verkreeg aan de hand van zijn materiaal de aanwijzing dat de meesten, die recidiveerden, mislukten binnen betrekkelijk *korte* tijd; ruim 60 % recidiveerde binnen 2 jaren na ontslag.

Door geen dezer onderzoekingen werden aanwijzingen verkregen over het effect, dat in wezen met de bepaalde soorten heropvoeding werd bereikt. Het al of niet geslaagd zijn in de maatschappij zou met geheel andere factoren dan de heropvoeding hebben kunnen samenhangen.

Omgekeerd werd door Mej. van Dillewijn en Mej. Sträter in haar onderzoek naar een aantal pleegouders alléén de verplegings*techniek* bestudeerd zonder nadere beschrijving van de *kinderen* [14]). Haar materiaal bestond uit 352 gezinnen, waarin 466 pupillen van Zandbergen en de Vereniging Liefdewerk voor Kinderbescherming waren geplaatst.

[14]) De Gezinsverpleging, resultaten van een enquête, Mbl. ber. en recl. 1939, p. 89 e.v.

Hiervan werden alleen die gezinnen, die minstens gedurende 6 maanden pleegkinderen hadden gehad, aan een critisch onderzoek onderworpen en vervolgens ingedeeld volgens hun opnamemotieven:

1. kostgeld — bijzaak
2. kostgeld — hoofdzaak
3. pleeggezin — werkgever

en geselecteerd naarmate zij

a) al of niet kinderloos
b) als verplegers goed, matig of ongeschikt
c) in hun verhouding tot het kind goed, zakelijk of afwijzend waren.

De uitkomst van dit onderzoek werd vastgelegd in vier conclusies:

I. Naarmate het financiële element in het opnamemotief meer op de voorgrond trad, viel er een toeneming van het aantal „ongeschikte" gezinnen te constateren.

II. Het kinderloze pleeggezin was niet gunstiger dan dat met kinderen, doch het stond integendeel soms zelfs achter bij het niet-kinderloze; het bood geen grotere bindingsmogelijkheid.

III. Het „pleeggezin-werkgever" viel het ongunstigst uit, doordat het tot stand komen van bindingen tussen pleegkinderen en -ouders hier dikwijls negatief werd beïnvloed; de mogelijkheid tot goede bindingen was in deze situaties echter geenszins uitgesloten.

IV. De verhouding tussen pleegkind en pleegouder werd over het algemeen gunstig beïnvloed indien het pleegkind van andere sexe was dan de eigen kinderen, of, indien van dezelfde sexe, van de laatste belangrijk in leeftijd verschilde.

Het belangrijke is, dat hier voor het eerst getracht is de waarde te bepalen, niet alleen van een bepaald soort heropvoeding, maar bovendien van de voornaamste psychologische factor hierin, de affectiviteit.

Over de nawerking dezer verpleging en de verdere levensloop der pupillen zijn in deze publicatie geen bijzonderheden vermeld.

Een tweetal onderzoekingen dienen in dit verband nog vermeld te worden, nl. die, ondernomen door kinderbeschermingsverenigingen van bepaalde godsdienstige richting.

1e. een onderzoek betreffende 167 pupillen van het Observatiehuis der Heldringgestichten te Zetten, in de periode 1921—1931 aldaar verpleegd [15]). Speciale aandacht werd gegeven aan het effect der religieuze opvoeding, dat vrij gunstig was. Het aantal maatschap-

[15]) M. N. Hesselink, Onderzoek naar oud-verpleegden van het Observatiehuis der Heldringgestichten te Zetten, T. v. Sr. L III (1943).

pelijk zeer en voldoende geslaagden bedroeg 44 %, het aantal onvoldoende en slecht terecht gekomenen 56 %;

2e. een enquête van de Vereniging Kinderzorg [16]) betreffende de aan hen ter verpleging toevertrouwde kinderen. De resultaten van de specifieke wijze van verpleging werden hierin evenwel niet duidelijk naar voren gebracht.

Na op deze Nederlandse onderzoekingen gewezen te hebben richten wij ons oog op enige buitenlandse studies, die zeer sterk naar het verband hebben gezocht tussen vroeger en later gedrag. Wij denken inzonderheid aan die van de Zwitser Frey en van de Amerikanen Beard en Healy.

Zo heeft de Bazelse kinderrechter Frey getracht na te gaan of er een constante relatie bestond tussen jeugd- en volwassenencriminaliteit. Doel van zijn onderzoeking was om, indien deze relatie bestond, een wetenschappelijk gefundeerde prognostiek betreffende de reëducatiekansen voor jeugdige delinquenten op te stellen. Hij onderzocht pl.m. 1300 gevallen (uitsluitend mannelijke delinquenten), die in de jaren 1912—1939 met de strafkamer voor jeugdigen te Bazel in aanraking waren gekomen en verkreeg de volgende resultaten:

20 % van de pupillen, die in opvoedingsgestichten waren geweest, waren gewoontemisdadigers geworden.

Een aantal strafrechtelijke gestichtspupillen werd vergeleken met een groep civielrechtelijke gestichtspupillen, die uit even slechte milieu's kwamen, maar geen delinquenten waren geweest; van de laatsten was slechts 18 %, van de eersten 55 % recidivist. Hij concludeerde op grond hiervan, dat niet het milieu, maar andere factoren, zoals de herediteit, de grootste rol speelden.

Op grond van zijn onderzoek kwam hij vervolgens tot het opstellen van een tabel van 8 factoren, die hij volgens een bepaald puntenstelsel waardeerde.

1. De herediteit.
2. De afwijking van het karakter.
3. De paedagogische betekenis van het milieu.
4. De opvoedingsmoeilijkheden.
5. Het geweten en de zelfcritiek.
6. De verkeerde omgang en de ongunstige vrijetijdspassering.
7. Het type en de ernst van het begane misdrijf.
8. De vroegtijdigheid van het misdadig gedrag en de frequentie van de recidive.

[16]) A. H. Servatius, Onderzoek onder de oud-verpleegden der Vereniging Kinderzorg te Zwolle, 1907—1947, (Hattem, 1949).

Hoewel dit geen gelijkwaardige factoren waren, ontwierp hij hierop een berekeningsstelsel. Uit het aantal punten was de prognose per geval dan af te lezen.

Beard [17]) onderzocht de invloed, die een bepaalde ingreep heeft gehad op pupillen, die *in hun eigen milieu* zijn gebleven, bestudeerde vanuit verschillende aspecten het toezicht door de „probation-officer" als vorm van „social treatment", en ging na op welke wijze de pupillen het sterkst beïnvloed werden in hun later gedrag. Als activiteitsmogelijkheden, die er voor een toezichthouder bestonden, noemde zij: zorg voor een goed huiselijk leven, recreatie, gezondheid, werk, opvoeding. De invloed op het werk bleek bv. bijzonder sterk te zijn. De studie is grondig en belicht veel dat in de praktijk van groot belang is.

De invloed van het persoonlijke element werd echter niet nagegaan. Evenmin werd besproken welke psychologische factoren, die de gezinsvoogdij doorkruisen, het effect van bepaalde activiteiten hadden bevorderd of geremd.

Healy [18]) onderzocht een groep jeugdigen, met de kinderrechter in aanraking gekomen (kinderen behorend tot 133 gezinnen), die naar een Child Guidance Clinic verwezen en daar behandeld waren. Ook hij bestudeerde dus het effect van een behandeling van kinderen, die *in hun eigen milieu* bleven.

Hij vergeleek deze met kinderen, die tot dezelfde gezinnen behoorden, maar niet met de Justitie in aanraking waren gekomen en trachtte aanwijzingen te vinden aangaande factoren, welke de criminele neigingen hadden doen ontstaan. Hoewel hij zulke factoren niet met volledige zekerheid kon vaststellen, gaf hij de richting aan, waarin deze telkens weer gezocht moesten worden. Hij gaf nl., nadat aan alle delinquenten volgens de methoden van het Child Guidance-werk elke denkbare zorg was besteed om hen te reclasseren en gedurende 2 jaar hun vorderingen nauwlettend waren gevolgd, aan de hand van een groepering in drieën aan met welk type pupil wel, met welk geen succes werd bereikt.

Zijn eerste groep bestond uit 26 kinderen, die zeer ernstig neurotisch, licht psychotisch, pre-psychotisch of anderszins zeer gestoord of abnormaal waren; de tweede groep uit 50 gevallen waarin de ouders psychotisch, alcoholisch, immoreel, crimineel of anderszins ernstig afwijkend waren; de derde groep uit 80 gevallen, die niet in ernstige mate afweken.

Het succes met de kinderen uit de eerste groep was opvallend slecht, dat met die uit de derde groep opvallend goed.

[17]) B. B. Beard, Juvenile probation, New York 1934.

[18]) W. Healy, New light on delinquency and its treatment, New Haven 1939.

Gedurende 2 jaar of langer sinds de behandeling had van de eerste groep slechts 19 %, van de tweede 38 %, doch van de derde groep 72 % geen delict meer gepleegd.

De kennisneming van Healy's onderzoek was voor onze studie van groot belang, omdat Healy niet de delinquent alléén, maar het *gezin* waartoe het kind behoorde, bekeek.

Hij liet zich bij het rubriceren der kinderen sterk leiden door de *emotionele* factor, die bij de meesten in hun verhouding tot ouders en broers en zusjes zulk een rol bleek te spelen. Onder de delinquenten bevonden zich juist velen, die moeilijker dan andere kinderen uit eenzelfde gezin bepaalde gedragingen der ouders konden verwerken en sterker leden onder gestoorde relaties met dezen, zodat bij de behandeling steeds getracht moest worden de houding der ouders ten opzichte van de kinderen te veranderen.

Hier vinden wij het aanknopingspunt voor ons onderzoek, dat zich tot taak stelt na te gaan wat gezinsvoogdij als specifieke vorm van beïnvloeding van *gezinnen*, en heropvoeding van kinderen in hun eigen gezinnen, vermag te bereiken. Ook in ons onderzoek hebben wij getracht de emotionele factoren op de voorgrond te stellen.

HOOFDSTUK III.

DE BETEKENIS DER DOSSIERGEGEVENS.

§ 1. HET DOSSIERMATERIAAL.

Elk gezinsvoogdijgeval is bestudeerd volgens het dossier. De inhoud van elk Amsterdams dossier bestond, afgezien van formele gegevens en aantekeningen over gesprekken van de kinderrechter met gezinsvoogden en pupillen, in de civielrechtelijke gevallen gewoonlijk uit: een rapport van een ambtenaar voor de kinderwetten en een aantal gezinsvoogdrapporten; in de strafrechtelijke gevallen uit een „staat van inlichtingen" plus rapport van de kinderpolitie en enige gezinsvoogdrapporten. Het minimum, dat ik tegenkwam, was een strafrechtelijk dossier bestaande uit één kinderpolitierapport van ½ bladzijde en 2 gezinsvoogdrapportjes van 2 regels; het maximum een strafrechtelijk dossier inhoudende: 1 uitvoerig kinderpolitierapport, 1 rapport van een ambtenaar voor de kinderwetten namens Pro Juventute, 1 psychotechnisch rapport, 2 uitgebreide observatie- en psychiatrische rapporten en vele gezinsvoogdrapporten. Uiteraard waren de zgn. „gezins"-dossiers het lijvigst, niet alleen door de geweldige massa van beschikkingen en vonnissen, maar ook door de rapporten, over *elk* kind uit het gezin afzonderlijk. Per kind was de hoeveelheid gegevens dan echter meestal toch veel kleiner dan in een „individueel" geval en in de rapporten van de gezinsvoogden werden naar verhouding ook veel minder bijzonderheden over elk kind afzonderlijk vermeld dan in de rapporten in „individuele gevallen" over het ene bepaalde kind.

De Groningse dossiers van de kinderrechters, vooral die van de jaren 1930 en 1932, waren aanmerkelijk dunner dan de meeste Amsterdamse dossiers. De civielrechtelijke bevatten uitermate weinig gegevens: bij een Voogdijraadrequest uit de jaren 1930 en 1932 was, als het een plattelandsgeval betrof, meestal in het geheel géén rapport of slechts een politioneel verslag over het gebeurde wangedrag aanwezig; de strafrechtelijke dossiers bevatten iets meer gegevens, doch de rapporten van Pro Juventute waren in die jaren nog uiterst summier. Opvallend is echter de geleidelijke verbetering in de ambtelijke rapportering, die vooral in het jaar 1936 reeds heel duidelijk is waar te nemen. Dan zijn vooral in de strafrechte-

lijke dossiers soms zeer uitvoerige rapporten van een ambtenaar voor de kinderwetten aanwezig, die een grondige anamnese inhouden en nu en dan op treffende wijze de dorpsverhoudingen en de rol, die het betreffende gezin daarin speelt, weergeven.

§ 2. BEWERKING VAN DIT DOSSIERMATERIAAL.

Uit de gegevens, die de dossiers bevatten, werden die feiten en psychologische bijzonderheden overgenomen, die van belang waren voor het samenstellen van een anamnese (zie Hoofdstuk II, betreffende lijst A). Hierbij werd zoveel mogelijk aandacht besteed aan het noteren van correlaties tussen bv. enerzijds de leeftijd van een bepaald kind en anderzijds het vertrek (de dood) van een der ouders of welke ingrijpende gebeurtenis ook. Ook werd zoveel mogelijk gelet op de herediteitsfactoren, de gezondheid van het kind, zijn prestaties op school, belangstellingen en affectieve banden. Aldus werd een zo nauwkeurig mogelijk beeld geconstrueerd van:

a. de ontwikkelingsgeschiedenis;
b. de toestand die aanleiding werd tot de ondertoezichtstelling;
c. de situatie op het moment van de ondertoezichtstelling.

Telkens werd in het oog gehouden of er uit de beschikbare gegevens kon worden opgemaakt of de sub b genoemde toestand van recente datum was of reeds lang bestond. Zo scheen mij het moment waarop zich wangedrag het allereerst openbaarde van het grootste belang, maar dit was, evenals vele andere psychologisch kardinale punten, niet altijd uit de dossiergegevens te halen. Zeer belangrijk in deze was het request, dat door de Voogdijraden werd ingediend. Soms gaven deze een meesterlijk, helder en zakelijk beeld van de toestand, die ondertoezichtstelling vereiste; soms echter was het request vaag en onzakelijk en waren de meest essentiële punten vergeten.

§ 3. CRITISCHE BEOORDELING DER DOSSIERGEGEVENS.

Onvermijdelijk door de aard der kinderpolitierapporten, maar niettemin spijtig, was het, dat deze rapporten herhaaldelijk onnauwkeurigheden vertoonden wanneer het psychologisch essentiële punten betrof. Zo kwam het bv. voor, dat in zulk een rapport een fout „van 10 jaar" werd gemaakt betreffende het verdwijnen van een vader uit een gezin. Die gebeurtenis bleek juist in de jeugd van de betreffende jongen psychisch van zeer grote betekenis geweest te zijn, maar kreeg door de foutieve datum niet de aandacht, die nodig was geweest, waardoor de jongen aanvankelijk geheel verkeerd beoordeeld werd. Ook bv. door het niet

vermelden van bijzonderheden en data betreffende ernstige ziekte van een moeder, de dood van een zusje e.d., werd het psychologische beeld van een bepaald kind volkomen vertroebeld en vaag weergegeven.

Van niet deskundige gezinsvoogden kan men niet verwachten dat zij aan de hand van de in de dossiers aanwezige bevolkingsgegevens op de gedachte van dergelijke correlaties, als hiervoor beschreven, komen. Zij moeten hun eerste „kijk" op het hun toegewezen geval kunnen krijgen aan de hand van een in duidelijke taal geschreven rapport. Aangezien de kinderpolitie als een in de eerste plaats constaterend politioneel instituut niet tot taak heeft en in staat is om een psychologisch scherp geformuleerd beeld van een geval te geven is het wenselijk, dat dit door andere deskundigen wordt gedaan alvorens de gezinsvoogd een dossier ter inzage ontvangt.

Het Amsterdamse dossiermateriaal toonde duidelijk tekorten aan. Het politiemateriaal was dikwijls onvoldoende, maar evenzeer de rapportering door maatschappelijke werkers en andere instanties: over tal van minder belangrijke punten waren soms veel nieuwe gegevens verzameld, terwijl de gegevens over essentiële punten schaars bleven.

Over het geheel was het echter uiterst nuttig om na het Amsterdams onderzoek, dat aanleiding gaf tot allerlei critiek op het aanwezige dossiermateriaal, het plattelandsonderzoek te doen. Doordat op het platteland in Groningen nergens een kinderpolitie bestond, waren de aanwezige politieverslagen doorgaans uitsluitend politioneel, d.w.z. zich beperkend tot de rapportering van één bepaald voorval, zonder enige beschrijving van het gezin waartoe het kind behoorde, het type kind, zijn ontwikkeling e.d. Voor de gezinsvoogden op het platteland was dit niet erg, omdat het in Groningen niet gebruikelijk was hun inzage in het dossier te geven. Via hun burgemeester werden zij ingelicht over de gezinsomstandigheden. Voor mijn onderzoek was het echter lastig, omdat het in vele gevallen (vooral die van 1932 en 1934) niet mogelijk was een anamnese uit de stukken te reconstrueren.

§ 4. DE CONSEQUENTIES VAN ONVOLDOENDE RAPPORTERING OF ONVOLDOENDE BEWERKING VAN DE GEGEVENS.

Aan de hand van enige voorbeelden kunnen wij het best demonstreren welke consequenties er voortvloeien uit een tekort aan essentiële gegevens of uit onvoldoende interpretatie van de aanwezige gegevens. In geval no. 50 (zie supplement) wordt de levensgeschiedenis weergegeven van een meisje uit een disharmonisch gezin. In het kinderpolitierapport waren vrij uitvoerige gegevens te vinden over de ouders, waarbij vooral

naar voren kwam dat de moeder betrekkingen onderhield met andere mannen, in het bijzonder, toen haar echtgenoot (caféhouder) invalide werd. Over het dochtertje, dat wegens sinds een jaar gepleegde oneerlijkheid op verzoek van de vader onder toezicht werd gesteld, stond vermeld, dat zij ongunstig afstak tegen haar oudere zusje, „een zacht, lief kind". Dit meisje haalde een wit voetje bij moeder door briefjes aan haar minnaars over te brengen, terwijl pupil aan moeder haar slechte gedrag verweet en „koppig en gesloten" was.

Door de „follow-up" is evenwel het volgende gebleken, dat de voorgaande gegevens in een nieuw licht plaatst: de moeder beschreef nu nl., jaren later, deze dochter eerst in vergelijking met haar oudste dochter, die „veel liever en hartelijker" is, tekende haar dan zoals ze vroeger was: „buitengewoon jongensachtig, altijd vuil, met wilde haren, een lastpost, en wees onmiddellijk hierna op een vergeeld portret van een plm. 2-jarig jongetje, met de woorden: „dat was m'n tweede kind, het stierf heel jong, toen ik Tiny verwachtte; ik hoopte weer op een jongen". Ik vul dan aan: „Ja, Tiny was misschien een teleurstelling", hetgeen moeder prompt beaamde.

Blijkbaar was de gespannen verhouding tussen moeder en dochter al veel eerder tot stand gekomen en bevond het meisje zich ten opzichte van haar moeder in een gevoelsconflict. Het enige waarmee ze haar moeder dacht te kunnen behagen was door jongensachtig te zijn, maar in die door moeder verkeerd geduide rol haalde ze zich alleen nog meer boosheid op de hals. De teleurgesteldheid in de moeder is altijd blijven bestaan en kwam duidelijk uit in het interview met oud-pupil zelf: „ik was altijd de gebeten hond", „moeder was daar de oorzaak van", „moeder is egoïstisch en heerszuchtig", „vader zat helemaal onder haar plak". „Toen vader na 't ongeluk — ik was toen 11 jaar — een tijd lang helemaal hulpeloos was, liet moeder hem maar tobben. Hij was vaak nog niet aangekleed als ik uit school kwam. Dan hielp ik hem aankleden. Ik *hield veel meer van mijn vader*, ondanks alles wat hij mij in boze buien soms heeft aangedaan, bv. die zitting bij de kinderrechter. Hij had er zelf later zo'n spijt van, dat hij dat gedaan had en deed nog alles om het ongedaan te maken".

In korte tijd kwamen hier dieper liggende conflicten aan de dag: de moeder, die dit kind niet accepteerde; de ontwortelende werking hiervan op het kind; de hunkering naar een band met de vader door wie ze af en toe teleurgesteld werd; de diefstalletjes als symptomen van teleurstellingen.

Een gezinsvoogd, die met deze visie in de hand dit toezichtgeval benaderd zou hebben, zou zeker het toezicht niet hebben willen beperken tot een oppervlakkige contrôle. In werkelijkheid is de pupil tengevolge

van de oppervlakkigheid, waarmee gewerkt is, onbevredigd gebleven. Hoe gunstig de mogelijkheden voor een houvastgevende verhouding lagen, blijkt wel uit het feit van de uitspraak van pupil zelf, thans moeder van een aardig gezin: „ik heb in mijn leven alles te danken aan het Leger des Heils, waar ik op mijn 13e jaar al bij ging".

Geval no. 19 betreft de levensgeschiedenis van een debiel meisje uit een gezin, dat eveneens getroffen werd door de dood van één der kinderen.

Het kinderpolitierapport behelsde weinig gegevens over de ouders: de vader (werkloos chauffeur) werd „een kinderlijke man", de moeder „primitief in denken en doen" genoemd. Alle aandacht in dit rapport viel op de weergave van de toedracht der gebeurtenissen, die aanleiding waren geweest tot politiebemoeiing: het stelselmatig wegnemen van poppen uit een speelgoedwinkel, de fantasie waarmee Leentje het bezit daarvan tegenover haar moeder aannemelijk maakte, het spijbelen van school. Hoewel de wijze waarop het meisje te werk was gegaan wees in de richting van een emotioneel conflict door de dood van het 2 jaar oudere zusje (zij fantaseerde bv. dat haar meester een dochtertje had verloren, en dat hij haar had gevraagd om een portretje van haar gestorven zusje) werd in geen rapport nader ingegaan op de rol, die het overleden zusje in het gezin had gespeeld. Bij de uitoefening der gezinsvoogdij werd het voorgevallene alleen gezien vanuit de aanwezige debiliteit en legde de eerste gezinsvoogdes zich er op toe de ouders ervan te overtuigen dat overplaatsing van gewoon lager onderwijs naar buitengewoon lager onderwijs voor Leentjes welzijn noodzakelijk was, zonder zich in de onderlinge verhoudingen en de sfeer in het gezin te verdiepen.

Bij de „follow-up" kwam naar voren, dat de voortdurende botsingen, die er blijkens de rapporten vroeger tussen de ouders en de gezinsvoogdessen (vooral de eerste) bestaan hadden, voortvloeiden uit deze eenzijdige visie. De ouders voelden zich beledigd, dat een van hun dochtertjes „achterlijk" genoemd werd en naar „een debielenschool" moest. Vooral moeder was op haar teerste plek geraakt. Zij ging juist zo prat op haar „knappe" kindertjes. Hoe primitief moeder in haar denken — en voelen! — was, bleek uit haar eigen mededeling, dat zij zelf tot haar meerderjarigheid nog met poppen had gespeeld en toen zij kinderen kreeg in hen ook poppen had gezien, die zij, naar de portretjes te oordelen, opdirkte met strikken in pijpekrullen en zijden jurkjes. Het was een slag voor haar, dat het ene meisje stierf: „dat was juist de knapste!"

Vermoedelijk zou de eerste gezinsvoogdes, als zij attent was gemaakt op de voorkeur der moeder voor het oudere overleden zusje, voorzichtiger te werk zijn gegaan en haar taak niet begonnen zijn met de nadruk te

leggen op de debiliteit van Leentje, maar op het gevoelsconflict, dat er bij Leentje ten opzichte van haar moeder bestond. Aldus zou zij misschien voorkomen hebben, dat de ambivalente houding der moeder ten opzichte van dit kind omsloeg in een volkomen vijandige gezindheid, welke thans nog blijkt te bestaan. Waarschijnlijk werd dit gevoelsconflict destijds door het meisje „uitgespeeld" in haar vreemde gedrag; de grote pop met gekneusde neus en de andere pop, die de voorkeur kreeg, zouden iets te maken gehad kunnen hebben met haar zelf en het gestorven zusje en de houding der ouders ten opzichte van beiden.

Onder no. 1 is de levensgeschiedenis beschreven van een jongen uit een goed gezin, die op 16-jarige leeftijd onder toezicht werd gesteld.

Vader (rijksambtenaar) was een bijzonder driftige man, moeder een nerveuze vrouw, maar het huwelijk was goed. Over Felix, een alleszins gewenst kind, was bekend dat hij zeer jaloers was op zijn 2½ jaar jongere zusje. In zijn schooljaren toonde hij zich nerveus en prikkelbaar, hij kon niets van een ander verdragen, stoof bij de geringste aanmerking op, was brutaal en rende soms „als een bezetene" gillend en schreeuwend naar buiten. In dit vreemde gedrag zag men een verwijtbare agressiviteit, die men meende door toezicht te kunnen remmen. De ene goedwillende gezinsvoogd na de andere tobde met deze jongen, totdat na 2½ jaar de gezinsvoogdij werd opgeheven, omdat men tot de conclusie kwam, dat zij deze jongen meer kwaad dan goed deed.

Bij de follow-up bleek hier duidelijk de tragische ontwikkeling van een reeds zeer vroeg begonnen psychose [1]). Felix blijkt thans, vermoedelijk voor een duurzaam verblijf, in een krankzinnigengesticht te zijn opgenomen.

De moeder vertelde nu, als eerste reactie, iets wat in geen der rapporten vermeld werd: „de gezinsvoogdij werkte op Felix volkomen averechts, omdat het hem nog banger maakte dan hij al was. Hij voelde zich bedreigd en werd daardoor steeds aggressiever". De angsten werden nu op de voorgrond gesteld en de eerste verschijnselen daarvan. Volgens zijn moeder had zijn kleutertijd een normaal verloop gehad. Het was frappant wat hij op zijn derde jaar al kon en wist. Zij was erg trots op hem. Toen kwam er een zusje bij. Hij was wel erg jaloers, maar bijzonderheden in zijn gedrag waren er verder niet. De moeilijkheden begonnen eerst toen hij op school was, nadat hij had moeten verzuimen na mazelen. Hij had hoge koortsen gehad en was sindsdien druk en hyper-beweeglijk. De juffrouw probeerde hem „er onder" te houden door hem voortdurend

[1]) De latere klinische gegevens gaven dit aldus aan.

te straffen. In een van de vacanties ging moeder met hem uit logeren bij haar zuster. Die tante had er plezier in om 's avonds, als Felix in bed lag, met een zwart masker op, grimassen te maken. Moeder meent, dat sindsdien de angsten begonnen. Hij durfde thuis alléén de gang niet over, zag in een opgerolde mat bv. een man, moest met licht op slapen. Die angsten is hij niet meer kwijt geraakt. Na zijn 13e jaar begon zijn angst om vergiftigd te worden en deze werd steeds erger. Boterhammen, door zijn moeder de avond tevoren klaar gemaakt, at hij niet, uit angst dat er 's nachts vergif in gedaan was. De boterhammen moesten daarom 's morgens, waar hij bij stond, klaar gemaakt worden. Zijn vader maakte zich over dergelijke „kunsten" woedend en decreteerde, soms met slaag, dat die onzin uit moest zijn.

Op zijn 16e jaar ontstond de eigenaardigheid, dat hij altijd in draf liep en zeer plotselinge hevige uitbarstingen op de meest onverwachte momenten had.

Was het verband tussen aggressiviteit en angsten meer bekend geweest, was een anamnese opgenomen geweest, die voorgaande feiten had vermeld, dan was vermoedelijk bijtijds ingezien, dat toezicht in dezelfde lijn lag als de straffende hand van de schooljuffrouw en van de vader en dat dit toezicht de aggressiviteit slechts zou doen toenemen. Men zou dan begrepen hebben, dat het gedrag van deze jongen dermate afwijkend was, dat hier in geen geval door niet-deskundige particulieren hulp geboden kon worden.

Uit voorgaande voorbeelden blijkt hoe noodzakelijk het is, dat de gegevens, vóórdat tot ondertoezichtstelling besloten wordt, zo uitvoerig mogelijk zijn en in elk geval zo *deskundig mogelijk geïnterpreteerd* worden. Op die gegevens wordt immers beslist of een geval geschikt is voor gezinsvoogdij en zo ja, voor welke gezinsvoogd. De keuze van de gezinsvoogd zou door een goed overzicht van de essentiële verhoudingen in een gezin ineens volkomen duidelijk kunnen zijn. In het eerste voorbeeld zou een gezinsvoogdes van hetzelfde type als de heerszuchtige moeder in elk geval een fout betekend hebben — en het effect van de gezinsvoogdij geschaad hebben! Er moet immers altijd voor gezorgd worden, dat de te benoemen gezinsvoogd niet terstond de neiging heeft om zich te identificeren met die vader- of moederfiguur, die juist „problematisch" is in de onderlinge affectieve verhoudingen. In het tweede voorbeeld kwam tot uitdrukking, dat niet zozeer de figuur van de gezinsvoogd, maar de wijze van aanpak hier het belangrijkst was, terwijl in het derde voorbeeld bleek, dat gezinsvoogdij, had men iets geweten over de angsten, hier nooit had moeten zijn ingesteld.

§ 5. DE BETEKENIS DER GEZINSVOOGDRAPPORTEN.

De gezinsvoogdrapporten zouden, theoretisch gesproken, het belangrijkste deel van het materiaal moeten vormen, omdat deze op het levende contact met het geval gebouwd konden worden en de ontwikkelingsgang dienen te illustreren. In werkelijkheid bleken deze rapporten echter slechts zelden een behoorlijk beeld hiervan te geven. Daar de rapporten, volgens de wet verplicht, éénmaal per 3 maanden moeten worden ingezonden, waren er in de meeste gevallen dus wel per jaar 4 rapporten geschreven, maar men kreeg hieruit dikwijls de indruk, dat het meer het afdoen van deze verplichting dan iets anders betekende. Het waren òf korte rapportjes: „Jan past goed op", „geen klachten" e.d., òf verantwoordingen over de uitvoering der gezinsvoogdij: „ik heb deze maand nog geen tijd gehad . . .", „door ziekte kon ik geen huisbezoek doen . . .", „het gezin was nooit thuis . . ." e.d., òf mededelingen over de bestaande toestand zonder enige dynamiek, zoals: „vader en moeder leven in goede harmonie, Jan bezoekt de U.L.O., Leen is in betrekking en maakt het goed", een verhaal over een vacantiereisje, dat de gezinsvoogd voor hem georganiseerd had, een verzoek om geld voor kleding, schoeisel etc.

Bij het interviewen der gezinsvoogden bleek, hoevelen tobden met deze rapportjes. Degenen, die graag schreven, gemakkelijk stelden en er plezier in hadden rapporten over hun pupillen te schrijven, waren slechts uitzonderingen. De meesten hadden er moeite mee, twijfelden over wat ze er niet en wel in zouden zetten en wenden zich tenslotte een bepaald schema aan, dat ze getrouw elke keer overnamen als er „geen bijzonderheden" hadden plaats gegrepen. Gezinsvoogden, die vrij ongeletterd waren en zelden brieven schreven, vroegen hun echtgenoot of huisgenoten soms voor hen iets dat op een rapport leek te willen samenstellen. De matige indruk uit de in de dossiers voorkomende rapportjes verkregen, bleek zelden te kloppen met het werk dat er door die gezinsvoogden in werkelijkheid was verzet. Sommigen met een helder psychologisch inzicht zouden volkomen verkeerd beoordeeld zijn als alleen hun rapporten voor hen hadden moeten getuigen. Ten aanzien van de inhoud der rapporten werd aan de gezinsvoogden psychologisch geen richtlijn gesteld. Het gedrukte hoofd op de rapportvellen van Amsterdam vroeg alleen naar „klachten" en vooruitgang of achteruitgang. In Groningen werden aan de gezinsvoogd gedrukte formulieren verstrekt, waarop achter de volgende punten een kleine open ruimte voor invulling voorkwam:

„Waar is pupil op school of aan het werk" . . .

„Hoeveel bedraagt het loon" . . .

„Schoolverzuim" . . .

„Gedrag op school, werk, thuis" . . .

„Wordt vak- of herhalingsonderwijs genoten" . . .
„Godsdienstonderwijs" . . .
„Gezondheid" . . .
„Karakter, gewoonten" . . .
„Gebruik van vrije tijd" . . .
„Samenwerking tussen gezinsvoogd en ouders" . . .
„Hoe is het met de voeding, de kleding, de netheid en reinheid van het kind en van het gezin gesteld" . . . .
„Wat dient in het belang van de bijzondere aanleg van het kind in het oog gehouden en behartigd te worden" . . .
„Verdere mededelingen" . . .

Hoewel bij de samenstelling van dit formulier de hoop werd gekoesterd veelzijdig over de gezinsvoogdijpupillen te worden ingelicht doordat men meende met deze aanduidingen de gezinsvoogd te inspireren tot het geven van een uitvoerig beeld van hun pupillen, kwam het er in de practijk op neer, dat zij nog minder initiatief betoonden dan bij het schrijven van een rapport op blanco vellen. Meestal bepaalden zij zich tot steeds dezelfde wijze van invullen met één woord, „ja" of „nee", „goed" of „slecht" e.d. Bij uitzondering gaven deze rapporten onder „verdere mededelingen" een uitvoerig verslag te zien.

Interessanter dan de driemaandelijkse rapporten waren dan ook meestal de *spontane* rapportjes, die gezinsvoogden inzonden tegen de tijd dat de gezinsvoogdij verlengd moest worden als zij naar hun mening dienaangaande door de kinderrechter werden gevraagd. Dan waren er soms scherp geformuleerde rapporten te vinden.

Met enige voorbeelden wil ik hier trachten iets weer te geven van het type van de particuliere gezinsvoogdrapporten:

Het eerste voorbeeld betreft een 19-jarige jongen, (onwettig kind), die met zijn moeder samenwoont op een kamertje in een volksbuurt. De jongen is reeds jaren zeer opstandig en aggressief tegen z'n moeder, die hem nimmer heeft onthuld, ondanks zijn grote verlangen dit te weten, wie zijn vader is geweest. De jongen kwam onder gezinsvoogdij op verzoek van een véél oudere, gehuwde zuster.

Het toezicht duurde 1 jaar (no. 21).

De gezinsvoogd, een man met academische opleiding, schreef de volgende rapporten over hem:

1ste rapport: „Inmiddels heb ik het gezin viermaal bezocht en heb ik de jongen driemaal bij mij thuis ontvangen".

„De klachten van de moeder zijn steeds dezelfde: leugenachtigheid, zwaarmoedigheid en andere psychische eigenaardigheden. Bram heeft

slechts één vriend, die hij al jaren kent. Genoemde vriend is volgens moeder een net jongmens van fatsoenlijke familie, die een goede invloed op hem heeft. Bij enige langdurige vertrouwelijke gesprekken met Bram toont hij zich een alleszins beleefd en levenslustig jongmens, die wel graag wil, maar zich geremd voelt door de huidige economische omstandigheden. Hij is zeer nerveus.

Aangezien mijn overtuiging is, dat arbeidstherapie de aangewezen weg is, heb ik Bram met een persoonlijk schrijven naar de Arbeidsbeurs gezonden. Hij gaat nu geregeld horen of er werk is. De gedurige afwijzing, omdat er niets is, deprimeert hem zeer. Op mijn aandringen heeft hij zich nu laten inschrijven bij de A.M.V.J.; hij volgt een E.H.B.O.-cursus en bijbelbesprekingen.

Wat de ondertoezichtstelling betreft, Bram betreurt zijn gedrag. Hij had liever gehad, dat het zover niet gekomen was en wil nu een nieuw leven beginnen. Huiselijke twisten, zoals vroeger, zijn de laatste tijd nu ook niet meer voorgekomen.

Conclusie: „Bram is een hyper-nerveuze jongen. Zijn nervositeit werkt zijn standvastigheid niet in de hand. Verstandelijk is hij middelmatig, terwijl het gebrek aan degelijke leiding verdere vermeerdering van kennis tot nog toe heeft uitgesloten. De af en toe terugkerende psychosen bederven veel".

2e rapport: „Wanneer ik met pupil spreek, maakt deze een gunstige indruk en belooft van alles, maar in de praktijk komt er bitter weinig van terecht. Zijn moeder klaagt steeds over hem, dat hij lui en brutaal is. Ik heb hem ernstig onderhouden.

De psychisch abnormale verschijnselen heb ik besproken met een zeer ervaren medicus, die echter behandeling door een psychiater vooralsnog ontraadt en het beter acht, dat pupil door mij wordt geobserveerd".

3e rapport: „Sedert mijn vorig rapport werd door mij een onderzoek ingesteld op 14 en 24 Juni, 7, 12 en 27 Juli, 16 Augustus, 8 en 12 September. De klachten van de moeder zijn minder geworden. De moeder heb ik erop gewezen, dat wellicht de beste oplossing zal zijn dat pupil na het bereiken van de meerderjarige leeftijd in Juni het huis zal verlaten en op eigen benen gaat staan. Een gunstige factor is thans, dat Bram door bemiddeling van een vriend tijdelijk werk heeft gekregen als expeditieknecht. De arbeid werkt gunstig op zijn humeur".

4e rapport: „De werkgever heeft mij medegedeeld over Brams gedrag zeer tevreden te zijn. Het is jammer, dat door de malaise de betrekking

binnenkort beëindigd moet worden. Aangezien Brams moeder bij een gehuwde dochter gaat inwonen, zoekt hij nu een kosthuis. Hoe het met hem verder zal gaan is moeilijk te voorspellen. Ik vermoed echter, dat hij zowel maatschappelijk als ten aanzien van zijn verhouding tot zijn familie en kennissen min of meer aan de sukkelende kant zal blijven".

Als contrast naast deze wat belerende, maar zeer consciëntieuze rapporten, die ongeveer de beste waren van wat er in het materiaal te vinden was, volgt hier *een tweede voorbeeld* van rapportering betreffende een 17-jarige moeilijke jongen, die voortdurend met zijn vader in botsing was en op verzoek van zijn vader onder gezinsvoogdij kwam te staan [2]). Hij kreeg als gezinsvoogd een eenvoudige winkelier met slechts lagere schoolopleiding. Deze man was, zoals de oud-pupil het nu zelf uitdrukt, de meest ongeschikte gezinsvoogd, die men destijds voor hem had kunnen benoemen, omdat deze een even slappe figuur was als zijn vader, tegen wie hij in voortdurende opstand was. Het toezicht duurde 3 jaar. In die 3 jaren werden 2 (!) rapporten door de gezinsvoogd geschreven van de volgende inhoud:

1ste rapport (na 1 jaar): „De jongen is nog altijd even lastig. Sedert enige tijd wil hij leren autorijden en dan tevens monteur worden. Ik heb het hem verboden op grond van zijn ruw en onverschillig karakter. Hij is wreed tegenover personen, die hij aan kan: kinderen, ouden van dagen, alsmede vrouwen laat hij schrikken als hij op de fiets zit, laat staan als hij chauffeert".

2e rapport: „De laatste tijd bezoek ik 't gezin niet meer. Bij hen thuis komen helpt niets daar vader en moeder van alles beloven en zodra ik weg ben toch anders dan afgesproken handelen. Zij geven de jongen in alles zijn zin. Als ze hem willen opbergen, kan 't „hem" niet schelen".

Het vorenstaande toont ons aan, dat, behalve de dossiergegevens waarop de uitspraak der ondertoezichtstelling en de benoeming der gezinsvoogden berustten, de rapporten der particuliere gezinsvoogden tekorten vertonen, zodat het voor de kinderrechters ondoenlijk moet worden geacht om uitsluitend deze als basis, voor welke beslissing dan ook, te gebruiken.

[2]) Zie Supplement, geval no. 3.

HOOFDSTUK IV.

DE GEZINSVOOGD.

§ 1. SOCIOLOGISCHE ASPECTEN.

Het aantal gezinsvoogden dat werd geïnterviewd bedroeg 116: 97 in Amsterdam en 19 op het Groningse platteland.

De groep Groningse gezinsvoogden was op volkomen andere wijze samengesteld dan de Amsterdamse. Men trof onder de Groningse gezinsvoogden geen ambtenaar voor de kinderwetten, noch een beroepskracht, gespecialiseerd op kinderbeschermingsterrein aan; er waren weinig vrouwelijke gezinsvoogden; de Groningse gezinsvoogden ten plattelande waren mensen van vrijwel uitsluitend tweeërlei godsdienstige richting: Nederlands Hervormd en Gereformeerd. In de Amsterdamse groep daarentegen kwamen 5 ambtenaren voor de kinderwetten en 6 andere beroepskrachten voor; vrouwen waren in de meerderheid (55 %), terwijl de meest voorkomende godsdienstige richtingen vertegenwoordigd waren (32 % R.K., 24 % N.H., 3 % Evang. Luthers, 4 % Isr.). 20 % was zonder godsdienst.

Deze verschilpunten hangen samen met de plaatselijke situatie. Vroeger traden de vrouwen op het Groningse platteland in het maatschappelijk leven niet op de voorgrond. Bovendien behoren de meeste inwoners van het Noorden tot de Nederlands Hervormde of Gereformeerde kerk. Rooms-Katholieken komen er maar weinig voor. Ten gevolge van gebrek aan financiën kon door het Departement van Justitie geen afzonderlijke ambtenaar voor de kinderwetten voor plattelandsgebieden worden aangesteld. Men houde echter ook in het oog, dat het instituut van de gezinsvoogdij in de jaren 1930—1936 op het platteland nog niet was „ingeburgerd".

Het accent inzake kinderbescherming lag in die jaren geheel en al op de stad. Thans is dit anders. Men heeft meer en meer de noodzaak gevoeld zich ook voor het platteland te interesseren.

Bij het lezen van enige literatuur over plattelandsgemeenten [1]) deed

[1]) Sj. Groenman: „Onderzoek naar de levensomstandigheden der bevolking van plattelandsgemeenten", dl. I, Staphorst 1948.
E. W. Hofstee: „Het Oldambt", Groningen 1938.

zich de vraag voor in hoeverre gezinsvoogdij iets is, dat past bij de aard van de plattelandssamenleving, die zulk een veel grotere onderlinge verantwoordelijkheid kent dan de stad en volgens haar eigen wetten zo sterk reageert op ongewenste elementen in de groep door uitstoting, of, in minder ernstige gevallen, door gemeenschappelijke contrôle. Deze vraag herhaalde zich telkens tijdens het onderzoek op het Groningse platteland, waar ik getroffen werd door opmerkingen van gezinsvoogden als: „Ik hoefde zelf nooit veel te doen. Wat er met dit of dat kind gebeurd was, vond het hele dorp zó erg, dat ieder wel oplette, dat zoiets niet weer voorkwam".

De indruk werd hier en daar verkregen, dat het instituut der gezinsvoogdij, ontstaan in de gedachten der „grotestadsmensen" en onder hen tot ontwikkeling gekomen, iets was, dat bij de sociologische structuur van een dorpsgemeenschap niet even snel aansloot.

Zoals gezegd, „leefde" het instituut der gezinsvoogdij op het Groningse platteland in de jaren 1930—1936 nog in het geheel niet. Vele plattelandsgezinsvoogden kenden de naam „gezinsvoogd" niet eens en voor slechts weinigen was „gezinsvoogd" een begrip met eigen inhoud. Velen hadden hun taak opgevat, hetzij in de zin van „voogd", hetzij als een soort „contrôle", die hun vanuit de stad via de burgemeester was opgedragen. Dat het om bemoeiing met het gezin als geheel ging met het doel ouders en kind leiding te geven, zonder zich geheel in de plaats van de ouders te stellen, was nog niet tot hen doorgedrongen.

Dit was begrijpelijk. Het „leiding" geven lag ook niet voor de hand in het type gevallen, dat de gezinsvoogden werd opgedragen. De meeste gezinsvoogdijgevallen nl. vonden hun oorsprong òf in zeer ernstige verwaarlozing en mishandeling, die zich eerder voor ontzetting of ontheffing leenden, òf in eenvoudige dorpsvechtpartijen e.d., die zich alleen voor contrôle, maar niet voor gezinsvoogdij leenden. Het waren hier voornamelijk dus enerzijds kwesties van gezinnen, die de dorpsgemeenschap niet tolereerde, anderzijds kwesties van de dorpsgroep zelf (onderlinge ruzies en veten), terwijl het in de stad meer de interne gezinsconflicten waren.

Dit alles is mogelijk één van de redenen waarom het instituut der gezinsvoogdij geen populariteit *kon* verwerven. Een andere is stellig ook gelegen in de keuze van de gezinsvoogden, waarbij onvoldoende rekening werd gehouden met de situatie ter plaatse. Het voorbeeld van de stad volgend zocht men vanuit de *stad* Groningen naar „geschikte" gezinsvoogden en wel personen, die te goeder naam en faam bekend stonden, intelligent waren en bijzondere sociale belangstelling hadden.

Het type mens, in de stad de aangewezen figuur voor gezinsvoogd,

was er in het dorp evenwel lang niet altijd geschikt voor. Op het platteland gold als principe, dat men allereerst rekening diende te houden met de dorps-„groep" en de *rol*, die de adspirant-gezinsvoogden daarin vervulden. Hun positie in die groep is daar nu eenmaal een onmiskenbaar belangrijke factor. Een gezinsvoogdijpupil zal niets aannemen van iemand, die in deze gemeenschap niet door hem wordt gerespecteerd. In de grote stad, waar gezinsvoogdijpupil en gezinsvoogd elkaar tevoren nooit gekend hebben, ligt dit volkomen anders.

Het dorp concentreert zich in zijn gevoel en vertrouwen geheel op de eigen groep: personen, die niet tot de oorspronkelijke groep behoren, worden „voorzichtig" bekeken, vooral in Groningen. Een Groninger „kijkt de kat eerst uit de boom". Wanneer zij tot gezinsvoogd worden benoemd is het dus belangrijk te weten hoe de echte dorpeling hem als persoon waardeert.

Inwoners, die niet tot de oorspronkelijke dorpsgemeenschap behoorden, waren meestal de burgemeester, veldwachter en predikant. Tegenover hen, maar nog 't meest tegenover de veldwachter, werd over het algemeen een afwachtende houding aangenomen. Wat de veldwachter betrof, hing dit tevens samen met zijn functie. Behalve de geschreven wetten diende hij de ongeschreven normen van de groep te kennen en te begrijpen. Uit de wijze, waarop soms met zekere minachting over hem werd gesproken (hij werd dan beticht van partijdigheid, altijd er op uit bepaalde personen te vangen en bij anderen alles door de vingers te zien) was op te maken, dat door hem de juiste waardering van de normen der dorpsgemeenschap niet altijd was gevonden. Het ligt voor de hand, dat dergelijke figuren dan niet „de geschikte gezinsvoogd" zijn. Wat de predikanten betrof, was er meer acceptatie, maar die ging dan ook uit van een kleinere groep van tot één bepaalde kerk behorenden. Benoeming van zijn predikant tot gezinsvoogd werd door menigeen zelfs geambieerd, omdat het contact met deze minder opviel: een predikant doet immers geregeld huisbezoek en het behoeft de dorpelingen dus niet te bevreemden of nieuwsgierig te maken, als zij hem geregeld naar een bepaald gezin zien gaan. Zelfs prefereerde men hem boven de echte dorps(groeps)-genoot, de landbouwer.

Weerstanden tegen de landbouwer waren toe te schrijven aan de scherpe economische tegenstellingen, die bestaan tussen de landbouwer (dikwijls grootgrondbezitter) en de arbeider. Een goed contact kan daar niet gemakkelijk ontstaan, omdat de afgunst aan de zijde der arbeiders groot is en moeilijk te overwinnen.

Het gezegde van een geïnterviewde arbeiderszoon, dat „zij" er natuurlijk „bij" waren, maar dat de zoon van de boer, die veel erger dingen deed, nooit werd gegrepen, omdat hij „één van die rieken" was, behoorde

niet tot de uitzonderingen en toonde wel aan, dat een dergelijke gezindheid niet spoedig zou veranderen in openhartigheid en vertrouwen, hoe goedwillend de landbouwer-gezinsvoogd zich ook toont.

Nadat uit het voorgaande is gebleken, dat er bepaalde verschillen zijn, die om sociologische redenen noodzakelijkerwijze steeds zullen moeten bestaan tussen een stads- en plattelandsgroep van gezinsvoogden, willen wij tenslotte nog wijzen op verschillen in de samenstelling der groepen te Amsterdam en op het platteland, welke voor een belangrijk deel waren toe te schrijven aan de *wijze*, waarop men tot gezinsvoogd benoemd placht te worden: in Amsterdam zocht de kinderrechter (of zijn bureau) rechtstreeks contact met ambtenaren voor de kinderwetten en krachten, hem allen persoonlijk bekend, dus met mensen, die hem zelf „geschikt" leken als gezinsvoogd, of hij stelde zich in verbinding met één der verenigingen van gezinsvoogden, die daar in de loop der jaren van neutrale, R.K., Joodse en humanistische zijde waren opgericht. Op het Groningse platteland ging het heel anders. Er was immers geen ambtenaar voor de kinderwetten voor het platteland, er was geen vereniging. Voor de kinderrechter in de stad Groningen was het platteland te ver weg om er persoonlijk mensen uit te zoeken, die hem geschikt leken als gezinsvoogd. Hij schreef daarom aan de burgemeester ter plaatse om hem iemand te noemen, die bereid en tevens geschikt zou zijn om gezinsvoogd te worden.

Het element der vrijwilligheid scheen hierdoor op het Groningse platteland practisch uitgeschakeld te zijn, terwijl dit in Amsterdam in de jaren 1930—1936 door de grote populariteit, die het instituut der gezinsvoogdij daar had verkregen, juist zo sterk aanwezig was. Dit verschil levert belangrijke psychologische aspecten op. Wij zullen deze bespreken, nadat wij eerst een overzicht hebben gegeven van leeftijden en maatschappelijke positie der gezinsvoogden en van de wijze, waarop zij gezinsvoogd werden in de stad en op het platteland:

Leeftijd:

a. de *Amsterdamse* gezinsvoogden:

	Gehuwde vrouwen	Ongehuwde vrouwen	Gehuwde mannen	Ongehuwde mannen	Totaal
20–30 jaar	2	10	3	6	21
30–40 jaar	11	7	10	4	32
40–50 jaar	15	2	13	—	30
50–60 jaar	5	1	3	—	9
ouder dan 60 jaar	1	—	4	—	5
Totaal	34	20	33	10	97

De *Groningse* gezinsvoogden ten plattelande waren over het algemeen véél ouder: van de 19 gezinsvoogden waren er 17 tussen 48 en 60 jaar, 2 tussen 30 en 40 jaar oud.

Beroep:

a. Onder de *Amsterdamse* gezinsvoogden bevonden zich de volgende personen:

Mannen:

6 beroepskrachten (ambtenaren voor de kinderwetten, sociale werkers bij Consultatiebureau's, gestichtsambtenaren);
1 academisch gevormde en in academisch beroep werkzaam;
5 studenten;
8 onderwijskrachten;
6 ambtenaren en kantoorbedienden;
11 handelaren, winkeliers, reizigers;
3 bouwvak- en fabrieksarbeiders;
3 andere beroepen (politie-agent, seinhuiswachter, electricien).

Vrouwen:

5 beroepskrachten;
9 vrouwen van intellectuelen en zelf academisch gevormd of met diploma School voor Maatschappelijk Werk;
10 vrouwen van intellectuelen (dokter, apotheker, predikant, onderwijzer), zelf niet academisch gevormd etc.;
3 leerlingen van de School voor Maatschappelijk Werk;
5 onderwijskrachten;
1 verpleegster;
1 kantoorbediende;
4 vrouwen van ambtenaren en kantoorbedienden;
2 vrouwen van winkeliers;
1 vrouw van zeevarende;
1 vrouw van een leider van een Tehuis;
3 vrouwen van arbeiders;
1 huishoudelijke kracht;
8 ongehuwden en zonder beroep.

b. De beroepen der *Groningse* plattelandsgezinsvoogden:

2 armmeesters;
1 predikantsvrouw;
5 predikanten;
1 dokter;

3 landbouwers;
1 wethouder;
2 schoolhoofden;
2 veldwachters;
1 fabrieksopzichter;
1 koppelbaas.

Wijze waarop men als vrijwilliger gezinsvoogd wordt.
Men kan op tweeërlei wijze gezinsvoogd worden:

1. spontaan, door zich op eigen initiatief aan te melden;
2. geworven, door zich te laten overreden.

Wij geven hieronder weer hoe de verdeling tussen de „spontanen" en „geworvenen" onder de *Amsterdamse* particuliere gezinsvoogden was:

19. Wijze waarop men te Amsterdam als vrijwilliger gezinsvoogd werd.

Spontaan	Aantal gezinsvoogden	Geworven	Aantal gezinsvoogden
a. via liefhebberij als jeugdwerk, geheelonthouderswerk e.d.	16	a. via liefdadigheids- of ander sociaal of kerkelijk werk	16
b. via beroep of opleiding op gebied van sociaal werk	11	b. om zijn beroep (bv. onderwijzer)	13
c. via toevallige aanleidingen	12	c. via toevallige aanleidingen	18
totaal	39	totaal	47

Over het geheel ligt het aantal „geworvenen" dus iets hoger dan dat der „spontanen". Relatief zijn de spontanen het sterkst vertegenwoordigd in de jongste leeftijdsgroep. Dit ligt aan de studenten in de rechtswetenschap en leerlingen van de School voor Maatschappelijk Werk, die daaronder voorkomen.

Op het Groningse platteland meldden zich slechts twee personen spontaan aan; de overige gezinsvoogden werden uit hoofde van hun beroep of functie voor de taak van gezinsvoogd aangezocht.

§ 2. PSYCHOLOGISCHE MOTIEVEN.

In de hier volgende bespreking van de psychologische motieven hebben wij uitsluitend het oog gericht op de particuliere gezinsvoogden, niet op de ambtenaren voor de kinderwetten.

Met de wijze waarop men gezinsvoogd wordt, hangt ten nauwste samen de wijze waarop men zijn taak zal uitvoeren.

Wij bezien eerst de *geworven* gezinsvoogden.

Er waren Amsterdamse gezinsvoogden, die zeiden, dat dit werk hun was „opgedrongen", of die vertelden „erbij gesleept" te zijn, omdat zij toevallig in de buurt van de pupil woonden en er niemand anders te vinden was. Ook langs de weg der „morele verplichtingen" kwamen velen tot gezinsvoogdijwerk. Er waren er, die, wanneer een geestelijke hen bezocht om hen als lid te werven voor een gezinsvoogdenvereniging, zich moreel genoodzaakt voelden lid te worden, maar het met tegenzin deden.

De volgende voorbeelden illustreren hoe er weerstanden tegen het werk groeiden juist door de werving, weerstanden die, naarmate de pupil moeilijker was, toenamen en tenslotte leidden tot een onbevredigend resultaat.

Gezinsvoogdes (geworven via verenigingswerk op sociaal terrein) was vóór haar huwelijk journaliste. Als haar man er geen tegenstander van was geweest, had zij haar werk als zodanig voortgezet. Zij kon in de eerste huwelijksjaren helemaal niet wennen aan het leven zonder dit werk, zij werd down, was veel ziek. Haar vroegere collega's adviseerden haar sociaal werk te gaan doen. Zij begon te werken, eerst voor een liefdadigheidsvereniging, vervolgens deed zij sociaal kerkelijk werk (voor de N.H. kerk). In minder dan geen tijd had zij het reeds zó druk, dat zij het nauwelijks aan kon. In die tijd was het dat zij, doordat haar naam bekend was geworden, werd aangezocht om lid van Pro Juventute te worden en gezinsvoogdijwerk te gaan doen. Hoewel zij niet méér op zich had willen nemen, kon zij niet op tegen de smeekbede: „doe het nu maar, wij komen mensen te kort".

Zij kreeg 5 gezinsvoogdijgevallen, alle van meisjes in de puberteitsjaren, met grote moeilijkheden, die haar herinnerden aan haar eigen problemen in die jaren. Zij was toen erg eenzelvig, het liefst alléén thuis met een boek. Het was zo erg, dat de buren er schande van spraken, dat haar ouders met de andere vier kinderen uit gingen en haar altijd alleen thuis lieten. Maar dat was haar eigen wil. Zij was dwars en opstandig, dacht wel eens over weglopen, „maar dat zou me toch nooit gelukt zijn, daarvoor waren mijn ouders te flink; het zou eenvoudig onmogelijk geweest zijn".

Gezinsvoogdes had het moeilijk met haar pupillen, maar moeilijker nog met hun ouders, die zij hun slapheid verweet, maar niet wist te beïnvloeden. Zij was blij toen zij, doordat een baby zich aankondigde, een goede reden had om met het gezinsvoogdijwerk op te houden. Nu haar kinderen groot zijn heeft ze weer haar vorige werk opgevat, maar gezinsvoogdijwerk zou zij nooit weer doen: „dat werk is zo moeilijk, je bereikt zo weinig".

Gezinsvoogdes (geworven via beroep), sociaal werkster onder asociale gezinnen, was iemand, die zich met hart en ziel aan dit werk gaf. Op haar initiatief werden er verschillende nieuwe plannen ontwikkeld. Zij trachtte door veel huisbezoek, zoals ze het zelf uitdrukte, een Leger-des-Heils-gedachte bij de buurtbewoners te ontwikkelen, zodat zij zelf zouden gaan medewerken aan de opheffing van de buurt. Toen voor een der gezinnen uit deze buurt een gezinsvoogd werd gezocht, vroeg men haar. Zij gevoelde er weinig voor. Men keek uit naar anderen, maar kwam tenslotte weer bij haar terug. Gezinsvoogdes zei: „ik nam het min of meer met tegenzin aan. Het gezinsvoogdijwerk paste niet alleen niet bij het werk dat ik deed,

het hinderde me er zelfs in. Ik was gewend prettig in „mijn gezinnen" ontvangen te worden en hun vertrouwen te hebben, maar ik voelde hoe hun houding veranderde, zodra zij in de gaten kregen dat ik over één gezin toezicht hield namens de kinderrechter. Ik kende mijn asocialen genoeg om te weten dat zij, debiel als zij meestal waren, wanneer zij maar vertrouwen in je hadden, met wat steun en goede raad wel medewerkten en dan ook enigszins te leiden waren. Het gezin, dat ik onder toezicht kreeg, was echter altijd lastig en geraffineerd. Als ze mij er tussen konden nemen dan deden zij het; zij stookten in de buurt tegen mij. „Ik had dat gezinsvoogdijwerk nooit moeten doen." Om allerlei bezwaren, o.a. tegen de kinderrechter, bedankte gezinsvoogdes na korte tijd. Haar grief was nl. dat de kinderrechter niet in ging op haar voorstel om de kinderen uit het betreffende gezin in een inrichting geplaatst te krijgen. Maar dit punt bleek tevens juist het terrein te zijn, waar zij als gezinsvoogdes met zichzelf als sociale werkster het meest in botsing kwam: als gezinsvoogdes moest ze trachten de kinderen uit het gesticht te houden, als sociale werkster was ze er op uit om, als er geen vrijwillige medewerking van de kant van de gezinnen kwam, deze uit elkaar te halen en de kinderen in inrichtingen te plaatsen!

Gezinsvoogd (geworven via toevallige aanleidingen), winkelier van beroep, vroeg, toen hij met pensioen kwam, iedereen om werk. Zijn broer, die sinds jaren een zeer actief gezinsvoogd was geweest, gaf het bestuur van de gezinsvoogdenvereniging een wenk om hem te vragen. Gezinsvoogd, die steeds een minderwaardigheidsgevoel ten opzichte van zijn broer had, had in dat werk nu juist liever niet verzeild willen raken. Doch men drong er zó op aan — hij had immers toch genoeg tijd! — dat hij zich tenslotte gewonnen gaf. Gezinsvoogd hield het 4 jaar vol, maar vond het „ondankbaar werk". Hij vertelde zich ongelukkig in dat werk gevoeld te hebben, noemde zich te verlegen en te bang, en weet het aan zijn tekort aan ervaring dat hij niet die resultaten behaalde, als zijn broer.

Voorgaande voorbeelden tonen aan hoe noodzakelijk het is dat men de achtergrond van de personen, die men als gezinsvoogd op het oog heeft, kent, wil men mensen werven, zonder weerstanden, die zich positief inzetten voor het werk.

Er waren onder de geworven gezinsvoogden ook mensen, die weliswaar geen weerstanden hadden tegen het werk als zodanig, maar een zekere angst voor de emotionele zijde ervan en daardoor voortdurend met zichzelf in conflict geraakten, zodra zij zich hadden laten overhalen gezinsvoogd te worden.

Het volgende voorbeeld ter illustratie:

Gezinsvoogdes is een felle, zeer emotionele vrouw. De vraag naar de reden waarom zij als winkeliersvrouw, naast haar drukke huishouding van man en 2 kinderen, gezinsvoogdijwerk ging doen, ontketende vele emoties: „ik kwam zelf uit een zgn. ontwricht gezin, ik was de oudste, mijn vader dronk, mijn moeder was sentimenteel, slap en onbenullig. Mijn ouders werden later ontheven. Twee zusjes zijn toen in een inrichting opgevoed. Ik zelf liep op mijn 15e jaar van huis weg en ging in betrekking. Ik had altijd één ontzettende angst, dat ik weer terug naar huis zou moeten, of dat mijn moeder bij mijn mevrouw aan de deur zou komen. Eéns gebeurde dit laatste, maar toen was mijn mevrouw net in de gang en poeierde haar af. Ze wist, dat ik haar niet wilde zien.

Op mijn 18e jaar verliet ik deze betrekking omdat ik de „liefdadige" houding

van mijn mevrouw niet meer kon verdragen. Ik wilde zelfstandig zijn en met niemand, die nog iets van het milieu waaruit ik kwam afwist, meer iets te maken hebben".

In de jaren daarna kwam zij echter in haar betrekkingen voortdurend in botsing met werkgevers, die zij onrechtvaardigheden verweet. Tenslotte werd zij fabrieksarbeidster, klom in korte tijd op tot hoofdwerkster op een afdeling. Hoewel zij in de volgende jaren haar man leerde kennen, een goed gezinsleven kreeg en samen met haar man kerkelijk werk deed, was zij emotioneel nog niet over de haat tegen haar moeder heengegroeid. Contact met thuis had zij nooit meer opgenomen. Door een vooraanstaande figuur uit kerkelijke kringen liet zij zich overhalen tot gezinsvoogdijwerk. Zij aarzelde of ze het zou doen, maar haar motieven om het niet te doen, hield zij voor zich: „met zo'n verleden als ik had kon je niet te koop lopen, dat zou maar een bepaald stempel op je drukken". Aan de andere kant trok het werk haar ook aan, dan zou zij eens alles voor een pupil kunnen doen wat haar zelf destijds niet was gegund. Maar nog vóór zij zich had opgegeven als gezinsvoogdes en één geval toegewezen kreeg, had zij er al een grote angst voor. Het bracht haar meteen terug in haar eigen vroegere milieu en zij identificeerde haar eerste geval, waarin ook „toevallig" een slappe moeder voorkwam en een vader die dronk, met haar eigen jeugd. Zij haalde de kinderen daarom veel naar zich toe en trachtte het meisje op de huishoudschool geplaatst te krijgen. Maar de moeder werkte nooit mee. Dat maakte haar hels op die vrouw. Zij ging er altijd met argwaan heen. Ze wist, omdat het zo bij haar thuis gebeurde, dat er, zodra zij binnenkwam, alleen schijnheilige praatjes verkocht werden. „Het goede ligt die mensen zo dicht op de tong"! „Alles wat zij tegen me zeiden hield ik dan ook voor gelogen. Hoe langer hoe meer raakte ik door dit geval van de wijs, het maakte mij ontzettend nerveus. Terwille van mijn man en kinderen gaf ik het werk na 2 jaar op. Ik heb toen lange tijd nodig gehad om tot rust te komen. Tenslotte, toen ik iets gekalmeerd was, ben ik op zekere dag naar mijn moeder toe gestapt, ze herkende mij niet meer. Ook zocht ik een van mijn broers op, die op 11-jarige leeftijd al van huis was weggelopen, maar wèl weer contact met mijn ouders had. Deze bezoeken en de gesprekken met hen hebben mij over mijn ergste angstgevoel heen geholpen. Gezinsvoogdes zegt: „nu, op 't ogenblik, zou ik wel weer in staat zijn om een gezinsvoogdijgeval op me te nemen, omdat ik nu rijper ben; destijds zat ik zelf nog midden in mijn eigen conflicten".

Uit het feit, dat goede, positieve gezinsvoogden rechtstreeks bleken geworven te zijn door deskundige krachten, d.w.z. door mensen met een opleiding van de School voor Maatschappelijk Werk of met jarenlange ervaringen in de practijk van de kinderbescherming, mag men concluderen, dat het van belang is de werving uitsluitend in handen van „specialisten" te stellen.

Wanneer wij de gehele groep *geworven gezinsvoogden in Amsterdam* overzien, blijkt deze in hoofdzaak te zijn samengesteld uit de volgende categorieën:

a) personen, die reeds liefdadigheids- of jeugdwerk hadden gedaan en die juist om deze wijze van vrije-tijds-besteding waren geworven. Achteraf bleken zij, die liefdadigheidswerk hadden gedaan, zeer weinig bevredigd te zijn door het gezinsvoogdijwerk, vooral als zij dat uit een zeker plichtsgevoel op zich hadden genomen. Degenen, die jeugdwerk hadden gedaan

waren nog het meest bevredigd. De laatsten bereikten ook betere resultaten.

b) een groep van schoolhoofden en onderwijzers, geworven op grond van hun beroep. Onder hen was de tevredenheid over het gezinsvoogdijwerk gering. Vooral de schoolhoofden hadden tal van bezwaren. Hun resultaten waren verschillend.

c) een aantal dat zich had laten werven alléén om anderen (schoonvader, echtgenoot, vriend e.d.) plezier te doen; geen van hen was succesvol.

Groep a was verreweg de grootste, c de kleinste groep.

Waar nu aan de hand van de bestudering der *Amsterdamse* gezinsvoogden duidelijk was gebleken, dat werving, wanneer deze ondeskundig werd uitgevoerd, bv. met pressie en zonder inachtneming van de tegenmotieven, weinig kans op succes bood, zou men kunnen verwachten, dat dit op het *Groningse platteland*, waar vrijwel alle gezinsvoogden waren „geworven", ook sterk tot uiting zou komen. De werving ging daar immers meestal uit van de burgemeester. Dat velen zich ten opzichte van hem in zekere zin verplicht voelden zijn verzoek in te willigen, bleek uit opmerkingen, die meermalen gemaakt werden: „ik deed het uit plichtsgevoel, niet omdat ik mijzelf zo geschikt vond om die jongen of dat meisje op te voeden". Toch waren zo sterke weerstanden als bij veel Amsterdamse geworven gezinsvoogden hier nooit waar te nemen. Enige vrijwilligheid was er bij de geworven Groningers nl., in tegenstelling tot de Amsterdammers, meestal nog wel aanwezig, enerzijds door hun eigen verantwoordelijkheidsgevoel voor de dorpsgemeenschap, anderzijds door de aard der werving. Het was er op het platteland nl. niet om begonnen om met het werven van een gezinsvoogd het corps beschikbare gezinsvoogden uit te breiden, maar het ging er telkens om een gezinsvoogd *voor een bepaald geval* te vinden. Zo'n „geval" gaf dan vaak de doorslag om zich al of niet als gezinsvoogd te laten benoemen. Over een gezin, waaraan men een hekel had, zou men zich niet als gezinsvoogd laten benoemen. Het bij voorbaat sympathiek vinden van een gezin bood dan ook goede kansen op succes.

Soms kostte het desalniettemin de nodige moeite en overredingskracht, als werving vanuit de stad Groningen plaats had. Dit blijkt uit de volgende mededelingen van een paar geïnterviewde gezinsvoogden:

„Op zekere dag kwam er een meneer uit Groningen bij me, die met mij wilde praten over het zoontje van één van mijn arbeiders. In de loop van dat gesprek vroeg deze meneer mij of ik er niet voor voelde om gezinsvoogd over die jongen te worden. Hij legde me uit wat dat betekenen zou. Ik voelde er eerst absoluut niets

voor. Ik had genoeg aan m'n eigen kinderen, waarvan de jongste héél moeilijk was. Maar die meneer wist zo veel over het gezinsvoogdijwerk te vertellen en mij zo te animeren door te wijzen op het grote nut van dat instituut juist op het platteland, dat ik er voor begon te voelen. Hij verzekerde mij, dat een gezinsvoogd op het platteland in de regel oneindig veel meer bereiken kon dan één in de stad, doordat de plattelandsjongens er gevoeliger voor zouden zijn en niet zo nonchalant zouden staan ten opzichte van de bedreiging met de kinderrechter. Een gezinsvoogd op het platteland kende bovendien „de plattelandstoestand" en elke afzonderlijke dorpsbewoner door en door en had veel voor op de stadsgezinsvoogd, die zijn mede-stadsbewoners nauwelijks kent. Al deze argumenten maakten indruk. Ineens gaf ik mij gewonnen voor het idee om gezinsvoogd over die arbeidersjongen te worden, omdat ik de betrokken jongen kende en voor hem voelde. „En," zo voegde deze gezinsvoogd er aan toe, „ik heb er geen spijt van gehad!" „Ik zou wel eens willen weten of er méér gezinsvoogden zijn, die het met zoveel plezier zijn geweest als ik!"

Het volgende voorbeeld betreft een gezinsvoogd, die van te voren niet sympathiek stond tegenover het onder toezicht gestelde kind:

Gezinsvoogd, N.H. predikant, van Friese origine, stond destijds op een boerendorpje van 200 zielen in het Noorden der provincie. De meeste mensen in de omgeving waren Gereformeerd. Er was een scherpe scheiding tussen de Ned. Hervormden en de Gereformeerden. Gezinsvoogd vond de bevolking in zijn gemeente „als de klei zo hard en moeilijk". Tot zijn gemeente behoorden enkelen, die er pas later waren komen wonen, mensen, die elders moeilijkheden hadden gehad en meenden, dat er op de klei wel geld te verdienen was. „Men komt er in zo'n kleine gemeente gauw achter wat hun voorgeschiedenis is geweest, en als die de dorpsbewoners niet aanstaat, heeft zo'n gezin 't moeilijk, met 't gevolg dat ze ontevreden en agressief worden. Een kind uit een dergelijk gezin kwam met de kinderrechter in aanraking." Gezinsvoogd, een zeer bescheiden mens, zegt: „ik vond mij zelf helemaal niet geschikt voor gezinsvoogd over kleine jongens, laat staan over jongens uit een van die gezinnen, maar ik werd het op dringend verzoek van de kinderrechter zelf, die mij voorhield, dat er in de buurt geen enkele andere notabele was en dat ik 't toch niet zo druk had. Tegen die argumenten kon ik niets inbrengen, maar ik deed het pas nadat ik eerst nog de onderwijzer gepolst had of die niet wilde". Gezinsvoogd vond de hele gezinsvoogdij volkomen nutteloos, daar er in de verhouding van de dorpsgenoten tot dit gezin niets te veranderen was en daardoor in de onderlinge verhoudingen in het betreffende gezin evenmin.

Deze rechtstreekse wijze van werven van gezinsvoogden, zonder tussenkomst van een plaatselijke autoriteit, behoorde echter tot de uitzonderingen.

Spontane aanmelding voor gezinsvoogdijwerk, hetgeen vooral, zoals wij constateerden, in Amsterdam voorkwam, leverde andere psychologische aspecten op. Besteding van vrije tijd aan gezinsvoogdijwerk, — iets wat niet dient tot *ont*spanning, doch *in*spanning van alle krachten vergt, verantwoordelijkheid medebrengt en emotioneel zware eisen stelt —, zou men verwachten bij mensen met *véél* vrije tijd, bv. bij gepensionneerden.

Doch in werkelijkheid vielen onder „de spontanen" veel mensen met een druk bezet leven.

Onder deze gezinsvoogden kwamen mensen met een sterk positieve, maar ook met een negatieve levenshouding voor.

Een positieve houding troffen wij aan bij enkele gezinsvoogden van middelbare leeftijd, die intellectueel en moreel op hoog niveau leefden en bezield waren van een groot sociaal verantwoordelijkheidsgevoel, dat zij in vrije tijd productief wilden maken.

Gezinsvoogd, afkomstig uit onderwijzersmilieu, had een goede jeugd. Hij was van huis uit niet in aanraking gekomen met sociaal werk. Zijn ouders hadden geen sociale belangstelling. Hij zegt: „Ik weet niet precies hoe die liefde voor het gezinsvoogdijwerk begon. Ik was nog jong, toen ik over kinderbeschermingswerk las. Ik raakte er zo door geboeid, dat ik ineens wist: dat wil ik later doen! Maar hoe gaat het, door een toeval ga je een bepaalde beroepskant uit, hoewel je hart eigenlijk naar iets anders trekt, je moet tenslotte iets verdienen en eerst voor de opvoeding van je eigen kinderen zorgen. Maar toen dat alles in orde was en mijn zaak goed liep, dacht ik: nu is het tijd voor dat andere werk en ik gaf me op als gezinsvoogd". Met hart en ziel gaf deze gezinsvoogd zich aan het werk, dat een „hobby" van hem werd. Hij wist zich een zodanige ervaring en deskundigheid te verwerven, dat hij op één lijn gesteld kon worden met beroepskrachten.

Een voorbeeld van een iets minder positief gerichte houding is het volgende:

Gezinsvoogdes was pl.m. 26 jaar oud toen zij gezinsvoogdes werd. Zij werkte sinds het eindexamen H.B.S. op een kantoor, doch dit werk bevredigde haar niet. Zij had inspectrice bij de kinderpolitie willen worden en informeerde bij tal van mensen naar de weg om dit alsnog te bereiken. Op advies van enige deskundigen begon zij eerst met gezinsvoogdijwerk in haar vrije tijd. Ze genoot van dit werk, besteedde al haar avonden en Zaterdagmiddagen hieraan. Ze had het gevoel, dat dit werk haar lag, omdat ze gemakkelijk contact kreeg met iedereen en meende daadwerkelijk iets voor de mensen te betekenen. De diepere oorzaak waarom zij zich tot dit werk zo voelde aangetrokken hing volgens haar samen met de omstandigheden waarin zij was opgegroeid; zij had een nare jeugd, haar moeder stierf toen zij nog een klein kind was, haar vader was veel op reis, zij was veelal overgeleverd aan een huishoudster, de ene na de andere. De herinnering aan haar jeugd is die van één grote eenzaamheid. Daarom lag werk met papieren haar niet, zij had behoefte aan werk met levende mensen. Als zij niet op haar 28e jaar was getrouwd, zou zij van sociaal werk haar beroep hebben gemaakt.

Een negatieve levenshouding was te constateren bij sommigen, die wilden vluchten voor conflicten en moeilijkheden in eigen huwelijk. Het was een zeker schuldgevoel dat hen er toe bracht gezinsvoogd te worden. In de conflictsituaties, waarin zij als gezinsvoogd belandden, konden zij opnieuw dan iets van hun eigen conflicten beleven, maar — wat gevaarlijker was — dikwijls activeerden zij bepaalde conflicten.

Bij gezinsvoogden met ongelukkige jeugdervaringen, die zich steeds te kort gedaan voelden, zagen wij, dat zij zich met alle misdeelde jeugd

identificeerden en zo, hetzij opzettelijk zochten naar „jeugdwerk", hetzij daar door „toeval" in terecht kwamen; vroeger te kort gekomen aan affectieve belevingen zochten zij later naar compensatie, door werk voor kinderen.

Gezinsvoogd, een felle agressieve man, die jarenlang een ongelukkig huwelijksleven had en tenslotte gescheiden was, deelde mede tot gezinsvoogdijwerk gekomen te zijn na een bezoek bij kennissen, die aan elkaar zóveel over kinderbeschermingswerk vertelden, dat hij zich er beschaamd bij voelde zitten en tegen zichzelf begon te zeggen: ja, ze hebben gelijk, je moet in dit leven iets voor je medemensen doen. Hij kwam zelf in het geheel niet uit een sociaal voelend milieu.

Zijn vader, evenals hijzelf nu, een zakenman, liet de kinderen opgroeien in luxe en kweekte eenzijdige belangstellingen. Gezinsvoogd besteedde tot dusver zijn vrije tijd aan ruitersport en bridge. Drie jaar lang hield hij het gezinsvoogdijwerk vol. Teleurgesteld en verbitterd bedankte hij: met zijn pupil had hij niets weten aan te vangen. Hij vond dat het kind in een inrichting thuis hoorde, maar de kinderrechter werkte hier niet aan mee.

De beschreven gezinsvoogden deden het gezinsvoogdijwerk naast hun eigen beroepswerk als *vrije-tijdsbesteding*. Er waren echter ook gezinsvoogden, die geen beroep hadden en gezinsvoogdijwerk kozen *als levensvulling*. Bij 1/3 van alle particulieren was dit het geval.

Velen wier levenstaak had bestaan in de zorg voor een ander, zagen, wanneer deze taak was beëindigd door overlijden van die ander of doordat deze de zorgen niet meer nodig had, er naar uit andere mensen te verzorgen. In de zorg voor een gezinsvoogdijpupil hoopten zij zich op dezelfde wijze te kunnen uitleven als voorheen, toen hun zorgende taak hen geheel bevredigde. Maar de moeilijkheid was, dat zij bij een gezinsvoogdijpupil meestal met de ouders rekening moesten houden en de pupil nooit geheel voor zichzelf konden hebben. Dit leidde dikwijls tot teleurstellingen.

Gezinsvoogdes deelde mede dat zij, toen haar kinderen volwassen waren geworden en haar man voor zijn werk nog veel op reis was, niet genoeg had aan stoffen en schoonmaken. Daar zij op haar 15e jaar reeds clubwerk in de Jordaan had gedaan en tot zij trouwde les had gegeven op een Zondagsschool, achtte zij zichzelf bijzonder geschikt voor gezinsvoogdijwerk. Zij wijdde zich er met al haar krachten aan, doch alléén in tijden als haar man afwezig was! Was hij thuis, dan liet zij het werk rusten om zich voor 100 % aan hem te geven.

Gezinsvoogdes was niet bevredigd door het gezinsvoogdijwerk: „het gelukte mij niet de kinderen geheel naar mijn hand te zetten en voor mij te winnen. De ouders der kinderen stonden altijd in de weg".

Op dezelfde bezwaren zullen soms kinderloos gebleven gezinsvoogdessen stuiten, die bevrediging zoeken voor haar moederlijke gevoelens, maar deze niet ten volle vinden. Er kwamen 5 gehuwde vrouwen zonder kinderen voor, die zich op eigen initiatief als gezinsvoogdes aangemeld hadden.

Een harer, die het werk reeds 15 jaren deed, zei, dat zij zich altijd als een vriendin of goede buur voor de gezinnen gevoeld had. Doordat zij niet méér wilde zijn had zij zich nooit teleurgesteld gevoeld. Een ander deed gezinsvoogdijwerk als voortzetting van het beroep dat zij tot haar trouwen uitoefende. Alleen twee harer gingen het werk uitsluitend uit een affectieve behoefte doen, de ene slaagde bijzonder goed, omdat haar geval volkomen losgeslagen kinderen betrof waaraan zij met ontplooiing van haar volle moederlijke gevoelens veel goed kon doen, de ander werd na tal van teleurstellingen (niet alléén in het gezinsvoogdijwerk) zenuwpatiënte.

Bij velen van degenen, die zich *spontaan* als gezinsvoogd aanmeldden, bleek contact met mensen, die reeds gezinsvoogd waren, een grote rol gespeeld te hebben. Herhaaldelijk zei een geïnterviewde gezinsvoogd: „ik gaf me voor het werk op, omdat ik de heer X of mevrouw Y zo bewonderde, die mij veel over haar werk verteld had", of men noemde zonder meer de naam van een beroemde figuur in de sociale wereld. Niet alleen identificatie met deze personen, doch ook identificatie met een vader of moeder, een oudere broer of zuster etc., dreef velen in de richting van het gezinsvoogdijwerk.

Wij geven enkele voorbeelden:

Gezinsvoogdes, een arbeidersvrouw, moeder van 4 kinderen, gevraagd naar haar motieven om gezinsvoogdijwerk te gaan doen, deelt onmiddellijk mee, dat haar van jongsaf sociale belangstelling was meegegeven door haar vader, die in het dorpje, waar zij toen woonde, verschillende leidende functies in het sociale leven bekleedde. „Hij was een bijzondere figuur", — „en altijd voor zijn gezin", „een gezellige vader, waarvoor je je leven lang dankbaar bent." „Ik leidde als jong meisje op ons dorp ook al clubs. In Amsterdam kon ik eerst niet wennen. Het was er zo moeilijk om mensen te leren kennen. Eerst gaf ik me op als hulp bij de voedselverstrekking op school, later, toen ik kinderen had, begon ik aan speeltuinwerk. Daar kwam ik in aanraking met iemand, die enthousiast was voor gezinsvoogdijwerk. Maar het beviel mij niet: het kost zó veel tijd en zorgen en resultaten zie je niet. Na een paar jaar dacht ik: als je altijd in de put bent over iets dat je vrijwillig doet, dan is het maar beter om er mee op te houden. Als je er geld mee kon verdienen was het nog iets anders."

Gezinsvoogdes, een ongehuwde vrouw van pl.m. 50 jaar, was de oudste uit een onderwijzersgezin. Ook zij bracht haar jeugd op een dorp door. Haar vader was een sociaalvoelend mens en schakelde bij het werk dat hij voor arme dorpelingen deed zijn oudste dochter reeds in, toen zij nog een klein meisje was. Zij vond het heerlijk haar vader te mogen helpen pakken rond te brengen. Later deed zij zijn hele administratie.

Toen zij op de Kweekschool was deed zij daarnaast verenigingswerk. Om aan geld te komen voor al haar plannen en hulp voor anderen gaf ze tot 's avonds laat nog extra lessen. Zij geraakte overwerkt en moest jarenlang rust houden. Vele jaren later, toen zij door omstandigheden financieel ruim kon leven zonder een betrekking

te behoeven aanvaarden, vestigde zij zich in Amsterdam om zich daar geheel aan sociaal werk te gaan wijden. Het gezinsvoogdijwerk vond zij heerlijk, maar op de duur vestigde zich bij haar hoe langer hoe meer de overtuiging, dat men er met gezinsvoogdij niet kon komen; om de mensen te kunnen veranderen, zou men eerder moeten beginnen. Méér paedagogie was nodig. Daarom hield zij met het werk op om weer bij het onderwijs te gaan.

Gezinsvoogd, een ongehuwde man van pl.m. 40 jaar, was enige zoon, afkomstig uit een loodgietersgezin. Zijn vader was een zwakke figuur, zijn moeder had de leiding. Zij dreef de zaak en deed daarnaast sociaal werk en allerlei verenigingswerk. Gezinsvoogd, die thans zijn vader in de zaak is opgevolgd en bij zijn ouders inwoont, vertelt hoe hij als jongen van 20 jaar reeds begon met clubwerk voor jongens en dat nu nog doet. Zo kwam hij er ook toe om zich als gezinsvoogd aan te melden, mede gestimuleerd door zijn moeder, die ook gezinsvoogdes was. Hij is enthousiast voor het werk. Dit was echter enthousiasme over het werk in het algemeen. Zodra een geval met deze gezinsvoogd dieper werd besproken, bleken bevrediging en succes slechts gering te zijn.

Aan bovengenoemde voorbeelden zouden wij nog een tiental kunnen toevoegen, alle van gezinsvoogden of -voogdessen, die zich identificeerden met door hen bewonderde figuren, doch die zelf op de duur door het werk niet wezenlijk bevredigd waren.

Een andere vorm van identificatie is die, welke wij hiervóór reeds vermeldden als identificatie met misdeelde jeugd. Men projecteert in deze jeugd dan meestal zichzelf, doch wij kwamen ook voorbeelden tegen van gezinsvoogden, die zich zo sterk hadden ingeleefd in een ander, bv. in een broer, die vroeger in handen van de kinderrechter viel, of in een zoon, die aan de drank verslaafd en in de gevangenis terecht kwam, dat zij om die reden zich aangetrokken voelden tot dit soort gevallen.

Gezinsvoogd deelde mee, dat hij jarenlang vrijwillig armbezoeker was geweest vóór hij gezinsvoogd werd. Hij gaf zich op naar aanleiding van een stukje in de courant. Reeds lang had hij zich tot het werk aangetrokken gevoeld. De reden hiervan was de volgende: „als jongen moet ik al een sterk sociaal gevoel gehad hebben. Toen ik 17 jaar was werd mijn jongere broer, die altijd een buitenbeentje was, wegens diefstal in een tuchtschool geplaatst. Ik schreef hem toen elke week een lange brief. Onder de brieven, die mijn broertje mij terugschreef, moedigde de Directeur mij aan om hem nog meer te schrijven, omdat mijn brieven zo'n goede invloed hadden. Ik ben mij altijd voor mijn broer blijven interesseren en het gaat nu heel goed met hem".

„Het gezinsvoogdijwerk is mij goed bevallen, al brengt het natuurlijk teleurstellingen mee. Ik zou er niet mee zijn opgehouden als mijn vrouw niet ziek was geworden en zij mijn hulp niet nodig had gehad."

Zulk een verscheidenheid van psychologische aspecten als ons werd geboden door de Amsterdamse „vrijwillige" gezinsvoogden, was er niet waar te nemen bij de gezinsvoogden op het Groningse platteland. Daar kwam het immers slechts in 2 gevallen voor, dat iemand zich spontaan had gemeld voor de taak van gezinsvoogd. In geen van deze beide geval-

len kwamen psychologische bijzonderheden naar voren. Het ene is het voorbeeld van iemand, die in haar kwaliteit van predikantsvrouw clubs van plattelandsvrouwen leidde en daar van een der moeders hoorde over de moeilijkheden met haar dochter. Zij zocht op eigen initiatief contact met het meisje en liet zich, toen het kind dwars bleef, wegliep en in de stad als zwerfster werd aangehouden, bij de kinderrechter als gezinsvoogdes voordragen.

Het andere is een geval waarin de kinderrechter schriftelijk ten gemeentehuize in een klein dorp om een gezinsvoogd verzocht en waarin de veldwachter, die dit schrijven in handen kreeg, menende dat er toch niemand te vinden zou zijn om het asociale gezin onder zijn hoede te nemen, onmiddellijk liet terugschrijven dat hij het voor zijn rekening zou nemen.

Beide gezinsvoogden hadden slechts het ene bepaalde geval als gezinsvoogdijgeval.

Uit het voorgaande is ook duidelijk gebleken, dat er verschillende psychologische factoren zijn, die zodanige innerlijke spanningen veroorzaken, dat zij de gezinsvoogden nopen het werk op te geven. Het *verloop* is daardoor vrij sterk.

Om na te gaan of er bepaalde groepen Amsterdamse gezinsvoogden waren waaronder het verloop *bijzonder* groot was, werden deze gegroepeerd naar sexe, status en leeftijd:

In de groep gehuwde vrouwen, waarvan de helft in de leeftijdsklasse 40—50 jaar viel en het werk als levensvulling had geambieerd, kwam onder de laatsten ongeveer 15 % voor, die het met plezier deed, terwijl 55 % na korte tijd met bezwaren en klachten bedankte.

In de groep ongehuwde vrouwen, voornamelijk behorende tot de leeftijdsklassen 20—30 en 30—40 jaar, merendeels geworven gezinsvoogdessen, (op twee na allen in een beroep werkzaam), bedankte plm. 70 % na kortere tijd; onder hen kwamen vooral jongeren voor, die gevoeld hadden, dat zij niet opgewassen waren tegen het werk. Sommigen hadden er zelfs een hekel aan gekregen. Er is er slechts één in deze groep, die het werk nog doet; dat is iemand, die het werk als levensvulling is gaan doen, nadat zij door bepaalde ongelukkige omstandigheden haar eigen beroep niet meer kon voortzetten.

De mannen vormden de meer stabiele groep. Onder de gehuwden, die voornamelijk in de leeftijdsklasse 30—50 jaar vielen en gezinsvoogdijwerk op eigen initiatief als liefhebberij hadden opgenomen, omdat hun eigenlijke werk hen niet voldoende bevredigde, bedankten slechts zes of 19 % na korte tijd, omdat zij onbevredigd waren; vier gezinsvoogden of 12 % doen het werk nu nog.

Van de ongehuwde mannen in de leeftijd 20—30 jaar, vrijwel allen spontaan tot gezinsvoogdijwerk gekomen via opleiding of jeugdwerk, zijn twee (33 %) nog als gezinsvoogd werkzaam; de anderen deden het werk gedurende langere tijd.

Indien het motief waarom men gezinsvoogd werd sterk negatief getint is, blijkt de kans op spoedige beëindiging van het werk vrij groot te zijn. Interessant is het, om juist in die gevallen de motieven voor bedanken na te gaan. Deze bleken te zijn:

a. bezwaren tegen de kinderrechter, de organisatie en wijze van voorlichting, klachten over te weinig waardering en te weinig leiding, (in 9 % van alle gevallen);
b. bezwaren tegen de instelling der gezinsvoogdij, die te weinig macht gaf, (15 %);
c. bezwaren tegen het werk, dat te moeilijk werd gevonden en te veel omvattend om alleen in vrije tijd te kunnen doen, (19 %);
d. ongeschiktheid voor het werk, („het werk lag mij niet", „de capaciteiten voor dieper inzicht in de psychologische problematiek ontbraken mij"), (14 %).

Hiertegenover werden door de andere, meer positief ingestelde gezinsvoogden als reden voor bedanken voornamelijk genoemd: hoge leeftijd, ziekte, verhuizing naar elders, huwelijk (in 24 % van alle gevallen).

Tenslotte vermelden wij hieronder nog enkele gevallen met bijzondere redenen om te bedanken.

Een kantoorbediende, die zich had aangesloten bij de geheelonthoudersbond, werd via dit werk gewonnen voor het lidmaatschap van een gezinsvoogdenvereniging. Hij werd actief gezinsvoogd in een tijd dat hij werkloos was. Maar juist daarom kon hij het psychisch niet aan om in gezinnen te komen, die het financieel zoveel beter hadden dan hij en bedankte.

Een tramconducteur, die was geworven nadat vanwege een Vereniging voor Gezinsvoogden een beroep op trampersoneel was gedaan om gezinsvoogd te worden, bedankte omdat hij, ontmoedigd door de teleurstellingen in het werk, thuis een onaangename stemming kweekte en in conflict geraakte met zijn vrouw, die hem bovendien zijn uithuizigheid verweet.

Een gehuwde vrouw, gezinsvoogdes geworden om gelijk op te werken met haar echtgenoot, die zeer actief was op sociaal gebied, bedankte na de dood van haar man, omdat zij toen geen open oor meer vond voor al haar verhalen over haar pupillen.

Een arbeider, in een periode van werkloosheid door de predikant geanimeerd tot gezinsvoogdijwerk, bedankte toen hij thuis conflicten kreeg. Zijn vrouw werd opstandig, omdat zij met een groot gezin maar van een beetje geld moest zien rond te komen — en dat kon zij goed! —, terwijl haar man slordige buurvrouwen, die toezicht nodig hadden, met geld van de kinderrechter en met kleren ging helpen.

Een jonge, ongehuwde intellectueel, die zich door vrienden had laten werven, bedankte omdat hij met hetzelfde minderwaardigheidsgevoel ten opzichte van zijn moeder tobde als zijn pupil en hem daarom geen hulp kon geven.

Op het Groningse platteland, waar men als gezinsvoogd werd aangesteld voor bepaalde gevallen, was van verloop, zoals in Amsterdam, geen sprake. Er waren onder de geïnterviewde gezinsvoogden slechts enkelen, die in de loop der jaren méér dan één geval hadden. Wanneer er bij hen bezwaren tegen het werk ontstonden, dan hielden deze op het platteland mede verband met verschil in volksaard tussen gezinsvoogd en pupil.

Gezinsvoogd, schoolhoofd, woonde in het Noorden van de provincie. Hij, zowel als zijn vrouw, was Fries en voelde zich na 15 jaar nog steeds niet thuis in het Groningse dorp. Zij zouden er nooit heengegaan zijn als hij er destijds niet toe gedwongen was geweest door de omstandigheid dat hij wachtgelder was. Zij konden hier niet aan de mensen wennen: „het zijn gekke mensen; als je hen stuk voor stuk alléén hebt, gaat 't best, dan zijn ze zelfs vlotter dan de Friezen, maar zodra je in een groep met hen bent, voel je je er niet thuis, ze zetten elkaar aan —, we weten niet precies wat 't is, maar we verlangen allebei terug naar Friesland".

Gezinsvoogd deelde mee in de loop van zijn schooljaren heel wat onderwijzers en onderwijzeressen te hebben zien komen en gaan; verschillende werden overspannen. „Met de kinderen hier is 't haast geen werken; ze zijn losbandig, onbetrouwbaar, stiekem en er zijn erg veel achterlijken. Gezinsvoogd is zelf, in tegenstelling tot het doorsnee type van zijn dorp, zoals hij dit beschrijft, een echt stadstype, een aristocraat in voorkomen en optreden, heeft iets van de Friese onverzettelijkheid en is in wezen een autoritaire persoonlijkheid. Hij vertelt zelf hoe hij „als autoriteit in zijn dorp" een paar maal plotseling door de Burgemeester voor de vraag gesteld werd om gezinsvoogd te worden. Hij deed 't dan uit plichtsgevoel en alleen in gevallen waarin hij er enig heil van verwachtte. Hij beschouwde zichzelf dan als kinderrechter-plaatsvervanger op zijn dorp, maar was onbevredigd, omdat hij in werkelijkheid te weinig macht had. De gevallen, die hij had, waren er niet naar om met praten iets te bereiken. „Je zou er als gezinsvoogd alléén wat kunnen doen met een knoet en onmiddellijk ingrijpen als ze iets deden wat niet goed was. Maar zodra dat soort mensen begreep, dat je als gezinsvoogd zo iets niet kon doen, had je totaal geen invloed. Je moest er dan ook van uitgaan, dat je met die mensen niets bereikte, anders behoefde je geen gezinsvoogd te worden. Er zijn wel eens anderen in mijn dorp geweest, die gezinsvoogd waren, maar die hadden te veel illusies". Gezinsvoogd is nu de enige in zijn dorp, die het werk nog doet, maar met weinig bevrediging.

De dorpsgezinsvoogden kwamen voor het merendeel, 12 van de 19, van elders (meestal uit Friesland), maar uit hun opmerkingen bleek, dat zij zich over het algemeen, althans stellig in 7 gevallen, geheel aangepast hadden aan het Groningse dorpsleven en zich in de gemeenschap der dorpelingen thuis gevoelden.

Het was opvallend zo positief als de meeste gezinsvoogden oordeelden over hun succes met het gezinsvoogdijwerk. Doordat de motieven waarom men gezinsvoogdijwerk aannam niet zo persoonlijk zijn en de kwestie van het al of niet bevredigd zijn door het gezinsvoogdijwerk op het

platteland als factor een veel geringere rol speelt dan in de stad Amsterdam, is ook het aantal teleurstellingen in dit werk daar automatisch kleiner.

§ 3. DE VERHOUDING VAN DE GEZINSVOOGD TOT DE KINDERRECHTER.

Elke gezinsvoogd bevindt zich ten opzichte van de kinderrechter in een bepaalde afhankelijkheidsverhouding, doch omgekeerd is ook de kinderrechter afhankelijk van de gezinsvoogd.

De wetgever zag de verhouding der partijen aldus, dat hij de gezinsvoogd alleen geregelde rapportering aan de kinderrechter voorschreef. Formeel is het contact dus slechts schriftelijk. Informeel is het echter vaak anders. Wij hebben nu nagegaan hoe in Amsterdam en Groningen de verhouding tussen gezinsvoogd en kinderrechter in werkelijkheid geweest is en hieruit onze conclusies getrokken.

In *Groningen*, waar het contact in de practijk wel schriftelijk moest zijn, omdat de afstand voor veel persoonlijk en mondeling contact te groot was, verkregen wij het volgende beeld:

De functie van de kinderrechter was hier van die aard, dat zij naast zijn andere werk moest worden waargenomen [2]). Hij reserveerde één vaste dag per week, Zaterdag, voor het contact met de gezinsvoogden. Van deze gelegenheid maakten de gezinsvoogden van „buiten" weinig gebruik. Zij kwamen gewoonlijk alléén na afspraak of wanneer zij waren opgeroepen.

De meeste geïnterviewde gezinsvoogden deelden mede, dat zij alleen contact met de kinderrechter hadden, „als het nodig was", en daarmede bedoelden zij: als hun pupil zó slecht oppaste dat h.i. strengere maatregelen nodig waren, of als over al of niet verlenging moest worden gesproken en zij daarvoor opgeroepen waren. Het soort contact, dat zij dan met de kinderrechter hadden, bevredigde hen meestal. Zij spraken van „een geschikte man" en „prettige samenwerking".

Dat de gang van de plattelandsgezinsvoogden naar de kinderrechter in de stad uitzondering was, lag o.a. ook aan het feit, dat men het toezicht op een dorpsgenoot als een zuivere dorpsaangelegenheid beschouwde. De plattelandsgezinsvoogden voelden zich de enige deskundigen, vooral in gevallen waarin zij gezinsvoogd waren geworden over — zoals zij het zelf uitdrukten — een kind, waarin zij iets „zagen", dat zij al kenden en de moeite waard achtten om zich mee te bemoeien.

[2]) Door het ontbreken der oude Winschoter dossiers, kon géén Winschoter geval worden onderzocht en komt de Winschoter kinderrechter hier dus niet ter sprake.

Over een kind uit een gezin, dat in het dorp niet goed bekend stond, en waarin zij persoonlijk geen mogelijkheden tot verbetering zagen, aanvaardden deze gezinsvoogden nooit gezinsvoogdij! Zij merkten dan ook meermalen op: „wij zelf kennen de verhoudingen in zulke gezinnen door en door, wat voor de kinderrechter in Groningen practisch onmogelijk is". „Er moet dan ook al iets heel bijzonders zijn, als je de kinderrechter nodig hebt."

Een veel naar voren gebrachte grief was voorts, dat de kinderrechter ook zo weinig op de hoogte was van de dorpsverhoudingen (Hij verlangde bv. van een gezinsvoogd, dat deze een boer voor z'n pupil zou zoeken in een streek waar geen boerenwerk te doen was, of in een dorp waar de betrokken pupil zodanig ongunstig bekend stond, dat er nooit een boer te vinden zou zijn, die deze jongen zou willen nemen).

Het volgende voorbeeld illustreert dit:

Gezinsvoogd, predikant, had in de loop der jaren verschillende kinderen onder toezicht gehad. In zijn gemeente was hij de enige, die gezinsvoogdijwerk gedaan had. Hij vond het prettig werk: het sluit z.i. op 't platteland 't best aan bij het werk van een predikant. Hij betreurt het, dat hij in zijn dorp een paar maal gezinsvoogd moest worden over jongens uit goede gezinnen, die zich eens door ongunstig bekend staande meisjes tot stoei- en vechtpartijen hadden laten verleiden. Met de kinderrechter besprak hij toen, dat dit z.i. nu juist de gelegenheid was geweest om die meisjes eens aan te pakken. Dat waren kinderen uit gezinnen, die nog maar kort in het dorp woonden en velen door haar gedrag ergerden; de jongens daarentegen waren uit oude, goed bekend staande dorpsgezinnen. De kinderrechter hield toen echter vast aan zijn strikt juridische standpunt — en aan de meisjes werd niets gedaan.

Gezinsvoogd zegt: „in zulke gevallen is het dan weer zo prettig, dat je predikant bent, en zulke ouders, als die van die jongens, die erg van streek waren, kunt troosten en hun verzekeren, dat je het zelf niet erg vindt en wel weet wie de eigenlijke schuldigen zijn". „Die jongens zijn schitterend terecht gekomen, maar die meisjes niet."

Beperkte zich het spontane mondelinge contact alleen tot momenten, waarin een beslissing van de kinderrechter gevraagd moest worden over al of niet verlenging van het toezicht, of toepassing van een strengere maatregel, zelfs het verplichte schriftelijke contact bleek zeer beperkt te zijn. De rapporten waren niet alleen zeer summier, maar dikwijls werden zij in het geheel niet uitgebracht. Dit hing samen met de typische situatie op het Groningse platteland, waar notabelen, die als gezinsvoogd werden aangezocht, te autoritaire figuren waren om zich aan dergelijke verplichtingen te houden. Een geïnterviewde gezinsvoogd had het over „de onzin van die niets zeggende maandelijkse rapportjes" en zei: „ik hield mij er nooit aan"!; een andere deelde mede bedongen te hebben alleen gezinsvoogd te willen worden als hij geen rapporten behoefde te schrijven.

Duidelijk gaf weer een andere gezinsvoogd blijk van zijn autoriteits-

gevoel, toen hij zijn ontevredenheid over de samenwerking met de kinderrechter uitte en te kennen gaf: „de kinderrechter beschouwde me als ondergeschikte, terwijl ik toch als gezinsvoogd in ons dorp de vertegenwoordiger van de kinderrechter was en alles voor hem opknapte als zijn plaatsvervanger!" Verschillende gezinsvoogden, die dit niet zo sterk zeiden, maar duidelijk dezelfde mening waren toegedaan, deelden mede, hoe zij steeds zelf hun geval trachtten op te lossen of eventueel met burgemeester overlegden, als er „iets" was, maar zelden of nooit aan de kinderrechter schreven.

Hoe gevoelig, maar ook hoe kwetsbaar een plattelandsgezinsvoogd is, illustreert een voorbeeld waarin juist wel geregeld contact met de kinderrechter bestond:

Gezinsvoogd beschreef zichzelf als „een autoriteit". Er hoeft maar een oploopje te zijn en hij komt er aan, of ieder roept: „daar komt P., gaat op zij, luistert naar zijn bevelen". Hoe dit zo gekomen is kan hij niet zeggen. Maar altijd werd hij overal voor gevraagd, voor gemeenteraadslid, bestuurslid van tal van verenigingen etc. Hij was als het ware beroepsmatig, voor alle zich voordoende gevallen „de gezinsvoogd" in het dorp geworden. Hij kwam in botsing met de kinderrechter toen hem een zesde geval werd opgedragen. Dit betrof een jongen, die hij reeds lang kende. „Als ingezetene hier ken je nu eenmaal iedereen." „De vader van die jongen was een bruut en zei tegen mij, toen ik er de eerste keer kwam: „Ik heb 't zelf over „mien zeun" te zeggen, met jou heb ik niets te maken". De gezinsvoogd diende daarop van repliek met de woorden: „maar 'k heb wel iets met jou te maken, daar ben ik nu voor aangesteld!" Er ontstond een onaangename woordenwisseling, die de gezinsvoogd aan de kinderrechter rapporteerde, met de toevoeging, dat gezinsvoogdij in dit geval niet vruchtdragend kon zijn, tenzij de kinderrechter deze vader „gelastte" naar hem te luisteren. „Maar wat gebeurde er?" zei de gezinsvoogd verontwaardigd: „De kinderrechter benoemde een ander tot gezinsvoogd, nl. de veldwachter". „Dat was nog nooit voorgekomen!" „Nu ben ik niet tegen de veldwachter, maar ik vind 't optreden van de kinderrechter fout. Het gevolg hiervan is immers, dat ik mijn hele prestige als gezinsvoogd in het dorp ineens kwijt was. Ik merkte dat onmiddellijk aan uitlatingen van een andere pupil!"

De totaalindruk, die van het contact tussen gezinsvoogden en kinderrechter werd verkregen, was, dat dit in de jaren 1930—1936 hoofdzakelijk van formalistische aard was. Dit kwam ook uit als men op de mededelingen van de pupillen lette. Zij herinnerden zich alléén een rechtszitting en hadden, op één na, nooit met de kinderrechter alléén gesproken. Zij meenden veelal, dat het toezicht was bewerkstelligd door hun burgemeester.

Geheel anders was het in *Amsterdam*. Bevorderde de situatie van de stad, in tegenstelling tot die op het platteland, door de geringere afstand reeds meer contact tussen kinderrechter en gezinsvoogd, er waren hier bovendien twee kinderrechters werkzaam, die beiden vrijwel al hun tijd

beschikbaar hadden voor het kinderrechterwerk en rechtstreeks met de gezinsvoogden in contact traden, in het volle besef dat, zodra de gezinsvoogdij-opdracht werd aanvaard, een taak aanving niet van formalistische, doch van geheel andere — sociaal-paedagogische en therapeutische — aard. Naast schriftelijk contact was er zoveel mogelijk mondeling contact gehouden, hetwelk in Amsterdam, waar men met geheel andere typen gezinsvoogden te maken had, gemakkelijker was te bereiken dan op het platteland. Als tussenpersoon benutte de kinderrechter de secretarissen der gezinsvoogdenverenigingen (waarover nader onder 4), die meehielpen om voor elk geval de meest passende gezinsvoogd te vinden en zich beschikbaar stelden om de eerste moeilijkheden samen met de gezinsvoogd op te vangen. Door deze organisatie werd mondeling overleg in de hand gewerkt. Hoevelen percentsgewijs hiervan regelmatig gebruik maakten was niet na te gaan. Wat het persoonlijk contact met de kinderrechter zelf betrof, dit was, voor zover volgens de aantekeningen in de dossiers te beoordelen, tamelijk frequent, al behield het aantal gezinsvoogden, dat zich beperkte tot schriftelijke rapportering, de overhand. De meesten schenen slechts een controlerende functie te hebben vervuld en geneigd te zijn alle verantwoordelijkheid op de kinderrechter af te schuiven, aan wie zij ingrijpen of beslissen op grond van ongewenste veranderingen in het gedrag van een kind, geheel plachten over te laten. Indien zij lid waren van een gezinsvoogdenvereniging moesten zij een afschrift van hun rapport aan de secretaris dier vereniging zenden. Van die zijde kon dan bijtijds op overleg met de kinderrechter worden aangedrongen.

Daardoor werd voorkomen dat een gezinsvoogd pas in het uiterste geval, als het reeds te laat was en gestichtsopvoeding het enige alternatief, naar de kinderrechter ging, zoals dat op het Groningse platteland bijna altijd het geval was.

Zo werd het bureau van de kinderrechter te Amsterdam het centrale punt waar men niet alléén over verlengingen en strengere maatregelen overlegde, maar waar men over tal van conflicten en moeilijkheden sprak om erger te voorkomen. Dit gebeurde herhaaldelijk en behalve met de gezinsvoogd, ook met de ouders en de pupillen.

Verschillende Amsterdamse pupillen kenden de kinderrechter persoonlijk en hadden herinneringen aan gesprekken met hem behouden.

Enkele gezinsvoogden maakten er melding van, dat zij, dank zij hun onderhoud met de kinderrechter, een duidelijker inzicht in hun geval hadden verkregen. Dit was al een begin van „case-work". Gesprekken tussen kinderrechter en gezinsvoogd werden echter nimmer voluit genoteerd en de gezinsvoogd kon thans, na jaren, niet anders dan een algemene opmerking over het nut der besprekingen geven. De indruk, die

van de meeste gezinsvoogden werd verkregen, was evenwel, dat er door hen slechts over bepaalde concrete kwesties met de kinderrechter werd gesproken: bv. over financiële tegemoetkomingen, over het inschakelen van andere instanties (psychotechnisch bureau, Medisch Opvoedkundig Bureau e.d.).

Ook in de stad bleek het contact met de autoritaire figuren het moeilijkst te zijn. „Autoriteiten" op paedagogisch terrein voelden zich bv. sommige schoolhoofden en figuren uit streng kerkelijke kringen, die gezinsvoogdijwerk als liefdewerk of zendelingwerk opvatten.

Als voorbeeld noemen wij een R.K. gezinsvoogd, die gezinsvoogdijwerk jarenlang als hobby naast zijn kantoorwerk had uitgeoefend. Hij had broers, die missionaris waren. Zijn opvatting over de wijze waarop gezinsvoogdijwerk moest worden opgevat was deze: „Een geval moet een geheim blijven. Ik houd mijn gevallen altijd volkomen voor mij zelf. Niemand heeft daar iets mee te maken, ook de kinderrechter niet. Zolang mogelijk regel ik het zelf. Pas als het absoluut spaak loopt, zeg ik wel eens: „als je nú niet verandert, kan 't gebeuren, dat je voor de kinderrechter komt". Het is mijn overtuiging, dat in elk geval de eerste steen gelegd moet worden door het ware godsdienstbesef bij de pupillen aan te kweken. Als dat er niet komt, kan er geen succes zijn. Als een geval slaagt, dan betekent dat „godsdienstig geslaagd". Het „maatschappelijk geslaagd zijn" komt voor mij pas in de tweede plaats en alléén maatschappelijk succes bestaat er niet". Deze gezinsvoogd bekent, dat hij hierdoor wel eens in botsing kwam met de kinderrechter als een pupil er over geklaagd had, dat hij alleen Rooms-Katholieke boeken mocht lezen e.d., maar hij vond, dat hij altijd in zijn recht stond, omdat hij de pupillen geen boeken over „heiligen", doch alleen „goede boeken" liet lezen.

Hoe gevoelig ook dergelijke autoritaire figuren in de stad weer zijn als het om hun prestige gaat, bewijst de volgende anecdote.

Een gepensionneerd schoolhoofd gaf zich op als gezinsvoogd toen een bestuurslid van de gezinsvoogdenvereniging zijn vrouw kwam werven. Hij zei toen meteen: „ik zal het wel doen, mijn vrouw heeft geen tijd". Gezinsvoogd vond het werk echter ondankbaar: je had te weinig machtsmiddelen, je zou de meeste kinderen regelrecht in een gesticht moeten kunnen plaatsen. Nadat hij hierover tevergeefs een paar maal met de kinderrechter had gediscussieerd, zocht hij deze niet meer op. Hij kreeg echter inmiddels steeds meer grieven en bedankte tenslotte naar aanleiding van het volgende voorval: Hij wilde één van zijn pupillen bezoeken, ergens 3 hoog achter, maar werd boven aan de trap opgewacht door een grote hond, die hem aanvloog en hem „vermoord" zou hebben als hij niet snel zijn strohoed voor zijn hals gehouden had. In de strohoed werd een gat gebeten. Onmiddellijk ging de gezinsvoogd met het stuk van overtuiging in de hand naar de kinderrechter, woedend op zijn pupillen voor wie hij nu eindelijk een gesticht toch wel noodzakelijk vond. De kinderrechter lachte echter alleen en zei: „wij kunnen u het hoedje natuurlijk vergoeden", méér niet! Zo weinig begrip had de kinderrechter voor de ernst van de situatie! Ik bedankte op staande voet als gezinsvoogd"! De gezinsvoogd realiseerde zich evenwel niet, dat hij als schoolhoofd, gewend om macht uit te oefenen en zijn zin door te zetten, er niet tegen kon, niet gedaan te krijgen wat hij wilde en op een gegeven moment niet anders kon dan dit de kinderrechter te laten voelen. Dat 't aan zijn tekortkomingen als gezinsvoogd lag is hem nooit duidelijk geworden. Hij is nu slechts beledigd en veroordeelt het gehele gezinsvoogdijwerk.

Autoritair optreden kwam echter minder vaak voor dan onzekerheid in het optreden. Die onzekerheid bestond er maatschappelijk, door de afstand, die er tussen gezinsvoogd en kinderrechter bestond. Men vond de kinderrechter „zo hoog" en „geleerd", het gebouw „griezelig", men voelde zich geremd en gehinderd als men met „zo'n rechter" ging praten en zocht daarom liever steun en raad bv. bij de kapelaan, door wie men zich indertijd had laten aanmoedigen om gezinsvoogd te worden. Die onzekerheid was er ook over de wijze van werken. Er waren gezinsvoogden, die er telkens behoefte aan hadden om te weten of zij het werk goed deden. Sommige geïnterviewden deelden mij spontaan mede, dat de kinderrechter tevreden was geweest over hun werk, anderen weer vroegen mij nu of zij het werk destijds goed hadden gedaan.

Hoewel de kinderrechter in Amsterdam veel sterker dan die in Groningen afstand nam van het formele contact om in de plaats daarvan dieper door te dringen in de sociale taak, die het toezichtwerk meebracht, werd er door de geïnterviewde gezinsvoogden uiting gegeven aan tal van agressieve gevoelens tegen hem gericht. Deze betroffen in de eerste plaats ontvangst en entrée op het bureau van de kinderrechter: velen klaagden er over lang te hebben moeten wachten, soms in een wachtkamer tezamen met allerlei mensen, die probeerden uit te vinden waarvoor men kwam; een enkele vond het onplezierig bij de kinderrechter binnen te komen, wanneer de rechter nog zat te schrijven, twee dames ook zaten te schrijven, en niemand direct iets zei; of men was beledigd als men na lang wachten te horen kreeg, dat de kinderrechter zelf geen tijd meer had en men het met iemand van het bureau maar moest afdoen. Voorts bestonden er bezwaren tegen de ambtelijkheid en traagheid van het apparaat: een paar gezinsvoogden gaven geërgerd enige voorbeelden hoe zij soms eerst maanden later naar aanleiding van een ongunstig rapport een verzoek kregen om iets te doen, bv. de bewuste pupil naar de kinderpolitie brengen, wat dan geen zin meer had, omdat het voorgevallene reeds weer vergeten was.

Tenslotte werden ook nu en dan klachten geuit over optreden van de kinderrechter tegen ouders of pupillen, dat niet overeenkwam met de wensen van de gezinsvoogd, ja zelfs de gezinsvoogd in een moeilijke positie plaatste.

Zo deelde een gezinsvoogdes mede, dat zij uit protest tegen de kinderrechter na haar 8e geval „de portefeuille" had „neergelegd", omdat de kinderrechter in plaats van tegen haar pupil, die volgens haar een strenge les verdiend had, tegen de vader van leer trok, in het bijzijn van het meisje, met het gevolg, dat dit meisje („loeder", „dondersteen", zei de gezinsvoogdes!) na afloop triomfantelijk tegen haar zei: „zie je wel, dat alles de schuld van mijn vader is, dat heb ik je altijd gezegd!"

Een ander, die wegens „gebrek aan tijd" als gezinsvoogd bedankte, maar ook

omdat hij zich gekrenkt gevoelde, deed dit bij zijn 3e geval na de volgende situatie: „de vader van mijn pupil verweet mij, dat ik op de hand van de moeder was en schreef daarom tal van brieven aan de kinderrechter, waarin hij mij belasterde. Toen riep de kinderrechter ons beiden op en trok partij voor die man! Het gevolg was, dat ik er bij dat gezin natuurlijk in eens uitlag. Het kan best zijn, dat ik verkeerd was opgetreden, maar dan had de kinderrechter mij dat apart kunnen meedelen, doch niet in het bijzijn van die man. Op deze wijze was mijn prestige naar de maan".

In de gesprekken met de gezinsvoogden merkte ik een grote gevoeligheid op, als we het over het contact met het bureau van de kinderrechter hadden; een gevoeligheid op het punt van de vrijwilligheid hunner medewerking, die naar hun mening niet voldoende gewaardeerd werd. Zij zetten hun krachten weliswaar dikwijls in tot eigen bevrediging, maar verlangden toch ergens de waardering te vinden, die zij van hun pupillen tot hun teleurstelling zo zelden kregen.

De gevoeligheid der vrijwillige krachten wordt uiteraard groter naarmate botsingen en moeilijkheden in het werk met de gevallen ernstiger zijn.

In een geval als het hierboven beschrevene bv., waarin een vader geregeld in brieven aan de kinderrechter de gezinsvoogd belastert, was het duidelijk, dat de gezinsvoogd een onaangename en moeilijke taak vervulde. De reden waarom dit zo was en hoe de verhoudingen te veranderen waren geweest zou hij graag besproken hebben, maar, zo zei hij mismoedig: „in de week kon ik overdag nooit van mijn werk weg om dit eens te gaan bespreken". Juist van de kant der vrijwillige krachten wordt zo dikwijls gezegd: „ondankbaar werk, dat gezinsvoogdijwerk", niet alleen omdat zij van hun pupillen te weinig medewerking of dankbaarheid ondervinden, maar omdat zij hun tekort aan bekwaamheid en inzicht in de gecompliceerdheid der gevallen beseffen en deze zonder leiding van de opdrachtgever niet weten op te heffen. Zij blijven onbevredigd door het feit, dat een met enthousiasme en illusies opgenomen taak geen enkel resultaat oplevert. Wat verwekt meer ergernis dan een taak, die niet bevredigend kan worden volvoerd, vooral als die werd opgevat met illusies?

Alleen zij, die een dieper inzicht verwerven in de structuur van elk geval, zullen ook inzicht krijgen in de reden waarom een geval niet slaagt. Zij zullen dan minder spoedig geërgerd zijn en hun ergernis minder afreageren in critiek op het instituut der gezinsvoogdij en de kinderrechter. Begrip voor eigen fouten kan dan animeren tot het aanpakken van een nieuw geval, waarin die fouten niet meer gemaakt worden. Zij zullen zich dan een zeker *zelfstandig* optreden (niet: autoritair) eigen kunnen maken, waarbij zij zich van de kinderrechter alléén afhankelijk

zullen voelen, voor zover dit het volgens de wet vereiste contact betreft, maar zich overigens ten opzichte van hem zijn *medewerker* voelen.

§ 4. BETEKENIS VAN EEN VERENIGING VAN GEZINSVOOGDEN.

Wij hebben onderzocht welke invloed er op de gezinsvoogden en hun werk is uitgegaan van het lidmaatschap van een vereniging van gezinsvoogden. Deze verenigingen waren actief in Amsterdam. In de *stad* Groningen was ook een vereniging van gezinsvoogden, doch de meeste plattelandsgezinsvoogden waren hiervan geen lid. Slechts één van de geïnterviewde plattelandsgezinsvoogden bleek af en toe bijeenkomsten van de gezinsvoogdenvereniging in de stad Groningen bezocht te hebben, maar vond dat hij daar zeer weinig aan gehad had, omdat hij zich er „niet thuis" voelde.

Op het platteland gevoelde men niet voor onderlinge aaneensluiting. Het was opvallend, hoe weinig belangstelling er leefde voor gezinsvoogdijwerk door andere gezinsvoogden in andere dorpen ten plattelande verricht. Stelselmatig werd de vraag naar behoefte aan contact met anderen negatief beantwoord.

De geloofsverschillen op het platteland maakten, dat er in hetzelfde dorp bv. bij een N.H. en een Geref. gezinsvoogd geen behoefte aan onderling contact bestond. De autoriteitskwestie maakte bovendien, dat er onder gezinsvoogden van verschillende dorpen ook geen contact bevorderd werd.

In Amsterdam constateerden wij daarentegen een sterke behoefte aan contact. Vier verenigingen op neutrale, confessionele en humanistische grondslag werden er in de loop der jaren opgericht. Men vond het gezinsvoogdijwerk zeer verantwoordelijk, zodat het zijn aantrekkelijke zijde had deze verantwoordelijkheid te delen met een groep van mensen, die dezelfde taak vervulden.

In 1930 was de Vereniging Pro Juventute de enige. Zij, die zonder enige kennis van sociaal werk gezinsvoogd of gezinsvoogdes waren geworden, gaven in de interviews te kennen door hun lidmaatschap van deze vereniging belangrijke service te hebben ontvangen. Zij werden er nl. door de speciaal voor de hulp aan gezinsvoogden aangewezen persoon, die spreekuren voor hen hield, ingelicht over tal van zakelijke punten en contactmogelijkheden met andere instanties.

Dit was echter alleen de service, die men als individueel lid genoot. Een groepsgevoel, dat *alle* actief werkende gezinsvoogden (leden van de Vereniging Pro Juventute) zou kunnen steunen, was er niet. Verschillende gezinsvoogden deelden nl. mee, dat zij zich op de algemene bijeenkomsten in de groep nooit thuis voelden.

Met gezinsvoogden uit geheel andere kringen van de maatschappij voelden zij zich niet thuis, doordat er geen gemeenschappelijke gevoelsbasis bestond, waarop gedachten en werkmethoden berustten, betreffende de gemeenschappelijke activiteit: de uitoefening van gezinsvoogdij; doordat er geen gemeenschappelijk „beleven" van dit werk was. Zij misten ook een „cursus" waarin iets van de gevoelsproblemen, die uit dit werk voor ieder voortvloeiden, behandeld werd.

Een der leden vertelde bv.: „ik zit na jaren ervaring nog altijd met 't probleem van m'n eerste entrée bij de nieuwe pupillen. Ik sta nl. op het standpunt, dat je altijd moet beginnen met „overwicht" te krijgen. Als gezinsvoogd heb je eigenlijk wel geen „macht", maar ik „doe altijd maar alsof". Als ik ergens voor het eerst kom en ze beginnen met protest, dan zeg ik al gauw: denk er om, je staat tegenover een ambtenaar in functie; als je je verzet, dan weet je wel wat er volgens de wet gebeurt..."

„Natuurlijk krankzinnig dat ik dat zeg, maar je moet wel zo beginnen om overwicht te krijgen." Deze gezinsvoogdes ziet zelf 't absurde van haar optreden in, maar heeft zich dit tot gewoonte gemaakt, omdat haar nooit gezegd is hoe het wel zou moeten.

„Over dergelijke problemen zou ik graag met andere gezinsvoogden gesproken hebben." Zulk een probleem, dat *alle* gezinsvoogden raakte, werd, volgens de ondervraagde gezinsvoogden, in de jaren 1930 e.v. nooit systematisch besproken.

Het gevolg was, dat verschillende gezinsvoogden nadat zij de nodige practische inlichtingen ontvangen hadden niet meer naar gezinsvoogdenbijeenkomsten toe gingen. Een der meest geslaagde gezinsvoogdessen sprak dit heel duidelijk uit: „ik had geen tijd meer voor die bijeenkomsten, ik deed alles verder veel liever alléén en besprak mijn gevallen met de kinderrechter onder vier ogen. Aan contact met andere gezinsvoogden had ik niet de minste behoefte". Opvallend was ook, dat enkele andere, juist zeer waardevolle gezinsvoogden, nimmer overgingen tot het aanvragen van het lidmaatschap.

Onder de gezinsvoogden, die *actief* lid waren en geregeld de bijeenkomsten bezochten, waren de volgende typen te onderscheiden:

a) Het type, dat een vereniging nodig heeft om een rol te spelen. Een typisch voorbeeld was een gezinsvoogd (onderwijzer), die penningmeester van „wel 16" verschillende verenigingen was. Hij was gewend, dat de mensen altijd naar hem luisterden en dat hij zijn zin kreeg. Hij beschrijft zichzelf als een echte Fries, „koppig tot en met", „ongenietbaar als ik m'n zin niet krijg". Doordat hij veel voelde voor het verenigingsleven, liet hij zich gemakkelijk „bij Pro Juventute slepen". Hij had zichzelf geschikt geacht voor een bestuursfunctie, maar bereikte dat bij Pro Juventute niet

en verloor de animo. Van zijn gezinsvoogdijgeval had hij „per se" een succes willen maken, ook dat lukte hem niet. Toen dit hem bij het tweede en derde geval evenmin lukte, gaf hij 't op.

„Pro Juventute werd een teleurstelling. Ik kan wel zeggen, dat ik daarin net een kind ben; ik kreeg m'n zin niet en gaf 't dus op."

b) De typische „society"-figuur, die met mensen uit eigen kring graag praat over anderen. De opmerking van één der gezinsvoogdessen was kenmerkend: „ik ging altijd met plezier naar de bijeenkomsten van Pro Juventute, omdat het er zo gezellig was en je er „zulke aardige mensen" ontmoette".

c) Het type, dat een „gehoor" nodig heeft en gelegenheden als Pro Juventutebijeenkomsten aangreep om zichzelf te kunnen doen horen, zonder te begrijpen dat anderen geen zin meer hadden om naar de bijeenkomsten te gaan. Die „anderen" waren velen, want telkens werd de opmerking vernomen: „ik ging niet meer, omdat het altijd dezelfde mensen waren, die daar 't woord voerden en tijdenlang „doorzeurden" over hun eigen geval".

Van de geïnterviewde gezinsvoogden bleken 48 lid van Pro Juventute geweest te zijn. Ongeveer de helft was lid zonder zich verder, na eerste kennismaking, op bijeenkomsten te vertonen. De andere helft bezocht de bijeenkomsten meer of minder regelmatig en deelde heel in het algemeen mee „daar wel iets aan gehad te hebben", of kwam met oppervlakkige bezwaren van: „'t ergerde me altijd, dat de anderen zoveel gemakkelijker gevallen kregen dan ik", of „dat de anderen veel minder gevallen hadden" e.d.

Naast Pro Juventute kwam er later een groepering van R.K. gezinsvoogden, een van socialistisch georiënteerden en een Joodse groep.

25 der geïnterviewde gezinsvoogden behoorden tot de R.K. vereniging.
4 der geïnterviewde gezinsvoogden behoorden tot de Humanistische vereniging.
1 der geïnterviewde gezinsvoogden behoorde tot de Joodse groep.

Over het algemeen bleek men zich met de verenigingen als geheel niet sterk verbonden te gevoelen. Wel was men in kleiner verband dikwijls gegroepeerd om één bestuurslid. Over dit soort besprekingen waren de gezinsvoogden zeer voldaan. Over die in groter verband op algemene verenigingsbijeenkomsten werden evenwel door Pro Juventuteleden en enkele R.K. gezinsvoogden dezelfde bezwaren geuit.

Een vereniging van gezinsvoogden behoort zich te realiseren, dat haar bestaan meer zin heeft als zij naast het bieden van service, goede raad en

algemene oriëntering, ook een levend, maar goed geleid groepsverband kan doen ontstaan. Zij zal dan ook die figuren weten aan te trekken en te behouden, die voor het gezinsvoogdijwerk het meest waardevol zijn, zodat ook anderen van hun inzicht en ervaringen kunnen profiteren.

§ 5. BETEKENIS VAN OPLEIDING EN DESKUNDIGHEID.

Nadat in het voorgaande de nadruk is gevallen op de vrijwillige kracht, in het bijzonder op de particuliere gezinsvoogd zonder opleiding of gelijkwaardige vorming, onderzoeken wij thans de opgeleide en door de practijk gevormde krachten. Welke invloed is er op het werk uitgegaan van opleiding of vorming door jarenlange practijk?

Onder opgeleide krachten verstaan wij hen, die een opleiding aan de School voor Maatschappelijk Werk hadden genoten en hen, die na een juridische, psychologische of psychiatrische studie aan de Universiteit in sociaal werk hun beroep hadden gevonden.

In Amsterdam bevonden zich onder de vrijwillige krachten enige opgeleide, zoals een psychiater van een opvoedingsgesticht en sociale werksters werkzaam aan Pro Juventute of Consultatiebureau's, en enige door de practijk gevormde krachten, zoals leiders in observatiehuis of opvoedingsgesticht, ambtenaren van de G.G.D. voor de nazorg van leerlingen van het B.L.O.; maar ook onder de beroepskrachten, vooral onder de ambtenaren voor de kinderwetten, kwamen zowel opgeleide als door de practijk gevormde gezinsvoogden voor.

In Amsterdam waren er in totaal 25 „deskundige" krachten (15 opgeleide en 10 door de practijk gevormde), die in 33 gevallen werkzaam waren geweest. Wanneer wij deze 25 personen hier in deze paragraaf de revue laten passeren moeten wij, om bovenstaande vraag te kunnen beantwoorden, eerst weer uitgaan van de kwestie, waarom deze mensen zich tot sociaal werk aangetrokken gevoeld hadden. Uit de antwoorden, hierop verkregen, viel af te leiden, dat soortgelijke motieven, als hiervóór beschreven, een rol hadden gespeeld. Maar als bijzonderheid kwam naar voren dat er in verhouding tot de amateurs *minder* personen door ongelukkige jeugdervaringen tot het werk waren gekomen. Voorts vielen de opgeleide krachten op door hun sterk ontwikkeld verantwoordelijkheidsbesef en grote sociale belangstelling.

Onder de niet opgeleide deskundigen waren er enkelen, die min of meer toevallig (langs de weg van verenigingswerk, onderwijs, politiedienst) in het beroep van sociale werker *verzeild* geraakt waren; er waren er echter ook, die, op zoek naar avontuurlijke belevenissen van bepaalde aard, *doelbewust* in het werk terecht gekomen waren. Merkten

wij over het geheel op, dat een opleiding en vorming in sociaal werk selecterend werkte wat de persoonlijkheid betreft die men voor het gezinsvoogdijwerk beschikbaar kreeg, bij de meesten viel op dat hun belangstelling, door de keuze van het beroep, zeer sterk kwam te liggen op één speciaal gebied. Frappant was het, hoe zij vanuit hun specialistische belangstelling dan *een eigen visie* meebrachten ten aanzien van het gezinsvoogdijwerk. Een sociale werker van een consultatiebureau bv. gaf blijk van zodanige identificatie met zijn speciale werk, dat hij het gezinsvoogdijwerk daarmede op één lijn stelde. Zijn gezinsvoogdijgevallen betroffen immers mensen, die hij als „bureau" reeds kende en die hij nu met de mogelijkheid van de wettelijke sanctie, dank zij de gezinsvoogdij, alleen sterker hoopte te kunnen beïnvloeden om van de drank af te raken.

Een opvoedende ambtenaar in een inrichting wees er op hoe moeilijk de overschakeling was van de ene vorm van sociaal werk op de andere, omdat de houding in inrichtingswerk zo volkomen anders was dan die als gezinsvoogd. In de inrichting eiste het contact met de jongens iemand geheel op; men was er zelf emotioneel bij betrokken; in het gezinsvoogdijwerk was in zijn ogen een zekere afstand nodig, geen binding met de pupil, omdat men ouders en pupil moest brengen tot inzicht in hun onderlinge verhouding.

Een sociale werkster, werkzaam onder asocialen, liet uitkomen, dat men een *weerstand* kon hebben tegen *gezinsvoogdijwerk* als men uit geheel ander sociaal werk kwam.

Men zij derhalve voorzichtig met het toewijzen van bepaalde typen gevallen aan bepaalde deskundigen, enkel op grond van het feit, dat zij specialisten zijn op een bepaald gebied van sociaal werk. Bij gezinsvoogdijwerk gaat het om een bepaalde werkwijze, die lang niet altijd strookt met de werkwijze van de specialist.

Men houde er voorts rekening mee, dat er specialisten zijn wier belangstelling voor de *persoon* zeer sterk alléén één bepaald type mensen geldt, bv. sexueel zich misdragende meisjes. Enkele sociale werksters verklaarden nl. zelf dat het haar alléén geboeid had om vat te krijgen op zulke meisjes en dat een ander type geval, waarin zij niet een bepaalde emotionele strijd behoefden te voeren haar niet „lag".

Merkwaardig was het, dat zich bij een aantal „specialisten" (niet bij ambtenaren voor de kinderwetten) de overtuiging had vastgezet, dat gezinsvoogdijwerk alléén door deskundige krachten kon worden gedaan. Telkens werd deze mening gestaafd met voorbeelden van mislukkingen, teweeggebracht door ondeskundige amateurkrachten. Door alle geïnterviewde ambtenaren voor de kinderwetten daarentegen werd juist aangetoond hoe belangrijk het was, dat in bepaalde gevallen niet een ambtenaar,

doch een vrijwillige niet beroepsmatige kracht als gezinsvoogd optrad.

Zij voelden, dat meerdere deskundigheid af en toe, als deze gepaard ging met beroepsmatige uitoefening, onbenut moest blijven. Alléén door het feit van de benoeming van een beroepskracht kon in bepaalde gevallen een gezinsvoogdij van te voren tot mislukking gedoemd zijn. Dat bewijzen de klachten, die er in verschillende gevallen geuit werden over ambtenaren voor de kinderwetten, betreffende de ontvangst op een bureau en het wachten in een wachtkamer.

Zo vertelde één jongenspupil, hoe hij zich ontzettend minderwaardig begon te voelen iedere keer, als hij naar dat bureau van „die ambtenaar" moest. Hij schaamde zich er voor en durfde niet om te kijken als hij dat bureau binnenging, uit angst dat iemand hem zag. „Ik werd er op 't laatst heel onverschillig en sarcastisch onder en merkte, dat ik iedere keer onverschilliger tegenover die gezinsvoogd stond. Zo heb ik me „er door" weten te werken. Ik leerde de weg van de minste weerstand te volgen en deze houding heb ik nu nog in alle moeilijke situaties".

En een meisjespupil:

„Ik moest elke week naar dat bureau toe en vond het iedere keer weer even erg in die volle wachtkamer, waar „vreselijke meiden" zaten, die je wilden uithoren. Uit reactie daartegen werd ik nog geslotener dan ik al was".

Het was uitzondering, dat in de ambtelijke houding een voordeel gezien werd. Het volgende geval is hiervan een voorbeeld:

Een vader van een 12-jarige pupil had met 4 gezinsvoogden te maken, 2 amateurs, 2 ambtenaren.

„De eerste gezinsvoogdes was een jong meisje. Daarmee kon ik als vader niet praten. Dat was dus niets. De tweede gezinsvoogdes was wel iets ouder, maar dat maakte weinig verschil. Die twee deden dat werk immers ook maar voor *haar* plezier en niet voor dat van ons. Als je hen werkelijk eens nodig had, dan was 't antwoord meestal: „nee, deze week gaat 't niet, dan ben ik op reis e.d." Zij wilden je de wetten voorschrijven, als zij zin hadden! Nee, dan was die tijd met de heren ambtenaren wat anders. Die werden er voor betaald. Dus daar had je dat nooit mee. Als je iets van hen gedaan moest krijgen, dan deden ze 't. Bovendien waren het mannen".

Het was een bepaalde werkwijze, vele beroepsmatige werkers eigen, die weerstanden kon oproepen, welke schadelijk zou kunnen zijn, vooral in gevallen waarin reeds andere omstandigheden bestonden, die weerstanden in het leven riepen.

De betekenis van de beroepsmatigheid is zorgvuldig te scheiden van die der deskundigheid. Bij deskundigheid vinden de pupillen alleen baat. Hier ligt echter een ander probleem. Met het intensiveren der opleidingen wordt nl. een situatie geschapen, die remmend werkt op de niet-opgeleiden.

Verschillende niet-opgeleide krachten maakten de opmerking, dat hoewel tegenwoordig veelal gemeend werd dat een opleiding van zoveel betekenis was, h.i. ervaring het belangrijkst was. Uit gesprekken met onopgeleide beroepskrachten bleek mij, hoe kwetsbaar zij waren op het punt van de opleiding. Naarmate meer en meer opgeleide krachten tot hun collega's behoorden, werden hun minderwaardigheidsgevoelens groter, voelden zij zich geremd in hun werk en werden zij ontevreden in werk, dat hen vroeger bevredigde.

De vraag doet zich nu voor of kon blijken dat opleiding inderdaad waarborgen bood voor een betere uitoefening van het gezinsvoogdijwerk. Uit het voorgaande bleek ons reeds, dat voor het gezinsvoogdijwerk, dat een eigen aard heeft, speciale capaciteiten en inzichten zijn vereist, die door een opleiding misschien wel worden gestimuleerd, doch die, zodra men eenmaal specialistisch op één bepaald terrein is gaan werken, niet steeds blijvend te activeren zijn. (Voor de door de practijk geschoolden, die alleen op één terrein werkzaam waren, geldt dit laatste in versterkte mate!)

All-round gezinsvoogd is niet ieder zonder meer enkel op grond van zijn opleiding. Of hij desalniettemin iets in zijn werk kan leggen, zodat betere *prestaties* en *resultaten* worden verkregen dan door onopgeleide krachten, was moeilijk na te gaan. Uit de rapporten bleek wel, dat de opgeleide krachten beter *inzicht* in hun gevallen hadden. Er was telkens een opmerkelijk verschil in rapportering aan de kinderrechter te constateren tussen de onopgeleide en opgeleide krachten: de eersten schreven rapporten, dikwijls lange of korte, al naar hun aard en activiteit, over *de laatste toestand,* de opgeleide krachten daarentegen begaven zich in een *analyse van de onderlinge verhoudingen.*

Wij hebben de groep gevallen, die door de 15 *opgeleide* sociale werkers (opgeleid aan een School voor Maatschappelijk Werk of aan een Universiteit als jurist, psychiater of psycholoog) werden bewerkt, nu verder nagegaan en kwamen aan de hand van de later verkregen gegevens tot de conclusie, dat misschien wel van een hoger gelegen niveau van werken, dank zij dieper inzicht, kon worden gesproken, en van een grotere evenwichtigheid, maar dat zich toch slechts hier en daar hoogtepunten voordeden, waarvan men kan zeggen, dat het het werk was dat alléén door zulk een kracht op grond van zijn opleiding kon worden gepresteerd. Wij denken aan het werk van een paar ambtenaren voor de kinderwetten, die in conflictsituaties, waarin onervaren krachten spoedig emotioneel betrokken raken, een zekere afstand wisten te bewaren van hun pupillen en de betrokken partijen zelf tot inzicht in hun moeilijkheden wisten te brengen. Wij denken eveneens aan een maatschappelijk

werkster in een sociaal afgezakt gezin, die door intensief contact en eigen voorbeeld een doofstomme moeder wist te bewegen tot orde en netheid. Dit geval geven wij hier uitvoerig weer, enerzijds omdat het zulk een prachtig voorbeeld is van wat, dank zij deskundigheid, door een „opleiding" in een sociaal labiel milieu kan worden bereikt, anderzijds omdat het de voordelen verbonden aan onambtelijkheid zo duidelijk illustreert. Deze gezinsvoogdes was een „vrijwillige" kracht.

Het gezin stond 11 jaar onder toezicht, de eerste 8 jaren daarvan onder toezicht van bovenbedoelde sociale werkster. Het betrof een gezin met 4 normale kinderen tussen 4 en 14 jaar. Vader en moeder waren beiden doofstom. Vader was een ijverig werkman, die met zijn broer samen een smederij had. Moeder daarentegen, opgevoed in een hotel door rijke ouders, die haar om haar gebrek verwaarloosden, was zeer slordig en dronk. In 1932 werden alle kinderen onder toezicht gesteld om hen tegen verdere verwaarlozing te beschermen.

Gezinsvoogdes, een plm. 40-jarige, ongehuwde vrouw, was een hartelijke, opgewekte persoonlijkheid. Zij had na 't aflopen van een middelbare school thuis jarenlang de huishouding gedaan vóór zij naar de School voor Maatschappelijk Werk ging. In het jaar, dat zij practisch moest werken, deed zij clubwerk voor doofstommen. Dit lag haar bijzonder goed. Op die club had zij de moeder uit het betreffende gezin reeds leren kennen. Als gezinsvoogdes bezocht zij het gezin aanvankelijk dagelijks om de vrouw orde te leren en bij tijd en wijle geducht de les te lezen. „Er zijn tijden geweest, dat ik er elke dag was," zegt gezinsvoogdes; „dan leerde ik moeder kasten opruimen, hielp haar naaien en verstellen en wees haar op tal van dingen. De boterhammen lagen bv. zo maar los op tafel; dus ik leerde haar bordjes klaar te zetten en dat deed ze dan ook; of, als ik merkte, dat een van de kinderen met schoenen aan in bed gestopt werd, dan zei ik er wat van en als moeder beweerde dat 't kind niet anders wilde, dan trok ik, hoe 't kind ook krijste, die schoenen uit. Zulke dingen maakten altijd indruk. Toch heb ik de luiheid en slordigheid er bij die moeder nooit helemáál uit gekregen, maar het was niet zo erg, omdat de kinderen zelf gevoel voor orde en netheid kregen. Zij werden ontevreden als moeder niet netjes was.

Het gebeurde eens, dat ik er in 14 dagen niet was geweest. Ik merkte, toen ik weer kwam, aan de gezichten van de kinderen, dat er iets was. Ze waren stug en vreemd tegen me en tenslotte zei ik: „wat hebben jullie toch?" Toen kwam 't er minachtend uit: „je wordt er tòch voor betaald!"; ze bedoelden: „je bent 14 dagen zo maar weggebleven, je deed je plicht dus niet". Ik heb hun toen uitgelegd, dat 't vrijwillig werk was. Ze waren diep onder de indruk, toen ik hun vertelde, dat alles wat ik deed, voor de doofstommenvereniging en voor hen, alléén gedaan werd omdat ik anderen graag wilde helpen. Van die tijd af had ik ineens het volle vertrouwen van de kinderen en ook van de vader, die daar nog eens vol ontzag op terugkwam en stamelde: „zo, u doet dat zo maar". Dat vond die man iets geweldigs."

De oudste zoon uit dit gezin werd geïnterviewd. Hij woont nu tegenover z'n ouders, is getrouwd en heeft één kindje. Hij is metaalslijper. Het huwelijk is uitstekend. Zij zijn trouwe kerkbezoekers. Hij vertelt, dat de aanleiding tot de gezinsvoogdij de volgende was: „we werden door m'n moeder verwaarloosd; ze dronk — en deed niets aan 't huishouden en onze kleren; eigenlijk was dat al jaren zo — we hadden véél eerder onder gezinsvoogdij geplaatst moeten zijn! De gezinsvoogdessen waren Mej.... en Mej. ... (noemt beide namen). Mej...., die we eerst hadden, was reusachtig voor ons. Ze had jarenlang met doofstommen omgegaan en had daardoor geen moeite met m'n ouders. Ze begreep hen en ons volkomen. We hebben enorm veel aan haar gehad. Ze was een echte, goede huisvriendin. Ik kon alles met haar bepraten en kon ook altijd bij haar terecht. Ze

woonde met haar familie bij ons in de buurt. Ook haar familie ontving me altijd prettig. Ze interesseerden zich voor alles. Dat was juist zo leuk. Ze informeerden naar je vrienden, je clubs etc. Ja, als we juffrouw... niet gehad hadden, was 't beslist fout gegaan. Ik betreur alleen, dat ik persoonlijk al vrij oud was. Ik had haar eerder als voogdes gewenst — en ook langer. Voor m'n jongere zusje vooral, die 't meest op m'n moeder leek: ook zo gemakzuchtig en manziek, zou het beslist nodig geweest zijn, dat ze langer onder gezinsvoogdij had gestaan. Maar juffrouw... werd ziek en moest met de gezinsvoogdij ophouden, net toen m'n zusje in de moeilijkste jaren kwam. Die tweede gezinsvoogdes begreep vader en moeder niet. M'n moeder is toen weer helemaal afgezakt. Ze deed niets meer — en ik ben zelf tenslotte op m'n 20e jaar 't huis uitgegaan, omdat ik het niet langer kon uithouden. Ik trouwde jong en heb toen al spoedig mijn zusje in mijn gezin opgenomen, omdat zij voortdurend toezicht nodig heeft".

Hoewel wij slechts over weinig gevallen, door *opgeleide* krachten bewerkt, beschikken, mogen wij toch concluderen, dat een emotionele binding met de pupil door hen nimmer beoogd werd. Zij trachtten zoveel mogelijk een neutrale houding te bewaren. Over de houding dezer opgeleide krachten gaven de pupillen nooit een ongunstig oordeel, terwijl zij dit soms wel gaven over niet-opgeleiden.

Wij noemen als voorbeeld een niet opgeleide gezinsvoogd, die in verscheidene gevallen als gezinsvoogd voorkwam. Het oordeel, dat door deze oud-pupillen over hem werd uitgesproken, was zeer uiteenlopend, doch één trekje werd telkens gereleveerd, zowel door hen, die de gezinsvoogd bijzonder geschikt of aardig vonden als door hen, die meenden, niets aan hem gehad te hebben. Het bewijst nl. hoe moeilijk het zelfs voor een ervaren kracht is om zich in alle „partijen", met wie hij bij het toezicht te maken heeft, in te leven en niet slechts in één hunner, die hem 't meest ligt of met wiens rol hij zich het gemakkelijkst kan identificeren. Zo werd over deze gezinsvoogd door 3 pupillen in totaal verschillende gevallen medegedeeld, dat zij zelf er niets aan hadden, omdat de gezinsvoogd geheel op de hand van hun ouders was, die hij onvoorwaardelijk geloofde, terwijl de betreffende ouders lieten blijken hoe zij deze gezinsvoogd geheel om hun vingers wonden. Niet alléén in 3 gevallen, die conflicten tussen ouders en kinderen betroffen, werd deze critiek geuit, maar bovendien nog in 2 inderdaad zeer moeilijke echtscheidingsgevallen, waarin deze gezinsvoogd verweten werd een bepaalde „partij" gekozen te hebben.

Het volgende voorbeeld geeft dat duidelijk weer.

Het betrof een echtscheidingskwestie, waarin heftig om één der kinderen gestreden werd. Om de kinderen veilig te stellen door hen op neutraal terrein te plaatsen, werd gezinsvoogdij uitgesproken. De moeder, die geïnterviewd werd, deelde mee: „op de gezinsvoogdij op zichzelf heb ik geen enkele aanmerking, maar de keuze van de gezinsvoogd was beslist fout, omdat hij een beroepsman was. De gezinsvoogdij speelde in dit netelige geheel een rol, in plaats van neutraal en er

alléén in 't belang van de kinderen te zijn. De hele zaak had anders aangepakt moeten zijn. Mijn man en ik hadden elk naar verschillende psychiaters moeten gaan en daarna zou eerst een verzoening geprobeerd moeten zijn. Als die toen niet mogelijk gebleken zou zijn, dan had er een neutrale gezinsvoogd benoemd moeten zijn, die niet geïnteresseerd was in onze scheiding, maar alleen in de kinderen".

Wanneer wij tenslotte de 33 gevallen der *opgeleide en deskundige* werkers vergelijken met de andere gevallen van de onopgeleiden en ondeskundigen, treft ons dat over het algemeen het oordeel der pupillen gunstiger uitvalt in de eerste dan in de tweede groep. Hetzelfde constateren wij in de 9 gevallen waarin zowel een ondeskundige als een deskundige werkzaam was, waar dus de pupillen zelf een vergelijkingsoordeel konden uitspreken: in vrijwel alle gevallen viel hun oordeel uit ten gunste van de deskundige. De verschillen, die werden genoemd, betroffen echter meestal persoonlijkheid, type en manier van optreden.

Eén oud-pupil drukte zich op zeer onparlementaire wijze als volgt uit: „ik had 2 gezinsvoogden, eerst meneer B. (beroepskracht) en dan Mevr. A. (amateur). Die Mevrouw was niets waard. Dat wijf had beter haar kousen kunnen stoppen dan zich met andermans zaken bemoeien. Ze was verschrikkelijk bemoeiziek en stak overal haar neus in. Ze zat ook overal, bv. ineens bij de familie van m'n jongen — en daaraan zat ze dan alles over ons te vertellen. Op 't laatst kreeg ik de zenuwen alléén van dat wijf. Gelukkig benoemde de kinderrechter toen een ander. Ik kreeg een meneer als gezinsvoogd. Meisjes moesten altijd een man als gezinsvoogd hebben. Die begrijpt je veel beter. Die Meneer B. ... was tenminste goed. Daar was mee te praten. Ik was nl. erg moeilijk van karakter. M'n moeder klaagde vaak bij die meneer over mij. Dan werd ik ontboden en kreeg ik een standje, maar dat deed hij altijd op een zeer sympathieke manier. Ik was nooit bang om er heen te gaan, want meneer B. ... was geen man om bang van te zijn. Hij dreigde ook nooit met maatregelen, zoals die Mevrouw wel altijd deed".

De moeder van deze pupil, een onevenwichtige sentimentele vrouw, had 't zelfde oordeel als haar dochter: „die Mevrouw was niets. Maar meneer B....begreep alles zo goed en hield altijd zijn woord". Ze krijgt tranen in haar ogen en zegt: „zo'n fijne man, zo'n lieve man, ik hoefde vroeger maar naar hem toe te gaan, of hij nam m'n dochter onder handen en dan ging het weer een hele poos goed". (Waarschijnlijk was deze vrouw zeer erotisch aangelegd en vond zij in een bezoek aan deze gezinsvoogd zulk een bevrediging, dat zij daarna zelf rustiger werd en minder conflicten tussen haar en haar dochter veroorzaakte).

§ 6. WERKWIJZE VAN DE GEZINSVOOGDEN.

De werkwijze van de gezinsvoogden is allereerst bestudeerd aan de hand van de mededelingen daarover van de zijde van de gezinsvoogden, de pupillen en hun ouders.

A. Medelingen van de gezinsvoogden.

Aan alle geïnterviewde gezinsvoogden werd gevraagd een beschrijving te geven van hun werkwijze. De meesten vervielen in een summiere

beantwoording betreffende enkele bijzondere punten, zoals huisbezoek, rapportering en overleg met de kinderrechter. Alleen beroepskrachten en zij, die véél ervaring hadden als gezinsvoogd, gaven een enigszins uitvoerige beschouwing betreffende algemene lijnen inzake het gezinsvoogdijwerk.

Van de plattelandsgezinsvoogden was er géén, die algemene beschouwingen gaf. Wij ontvingen van hen slechts zéér summiere mededelingen over hun wijze van aanpak en werken, hetgeen, bij vergelijking met de gezinsvoogden van Amsterdam, weer kenmerkend was voor de geringe bekendheid met de betekenis van het instituut der gezinsvoogdij op het Groningse platteland.

Algemene gezichtspunten, die werden naar voren gebracht, waren, dat gezinsvoogdijwerk kon worden opgevat:

a) als leidinggeving en opvoeding, waarbij de gezinsvoogd zich persoonlijk moest distanciëren van de pupillen;
b) als gezinsverzorging, waarbij de gezinsvoogd als gezinsverzorger nu en dan in het gezin werkzaam zou moeten zijn;
c) als beïnvloeding via een persoonlijke gevoelsbinding.

Door de gezinsvoogden, die dit naar voren brachten, was meestal werkwijze a toegepast; b werd door hen algemeen afgekeurd, tenzij het om een bepaald type pupillen, nl. kinderen uit asociale gezinnen, ging; c werd slechts door één gezinsvoogd nadrukkelijk gepropageerd.

De volgende uitspraken ter illustratie:

„De mensen moeten niet het idee krijgen, dat wij een soort van „gezinsverzorgers" zijn, die alles voor hen opknappen. Mijn standpunt was, dat ik altijd voor hen klaar stond als ze met moeilijkheden wilden komen. Ik reserveerde voor hen een speciaal uur, waarop het nooit druk liep, zodat we dan altijd rustig de tijd hadden om met elkaar te praten. Maar ik liet een pupil nooit bij mij privé aan huis komen. Het contact met mij moest van die mensen zelf uitgaan. Behalve in de gevallen van de asociale gezinnen, waarin men voor de mensen nu eenmaal moet denken en alles regelen, moet men als gezinsvoogd de mensen vóór alles leren zelf te denken en zichzelf te redden".

Het „verzorgende" element werd hier dus in principe afgekeurd, standpunt a voorgestaan. Dit standpunt namen ook enkele gezinsvoogden in, hoewel zij de pupillen thuis bezochten en zich zodanig met hen bezig hielden, dat het er soms op leek dat zij „gezinsverzorgers" waren. Zij achtten het paedagogisch noodzakelijk om zich bv. te bemoeien met de kleding van meisjes met een voortdurende zucht naar nieuwe frivole dingen zonder ooit iets degelijks of houdbaars te kopen.

Tegenover de gangbare opvatting, dat de gezinsvoogd alléén een „zakelijke", leidinggevende functie had, stond de mening van één beroepskracht, die een binding met de pupillen in vele gevallen noodzakelijk achtte. Zij was tot die mening gekomen, omdat ze bemerkte dat de gezinsvoogdij, op de zakelijke wijze opgevat, voor vele kinderen niets betekende. „Ik had voornamelijk meisjes in de puberteitsjaren en oudere meisjes onder toezicht. Deze moesten flink worden aangepakt. Dat kon alléén door hen als 't ware „een soort gestichtsopvoeding bij mij aan huis" te geven. Ik deelde m'n pupillen in in 2 groepjes van kinderen, die 't best bij elkaar pasten en reserveerde voor elk één avond per week. Met het zogenaamde „vlooiengroepje" — dit had die naam van de anderen gekregen omdat er zo veel vuile kinderen in zaten — kon je alleen ordinaire versjes zingen en enkele eenvoudige spelletjes doen; met het betere groepje kon je een boek lezen of zelfs discussiëren over belangrijke onderwerpen. Deze clubjes werden een succes. De moeilijkste kinderen eruit liet ik apart bij mij komen, want ik kon alléén werken met die ergste prostituée-achtige pupillen door een binding met hen tot stand te brengen. Zij zouden het contact met mij nooit zelf gewild hebben en dat kon nooit lukken door „zakelijk" te zijn, maar alléén door de inzet van mijn hele persoon met al m'n gevoelens. Ik begin dan meestal met hen eens apart op de thee te vragen, dan geef ik hun eens wat, tenslotte komen die meisjes uit zichzelf eens een keer, dan begin ik met hen te praten — en zo groeit ons contact. Het gevoel om dan eindelijk samen iets te overwinnen is heerlijk. Het sociale werk betekent voor mij dan ook juist het worstelen met zogenaamde hopeloze gevallen. De gevallen, waarin niets te overwinnen is, trekken mij niet aan."

Wat de bijzondere punten betreft het volgende:

Uit een aantal punten door de gezinsvoogden zelf naar voren gebracht als bepalend voor de inhoud van hun werk, hebben wij een overzicht trachten te verkrijgen aangaande datgene wat er nu in werkelijkheid door de gezinsvoogden gedaan was. Zo werden door hen genoemd:

a) Het eerste optreden.

Het eerste optreden werd niet dikwijls vermeld. Als dit gebeurde, dan was het door gezinsvoogden in Amsterdam, niet door de plattelands-gezinsvoogden. Dit is te begrijpen, omdat er op het platteland meestal reeds vóóraf contact had bestaan. Het eerste optreden als gezinsvoogd was daardoor vergemakkelijkt. In de stad daarentegen, waar men als volkomen onbekende in het onder toezicht gestelde gezin kwam, zou men verwachten, dat de entrée zeer moeilijk was. Daarom was het verwonderlijk, dat het als probleem zo weinig te berde gebracht werd. Blijkbaar was men zich echter weinig bewust van de betekenis van het eerste optreden. Van de wijze waarop men zijn intrede in een gezin doet, kan de gehele verdere positie van een gezinsvoogd nl. afhangen.

De enkele opmerkingen, die hierover vernomen werden, kwamen van de zijde van gezinsvoogden, die van mening waren, dat een gezinsvoogd steeds moest trachten een gezagspositie te verwerven. Zoals gezegd diende iemand zich aan als „ambtenaar-in-functie" en had het gevoel

daarmee de mensen wel te imponeren. Deze trok dan evenwel toch in twijfel of dit de juiste wijze van entrée wel was.

Hieronder volgen nog enige uitlatingen van die gezinsvoogden, die meenden een goede gedragslijn te volgen:

„Als ik de eerste keer kom, deel ik de mensen mee hoe ik er toe gekomen ben om gezinsvoogd te worden. Ik leg er de nadruk op, dat ik het werk vrijwillig doe. Ik vertel hun, dat ik onder de indruk ben gekomen van alle ellende, die er bv. uit slechte verstandhouding in een huwelijk kan voortspruiten en zeg hun dan, dat ik hen wil trachten te helpen met mijn eigen ervaringen, maar dat ik niet weet of ik het kan en dat ik zelf graag ook van hun inzichten wil leren".

„Ouders vinden het over het algemeen vreselijk als je de eerste keer komt, omdat ze dan zo sterk beseffen, dat zij zelf tekort schieten. Ik leg het er daarom bij het eerste bezoek vooral op aan hen op hun gemak te stellen en te vragen om samen te werken om hun kinderen goed te doen opgroeien."

„Ik zeg de eerste keer altijd: ik kom om jullie te helpen, maar ik weet niet of ik méér weet dan jullie. Als jullie er niet van gediend zijn dat ik kom, dan stuur je me maar weg, maar ik weet natuurlijk niet of het er daardoor voor jullie beter op wordt."

Sommigen waren zich er van bewust, dat een entrée met woorden als „ik kom nu eens zien in hoever ik jullie kan helpen", positiever reacties opwekt dan een entrée waarbij men meteen aanmerkingen maakt of met vragen begint: „hoe gaat het nu, waar is uw dochter, wat voert uw zoon eigenlijk uit, gaat A geregeld naar school, B naar zijn werk, hoeveel verdient uw man nu?" etc. etc. In dit verband zij daarom ook nog datgene aangehaald wat een andere particuliere gezinsvoogdes zei: „ik vermeed zoveel mogelijk de indruk te wekken van een toegewezen gezinsvoogdes, maar kwam als een willekeurige bezoekster. Ik had geen vragenlijst, maar begon een heel onofficieel gesprek over de moeilijkheden, die de aanleiding waren tot mijn komst".

Slechts door één gezinsvoogd werd de mening geuit, dat men bij de allereerste entrée het beste deed geheel passief te blijven: „ik liet het eerste contact in principe steeds aan de mensen over. Als ik binnenkwam en zij mij geen stoel aanboden, dan ging ik ook niet zitten, maar bleef staan en wachtte af. Boden zij mij een stoel aan, dan beschouwde ik dat als het eerste contact en zei hun, dat ik hun tegemoetkomendheid waardeerde. Ik liet hen er vrij in of zij bij mij wilden komen".

b) Wel of geen huisbezoek.

De meningen over de beste wijze van contact houden met zijn pupillen liepen zeer uiteen. Uit de mededelingen der meesten bleek, dat zich individueel op het punt van al of geen huisbezoek zeer snel een vaste gewoonte had gevormd.

Op het platteland doet vrijwel ieder steeds alléén huisbezoek, terwijl in de stad de een de pupillen bij zich thuis ontving, de ander op huisbezoek ging. Heel anders dan op het platteland, waar men op huisbezoek ging omdat ontvangst thuis te veel zou opvallen, geen dorpsgewoonte was en „raar" zou worden gevonden, hield men er in Amsterdam principes op na, waarom men al of niet op huisbezoek ging. De voorstanders van huisbezoek beriepen zich erop, dat het de bedoeling van de gezinsvoogdij was het kind in eigen milieu op te voeden; volgens hen konden de pupillen alleen vertrouwen krijgen als zij merkten, dat de gezinsvoogd zich aan hun milieu wist aan te passen.

Tegenover hen stonden de gezinsvoogden, die uit principe, om de kinderen aan de verkeerde invloedssfeer thuis wat te onttrekken, ze in vrije tijd bij zich thuis vroegen of met hen uitgingen.

Naast deze twee principiële meningen werden nog enige tussenopvattingen gehuldigd: bv. huisbezoek met het oog op de ouders, maar de kinderen thuis ontvangen, of nu eens huisbezoek, dan eens weer ouders of kind bij zich uitnodigen.

Over de ontvangst thuis deelden sommigen mee, dat zij het kind ontvingen op een avond dat niemand thuis was; anderen, dat zij het principieel juist in de familiekring ontvingen, omdat zij het in dit groepsverband alléén beter zouden kunnen leren kennen.

c) Frequentie van het contact.

Op dit punt bleek er eveneens veel verschil in werkwijze te zijn; sommigen gingen ongeregeld en onverwachts op huisbezoek en noemden het een voordeel om ongeregeld en onverwachts te komen, anderen weer gingen een vaste dag op huisbezoek en vonden dat beter. Verschillende gezinsvoogden hadden voor hun pupillen één vaste avond per week gereserveerd, anderen weer lieten hen vrij te komen wanneer zij wilden. Er waren gezinsvoogden, die zéér frequent bij hun pupillen kwamen en mededeelden, dat dagelijkse bemoeiing h.i. noodzakelijk was. Een gezinsvoogdes bv. kwam maandenlang tweemaal per dag op bezoek, eerst 's morgens, om te zien of de kinderen op tijd naar school waren en de moeder in de huishouding werkzaam was en dan weer 's avonds, om te zien, of de kinderen op tijd in bed lagen e.d.

Er waren gezinsvoogden, die begonnen met een zeer frequent contact, maar dit geleidelijk verminderden om hen langzamerhand er aan te wennen het weer zonder gezinsvoogdij te stellen.

Een paar gezinsvoogden deelden mede zoveel mogelijk te proberen het contact nooit langer dan 2 jaar te laten duren.

d) De inhoud van het contact.

Dit punt werd het meest als probleem naar voren geschoven. Telkens weer werd door gezinsvoogden vermeld, dat zij meenden dat door de kinderrechter van hen verwacht werd, dat zij met hun pupillen „praatten", doch dat zij geen kans hadden gezien aan deze verwachting bevredigend te voldoen. Verschillende gezinsvoogden zeiden onomwonden: „praten hielp geen steek" of „ik kon niet lang met hen praten, daar had ik ook geen tijd voor", en „'t enige wat ik deed was, dat ik een jongen wel eens liet uitpraten als hij daar behoefte aan bleek te hebben". De ervaring van de meesten was, dat het rechtstreeks praten over problemen altijd vastliep omdat de kinderen zich onmiddellijk sloten. De enkele malen dat gewag werd gemaakt van „prettige gesprekken" met de pupillen, bleken deze, als de betrokken gezinsvoogden om explicatie werd gevraagd, gevoerd te zijn „over hun werk, of over sport, uitgaan, dansen, bioscoop e.d." Een enkele gezinsvoogdes verklaarde: „ik praat met de meisjes alleen over die onderwerpen, waarvoor ze de meeste belangstelling hebben, dus verkering en verloving".

De methode, die door enkele gezinsvoogden als de meest succesvolle werd ondervonden, als men er op uit was bepaalde dingen te weten te komen, was, om onder gezamenlijk werk of spel met een pupil te praten en meestal had deze methode succes. Zo vertelden een paar gezinsvoogden, dat zij met hun pupil knutselden of een damspel deden en dan er tussendoor wat praatten, of dat zij leergierige pupillen „les" in iets gaven en dan voor en na de les hun zo ongemerkt mogelijk over het een of ander polsten. Dit was dikwijls de enige manier geweest om hen te benaderen.

Tal van gezinsvoogden evenwel, deelden mede niet te kunnen praten met hun pupillen, maar ook niet met hen te knutselen e.d. of hen in de familiekring te ontvangen, eenvoudig omdat *zulk* contact hun niet lag. Zij trachtten nauwkeurig na te gaan onder welke omstandigheden een pupil opgroeide en door voldoende aandacht te besteden aan het gezin, de „missing links" te vinden. Zij onderhielden „contact" met ouders en pupil alléén door allerlei met hen te overleggen en te organiseren: bv. om een jongen te laten testen, in ander werk te plaatsen, bepaald soort ontspanning te geven etc. „Praten" werd niet altijd als de enige weg tot contact gezocht.

Naast „praten" en „gezamenlijk iets doen" zag men in raadgeven dikwijls een mogelijke weg tot contact. Gezinsvoogden bleken zelfs vaak al te spoedig in de rol van raadgever te vervallen. Decepties bleven dan niet uit. Als men nl. bemerkte dat zijn raad niet werd opgevolgd, was het contactmoment meteen verspeeld. Het contact, dat wij hier bedoelen, is immers dat, hetwelk ontstaat, als pupil of ouders de raad zelf vragen; ongevraagde raadgeving dreigt spoedig het karakter van een bevel te krijgen.

Er waren heel wat gezinsvoogden, die tijdens de interviews bekenden, telkens ongevraagd raad te hebben gegeven. Bijna geen hunner kon op tegen de teleurstellingen, die zij kregen als hun voorschriften dan niet werden nageleefd. Zo deed een gezinsvoogdes, die zich had aangewend bijna dagelijks naar een gezin toe te gaan en de moeder en vader regels voor te schrijven, in het interview het volgende verslag: „ik zei tegen de vader wel eens: nu knap jij het vandaag zo aardig allemaal op, waarom ben je dan toch zo'n rare man?, maar al zei ik dat, hij praatte nooit eens met me. Meestal was hij zo gebeten op me, dat hij alles op slot deed, zodat ik er niet in kon. Hij wilde me ook een keer de trap afsmijten".

e) De bemoeiing met de ouders.

Voor vrijwel allen was het een probleem, dat men als gezinsvoogd ook met de ouders van het kind te maken had. Een enkele gezinsvoogd loste dit probleem radicaal op door het volgende standpunt in te nemen: „ik was er alléén voor de kinderen; hield mij daar principieel aan vast; als ouders bv. met huwelijksmoeilijkheden bij mij kwamen, dan zei ik: „dáár heb ik niets mee te maken, dan moet je bij de Pastoor zijn". De meesten echter trachtten, ten behoeve van het kind, de oplossing te vinden door ook met de ouders over hun persoonlijke moeilijkheden te praten. Die gezinsvoogden, die nl. alléén met de ouders of alléén met de pupil contact hadden, botsten telkens.

Die gezinsvoogden, die met ouders en kinderen afzonderlijk contact onderhielden zonder hen over en weer daarover (d.w.z. over het feit van het contact, niet over de détails van de inhoud) in te lichten, liepen echter ook vast. Een gezinsvoogd bv., die principeel nooit aan zijn pupil vertelde dat hij met zijn ouders ging praten, veroorzaakte argwaan en wantrouwen.

De mening, dat het in sommige gevallen wenselijk ware geweest een aparte gezinsvoogd te benoemen voor de ouders, duidde er op, dat bemoeiing met de ouders het spelen van een andere rol betekende. Vele gezinsvoogden deelden onomwonden mee, dat zij zich er van bewust

waren géén of slecht contact met de ouders gehad te hebben en meermalen verklaarden zij de voorkeur te geven aan pupillen uit moederloze of vaderloze gezinnen.

f) Het gezagselement.

Een probleem, dat velen had bezig gehouden, was, hoe men een zeker gezag kan verkrijgen en handhaven en hoe men eventueel kan straffen. Enkelen, zowel in Amsterdam als op het Groningse platteland, pasten op onwillige jongens lichamelijke straffen toe: een amateur-gezinsvoogd uit Amsterdam sprak van een pak slaag, dat hij jongens, met wie niet te praten viel, had toegediend; een veldwachter-gezinsvoogd van een Gronings dorp regeerde de asociale dorpelingen met de gummistok en trad op dezelfde wijze op tegen zijn pupillen.

Het waren evenwel uitzonderingen, die melding maakten van gezagsuitoefening op deze wijze. Meestal werd geklaagd over machteloosheid. Telkens deelden gezinsvoogden mee, dat zij niet geweten hadden hoe zij moesten optreden tegen pupillen of ouders die zij niet vertrouwden of door wie zij bedrogen werden. Het enige middel, waartoe zij hun toevlucht meestal hadden genomen, was een rapport aan de kinderrechter. Dikwijls hadden ze tevoren reeds gedreigd met „maatregelen", met een „gesticht". Wanneer de kinderrechter daartoe dan niet overging, voelden zij zich als gezinsvoogd verder nutteloos: immers zonder enig gezag.

Gezinsvoogden, die wilden voorkomen dat zij in zulk een situatie terecht zouden komen, namen andere hulpmiddelen te baat. Zo beschreef één gezinsvoogd hoe hij ouders van een pupil steeds een spiegel voorhield door hun aan de hand van gefingeerde voorbeelden uiteen te zetten wat er allemaal kon gebeuren met ouders, die zus of zo optreden om hen daarmee te intimideren. Een andere gezinsvoogd beschreef hoe hij zich steeds verschuilde achter de figuur voor wie zijn pupil bang was, door bv. te zeggen: „dat vindt je vader niet goed" e.d.

Dat uitbuiting van een gezagshouding echter niet tot diepergaand contact leidde, bleek uit de opmerkingen van enkele gezinsvoogden, die bij zichzelf hadden waargenomen dat zij voor de pupillen slechts een „boeman" hadden betekend.

g) De beïnvloedingsgebieden.

Het juiste aangrijpingspunt te vinden om een pupil psychisch te beïnvloeden en iets in hem tot ontwikkeling te brengen, dat zijn levenshouding een positiever inslag zou geven, was iets, wat voor de meeste

gezinsvoogden niet zulk een probleem uitmaakte, als men zou verwachten, daar zij de pupil in dit opzicht meestal van zichzelf uit benaderden. D.w.z. een godsdienstige gezinsvoogd trachtte zijn pupil op godsdienstig gebied te beïnvloeden, een jeugdleider trachtte hem clubgeest bij te brengen, een intellectueel wilde zijn pupil laten lezen etc.

Aan zulk een benadering was het gevaar verbonden, dat licht weerstanden werden gewekt. Vele gezinsvoogden huldigden daarom het tegenovergestelde principe: in géén geval bemoeiing met de pupil op godsdienstig gebied. Alleen zij, die met een zeker missionnair bewustzijn het gezinsvoogdijwerk ter hand hadden genomen, vervielen nooit tot deze houding. Zo valt er een gezinsvoogd te noemen, die zijn pupillen bij de aanvang van het toezicht voor de keuze stelde om òf éénmaal per week bij hem thuis òf op catechisatie te komen en die voldaan mededeelde, dat vrijwel al zijn pupillen de catechisatie kozen; en een gezinsvoogd, die zijn pupillen 's Zondags afhaalde om tezamen naar de kerk te gaan, dus zonder hen voor de keuze te stellen.

Verschillende R.K. gezinsvoogden vermeldden, dat bemoeienis met de vervulling van hun kerkelijke verplichtingen het eerste was, waarmede zij als gezinsvoogd begonnen, terwijl zij bij tekortkoming van hun pupil de pastoor of kapelaan hunner parochie waarschuwden.

h) Het inwinnen van informaties.

Contact met de omgeving: werkgever, school en buren bestond voornamelijk uit het inwinnen van informaties over het gedrag. Het probleem, dat veel gezinsvoogden bezig hield, was nu in hoever informaties konden worden ingewonnen, niet alleen bij werkgevers en onderwijzers, maar ook bij buren of winkeliers, en dan, in hoever het inwinnen van informaties „stiekem" mocht plaats vinden. De onaangename sfeer, die door stiekem informeren echter in de regel geschapen werd, deed enkele gezinsvoogden er principieel van terugkomen om in de buurt ooit informaties in te winnen en concluderen, dat dit werk voor de politie, maar niet voor een gezinsvoogd was. Contact met werkgever en school daarentegen werd nimmer principieel afgewezen. Terecht voelde men, zij het dat dit nimmer zo werd uitgesproken, dat de informatieve kant hier niet politioneel behoeft te worden, maar paedagogische betekenis kan verkrijgen, mits het contact in openlijk overleg met ouders en pupillen plaats heeft.

j) Beïnvloeding ten aanzien van de omgang met leeftijdgenoten.

Het aantal gezinsvoogden, dat zich hiermede bezighield, was klein. Slechts

enkelen bemiddelden dat hun pupil op een club kwam. Wij geven hier enige voorbeelden van de wijze waarop enige gezinsvoogden, die deze kant van het werk zéér intensief hadden beoefend, dit aanpakten: bv. één gezinsvoogd nodigde op een vaste avond per week een groep pupillen bij zich aan huis uit, er werden dan spelletjes gedaan, tafeltennis gespeeld etc. (deze opzet was een succes); een tweede maakte er een serieuze praatavond van. Zij sneed verkerings- en verlovingsproblemen aan en hoopte dat de „slechte" meisjes zich zouden laten beïnvloeden door wat de „goede" zeiden (deze gezinsvoogdes bereikte niet wat zij beoogde); een derde organiseerde voor zijn pupil op vrije middagen fietstochten met andere jongens (géén pupillen) om hem in goed gezelschap te brengen (dit mislukte, daar de betrokken jongen niet wilde); tenslotte waren er ook gezinsvoogden, die zelf kinderen hadden en hun pupil in de familiekring ontvingen met de bedoeling hem met hun dochter of zoon in contact te brengen en door deze te laten meenemen naar clubs (i.c. een succes).

k) Activiteitsgebieden van de gezinsvoogd.

Met de vermelding van het vorige punt hebben we practisch reeds één activiteitsgebied van de gezinsvoogd aangeroerd. Wij geven hier nu verder een samenvatting van de overige activiteitsgebieden, welke door de gezinsvoogden zelf ter sprake werden gebracht.

1. Financieel-organisatorische hulp.

Door het aanleggen van een spaarbankboekje, overleg over uitgaven, systematische liquidering van schulden, het helpen opvoeren van verdiensten, meende men meer zin voor orde en meer tevredenheid te kunnen aankweken. Eén gezinsvoogdes leerde bv. de vader van haar pupillen typen om hem op deze wijze aan typewerk en meerdere inkomsten te helpen; een ander regelde het afdragen van verdiensten thuis en het zakgeld.

Financieel-organisatorische hulp is iets anders dan het geven van materiële tegemoetkomingen. Hoewel vrijwel alle gezinsvoogden in principe tegen financiële hulp waren, deelden velen mede, dat zij zich er toch niet geheel aan hadden kunnen onttrekken. Eén gezinsvoogdes zei: „ ik weet dat het tegen alle regels in was wat ik deed, maar ik kon het niet weerstaan om af en toe een van de kinderen mee naar een speelgoedwinkel te nemen en te zeggen: „zoek nu maar eens iets moois uit". Sommigen vermeldden, dat zij nooit verder waren gegaan dan het lenen van geld; het standpunt van één gezinsvoogd hierbij was: „ze moeten leren,

dat alles met zweet moet worden verdiend"; anderen echter gaven wel geld, maar liever nog kleren en cadeautjes bij bijzondere gelegenheden.

Een der beroepsgezinsvoogden was van mening, dat men zonder financiële toelage dit werk eigenlijk nooit goed kan doen; men moest z.i. over geld kunnen beschikken om de pupillen af en toe mee uit te nemen, iets voor hen te kopen e.d.

2. Hygiënische zorg, medische en geestelijke gezondheidszorg.

Een betere woningtoestand was dikwijls noodzakelijk. Deze was alleen te bereiken wanneer bepaalde herstelwerkzaamheden tezamen konden worden verricht, omdat deze anders in moederloze gezinnen zonder bepaalde prikkels niet tot stand kwamen.

Door vele gezinsvoogden werden aanwijzingen gegeven betreffende de slaapplaatsen der kinderen.

Eén gezinsvoogdes nam geregeld één of meer pupillen met zich mee naar huis om hen te baden en van ongedierte te bevrijden.

Aan uitzending naar buiten van zwakke kinderen werd door verschillende gezinsvoogden aandacht besteed.

Aan medische zorg werd echter zelden of nooit gedacht, terwijl deze in een aantal gevallen dringend nodig geweest zou zijn!

3. Morele vorming werd op verschillende wijzen door de gezinsvoogden ondernomen. Vele gezinsvoogden vermeldden hun pogingen om *„moreel besef"* bij hun pupillen *aan te kweken.*

Eén gezinsvoogdes vertelde hoe ze dat trachtte te doen door haar pupillen, die zij op vrije Woensdagmiddagen bij zich liet komen om met hen te plakken, kleuren en tekenen, verhaaltjes vertelde over ondeugende jongetjes. Een andere gezinsvoogdes trachtte dit te bereiken door groepsbesprekingen van haar pupillen, over de houding ten opzichte van een patroon, van andere arbeiders, van een verloofde etc.

De meeste gezinsvoogden trachtten hun pupillen evenwel alleen moreel te *beschermen* door nauwkeurig na te gaan in welke omgeving een pupil zijn vrije tijd doorbracht. Er waren gezinsvoogden, die 's avonds laat nog hun meisjespupillen nagingen en hen te middernacht uit kroegen en dancings haalden. De zorg voor goede verkering en verloving lag veel gezinsvoogden na aan het hart en met trots zeiden sommigen: „het was mijn werk, dat ze niet de slampampers namen met wie ze het eerst verkeerden".

In aansluiting hieraan is het van belang te wijzen op de sexuele voorlichting. Een zekere angst hiervoor bestond bij de meeste gezinsvoogden. Men maakte zich er dikwijls af met opmerkingen als: „de meisjes wisten

immers méér dan ik zelf", daarbij vergetend, dat het juist gaat om de manier waarop men het weet. Ook kwam het voor dat men zei: „het kind was daar nog veel te jong voor", al was de pupil reeds 17 jaar!

4. De zorg voor het vinden van geschikte arbeid in een passende werkkring.

Hierover werd door de gezinsvoogden niet zo veelvuldig gesproken als men zou verwachten. Zo vielen de volgende factoren te onderscheiden:

1e. er waren betrekkelijk weinig gezinsvoogden, die véél pupillen onder toezicht hadden voor wie die zorg nodig was;

2e. onder de gezinsvoogdijpupillen kwamen betrekkelijk velen voor, die geen moeilijkheden gaven op dit gebied;

3e. de zorg voor geschikte arbeid doet zich alléén voor ten aanzien van één groep pupillen, nl. hen, die de schoolleeftijd gepasseerd zijn;

4e. er bleek bij de gezinsvoogden dikwijls een zekere angst te bestaan voor bemoeiing met het werk, in wezen een angst om zichzelf in bepaalde problemen te begeven en zich extra moeilijkheden op de hals te halen. Wat de jongens betrof waren het dikwijls economische motieven, die hen van te veel bemoeiing terughielden. Had een jongen werk, dan liet men hem dit liever behouden, ook al bevredigde hem dit niet ten volle, omdat de verdiensten nu eenmaal te belangrijk waren. Wat de meisjes betrof gaf telkens de overweging, dat een dag- en nachtbetrekking de enige mogelijkheid schiep om hen aan het milieu te onttrekken, een bepaalde richting aan ten aanzien van de keuze van het werk: nl. dat van dienstbode.

Het aantal gezinsvoogden dat arbeidskeuze, -geschiktheid en -omgeving ter sprake bracht, was daardoor betrekkelijk klein. Deze kleine groep bleek evenwel nog sterk van opvattingen te verschillen. Zo vielen te onderscheiden:

1e. De opvatting, dat men als gezinsvoogd de pupillen nooit materieel, dus ook niet met werk, moet helpen, tenzij de pupillen zelf hun best hebben gedaan om iets te vinden en alleen nog als 't ware „een laatste duw" nodig hebben.

De voorstanders van deze opvatting betoogden, dat men dan geen afhankelijkheidsverhouding doet ontstaan en de pupillen er steeds op kan wijzen dat zij het werk niet aan hem, maar aan zichzelf te danken hebben.

Deze opvatting werd echter slechts zelden gehuldigd.

2e. De opvatting dat, zo men als gezinsvoogd al niet met geld kon helpen, men toch met werk moest helpen omdat dit de eerste voorwaarde was om verder afglijden te voorkomen. Deze werd het meest gehuldigd. Telkens releveerden gezinsvoogden hoe zij al hun relaties in het geweer

riepen, alle instanties te hulp riepen, om hun pupillen aan werk te helpen. Een gezinsvoogdes vermeldde, dat zij er nooit voor teruggedeinsd was om belangrijke personen zelfs uit vergaderingen aan de telefoon te halen en met hen net zo lang te praten tot zij van hen de belofte had gekregen, dat zij hun pupil werk zouden verschaffen. Velen dezer gezinsvoogden kregen echter voortdurend de teleurstelling door te maken, dat hun pupil na korte tijd ontslagen werd of zelf ontslag nam. Zij vermeldden met spijt, dat hun relaties alléén om hun een plezier te doen een pupil nog wel eens een paar weken langer hadden gehouden, maar dan toch ineens een einde aan de betrekking hadden gemaakt.

3e. De arbeidstherapeutische opvatting. Enkele gezinsvoogden zagen in, dat men een pupil, om hem de beste kansen van slagen te geven, alléén dan de beste voorwaarden daartoe gaf, als men hem aan werk hielp, dat hem lag of hem een vak liet leren. Men moest hem op een plaats zien te krijgen, die hem bevrediging schonk. Een gezinsvoogd vermeldde hoe hij steeds eerst de zwaarste dobber had met de ouders, omdat hij die ervan moest overtuigen dat het er niet in de eerste plaats om ging een jongen zo gauw mogelijk zo véél mogelijk te laten verdienen, maar om het bijbrengen van vakkennis en het verschaffen van werk dat hem lag.

Deze en ook een aantal andere gezinsvoogden zochten contact met bureau's voor beroepskeuze en lieten hun pupillen psychotechnisch onderzoeken. De gezinsvoogden hadden echter, nadat ze de ouders van de zin hiervan hadden overtuigd, meermalen te kampen met de pupillen zelf, die een weerstand hadden tegen alles wat hun vrije ongeorganiseerde leven zou verstoren. Zo vertelde een gezinsvoogd, hoe hij tegen zijn pupil, die uit zichzelf wel geregeld bij hem kwam, meermalen gezegd had: „jongen, je kunt worden wat je wilt, je hoeft het mij maar te zeggen, dan maak ik er werk van", maar hoe die jongen niet was los te krijgen van zijn ongeorganiseerde marktventersleven.

Verschillende gezinsvoogden, die deze opvatting waren toegedaan, trachtten eerst zelf hun pupil te leren kennen in zijn liefhebberijen en door met hem samen hieraan te werken een zodanig enthousiasme voor bepaald werk aan te kweken, dat de pupil later niet anders meer wilde dan in die richting werk te zoeken en zich verder te ontwikkelen.

4e. De opvatting dat de werksfeer het belangrijkst was. Deze mening waren voornamelijk verschillende gezinsvoogdessen toegedaan, die niet in de eerste plaats onderzochten of hun meisjespupillen liefhebberij hadden in huishoudelijk werk, maar of hun meisjes terecht kwamen bij een werkgeefster, die hartelijk voor hen was en hen begreep.

Het is merkwaardig hoe eenzijdig men in de keuze van het werk voor de meisjes daardoor was. De gezinsvoogdessen van destijds dachten, als

zij goed werk voor een meisje zochten, vrijwel nog alléén aan het gezinsleven.

Bij de vergelijking van grotestads- en plattelandssituatie bleek, dat de plattelandsgezinsvoogden voornamelijk de opvatting huldigden, die wij onder 2 noemden. De autoriteitskwestie kwam hierbij weer sterk naar voren. De gezinsvoogden, die belangrijke autoriteiten waren, bv. burgemeester of wethouder, deelden nl. mede, dat zij nimmer moeite hadden hun pupillen aan werk te helpen. Zij wisten, dat bv. bepaalde fabrieksdirecteuren hun nooit zouden weigeren een pupil als werkkracht aan te nemen en ook de pupillen niet dan in de uiterste noodzaak zouden ontslaan. De pupillen bleken echter hun gezinsvoogden lang niet altijd erkentelijk te zijn voor de werksfeer, waarin zij slechts „geduld" werden!

5e. Zorg voor ontspanning en ontwikkeling van liefhebberijen.

Er werd betrekkelijk weinig meegedeeld waaruit viel af te leiden dat men zich moeite had gegeven een liefhebberij tot ontwikkeling te brengen. Slechts enkele gevallen waren te vermelden, waarin belangstelling was aangekweekt voor muziek, goede lectuur, schaakspel, sport, techniek. In de meeste gevallen was er alleen sprake van het tijdelijk organiseren van vrije tijd: door een pupil tot lidmaatschap van jeugdclubs te bewegen, bij zich thuis uit te nodigen en met hen te knutselen of te handwerken e.d.; van het geven van ontspanning: door een pupil mee te nemen naar circus, bioscoop e.d.; of van het geven van „gezelligheid".

Wat het clubleven betrof was de ervaring der meeste gezinsvoogden deze, dat de aanpassing in clubs vrij slecht was en daardoor de weerstand er tegen vrij groot.

l. Psychologische belangstelling.

Zeer zelden werd door een gezinsvoogd blijk gegeven van diepgaande belangstelling voor de psychologische structuur van het gezin waartoe zijn pupil behoorde en de psychische behoeften van de pupil in dat gezin.

Enkele voorbeelden mogen dit verduidelijken: door een gezinsvoogdes werd uit eigen beweging meegedeeld dat het haar was opgevallen, dat verschillende pupillen leden onder hun „uitzonderlijkheid" in het gezin, een uitzonderlijkheid, die hun door hun omgeving gesuggereerd werd. Zij legde zich er dan op toe hen te laten gevoelen dat zij normale meisjes waren: „Zij gingen zichzelf dan op de duur als gewone, aardige meisjes beschouwen en gingen daardoor ineens ook weer bepaalde eisen aan zichzelf stellen, zodat hun schijnbare uitzonderlijkheid verdween".

Een andere gezinsvoogdes vermeldde hoe zij een vader, die door alle gezinsleden, niet het minst door de pupil, geminacht werd omdat hij in

de gevangenis had gezeten, had toegesproken, toen deze haar uiterst agressief tegemoet trad. Zij begreep waarom die vader, die in een weeshuis was opgegroeid en zich altijd een verschoppeling had gevoeld, zich ook in het door hem zelf gevormde gezin weer die positie had verworven, en in wezen hunkerde naar wat ontzag. Toen hij bij het eerste bezoek van gezinsvoogdes brutaal opmerkte hoeveel zij er mee verdiende om hen te controleren en de baas over hen te spelen, legde zij hem uit, dat zij er niets mee verdiende en niet van plan was om de baas te gaan spelen. Zij sprak hem daarbij aan met „meneer" en trachtte hem in het bijzijn van de andere gezinsleden zodanig toe te spreken, dat de anderen voelden dat zij hem als gezinshoofd en als vader waardeerde en een zekere rol toekende, die zij niet van plan was hem te ontnemen. Zij bemerkte, dat dit de vader zichtbaar kalmeerde en op de duur de gehele gezinssfeer ten goede kwam.

Bij vergelijking der activiteiten, bedreven door de Amsterdamse en Groningse gezinsvoogden, blijkt dat de laatsten zich voornamelijk bepaalden tot zorg voor werk, goede vrijetijdsbesteding (lidmaatschap van een knapenvereniging van de kerk, van een Chr. muziekcorps e.d.) en financiële orde (sparen, afdragen van verdiensten), maar aan gezondheidszorg, sexuele voorlichting, ontspanning en gezelligheid nagenoeg niets deden. De activiteitsgebieden der Amsterdamse gezinsvoogden waren ruimer en meer gedifferentieerd.

Uit de mededelingen van de gezinsvoogden zelf was onvoldoende inzicht te verkrijgen in hetgeen door hen was bereikt. Daarom is nu nagegaan of hierover méér te weten te komen was aan de hand van de mededelingen van de pupillen en hun ouders.

B. Mededelingen van de pupillen en hun ouders.

Nadat wij hiervóór de gezinsvoogden het woord hebben gegeven, laten wij nu de pupillen en hun ouders aan het woord. Het was uiteraard zeer interessant niet alleen om na te gaan wat hun mening in deze was, maar vooral ook om te weten wat er van hun impressies in deze na jaren was overgebleven.

Als algemene indruk stellen wij voorop, dat de pupillen en hun ouders, al had zich alles jaren geleden afgespeeld, veelal zo fel in hun critiek waren dat het leek alsof het toezicht eerst juist beëindigd was. Vooral

als een gezinsvoogd hun als persoon antipathiek was geweest, was hun reactie bijzonder scherp.

Wij hebben getracht de meningen der pupillen zo objectief mogelijk te analyseren en de werkelijke betekenis van de door hen gemaakte opmerkingen te peilen. De mededelingen van pupillen en ouders, hieronder aangehaald, zijn derhalve niet als critiek te lezen, doch als formuleringen van wat de gezinsvoogden volgens de mening der pupillen ten opzichte van hen in wezen gedaan hebben. Het formuleren hiervan was voor hen minstens even moeilijk als voor de gezinsvoogden. Maar juist door het feller beleven kon men aan de hand van hun spontaan geuite critiek dikwijls een duidelijker beeld van wat er door de gezinsvoogden gedaan is, verkrijgen dan aan de hand van de mededelingen der gezinsvoogden zelf.

Wanneer wij ons eerst bepalen tot de uitlatingen van de geïnterviewde *ouders*, merken wij het volgende op:

Een opvallend groot aantal uitspraken gaf blijk van een „raak-mij-niet-aan-houding", een volledige afwijzing van enige toenadering. Die ouders voelden zich beledigd door de gezinsvoogdij. Zij lieten dit merken door een antwoord als: „wij stonden er buiten, vraagt u onze zoon of dochter maar, 't was hun zaak"; zij gaven hiervan blijk door laatdunkende opmerkingen als: „wat die dame deed, konden wij zelf ook"; „wij, als ouders, waren flink genoeg, wij konden het best zelf"; „de gezinsvoogd was véél te zacht, ik was zelf véél strenger" e.d. of zij lieten uitkomen hoe zij steeds geconcurreerd hadden met de gezinsvoogd, die zij steeds een slag vóór probeerden te zijn bij het vinden van werk e.d. voor hun kind.

In dergelijke gevallen, waarin van de gezinsvoogdij toch wel enige, bv. een remmende, invloed was uitgegaan, konden de betrokken ouders dienaangaande uiteraard niet tot nadere formulering komen.

Een betere indruk van wat er gedaan was, verkregen wij aan de hand van uitspraken van hen, die niet geheel afwijzend waren geweest. Deze zijn te rubriceren in uitspraken, die iets zeiden over:

1e. taak, methode en techniek;

2e. capaciteit;

3e. functie van de gezinsvoogd.

(1e) Door enkele ouders werd heel in het algemeen over „de taak van

de gezinsvoogd" gesproken: zij noemden hun gezinsvoogd bv. „bijzonder geschikt" of „geknipt" voor zijn taak. Als hun verzocht werd hiervan een nadere omschrijving te geven dan werd meestal vermeld: „hij kwam geregeld, je kon altijd op hem rekenen, dat gaf houvast en morele steun". Het woord „methode" werd slechts een enkele maal vernomen en dan in negatieve zin; zo zei een vader: „ik was het niet eens met de door de gezinsvoogd toegepaste methode: mijn zoon moest altijd naar die man toe om te knutselen, al had hij er geen zin in"; en een moeder: „de methode deugde niet; het was altijd tegen mij: „U moet dit, U moet dat"; ik zelf zei tegen mijn kinderen nooit, dat ze iets „moesten"!"

Het woord „techniek" werd nooit genoemd, maar een aantal opmerkingen wees duidelijk in die richting, het duidelijkst wel die, waarin werd gezegd: „zonder de gezinsvoogdij waren wij er nooit gekomen, alles greep zo prachtig in elkaar, wij kregen telkens op het juiste moment de goede hulp".

Bepaalde werkwijzen kwamen naar voren aan de hand van andere opmerkingen. Men vertelde wel, dat de gezinsvoogden hun steeds „wetten" wilden voorschrijven en dat men daarvan niet gediend was. Even afkeurend was men over „te controlerend" optreden en „het inwinnen van informaties in de buurt, bij patroons e.d., zonder dat men er in gekend werd". Decreterend en politioneel optreden werd niet geappreciëerd. Sommigen beklaagden zich er over, dat zij door dit optreden het gevoel hadden gekregen als ouders niets te kunnen en nergens voor te deugen.

Hiertegenover sprak men met appreciatie over die gezinsvoogdij, die een vorm van „social engineering" was geweest.

Een moeder van een debiele jongen merkte bv. op: „we hadden nooit gedacht, dat Frits het nog zo ver zou brengen, maar dit hebben wij aan meneer S. te danken, die hem altijd weer in contact wist te brengen met mensen, die hem met werk wilden helpen".

Een andere moeder was er opgetogen over, dat op het juiste moment ingegrepen werd en haar zoon voor een maand in het observatiehuis geplaatst werd.

Psychologische hulp werd ook meermalen als vruchtbaar ondervonden. Er waren bv. ouders, die meedeelden, dank zij de gezinsvoogd, meer inzicht in hun kinderen en de onderlinge verhoudingen in het gezin verkregen te hebben. Een moeder was dank zij dit inzicht, zoals ze zei, „niet meer zo dom", dat ze haar zoon van alles toestopte, omdat ze nu merkte hoezeer zij haar man daardoor prikkelde.

Het kwam echter ook voor, dat men zijn beklag deed over het „oppervlakkige gepraat". Een moeder, die dagelijks grote spanning in haar gezin moest verwerken, begreep niet hoe de gezinsvoogd, nadat ze hem

juist alle moeilijkheden uitvoerig had verteld, zo oppervlakkig en nietszeggend twee jaar lang met haar voort praatte.

Een ander met een dergelijke klacht voegde er aan toe: „en als hij (de gezinsvoogd) dan na 10 minuten weer was opgestaan en de deur achter zich had dichtgeslagen, zeiden wij schamper tegen elkaar: nu weet hij dus weer „hoe het gaat".

De gezinsvoogd met te veel missionnair bewustzijn werd een paar maal afgekeurd („de gezinsvoogd wilde ons dwingen geregeld naar de kerk te gaan" e.d.) en nooit genoemd als gewenst, waaruit valt af te leiden, dat er aan godsdienstige hulp minder behoefte werd gevoeld dan aan psychologische.

Terwijl men zou verwachten dat de liefdadige houding der gezinsvoogden de houding was, die vele ouders in de eerste plaats zouden hebben gewenst, bleek dit niet het geval te zijn. Slechts enkele geïnterviewden maakten spontaan gewag van hun teleurstelling, dat de gezinsvoogd hun geen materiële hulp had gegeven.

(2e) De opmerkingsgave wat de capaciteiten der gezinsvoogden betrof, was dikwijls frappant. Zo meldden enkelen: „ons geval was te moeilijk voor die gezinsvoogdes, zij was niet in staat een plaats naast ons in te nemen"; anderen zeiden: „de gezinsvoogd deed erg zijn best, maar hij was ongetrouwd en daardoor niet in staat onze moeilijkheden aan te voelen".

Aardig was het hoe scherp zij soms opmerkten of de gezinsvoogd al of niet in staat was zich snel om te schakelen als de situatie zich gewijzigd had of als er op een bepaald punt een te grote weerstand bestond. Zo werd een keer gezegd: „zolang ik over de ruzie om het kind tussen mij en mijn man met de gezinsvoogd sprak, had hij steeds wat te zeggen, maar later, toen het kind bij mij was en ik allerlei opvoedingsmoeilijkheden had, bood hij geen hulp. Hij zag die moeilijkheden niet". Hiertegenover een ander geval: „Wij moesten eerst niets van die gezinsvoogdij hebben, omdat wij zelf wel wisten dat we ons kind goed opvoedden, maar we troffen een goede gezinsvoogdes: zij pakte het aan waar wij wel hulp gebruiken konden; zij heeft mijn man aan werk geholpen en ons financieel daardoor geheel uit de put gehaald".

(3e) Zonder een bepaalde methode of techniek toe te passen kan een gezinsvoogd een bepaalde rol vervullen. Dit was vooral in die gevallen waarin een bepaalde figuur, een vader of moeder, een echtgenoot, ontbrak, dikwijls het enige wat men verlangde. Soms gaf een alléénstaande moeder haar voldoening te kennen over de wijze waarop de mannelijke

gezinsvoogd haar gesteund had, een andere maal sprak een gescheiden vrouw haar teleurstelling er over uit, dat de gezinsvoogd niet de vaderfiguur was geweest, waaraan haar zoontje zulk een behoefte had gehad.

Het voorgaande was een samenvatting van de meningen der *ouders*. Hetgeen de *pupillen* zelf nu nog naar voren brachten, betrof het volgende:

a) De wijze waarop men benaderd werd.

Terwijl de ouders dikwijls klaagden over de wijze waarop een gezinsvoogd zijn bezoek aankondigde of hun misnoegen uitten over een ongewoon laat uur waarop een gezinsvoogd pleegde aan te bellen (in sommige arbeidersgezinnen was men gewend vroeg naar bed te gaan), over zijn „spionnerende" blik e.d., werden van de zijde der kinderen weer enige andere klachten vernomen.

Fel was bv. de critiek op gezinsvoogden, die hen per briefkaart „ontboden" („zo'n briefkaart, weet u wel, met 2 regels er op. Wij hadden maling aan die briefkaarten"), hen alleen aan de voordeur ontvingen of hen zelfs op de stoep lieten staan. Verontwaardigd was men ook over ontvangsten „als bij een dokter", in een wachtkamer, waar ook anderen zaten te wachten. Deze klacht gold niet alleen beroepskrachten, maar ook amateurs, die „een soort kantoor" voor hun gezinsvoogdijwerk hadden ingericht. Sommige pupillen vermeldden, dat het hun een sterk minderwaardigheidsgevoel had gegeven om in zo'n wachtkamer te zitten en uitgehoord te worden door de anderen.

Ontvangst in de huiselijke kring echter, en een zekere vrijheid wat het moment van hun komst betrof, werden bijzonder gewaardeerd.

b) Het praten onder vier ogen over hun gedrag.

De wijze waarop dit gebeurde, werd over het algemeen weinig gewaardeerd. Sommigen deelden mede hoe zij daarom telkens als zij bij hun gezinsvoogd „binnen" waren hun netste gezicht opzetten om zo gauw mogelijk „klaar" te zijn.

Praten over andere dingen dan die welke niet ter zake zijn, werd echter nog minder gewaardeerd. Zo memoreerde een pupil hoe het hem ergerde dat er iedere keer over „niets" werd gepraat, voetballen en films en zo, iedere week weer; hij vond het zo zinloos, dat hij op 't laatst niet meer naar zijn gezinsvoogd toeging: „omdat je toch nooit kon praten, waarover je eigenlijk zou willen praten".

Hiernaast zijn er ook voorbeelden van pupillen die het prettig vonden te kunnen *uit*praten en hun hart uit te storten:

„Mejuffrouw..., mijn gezinsvoogdes, beschouwde ik als een vriendin. Ik had een soort tehuis bij haar. Ik kwam elke week minstens één keer bij haar en kon er altijd mijn hart uitstorten, bv. als m'n vader me weer geslagen had, Mejuffrouw... was een steun in alles. De tijd, dat ik onder toezicht heb gestaan, is de prettigste tijd van mijn leven geweest, die ik nooit zou hebben willen missen. Nooit tevoren had iemand zich met me bemoeid. Ik voelde toen voor 't eerst in m'n leven wat het betekende om steun, leiding en regelmaat te hebben. Ik heb de kinderrechter zelf gevraagd om het toezicht te verlengen, hoewel mijn vader er tegen was. Ik weet nog heel goed, dat hij me op m'n werk opbelde, toen een jaar om was, en zei: „je wilt er nu toch zeker wel onderuit"?

Er was slechts één voorbeeld van een pupil, die een psychiater als gezinsvoogd had. In dit ene geval werd er dus vakkundig, diepgaand en geregeld gepraat. De pupil verklaarde „dit soort praten bijzonder op prijs te hebben gesteld".

Het praten door alle andere gezinsvoogden werd door de pupillen, die *normale* kinderen waren, alléén geaccepteerd als het over iets concreets, bv. hun toekomst, hun vak ging. Meermalen werd gezegd, dat men wel graag had willen praten, maar op dit punt nooit bevredigd was.

Zo vertelde een oud-strafpupil, die destijds met een groep schooljongens in de Hema gestolen had: „door de manier van praten van die gezinsvoogd voelde ik ineens, dat ik als een misdadiger beschouwd werd. Ik vond het heel erg. Ik had me altijd voorgesteld, dat een gezinsvoogd iemand was, die je kon helpen, bv. door te zorgen dat je op een ambachtsschool kwam om iets te leren. Maar die gezinsvoogd deed niets anders dan me op geregelde tijden op z'n kantoor bestellen. Daar zat ik dan een half uur op een stoel in zijn wachtkamer en dan kwam hij even binnen, zei: „hallo, hoe gaat 't jongen, pas je goed op, wat heb je vandaag gedaan e.d. — en daarmee was 't afgelopen". „Dat vond ik zo'n onzin, dat ik na een paar keer niet meer ging. Jammer, want op zichzelf had ik wel iets van een gezinsvoogd verwacht — ik had immers niets aan mijn vader. Ik zou zelf wel eens gezinsvoogd over een jongen willen worden. Dan zou 't een jongen moeten zijn, die in mijn vak zou willen gaan. Ik zou hem dan overal heen meenemen en hem alles leren van 't werk".

c) Het inwinnen van informaties.

Tegen informeren bij werkgevers werd, afgezien van het feit of dit stiekem of openlijk gebeurd was, een paar maal een ernstig bezwaar geuit, dat men toelichtte met voorbeelden van ontslagname kort na de beëindiging van de ondertoezichtstelling. Over het informeren bij schoolhoofden echter werden nooit klachten geuit.

d) De hulp bij het vinden van geschikte arbeid.

Voor de meeste pupillen was dit een zeer belangrijk punt. Het was het enige wat zij van de gezinsvoogdij verwachtten.

Zo werd door sommigen melding gemaakt van zelfvertrouwen en vreugde, veroverd doordat zij, dank zij hun gezinsvoogd, een vakopleiding hadden genoten of een betrekking hadden gekregen, waarin zij zich thans nog gelukkig voelden. Het kwam ook voor, dat er ontevredenheid en spijt werd geuit door oud-pupillen, die, hoewel hun gezinsvoogd hun de kans tot het leren van een vak had geboden, door de verzethouding, die zij destijds tegen alle bemoeiing innamen, onverschillig waren gebleven en elke medewerking hadden geweigerd.

Door meisjespupillen werd verschillende malen geklaagd, dat er te weinig aandacht besteed was aan de keuze van een vak. Een meisjespupil bv. vermeldde, dat zij indertijd graag in het kappersvak had gewild en dat haar hele leven anders zou zijn geworden als haar gezinsvoogdes haar dit gegund had. Zij moest echter in de huishouding, waaraan zij een hekel had, omdat dat de gemakkelijkste en goedkoopste weg was om haar het huis uit te krijgen (in een betrekking voor dag en nacht).

e) Bemoeiing met ontspanning en liefhebberijen.

Over 't algemeen was het antwoord, wanneer de pupillen hierover gepolst werden, dat hun gezinsvoogd zich er destijds wel voor spande, maar dat zij niets om clubs gaven. Het omgekeerde, dat een jongen dolgraag lid van een club zou zijn geworden, maar door zijn gezinsvoogd hierin niet geholpen werd, kwam slechts éénmaal voor. Zeer waarderend werd een paar maal gesproken over „vacantiegenoegens", die een gezinsvoogd voor werkende meisjes regelde door met hen iets van hun verdiensten te sparen, er zelfs wat geld bij te leggen en hen in hun vacantie daarvan naar een kamp te sturen.

Hoe zeer overdrijving tot verzet kon leiden, bleek in één geval waarin een gezinsvoogdes voor haar pupil elk uur van haar vrije tijd organiseerde door haar in tal van verschillende clubs: mandoline-, zwem-, kampeerclub, naaiclub en ook nog een leeskring te plaatsen. De clubs werden voor dit meisje een obsessie, vooral toen zij verkering kreeg en haar gezinsvoogdes er op stond dat zij naar alle clubs bleef gaan.

f) Bemoeiing met het geloof.

Bemoeiing met het geloof bleek nimmer door een pupil nadrukkelijk geapprecieerd te worden.

In de interviews was duidelijk te bemerken, hoe vooral „afvallige"

pupillen een grote weerstand hadden verkregen tegen gezinsvoogden, die poogden hen tot de kerk terug te brengen.

Minder sterk dan directe bemoeiing op dit gebied, was de indirecte, zoals het plaatsen van pupillen in ontspanningsclubs van een bepaalde kerkelijke richting. Hierover werden nimmer klachten vernomen.

g) Sexuele voorlichting.

Bijna alle pupillen deelden op de vraag hiernaar mee, dat hun gezinsvoogden zich hiermee nooit bemoeid hadden. Dezelfde pupillen zeiden echter niet, dat zij geen problemen op dat gebied hadden; integendeel, verschillenden kwamen thans spontaan te voorschijn met moeilijkheden, die zij hadden gehad en waarover zij destijds graag vertrouwelijk hadden willen spreken.

De 15-jarige Stien bv. zei: „ik was in die tijd erg bang, durfde 's avonds niet alléén thuis te zijn en niet te gaan slapen uit angst voor alle spookverschijningen, die ik op me af zag komen. Ik kroop dan in elkaar en kneep m'n ogen dicht. Ook lag ik soms uren te huilen. M'n moeder was veel uit, of ze bracht mannen mee naar binnen. Ik gluurde wel eens door het sleutelgat om te zien wat ze deed. Dan zag ik zóveel gebeuren dat me woedend maakte op m'n moeder; ik had dan 't gevoel, dat ik hard moest weglopen, ergens heen, om er met iemand over te praten. Maar er was dan niemand. Ik kon het toch niet tegen de kinderen op straat zeggen!

Aan m'n gezinsvoogdes had ik niets, die begreep me helemaal niet. Ik ging in die tijd zelf al met een jongen, maar er was niets aan die jongen. Veel liever had ik toen vriendinnen gehad".

Hoe „weinig" de pupillen dikwijls nog wisten, bewijst ook de volgende mededeling van Bep:

„ik ging al 1½ jaar met mijn man toen ik nog steeds bang was voor een zoen, alleen omdat ik geloofde, dat je dan getrouwd was. Van sexuele dingen wist ik niets. Toen ik getrouwd was, maakte ik mij over de sexuele omgang dan ook zeer nerveus en vond het vreselijk. Eerst na 10 jaar begon ik de sexuele omgang te accepteren".

Een geval waarin door de gezinsvoogd wel over sexuele onderwerpen gesproken werd, was dat van een pupil, die doofstomme ouders had. Deze vertelde:

„ik had enorm veel aan m'n gezinsvoogdes, ik kon alles met haar bepraten. Ze zei me onomwonden waar 't op stond. Eens had m'n moeder een miskraam gehad. Ik wist niet beter dan dat ze ziek was, maar Mej.... lichtte me precies in. Ook heeft ze ons alle vier sexuele voorlichting gegeven".

De wijze, waarop de voorlichting werd gegeven, was evenwel niet altijd de gewenste; het volgende voorbeeld toont dit aan:

Twee meisjes, die opgroeiden in ongunstig milieu, (vader aan de drank en verdacht van het plegen van ontucht met zijn dochters, moeder omgang met andere mannen) kregen een mannelijk gezinsvoogd. De oudste vertelde hierover: „M'n zusje en ik moesten geregeld naar die gezinsvoogd toe. Er draaide altijd iets in mijn binnenste, ik had maagpijn als we naar hem toe moesten. Ik vond het vreselijk! Die man vroeg je nu altijd dingen waarvan je eigenlijk niets wist of niets behoorde te weten. Ik begreep 't eerst helemaal niet; later toen ik het begreep, zei ik er gewoon niets op. Als ik van die meneer vandaan kwam, dan liep ik er nog dagen over te denken en ik piekerde: zo iets zou nu eigenlijk niet mogen, zo zou die man je slechter maken dan je was. Ik was verontwaardigd, dat zo iemand m'n voogd was! M'n zusje dacht er anders over, die vond die gesprekken juist leuk, die was toen al „van het lichte soort" en ging op zijn vragen in. Die mocht hem daarom wel!"

Als slotopmerking zij vermeld, dat het oordeel van ouders en pupillen over het werk der gezinsvoogden over het algemeen een sterke afkeuring van de politioneel-controlerende techniek en van alles wat dwang was inhield, terwijl er een grote waardering voor affectief optreden was.

§ 7. DE TECHNIEK IN HET GEZINSVOOGDIJWERK.

Wij willen nu trachten uit de voorgaande gegevens enkele algemene punten samen te vatten en hieraan enige conclusies te verbinden.

De gezinsvoogden, de ouders der pupillen en de pupillen zelf waren niet in staat om in duidelijke lijnen aan te geven, welke technieken bij de uitoefening der gezinsvoogdij waren gebezigd. Doch dit is steeds het geval als betrokkenen een oordeel over zichzelf moeten geven. Men kan dan niet voldoende afstand nemen om de hoofdlijnen te herkennen. Voor een observator zou het echter mogelijk moeten zijn hier en daar algemene lijnen te herkennen en misschien iets van een techniek waar te nemen. Persoonlijk vielen mij bepaalde accenten in de werkwijze op. Het sterkst spraken tot mij die figuren, die een vaderlijke of moederlijke rol in hun werk hadden weten te vervullen.

Zodra wij evenwel trachtten de in het voorgaande hier en daar aangestipte vormen van gezinsvoogdijwerk nader te specificeren en daaraan het gehele materiaal te toetsen, kwamen wij voor grote moeilijkheden te staan. Theoretisch kan men wel voor deskundig uitgevoerd gezinsvoogdijwerk een aantal technieken onderscheiden, doch zodra men het werk van de doorsnee-gezinsvoogd in dergelijke categorieën probeert onder te brengen, blijkt dit zeer moeilijk te zijn. Gedeeltelijk ligt dit aan het feit, dat de gezinsvoogden in hun werk niet op het moment zelve konden worden geobserveerd en wij terug moesten grijpen naar herinneringen en onvolledig rapportmateriaal. Gedeeltelijk ook hieraan, dat voornamelijk intuïtief en zeer dikwijls zelfs volkomen luk-raak bij de uitoefening der gezinsvoogdij gewerkt is. Toch blijkt de werkwijze niet zo weinig om-

lijnd te zijn als wij, afgaande op onze eigen indrukken, meenden. Dit bleek uit hetgeen in een fase van mijn onderzoek geprobeerd is (zie hoofdstuk VIII), nl. om aan de hand van de mening van drie deskundige personen houvast te verkrijgen ten aanzien van de werkwijze van de gezinsvoogden. Elke beoordelaar werd verzocht onafhankelijk van de anderen de vraag te beantwoorden of er een techniek, en zo ja, welke techniek in het werk waar te nemen was geweest. Zij kregen hierbij een handleiding. Hun werd nl. een lijst in handen gegeven waarop de volgende categorieën voorkwamen:

1. sociale ingenieur
2. kindervriend
3. paedagoog en leidsman
4. politioneel
5. liefdadig
6. patriarchaal
7. zendeling
8. geen techniek
9. weet het niet
10. onbekend.

Voor elk geval dienden zij aan te geven welke techniek gebezigd was of te noteren, dat er huns inziens geen techniek uit het gevoerde beleid naar voren kwam.

Er werd een duidelijke overeenstemming tussen de beoordelaars bereikt over de werkwijze van de kindervriend (2), de paedagoog en leidsman (3) en de politionele werkwijze (4), doch het sterkst was de overeenstemming over gevallen, waarin men wèl een bepaalde richting in het werk ontdekte, doch deze niet onder één van de genoemde technieken wist onder te brengen (9). Het aantal malen, dat werkwijze 2, 3 of 4 werd waargenomen, was zeer klein. Werkwijze 9 daarentegen werd vrij dikwijls geconstateerd. Dit is een vingerwijzing, dat er over gespecificeerde, bewust toegepaste, technieken nog weinig te zeggen valt en op de duur nader onderzoek in deze nodig zal zijn.

Wellicht is in de toekomst het „bewust maatschappelijk werk" in deze richting te verruimen. Onwillekeurig is men in de tegenwoordige tijd bij de beoordeling van vroeger toegepaste werkwijzen geneigd alles met de maat van het „case-work" te meten. Met „case-work" beoogt men immers van een zekere afstand leiding te geven bij de oplossing van conflicten en problemen en de pupillen en hun ouders hun eigen tekortkomingen bewust te maken om hen te brengen tot zelfstandige koersverandering. „Social case-work" is een werkmethode, een techniek, die

niet kan worden gehanteerd dan door deskundige, opgeleide en ervaren werkers, die zich bewust zijn van de consequenties van hun beïnvloeding en zorg voor het leven van een ander en niet handelen uit een impuls [3]).

Men zou echter een fout maken indien men het gezinsvoogdijwerk geheel vanuit deze case-work-gedachten zou willen beoordelen. De gezinsvoogdijsituatie stelt in een groot aantal gevallen geheel andere eisen.

Aan de hand van een aantal door het Medisch Opvoedkundig Bureau behandelde gevallen, waarin gezinsvoogdij als enige oplossing werd aanbevolen, werd het ons duidelijk dat ook door de psycho-therapeutische deskundige de gezinsvoogdij niet gezien werd als een vorm van bewuste therapie, maar als een van paedagogische beïnvloeding en wel in het bijzonder door persoonlijke binding.

Als eerste voorbeeld worde genoemd het geval van Frans. Volgens de ouders dateerden de moeilijkheden (spijbelen, zwerven, gappen) vanaf het moment dat hij was aangereden en een schedeltrauma opliep. De kinderrechter verzocht een Medisch Opvoedkundig Bureau om hem te onderzoeken. Het resultaat van dit onderzoek was, dat zijn gedrag niet aan de gevolgen van een schedeltrauma, maar enkel en alleen aan milieuinvloeden werd toegeschreven. Indien hij een intensief werkende gezinsvoogd zou krijgen, die het gezin geregeld zou controleren, de vader die dronk, zou weten te remmen door hem voor te houden dat van zijn gedrag afhing of Frans, op wie hij dol was, op de duur al of niet in het gezin zou mogen blijven, en die Frans zou trainen in meer zelfdiscipline, zou zijn gedrag stellig kunnen veranderen. (No. 39.)

Vervolgens Frits en Renske.

Frits was een jongen, die voor vreemd en afwijkend werd gehouden. Hij was volgens het oordeel van het M.O.B. alleen sterk beïnvloed door zijn milieu, in het bijzonder zijn vader, wiens ongunstige eigenschappen hij nadeed. Volgens het M.O.B. lag hier daarom een taak voor de gezinsvoogd, die, door de jongen op clubs e.d. te plaatsen, die invloed zoveel mogelijk onschadelijk zou kunnen maken. (No. 64.)

Renske, die bij haar vader en stiefmoeder een slecht leven had en daarom in het geheim contact zocht met haar eigen moeder, werd door de houding van haar moeder diep teleurgesteld. Toen ze bv. van haar vader en stiefmoeder weggelopen was en bij haar moeder voor onderdak aanklopte, trok deze zich bitter weinig van haar aan. Het M.O.B. adviseerde enige jaren hierna, toen de kinderrechter om advies vroeg, het meisje, dat met haar familie niet dan oppervlakkige banden meer bezat en behoefte

[3]) M. Kamphuis, „wat is social case-work?", Groningen, 1950; en het case-work-nummer(no. 17) van het Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk, 20-9-1950.

aan affectie had, een gezinsvoogdes te geven die een moederfiguur voor haar kon gaan betekenen. „Welwillend goed toezicht is hier op zijn plaats", adviseerde het M.O.B. (119.)

Voorgaande voorbeelden geven aan, dat de psycho-therapeut een bepaald gebied als typisch toebehorend aan de gezinsvoogdij erkent: dat van contrôle, remming, training en opvoeding, en dat van persoonlijk contact door een affectieve binding.

Het persoonlijk element speelt dus in de gezinsvoogdij een veel grotere rol dan in de psycho-therapie het geval mag en kan zijn.

Uit ons materiaal blijkt, dat er telkens bij de pupillen, die tekort waren gekomen aan affectieve belevingen, de behoefte bestond aan gevoelsbindingen met hun gezinsvoogd, doch dat deze behoefte lang niet altijd werd bevredigd.

Beide meisjes Everts, die onder de haat van een stiefmoeder en mishandelingen van hun vader hadden te lijden gehad, betuigden hun spijt er over, dat de gezinsvoogdij zo weinig voor hen had betekend. De jongste deelde mede, dat zij tijdens haar verblijf in het tehuis voor werkende meisjes zeer jaloers was geweest op andere meisjes, die „hartelijke gezinsvoogdessen" hadden. Zij had het slecht getroffen. Haar gezinsvoogdes was „zo koel". De oudste verklaarde, op agressiever toon, het volgende: „als ik eerlijk ben, dan moet ik u zeggen, dat ik nooit heb begrepen hoe men ons zo iemand als gezinsvoogdes kon geven. Het was een koud schepsel, iemand voor wie je niets kon voelen, helemaal ons type niet. Mijn zusje en ik hadden toen behoefte aan een moederlijk iemand, aan iemand, die ons geestelijk iets zou geven..."

Stien, die haar vader (van moeder gescheiden) nooit had gekend en samenwoonde met haar moeder, een wispelturige, onberekenbare vrouw, die alleen aan eigen plezier dacht en haar teleurstellingen op haar dochtertje ontlaadde, deelde mee: „mijn gezinsvoogdes was geen naar mens, zij deed haar werk waarschijnlijk heel goed, maar ik heb er nooit iets aan gehad. Ik had in die tijd zoveel problemen en had gehoopt, die met mijn gezinsvoogdes te kunnen bepraten, maar ik kreeg nooit de kans daartoe. Mijn gezinsvoogdes was niet iemand om vertrouwelijk mee te zijn..."

Er zijn ook voorbeelden waarin de behoefte aan een binding wel enigermate werd bevredigd, maar niet volledig. Het zijn gevallen, waarin de drang naar zulk een binding zo sterk was, dat de distantie door de gezinsvoogdijsituatie noodzakelijk geschapen, eenvoudig niet verdragen werd.

Amy en Daan bv. zijn pupillen, die gewenst hadden bij de gezinsvoogd in huis te mogen wonen.

Daan verklaarde: „ik besefte heel sterk dat die meneer uit heel andere kringen van de maatschappij kwam, met veel hogerstaande morele begrippen. Ik vond het daarom prettig om bij hem te zijn.

Maar zo'n enkel gesprek had zo weinig zin. Ik zou er alléén blijvende invloed van hebben ondergaan, als ik uit mijn eigen milieu gehaald en bij hem in zijn gezin verder opgevoed was".

Amy liet nog sterker uitkomen, dat het de binding met de gezinsvoogdes, die zij „geheel" voor zichzelf wilde hebben, was, die haar deed wensen om bij Mevrouw... in huis te mogen zijn: „na een gezellige avond bij Mevrouw... voelde ik mij steeds eenzaam en ongelukkig als ik weer naar mijn eigen kosthuis ging".

Er bestaat ongetwijfeld het gevaar, dat de bindingen op een moment te sterk worden. Al te sterke bindingen staan de zelfstandigheid, waartoe toch elke pupil dient te worden opgeleid, in de weg. Dit gevaar is uiteraard het grootst in situaties waarin een der ouders ontbreekt of waarin generlei band met de ouders bestaat. In die gevallen wordt door de pupillen eerder een beroep gedaan op de gezinsvoogd als mens, dan wanneer beide ouders aanwezig zijn en er bindingen met deze bestaan. Wij moeten er echter op wijzen, dat, waar bindingen tot stand kwamen, zelden een blijvende afhankelijkheid is ontstaan. Nagenoeg geen enkele oud-pupil staat thans nog in contact met zijn vroegere gezinsvoogd(es). De enigen, die dit contact nog onderhielden, waren Dora en Teun (nos. 54, 33), twee labiele figuren. Ook Hansen (no. 16) bekende kortgeleden nog in een telefoonboek naar het adres van zijn vroegere gezinsvoogd te hebben gezocht, omdat hij hem in zijn moeilijkheden, waaruit hij geen uitweg ziet, zou willen kennen, doch hij is mogelijk een dergelijke labiele figuur.

Een gezinsvoogd, die een persoonlijkheid is, zal in dergelijke gevallen op tactvolle wijze remmend moeten optreden en er zorg voor dragen, dat de bindingen niet leiden tot een volkomen afhankelijkheidsverhouding. Het volgende geval illustreert hoe een gezinsvoogd zijn pupil, die de drang had tot een overdreven contact, aanpakte:

De 17-jarige Herman, die zich aldus ingesteld had op de bemoeiing van de gezinsvoogd: zorgen zo gauw mogelijk van die man (de gezinsvoogd) af te zijn, kwam uit een gezin, waarin geen bindingen met vader of moeder ontstaan waren. Sinds de dood van zijn moeder woonde hij als jongste van 6 kinderen alleen met een suffige, domme vader. Herman had geen houvast; de gezinsvoogd, die hij kreeg, was juist wat hij nodig had: een echte vaderfiguur. Deze gezinsvoogd nodigde hem bij zich thuis in de huiselijke kring uit, eerst eenmaal per week, later vaker. Oud-pupil ging spoedig van zijn gezinsvoogd houden en veranderde geheel van houding. Als 't aan hem had gelegen, had hij tenslotte elke dag wel willen komen. De gezinsvoogd van zijn kant had echter niet zo'n sterke binding. Hij toomde hem wat in. Uit de volgende woorden blijkt, hoe zijn houding was: „Ik gaf hem altijd tramgeld. Wat hij met dat geld deed, weet ik niet, hij kwam meestal lopen. Hij had altijd smoesjes. 't Was een onbetrouwbare jongen. Tot driemaal toe verschafte ik hem een nieuw pak, maar telkens was na een paar weken alles weer kapot. Hij kende geen orde en zijn zuster, die veel beloofde, repareerde nooit iets. Met het werk was 't al net zo: driemaal zorgde ik er voor dat hij ergens aan 't werk kwam. De mensen deden 't dan nog voor mij als ze hem 14 dagen hielden, maar dan was 't ook uit: hij was zo verschrikkelijk opvliegend, hij had nooit geleerd om zich te beheersen. Toch was er af en toe heel aardig met hem te praten. Hij kon heel geschikt zijn. Dan zei ik wel tegen hem: m'n jongen, nu kun je worden wat je wilt, zeg nu eens wat je eigenlijk wilt, dan maak ik dat in orde. Maar helaas, er zat niets bij. Hij was niet

los te krijgen van het vrije leven op de markt, dat hij van z'n vader, die marktkoopman was, kende. Daar alleen voelde zo'n jongen zich gelukkig".

Al duiden deze mededelingen op gemengde gevoelens, hij liet hem nooit in de steek. Was Herman bv. ziek, dan zocht hij hem op in 't kamertje „waarvan je de stank beneden aan de trap al tegemoet kwam". Voor Herman echter betekende de gezinsvoogd veel. Hoe hij hem als persoon zag tekende hij in het interview:

„Meneer... had 't niet gemakkelijk met me. Ik wilde eerst niets van hem weten. In 't begin ging ik eenmaal per week naar hem toe. Ondanks m'n voornemen om stug te zijn, beviel 't me al dadelijk, dat ik bij hem in de familiekring kwam. Moeder de vrouw zat er te naaien, z'n zoon te lezen en ik met Meneer te dammen. Meneer had altijd iets leuks te vertellen en ik mocht zelf ook altijd iets vertellen. Al gauw merkte ik, dat ik 't fijn vond om naar Meneer... te gaan. Ik ging er later wel driemaal per week heen. Meneer... was een soort tweede vader voor me. Ik kon alles met hem bepraten en had bij hem 't gevoel: hij staat achter me. Na de beëindiging van de gezinsvoogdij had ik helaas geen contact meer met hem".

De aard van de binding, waaraan de pupillen de meeste behoefte hadden, bleek heel sterk die te zijn aan een vader- of moederfiguur. Een enkele maal werd ook alleen een typisch „mannelijke" of „vrouwelijke" werkwijze door de pupillen zelf vermeld als datgene, waaraan zij behoefte hadden gehad. Een der jongenspupillen deed daarover de volgende mededeling:

„Mijn gezinsvoogdes nodigde mij meteen uit om eens bij haar te komen eten. De eerste keer voelde ik me er niet erg thuis. De maaltijd bestond uit dingen, die ik nooit gewend geweest was te eten. Maar mijn gezinsvoogdes was erg aardig en zei, dat ik precies moest doen alsof ik thuis was. Na die ene keer moest ik eens met m'n broertje komen, en tenslotte ging ik er geregeld heen (m'n broertje niet, die voelde er niet voor). Langzamerhand ging ik in juffrouw... — 't is misschien gek om te zeggen — een soort oudere vriendin zien. Ze heeft heel veel voor me betekend. Ze gaf ons ook wel eens kleren en voor mij heeft ze eens een hele kamptijd van 14 dagen bekostigd. Maar al had ze ons nooit financieel geholpen, dan had ze ons toch allemaal, door haar hele optreden en prettige houding, voor ons hele leven voldoende meegegeven. Ze zat er ook achterheen, dat ik een vak zou leren, en ik heb er nog altijd spijt van dat ik dat toen niet gedaan heb, maar ik was in die tijd zo vreselijk eigenwijs en altijd in verzet".

Zij, die hun pupillen in de familiekring ontvingen, met hen en hun eigen zoons dan damden of schaakten, er bij mooi weer op uittrokken, een jongen evenals de eigen zoon netjes in de kleren staken, voor hem een spaarbankboekje aanlegden e.d., waren veelal typische vaderlijke gezinsvoogden. Verschillende hunner deelden mede, dat hun vrouw bij het werk onmisbaar was geweest. Zij zouden de jongens nooit zo goed hebben begrepen als zij hen niet in de familiekring hadden ontvangen.

De hartelijke, moederlijke gezinsvoogdessen, die haar fantasie gebruikten om haar pupillen iets gezelligs en huiselijks te geven, en de ver-

trouwen wekkende vaderlijke gezinsvoogden, die hun pupillen iets trachtten te vergoeden van wat ze thuis misten, wisten een invloed op de pupillen uit te oefenen, die grote positieve waarden bezat. Zij slaagden zonder uitzondering niet alleen in het verkrijgen van contacten, maar wisten ook de negatieve levenshouding van menige pupil in een positieve om te zetten.

Op grond hiervan menen wij dat, al is er van bewust-werken bij de gezinsvoogden weinig sprake geweest, dit nog geenszins behoeft te betekenen, dat er niets tot stand is gekomen of dat er telkens „brokken" zijn gemaakt. Zij, die emotioneel sterk betrokken zijn geweest bij hun gevallen, hebben soms juist daardoor aan hun pupillen positieve waarden meegegeven, die deze laatste anders nooit deelachtig zouden zijn geworden.

Het hangt echter heel sterk af van de aard van het gezinsverband waartoe de pupil behoort of het persoonlijk element van betekenis wordt. Wij hebben aan een paar gevallen, die onderling vergelijkbaar waren doordat zij dezelfde figuur als gezinsvoogd hadden gehad, onderzocht of de *persoonlijkheid* van de gezinsvoogd veroorzaakte dat het persoonlijk element een sterke invloed had, of dat het type geval in deze doorslaggevend was.

Gezinsvoogd X was plm. 45 jaar, gescheiden, iemand met een sterke behoefte om zich te doen gelden, dikwijls in botsing met andere mensen; hij had na onaangenaamheden zijn werkkring verlaten om jaren later op heel ander gebied weer aan de arbeid te gaan. Volgens zijn eigen mening kreeg hij van de kinderrechter altijd een bepaald type gevallen toegewezen: „echte zware jongens", die hij allen op dezelfde wijze aanpakte, streng en zakelijk; hij liet alle jongens altijd bij zich thuis komen. Hierop was het, dat Flip aanmerkingen had. Flip was meedogenloos in zijn critiek, misschien wel mede onder invloed van zijn moeder, met wie hij een sterke binding had. Zij was tegen de gezinsvoogdij en vond de gezinsvoogd geen prettige man: „te achterdochtig"; „en als je hoorde, dat zo iemand gescheiden was, kon je voor zo iemand als voogd toch niets voelen". Flip verklaarde: „aan de gezinsvoogdij heb ik niets gehad, mijn eerste voogd, meneer X, was helemaal niets. Hij is nooit bij ons thuis geweest".

Theo daarentegen, die in tegenstelling tot Flip uit een ongunstig, onaangenaam milieu kwam, dat hij zelf ontvlucht was en die gewend was aan bemoeiingen van instanties, oordeelde anders: „mijn contact met meneer X was uitstekend. Ik kwam geregeld bij hem aan huis. Hij had een zoon van mijn leeftijd met wie ik wel optrok. Meneer was voor mij *zoals een vader* moest zijn. Met mijn vader bemoeide hij zich nooit, omdat die maling aan een voogd had".

Voor Theo was er dus een persoonlijk element in de bemoeiing van gezinsvoogd X, hoewel deze zelf dit niet had nagestreefd en dit ook niet in zijn aard lag.

Gezinsvoogd Y was een gehuwde man van pl.m. 30 jaar, die, omdat hij niet bevredigd was in zijn kantoorwerk, in vrije tijd als hobby gezinsvoogdijwerk deed. Hij was een zachtzinnige, vriendelijke man, overal bemind. Hij beschreef zichzelf als een vriend voor de jongens, een huisvriend in de gezinnen, die hij dikwijls tezamen met zijn vrouw bezocht.

Flip stond, door de ervaringen met gezinsvoogd X opgedaan, zeer onverschillig ten opzichte van Y, die hem in de plaats van X, die naar elders verhuisd was, werd toegewezen.

Dit bravourtype met zijn ervaringen dat toezicht niets betekende en zijn geringe behoefte aan een binding met anderen dan „rijke" typen, die een grote staat voerden en die hij daarom kon bewonderen, was uit zichzelf allerminst geneigd om zijn negatieve houding om te zetten in een positieve. Gezinsvoogd Y was niet iemand in wie hij „voordeel" zag. Maar al was Y weliswaar niet zulk een type als Flip wenste, zijn optreden viel hem toch mee: hij „ontbood" hem niet eenmaal per week bij zich thuis, hij trad niet politioneel controlerend op, maar kwam als huisvriend. Nu achteraf wordt hij toch door Flip gewaardeerd als „een heel geschikte man". Hij liet hierop evenwel onmiddellijk volgen: „maar verder niets"; „aan die gezinsvoogdij heb ik niets gehad".

Pieter kreeg deze zelfde gezinsvoogd, maar als eerste en enige gezinsvoogd. Aan het begin van de gezinsvoogdijperiode lag hij met roodvonk in het ziekenhuis. Alles wat er gebeurd was, het verblijf in het Observatiehuis en de berechting, hadden deze jongen en zijn ouders erg aangegrepen. Toen Pieter uit het ziekenhuis thuis kwam, was zijn vader degene, die hem opving: hij hoefde niet naar de U.L.O. terug, maar mocht bij z'n oudste broer gaan werken, zijn vader trachtte het 's avonds voor hem gezellig te maken, met hem te knutselen, te dammen en te lezen. Het verlangen naar de omgang met de groep jongens, onder invloed van wie hij het strafbare feit had gepleegd, kwam niet meer op. Vader voelde, dat hij vat had op Pieter. De gezinsvoogd had respect voor deze gunstige wending en beperkte zijn taak daarom tot een enkel bezoek, waarna hij reeds spoedig (na 1 jaar) de kinderrechter adviseerde tot beëindiging der gezinsvoogdij. Pieter zelf praatte in het interview voornamelijk over het verblijf in het Observatiehuis, dat een onuitwisbare indruk op hem had gemaakt. De gezinsvoogdij speelde in zijn gevoel geen grote rol: „Ik zelf ben maar eenmaal bij hem geweest". Hij wist de naam van de gezinsvoogd ook niet meer.

Helaas leverde ons materiaal niet veel gevallen op, die door eenzelfde gezinsvoogd waren bewerkt, zodat dit punt niet nader kon worden uitgewerkt. In de enkele gevallen, die werden aangehaald, kwam naar voren, dat de gezinsvoogd, ook al is hij qua persoonlijkheid iemand, die in staat zou zijn geweest het persoonlijk element in de verhouding aan te brengen, zich door het type geval moest beperken tot het onpersoonlijke.

Wanneer wij ons materiaal even zien als een verzameling van delict- en conflictgevallen, dan zijn het waarschijnlijk juist de *conflict*gevallen, waarin de gezinsvoogd het persoonlijke element steeds naar voren zal moeten doen komen. Daar hierboven alleen delictgevallen werden aangehaald, willen wij daarom ook wijzen op een groot aantal conflictsituaties (waarin van het plegen van een delict geen sprake was), waarin door de pupillen zelf op de invloed van het persoonlijk element werd gewezen. De gelegenheid voor persoonlijke inmenging is in conflictsituaties bijzonder groot. De persoonlijke beïnvloeding kan daar echter licht ook negatieve betekenis verkrijgen, indien de gezinsvoogd partijdig wordt.

Casuïstische beschouwingen doen ons zien, dat van de keuze der gezinsvoogden per geval zeer veel afhangt. Zo bleek in het ene geval een

informatief en politioneel werkende gezinsvoogd juist door de distantie die hij schiep, op zijn plaats te zijn, in het andere geval door zijn houding „brokken" te maken; een intensief levend en werkend mens bleek in het ene geval de aangewezen gezinsvoogd te zijn, in het andere niet: er waren bv. gevallen waarin het voldoende was dat er formeel een gezinsvoogd was; in dergelijke gevallen was het het best, dat een gezinsvoogd *niets* deed. Het is in het gezinsvoogdijwerk dikwijls zo, dat het nog belangrijker voor een gezinsvoogd is te weten waarmee hij zich *niet* moet bemoeien, waarin hij *niet* moet roeren, dan wat hij wèl zou moeten doen. Te véél bemoeiing bleek nog meer „brokken" te kunnen maken.

Een jongen van 17 jaar werd civielrechtelijk onder toezicht gesteld na diefstal van een rijwielbelastingmerk. Het gezin, waaruit hij kwam, was een gezin met goede onderlinge verhoudingen. De ouders verzetten zich tegen gezinsvoogdij: zij waren verontwaardigd, dat men hun zoon achterlijk noemde.

De gezinsvoogd was iemand, die gewend was als paedagoog actief op te treden. Hij greep daarom in dit geval dadelijk datgene aan, waarin z.i. de ouders als opvoeders te kort waren geschoten, nl. de vakopleiding van de jongen. Hij trachtte de ouders duidelijk te maken, dat het funest was voor die jongen, dat hij bij zijn vader in de ijszaak werkte; de ouders echter zagen hierin niets kwaads. Zo ontstond er een strijdpunt tussen ouders en gezinsvoogd waarover een geheel jaar lang de grootste onaangenaamheden waren. Tenslotte verzocht deze gezinsvoogd de kinderrechter om ontheffing van zijn taak op de volgende grond: „een gezinsvoogdij, waarvan de ouders weten, dat, al praat de gezinsvoogd nog zo veel, zij toch kunnen doen en laten wat zij willen, is een aanfluiting en kan beter achterwege blijven. Dat deze onbenullige jongen vroeg of laat weer met de justitie in aanraking komt, staat voor mij vast, maar deze ouders willen niet anders".

Deze intensief werkende gezinsvoogd was op een ander soort gevallen ingesteld. De jongen kwam zeer goed terecht, al leerde hij geen vak zoals de gezinsvoogd wilde.

Een moeder van 3 kleine kinderen was op het verkeerde pad, eerst door een huwelijk met een souteneur, die haar spoedig in de steek liet, later door contact met prostituées, die haar in de verleiding brachten om op oneerbare wijze geld te gaan verdienen, vervolgens door regelmatig contact met een veel oudere man, die telkens in de gevangenis zat.

De gezinsvoogdes, aangesteld, omdat men hoopte met een ondertoezichtstelling deze moeder, die oorspronkelijk uit een goed milieu kwam en van haar kinderen hield, ontzetting te besparen, vervulde haar taak met de grootste intensiviteit. Dagelijks bezocht zij deze vrouw, soms driemaal per dag, soms 's avonds laat nog, enerzijds om haar te controleren, anderzijds om haar te leren plezier te krijgen in een nette huishouding en een geregelde verzorging van haar kinderen. De resultaten waren frappant: uit een vuile, verwaarloosde boel ontstond een net huishouden, de vermoeide kindertjes, die nooit op tijd naar bed gingen en er altijd ongewassen uitzagen, werden herschapen in frisse, gezonde kinderen. Uiterlijk was alles in orde; de moeder was 's avonds thuis en taalde sinds de verhuizing naar een andere buurt niet meer naar de omgang met haar verkeerde vriendinnen. Er was een rem ontstaan. Maar had zij werkelijk plezier in haar huishouden en gezin gekregen? Innerlijk was zij een verschrikte, angstige moeder geworden. Zij verkeerde in een soort paniek als ze de gezinsvoogdes verwachtte. Dan ruimde ze in koortsachtige haast alles op. Het moment van de beëindiging van het toezicht betekende een verlossing. Haar angst voor dergelijke bemoeiing was jaren later, toen haar kinderen voortdurend

met jongens liepen, nachten wegbleven e.d. nog zo groot, dat zij er niet toe kon besluiten deze Mevrouw, die toen nog steeds op hetzelfde adres in een naburige straat woonde, om raad te vragen of een instantie om hulp te roepen, hoewel zij dringend behoefte aan advies had.

Tonen voorgaande voorbeelden aan hoe verkeerde en te intense bemoeiing „brokken" kunnen maken, de volgende tonen aan hoe een zuiver formeel optreden of omgekeerd inzet van al zijn affectieve gevoelens gewenste resultaten kan opleveren.

Een oud-pupil, vroeger tengevolge van mishandelingen door een stiefmoeder geheel van streek geraakt en onder toezicht gesteld, nadat zij was weggelopen (om voor zichzelf een betrekking voor dag en nacht te zoeken), vertelde: „mijn mevrouw, bij wie ik diende, was „een schat". Die begreep mij. Met haar bepraatte ik al mijn moeilijkheden. 't Feit, dat ik nog een gezinsvoogd had, die me kon beschermen, deed me tenslotte helemaal tot rust komen. Zonder die gezinsvoogdij zou ik het nooit hebben kunnen stellen. Ik werd er geleidelijk aan rustiger van en 't bewaarde me voor een hevige zenuwcrisis, waar ik toen na aan toe was. Het was een weldaad voor me, dat die Meneer de gezinsvoogdij zo „gewoon" en „zakelijk" opvatte. Ik ging geregeld elke week naar hem toe, maar ik praatte nooit veel met hem — dat was niet nodig — dáárvoor had ik immers mijn Mevrouw".

In een ander stiefmoedergeval, waarin niet het meisje zelf een oplossing had geforceerd door weg te lopen, doch waarin in onderling overleg als enige oplossing tot uit-huis-plaatsing in een dag- en nachtbetrekking werd besloten, deelde de pupil mee: „mijn gezinsvoogdes was net een moeder voor mij. Als ik een vrije middag had stapte ik op de tram en ging naar haar toe. Ik kon altijd bij haar aankomen. Het was zo aardig van haar, dat zij er ook altijd moeite voor deed om mijn zusje, mijn broertje en mij niet van elkaar te laten vervreemden. Zij vroeg de andere twee ook telkens eens op bezoek".

Nadat uit het gehele materiaal duidelijk naar voren is gekomen dat er in het gezinsvoogdijwerk in minder gevallen van techniek sprake is geweest, dan wel van bepaalde persoonlijkheden van wie een positieve invloed is uitgegaan, hebben wij gemeend te moeten trachten deze laatste nu nog zo duidelijk mogelijk uit het materiaal naar voren te halen, om aanwijzingen te verkrijgen ten aanzien van de keuze van gezinsvoogden in de toekomst.

Een volledige analyse van de persoon van de gezinsvoogd zou evenwel in elk geval nodig geweest zijn om met zekerheid tot conclusies te komen. Zulk een analyse was hier uiteraard niet mogelijk. Het enige wat een betrekkelijk oppervlakkige bestudering van de persoonlijkheidsbeelden vermocht te geven, was dat enkele facetten naar voren kwamen. Wij geven deze hieronder weer.

Een goede gezinsvoogd bleek:

1e. een goede aanpassing te bezitten aan de omgeving waarin hij leeft (op het platteland tevens goed geintegreerd te zijn in de groep),
2e. psychisch gezonde jeugdervaringen te hebben,

3e. sociale belangstelling te hebben, die niet uitsluitend voortspruit uit schuldgevoel of identificatie met een vader of moeder; eventueel wel zich identificerend met pupillen en ouders (men zal deze zeker niet als „misdadigers" en „zondige mensen" mogen zien) en in staat de pupillen een gevoel van eigenwaarde te geven,

4e. over een soepele levensstijl, tact en gezonde hartelijkheid te beschikken,

5e. gevoelsdiscipline te bezitten en de capaciteit om iets van discipline en gevoel voor orde en regelmaat op anderen over te dragen,

6e. de uitspraak, bevredigd te zijn door het werk, bleek van belang te zijn, doch niet doorslaggevend,

7e. intelligentie en beroepseigenschappen (bv. van de onderwijzer) bleken zonder meer niet voldoende te zijn als niet de elementen hierboven genoemd: hartelijkheid, tact enz. aanwezig waren.

In de practijk der werving evenwel bleek aan een bepaalde ontwikkelingsgraad en beroepseigenschappen telkens bijzondere waarde te zijn gehecht. In hoever dit terecht geschiedde, is nu aan de hand van dit materiaal wat de beroepseigenschappen betreft nagegaan. De vraag of er bepaalde beroepen waren, die zodanig selecterend werkten dat met zekerheid kon worden gezegd dat daaruit geschikte gezinsvoogden konden worden gerecruteerd, is in onderstaand overzicht beantwoord, waarin enkele beroepskringen, waaruit geregeld gezinsvoogden werden betrokken (a), gesteld zijn naast enkele, waaruit gezinsvoogden niet speciaal werden geworven (b), maar zichzelf meldden. De beoordeling van de al of niet geschiktheid van de gezinsvoogd is die, welke gegeven is door de drie beoordelaars (zie hoofdstuk VIII). De percentages zijn telkens berekend volgens het gemiddelde der 3 beoordelingen:

	Aantal [4]	Waardering		
		„Geschikt"	„Dubieus"	„Ongeschikt"
a) **Predikanten**	8	50 %	50 %	--
Onderwijzers	15	40 %	20 %	40 %
Politie	3	33 %	66 %	—
Jeugdleiders	5	60 %	—	40 %
Verpleegsters	2	50 %	50 %	--
Sociale Werksters	21	47 %	47 %	6 %
b) **Kantoorbedienden**	5	80 %	—	20 %
Zakenlieden	7	57 %	28 %	15 %

[4]) Niet *alle* beroepen zijn hier opgenomen; cf. de lijst hiervoor onder 1, p. 92; jeugdleiders kwamen daarop niet voor, omdat deze dit werk dikwijls als vrijetijdsbesteding deden; ook komt er slechts 1 verpleegster op voor, daar de andere inmiddels een gehuwde vrouw was (idem t.a.v. de sociale werksters).

Hieruit blijkt duidelijk, dat bv. de onderwijzers relatief minder geschikte gezinsvoogden opleverden dan de jeugdleiders. Over het geheel is het echter duidelijk, dat op grond van ons materiaal geconcludeerd moet worden dat de bepaalde beroepen waaruit men tot dusver gewoon was gezinsvoogden te recruteren geen bij uitstek gunstige selectievorm bezitten, dus m.a.w. niet bepaaldelijk zodanige karakters aantrekken of vormen, dat zij als gezinsvoogd bijzondere geschiktheid bezitten.

Naar aanleiding van de genoemde 7 punten, hebben wij een aantal persoonsbeschrijvingen van gezinsvoogden gegeven, welke in Supplement I zijn opgenomen. Hierin zijn telkens een geslaagde en minder geslaagde gezinsvoogd naast elkaar gesteld om zo scherp mogelijk te doen uitkomen naar welke personen wel, naar welke niet gezocht moet worden bij het werven van gezinsvoogden. Toch hoede men zich er voor facetten, hierboven opgesomd, en in de persoonsbeschrijvingen sterk geaccentueerd, nu als schablone te gebruiken. Men kan in deze materie nu eenmaal niet gaan generaliseren, althans zeker niet aan de positieve zijde. Aan de negatieve zijde is dit iets anders. Wij kunnen met stelligheid wijzen op het gevaar voor „brokken", teweeggebracht door al te emotionele en al te bedoenerige gezinsvoogden.

HOOFDSTUK V.

GEZINSVOOGDIJ ALS BEINVLOEDINGSMOGELIJKHEID.

Nadat in het voorgaande hoofdstuk de gezinsvoogd is besproken, zijn werkwijze en persoonlijkheid, zal in dit hoofdstuk vooral de *situatie*, waarin het gezinsvoogdijproces zich afspeelt, nader worden beschouwd, daarbij rekening houdend met de taak, die aan de gezinsvoogd toegewezen is: het behoeden voor „zedelijke en lichamelijke ondergang". Deze taak bestaat uit het voorkomen van nieuwe delicten, ernstig wangedrag, erge conflicten bij de kinderen, het voorkomen van verwaarlozing en mishandeling en andere ernstige opvoedingstekorten, kortom in het zodanig beïnvloeden van de gezinnen, dat de ouders en kinderen hun houding veranderen en geleidelijk gaan beantwoorden aan algemeen geldende normen.

Het spreekt welhaast vanzelf, dat in dit hoofdstuk nu sterker de nadruk zal komen te vallen op het groepsverband, in het bijzonder op het gezin, waarin de gezinsvoogdijpupillen geplaatst zijn.

Wij zullen zien dat gezinsvoogden voortdurend te maken krijgen met situaties, die van nature ongunstig liggen voor psychologische beïnvloeding. De „gezinsvoogdijsituatie" zelve brengt steeds een zekere weerstandsvorming met zich mee.

Allereerst moet daarbij de vraag gesteld worden of de gezinnen, die wij bezochten, in het algemeen weinig toegankelijke gemeenschappen vormen, zodat zij niet alleen voor de gezinsvoogd, maar voor welke buitenstaander ook moeilijk te benaderen zijn.

§ 1. TOEGANKELIJKHEID DER GEZINNEN VOOR BEINVLOEDING VAN BUITEN AF.

Om contact met een kind te kunnen krijgen, is contact met het gezin en begrip van de sfeer, die daar heerst, noodzakelijk.

Daar het bij gezinsvoogdij in principe steeds gaat om beïnvloeding van een kind *via het gezin*, is het van belang allereerst na te gaan, welke plaats de gezinnen voor een figuur als een gezinsvoogd kunnen inruimen: een plaats tegenover, naast of in de gezinnen. Deze vraagstelling zou

vooral betekenis verkrijgen als wij haar konden bezien in vergelijking met de vraag naar de openheid of geslotenheid der Nederlandse gezinnen, m.a.w. wij zouden ons de vraag willen stellen op welke wijze het *Nederlandse gezin* zich *in het algemeen* openstelt voor contacten met buitenstaanders — ooms, tantes, huisvrienden etc. Gebrek aan literatuur over Nederlandse gezinnen in dit opzicht is echter oorzaak, dat wij dit laatste niet kunnen doen, zodat wij ons hier alleen beperken tot een weergave van de indruk, die de gezinnen van ons materiaal ons gaven.

Allereerst trof ons een verschil tussen de Groningse plattelands- en de Amsterdamse gezinnen. Voor de Groningse gezinnen bleek het — zoals wij hiervoor reeds vermeldden — *verschil* te maken of zij te maken kregen met een dorpsgenoot en een economisch gelijk gesitueerde of met een migrant en een economisch zeer veel beter gesitueerde (een grootgrondbezitter). Voor de Amsterdammer daarentegen maakte het geen opvallend verschil uit of hij met een stadgenoot of een niet-Amsterdammer, met een economisch gelijkstaande of sterkere, te maken kreeg.

Daar in de Groningse dorpsgemeenschappen de tegenstellingen tussen de bevolkingsgroepen in *de dagelijkse omgang* met mensen een veel grotere rol blijken te spelen dan in de grote stad, stellen de gezinnen zich daar als groepen veel minder gemakkelijk open voor beïnvloeding van, uit andere groepen afkomstige, personen dan in de grote stad, waar deze tegenstellingen zich in het dagelijks verkeer met mensen niet zo sterk en direct doen voelen.

Op het platteland leek de plaats van een gezinsvoogd, die grootgrondbezitter of migrant was, daardoor meestal die van een figuur *tegenover* een gezin te zijn, terwijl in de grote stad de plaats van een gezinsvoogd uit andere kringen dan de pupil eerder die van een figuur *naast* een gezin werd.

Vervolgens trof ons dat er onder de gezinnen, onverschillig of zij in Amsterdam of op het Groningse platteland thuis hoorden, opvallend vele, nl. 30 %, voorkwamen waarin de ouders met justitie of politie te maken hadden gehad. *Dezen* hadden dientengevolge een sterk *afwerende* houding ten opzichte van ieder, die met deze instanties te maken had. Zij toonden vijandigheid tegen een figuur als een gezinsvoogd, die immers door de kinderrechter benoemd was; zij weerden hem af, ontliepen of bedrogen hem.

In de derde plaats viel een zekere afgeslotenheid op te merken, omdat men door stand, beroep of generatie tot een andere groep behoorde. Deze afgeslotenheid maakte vele gezinnen ontoegankelijk voor enige invloed van buiten af. Er waren straatmuzikanten, artisten en schippersgezinnen met een uitgesproken eigen sfeer en moraal. Er waren in Amster-

dam ook families, die sedert generaties in dezelfde uitgewoonde volksbuurt leefden. Op het platteland nam men hetzelfde waar: families, die generaties lang in eenzelfde vervallen buurtje aan de rand van een dorp waren blijven wonen en daar een eigen levenswijze ontwikkeld hadden, sterk afwijkend van die in het doorsnee Nederlandse gezin. De omgang beperkte zich sterk: uitsluitend tot schippers bv., of uitsluitend tot familie- en buurtgenoten. Ontspanning zocht men alléén in eigen omgeving, op kaartavonden, op straat etc. Omgang met buitenstaanders voor ontspanning en ontwikkeling lag hun niet.

Niet àlle beroepsgroepen en standen vertoonden deze ontoegankelijkheid. De Amsterdamse *arbeiders*stand bv. bleek in het geheel niet zo ontoegankelijk te zijn. De Amsterdamse arbeidersgezinnen stelden zich zelfs eerder open voor personen uit andere kringen dan voor mensen uit hun eigen milieu, Amsterdamse middenstands- en beter gesitueerde gezinnen daarentegen sloten zich veel eerder af voor bemoeiing door gezinsvoogden uit andere kringen.

In Amsterdam uitten enkele arbeiders hun ontevredenheid over de keuze van een gezinsvoogd uit hun buurt. Zij hadden veel liever „iemand anders" gehad, iemand tegen wie zij konden „opzien". Moeder Keessen (no. 17) bv. verklaarde het niet „getroffen" te hebben met haar gezinsvoogdes, een arbeidersvrouw uit dezelfde straat, die alles wist en alles zag.

Terwijl het aan de zijde van de gezinsvoogden dikwijls als een voordeel werd gepropageerd om tot dezelfde „stand" te behoren als de pupillen — en men haalde dan juist altijd de *arbeiders*stand aan — werd dit aan de kant der gezinnen dus dikwijls anders gevoeld.

Het was opvallend dat, terwijl de pupillen hen afweerden, aan de zijde van de gezinsvoogden uit dezelfde milieu's de neiging bestond zich midden *in* de gezinnen hunner pupillen te willen plaatsen. Zij hadden de neiging te streng te zijn, te hoge eisen te stellen en te veel te willen bereiken.

Op het Groningse platteland kwam het niet voor dat iemand uit de boerenarbeidersstand tot gezinsvoogd werd benoemd. Daar werden vrijwel alléén notabelen benoemd.

In de vierde plaats was soms de gebondenheid, door geloofsfactoren veroorzaakt, belangrijk, vooral op het platteland en in de stad Amsterdam in Joodse gezinnen. Deze speelde echter in de gezinnen onzer gevallen geen *bijzondere* rol, omdat bij de keuze van de gezinsvoogden meestal wel rekening werd gehouden met de godsdienst.

Van de zijde der gezinnen werd wel opgemerkt, dat het feit dat de gezinsvoogd deel uitmaakte van eenzelfde geloofsgemeenschap hun dikwijls een zeker vertrouwen had gegeven in die persoon.

Uit opmerkingen van de zijde der gezinsvoogden viel af te leiden, dat door hen zeer stellig een voordeel werd gezien in gemeenschappelijk lidmaatschap van dezelfde kerk. Voor hen betekende het dan het eerste aanknopingspunt, de basis voor hun werk, zij betoogden herhaaldelijk anders niet te weten hoe zij contact zouden hebben kunnen verkrijgen.

Hiervóór werd gewezen op factoren waarmede elke buitenstaander, van wie verlangd wordt dat hij invloed zal uitoefenen op bepaalde gezinnen, rekening heeft te houden. Het zijn factoren, die beslissend zijn ten aanzien van de meerdere of mindere toegankelijkheid van die gezinnen.

Daar de gezinnen van dit materiaal een sterke mate van geslotenheid eigen bleek te zijn, zal men geneigd zijn te concluderen dat men er bij de keuze van de gezinsvoogd rekening mee zou moeten houden dat de maatschappelijke afstand tussen deze buitenstaander en het gezin niet te groot is. Een te kleine afstand bleek echter evenmin effectief te zijn.

Tegenover de eigen familie is er immers nooit die innerlijke bereidheid tot het ondergaan van beïnvloeding als tegenover „een vreemde". Meermalen werd van de zijde der ouders of van de pupillen zelf de opmerking gemaakt, dat familie nooit die hulp kon geven als „een gezinsvoogd", waarmede zij dan „een volkomen buitenstaander" bedoelden.

Moeder Andriessen (no. 89) ging zelfs zo ver, dat zij van mening was dat *alle* alléénstaande moeders, zoals zij, een gezinsvoogd moesten krijgen, die buiten de familie stond, omdat alléén zo iemand „een enorme morele steun" kan betekenen.

Met familie kreeg men op de duur steeds ruzie.

Maar zelfs indien bij de keuze van een gezinsvoogd met het voorgaande zoveel mogelijk rekening wordt gehouden, blijven de mogelijkheden om de pupillen daadwerkelijk te beïnvloeden beperkt, omdat in elke gezinsvoogdijsituatie zich nog de volgende weerstanden vormen, welke hierna worden besproken.

§ 2. WEERSTANDSVORMING DOOR HET DWINGEND KARAKTER VAN DE GEZINSVOOGDIJ; DE BETEKENIS VAN STRAFRECHTELIJKE TEGENOVER CIVIELRECHTELIJKE ONDERTOEZICHTSTELLING.

De wettelijkheid van het instituut der ondertoezichtstelling veroorzaakt grote weerstandsvorming. De gezinsvoogd verpersoonlijkt steeds in zekere mate de wetgever, althans de kinderrechter. Voor een aantal pupillen is deze situatie zo moeilijk aanvaardbaar, dat de gezinsvoogdij op grond daarvan nooit het effect van werkelijke beïnvloeding verkrijgt. Wij be-

hoeven slechts de twee volgende voorbeelden te noemen om dit de lezer duidelijk te doen beseffen.

Eerste voorbeeld:

De 18-jarige Josina, een verzettype, was in haar jeugd zeer verwaarloosd. Haar vader stierf toen zij 2 jaar oud was. Haar moeder, die haar vertier buitenshuis zocht en Josina veel aan haar lot overliet, hertrouwde spoedig. Kort na de geboorte van een kind werd zij door haar tweede man verlaten en Josina was sindsdien bijzonder lastig en grillig.

Toen Josina 15 jaar oud was, werd de moeder opgenomen in een ziekenhuis, waar geconstateerd werd dat zij een tumor in de hersenen had. Zij weigerde zich te laten opereren, keerde eerst weer naar huis terug, maakte 't leven daar voor ieder weer tot een hel, liet zich tenslotte weer opnemen en stierf kort daarna. Josina, die een ontzettende haat tegen haar moeder koesterde en haar soms mateloos geslagen had, was niet te bewegen geweest haar moeder in het ziekenhuis op te zoeken. Na de dood van haar moeder kwam zij bij een véél oudere gehuwde broer in huis. Daar ging ze dwars tegen alles in en liep tenslotte weg. De broer maakte werk van gezinsvoogdij. De gezinsvoogdes zocht voor Josina een pleeggezin en hielp haar financieel met de verpleegkosten, omdat ze niet genoeg verdiende om die alleen te dragen. Maar telkens veranderde zij van kosthuis.
Zij leed nl. aan enuresis en had een enorme angst in verband met de last, die ze ieder daardoor in haar kosthuizen veroorzaakte. Telkens ontstonden er botsingen in het kosthuis over nat beddegoed. Dagenlang liep ze rond met haar natte goed in een actetas. De gezinsvoogdes riep de hulp van een Medisch Opvoedkundig Bureau in. Zij schreef aan dit bureau o.a. het volgende: „In de 6 maanden tijds, die thans zijn verlopen, heb ik niet het minste contact met het meisje kunnen krijgen. Heel geregeld bezoekt zij mij en telkens smeekt zij mij, met de ogen vol tranen, weer eigen baas te mogen zijn en het pleeggezin te mogen verlaten". „Het enige resultaat dat ik nu bereikt heb, is, dat zij zich bereid verklaart om zich door u te laten onderzoeken".

Het oordeel van de psychiater van het Medisch Opvoedkundig Bureau luidde, nadat het meisje onderzocht was, als volgt: „het heftige en diepgaande verzet, dat Josina heeft tegen bemoeienis door anderen, lijkt mij te wortelen in veel vroegere grote teleurstellingen en afwijzing van haar gevoelens, nog het meest in haar verhouding tot haar moeder. De sterkte van haar afweer is nu vrijwel pathologisch".

„Op opname in een gesloten inrichting" (zoals de gezinsvoogd overwoog) „zou zij naar mijn mening slecht reageren. Zij zou m.i. geen ongelijk hebben als ze dat als onrecht zou voelen. Het lijkt mij het enige, dat haar met nadruk haar vrijheid teruggegeven wordt". Uit financiële overwegingen bleef, ondanks dit advies, de ondertoezichtstelling gehandhaafd.

De pupil zelf oordeelde, nu 15 jaar later, over dit alles als volgt: „Doordat ik eigenlijk altijd op mezelf aangewezen was geweest, was ik erg zelfstandig van aard. Toen m'n moeder in het ziekenhuis werd opgenomen kreeg ik onderdak bij m'n broer en schoonzuster. M'n schoonzuster wilde me de wet voorschrijven. Dat nam ik niet. Ik had al genoeg onder dwang van mijn moeder geleefd. Ze maakte werk van ondertoezichtstelling. Ik herinner me nog heel goed hoe verbitterd ik was, dat ik als een onmondig kind werd beschouwd, dat niets had in te brengen. Ik moest elke 14 dagen naar de gezinsvoogdes toe en vond het iedere keer even erg. Om dat geld voor het kosthuis moest ik die gezinsvoogdij blijven dulden! Ik heb achteraf dikwijls gedacht waarom ik er geen werk van maakte dat een of ander comité voor dat geld zorgde. Ik had dat toezicht toch niet als een verplichting behoeven te blijven aanvaarden? Tenslotte heeft de dokter van het Medisch Opvoedkundig Bureau, bij wie ik in behandeling was om m'n kwaal, een goed woordje voor me gedaan

bij de kinderrechter en zo ben ik er onder uit gekomen! Wat was dat een opluchting!"

Er zij nog aan toegevoegd, dat dit meisje van onberispelijk gedrag was, zeer gezien op het kantoor waar zij werkte en vol ambitie om zichzelf verder te ontwikkelen: op eigen initiatief volgde zij verschillende cursussen in talen en typen e.d. (No. 29.)

Het eerste voorbeeld toont aan, dat zulk een meisje onnoemelijk gekrenkt was door een maatregel van ondertoezichtstelling. Door het onderzoek aan het Medisch Opvoedkundig Bureau kwam naar voren, dat deze ondertoezichtstelling op slag beëindigd en het gehele geval uitsluitend aan de psychiater overgelaten had moeten worden. Dat de gezinsvoogdij bleef voortbestaan naast de behandeling aan het Medisch Opvoedkundig Bureau, was in dit geval een tegenstrijdigheid, die de verbetering van de kwaal alleen in de weg heeft gestaan.

Diepste oorzaak van alle moeilijkheden was hier juist de gestoorde relatie van het meisje tot de moeder, die, zoals zij nu spontaan meedeelde, steeds verzet bij haar had uitgelokt door alles waartoe zij haar altijd had willen *dwingen*. De dwang van de ondertoezichtstelling was daarom funest.

Tweede voorbeeld:

Felix, een 16-jarige M.T.S.-er, was „vreemd" in z'n reacties, had erge angsten en trad zeer agressief op, vooral tegen z'n vader. Hij had reeds jarenlang thuis grote moeilijkheden gegeven. Een oom, die hem tijdelijk in huis had en steeds gedacht had dat het vreemde gedrag van de jongen alléén was toe te schrijven aan het onverstandige optreden van de vader, moest constateren, dat de jongen bij hem even onmogelijk was, en overlegde daarom met de ouders om psychiatrische hulp in te roepen. Door de ouders werd het geval voorgelegd aan het M.O.B. Toen de jongen er echter heen moest, liet hij verstek gaan. Hij wilde per se niet. Oom maakte toen werk van ondertoezichtstelling.

Het gedrag van Felix veranderde tijdens de gezinsvoogdij niet, integendeel, zijn angsten en tevens zijn agressie werden sterker. De toestand van de jongen werd echter nooit gezien voor wat deze later bleek te zijn: psychotisch, zich snel ontwikkelend tot krankzinnigheid.

Een particulier, zonder enige opleiding of ervaring om met dergelijke „patiënten" om te gaan, kon dat ook niet zien.

Afgezien van deze minder geslaagde benoeming, waarop hier niet nader zal worden ingegaan, bleek de ondertoezichtstelling op zichzelf van de aanvang af verkeerd te werken, daar de dwang, die daarvan uitging, Felix prikkelde en drukte. Op grond van deze ongunstige invloed werd het toezicht na ruim 2 jaar opgeheven. (No. 1.)

Beide voorbeelden betroffen zéér moeilijke kinderen. Aan hen viel echter juist het duidelijkst te demonstreren, welke psychische reacties een dwingende maatregel als de ondertoezichtstelling, zelfs al is deze van civielrechtelijke aard, vermag op te roepen.

De onderscheiding in strafrechtelijke en civielrechtelijke ondertoezichtstelling houdt in, dat de strafrechtelijke pupillen per se iets gedaan moeten hebben, dat hun kwalijk genomen wordt door de gemeenschap, terwijl de civielrechtelijke pupillen lang niet altijd iets verkeerds hebben gedaan en niet zo zeer bescherming tegen zichzelf als wel tegen ongunstige (endogene of exogene) invloeden nodig hebben. De strafrechtelijke pupillen zijn dan ook in wezen „toezicht"-pupillen, nl. pupillen, die uit repressief oogpunt „toezicht" en uit preventief oogpunt „gezinsvoogdij" nodig hebben. De civielrechtelijke pupillen daarentegen krijgen in beginsel uitsluitend uit preventief oogpunt een gezinsvoogd. Maar dit is een theoretische onderscheiding. Hoe ondervinden de pupillen zèlf deze onderscheiding? Men zal verwachten, dat de strafrechtelijke pupillen „de dwang" eerder aanvaarden omdat zij weten, dat deze deel uitmaakt van hun straf. De mededelingen tijdens de interviews bevestigen dit.

Uitlatingen als: „ik vond dat toezicht best; in die straftijd heb ik nooit meer iets uitgehaald", duidden er op, dat men in het toezicht alleen een straf zag.

Over het algemeen bleken de reacties der strafrechtelijke pupillen op de vraag naar de betekenis der gezinsvoogdij parallel te lopen met de reacties op het door hen begane strafbare feit. De ondertoezichtstelling was voor hen iets, dat onmiddellijk verband hield met het gepleegde feit. Deze kwam daar zelden meer los van.

De houding van bijna elke strafrechtelijke pupil was: zorgen er zo gauw mogelijk van af te zijn. Het was voor een strafrechtelijke pupil uiterst moeilijk toezicht te aanvaarden, los van de straf en zich om te schakelen wanneer bij de verlengingszitting het toezicht niet meer om het crimineel gedrag, maar als steun voor ouders of kind nog noodzakelijk werd geacht.

Het toezichtkarakter van de strafrechtelijke ondertoezichtstelling is door de pupillen dus nog wel geaccepteerd. Omdat door het toezicht overdreven schuldgevoelens werden gecreëerd („ik vond gezinsvoogdij vreselijk, omdat ik daardoor pas echt voelde als misdadiger beschouwd te worden", „het gevoel van toezicht nodig te hebben, stempelde je tot misdadiger") en dat door verlenging van het toezicht, niet meer in verband met het strafbaar feit gezien, sterke wrokgevoelens werden opgeroepen, is het duidelijk, dat er bijzonder sterke weerstanden tegen verdere beïnvloeding (méér dan alléén toezicht) bestaan.

Uit de interviews met de *civielrechtelijke* oud-pupillen bleek, merkwaardig genoeg, dat ook door hen dikwijls een straffende kant aan de gezinsvoogdij werd gevoeld, hoewel deze als zodanig niet werd bedoeld. Wij

doelen hier niet op die kinderen, die wegens het plegen van een delict civielrechtelijk onder toezicht werden gesteld, omdat deze gevoelens bij hen te verwachten zouden zijn, maar juist op hen, die men juist niet had willen straffen en door een civielrechtelijke maatregel schuld- en wrokgevoelens had willen besparen. Hieruit blijkt, dat het preventieve karakter van de gezinsvoogdij hun niet steeds het vertrouwen gaf, dat de beschermingsgedachte, die aan deze maatregel ten grondslag ligt, hun behoorde in te boezemen. Integendeel. Meestal begonnen zij met voorop te stellen: „ik stond wel onder voogdij, maar ik was toch heus niet „slecht".

Het idee van „toezicht, omdat je iets slechts deed" overheerste. Dit was soms opzettelijk aangekweekt door ouders, die de ondertoezichtstelling uitbuitten om het kind er mee te dreigen en bang te maken. Het strafkarakter had, ook bij civielrechtelijke ondertoezichtstelling, de overhand, doordat de rechtszitting op hen dezelfde indruk maakte. Zo kwam het voor, dat pupillen tot op het interview niet beseft hadden, dat de gezinsvoogdij, over hen uitgesproken, van civielrechtelijke aard was geweest.

Een oud-pupil, die op 17-jarige leeftijd onder toezicht kwam te staan, omdat hij als enige jongen in het gezin voortdurend in conflict was met zijn door en door slappe vader, deelde het volgende mee: „De aanleiding was een kleinigheid" (het typische begin van de meeste geïnterviewden, die onmiddellijk willen doen uitkomen dat zij niet zo slecht waren!). „Mijn vader is een dom mens, tenminste zo zie ik hem. Er waren veel botsingen tussen ons. Dat kwam doordat vader al eerder getrouwd was geweest en met de jongens uit zijn eerste huwelijk geen succes had gehad. Met de enige zoon uit z'n tweede huwelijk zou hem dat niet overkomen — daarom zat hij altijd op mij te hakken, niet op m'n zusjes. Ik moest altijd gecontroleerd worden, moest zelfs bij m'n vader en moeder op de kamer slapen (op m'n 17e jaar nog!). Wat was ik jaloers op m'n zusjes, die elk een eigen slaapkamertje hadden! Ik werd op het laatst opstandig; ik kon het niet meer verkroppen; ik werd brutaal, ik begon mijn zusjes aan te vallen; eens schopte ik mijn zusje onder tafel zó erg, dat ze een bloedend been kreeg, dat was de aanleiding dat m'n vader er werk van maakte. Hij deed aangifte bij de politie, dat ik m'n zusje mishandeld had. Mijn vader had er later erg spijt van dat hij mij voor de rechter had laten komen, omdat mij dit in mijn carrière geschaad heeft. Ik kan immers nooit een gemeentebetrekking krijgen, want ik sta voor goed in het strafregister!" Oud-pupil vertelt hoe hij zich er zelf echter behoorlijk heeft weten door te slaan en nu goed z'n brood verdient. Toen ik hem er op attent maakte, dat hij civielrechtelijk, niet strafrechtelijk, onder toezicht was gesteld en daardoor geen moeilijkheden in zijn carrière had behoeven te hebben, antwoordde oud-pupil uiterst verbaasd: „Maar 't was toch een strafzaak, ik had mijn zusje toch mishandeld? Zo is het me tenminste altijd voorgehouden!" (No. 3.)

In alle strafrechtelijke gevallen werd het gevoel van weerstand tegen de ondertoezichtstelling meestal versterkt door de houding der *ouders*, doordat deze zich aan het feit der ondertoezichtstelling onvrijwillig hadden moeten onderwerpen en deze daardoor als een dwang en een straf ook hun opgelegd voelden. In de civielrechtelijke gevallen deed zich

weer iets anders voor. Terwijl men hen juist had trachten te beschermen tegen psychische schade, trokken zij conclusies, die hun het gevoel gaven dat de ouders „slecht" waren.

Samenvattend merken wij op, dat de maatregel van ondertoezichtstelling, of zij strafrechtelijk of civielrechtelijk is uitgesproken, in beide gevallen een zodanig dwingend karakter heeft, dat bij kinderen en/of ouders vrijwel steeds weerstanden worden opgeroepen.

§ 3. WEERSTANDSVORMING TEN GEVOLGE VAN DE WIJZE WAAROP MEN GEZINSVOOGDIJPUPIL WORDT.

In de vorige paragraaf is de nadruk gelegd op weerstandsvorming enkel en alleen ten gevolge van het wettelijk karakter der ondertoezichtstelling. Thans worde nog gewezen op weerstanden, die zich kunnen hebben gevormd vóórdat het bekend was of het tot ondertoezichtstelling zou komen. Het betreft hier weerstanden, ontstaan naar aanleiding van de tehulproeping van „een instantie". Het gaat om de gehele toedracht, die gewoonlijk aan de *ondertoezichtstelling voorafgaat,* nl.:

1e. om de wijze waarop de hulp van een instantie wordt ingeroepen;
2e. om de persoon, die de hulp inroept en de verhouding tussen deze en het betrokken kind.

(1e). *De wijze waarop de hulp van een instantie wordt ingeroepen.*

In civielrechtelijke gevallen kwam het dikwijls voor, dat een kind *zonder enige voorbereiding* werd opgeroepen door een instantie, kinderpolitie of kinderrechter. Welke schok hem dit gaf, welke weerstanden dit opriep, blijkt uit de volgende spontane mededelingen van enkelen der geïnterviewde pupillen.

Het eerste wat Tinus zei toen hem gevraagd werd of hij zich nog bijzonderheden omtrent de rechtszitting kon herinneren was: „Mijn moeder had me nergens op voorbereid. Ik weet het nog goed, ik moest die dag naar mijn werk en kreeg aan het ontbijt ineens een briefje voor me neergelegd waarin stond, dat ik om 11 uur op de rechtbank moest verschijnen. Mijn moeder had me er niets van gezegd, dat dat zou gebeuren. Ik moest toen eerst naar mijn baas om vrij te vragen. De zitting was vreselijk. Ik had een machteloos woedegevoel over me tegen mijn moeder, tegen mijn oom, die alles aan het rollen bracht en tegen iedereen".

Merkwaardig is, dat tot deze jongen toen helemaal niet is doorgedrongen dat zijn leraar, die hij graag mocht, tot gezinsvoogd werd benoemd. Hij dacht, dat zijn oom „voogd" was geworden, een man, die hij heden nog haat. Verbaasd vroeg hij een paar maal: weet u zeker dat meneer ..... (de leraar) mijn voogd is geweest? Dat was een fijne man. Ik ging graag naar hem toe!" (No. 45.)

Josephus had zijn ouders reeds geruime tijd veel moeilijkheden gegeven door zijn agressieve gedrag. Zijn moeder had ontdekt, dat hij erg onaneerde. Zij gaf hem een ernstige waarschuwing, wees hem op de gevaren aan „zulke" dingen verbonden, trachtte hem bang te maken. Het gevolg was echter steeds grotere agressie, die zich

op tal van momenten thuis ontlaadde. Op een avond trapte hij z'n vaders radio omver. Een paar lampen gingen kapot. Zij vader, razend hierover, hield op weg naar z'n werk een politieagent staande om deze om raad te vragen over z'n zoon. Deze verwees hem naar de kinderpolitie.

Voor Josephus hield hij deze gang naar de kinderpolitie geheim. De jongen bemerkte er daardoor eerst iets van toen zijn moeder hem op een keer vertelde, dat hij de volgende dag voor de kinderrechter zou moeten verschijnen.

Na jaren dat alles ophalend had hij slechts minachting voor de wijze waarop destijds alles gegaan was. Zijn eerste opmerking was, dat hij niet alleen de toedracht tot de ondertoezichtstelling, maar het hele optreden van zijn vader als opvoeder minderwaardig vond.

Door de wijze waarop de ondertoezichtstelling bewerkstelligd werd, toonde hij van het begin af een agressieve houding tegenover de gezinsvoogdij. (No. 3.)

Indien de kinderen wèl waren voorbereid, was de wijze waarop dit gedaan was echter dikwijls van die aard, bv. met *dreigementen*, dat hierdoor bij voorbaat weerstanden waren opgewekt.

Het volgende voorbeeld illustreert dit.

Stien woonde alléén met haar moeder samen. Moeder was bevriend met de benedenbuurvrouw, die een 20-jarige zoon had. Ze animeerde het contact tussen haar dochtertje en die jongen aanvankelijk, maar toen dat te innig werd, werd moeder, onevenwichtig als ze was, jaloers, maakte ruzie met de buurvrouw, die ze verweet dat zij „de kinderen" 's avonds alléén samen in de woning liet en dreigde haar dochtertje telkens met de woorden: „Pas op, ik ga naar de kinderpolitie". Dit ging een hele poos zo door, tot moeder eindelijk ernst maakte met haar dreigementen.

Oud-pupil zegt nu: „Misschien was 't wel goed, dat er toezicht kwam, dat kan ik niet beoordelen, maar ik heb het gevoel, dat ik er alleen nog dwarser en nerveuzer door geworden ben dan ik al was. Door die hele geschiedenis ben ik zo angstig geworden. Toen ik onder toezicht stond had ik het gevoel, dat iedereen op straat mij er op aankeek. Er ging telkens een „schok" door mij heen als de gezinsvoogdes op bezoek kwam". Deze pupil lijdt thans nog onder vele angsten. (No. 51.)

Het dreigen met kinderpolitie of het inroepen van hulp van de politie, kan, als het een *gewoonte* van de ouders is geworden, leiden tot volkomen onverschilligheid bij het kind. Onverschilligheid bleek dikwijls nog moeilijker te doorbreken te zijn dan andere weerstanden. Een enkel voorbeeld.

Jet had sinds 2 jaar verkering met een jongen, die haar vader niet aanstond. De vader, die van z'n vrouw af was, had in de scheidingsperiode herhaaldelijk met kinderrechter en voogdijraad te maken. Een jaar geleden had hij bij de kinderpolitie veel succes gehad na klachten dat z'n zoontje door zijn eerste vrouw niet goed verzorgd zou worden: het kind mocht toen bij hem in huis komen. Daarom riep hij ook nu de kinderpolitie te hulp voor z'n dochter. Het meisje werd ontboden en er werd ernstig met haar gepraat. De toestand veranderde echter niet. Vader ging daarna telkens opnieuw met dezelfde klachten naar de kinderpolitie. Tenslotte, nadat Jet bij haar verloofde was gaan inwonen en de vader de kinderpolitie verzocht had haar daar vandaan te halen, werd een request tot ondertoezichtstelling ingediend. Thans, zoveel jaren later, herinnert Jet zich spontaan alléén de gesprekken met de kinderpolitie; van de gezinsvoogdij weet ze zich niet dan met de grootste moeite nog iets te herinneren; ze zei: „die gezinsvoogdij heeft voor mij niets meer betekend" en liet er verontwaardigd op volgen: „Ik ging toen toch al 3 jaar met die jongen en was intussen al ongeveer een jaar van huis! M'n vader kon in mijn

gevoelens ten opzichte van hem niets meer veranderen; dat kon hij ook niet dwingen met dat toezicht". De houding, dat gezinsvoogdij „onzin" was, heeft zich van het begin af bij dat meisje vastgezet, omdat ze geen respect had voor haar vader en zo gewend was geraakt aan instanties als de kinderpolitie, dat het toezicht voor haar niets nieuws betekende. (No. 68.)

Het verwijt van geen of verkeerde voorbereiding treft echter niet alleen de ouders. Ook schoolhoofden en andere instanties maken zich hieraan schudig. Wij zien dit in verschillende gevallen.

Wouter had met andere jongens van school een vast groepje. Eén van de jongens stond moeder niet aan. Ze vertrouwde hem niet, wilde haar zoontje uit zijn buurt houden, maar dit lukte haar niet. Op een keer ontdekte zij onder de divan nieuw speelgoed: een geweer, blokken e.d. Ze schrok en ondervroeg haar zoontje wat dat te betekenen had. Hij vertelde dat zijn vriendje, de bewuste jongen, hem dit in bewaring had gegeven. Even later kwam uit, dat die jongen dat speelgoed uit een winkel had weggenomen. Moeder, die geen zin had om naar de moeder van die jongen toe te gaan, besloot met de meester te gaan praten. Die moest het maar uitzoeken en die jongens onder handen nemen. Nadat moeder met de meester had gesproken, hoorde zij er eerst niets meer van — tot, opeens de politie kwam! Zij was daarover erg verontwaardigd: „Ik had toch nooit mijn eigen zoon bij de politie willen aangeven, want hij had nog nooit tevoren iets gedaan wat niet deugde! Kort daarop moesten al die jongens voor de kinderrechter komen. Ik hoor het die kinderrechter nog zeggen: deze jongens behoeven niet gestraft te worden, maar zij krijgen een gezinsvoogd". Met de gezinsvoogd heeft moeder, en ook Wouter, van de aanvang af op gespannen voet gestaan. Hun weerstand tegen de gezinsvoogdij was enorm. De hevige reactie, nu na bijna 20 jaar, waarbij spontaan eerst de verontwaardiging over de hele toedracht en dan pas over het optreden van de gezinsvoogd werd geuit, duidde er wel op hoe de toedracht en de hele latere houding sterk verband met elkaar hielden. Van het moment af dat het schoolhoofd had verzuimd de moeder in te lichten en de eer te geven die haar toekwam, groeide de weerstand, die nimmer meer werd overwonnen. (No. 93.)

Veel voorkomend in gezinsgevallen was, dat er *stiekem* een klacht werd ingediend door buren of familie, dikwijls *anoniem*. Op de vraag naar de toedracht reageerden ouders en pupillen dan met een stortvloed van verontwaardigde uitroepen. Zij vielen over hun woorden als zij wilden uitleggen, dat juist die buren niet deugden; die buren hadden onder toezicht moeten staan!

Vertellend hoe het verder met die gezinsvoogdij liep, zeiden zij dikwijls, dat ze op de persoon van de gezinsvoogd weliswaar niets hadden aan te merken, maar dat het maar goed was dat hij zelden kwam: „anders hadden we 't hem lastig gemaakt, daar kunt u van op aan, want onze kinderen hadden geen toezicht nodig!"

(2e) *De persoon, die de hulp inroept en de verhouding tussen deze en het betrokken kind.*

De vijandigheid is persoonlijker getint al naarmate de persoon, die als klager optreedt tot kind en/of ouders, staat in een nauwere verhouding

en in een verhouding, die op zichzelf reeds met spanningen geladen is. Ik denk hier vooral aan de vele gevallen waarin òf de vader òf de moeder klager is geweest, en met de klacht beoogt de ander direct te treffen.

Een sprekend voorbeeld hiervan was het geval van Coby. Haar vader schreef brief op brief aan de kinderrechter, waarin hij betoogde, dat zijn enige dochter door zijn gewezen vrouw moreel verkeerd beïnvloed werd en op die grond aan haar ontnomen moest worden. In werkelijkheid misgunde hij zijn vrouw dit dochtertje. Hij was er daarom op uit belastend materiaal te verzamelen om te kunnen bewijzen, dat het kind in een verkeerde omgeving vertoefde. Coby zelf vertelde: „Vader liet geen middel ongebruikt om het klaar te spelen mij bij moeder vandaan te krijgen. Uit plagerij wilde hij bewerken, dat ik tot m'n 21ste jaar naar een gesticht zou gaan. Zo kwam ik onder gezinsvoogdij, zgn. om mij te beschermen tegen mijn „slechte" moeder! Moeder is altijd heel goed voor me geweest en ik ging door dit alles steeds meer van haar houden, want ze had het erg moeilijk. Mijn vader gunde ons niets. Maar moeder zei altijd: Kind, we moeten ons trachten te schikken en dat kan zolang wij het samen maar goed hebben. Zo hebben we bv. de gezinsvoogdes ook altijd beleefd ontvangen". (No. 124.)

Zodra één van beide ouders klachten indiende of om maatregelen verzocht, was de mogelijkheid aanwezig dat dit niet geschiedde namens de ander, maar in wezen gericht was tegen die ander. Dit was steeds het geval wanneer één der ouders klaagde over een kind, dat na echtscheiding aan de andere partij was toegewezen. Maar het kwam ook voor als ouders bij elkaar waren, zoals in het gezin Geerts.

Vader Geerts klaagde over de verkering, die zijn oudste dochter had aangeknoopt met een jongen, die hem niet aanstond. Hij beweerde, dat de jongen niet deugde en haar slecht beïnvloedde. In werkelijkheid betekende de klacht bij de kinderpolitie een uiting van machtsvertoon, waaraan vader Geerts, die zich alle invloed in zijn gezin had voelen ontglippen, behoefte had. De kinderen Geerts merkten bij de vraag naar de toedracht dan ook spontaan op, dat het optreden van vader de ondertoezichtstelling bewerkt had. Met vader, die niet in tel was en sindsdien helemaal „er uit lag", waren ze nu allen gebrouilleerd. En van de gezinsvoogdij hadden zij zich nooit iets aangetrokken. (No. 52.)

Het vorenstaande toont aan, dat er weerstanden tegen de gezinsvoogdij bestaan welke in wezen gericht zijn tegen de personen, die de maatregel van ondertoezichtstelling uitlokten (een der ouders, een schoolhoofd, buren) en welke, indien zij overgedragen worden op de persoon van de gezinsvoogd, moeilijk te doorbreken zijn.

§ 4. BETEKENIS VAN DE RECHTSZITTING.

Wij hebben nu gezien dat er weerstanden bestaan door de wettelijkheid van de maatregel en de wijze waarop de maatregel wordt uitgelokt. Er kunnen echter ook later nog weerstanden ontstaan door de manier waarop het feit der ondertoezichtstelling aan de betrokken pupil pleegt te worden meegedeeld.

Aan de oud-pupillen en hun ouders was nl. gevraagd, welke herinnering zij hadden aan de rechtbankzitting. Het was merkwaardig dat, terwijl sommige pupillen zich niets van een zitting herinnerden, bij een groot aantal andere hevige emoties werden opgeroepen, alsof de zitting nog gisteren had plaats gehad.

Deze emoties betroffen slechts gedeeltelijk de punten, die de werkers op het terrein van de kinderbescherming zouden verwachten. Hadden de laatsten er bv. dikwijls over gestreden of de rechter al of niet een toga moest dragen, door de pupillen werd deze kwestie nooit ter sprake gebracht. Met het afschaffen van het familieverhoor bleek men daarentegen wel werkelijke moeilijkheden uit de weg geruimd te hebben. In de jaren 1930—1936 was het familieverhoor nog gebruikelijk. Telkens werd van oud-pupillen of ouders de klacht vernomen, dat familie, die men nauwelijks kende, zich naar aanleiding van het familieverhoor ineens met hen ging bemoeien. Dergelijke ongewenste inmenging veroorzaakte dan slechts nieuwe spanningen in een toch reeds geladen atmosfeer.

Ook het streng handhaven van „gesloten deuren" bleek belangrijk te zijn. Wij kunnen een voorbeeld noemen van een oud-pupil, die bezwaar maakte tegen de aanwezigheid van iemand, die hij kende.

Tinus deed het volgende verslag: „van die rechtbankzitting weet ik nog precies alles. Direct toen ik de zaal binnenkwam zag ik een meisje zitten, dat ik kende. Ze zat er als toehoorster. Ik kende haar doordat ze boven mijn baas woonde. De rechter praatte even tegen mij en toen moest ik de zaal uit. Ik vond dat vreselijk. Ze konden wel van alles zeggen. En dat meisje zou dat allemaal horen en misschien aan mijn baas oververtellen.

Daardoor ben ik me bij mijn baas voortdurend onzeker blijven voelen en tenslotte bij hem weggegaan". (No. 45.)

Wanneer wij de mededelingen en opmerkingen over zitting en kinderrechter samenvatten blijkt, dat, afgezien van de togakwestie en zelfs ook van de andere twee punten, het familieverhoor en de gesloten deuren, tal van kleine onachtzaamheden in het beleid der zitting persoonlijke gevoeligheden van de gedagvaarden raken en daardoor op de zitting sterke weerstanden tegen de ondertoezichtstelling oproepen. Zo uitten vele ouders hun verontwaardiging over de wijze waarop de kinderrechter hun had te kennen gegeven, dat zij als ouders de schuld droegen.

De pleegvader van Maarten bv. gaf daarvan als volgt blijk: „de kinderrechter durfde te beweren, dat Maarten niet zo geworden was als ik, zijn pleegvader, beter voor hem was geweest. Dat griefde mij diep, want ik had alles voor de jongen over gehad, alles met hem geprobeerd; zo iets stemt je bitter. U begrijpt, dat ik daardoor ook niet erg gesticht was over de benoeming van een gezinsvoogd". (No. 7.)

De ouders van Felix zeiden: „Wij hadden gezinsvoogdij nooit gewild, de familie bedisselde het. Op de zitting had de kinderrechter de onvoorzichtigheid om tegen

Felix te zeggen: als je moeilijkheden hebt, ga je maar naar je oom toe. In ons als ouders stelde hij dus geen vertrouwen". (No. 1.)

De vader van Huib zei: „Ik wist wel dat wat Huib misdreven had verkeerd was. Maar de manier waarop de kinderrechter tegen mij zei, dat ik als vader niet deugde en daarom een gezinsvoogd naast mij nodig had, was een klap in mijn gezicht. Met de gezinsvoogd had ik dus niet veel op". (No. 4.)

En de vader van Lex: „De kinderrechter zette mij neer alsof ik een schurk was. Hij zei zo maar, dat ik mijn kind geen opvoeding gaf. Hij ging eenvoudig af op een rapport van een rechercheur, een man, die iets tegen mij had. Het was een schande, dat hij op die gegevens afging en een gezinsvoogd benoemde". (No. 40.)

Het stuitende voor enige ouders was, dat er ook wel eens tegen hen aantijgingen werden geuit in het bijzijn der kinderen.

Ook opmerkingen van de raadsman of raadsvrouw bleken een diepe indruk op de kinderen te kunnen maken. Dit blijkt uit een opmerking, dat het enige wat men zich van de zitting wist te herinneren was, dat een advocaat aan de kinderrechter trachtte uit te leggen dat alles de fout van de vader was.

Verschillende malen spraken ouders er ook hun verontwaardiging over uit dat dingen, die zij vóór de zitting aan kinderpolitie of ambtenaren voor de kinderwetten vertrouwelijk „onder 4 ogen" hadden gezegd betreffende de verhouding tot kind of echtgenoot, tot hun grote ontsteltenis niet alleen aan de kinderrechter bleken te zijn overgebracht, doch door deze, in de zitting, in bijzijn van echtgenoot en kind, hardop werden herhaald!

Niet alleen ouders voelden zich gekrenkt, ook een kind voelde zich soms gegriefd door de wijze waarop ter terechtzitting over persoonlijke aangelegenheden werd gesproken.

Zo deelde Josina in tranen mee:

„Die zitting herinner ik mij nog goed. Ik was erg opstandig en verbitterd toen ik er heen ging en kwam er diep gekrenkt vandaan. Ik had nl. een kwaal (enuresis). De kinderrechter besprak die uitvoerig op de zitting en zei, dat ik daarom onder toezicht kwam. (No. 29.)

Datzelfde gevoel van machteloosheid hadden veel oudere pupillen. Meermalen werd opgemerkt:

„De rechter geloofde alles wat mijn moeder zei; ik werd daar ontzettend opstandig van, ik was woedend dat er iemand over mij werd aangesteld, ik wilde mij er tegen verzetten, maar kon niet" of „ik kreeg geen kans om zelf iets te zeggen, ik had die kinderrechter willen uitleggen waarom het eigenlijk ging. Een meneer, een soort advocaat, zei dat dan wel, maar niet zoals ik het zelf gezegd zou hebben".

Bram, een felle jongen, voegde daar aan toe: „ik voelde hoe ik ieder in die zaal ging haten, ik haatte die gezinsvoogd al, voordat ik wist wie het was". (No. 21.)

Hoewel uiteraard vele ouders en kinderen door hun houding dikwijls de vorenaangehaalde opmerkingen van de officiële personen en instanties hebben uitgelokt, valt het ons toch op hoe kwetsbaar, ook ogenschijnlijk asociale ouders en kinderen zijn en hoe diep dergelijke commentaren in een officiële bijeenkomst hen kunnen raken. Het vorenstaande accentueert nog weer eens hoe voorzichtig het persoonlijk gerichte woord ter zitting gehanteerd moet worden. Doch niet altijd. Soms toch bleek een enkele scherpe persoonlijke opmerking, vooral in strafzaken, naar aanleiding van het gepleegde strafbare feit, zeer raak en opbouwend te kunnen zijn.

Flip bv. herinnert zich van de zitting hoofdzakelijk, dat de Officier van Justitie hem schilderde als een beroepsmisdadiger, die nog vele malen voor hem zou verschijnen. Dit maakte ontzettend veel indruk. Hij vindt het nog steeds vreselijk, dat er toen zo over hem werd gedacht. Het viel hem mee, dat hij er met gezinsvoogdij afkwam en hij benutte deze kans om te tonen dat hij geen misdadiger was. (No. 108.)

Anton (no. 84) en Pieter (no. 91) verklaarden, dat zij de kinderrechter „zeer streng" hadden gevonden. De zitting had „ontzettende indruk" op hen gemaakt: zij pasten wel op dat hun dat nooit weer overkwam!

Een opmerking van een advocaat, die bagatelliseert wat er in werkelijkheid is gebeurd, kan echter ineens de zaak weer bederven. Dit bewijst de uitlating van Paul (no. 9), die nonchalant als enige herinnering aan de zitting releveerde, dat zijn raadsman het delict, dat hij pleegde, maar een kwajongensstreek noemde: „dat was het ook, een gezinsvoogd was dus overbodig!"

Hoe jonger de kinderen waren des te minder herinneringen waren er aan de zitting overgebleven. Leentje bv., een licht debiel meisje, dat op 12-jarige leeftijd wegens het wegnemen van poppen en poppenwagen uit een speelgoedwinkel voor de kinderrechter had moeten verschijnen, verklaarde zich er totaal niets meer van te herinneren. Haar moeder echter herinnerde zich alles nog zeer goed. Vader was geweldig geschrokken van de oproep. Hij wilde niet meegaan, excuseerde zich om zijn werk. Moeder ging er dus met Leentje heen. De kinderrechter was nogal bars tegen haar; hij zou gezegd hebben: „het is heel erg wat je gedaan hebt!" Maar Leentje was niet onder de indruk gekomen. Ze waren de rechtbank nog niet uit of zij had gevraagd: „Moe, mag ik nu een ijsje?" (No. 19.)

De hierboven weergegeven mededelingen zijn alle afkomstig van Amsterdamse pupillen. Door de Groningse pupillen werden geen opmerkingen van enige betekenis over de zitting gemaakt.

Evenals de kinderrechter of Officier van Justitie ter terechtzitting door hun houding weerstanden kunnen opwekken, kunnen uiteraard ook

de gezinsvoogden, zodra zij hun taak beginnen door ontactvol optreden, koele ontvangst, door hun hele persoonlijkheid weerstanden wekken of bestaande weerstanden versterken (men herinnere zich hetgeen in dit verband reeds in Hoofdstuk IV werd gezegd).

Immers zodra de gezinsvoogd is benoemd, is voor velen „de nederlaag" een feit geworden. Als eerste reactie tegen deze figuur is van de zijde van toch reeds negatief ingestelden geen andere te verwachten, dan een van afweer en verzet. Met tal van hun primitiefste gevoelsreacties zijn zij er op uit hem aan te vallen of van zich af te houden. Vandaar dan ook, dat elk positief feit, dat afkeuring verdient, breed wordt uitgemeten.

Daartegenover staat dat, daar de gezinsvoogd officieel door de kinderrechter benoemd is, hij in het oog van de pupillen en hun ouders ook weer een zeker aanzien geniet, dat bijzondere verwachtingen wekt. Al is er een weerstand, men wil toch respect kunnen hebben. Groot was dan ook de minachting wanneer men ontdekte, dat zijn gezinsvoogd een slechte naam had. Het was verbazingwekkend hoe spoedig pupillen, zelfs in een grote stad als Amsterdam, uitvonden hoe hun gezinsvoogd bv. in een plaats waar hij vroeger had gewoond, bekend stond, hoe zijn gezinsleven was, of hij gescheiden was, etc.

§ 5. DE BETEKENIS VAN OPNEMING TER OBSERVATIE EN VASTZETTING.

Ondertoezichtstelling kan consequenties met zich meebrengen van opneming ter observatie en vastzetting, somtijds ingrijpende maatregelen (berustend op de artt. 373 m, n en o B.W.), die aan de ondertoezichtstelling een bijzonder karakter geven. Deze zijde van de ondertoezichtstelling is echter, zoals in Hoofdstuk II werd uiteengezet, buiten beschouwing gelaten. Althans de ernstigste vastzettingsgevallen zijn niet in het onderzoek betrokken. Een aantal kinderen evenwel, dat een korte observatie- of gestichtsperiode had doorgemaakt, werd wel onderzocht. In die gevallen kan nu worden nagegaan welke invloed zulk een periode op de houding van de pupillen tegenover de gezinsvoogd heeft. Het zou denkbaar zijn, dat door een verblijf in een observatiehuis of opvoedingsgesticht alle aanvankelijk bestaande weerstanden van de pupillen ten opzichte van het eigenlijke toezicht door de gezinsvoogd ineens doorbroken zijn. Waar het er hier om gaat te onderzoeken, welke invloed een verblijf in een bepaald soort inrichting heeft op de houding van de pupil ten opzichte van de gezinsvoogdij, dient evenzeer gedacht te worden aan een aan het toezicht voorafgaande *voorlopige detentie*, meestal in hetzelfde observatiehuis ondergaan, als aan het verblijf in een inrichting krachtens een voorlopige ondertoezichtstelling.

Wij hebben nu onderscheid gemaakt tussen:

a) gevallen waarin de periode in observatiehuis of andere inrichting onmiddellijk aan het toezicht voorafging;

b) gevallen waarin het toezicht onderbroken werd door een periode in observatiehuis of andere inrichting.

a) Uiteraard maakt het verschil, of men, vóórdat het toezicht begint, als voorlopig gedetineerd, als strafrechtelijke pupil of als civielrechtelijke pupil eerst enige tijd ter observatie opgenomen is geweest. De voorlopig gedetineerde pupil immers verkeert in onzekerheid over het vonnis, weet dus nog niet òf hij er met een ondertoezichtstelling „af" zal komen; de civielrechtelijk voorlopig onder toezicht gestelde echter weet reeds, dat hij onder toezicht is gesteld en heeft tijdens het verblijf in het observatiehuis dikwijls reeds contact met de gezinsvoogd.

Hoe sterk de angst door onzekerheid bij een strafrechtelijke pupil kan zijn illustreert het geval van Pieter (no. 91), die zich aldus uitdrukt:

„Ik heb eerst (vóórdat ik onder toezicht kwam) een hele tijd, „wel 3 of 4 maanden", in een observatiehuis gezeten. Daar hoorde je van de ene jongen dat hij naar de tuchtschool in Nijmegen, van de ander dat hij naar Amersfoort moest; zoiets had ik ook verwacht. Al die tijd leefde ik in een enorme spanning. Op zichzelf vond ik het er niet naar. Als 't een vacantiekolonie was geweest, zou je zeggen dat 't er prettig was geweest. We voetbalden veel — ik was de aanvoerder —; ik mocht er in de keuken werken, dat mocht alleen als je goed oppaste! Ik mocht 's avonds tekenen. Dat was m'n grootste liefhebberij — en is dat nog! 't Enige echt akelige moment was eigenlijk als m'n vader en moeder op bezoek kwamen. M'n vader huilde. Ik had hem nog nooit zien huilen. Dan voelde je ineens waarom en dat je „slecht" was. Die uitspraak van de kinderrechter viel me toen enorm mee, al was 't feit dat ik een gezinsvoogd kreeg een klap in 't gezicht van m'n vader, want m'n vader was heel streng. Van dat toezicht, dat „maar kort" duurde, heb ik per slot niet veel gemerkt.

Men ziet hier hoe het verblijf in het observatiehuis tegenover het ondervinden van het toezicht in de herinnering van de oud-pupil een heel andere afmeting heeft verkregen. In werkelijkheid duurde het observatiehuisverblijf 1 maand, het toezicht een jaar!

De interviews met de oud-pupillen, die voorlopig gedetineerd waren geweest, wezen er over 't algemeen op, dat het feit, dat zij in een observatiehuis geweest waren, door de meesten psychisch als iets zeer onaangenaams was ondervonden, al viel het verblijf zelf hun dikwijls wel mee. Drie hunner vonden het bepaald zeer onaangenaam om er iets over te zeggen en wilden alléén over hun ervaringen met de gezinsvoogdij praten. Twee beschreven voornamelijk de schok, die zij ondergingen door plotseling uit hun werk gehaald en opgesloten te zijn; al het andere wat daarop volgde, het verblijf in het observatiehuis, de rechtszitting en de onder-

toezichtstelling, was in hun herinnering sterk verbleekt. Een jongen als Pieter kwam na dit verblijf duidelijk in een vrij onverschillige houding tegenover de gezinsvoogdij te staan; hij voelde tegen die maatregel, na de detentie, geen weerstanden, maar nam die ook niet meer zo au serieux!

Er waren evenwel ook pupillen voor wie het verblijf in een observatie-inrichting een andere betekenis had gehad, en daardoor ook het toezicht. Dat waren bv. zij voor wie de tijd in het tehuis een rustperiode had betekend, waarin zij zich veilig voelden, bevrijd van druk en spanningen thuis.

Zo was Henk (no. 41) blij „er uit" te zijn; hij paste zich in het observatiehuis bijzonder snel aan, voelde zich er geheel op zijn gemak.

Ook voor Daan (no. 42) was het observatiehuis een vluchthaven, een bescherming tegen de werkelijkheid, waaraan hij zich nooit wist aan te passen. Daan maakte de observatieperiode zeer passief door; hij zag alleen gedurende het hele verblijf tegen het ontslag op als tegen een berg. Hij had een enorm minderwaardigheidsgevoel en zag er tegen op in de buitenwereld, thuis, op straat, op kantoor, te ondervinden dat men wist wat er was voorgevallen en waarom hij zo lang was weggeweest. Hij was bang voor zijn vader, omdat deze nu ook alles van hem wist.

Zowel Henk als Daan hadden een zekere tegenzin tegen de gezinsvoogdij, omdat het toezicht betekende, dat er nu een gezinsvoogd was, die van hen verlangde dat zij zich moeite zouden geven zich aan te passen aan het eigen milieu, dat voor hen voortdurende botsingsmomenten inhield. Beiden hebben zij zich enigszins aan de leiding van de gezinsvoogd onttrokken.

De enige voorlopig gedetineerde pupil, die positief stond zowel ten opzichte van de observatieperiode als van het toezicht, was Arnout (no. 11). Dit hield evenwel verband met het feit, dat hij de psychiater, die hem in de inrichting behandeld had, tot gezinsvoogd kreeg. Deze jongen verkeerde destijds, toen hij op aandrang van zijn vader van het huis van bewaring werd overgeplaatst naar een observatie-inrichting in een toestand van ernstige psychasthenie: hij had een drukkend gevoel boven de ogen, hoorde niet meer wat de mensen tegen hem zeiden, stond vreemd tegenover eigen belevingen en waarnemingen en leefde in een waan. Na 4 weken was hij deze klachten totaal kwijt, zijn hele psychische toestand was verbeterd. Hij kreeg een voorwaardelijke veroordeling en werd onder toezicht gesteld van een der psychiaters, die hem in de inrichting behandeld had.

Hij is vol lof over de gehele behandeling, het verblijf in het tehuis en de wijze waarop hij werd voorbereid op de rechtszitting en de ondertoezichtstelling. Voldaan zegt hij: „Ze vertelden me, dat ik onder toezicht zou komen van één van de doktoren; dat is toen ook gebeurd". „Ik ben wel één van de succesnummers ge-

worden." „Die dokter heeft me helemaal vrij gelaten en is als gezinsvoogd niet anders tegen mij geweest dan vóór die tijd. Ik heb hem, toen ik vrij was, ook misschien nog maar één keer gezien. Wel ging ik geregeld naar de directeur toe."

Deze oud-pupil vindt, dat al zulke jongens, als hij toen, op dezelfde wijze moeten worden aangepakt.

„Dat was prima." „Als ik ooit „strafrechtelijk" behandeld zou zijn, dan zou ik precies de andere kant opgegaan zijn, want alles wat dwang betekende, vooral in die jaren, was voor mij een reden om er regelrecht met m'n kop tegen in te gaan. Omdat alles gedaan werd om mij tot rust te laten komen en „vrij" te laten, m'n psychische moeilijkheden, die oorzaak van alles waren, te leren kennen, heeft, ondanks de opsluiting, deze tijd veel voor mij betekend en een ommekeer in me teweeg gebracht."

De mededelingen van Arnout zijn uiterst belangwekkend. Zij tonen aan dat men, als een psychisch-zieke beschouwd, het gehele gevoel van „opgesloten" te zijn, van „straf" en verzet kan verliezen.

De civielrechtelijk onder toezicht gestelde pupillen, die vóór de werkelijke aanvang van het toezicht ter observatie werden opgenomen in een inrichting, waren in dit materiaal alléén zgn. conflictkinderen, nl. zij, die binnen het eigen gezin voortdurend in botsing waren geweest met ouders, broers of zusjes. Wat hen betrof was het *moment* van terugkeer in het milieu beslissend voor de betekenis, die het toezicht zou verkrijgen. Was dit moment bv. te vroeg gekozen, dan kon de weerstand tegen de bemoeiing van de gezinsvoogd zo enorm groot zijn, dat deze niet meer te doorbreken was.

Jansje (no. 107) bv. beseft, dat het feit dat zij na ontslag uit het observatiehuis weer naar huis moest, betekende dat de gezinsvoogdes er op uit zou zijn om haar thuis te houden en de moeilijkheden in het eigen milieu te effenen. Haar verzethouding tegen de ouders, die de opneming bewerkstelligd hadden, was in 3 maanden tijds in het observatiehuis nog niet verminderd. De allerlaatste tijd was er alleen een enkel symptoom geweest, dat er wel iets zou kunnen veranderen. Terugkeer naar huis was echter nog steeds iets waarvoor zij bang was. Het gevolg was, dat zij, toen zij precies na 3 maanden „vrij" was, in plaats van steun bij de gezinsvoogdes te zoeken, deze vermeed en hulp bij een ander vroeg.

Daar het evenwel niet de bedoeling van observatie is dat deze langer dan een bepaalde termijn duurt, komt men in de practijk in botsing met de normen van het instituut der gezinsvoogdij zelve, zodra blijkt dat terugplaatsing thuis onmogelijk is.

In het geval van Dirk was men door observatie tot het inzicht gekomen, dat er conflicten waren met zijn vader, die niet zo spoedig zouden zijn te ontwarren. Hij werd daarom na ontslag uit het observatiehuis *bij de gezinsvoogd in huis* geplaatst. De verhouding tussen hem en zijn vader

werd hierdoor, vooral van zijn vaders kant, echter alleen nog méér gespannen dan tevoren, zodat bij beëindiging van het toezicht terugkeer in het gezin *extra* moeilijk was. (No. 114.)

b) Had opneming in een inrichting *tijdens* de gezinsvoogdij-uitoefening plaats, dan bleek het geen verschil te maken of men strafrechtelijk of civielrechtelijk pupil was. De invloed van de ervaring der „opsluiting" op de houding ten opzichte van de gezinsvoogd ging dan zeer sterk één richting uit. De pupil zag in de gezinsvoogd, die de opsluiting bewerkt had, dus een straffende figuur, in de gezinsvoogdij een straf. De weerstandsvorming, voortvloeiend uit de wettelijkheid der ondertoezichtstelling, die hiervóór ter sprake gebracht werd, werd hierdoor soms duidelijk versterkt.

Greta deelde mee: „Ik wilde dat ik nooit onder gezinsvoogdij geweest was, ik vond het vreselijk. De kinderrechter en gezinsvoogdes geloofden altijd wat m'n moeder zei en mij nooit. Ik werd daar ontzettend opstandig van. Ik heb me dan ook altijd tegen die gezinsvoogdes verzet. De dwang, die er van dat toezicht uitging, benauwde me soms vreselijk, maar andere keren kon 't me ook ineens niets schelen en ging ik juist m'n gang. Op zekere dag moest ik ineens bij de kinderrechter komen: ik moest voor 3 maanden naar een inrichting — waarom weet ik nòg niet. Hierdoor ben ik nog dwarser tegen die gezinsvoogdij geworden dan ik al was, en ik dankte de hemel toen ik „er onder uit" was door m'n trouwen". (No. 25.)

Om te voorkomen dat de houding ten opzichte van de gezinsvoogdij te zeer in negatieve zin zou worden beïnvloed, bleken voorbereiding en de opneming, uiteenzetting van de motieven aan pupil en ouders en contact met de pupil gedurende zijn verblijf in de inrichting van het grootste belang te zijn. Dit blijkt uit het geval van Harry.

Harry werd tot het inzicht gebracht dat *observatie* noodzakelijk was, opdat de gezinsvoogd zou weten hoe hij hem verder het best zou kunnen helpen. De gezinsvoogd had hem uitgelegd dat hij bv. wilde weten voor welk *werk* hij het meest geschikt zou zijn. Het accent op dit laatste, in plaats van op „bijzondere tucht", had een speciale waarde!

Harry had telkens ruzie met zijn vader. Hij voelde zich thuis verongelijkt. Na 3 maanden van toezicht ondervond de gezinsvoogd, dat „er geen land met hem te bezeilen was"; hij voerde de hele dag niets uit en was eigenwijs en brutaal. Z'n vader, die zelf werkloos was, wilde hem 't huis uit hebben. De gezinsvoogd verzocht de kinderrechter om Harry voor enige tijd in het observatiehuis op te nemen. Harry's houding bij binnenkomst in het observatiehuis was die van: „je doet me toch niets"! In zijn ogen was de opneming niet voldoende gerechtvaardigd. Hij zag eerst nog niet duidelijk in waarom het nodig was. Langzamerhand begon hij echter, doordat de gezinsvoogd zelf geregeld met hem praatte, te begrijpen dat het in zijn eigen belang was zich van een betere zijde te laten zien. Aan het einde van zijn verblijf (na 3 maanden) was de conclusie, dat hij getoond had wel anders te kunnen en beslist goede eigenschappen te bezitten. Gestichtsopvoeding werd daarom voor hem absoluut niet nodig geacht.

Deze oud-pupil was thans een en al appreciatie voor de wijze waarop hij destijds behandeld was door kinderrechter en gezinsvoogd, die zo goed begrepen hadden dat er eerst eens geprobeerd moest worden wat er in hem zat, voordat hij aan werk geholpen werd. Hij beschouwde het verblijf in het observatiehuis nu geheel van de psychotechnische kant, was een en al lof over de werkkring, waarin de gezinsvoogd hem na ontslag geplaatst had. Hij was 18 jaar in die betrekking gebleven! Van zijn verblijf in het observatiehuis herinnert hij zich verder, dat hij niet als andere jongens behandeld behoefde te worden, omdat hij „niet slecht" was. Hij hielp bv. in de keuken en mocht boodschappen doen. Het oordeel over zijn gezinsvoogd was zeer waarderend: „ik had een voogd uit duizenden, hij was net een vader voor me". (No. 10.)

Dat „vastzetten" na verloop van enige tijd nodig wordt, is nu eens een symptoom van een slechte verstandhouding tussen pupil en gezinsvoogd, waardoor botsingen worden uitgelokt, dan weer een bewijs van onvoldaanheid met de gezinsvoogdij van de kant van de ouders, die van het begin af liever verwijdering van het kind uit het milieu, dan gezinsvoogdij met behoud van het kind in het milieu gewenst hadden. In dergelijke bijzondere omstandigheden heeft de gezinsvoogdij na beëindiging van de gestichtsopvoedingsperiode weinig effect, ook al wordt een andere figuur dan de vorige als gezinsvoogd aangesteld.

Wij noemen Renske als voorbeeld van de eerstgenoemde situatie. De gezinsvoogdes was er op uit de vrije tijd van het meisje volledig te organiseren. Er was geen avond of deze werd bezet door een club. Het meisje kreeg het gevoel, dat de gezinsvoogdes haar geen vrijheid gunde. Zelfs de stiefmoeder, met wie Renske altijd in conflict was geweest, sprong voor haar in de bres en vroeg de kinderrechter of Renske niet wat meer „vrij" mocht zijn. De gezinsvoogdes veranderde haar houding echter niet. Renske liep uit verzet weg uit het pleeggezin, naar huis. Dit werd aanleiding tot opname in het tehuis voor werkende meisjes. De rapporten van dit tehuis luidden bijzonder gunstig: „een prettig kind, beleefd, vrolijk, houdt zich strikt aan de regels van het tehuis, haar verloofde helpt haar daarin". De directrice van het tehuis verzocht de kinderrechter om een andere gezinsvoogdes voor het meisje: „voor haar was de verhouding met deze gezinsvoogdes zelfs van negatieve waarde en in zo'n geval kan de gezinsvoogdij toch geen kracht ten goede zijn!"

De kinderrechter volgde dit advies op, al had hij een harde noot te kraken met de eerste gezinsvoogdes, die mededeelde er van overtuigd te zijn dat Renske zich in het tehuis beter voordeed dan zij was en juist haar strenge leiding nodig had. De tweede gezinsvoogdes, hoewel een geheel ander type, kreeg echter geen vat meer op haar. Voor Renske had alle gezinsvoogdij, door wie ook uitgeoefend, geen waarde meer. (No. 119.)

§ 6. DE VERLENGING.

Volgens art. 373 i B.W. kan ondertoezichtstelling slechts voor één jaar worden uitgesproken. Wel kan het toezicht telkens met één jaar worden verlengd.

Door de meeste pupillen en hun ouders bleek intussen niet-verlenging aan het einde van het eerste jaar als het normale te worden aangezien.

Alleen door vele Amsterdamse strafrechtelijk onder toezicht gestelde pupillen, die krachtens een voorwaardelijke veroordeling een proeftijd van 3 jaren hadden gekregen, werd 3 jaar de normale termijn geacht. Werd het toezicht binnen die 3 jaar beëindigd, dan waren zij geneigd dit op te vatten als een premie voor bijzonder goed gedrag.

Verlenging is dus een ingreep, die de houding ten opzichte van de gezinsvoogdij voor het vervolg in belangrijke mate kan bepalen. Vooral doordat pupillen en ouders niet altijd voldoende vermogen in te zien dat verlenging dikwijls geschiedt op grond van *andere* motieven dan waarvoor de ondertoezichtstelling oorspronkelijk werd uitgesproken, ontstaan er bijzondere weerstanden tegen de gezinsvoogdij na de verlenging. De veelzijdigheid van de functie van het toezicht is voor vele pupillen niet steeds te vatten. In onze ogen lijkt de verlengingszitting duidelijk een eigen, meer paedagogisch, karakter te bezitten. De factoren, die niet rechtstreeks met het strafbaar feit te maken hadden of niet ter zake schenen, kunnen dan immers betekenis verkrijgen voor de beoordeling van al of niet verlenging. Milieufactoren bv. kunnen nu doorslaggevend worden voor verlenging, ook al viel op het gedrag van het kind niets meer aan te merken. De ouders echter bleven voor dergelijke gezichtspunten volkomen ontoegankelijk, speciaal in lichtere strafgevallen. Wanneer zij eenmaal een negatieve of neutrale houding ten opzichte van de gezinsvoogdij hadden aangenomen, werd toch geen succes meer behaald, ondanks hardnekkig doorzettingsvermogen van enkele gezinsvoogden, die in verlenging een kans zagen het nog eens te proberen om contact te krijgen. De ouders voelden zich in hun eer gekrenkt. Zij gunden de toezichthouder de kans niet tot verdere bemoeiing, als „het gedrag" van de pupil toch „goed" was.

Was bij de strafrechtelijke ondertoezichtstelling de verlengingszitting een interessant ogenblik, omdat dan uitgesproken werd of de gezinsvoogdij in de loop van de tijd een meer controlerende betekenis had verkregen, bij de civielrechtelijke ondertoezichtstelling, vooral in de typische conflictgevallen, was de verlengingszitting dikwijls het moment om te zien of de betekenis van de gezinsvoogdij geleidelijk *minder* intensief zou kunnen worden. In die gevallen had de gezinsvoogdij normaliter bij de aanvang de zwaarste taak en kon deze, geleidelijk, naarmate conflicten uit de weg werden geruimd, lichter, op de duur zelfs overbodig, worden.

Voor civielrechtelijk onder toezicht gestelde pupillen en hun ouders was de betekenis der verlenging meestal begrijpelijker. Zij werden eerder gestimuleerd tot medewerking om dan volgende verlengingen te voorkomen.

Er zijn enkele strafrechtelijke gevallen, die bijzondere vermelding verdienen, om de wijze waarop de weerstand, die ten gevolge van de verlenging ontstaan was, getoond werd. Het is nl. niet uitgesloten, dat in die gevallen de recidive was te verklaren uit de agressie tegen de verlenging, daar zij zich het eerste jaar aan geen enkel strafbaar feit hadden schuldig gemaakt.

Toen Kees (no. 130), die per se uit zijn milieu vandaan wilde, aan het einde van het eerste jaar tot de conclusie kwam dat de gezinsvoogd hem niet hielp, trachtte hij door slecht gedrag (o.a. oneerlijkheid) zijn doel te bereiken.

En Bernard (no. 46), die een grote antipathie had tegen de typische schoolmeester, die hem als gezinsvoogd was gegeven, pleegde, toen hij een tweede jaar weer onder toezicht van deze figuur geplaatst werd, een diefstal. Dit feit was een symptoom van zijn steeds sterker geworden verzet. Vanaf het moment dat hij een *andere* gezinsvoogd had, iemand die hij destijds in het observatiehuis als vriend had leren kennen, ging 't goed, en 't is goed blijven gaan tot op de dag van heden.

§ 7. WEERSTANDSDOORBREKING EN GEDRAGSVERANDERING.

In het voorgaande hebben wij getracht een beeld te geven van een aantal weerstanden, die een gezinsvoogd in zijn werk bleek te ontmoeten. Wij hebben dit gedaan omdat men deze diende te kennen vóórdat men de diepere beïnvloedingsmogelijkheden zou kunnen gaan peilen. Van de wijze waarop de gezinsvoogden de eerste barrières wisten te nemen, hing voor een groot deel af wat zij met de uitoefening der gezinsvoogdij konden bereiken.

Wij zagen in het vorige hoofdstuk dat er door de gezinsvoogden over het algemeen zeer weinig bewust gewerkt was. Ons trof echter, dat van bepaalde persoonlijkheden, voornamelijk door de rol, die zij wisten te vervullen, een belangrijke invloed ten goede was uitgegaan. Zodra men van de zijde der pupillen in een gezinsvoogd iemand was gaan zien, die een zekere, vóórdien onvervulde, rol kon spelen, verdwenen de weerstanden gewoonlijk snel. Wanneer er evenwel in het gezin een dergelijke rol niet openstond, bleek dat de gezinsvoogden op weerstanden stuitten en moeilijk invloed vermochten uit te oefenen.

Het is niet zonder betekenis, dat door zo vele gezinsvoogden in de interviews telkens als moeilijkheid van het gezinsvoogdijwerk naar voren werd gebracht, dat men niet alléén met de kinderen, maar ook met de ouders te maken had en daarom de voorkeur gaf aan pupillen, die los stonden van hun familie of geen moeder of vader meer hadden. Op de

vraag, die aan alle gezinsvoogden werd voorgelegd, of zij voorkeur hadden voor bepaalde gevallen, werd telkens geantwoord: „liefst oudere meisjes, liefst kinderen uit moederloze of vaderloze gezinnen". Hiermede gaven zij intuïtief te kennen, dat hun taak gemakkelijker lag bij het zelfstandig maken van één kind dan bij beïnvloeding van het hele gezin. Dat dit laatste evenwel de eigenlijke taak van een gezinsvoogd was, werd door enkele *pupillen* zeer scherp gevoeld. Verschillende malen werden er teleurgestelde opmerkingen over gemaakt dat de gezinsvoogd met hun ouders geen contact had gekregen en dat er „daardoor" in wezen niets veranderd was.

Eerste voorwaarde voor het bereiken van enig resultaat inzake beinvloeding is, dat een gezinsvoogd dus, zelfs al gaat het ogenschijnlijk alléén om één moeilijk en/of enigszins afwijkend kind, na doorbreking van de oppervlakkige weerstanden in de structuur van een gezin de juiste positie weet te gaan innemen. De vraag is nu, hoe een gezinsvoogd deze positie verwerft.

Men meent wel eens, dat affectieve relaties, voortvloeiend uit een hartelijk optreden, desnoods met *enkele* van de gezinsleden, hiertoe kunnen leiden. Doch dit is lang niet altijd het geval. Dikwijls moet er een lange weg tactvol bewandeld worden om de juiste positie, hetzij in de zin van een remmende, hetzij in die van een meer stimulerende of affectief ontspannende functie, in een gezin te vinden. Dit behoeft nog niet te betekenen, dat de gezinsvoogd zeer bewust de structuur van deze gezinnen kent en weet naar welke functies hij moet streven. Veelal zal slechts de deskundige in staat zijn een dergelijke analyse van de gezinsstructuur door te voeren en uit te maken welke figuren het gemakkelijkst de juiste positie verwerven. Het gaat er om, dat een gezinsvoogd met het oog hierop zeer zorgvuldig gekozen wordt en dat hem bij zijn pogingen om vat op een gezin te krijgen nu en dan de weg gewezen wordt. Tot een *volledige* bewustmaking van elke stap zal men de (amateur-)gezinsvoogd echter lang niet altijd moeten brengen.

De onvolledigheid van het materiaal heeft belet een systematische analyse van alle verhoudingsvormen in de bewerkte gevallen door te voeren. Uiteraard kwamen in afzonderlijke casestudies wel typische verhoudingspatronen tussen gezinsvoogd en gezin naar voren, welke hiervoor reeds werden genoemd, doch de hoop dat successievelijk alle gevallen konden worden ingedeeld in een gedifferentieerd systeem, moest spoedig worden opgegeven. Het enige wat wij wel duidelijk konden herkennen in de in deze studie bewerkte gevallen, waren verschillen wat de mate van groepsverbondenheid van de gezinsleden onderling betrof in hun houding ten opzichte van de gezinsvoogdij. Een sterk gebonden

groep was over de gehele linie veel sterker in alle weerstanden en daardoor veel minder gemakkelijk bereikbaar voor een gezinsvoogd dan een zwak geïntegreerde groep.

Wij verkregen aldus een indeling in drieën, van:

a. sterk geïntegreerde gezinnen,
b. zwak geïntegreerde gezinnen,
c. niet of slecht geïntegreerde gezinnen.

Alle gevallen konden in dit simpele stelsel worden ondergebracht, hoewel hier en daar twijfelgevallen voorkwamen.

Hiermede werden drie graden van gezinsverbondenheid theoretisch verondersteld. Tot de eerste groep van de sterk verbonden gezinnen werden die families gerekend, die in hun reacties op beïnvloedingspogingen van buitenaf sterke weerstanden vertoonden en in zekere zin één gesloten front probeerden te vormen. Bij de zwak verbonden gezinnen was de wisselwerking met de omgeving groter, de weerstandsvorming dienovereenkomstig zwakker, doch de invloed en succesvolle verandering gering. De niet of slecht verbonden gezinnen werden verondersteld geen sterk groepsverband te bezitten en veel meer als afzonderlijke individuen of als enkele sub-groepen te reageren. De onderlinge verdeeldheid was derhalve in deze gezinnen maximaal.

Wij beschouwen nu achtereenvolgens de drie gezinstypen afzonderlijk.

(a) De sterk geïntegreerde gezinnen.

Zoals wij reeds zagen, bleek een aantal bekwame gezinsvoogden in staat te zijn de weerstanden in de sterk verbonden gezinnen te doorbreken en daarin allengs een juiste positie te veroveren. Vandaar, dat de groep der sterk verbonden gezinnen nog weer in twee klassen kon worden onderverdeeld, nl. in gezinnen met homogene weerstanden en gezinnen, die homogeen waren in de aanvaarding der gezinsvoogdij.

Wij geven hier nu enige voorbeelden, allereerst van homogene weerstanden:

Het gezin Jansen bestond uit moeder, een stiefvader en 3 kinderen van resp. 12, 11 en 8 jaar. Na de scheiding van de eerste man werden de kinderen aan de moeder toegewezen onder de voorwaarde, dat zij zou toestemmen in een ondertoezichtstelling en van haar plannen om te hertrouwen zou afzien. Moeder Jansen aanvaardde het toezicht met tegenzin. Zij was beledigd dat men haar een slechte levenswandel en verwaarlozing der kinderen verweet. Van de gestelde voorwaarden trok zij zich niets aan. Reeds een paar maanden na de uitspraak was zij hertrouwd.

Het gezinsleven was hecht. Dat bleek thans bij de follow-up ook: de kinderen onderling hebben nog steeds een zeer nauw contact met elkaar, komen regelmatig bij hun moeder en onderhouden ook nog de band met hun eerste vader.

Bij de aanvang van het toezicht stuitte de gezinsvoogd op grote weerstanden. In het eerste rapport reeds maakte hij melding van de vijandige stemming, die z.i. werd aangekweekt door een grootvader, die bij het gezin inwoonde. Deze was toeziende voogd en meende het zelf wel af te kunnen; gezinsvoogdij was z.i. overbodig. In de loop van het eerste jaar werden allerlei bijzonderheden over het gezin gerapporteerd, vooral over de jongste van de kinderen, een jongen, die stotterde en veel moeilijkheden gaf. Vermoedelijk werd hij door de moeder achteruitgezet bij de andere kinderen. Contact met de moeder over de problemen van dit kind ontstond er evenwel niet.

Drie gezinsvoogden waren achtereenvolgens werkzaam in dit geval. De eerste gezinsvoogd verzocht na ½ jaar ontslag uit zijn functie wegens ziekte. De tweede gezinsvoogd hield met het werk op nadat deze gepoogd had via de oudste kinderen, die een sterke band met de moeder hadden, de moeder te benaderen; het gelukte hem evenwel niet met haar contact te krijgen. Hij verklaarde dan ook bedankt te hebben omdat hij bemerkte, dat alles in het gezin om het jongste kind draaide en dat hij dit kind niet kon helpen omdat de moeder niet te benaderen was.

De derde gezinsvoogd wist zich van het contact met dit gezin, dat hij plm. 1½ jaar onder toezicht had gehad, vrijwel niets meer te herinneren! Ook aan de hand van de rapporten was er niet meer dan alleen het volgende in zijn herinnering terug te roepen: „ik liet de jongste wel eens bij mij komen. Maar met die jongen was geen gesprek te voeren. Hij was te gesloten. Van de overige gezinsleden weet ik mij niets meer te herinneren". (No. 61.)

Dit voorbeeld illustreert dat een amateur-gezinsvoogd, alhoewel zich er i.c. van bewust, dat de jongste uit dit gezin niet dan via de moeder geholpen kon worden, niet in staat was de weerstanden te doorbreken doordat de moeder van de aanvang af de gezinsvoogdij alleen als een contrôle op haar eigen levenswijze bleef voelen en iedere nieuwe gezinsvoogd om die reden vijandig gezind was en géén plaats in of naast het gezin aan deze toekende.

In het volgende voorbeeld van homogene aanvaarding daarentegen was de gezinsvoogd zich er juist niet van bewust, welke plaats het gezin hem had toegekend. Hij bereikte desalniettemin goede resultaten.

Pim behoorde tot een groot, zeer hecht verbonden gezin. Thans nog is duidelijk te constateren hoe sterk geïntegreerd het gezin is. Zij wonen allen bij elkaar in de buurt. De meesten zijn nog thuis, Pim woont met zijn vrouw er tegenover en brengt de avonden nog veelal in het ouderlijk huis door. De ondertoezichtstelling werd destijds uitgesproken naar aanleiding van diefstal. Pim was zeer baldadig. Zijn ouders hadden hem reeds dikwijls gestraft, doch tevergeefs. Pim leerde op school slecht, hij had er moeite mee en had daardoor een zekere expansie nodig in zijn vrije tijd. Zijn ouders maakten zich zeer bezorgd. Zij hadden reeds geruime tijd gevreesd, dat Pims baldadigheid wel eens tot politioneel ingrijpen zou leiden. Op zekere vrije middag kwam het zo ver. Hij had met een groep jongens eieren gestolen. Met de gezinsvoogdij, naar aanleiding van deze eierdiefstal, waren beide ouders, die reeds lang voordien vonden dat er iets gebeuren moest, hoe langer hoe meer ingenomen.

Pim zelf verklaarde nu: „mijn vader en moeder vonden het goed dat er een voogd werd benoemd". „Ik vind dat zelf achteraf beschouwd ook, want op een gegeven moment moet er een rem zijn, maar indertijd vond ik het niet leuk om elke vrije middag naar die gezinsvoogd te moeten, al ging ik toch niet bepaald met tegenzin naar hem toe."

De gezinsvoogd had veel contact met dit gezin. Hij bezocht het driemaal per week en liet Pim elke Woensdag- en Zaterdagmiddag bij zich thuis komen. Zelf vond hij het „geen echt geval", omdat het alleen een kwestie van baldadigheid was geweest. Hij bekende, dat het hem wel eens geïrriteerd had dat de ouders geen maat hadden gekend en bij hem hadden aangeklopt voor allerlei dingen, die niets meer met de baldadigheid van Pim te maken hadden. „Die vader kwam bv. bij mij met de klacht, dat de jongen thuis weigerde aardappels te schillen en vroeg mij of ik Pim wilde dwingen dat te doen. Hoe dikwijls ik die vader ook uitlegde, dat dáárvoor de ouders waren en dat het voor mij alleen ging om Pims gedrag op straat, hij scheen dat niet te begrijpen en ging door met mij in alles te betrekken." (No. 8.)

Hieruit zien wij, dat bezwaren aan de zijde van de gezinsvoogd, doordat hij zichzelf niet eens bewust is van de positie, die hij inneemt, toch een homogene aanvaarding aan de zijde van het gezin niet behoefden te verhinderen.

(b) De zwak geïntegreerde en verdeelde gezinnen.

In de zwak geïntegreerde en verdeelde gezinnen is er meestal geen sprake van aanvaarding, om welke motieven dan ook, door *alle* groepen. De maatregel van ondertoezichtstelling wordt dikwijls alléén door één „partij" aanvaard, terwijl de andere partijen zich er door bedreigd gevoelen of de gezinsvoogdij benutten om een ander er mee te hinderen.

Het gezin Klaassen bestond uit vader, moeder en 6 kinderen. Na de dood van de moeder hertrouwde de vader met een vrouw, die twee soorten kinderen had (uit een huwelijk en uit een concubinaat met een andere man) zodat er tenslotte 9 kinderen waren. De 6 kinderen Klaassen hingen echter zeer aan elkaar; in hun gedachten nam hun moeder nog de centrale plaats in. Van vader hielden zij niet. Het verzet tegen stiefmoeder en vader was groot. Vader was in hun ogen alléén een geraffineerde geldzwendelaar, er steeds op uit te profiteren, ook van zijn eigen kinderen. Naarmate de kinderen ouder werden, „namen" zij dat niet meer. Vooral de oudste dochter kwam hevig in verzet en liep tenslotte weg.

Het gezin werd onder gezinsvoogdij geplaatst nadat de Voogdijraad klachten had gekregen over de vader, die de jongste kinderen Klaassen in tehuizen plaatste zonder te betalen.

Vader moest van de gezinsvoogdijbemoeiing niets hebben. De oudste dochter echter verheugde zich er over en zocht de gezinsvoogdes soms op om voor haar broers en zusjes, die nog thuis waren, op te komen. De spanningen in het gezin werden sinds de gezinsvoogdij steeds groter. Er vormden zich nu hoe langer hoe duidelijker twee partijen.

De verhouding van de gezinsvoogdes tot het gezin werd getypeerd door haar eigen verslag: het geval Klaassen was een gemakkelijk geval. De moeilijkheden werden er veroorzaakt door de vader, die boven zijn stand wilde leven, maar niets voor zijn gezin over had en door de stiefmoeder, die te veel uitging en de huishouding verwaarloosde. Ik ging er echter geregeld naar toe en dan was altijd alles in orde. Ik beschouwde mij zelf als „een goede buur", die af en toe raad kwam geven. De meisjes uit het gezin liet ik geregeld bij mij thuis komen.

Uit de thans verkregen gegevens blijkt, dat dit gezin in verschillende partijen uiteengevallen en geheel uit elkaar gegaan is. Er is nog steeds een grote vijandigheid ten opzichte van elkaar. Het oordeel over de gezinsvoogdes was, dat hun geval te moeilijk voor gezinsvoogdij was geweest. (No. 120.)

Dit is een typisch voorbeeld van een geval waarin de gezinsvoogdes meent haar taak goed vervuld te hebben. Zij heeft zich niet gerealiseerd hoe moeilijk het was hier een zodanige plaats te veroveren, dat zij het gezin als geheel zou kunnen beïnvloeden. De kinderen uit dit gezin daarentegen voelden zelf zeer duidelijk aan, dat hun situatie voor de gezinsvoogdes te moeilijk was en hoe daardoor geen positieve resultaten bereikt werden.

In het geval van Coby daarentegen was de gezinsvoogdes zich er zeer wel van bewust hoe moeilijk de „verdeelde" situatie was te benaderen, maar zij wist een plaats te veroveren, die door de pupil werd geapprecieerd. Doch dit geschiedde niet dan na de nodige strijd.

De gezinsvoogdes, een amateur, die de beoordelaars (zie hoofdstuk VIII) „zeer geschikt" noemden, stuitte eerst op hevige weerstanden van de moeder en het meisje, die in de gezinsvoogdij niets anders konden zien dan de wraakneming van de vader, die Coby na de scheiding voor zich opeiste en wilde bewijzen, dat zij bij de moeder in verkeerde handen was.

Oud-pupil deelde mee hoe zij langzamerhand was gaan voelen, dat deze gezinsvoogdes het goed met haar meende. Zij nam het haar op den duur niet meer kwalijk als zij op ongeregelde tijden kwam aanzetten: „zij had nu eenmaal de opdracht van de kinderrechter om ons te controleren, dat begrepen mijn moeder en ik heel goed, maar wij namen het haar niet kwalijk, omdat zij altijd hartelijk en aardig was".

De gezinsvoogdes verklaarde zelf, dat zij „dit geval" aanvankelijk zeer moeilijk had gevonden: „de moeder was niet betrouwbaar; vermoedelijk had zij een verhouding met een veel jongere man. Daar ben ik nooit achter gekomen, maar ik legde mij er na enige tijd ook niet meer op toe om dat te weten te komen. Daarmee had ik tenslotte niets te maken. Het ging mij om de verhouding tussen de moeder en Coby en die was erg goed. Coby hield veel van haar moeder en zij is goed terecht gekomen". De verhouding tussen de gezinsvoogdes en de vader, aanvankelijk vrij goed, werd slechter, naarmate hij merkte, dat hij zijn zin niet kreeg. (Het gelukte hem een stuk in de courant (een nationaal-socialistisch blad) geplaatst te krijgen, waarin het instituut van de gezinsvoogdij op ergerlijke wijze gehekeld werd.) (No. 124.)

Ook in het volgende voorbeeld was de gezinsvoogdes zich bewust van de moeilijke rol, die men ten opzichte van een verdeeld gezin te vervullen heeft. Zij trachtte enig houvast aan het betrokken kind te geven door gebruik te maken van de mogelijkheden, die de bestaande situatie haar bood. Hoe weinig het kind zelf, dat, de kansen om prostituée te worden in aanmerking genomen, tamelijk goed terecht is gekomen, zich van een en ander bewust is, zal in de loop van de volgende beschrijving blijken. Hierin zal tevens naar voren komen dat de pupil de moederrol, die de gezinsvoogdes wilde vervullen, niet wenste op grond van de sterke binding met haar eigen moeder.

Neeltje, enig kind uit een gedwongen huwelijk, dat haar moeder op 17-jarige leeftijd om haar had moeten sluiten, groeide op in een sfeer van ongezelligheid en ruzies. Haar moeder was, na scheiding van de eerste man, hertrouwd. De tweede man maakte evenwel misbruik van drank en had omgang met andere vrouwen. Daar deze tweede vader wel van Neeltje hield, trachtte hij aanvankelijk nog het gezin bij elkaar te houden, doch na enige tijd ging dit niet meer. Neeltje's moeder ging op een kamer wonen en nam het kind mee. Toen Neeltje amper 12 jaar oud was nam moeder haar reeds mee naar dancings en ging met haar om als met een volwassen vriendin. Op school werd geklaagd over Neeltje's frivole kleding, het flirten met jongens etc. Krachtens de ondertoezichtstelling, die op aandrang van het schoolhoofd, maar zeer tegen de zin van de moeder werd uitgesproken, werd Neeltje voor enige tijd in een opvoedingsinrichting opgenomen. De gezinsvoogdes bereidde haar tijdens haar verblijf aldaar voor op terugkeer, na ontslag, bij de tweede vader, die inmiddels hertrouwd was. Hoewel de moeder van Neeltje hierin had toegestemd, trachtte zij later, toen Neeltje bij de vader was, voortdurend contact met het kind te krijgen. De gezinsvoogdes volgde echter een vaste lijn en plaatste Neeltje, toen de spanningen te groot werden, in een kosthuis. Hoewel Neeltje zich goed gedroeg werd het toezicht telkens verlengd alleen om te verhinderen dat Neeltje naar haar moeder zou kunnen terugkeren. Het werd eerst beëindigd toen zij op haar 18e jaar huwde met een jongen, die een goede positie had.

De gezinsvoogdes, die dit „een van haar moeilijkste gevallen" noemde, deelde mee, dat zij zich altijd erg voor Neeltje had geïnteresseerd: Neeltje was een knap meisje, een madonnafiguurtje. De moeder had de neiging haar in de richting van de prostitutie te drijven. Zij kleedde het kind veel te opvallend en dit was een van de voornaamste punten, waarover zij met haar tweede man voortdurend in botsing was.

Neeltje zelf verklaarde: „mijn gezinsvoogdes was een zeer geschikte vrouw. Ik zag in haar een goede kennis. Zij beschouwde mij als een soort eigen kind; ik kon te allen tijde bij haar aankomen. Toch vond ik het niet prettig dat zij altijd partij koos voor mijn vader, tegen mijn moeder, terwijl ik zelf veel meer van mijn moeder hield. Zij hield mij van mijn moeder af, omdat zij mij helemaal niet begreep. Eén ding heeft zij wel gedaan — daarvoor ben ik ook dankbaar —: zij heeft mij gesteund tegenover mijn vader. Als mijn vader, die erg streng was, niet wilde dat ik ging dansen of leuke kleren kocht, ging mevrouw ..... met mij mee om het met mijn vader te bepraten. Maar ik blijf toch bij mijn conclusie: de gezinsvoogdij heeft mij juist dwars gemaakt. Ik ben tegen die instelling, omdat de gezinsvoogden, al hebben zij nog zoveel gestudeerd, als buitenstaander nooit in staat zijn je echt te begrijpen". (No. 111.)

(c) De slecht- of niet-geïntegreerde gezinnen.

Voorbeelden van slecht- en niet-geïntegreerde gezinnen werden in ons materiaal vooral daar gevonden waar alléénstaande jongens of meisjes, kinderen, die zich reeds hadden losgemaakt van het gezin, of kinderen, die ten gevolge van verwaarlozing min of meer alleen waren komen te staan, onder toezicht waren gesteld.

Lies (no. 127) en Geeske (no. 126) behoren hiertoe. De verhouding van de gezinsvoogd ten opzichte van hen was eigenlijk geheel die van „voogd" tot pupil. Zijn taak was het voornamelijk de kinderen van het slechte gezelschap, waarin zij terecht waren gekomen, af te houden door

hen in een interne betrekking te plaatsen en goede ontspanning te geven.

In het geval van Amy (no. 110), die sinds de scheiding harer ouders alleen stond en in verkeerd gezelschap terecht was gekomen, gelukte het de gezinsvoogdes ook nog iets van het contact met het ouderlijk huis te herstellen.

Wij zouden nog enige voorbeelden van niet geïntegreerde gezinnen kunnen noemen, waarin door de gezinsvoogden min of meer geslaagde pogingen werden ondernomen om enige integratie in de gezinnen aan te kweken. In al deze gevallen bleek het belangrijkste effect echter altijd veroorzaakt te zijn door de *rol*, die de gezinsvoogden hier te vervullen hadden ten opzichte van het kind. Dit zijn juist de gevallen, waarin het meest gesproken werd over een vader- of moederrol, die de gezinsvoogd had vervuld. (Zie hoofdstuk IV, pag. 149.)

Het voorgaande samenvattend merken wij op, dat het van belang is dat een gezinsvoogd zich rekenschap geeft van de structuur van het gezin waarover hij als toezichthouder is aangesteld en dat het noodzakelijk is zich zijn positie als gezinsvoogd daarin of daarnaast *enigszins* bewust te zijn, wanneer men het gezin en vervolgens het individuele kind zodanig wil beïnvloeden, dat er duurzame veranderingen ontstaan. In vele gezinsvoogdijgevallen gaat het alleen om kinderen, die slachtoffer van verwaarlozing, maar zelf normale kinderen zijn. In een aantal gevallen zijn het echter de kinderen zelf, die moeilijk zijn. Deze moeten dus behalve via beïnvloeding van het gezin ook rechtstreeks geholpen worden. In het hiervoor onder a genoemde voorbeeld van Jansen zagen wij, dat dit niet gelukte. In de beschrijving van dit gezin achter in dit boek kan men lezen tot welke funeste gevolgen dat voor de jongen leidde. Pim daarentegen, eveneens onder a vermeld, en Coby en Neeltje onder b beschreven, werden wel rechtstreeks geholpen. Het toezicht had althans op beiden een remmende invloed. In vele van de onder b en vooral onder die van c vallende situaties zijn de kinderen, die moeilijkheden geven, juist als reactie op die situaties, echter reeds geholpen met een vader- of moederfiguur als gezinsvoogd.

Uit een oogpunt van techniek van het gezinsvoogdijwerk zijn dus eigenlijk die gevallen het interessantste deel van ons materiaal, waarin van homogene aanvaarding door de gehele groepen, de gezinnen, sprake was. Het onderzoek heeft evenwel uitgewezen, dat men zich van werkelijke veranderingen ook bij aanvaarding niet zo veel moet voorstellen. Het veranderen van houding bij ouders en kinderen is meestal een moei-

zaam proces. Wij denken daarbij aan de woorden van Lewin [1]), die zegt, dat het meer een kwestie is van gedekt willen zijn voor de buitenwereld dan van wezenlijke verandering in houding:

„Re-education is frequently in danger of reaching only the official system of values, the level of verbal expression and not of conduct; it may result in merely heightening the discrepancy between the superego and the ego and thus give the individual a bad conscience. Such a discrepancy leads to a state of high emotional tension but seldom to correct conduct".

De ouders en pupillen zèlf gaven zelfs dikwijls aan hoe weinig er was veranderd!

Toen wij in de interviews aan de pupillen nl. vroegen of zij gedurende de gezinsvoogdij hadden bemerkt dat hun ouders hun methode hadden gewijzigd, viel het antwoord vrijwel steeds uit in negatieve zin; en de ouders spraken, thans nog, na zoveel jaren, telkens hun verontwaardiging uit over het feit, dat men op hen „als opvoeders" aanmerkingen had gemaakt. Zij gaven meestal blijk van de overtuiging dat hun methode in hun ogen goed was.

De duidelijkste gedragsveranderingen, die wij desalniettemin vermochten waar te nemen, in aanmerking genomen dat er veelal geen enkele prikkel was geweest, die veranderingen in gunstige zin had kunnen oproepen, vindt men hierna aangeduid. Het betreft slechts weinig waarnemingen. De veranderingen in gunstige zin, die dus te danken waren aan de gezinsvoogdij, waren teweeggebracht door verschillende soorten van beïnvloeding, die van de gezinsvoogdij konden uitgaan. Wij kunnen deze, die hetzij het gehele gezin, de ouders of de individuele kinderen betreffen, samenvattend beschrijven als van vierderlei aard:

a) remmend,
b) ontspannend,
c) stimulerend,
d) disciplinerend.

Het gehele materiaal overziend en de balans opmakend van de veranderingen, die ten gevolge van de gezinsvoogdijbemoeiing te constateren zijn, blijkt het werk van de gezinsvoogden *voornamelijk controlerend* en *remmend* te zijn geweest. De remmende werking kon echter zeer positieve resultaten opleveren. Verschillende malen merkten de oud-pupillen

[1]) Lewin, K., Resolving Social Conflicts, Selected papers on group dynamics, New York 1928.
Lewin, K., Frontiers in group dynamics: Concept, method and reality in social science; social equilibria and social change. Human Relations June 1947.

achteraf op: „er moet ergens ineens een rem komen, anders ga je door". Werd de rem dan eerst meestal gevormd door angst voor het gesticht, of bij ouders door angst voor ontzetting uit de ouderlijke macht, langzamerhand verdween die angst meestal wel en rijpte inzicht in het maatschappelijk geoorloofde en niet geoorloofde.

Op de remmende invloed volgde in frequentie de ontspannende invloed. In verschillende gevallen verminderden enkel en alleen reeds door de aanwezigheid van een gezinsvoogd subiet de ergste spanningen, doordat men die kon ontladen op de gezinsvoogd. Tevens ging men elkanders excessen door de mogelijkheid ergernissen af te reageren gemakkelijker accepteren, waardoor scheldpartijen en ruzies afnamen. Ook zag men bepaalde angsten, bv. door economische nood en werkloosheid ontstaan, afnemen, waardoor weer de agressiviteit tegenover elkaar binnen het gezin verminderde.

Bij stiefmoeders werd dikwijls enige ontspanning teweeggebracht doordat zij in de gezinsvoogd nu iemand hadden gevonden, die haar als moeder in het gezin erkende. Door vermindering van spanning bij de stiefmoeders werden de stiefdochters minder gespannen.

In de derde plaats namen wij nu en dan een stimulerende invloed waar. Deze was in sommige gevallen duidelijk kenbaar aan het ontstaan en de ontwikkeling van bepaalde belangstellingen voor of van bepaalde gevoelens ten opzichte van ouders, broers, zusters of vrienden.

Er waren bv. pupillen, die meedeelden dat ze door hun gezinsvoogd leerden wat hartelijkheid was en dat zij later, toen zij zelf een gezin kregen, dank zij deze ondervinding ook hartelijkheid aan hun kinderen konden geven.

Tenslotte de disciplinerende invloed. Hiermede bedoelen wij orde en regel door de gezinsvoogd voorgeschreven, bv. om zo laat naar bed, op die dag naar een club, zoveel geld sparen, etc. Deze discipline bleek hier en daar zodanig geïntrojecteerd te zijn, dat er enige zelfdiscipline was gekomen. Er waren enkele pupillen, die memoreerden hoe zij in de tijd dat zij onder toezicht stonden voor het eerst orde en regel leerden kennen en daarvan nog steeds een goede invloed ondervinden.

Nu en dan was er ook een „verschuivende" invloed waar te nemen. Maar deze bleef zonder effect en is daarom van voorgaande invloeden te onderscheiden. Wij zien dit bv. in gevallen waarin de opvoedingsmethoden der ouders eerst bestonden in het regeren met slaag, maar sinds het toezicht in de plaats daarvan in het regeren met dreigementen (dreigen met de gezinsvoogd als boeman, met het gesticht etc.).

Dat er zeer weinig gevallen waren waarin *positieve* veranderingen in houding van ouders of pupillen waren teweeggebracht, werd bevestigd

door de beoordeling van de drie personen (zie hoofdstuk VIII), die slechts in 5 resp. 4 gevallen *unaniem* van mening waren, dat zulk een verandering was veroorzaakt. Wij geven hiervan het volgende voorbeeld.

Toen de vader van Pieter het gezinsleven meer en meer ging ontvluchten om de problemen, die de slordigheid van zijn vrouw en haar geprikkelde stemming tegenover de kinderen hem stelde, zocht Pieter zijn vertier op straat in gezelschap van verkeerde vrienden. Onder hun invloed kreeg hij veel belangstelling voor sexuele spelletjes.

De gebeurtenissen: de ontuchtzaak, het ingrijpen van politie en justitie, de opneming van Pieter in het observatiehuis, gaven de vader een enorme schok. Hij werd zich plotseling van zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van Pieter bewust. De gezinsvoogd, die werd aangesteld, werd niet geweerd. Vader wist goed contact met hem te krijgen, doch hij legde zich er van de aanvang af op toe het toezicht overbodig te maken door zichzelf tot taak te stellen de avonden in zijn gezin door te brengen en Pieter thuis de ontspanning te geven, die hij tevoren op straat had gezocht. De gezinsvoogdij werkte op de vader stimulerend, al bleef deze zekere weerstanden behouden tegen de justitiële ingreep, die hij als een schande voelde.

Op Pieter zelf, een jongen met (volgens het observatierapport) ernstige karakterfouten, had de gezinsvoogdij na het verblijf in het observatiehuis vermoedelijk alleen een intimiderende invloed. Dank zij de veranderde houding van zijn vader evenwel werd er met deze een contact opgebouwd, dat heden nog bestaat en zeer positief gewerkt heeft. Ook in Pieters gedrag is dientengevolge een verandering opgetreden. Hij wist zich bewust van het verkeerde gezelschap af te wenden, hij heeft zich in de plaats van lanterfanten en straatslenteren, misschien uit overcompensatie, zeer consciëntieus op zijn werk toegelegd en op tal van activiteiten. Als echtgenoot en vader is hij zich sterk van zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van zijn eigen gezin bewust (no. 91).

In dit hoofdstuk is beschreven hoe beïnvloeding van de gezinsvoogdijpupillen, ook na doorbreking van de sterkste weerstanden, alleen via het gezin, waartoe de pupillen behoren, het meeste effect sorteren kan. Beïnvloeding zodanig dat positieve veranderingen ontstonden in houding en gedrag van ouders en pupillen bleek mogelijk, doch zeldzaam te zijn. De invloed, die het meest merkbaar was, was een remmende invloed van de gezinsvoogdij.

HOOFDSTUK VI.

DE GEZINSVOOGDIJPUPIL.

§ 1. INLEIDING.

In het vorige hoofdstuk hebben wij ter sprake gebracht hoe de gezinsvoogden de pupillen konden beïnvloeden door hen te benaderen *via het gezin*, waartoe de pupillen behoorden. Wij zagen dat deze wijze van benaderen moeilijk was. Het „lag" de gezinsvoogden over het algemeen niet. Zij hadden gewoonlijk het liefst pupillen, die *rechtstreeks* te benaderen waren. Hun taak was het gemakkelijkst waar het er om ging een pupil, die zelf reeds bezig was zich los te maken van het eigen milieu, te helpen op de weg naar zelfstandigheid. Hoewel de individuele pupil in de interviews met de gezinsvoogden daardoor telkens sterk naar voren kwam, hebben wij zelf in onze beschrijving van het gezinsvoogdijwerk tot dusver de nadruk het meest gelegd op de gezinnen en de individuele pupil nog op de achtergrond gehouden. In dit hoofdstuk willen wij echter een beschrijving geven van de gezinsvoogdijpupillen. Wij hebben daarbij getracht een indeling in deze pupillen aan te brengen. Een zekere groepering en ordening volgens psychologische kenmerken kan nu eenmaal de inzichten in het effect, dat met de beïnvloedingsarbeid te bereiken is, het best verdiepen. Wij kwamen echter voor de moeilijkheid te staan, dat zulk een indeling op grond van de betrekkelijk grove gegevens, waarover wij beschikten, bijna niet te maken was.

Verschillende indelingscriteria hebben wij overwogen, doch geen vermocht ons te bevredigen. In de volgende paragrafen zullen wij deze pogingen beschrijven en tenslotte vermelden tot welke indeling wij hebben besloten.

§ 2. INDELING DER GEZINSVOOGDIJPUPILLEN OP GROND VAN HUN OORDEEL OVER DE BETEKENIS VAN DE GEZINSVOOGDIJ.

Wij hebben eerst getracht, nauw aansluitend aan het voorgaande, tot een indeling te komen aan de hand van de mededelingen van de pupillen zelf over de rol, die de gezinsvoogdij in hun leven had gespeeld en over

hetgeen zij voelden en beleefden bij het ondergaan van de ondertoezichtstelling.

Bij ons onderzoek naar de mening der individuele pupillen over de gezinsvoogdij bleek allereerst dat er verschillende pupillen waren, die zich niets meer konden herinneren van de gezinsvoogdij. Het aantal bedroeg 13 % van het totaal aantal geïnterviewde pupillen [1]). Als deze 13 %, toen zij onder toezicht stonden, allen nog zeer jeugdig waren geweest (bv. beneden de leeftijd van 8 jaar) zou het ons niet zo zeer hebben verwonderd, dat zij niets meer wisten. Naarmate men op jeugdiger leeftijd onder gezinsvoogdij stond, wordt het aantal herinneringen, dat men er van heeft, steeds geringer [2]). Onze ervaring is dat de herinneringen van de ondervraagden t.a.v. de gezinsvoogdij niet verder teruggaan dan tot de 10-jarige leeftijd. Onder de pupillen waren er echter enkelen, die ten tijde van het toezicht de 15-jarige leeftijd reeds gepasseerd waren. Een nader onderzoek naar deze gevallen wees uit, dat de kinderen zich niets meer herinnerden, omdat de ouders de gezinsvoogdij voor hen opzettelijk verzwegen hadden en, als de gezinsvoogd op bezoek was gekomen, tegenover hun kinderen gedaan hadden alsof deze een kennis was. In drie civielrechtelijke gevallen was evenwel géén verklaring te vinden voor het ontbreken van enige herinnering, zodat moest worden gedacht aan een sterke verdringing van alles wat met de gezinsvoogdij te maken had, omdat men uit de verhalen van de gezinsvoogden zelf en van de ouders der kinderen had kunnen opmaken, dat er wel actieve gezinsvoogdij-uitoefening had plaats gehad.

Onder de strafrechtelijk onder toezicht gestelden kwamen er twee voor, die zich niets van de gezinsvoogdij konden herinneren. Zij herinnerden zich wel dat zij wegens een strafbaar feit voor de kinderrechter hadden moeten verschijnen, doch niet dat zij onder toezicht gesteld werden en een gezinsvoogd kregen. De ene pupil (een Groninger) bleek degene, die als gezinsvoogd genoemd werd, wel te kennen, maar alléén als een van de klanten bij wie hij als krantenbezorger dagelijks een krant had bezorgd. Die persoon had hij bijzonder aardig gevonden, omdat die nu en dan eens met hem praatte. De andere pupil kende de gezinsvoogd in het geheel niet en hiervoor werd geen nadere verklaring gevonden.

Beschouwen wij nu de 87 % van de geïnterviewde pupillen, die zich de gezinsvoogdij wel herinnerden.

De antwoorden, die zij op de desbetreffende vraag gaven, liepen

[1]) Men neme echter in aanmerking dat van de zgn. gezinsgevallen, wanneer oudere kinderen aanwezig waren, de jongere nooit geïnterviewd zijn.

[2]) S. Waldfogel, The frequency and affective character of childhood memories, Psych. Monogr., No. 291, 1948, p. 11.

sterk uiteen. Er waren twee schakeringen al naarmate de beoordeling onpersoonlijk was of niet (a en b) en in deze categorieën vielen de volgende graden van waardering te onderscheiden, welke wij gerangschikt hebben van sterk positief (1) via sterk negatief (5) tot „gezinsvoogdij zinloos" (beter geen maatregel, beter andere maatregel), of „gezinsvoogd ongeschikt" (beter geen gezinsvoogd, beter andere gezinsvoogd) (6 en 7). Wij geven die antwoorden, waarvan de formulering voldoende duidelijk was om ze in een der categorieën als een waardeoordeel op te nemen, hieronder weer in de vorm waarin zij door de pupillen zelf zijn gegeven. Dit was mogelijk in 72 % der gevallen.

a. Onpersoonlijke antwoorden:

1. „Ik vond de gezinsvoogdij erg prettig, ik vroeg zelf ook telkens of het toezicht weer verlengd mocht worden" (civielrechtelijke pupil).

„Ik zag in de gezinsvoogdij een beschermingsmaatregel en kwam er geheel door tot rust" (civ.p.).

„Mijn ouders vonden dat toezicht erg goed, ik vond het zelf maar matig, maar nu achteraf bezien toch ook erg goed" (civ.p.).

„Ik vond dat toezicht best en heb in die straftijd ook nooit meer iets uitgehaald" (strafrechtelijke pupil).

„Ik had veel aan de gezinsvoogdij, ik werd steeds met werk geholpen" (str.p.).

„Gezinsvoogdij viel mij mee, ik heb geleerd er veel aan te hebben" (str.p.).

Dergelijke antwoorden werden gegeven door 15 pupillen of 11 % van alle geïnterviewde pupillen.

2. „Ik vond gezinsvoogdij heel best, maar gaf er weinig om"(str.p.).

„Ik vond dat toezicht best, maar ik vond het ook best toen het weer werd opgeheven, omdat het aan het eind van het eerste jaar reeds lang niet meer nodig was" (str.p.).

„De gezinsvoogdij heeft weinig meer betekend, omdat ik al in het observatiehuis was geweest" (str.p.).

„Er was niets met mij aan de hand, dat toezicht was er alléén om mij tegen mijn vader te beschermen, daarvoor was het goed, maar het liet mij vrij onverschillig" (civ.p.).

„Na ontslag uit het tehuis voor werkende meisjes stond ik nog wel onder toezicht, maar ik merkte er niets meer van" (civ.p.).

Dit antwoord gaven 13 pupillen of 9 % van alle geïnterviewden.

3. „Die gezinsvoogdij liet me totaal koud. Ik had er niets aan" (str.p.).

„De gezinsvoogdij was niet bedoeld voor mij, maar voor mijn moeder" (civ.p.).

„Toezicht was overbodig; wat ik gedaan had was alleen een kwajongensstreek" (civ.p.).

Aantal pupillen: 5 of 3 %.

4. „Ik hecht geen waarde aan de gezinsvoogdij, ik had mijn weg ook zonder die gezinsvoogdij wel gevonden" (str.p.).

„Die gezinsvoogdij is voor mij zonder betekenis geweest. Ik heb er zelf voor gezorgd, dat ik er zo gauw mogelijk af was" (str.p.).

„Gezinsvoogdij was niet nodig geweest, want ik bleef toch mijn eigen gang gaan" (civ.p.).

„Gezinsvoogdij is niets dan onzin. Je hebt nooit steun op het moment dat je die nodig hebt" (civ.p.).

Aantal pupillen: 12 of 9 %.

5. „Ik vond gezinsvoogdij vreselijk, omdat ik daardoor pas echt voelde als misdadiger beschouwd te worden" (str.p.).

„Die gezinsvoogdij heeft me nerveus en opstandig gemaakt en mij achteruit geholpen" (civ.p.).

„Gezinsvoogdij is alleen bemoeiierigheid, ik moest er niets van hebben" (civ.p.).

Aantal pupillen: 13 of 9 %.

6 en 7. „Gezinsvoogdij was beslist niet nodig, mijn vader en moeder waren streng genoeg" (str.p.).

„Gezinsvoogdij had geen zin, ik had uit het milieu gehaald moeten zijn, eventueel bij de gezinsvoogd in huis geplaatst moeten zijn" (civ.p.).

„Gezinsvoogdij was onzin. Een voorwaardelijke veroordeling was op zichzelf voldoende" (str.p.).

Aantal pupillen: 9 of 5 %.

b. Persoonlijke antwoorden:

1. „Gezinsvoogdij is veel voor mij gaan betekenen, doordat ik zo'n aardige gezinsvoogd trof" (str.p.).

„Als je zo'n goede voogd treft als ik, dan is toezicht goed" (civ.p.).

„Dat toezicht was wel goed, meneer J. was een beste man" (civ.p.).

„Gezinsvoogdij was erg goed, want meneer A. zorgde er voor dat ik vooruit kwam" (civ.p.).

Aantal pupillen: 18 of 13 %.

2. „Het toezicht was niet erg, m'n gezinsvoogd maakte 't mij niet lastig" (str.p.).

„Ik gaf weinig om de gezinsvoogdij, maar door de geschikte manier waarop de gezinsvoogdes mij een paar maal hielp, heb ik er toch geen onaangename herinneringen aan" (civ.p.).
Aantal pupillen: 5 of 3 %.

3. „Dat toezicht liet me onverschillig. Ik heb gelukkig geen last gehad van die gezinsvoogd" (str.p.).
Aantal pupillen: 3 of 2 %.

4. „De gezinsvoogd heeft mij niet gegeven wat ik verwacht had, doordat de gezinsvoogd iemand was, die het veel te druk had" (civ.p.).
Aantal pupillen: 4 of 3 %.

5. „Ik vond het vreselijk onder gezinsvoogdij gestaan te hebben, want de gezinsvoogd was zeer streng en onaangenaam" (civ.p.).
Aantal pupillen: 4 of 3 %.

6. „Gezinsvoogdij was zinloos, want ik heb mijn gezinsvoogd nooit gezien."
Aantal pupillen: 1.

7. „Aan de gezinsvoogdij hadden wij niets, want de gezinsvoogdes kon haar taak niet aan. Ons geval was te moeilijk voor haar" (civ.p.).
„Van de gezinsvoogdij, waarvan ik veel verwacht had, heb ik alleen nadeel ondervonden, want de gezinsvoogd deugde zelf niet" (civ.p.). (Dit bleek inderdaad zo te zijn: de gezinsvoogd viel in handen van de justitie.)
Aantal pupillen: 3 of 2 %.

Deze oordelen nu zouden waarde voor een indeling kunnen hebben, indien de pupillen, die de oordelen onder a en b, resp. onder 1—7 gaven, per oordeel een bepaald type mens vertegenwoordigden of tot een bepaald type gezin behoorden. Het had bv. kunnen zijn dat het type pupillen, dat persoonlijke antwoorden gaf, verschilde van dat wat onpersoonlijke antwoorden gaf. Doch dit was niet het geval. De onpersoonlijke antwoorden bleken niet uitsluitend te zijn gegeven door teruggetrokken, schizoïde typen, doch ook door pupillen die, om de een of andere reden, hun gezinsvoogd zelden ontmoet hadden. Het had ook kunnen zijn dat allen, die antwoord 6 of 7 gaven, tot een zeer homogeen gezin behoorden, doch ook dat was niet het geval.

Als type-indeling was een indeling op deze basis dus niet mogelijk. Dit is ten dele hieraan toe te schrijven, dat de gegeven oordelen niet meer geheel uitdrukten wat men destijds *in werkelijkheid* had gevoeld.

Veler oordeel bleek zich in de loop der 20 jaren te hebben gewijzigd, doordat na beëindiging van het toezicht beredenering, toetsing aan nieuwe ervaringen, vergelijking met soortgelijke ondervindingen een rol waren gaan spelen en veroorzaakt hadden, dat de positieve kanten van de ondervinding met de gezinsvoogdij in betekenis waren toegenomen, de negatieve afgenomen.

Wij zagen ook het omgekeerde, nl. dat men zichzelf vroeger, ten tijde van de gezinsvoogdij, tamelijk goed had weten te schikken en een goede invloed ervan was gaan gevoelen, maar onder invloed van de ouders het toezicht sinds de beëindiging meer en meer was gaan beschouwen als iets dat „een schande" was. Daarom liet het in deze gevallen vrnl. onaangename herinneringen achter.

Verschillende pupillen deelden mede, dat er thuis nooit meer over gesproken was. Het onderwerp was eenvoudig „doodgezwegen". Zij hadden echter het gevoel gehouden, dat er voor goed „een smet" op hun leven was geworpen.

Bovendien deden vele pupillen wat veel mensen over het algemeen geneigd zijn te doen, wanneer zij naar herinneringen gevraagd worden: zij verdrongen de onaangename ervaringen en haalden de aangename naar voren. Dit had ten gevolge, dat er meer positieve oordelen over de gezinsvoogdij kwamen dan in overeenstemming met de werkelijke ervaringen was [3]).

Uit een en ander maakten wij op, dat het uiterst moeilijk is om later nog volkomen volgens de werkelijkheid te taxeren, welke invloed bepaalde gebeurtenissen of personen in vorige levensphasen hebben gehad, doch hierop komen wij in het volgende hoofdstuk nog terug. (Zie p. 224.)

Ten dele is ook de persoon van de gezinsvoogd een factor, waardoor de gegeven oordelen niet als basis kunnen dienen voor een type-indeling. De oordelen zijn immers gevormd naar aanleiding van het optreden van bepaalde gezinsvoogden, die, naar wij in hoofdstuk IV zagen, lang niet altijd de juiste persoonlijkheden waren, de gewenste tact en het nodige inzicht bezaten of de vereiste techniek toepasten. Nu blijken deze oordelen weliswaar geenszins geheel overeen te stemmen met het oordeel van deskundigen over de geschiktheid van de gezinsvoogden: bij nader onderzoek correleerden lang niet alle sub 1 gegeven oordelen met bijzondere geschiktheid of omgekeerd alle sub 5 gegeven

[3]) S. Waldfogel, t.a.p., vat zijn conclusies op p. 33 als volgt samen: „In round numbers, pleasant memories constituted about 50 % of the total, unpleasant memories about 30 %, and neutral memories about 20 %. While pleasant memories predominated with most subjects, some reversed this trend; and it was suggested that the terms, *memory-optimist* and *memory-pessimist*, used by other investigators, might also apply in this instance".

oordelen met ongeschiktheid van de gezinsvoogden! Doch dit maakt het alleen nog moeilijker om een indeling als de aangegevene te hanteren.

Afgezien dus van deze factoren, die het onmogelijk maken een typeindeling volgens de werkelijkheid te maken, bleek de op bovenbeschreven wijze verkregen groepering der pupillen ook practisch niet hanteerbaar te zijn, omdat zij in het geheel niet correspondeerde met gemeenschappelijke typische kenmerken van de pupillen, die de oordelen gaven.

§ 3. INDELING DER PUPILLEN OP GROND VAN DE AARD VAN HUN PERSOONLIJKE CONTACTEN MET DE GEZINSVOOGDEN.

Daar een indeling zoals aangegeven dus niet bruikbaar was, hebben wij vervolgens onderzocht of het mogelijk was tot een indeling te komen op grond van de persoonlijke contacten, die de individuele pupillen *in het algemeen* wisten te leggen met andere personen. Bij de gezinsvoogdij immers bleek het persoonlijk element, zoals wij in het vorige hoofdstuk zagen, een grote rol te spelen. Het zou derhalve een belangrijke aanwijzing kunnen zijn voor het al of niet slagen van de ondertoezichtstelling, indien wij zouden kunnen aangeven welk type kind al of niet in staat was tot een persoonlijke binding met volwassenen en tot het leggen van zodanige contacten, dat het toegankelijk werd voor beïnvloeding.

Wij hebben nu dus allereerst gekeken naar die enkele pupillen welke over de persoon van de gezinsvoogd geen enkele bijzonderheid hadden vermeld, hoewel zij deze wel regelmatig hadden gezien. Wat opviel aan deze pupillen was, dat zij zeer teruggetrokken leefden en met nagenoeg niemand omgingen.

De oudste dochter Wijnands (no. 14) bv., over wie anderen mededeelden dat zij altijd „op zichzelf" had gestaan, verklaarde zelf: „ik ben altijd op mezelf geweest, ook in m'n familie, ik ben altijd mijn eigen gang gegaan en heb niemand anders nodig. Ik ga ook met niemand verder om". Zij brak het interview af met de mededeling: „geen tijd te hebben om lang te praten". Deze pupil gaf er duidelijk blijk van niet in staat te zijn tot het vormen van goede contacten.

Het aantal pupillen dat zo teruggetrokken leefde bedroeg niet meer dan 5 (nos. 2, 14, 24, 27 en 102).

Vervolgens hebben wij nagegaan, welke pupillen een interview geweigerd of ontlopen hadden. Immers het weigeren of ontlopen zou juist kunnen duiden op een grote mate van schuwheid. Doch het tekort aan gegevens veroorzaakte hier weer dat het onmogelijk was om voldoende inzicht in hun persoonlijkheidsstructuur te verkrijgen.

Van een der pupillen, die wij niet konden spreken omdat hij in het buitenland vertoefde, laten wij hier tenslotte een nadere beschrijving

volgen. Dit is wel het meest sprekende voorbeeld dat er in ons materiaal voorkomt van een pupil, die geen affectieve bindingen kon maken. Zijn levensgeschiedenis werd samengesteld uit mededelingen van de ouders en de gezinsvoogd en uit de medische gegevens van de kliniek voor geesteszieken, waar hij verpleegd werd. Uit deze ziektegeschiedenis kwam zeer sterk naar voren, dat de pupil ten tijde van de ondertoezichtstelling reeds in een volledig psychisch isolement leefde. De voortdurende pogingen tot contact van verschillende zijden hebben hem indertijd slechts verder teruggedrongen in dit isolement.

Ook al is hij niet geïnterviewd en al is er dus geen verband te leggen tussen zijn houding en het oordeel dat hij gaf over de gezinsvoogdij, zal hij hier worden beschreven om aan te tonen voor welk een muur gezinsvoogden soms komen te staan als zij een pupil krijgen toegewezen, die volkomen affectloos is, en hoe zinloos de gezinsvoogdij dan wordt.

Over Felix, die zich als gewenst kind de eerste levensjaren functioneel normaal ontwikkelde, maar op zijn vierde jaar blijk gaf van hevige angsten (bv. voor het donker, voor spoken), was bekend dat hij nooit enige aanhankelijkheid had getoond, zelfs als kleuter niet. Vader, noch moeder kon hem met liefkozingen ooit troosten. Op school moest hij het eerste jaar lang verzuimen, omdat hij in hevige mate mazelen had. Na deze ziekte was hij bijzonder ongedurig, beweeglijk en agressief tegen andere kinderen. De juffrouw probeerde hem „er onder" te houden door hem veel te straffen. Daar deze houding van de schooljuffrouw allerminst animerend was voor Felix om ooit voor schoolpersoneel iets te kunnen gaan voelen is het vermeldenswaard dat hij de onderwijzer, die hij in de vierde klas kreeg, graag mocht. Hij bleek zelfs ontzettend gevoelig te zijn voor de goede behandeling van die meester. Toen moeder tracteerde vanwege de overgang naar de vijfde klas, wilde hij geen enkel taartje eten omdat zijn meester niet meeging naar de vijfde en het daarom voor hem geen feest was! Nadien begon Felix vreemd te doen. Zijn angsten (bv. voor vergiftiging) namen toe, zijn agressiviteit nam excessieve vormen aan. Zijn plotseling zonder aanleiding gillen en schreeuwen deed psychotisch aan. Buren, die op grond hiervan vermoedden dat hij mishandeld werd, brachten het geval ter kennis van instanties. Er werd nog getracht om Felix naar het Medisch Opvoedkundig Bureau te krijgen, maar tevergeefs. Hij wilde niet. Het kwam tenslotte tot wettelijke ondertoezichtstelling.

Drie gezinsvoogden wijdden achtereenvolgens hun beste krachten aan deze jongen. De eerste gezinsvoogd schreef in zijn laatste rapport dat Felix „een vreemde jongen" was: „alsof hij niets voelt".

De tweede gezinsvoogd, een leraar aan een middelbare school, nodigde Felix, om het idee van contrôle er wat af te nemen, elke week een middag uit om met hem samen Frans te lezen. De jongen ging daarop gretig in. Het was opvallend zo veel als hij in korte tijd opstak. Hij was intelligent en belangstellend. De gezinsvoogd was dan ook vol goede moed en hoopte na enige weken eens de kans te krijgen op een gesprek over thuis, want zijn gedrag was nog altijd even hopeloos. Maar, naarmate de gezinsvoogd hem beter leerde kennen, bemerkte hij steeds meer hoe vreemd en afwijkend hij was. Contact was absoluut onmogelijk. Na elke les, en ook er tussendoor, probeerde deze gezinsvoogd het. Soms als hij even aan de praat raakte, dacht de gezinsvoogd: „gelukkig, laat hem nu maar, een volgende keer komt er misschien wel meer". Maar de volgende keer was hij weer even potdicht. Het was merkwaardig dat hij er altijd op uit was zijn gezinsvoogd op een of andere manier

te „vangen" op een pietluttigheid, bv. op iets wat hij een vorige keer een beetje anders had uitgelegd. Hij had in dit opzicht een fantastisch geheugen en zei dan: zo en zo veel tijd geleden zei u, in dit en dit verband... etc. De manier, waarop Felix dit deed, was zeer irritant, had iets sadistisch, zodat het de gezinsvoogd op de duur alle plezier ontnam om met hem te werken! Na een jaar lang op deze wijze geregeld, dikwijls 3 uur achtereen, met Felix bezig te zijn geweest zonder enig resultaat, werd hij zo wanhopig — hij sliep er zelfs niet meer van — dat hij iets anders bedacht. Hij praatte met twee aardige jongens van zijn school, jongens van de leeftijd van Felix, legde hun een en ander uit en verzocht hun zich met Felix, die geen enkele vriend had, te bemoeien, hem mee te nemen op fietstochten e.d. Maar deze jongens gaven het spoedig op en deelden hun ervaringen geheel moedeloos aan de gezinsvoogd mee: Felix was soms meegegaan, maar keerde dan plotseling onverwachts om, of, als ze in een spel waren, deed hij plotseling iets heel gemeens en liep weg; onder een gesprek op zijn kamer rukte hij ineens de gordijnen naar beneden en smeet hen die in 't gezicht e.d.

De tweede gezinsvoogd gaf het werk op. Een derde gezinsvoogd probeerde het weer een jaar en plaatste Felix, die thuis niet te handhaven was, in een kosthuis. Maar hij kreeg spoedig klachten van de hospita over zeer vreemd gedrag van de jongen. Hij onderhield hem er over, maar bemerkte reeds spoedig dat dit niets baatte. Na enige tijd verzocht hij de kinderrechter het toezicht te beëindigen, omdat het de jongen slechts nerveuzer bleek te maken. Het is toen onmiddellijk opgeheven. (No. 1.)

De hier beschreven pupil was wel een zeer sprekend voorbeeld van iemand, die geen persoonlijke contacten kon leggen en niet toegankelijk was voor enige persoonlijke beïnvloeding. Hij bleek te behoren tot de later te noemen groep „individueel-pathologische gevallen". Ook het kleine aantal in de aanvang van deze paragraaf vermeld, behoorde vrijwel geheel hiertoe.

De vraag doet zich nu voor of dus alle andere pupillen qua type psychisch wel te benaderen waren en van hun kant wel in staat waren tot het vormen van contacten met andere mensen. Wanneer wij teruggrijpen naar de in par. 2 vermelde oordelen der pupillen, worden wij getroffen door de heftig emotionele wijze waarop een groot aantal, voornamelijk onder 3, 4 en 5 van de „persoonlijke" [4]) of 5 van de „onpersoonlijke" antwoorden [5]) werden uitgesproken of waarop onder 6 gezegd werd dat zij het liefst bij de gezinsvoogd in huis hadden willen wonen. De meesten van de pupillen, die deze oordelen gaven, hadden als gemeenschappelijke ervaring dat zij deel hadden uitgemaakt van gezinnen met hevige spanningen (meestal de „verdeelde" gezinnen, zie hiervoor hoofdstuk V) en waren reactief zodanig afwijkend in houding en gedrag, dat zij behoorden tot de later te noemen groep van „sociaal-pathologische gevallen". Deze pupillen waren dikwijls juist om de affectieve tekorten in het milieu onder toezicht gesteld. Zij hadden een bijzonder grote

[4]) Zie voren op p. 193.

[5]) Zie p. 192.

behoefte aan affectiviteit, die niet bevredigd was. Dergelijke kinderen treden de gezinsvoogden dus met verwachtingen van nieuwe bevredigingsmogelijkheden tegemoet. Zo deden bv. de oud-pupillen Everts (no. 70) enerzijds op overdreven sentimentele wijze verslag van de hartelijkheid van hun eigen moeder, terwijl zij hun stiefmoeder als een on-mens beschreven, anderzijds keurden zij hun gezinsvoogdes (in werkelijkheid een geschikte gezinsvoogdes) af als „een mens zonder enig gevoel", „een koud schepsel".

In deze gevallen was er dikwijls een specifieke behoefte aan hetzij een vader- of moederfiguur, hetzij een mannelijke of vrouwelijke figuur.

Theo Koenders (no. 66) bv., die behoefte had aan een vaderfiguur, gaf over zijn gezinsvoogd (een figuur, die in een ander geval niet zo gunstig werd beoordeeld en ook door de 3 beoordelaars „dubieus" werd geacht!) een zeer gunstig oordeel.

„Ik kreeg een voogd uit duizenden, de gezinsvoogd was voor mij zoals een vader moest zijn."

In zijn nadere beschrijving van de gezinsvoogd liet hij uitkomen, wat de gezinsvoogd allemaal voor hem had gedaan:

„Hij legde een spaarbankboekje voor mij aan, hij hielp mij aan een werkkring (waarin ik 18 jaar lang met plezier geweest ben), hij liet mij veel optrekken met zijn zoon, die van mijn leeftijd was".

Over zijn vader daarentegen deelde hij het volgende mee:

„Ik was als klein kind altijd bang van hem, maar toen ik een jaar of 17 was geworden nam ik zijn onmogelijk optreden niet meer en bedroog hem voortdurend. Hij eiste nl. altijd onredelijke dingen van je en als je daaraan niet voldeed, sloeg hij je met een karwats. Ik was als kleine jongen heel wat keren geslagen. Elk ogenblik moest hij die karwats laten vernieuwen. Later wist ik beter aan die klappen te ontkomen".

Max (no. 116) daarentegen, die onder toezicht stond van een gezinsvoogd die door een andere jongen, toevallig uit een vaderloos gezin (no. 16), bijzonder gewaardeerd was, sprak over zijn gezinsvoogd een vernietigend oordeel uit. Wij halen hier zijn eigen woorden aan, ook die, waarmee hij zijn vader beschrijft:

„Ik had het thuis ellendig, mijn vader sloeg ons veel als hij een slechte bui had, maar het ergste was, dat hij ook mijn moeder sloeg. Door die toestand thuis was ik veel op straat". „Van m'n gezinsvoogd verwachtte ik veel, want ik had immers niets aan mijn vader." „Ik stelde mij voor dat hij iemand was, die je kon helpen, maar mijn gezinsvoogd deed niets van dat alles. Ik vond gezinsvoogdij daarom allemaal onzin."

Er zijn ook verschillende voorbeelden van meisjespupillen, die op dezelfde wijze als hiervoor beschreven, sterk positief of negatief in hun

oordeel over de gezinsvoogd waren. Zo zag bv. het jongste meisje Dijkstra (no. 83) als reactie op haar eigen vader, van wie zij de vreselijkste dreigementen en kwellingen te verduren had, in haar gezinsvoogd (iemand, die als persoonlijkheid in het geheel niet door ieder werd gewaardeerd) een ideale vaderfiguur.

Grietje (no. 78) daarentegen gaf weer op heftig emotionele toon haar afkeuring te kennen over de keuze van de gezinsvoogdes (iemand, die overigens ook niet zeer geschikt voor het werk werd bevonden), omdat zij onder de druk van een stiefmoeder zeer sterke behoefte aan affectieve bindingen met een moederfiguur had, hetgeen ook thans nog blijkt uit haar behoefte aan het warme contact met haar schoonmoeder.

Zo kwamen er opvallend veel sterk positieve of sterk negatieve uitingen over de gezinsvoogd voor bij de door het milieugestoorden (sociaal-pathologische pupillen).

Zodra toon en kleur in de uitingen minder heftig en uitgesproken waren, hadden wij meer met normalen te maken. Dit neemt enerzijds niet weg dat er nu en dan wel felle reacties voorkwamen, vooral van de zijde van die pupillen, die tot een sterk homogeen gezin behoorden en zich, mèt hun ouders, beledigd gevoelden door de gezinsvoogdij. Deze pupillen, die goede bindingen hadden met een of beiden hunner ouders en dus affectief in het geheel niet de behoefte aan contact met „een buitenstaander" hadden, waren om die reden niet in staat om pogingen van de kant van de gezinsvoogd tot persoonlijk contact te beantwoorden (zie Pieter, Wouter, Hein, Hetty, nos. 91, 93, 105, 101). Anderzijds kwam het ook in veel gevallen voor dat er wel degelijk een emotionele behoefte bestond aan een gezinsvoogd, doch dan was het meer de behoefte aan een beschermende figuur dan aan een affectieve binding. Wij behoeven slechts te wijzen op voorbeelden als die van Bep en Marie (nos. 118, 123), die onder een zodanige emotionele druk leefden door gedrag en optreden van hun moeder of vader, dat zij dringend behoefte hadden aan een gezinsvoogd.

Uit het bovenstaande is op te maken, dat wij dus eigenlijk een indeling in drieën hebben verkregen van 1e. pupillen, die geen persoonlijke bindingen kunnen maken, doordat zij psychisch te zeer afgesloten leven; 2e. pupillen, die een bijzonder sterke behoefte hebben aan affectieve bindingen van bepaalde aard door tekorten op dat punt in hun eigen milieu en dan spoedig te veel eisen van hun gezinsvoogden; 3e. pupillen, die wel een emotionele behoefte kunnen hebben aan een gezinsvoogd, doch niet aan een binding van speciale aard.

Een indeling van *alle* pupillen op grond van de aard hunner contacten met de gezinsvoogden was echter onmogelijk te maken, daar wij telkens

hetzij over veel te weinig gegevens beschikten om dit te beoordelen of met zo vele schakeringen te maken kregen, dat een pupil niet in één bepaalde categorie was onder te brengen.

Alvorens nu op het vraagstuk der typologie van de door ons onderzochte kinderen verder te kunnen ingaan, moeten wij aan de hand van de aanwezige dossiergegevens eerst onderzoeken, welke algemene kenmerken deze gezinsvoogdijpupillen vertoonden. Alle in dit onderzoek betrokken pupillen zijn in de rapporten, die destijds met het oog op de ondertoezichtstelling aan de kinderrechter werden uitgebracht, zij het meestal zeer summier, beschreven wat hun physieke gesteldheid, hun intelligentie, hun karakter en gedrag betreft.

In de volgende paragraaf geven wij hiervan een overzicht.

§ 4. ALGEMENE KENMERKEN AAN DE HAND VAN DE DOSSIERGEGEVENS.

Het geven van een overzicht van de algemene kenmerken dezer pupillen is nodig als basis van een typologische indeling, die in de practijk hanteerbaar zal zijn. De algemene kenmerken, die deze gezinsvoogdijpupillen vertonen, zullen echter als zodanig eerst betekenis verkrijgen wanneer wij hen kunnen vergelijken met de Nederlandse kinderen in het algemeen en met een groep kinderen van hetzelfde gehalte, die géén gezinsvoogdijpupillen waren, in het bijzonder. Helaas beschikten wij niet over een contrôlegroep van een gelijk aantal willekeurige kinderen. Wij konden onze pupillen alleen vergelijken met andere kinderen, die ook met de kinderrechter in aanraking waren gekomen. Dit soort kinderen immers is van verschillende zijden reeds bestudeerd en beschreven. Het lag voor de hand om voor het trekken van een vergelijking een Nederlandse groep kinderen uit te kiezen. De studie, die ons hiervoor het meest in aanmerking scheen te komen, was die van Schenk [6]). Hij bestudeerde de dossiers van 604 Rotterdamse kinderen, die wegens wangedrag in een inrichting, tuchtschool of observatiehuis terecht waren gekomen. De vergelijkbaarheid van zijn materiaal en het onze berust op de volgende drie punten:

1. In beide onderzoekingen is het *grote-stadskind* onderzocht: zijn onderzoek betrof 335 Rotterdamse jongens en 269 Rotterdamse meisjes; het onderhavige betreft 119 Amsterdamse jongens en 88 Amsterdamse meisjes.

In het onderzoek van Schenk, dat alleen zich misdragende kinderen betrof, zijn de kinderen, die zich niet aan enig wangedrag hadden

[6]) W. Schenk, Wangedrag van kinderen, diss. Utrecht 1935.

schuldig gemaakt, buiten beschouwing gebleven. Uiteraard zijn dit meestal de jongste kinderen en bevat Schenk's onderzoek dus relatief meer oudere kinderen dan het onze.

2. De *tijd* waarin deze kinderen opgroeiden is ongeveer dezelfde; Schenk onderzocht nl. de jaren 1927 tot en met 1931.

3. Het *milieu* is hetzelfde: economisch en maatschappelijk behoren zij ongeveer tot dezelfde bevolkingslaag, zij het dat over het geheel de standaard van de gezinsvoogdijpupillen iets hoger ligt.

Uit onderstaande tabel blijkt, dat beide groepen pupillen overwegend uit de tamelijk arme klasse en de middenstand voortkomen:

20. Economische toestand volgens Rijksinkomstenbelasting 1931/1932

	Alg. %	% betreffende gezinsvoogdijpupillen	% betreffende kinderen met wangedrag [7]
Zeer arm (niet aangeslagen)	32,3	18,8	29,0
Arm (beneden *f* 1400,—)	21,9	34,5	33,4
Voldoende (*f* 1400,— tot *f* 3000,—)	36,8	40,7	34,6
Goed (boven *f* 3000,—)	9,0	6,0	3,0

Aan de hand van een overzicht van de beroepen van de vaders komt dit nog duidelijker naar voren:

21. Beroep van de vaders

Werkzaam in (als):	Vaders van de door ons onderzochte kinderen		Vaders van de door Schenk onderzochte kinderen [7]	
	Aantal	%	Aantal	%
Haven- en transportbedrijf en losse arbeiders	38	33,6	135	30,1
Binnenscheepvaart	10	8,8	9	2,0
Zeescheepvaart			25	5,6
Bouwbedrijf	7	6,1	36	7,8
Industrie	14	12,3	74	16,5
Gemeentedienst	8	7,0	31	6,9
Venters, opkopers etc.	4	3,5	15	3,3
Winkeliers en caféhouders	8	7,0	–	–
Intellectuele beroepen	5	4,4	–	–
Totaal vermeld	–	82,7	–	72,2
Totaal bekend	94	100,0	449	100,0

[7]) Schenk, tabel X, p. 131 en tabel XII, p. 134.

Hieruit blijkt, dat hetzelfde soort beroepen, dat bij de vaders van de door Schenk onderzochte kinderen het meest voorkwam, ook bij de vaders van onze gezinsvoogdijpupillen het veelvuldigst voorkwam.

Aangezien Schenk's gegevens alléén de grote-stadskinderen betroffen, hebben wij, hieronder, daar waar een vergelijking mogelijk was, ook alléén de *Amsterdamse* pupillen met de zijne vergeleken. Het was lang niet altijd mogelijk om zijn pupillen met de onze te vergelijken, omdat hij, doordat hij pupillen onderzocht die in een inrichting vertoefd hadden, het voordeel had dat er specialistische gegevens (van medicus, psychiater, psycholoog) over de kinderen aanwezig waren, die wij niet hadden, terwijl anderzijds wij weer gegevens hadden verzameld, die door Schenk niet werden beschreven.

Onze pupillen zijn nu volgens de volgende algemene kenmerken nagegaan.

A. Kenmerken van de kinderen.

1. De lichamelijke gesteldheid.

Terwijl Schenk hier over nauwkeurige gegevens beschikte, waren de gegevens waarover wij de beschikking hadden op dit punt zeer schaars. Merkwaardig weinig aandacht bleek er in de rapporten over onze pupillen aan de lichamelijke gesteldheid besteed te zijn.

Uiterst zelden werd er bv. melding gemaakt van enuresis. Dit is merkwaardig, daar veel van de door Schenk onderzochte kinderen en „de kinderrechterkinderen" over het algemeen, als zij in inrichtingen komen, voor een zeer groot percentage aan deze kwaal blijken te lijden. Daarentegen werd meermalen melding gemaakt van ongevallen en de gevolgen daarvan (bv. hoofdpijn na hersenschudding), terwijl Schenk hierover niets vermeldt. Welke betekenis wij hieraan dus moeten hechten, is door gebrek aan vergelijkingsmateriaal niet uit te maken.

De enige gegevens, die wij wat de algemene gezondheidstoestand betreft kunnen verstrekken, zijn de volgende:

22. Lichamelijke toestand

	T.b.c. of t.b.c. dispositie	Alg. zwakte, anaemie	Totaal aantal ziekelijke afwijkingen (incl. ernstige zintuigafwijkingen, geslachtsziekten, migraines etc.)
Gezinsvoogdijpupillen	3,3 %	4,8 %	13,5 %

2. *De verstandelijke ontwikkeling.*

Wat de verstandelijke ontwikkeling betreft is geen vergelijking met de door Schenk onderzochte pupillen mogelijk. Schenk beschikte nl. ten aanzien van *elk* kind over de uitslag van een, zij het ook dikwijls bescheiden, intelligentie-onderzoek. Wij hadden deze gegevens niet.

Over de *intelligentie* werd in observatierapporten geregeld het een en ander vermeld. Doch over lang niet alle kinderen bestond een observatierapport. Ook werd slechts in uitzonderingsgevallen een kind psychotechnisch onderzocht in verband met zijn beroepskeuze. Wij moesten derhalve in de meeste gevallen afgaan op de mededelingen van onderwijzers of werkgevers, welke in de politierapporten werden vermeld. In de individueel behandelde gevallen bestonden dergelijke gegevens meestal wel, doch zodra de gezinssituatie als geheel de aanleiding tot ondertoezichtstelling van meer of alle kinderen uit één gezin was geweest, was aan de intelligentie der kinderen zelden aandacht besteed.

Voor *Amsterdam* hebben wij daarom alléén de individueel onder toezicht gestelden op de intelligentie bekeken. Van de 77 kinderen waren 10 debiel of vermoedelijk debiel, 13 leerden slecht en werden „dom" genoemd.

In totaal was dus 29 % niet in staat het gewoon lager onderwijs in normaal tempo te volgen. Deze percentages lijken overigens niet sterk af te wijken van die, welke Schenk opgeeft, nl. 11,4 % voor het aantal „achterlijken" onder zijn pupillen en 29,9 % voor de „sub-normalen" [8]).

Onze pupillen bleken evenwel, vergeleken met de door Schenk onderzochte, wat *de aard van het onderwijs* betreft dat zij genoten, op een lager niveau te staan. Beide soorten pupillen genoten voor het merendeel niet meer dan alléén lager onderwijs, doch, terwijl de gezinsvoogdijpupillen in slechts 5,1 % een MULO, ambachts-huishoudschool, HBS- of MTS-opleiding kregen, volgde van de kinderen met wangedrag ruim 15 % dit meer uitgebreide onderwijs [9]).

3. *De karaktereigenaardigheden.*

De onderscheiding die Schenk maakte [10]) was die in „normalen" enerzijds, „psychopathen" anderzijds en een tussengroep van „licht-afwijkenden". Terwijl hij dit doet geeft hij zelf aan, dat men zich alle „normalen"

[8]) Berekend volgens de gegevens van Schenk, p. 16 en p. 46.

[9]) Idem, p. 47.

[10]) Schenk, p. 49/50.

niet als evenwichtige mensen moet voorstellen, vele normalen bevonden zich dicht bij de grens van het licht-afwijkende.

Daar Schenk niet beschrijft welke maatstaf hij heeft aangelegd ten aanzien van de licht-afwijkenden en de psychopathen, kunnen wij hier geen vergelijking met zijn materiaal maken.

De objectieve gegevens waarover wij konden beschikken, waren de rapporteringen in de dossiers over symptomen als grote fantasie, leugenachtigheid, angst, zwaarmoedigheid, grote brutaliteit etc. Alléén betreffende de individuele pupillen waren deze gewoonlijk vrij uitvoerig beschreven. Over de kinderen uit de zgn. gezinsgevallen waren zeer weinig gegevens aanwezig. Het was evenwel niet aan te nemen dat bijna geen hunner enig symptoom van moeilijke opvoedbaarheid had vertoond. Daarom hebben wij hier alléén ten aanzien van de individuele pupillen een samenvatting gegeven van de bijzonderheden, die vermeld werden. Bij sommige individuele pupillen deed zich slechts één van de hieronder genoemde symptomen voor; bij andere combinaties van symptomen, zoals hieronder weergegeven.

	Aantal gevallen
grote fantasie, leugenachtigheid, oneerlijkheid, snoeplust, spijbelen, zwerven	23
zwaarmoedigheid, suicideneigingen, gedeprimeerdheid, huilbuien	4
druk, rusteloos, hevige ontstemmingen, plotselinge huil- en gilbuien	4
afwezig zitten te dromen, slaapwandelen	2
erg prikkelbaar, erge driftbuien, agressief, vernielzuchtig, plaagzuchtig, jaloers	16
angstig (bv. niet op straat durven)	3
Verkeerde gewoonten:	
cafébezoek, veel roken, drank, excessieve snoeplust	5
nerveuze verschijnselen als stotteren, tics, enuresis, onanie . .	7

B. Kenmerken van het milieu.

1. Het godsdienstig milieu.

Schenk geeft zijn cijfers met enige aarzeling, omdat deze geen beeld geven van het gehalte en de mate van godsdienstigheid, doch alleen van

het feit of men als lid van een bepaald kerkgenootschap staat ingeschreven.

Onder hetzelfde voorbehoud worden hier de cijfers over de godsdiensten van onze pupillen in % weergegeven:

23. Godsdienst

	Gezinsvoogdij-pupillen	Pupillen met wangedrag [11])	Volkstelling 1930
Protestant	22	62	46,2 (Geref. 9,4) (NH 34,5)
Rooms-Katholiek	26	32	36,4
Geen godsdienst / Onkerkelijk	25	3,5	14,4
Onbekend	27	—	

Uit bovenstaande tabel blijkt, dat de verdeling naar godsdiensten in onze groep totaal verschillend is van die in de door Schenk onderzochte groep. Onder onze gezinsvoogdijpupillen zijn de Rooms-Katholieken in de meerderheid, bij Schenk de Protestanten.

Het verschil is te verklaren uit het feit dat Schenk *bevolkings*gegevens uit de kinderpolitierapporten heeft geteld, terwijl wij deze gegevens niet hebben genoteerd, maar aan de hand van de mededelingen in de rapporten der gezinsvoogden en die van de oud-pupillen zelf, hebben getoetst, in hoeverre zij al of niet practizerend waren.

2. *Wettige of onwettige geboorte der kinderen.*

Het percentage pupillen, dat onwettig geboren was, bedroeg 12 %; Schenk noemt 8,6 % [12]).

Het percentage pupillen, dat niet gewettigd werd, bedroeg 8 %. Dit percentage was bij Schenk 2,6 % [13]).

Aangezien de percentages, door Schenk gevonden, reeds aanzienlijk hoger waren dan het percentage onwettige geboorten op de gehele bevolking, is het aantal onwettige geboorten in de groep gezinsvoogdijpupillen wel *bijzonder hoog.*

[11]) Schenk, p. 97, berekend volgens tabel VI.

[12]) Berekend volgens de gegevens op p. 87 (Schenk).

[13]) Berekend volgens de gegevens op p. 87 (Schenk).

3. Gezinsgrootte.

Wij hebben de gezinnen ingedeeld in kleine gezinnen, middelgrote en grote gezinnen. Volgens deze indeling kunnen wij de volgende vergelijking maken:

24. Percentage gezinnen naar kindertal

Groepering	Klein gezin (1–3 kinderen)	Middelgroot gezin (4–6 kinderen)	Groot gezin (meer dan 6 kinderen)
Nederland (volkstelling '30)	72	22	6 [14]
Gemeente Amsterdam	81	16	3
Platteland Groningen	76	20	4
Gezinsvoogdij (Amsterdam)	39	36	25
Gezinsvoogdij (Groninger platteland)	29	33	37
Gezinnen waarin kinderen met wangedrag (Schenk)	24	39	38 [15]

Het aantal middelgrote en zeer grote gezinnen was onder onze gevallen en die van Schenk dus opvallend groot! Onder de Amsterdamse gevallen kwam het kleine gezin echter overeenkomstig de algemene bevolkingscijfers het meest voor, onder de Groningse plattelandsgevallen daarentegen was juist in afwijking van de algemene cijfers het aantal zéér grote gezinnen het sterkst vertegenwoordigd.

4. Volledige en onvolledige gezinnen.

Hiernaast geven wij in een grafiek de vergelijking weer tussen het percentage volledige gezinnen, resp. onvolledige gezinnen in ons materiaal en dat in de studie van Schenk.

Het percentage volledige gezinnen blijkt in onze groep sterker vertegenwoordigd te zijn dan onder de door Schenk onderzochte gevallen.

Onder B ziet men, dat de onvolledigheid der gezinnen waartoe de gezinsvoogdijpupillen behoren, overwegend is toe te schrijven aan scheiding, de onvolledigheid der door Schenk onderzochte gezinnen overwegend aan overlijden van een der ouders. Opvallend is dat de situaties waarmede de gezinsvoogden te maken kregen op het moment van de

[14]) Volkstelling 1930, Dl IV. (Alleen de gezinnen met kinderen zijn in de tabel vergeleken; de gezinnen zonder kinderen zijn buiten beschouwing gelaten.)

[15]) Vergelijkbare percentages waren volgens tabel XVII, p. 193 (Schenk), niet te berekenen, daar hierin de kinderen, niet de gezinnen, werden geteld. De schrijver zelf echter was zo vriendelijk ons aan de hand van zijn grondmateriaal de cijfers voor de gezinnen te verstrekken.

25. **Gezinssamenstelling.**

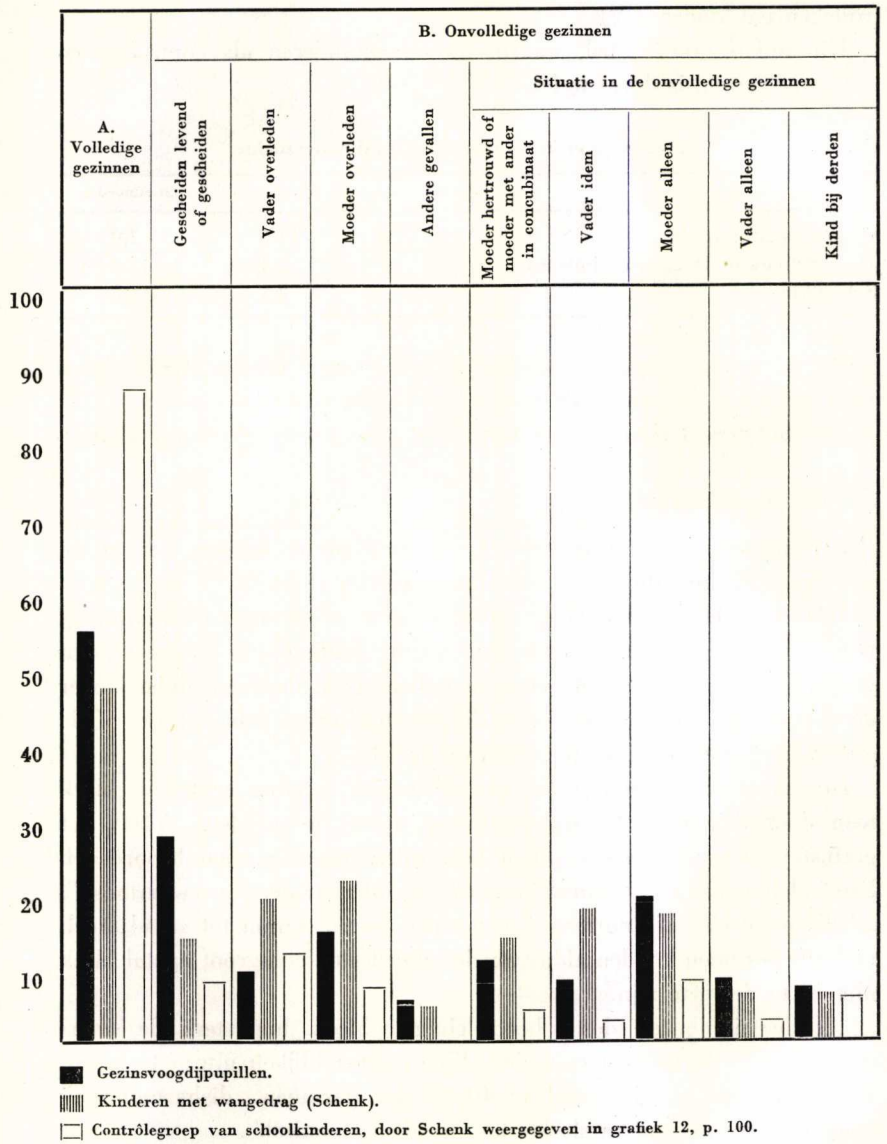

Gezinsvoogdijpupillen.

Kinderen met wangedrag (Schenk).

Contrôlegroep van schoolkinderen, door Schenk weergegeven in grafiek 12, p. 100.

ondertoezichtstelling in de meeste gevallen die van moeders-alléén waren, terwijl de situaties, waarin de door Schenk onderzochte kinderen verkeerden, bovendien vaders of moeders betroffen, die hertrouwd waren of in concubinaat leefden.

Het aantal stiefmoeder- en stiefvadersituaties komt bij *alle* „kinder-

rechterkinderen" (incl. de gezinsvoogdijpupillen) veel meer voor dan bij willekeurige kinderen [16]).

Uit onderstaande tabel, waarin de schoolkinderen als contrôlegroep zijn aangegeven, is dit af te lezen.

26. Stiefkinderen in % van het aantal onderzochte

	Stiefvader	Stiefmoeder
Gezinsvoogdijpupillen	11,5	7,0
Door Schenk onderzochte kinderen	12,4	15,2 [17])
Schoolkinderen	3,5	1,6

Onder onze gezinsvoogdijpupillen bleken evenwel minder stiefkinderen voor te komen dan onder de door Schenk onderzochte kinderen.

De stief*moeder*-situatie was vooral in onze groep opvallend kleiner.

5. De opvoeding.

Een beoordeling van de opvoeding, die de kinderen kregen, kon alléén aan de hand van subjectieve maatstaven worden gegeven.

Schenk onderscheidde de gevallen al naar er ernstige verwaarlozing was geweest (a), van de ouders te weinig leiding was uitgegaan ten gevolge van een grote mate van onenigheid (o.a. door onenigheid over de opvoeding) (b), ernstige opvoedingsfouten waren gemaakt (c) of de ouders geen dier verwijten te maken waren (d).

Hoe moeilijk het maken van een dergelijke indeling echter is, bleek toen door drie beoordelaars (waarover nader in hoofdstuk VIII) het gezinstype waartoe *onze* pupillen behoorden moest worden beoordeeld. Een indeling van de gezinnen in drieën, nl. al naar deze „verwaarloosd", „disharmonisch" of „normaal" te noemen waren, kwam tot stand, doch niet *alle* gezinnen konden aldus worden ingedeeld; een groot aantal bleek niet in te delen te zijn.

Uit de uitkomsten dezer beoordelingen bleek, hoe sterk de waarderingen van de mensen over dergelijke punten blijken uiteen te lopen. Terwijl bv. de ene beoordelaar 40 % der gezinnen „disharmonisch" noemde, vond de andere slechts 25 % „disharmonisch".

Wij geven hier alléén de percentages van die oordelen weer, waarin de drie beoordelaars het duidelijk eens waren: slechts in 6 % kwamen zij tot de conclusie, dat van een normale opvoeding en in 17,7 % dat van verwaarlozing gesproken kon worden. De percentages, die Schenk (voor

[16]) **Zie grafiek 12, p. 100 (Schenk).**

[17]) p. 107 (Schenk).

a en d) geeft, waren resp. 4 en 34,2 % [18]). Doch om genoemde reden kan uit de verschillen geen enkele conclusie worden getrokken. Het zou intussen evenwel niet vreemd zijn indien er in het materiaal van Schenk méér verwaarloosde gezinnen voorkwamen dan in dat van ons, omdat bij ons nu eenmaal een selectie is toegepast: de meest verwaarloosden, die voor langdurige gestichtsopvoeding in aanmerking kwamen, werden immers opzettelijk niet in dit onderzoek betrokken (zie hiervoor hoofdstuk II). In onderstaande cirkeldiagrammen is dit te zien.

Aard der opvoeding

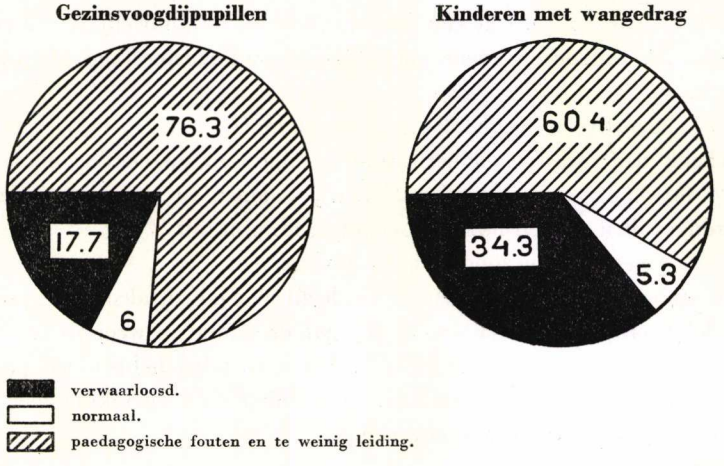

6. De geestelijke gezondheid der opvoeders.

De *psychische* gezondheid van de ouders der Amsterdamse pupillen leek opvallend slecht. In 35 gevallen of 31 % waren *beide* ouders debiel, zenuwpatiënt, alcoholist, anderszins psychisch afwijkend (bv. homosexueel) of „crimineel". Het aantal gevallen, waarin *één* der ouders zenuwpatiënt etc. was, bedroeg 52 of 46 % (10 werden geruime tijd in een zenuwinrichting verpleegd).

Tot de meest opvallende symptomen van hun psychische labiliteit behoorden: conflicten met de echtgenoot en/of de kinderen, verwaarlozing, mishandeling. In op twee na alle echtscheidingsgevallen en in alle verwaarlozingsgevallen bleken er afwijkingen bij minstens één der ouders te bestaan.

Van verschillende ouders was bekend, dat zij *in hun jeugd reeds* moeilijkheden hadden gegeven. Dit was bv. het geval in 4 van de 7 ergste verwaarlozingssituaties, waarvan wij hier één voorbeeld noemen:

[18]) De cijfers betreffende de laatste zijn afgeleid uit grafiek no. 16, p. 155 (Schenk).

Moeder Andriessen was afkomstig uit een winkeliersgezin met 9 kinderen. In dit gezin was zij een „buitenbeentje" geweest. Zij spijbelde als schoolkind, zij zwierf op straat als jong meisje en weigerde te werken, zij moest op haar 17e jaar trouwen met een orgeldraaier (dus ver beneden haar stand), die haar na een paar weken verliet.

Zij was meermalen geslachtsziek, gaf zich 2 jaar lang over aan prostitutie, ging toen samenleven met een veel oudere man, die de meeste tijd van z'n leven in de gevangenis doorbracht. Uit die samenleving werd een tweeling geboren. Van deze kinderen scheen zij te houden, maar de verzorging liet zoveel te wensen over, dat aanvankelijk ontzetting werd overwogen en met enige aarzeling tot ondertoezichtstelling besloten werd. (No. 89.)

Een vergelijking met de uitkomsten van Schenk is hier alleen op twee punten te maken: 1e. wat een der symptomen, de „huwelijksconflicten", betreft; 2e. wat de algemene geestelijke gezondheidstoestand der ouders betreft.

(1e) Ernstige onenigheid tussen de ouders.

Schenk trof ernstige en herhaalde onenigheden tussen de ouders aan in 26 tot 43,5 % der gevallen [19]); wij kwamen in onze groep gezinsvoogdijgevallen op een hoger percentage, nl. plm. 50 %.

(2e) Geestelijke gezondheid der ouders.

De ouders werden door Schenk verdeeld al naar zij alcoholist, sexueel onzedelijk en/of crimineel waren. Hij gaf de aantallen weer in een tabel betreffende „wangedrag ouders" [20]). Uit deze tabel hebben wij percentages berekend en in onderstaande voorstelling de vergelijking met onze pupillen in dit opzicht weergegeven.

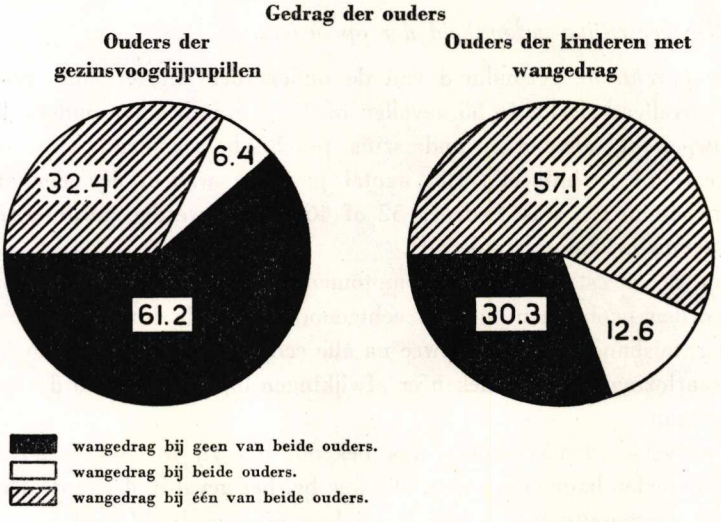

[19]) Schenk, p. 116.

[20]) Schenk, tabel IX, p. 117.

Uit deze voorstellingen kan men aflezen dat onze gezinsvoogdijpupillen in een aanmerkelijk veel gunstiger milieu zijn opgegroeid dan de door Schenk onderzochte kinderen, althans wat het gedrag der ouders betreft. In ons materiaal werden wij echter getroffen door de vele vermeldingen van psychische afwijkingen bij de ouders (zenuwtoevallen, ongewone driftbuien, epilepsie, „vreemde" buien, suicide-neigingen, melancholie). Toen wij deze in het beeld opnamen, dus tezamen met de vermeldingen over wangedrag, verkregen wij dit beeld:

Geestelijke gezondheid van de ouders der gezinsvoogdijpupillen

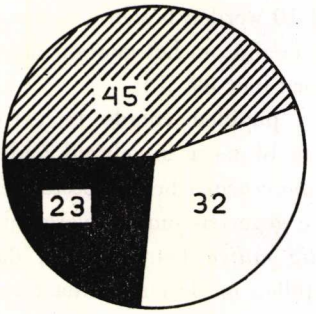

beide ouders psychisch gezond.
beide ouders psychisch afwijkend of/en met wangedrag.
één der ouders psychisch afwijkend of/en met wangedrag.

Dit is dus een geheel ander beeld. Men ziet dat het aantal kinderen dat dan uit „normale" gezinnen komt, ineens tot ongeveer een derde is verminderd en het aantal kinderen uit gezinnen, waarin *beide* ouders afwijken, vervijfvoudigd is.

De Groningse plattelandspupillen.

Hieronder hebben wij ten aanzien van de Groningse plattelandspupillen nog de belangrijkste verschillen met de Amsterdamse gezinsvoogdijpupillen aangegeven:

Economisch en maatschappelijk behoren zij in iets sterkere mate dan de Amsterdammers tot het arme deel van de bevolking, al kwamen zeer arme gezinnen (steuntrekkers) onder de plattelandsgevallen toch nauwelijks voor (1 geval).

Het beroep, dat de vaders der plattelandspupillen uitoefenden, verschilde uiteraard van dat der Amsterdamse vaders: in de Groningse groep waren de vaders meest landarbeider (12 of 41 %), vervolgens fabrieksarbeider (4), straatmuzikant en -venter (3), timmerman (2) of winkelier (2).

Wat de individuele pupillen betreft viel het volgende op:

De *lichamelijke* gesteldheid leek, voor zover hierover op grond van de schaarse gegevens een oordeel te vormen was, ongeveer dezelfde te zijn als van de Amsterdamse pupillen.

De *intelligentie* was gemiddeld lager: van de 33 Groningse pupillen waren 3 debiel, terwijl 10 werden beschreven als „dom". Het percentage, dat niet in staat bleek te zijn om het gewoon lager onderwijs in normaal tempo te volgen, bedroeg hier 39 %!

Géén der Groningse pupillen volgde rechtstreeks vanuit de lagere school een vakopleiding of meer uitgebreid onderwijs.

Wat de *karakterbijzonderheden* betreft bestonden er over de Groningse pupillen niet voldoende gegevens om een vergelijking te kunnen trekken.

Wat *het godsdienstig milieu* betreft bleek, dat er relatief ongeveer evenveel plattelandspupillen meelevend lidmaat van een kerkgenootschap waren, zij waren Nederlands Hervormd (13 gezinnen) of Gereformeerd (6 gezinnen); Rooms-Katholieken kwamen niet voor.

De mate van *on*kerkelijkheid was onder de plattelandspupillen dus vrijwel evenveel voorkomend als onder de Amsterdamse, nl. 20 %.

Wat *alle* pupillen, incl. de individuele, betreft, dit: *De grootte van de Groningse en Amsterdamse gezinnen* was zeer verschillend, maar het percentage onder toezicht gestelde kinderen, dat tot kleine gezinnen behoorde, was ongeveer gelijk: in Amsterdam kwam 28 % van de pupillen uit kleine gezinnen, in Groningen 27 %.

Het aantal kinderen uit *onvolledige gezinnen*, inzonderheid uit door echtscheiding gebroken gezinnen, was in de onderzochte plattelandsgroep kleiner dan in de overeenkomstige van Amsterdam (30 % tegenover 48 %). (Een stiefvadersituatie deed zich in geen der gevallen voor, een stiefmoedersituatie in 3 gevallen.) Over de aard der *opvoeding*, die de plattelandspupillen hadden gekregen, was de mening zeer ongunstig; volgens de maatstaven, die in deze waren aangelegd ten aanzien van de Amsterdamse pupillen althans, werd geen der Groningse plattelandspupillen door de drie beoordelaars eenstemmig geacht een normale opvoeding te hebben verkregen.

De *geestelijke gezondheid* der ouders was in de plattelandsgroep vrijwel even slecht als in de Amsterdamse groep, hetgeen uit de hier volgende cirkeldiagrammen moge blijken:

Geestelijke gezondheid

Amsterdamse gezinnen

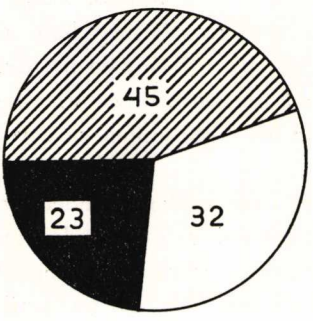

Groningse gezinnen

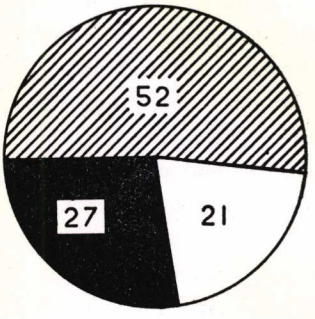

beide ouders psychisch gezond.
beide ouders psychisch afwijkend en/of met wangedrag.
één der ouders psychisch afwijkend en/of met wangedrag.

Uit het voorgaande blijkt dat de Groningse pupillen over het geheel min of meer dezelfde kenmerken vertoonden als de Amsterdamse. De belangrijkste verschillen betroffen het godsdienstig milieu (alléén N.H. of Geref.) en wat de gunstige factoren aangaat: de wettige geboorte (geen onwettigheid) en de meerdere volledigheid der gezinnen; wat de ongunstige factoren aangaat: de geringere verstandelijke ontwikkeling.

De meest opvallende kenmerken van de gezinsvoogdijpupillen en de kinderen met wangedrag, door Schenk onderzocht, waren in het algemeen niet zo zeer individuele kenmerken als wel gezinskenmerken, doordat zulk een groot percentage uit onvolledige of gebroken gezinnen kwam en ouders had, die beiden of één van beiden zich aan wangedrag schuldig gemaakt hadden of psychisch afwijkend waren.

In een typologische indeling van onze pupillen zal dit kenmerk derhalve duidelijk naar voren moeten komen.

§ 5. GROEPERING VAN DE GEZINSVOOGDIJPUPILLEN.

Het voorgaande heeft er toe geleid, dat wij de onderzochte gezinsvoogdijpupillen nu in ruimer verband zien, nl. niet slechts als onder toezicht gestelden, maar als kinderen, die over het algemeen sociaal in een moeilijker positie verkeerden dan de meesten hunner leeftijdgenoten (bv.

de schoolkinderen, die Schenk vermeldt), doordat zij in een ongunstiger sfeer opgroeiden en door ouders werden „opgevoed", die op een of andere wijze afwijkend waren (met criminele aanleg, alcoholistisch, ernstig neurotisch).

Naarmate deze kinderen dusdanig verwaarloosd zijn, dat zij gedragingen te zien geven, die in ernstige mate hinderlijk zijn voor hun omgeving en er aanleiding is te veronderstellen, dat zij in de toekomst tot wangedrag zouden kunnen vervallen, wordt er dus in het algemeen naar hulp uitgezien. Een deel komt, dank zij de zorgen van onze regering en de particuliere kinderbeschermingsinstanties, terecht in opvoedingsinrichtingen, tehuizen en pleeggezinnen, een deel blijft in het eigen milieu, maar wordt opgevangen door preventieve zorg.

Het is een belangrijke vraag in hoever deze kinderen onderling als typen enige verwantschap vertonen, op grond waarvan de paedagogische diagnostiek voor de uitbouw van het gehele kinderbeschermingsstelsel maatgevend zou kunnen worden. Wij zullen echter zien, dat reeds bij een beperking alleen tot onze groep van onder gezinsvoogdij geplaatsten de indeling in behandelingstypen bijzonder moeilijk is, zodat een sluitend stelsel, dat ook alle andere groepen omvat, vooralsnog ver af lijkt.

De drie groeperingen, die in de practijk van de gezinsvoogdij tot nu toe de belangrijkste rol gespeeld hebben, zijn:

1. de juridische indeling in strafrechtelijk en civielrechtelijk onder toezicht gestelden;

2. de criminologische indeling in „delict-kinderen" en praedelinquenten;

3. de administratieve indeling in individuele en gezinsgevallen.

(1) Strafrechtelijk en civielrechtelijk onder toezicht gestelden.

De strafrechtelijk en civielrechtelijk onder toezicht gestelden verschillen in principe alleen in zover dat de eersten strafrechtelijk vervolgd zijn (op grond van leeftijd en ernst van het gepleegde feit) en de laatsten niet. Beiden kunnen echter een strafbaar feit gepleegd hebben. Wij weten dat juist in Amsterdam kinderen, die een delict pleegden, herhaaldelijk civielrechtelijk onder toezicht werden gesteld. (14 van de 45 Amsterdamse kinderen, die een delict hadden gepleegd, waren civielrechtelijk onder toezicht gesteld.)

Wij constateerden dat strafrechtelijk onder toezicht gestelden op de vraag naar hun ervaring met de gezinsvoogdij anders reageerden dan vele civielrechtelijk onder toezicht gestelden. Dit bleek verband

te houden met de wijze waarop de rechtszaak destijds werd aangepakt en de overheid hen straffend tegemoet trad, waardoor zij dikwijls anders tegenover hun toezichthouder kwamen te staan dan de civielrechtelijk onder toezicht gestelden. Het duidt niet op verschillen in aard. Dit neemt niet weg dat bij vergelijking der beide groepen, strafrechtelijk en civielrechtelijk onder toezicht gestelden, verschillen aan de dag zouden kunnen treden, die essentieel te noemen zouden zijn, doordat het psychologisch „typisch" zou kunnen zijn dat de ene groep kinderen door eigen toedoen rechtstreeks in handen van de politie was gevallen, de andere groep niet per se door eigen toedoen er in terecht kwam. Soms op verzoek der ouders, soms huns ondanks, op instigatie van buren of familieleden.

Schenk onderwierp beide groepen kinderen aan een nauwkeurig onderzoek en nam enig verschil waar ten aanzien van de strafrechtelijk behandelde kinderen, die een gunstiger psychische gesteldheid schenen te hebben dan de civielrechtelijk behandelde. Hij constateerde althans (p. 51) dat bij de civielrechtelijk behandelde jongens het aantal ernstige psychische afwijkingen belangrijk groter was, bij de strafrechtelijk behandelde dat der lichte afwijkingen. Wij zelf deden ook een onderzoek hiernaar, maar kwamen wat de psychische gesteldheid der onder toezicht gestelde kinderen betrof niet tot een opvallend verschil. Dit duidt er op, dat deze indeling met het oog op de practijk van de gezinsvoogdij niet bruikbaar is.

(2) Delictkinderen en prae-delinquenten.

Voorgaande indeling zou er toe kunnen leiden dat de criminoloog gaat denken in de richting van een *principieel* verschil tussen die kinderen, die zich aan criminaliteit schuldig maken en die, welke géén delict plegen, òf aan een indeling in delict- en conflictkinderen. Zodra wij de kinderen die géén delict pleegden echter nader onderzochten ontdekten wij, dat er over velen hunner klachten waren betreffende leugenachtigheid, spijbelen, vernielzucht e.d., zodat deze dus alléén gradueel, maar niet principieel van de „delictkinderen" verschilden. Ook bleken kinderen, die alléén op grond van het feit dat zij voortdurend in conflict leefden met hun ouders, broers of zusjes en om die reden door ons „conflictkinderen" zijn genoemd, niet belangrijk te verschillen van vele „delictkinderen": immers aan tal van delicten door de kinderen gepleegd lagen ernstige conflicten ten grondslag.

Niet alléén leugenachtige, spijbelende, vernielzuchtige en andere moeilijk opvoedbare kinderen, maar alle conflictkinderen in het algemeen

zijn te beschouwen als prae-delinquenten, die niet principieel van hen, die een delict pleegden, in aard verschillen. Een basis voor een psychologische groepering kan de omstandigheid dat men een in de strafwet omschreven feit, een delict, pleegde, niet vormen.

(3) Individuele en gezinsgevallen.

De indeling in individuele en gezinsgevallen dankt, voornamelijk voor zover het civielrechtelijk onder toezicht gestelden betreft, haar ontstaan aan het inzicht van Voogdijraad en Officier van Justitie. Ten aanzien van sommige gevallen voelden deze instanties intuïtief de noodzaak *alle* kinderen uit een gezin tegen funeste invloeden van de ouders te beschermen, om reactieve gedragsafwijkingen zoveel mogelijk te voorkomen. Ten aanzien van anderen achtten zij alleen bescherming van één kind nodig, omdat er in de gesteldheid van het *bepaalde* kind afwijkingen bestonden of omdat het kind door zijn reactievormen, die sterk van die der anderen verschilden, blijk gaf gevaar te lopen reactieve gedragsafwijkingen te zullen gaan vertonen.

Bezien wij de door deze indeling ontstane groepen nauwkeurig, dan blijkt dat inderdaad de *meeste* zgn. gezinsgevallen òf uit nog volkomen normaal reagerende kinderen bestonden, òf uit kinderen met duidelijk herkenbare *gemeenschappelijke* reactieve afwijkingen, terwijl de individueel onder toezicht gestelden in hun gezinnen overwegend *apart* stonden wat hun afwijkend gedrag betrof.

Deze indeling heeft dientengevolge meer betekenis dan de juridische, die, zoals wij zagen, geen verschillen van principiële aard aangaf. Het bezwaar van deze indeling was echter, dat gezinsvoogden het geval dat hun was toegewezen ook alléén zagen als gezinsgeval of als individueel (strafrechtelijk of delict-) geval, indien het hun als zodanig werd voorgelegd. Zij legden zich dan òf alleen toe op contact met de ouders, zonder voldoende aandacht te geven aan individuele kinderen, òf zij richtten zich uitsluitend tot het individuele kind, zonder het gezin als geheel te bezien en te benaderen.

Zodra het gaat om een soort „behandeling", is het van belang dat een indeling niet alleen administratief of juridisch is, maar ook paedagogisch, omdat deze daarop dient te worden afgestemd.

Een enkel voorbeeld:

Huib (no. 4), een jongen die strafrechtelijk onder toezicht werd gesteld nadat hij op kantoor met andere jongens kantoorbehoeften had weggenomen, werd 2 jaar door een gezinsvoogd gecontroleerd en tenslotte van het toezicht ontslagen „omdat hij goed oppaste en de ouders zelf hem, hoewel hij een moeilijk karakter had, goed de baas konden blijven".

„Het goed oppassen" aan de kant van de jongen, het „de baas zijn" aan die van de opvoeders, duidden op de „strafrechtelijke" houding van de gezinsvoogd.

De gezinsvoogd had zich zuiver individueel op de jongen ingesteld. Een beeld van de gezinsstructuur verkreeg hij niet, terwijl juist de plaats, die Huib in het gezin innam, en de houding van de gezinsleden ten opzichte van Huib de essentiële oorzaken waren voor het wangedrag.

Huib voelde zich thuis altijd achteruitgezet. Zijn moeder behandelde hem als het zwarte schaap: „zij mocht mij niet". Zijn broers zagen op hem neer, zijn vader had geen belangstelling voor hem. „Vader sjouwde zich een ongeluk voor anderen, was altijd bezig met verenigingswerk, maar voor zijn eigen familie had hij niets over, hij was nooit thuis."

Huib liet ons bij alles wat hij over zijn loopbaan vertelde zien, hoe dit gevoel van achteruitgezet te zijn zich in zijn verdere leven nog voortdurend in alle verhoudingen tot anderen herhaalde.

Dit alles doet ten aanzien van het gezin als geheel vermoeden, dat het als groep geen eenheid vormde en in plaats van positieve krachten negatieve tendenzen kweekte. De laatste werden door de gezinsvoogd niet herkend en dus niet tot positieve herleid, omdat hij zich slechts bezig hield met de diefstal van dit éne kind en meende door straffe contrôle op het kind dit te weerhouden van een tweede diefstal.

Dergelijke voorbeelden leren ons hoe door een niet-psychologische, doch enkel administratief ontstane indelingsbasis, het werk van een gezinsvoogd zich dreigt vast te zetten op één punt zonder de kern te treffen.

Het is dus nodig te komen tot een psychologische groepering, waarin ook rekening is gehouden met de karakteristieke eigenaardigheden van de gezinnen als groepen. Alleen in dat geval immers kan, zoals wij reeds in hoofdstuk V zagen, aan de gezinsvoogd een houvast worden gegeven. Het is echter uiterst moeilijk om de individueel-psychologische en groepspsychologische gezichtspunten tot één basis voor een groepering te herleiden.

Dit blijkt reeds uit het feit dat er vele uiteenlopende indelingssystemen bestaan, welke echter individueel-psychologische gezichtspunten laten praevaleren.

De medisch-psychologisch meest gedifferentieerde indeling hier te lande ontworpen, vinden wij in het werk van Tibout [21]). Op grond van haar jarenlange ervaring in het werk der medisch-opvoedkundige

[21]) Tibout, P. H. C., Over het onderzoek en de behandeling van kinderen met afwijkend gedrag, Amsterdam, 1950, p. 111.

bureau's, dat haar de beschikking gaf over een zeer fijn geanalyseerd materiaal, kwam zij tot de volgende classificatie:

„1. Die gevallen, waar factoren van grovere aard in de omgeving de moeilijkheden deden ontstaan, zonder dat er in de gesteldheid van het kind afwijkingen bestonden of ontstaan zijn.

2. Die, waar de klachten ontstaan door fijnere omgevingsfactoren, in de eerste plaats gelegen in de psychische gesteldheid van of de conflicten in de omgeving. Hierbij kan er in het kind zelf soms nog weinig innerlijke reactievorming zijn opgetreden.

3. De gevallen, waar onder invloed van omgevingsfactoren, bij een normale, mogelijk labieler constitutie het gevoels- en driftleven zich niet harmonisch ontwikkeld hebben, er persoonlijkheidsvervorming is opgetreden waarbij men sommige gevallen duidelijk in de groepen òf der asociale òf der neurotische gesteldheid kan onderbrengen, vaak echter deze scheiding niet geheel mogelijk is.

4. Die gevallen, waar de hoofdoorzaken der moeilijkheden in de aanleg van het kind zelf liggen, waarbij dan als ondergroepen te onderscheiden zijn:

a. lichamelijke, waaronder neurologische afwijkingen;
b. intellectuele defecten, hetzij over de gehele linie, hetzij partieel;
c. psychopathische constitutie in engere zin.

5. Phasemoeilijkheden, d.w.z. in de eerste plaats gevallen uit die perioden, waarin enige moeilijkheden als normaal zijn te beschouwen, maar waar soms tijdelijk een aanpassingsstoornis tussen kind en milieu kan bestaan, dit bv. op plm. 2 à 4 jaar, en in de puberteitsjaren. Ten tweede kan men hier de gevallen onder voegen, waar door een geheel of gedeeltelijk infantiele of propulsieve ontwikkeling ook tijdelijk, de adaptatie is gestoord. (De structurele ontwikkeling is hier dus van overwegend belang.)"

Deze indeling is, gezien de vele biologische factoren die er in zijn opgenomen, voor ons materiaal te gedifferentieerd. Over de ontwikkeling van de gezinsvoogdijpupillen, vooral in de eerste levensjaren, bezaten wij niet dan enkele zeer summiere gegevens. Doch, afgezien hiervan, dat deze indeling voor ons niet bruikbaar is omdat wij over de verschillende indelingspunten onvoldoende gegevens kunnen verkrijgen, is zij met het oog op de gezinsvoogdij niet doelmatig. Wij hebben behoefte aan een indeling van de gevallen waarin de rol, die het gezin als groep speelt ten opzichte van de figuur van de gezinsvoogd (zie hoofdstuk V), tot haar recht komt en hierin voorziet de boven weergegeven indeling niet.

Wij hebben vervolgens getracht dit materiaal in te delen volgens de

typologie van Koekebakker [22]), opgebouwd volgens Carp, juist omdat hij in zijn studie aan de gezinstypen een grotere plaats heeft ingeruimd en verband heeft weten te leggen tussen het type gezinsstructuur en het type kind.

Na achtereenvolgens het verwaarloosde, weke, strakke gezin, het moderne grote-stadsgezin en het disharmonische gezin besproken te hebben, schrijft Koekebakker (p. 69 e.v.): „het verwaarloosde gezin draagt dan ook uitgesproken de tendenz in zich het kind tot een bepaald type te vormen". Hij merkt over de kinderen uit het weke gezin bv. op, dat deze de tendenz zullen vertonen tot het slecht-gedisciplineerde, ego-centrische type, die uit het disharmonische gezin zullen veelal karakterologisch verwrongen kinderen zijn etc.

Bij de pogingen om onze pupillen in zijn indeling onder te brengen bleek ons echter, dat ons materiaal ook voor zulk een indeling te grof was: tal van bijzonderheden over de voorgeschiedenis, de opbouw van de gezinnen, de gezinssfeer ontbraken ons. Op zichzelf was dit niet verwonderlijk. De gegevens over de gezinnen waren destijds immers niet door specialisten verzameld. Van hen had niet verwacht kunnen worden dat zij zonder speciale scholing over de gezinnen meer dan de gegevens, die men uit de dagelijkse practijk van het leven kent (verwaarlozing, verwenning), zouden verzamelen. Aan drie buiten het onderzoek staande personen (over wie nader in hoofdstuk VIII) werd ten aanzien van elk geval de vraag voorgelegd of het gezin verwaarloosd, week of slap, strak, disharmonisch of normaal was en het daaruit onder toezicht gestelde kind als type normaal, verwend, verwaarloosd en verzettype, slapjanus, met innerlijke moeilijkheden, psychopathisch, psychotisch of debiel te noemen was.

In de gedifferentieerde vorm, waarin de typologische indeling aan de drie personen ter beoordeling werd voorgelegd, werd over de *gezins*typen wel, over de typen *kinderen* geen duidelijke overeenstemming bereikt.

In ommestaande tabel vindt men dit uitgewerkt. De cijfers vertegenwoordigen hierin niet het aantal unanieme oordelen, doch het aantal meningen gegeven door de meerderheid (dus twee van de drie beoordelaars). Aan de bovenzijde zijn de gezinstypen afgezet, aan de zijkant de typen kinderen, tot 4 categorieën teruggebracht. De beoordelaars hebben dus bv. in 15 gevallen unaniem of volgens de meerderheid geoordeeld, dat een geval qua gezinstype verwaarloosd was, terwijl de kinderen, die uit dat gezin onder toezicht gesteld werden, „normaal"

[22]) Koekebakker, J., Patronaat en gezinsvoogdij, Leiden 1941, p. 42 e.v. j° p. 68 e.v.

werden bevonden, in 22 gevallen geoordeeld dat een geval qua gezinstype verwaarloosd was, terwijl de kinderen ook kenmerken van verwaarlozing vertoonden etc.

27. Typologisch overzicht van de aantallen onderzochte gezinnen en kinderen

Typen kinderen	Typen gezin						
	Verwaarloosd	Slap	Strak	Disharmonisch	Normaal	Niet in te delen	
Normaal	15	12	2	35	7	9	80
Verwaarloosd	22	8	2	16	0	2	50
Innerlijke moeilijkheden, psychopathisch, psychisch, debiel	7	10	2	16	3	9	47
Niet in te delen	8	1	1	26	1	11	48
	52	31	7	93	11	31	

Eerst nadat de typen kinderen waren teruggebracht tot enkele grover ingedeelde groepen, t.w.:

1. normalen;
2. reactief-afwijkenden;
3. individueel afwijkenden,

werd een duidelijke overeenstemming bereikt (zie hoofdstuk VIII).

Een belangrijk grovere indeling, welke vele van de door Tibout en Koekebakker gegeven bijzonderheden onbesproken laat, maar aan de andere kant de dynamische gezichtspunten niet buiten beschouwing laat, vinden wij in de door Healy [23]) gemaakte indeling.

Healy kwam tot een indeling van zijn materiaal, bestaande uit 143 gevallen betreffende kinderen, die met de kinderrechter in aanraking waren gekomen, in 3 groepen naarmate de delinquenten als niet, tamelijk of zeer hoopvol voor behandeling („treatment") waren te beschouwen:

1e groep, bestaande uit 26 gevallen: kinderen, die *ondanks gunstige gezinsomstandigheden*, zó abnormaal, crimineel, neurotisch of debiel waren, dat van behandeling niets verwacht kon worden;

2e groep, bestaande uit 50 gevallen: gevallen waarin niet alleen de onderlinge *verhoudingen* in het gezin, maar ook reeds de verhoudingen met mensen buiten het gezin zo *ongunstig* waren geworden, dat met behandeling nagenoeg niets meer te bereiken was;

3e groep, bestaande uit 67 gevallen: de overige gevallen waarin kin-

[23]) Healy W., New light on delinquency and its treatment, New Haven 1939, p. 161 e.v.

deren voorkwamen wier persoonlijkheid en wier innerlijke moeilijkheden niet duidden op ernstige afwijkingen.

De indeling van Healy bood het voordeel, dat zij direct was afgestemd op de effectiviteit van de therapeutische behandeling, wat uitstekend aansloot op onze beschouwing over weerstandsvorming en doorbreking daarvan. Onafhankelijk van de drie zo juist besproken proceduren hebben wij zelf het materiaal nog eens ingedeeld naar de graad van medewerking met de gezinsvoogden. Wij verkregen zo de volgende verdeling in drieën:

a) gevallen met homogene aanvaarding of afwijzing;
b) gevallen waarin de ouders onderling (ev. ouders en kinderen onderling) sterk verdeeld waren in hun houding, dus de één aanvaardend, de ander afwijzend;
c) gevallen waarin geen samenhang in de gezinsgroep bestaat en dus ook in hun houding ten opzichte van de gezinsvoogdij geen uniforme lijn is terug te vinden.
(Men vergelijke de indeling van de gezinsgroepen op p. 180 hiervóór.)

Deze groepen hebben wij vervolgens typologisch trachten in te delen. Wij stuitten hierbij echter op de moeilijkheid dat wij — om deze indeling als indelingssysteem te kunnen gebruiken bij onze gevalsbeschrijvingen achter in dit boek (Supplement II) — genoodzaakt waren tot een compromis te komen, aangezien wij met gezins- en individuele gevallen te maken hadden en over onvoldoende gegevens beschikten om alle kinderen individueel zodanig te beschrijven, dat hun typologisch beeld, bv. ook in de ontwikkeling van kleuter tot schoolkind en puber, scherp belicht zou worden. Om die reden hebben wij de gevallen, met gebruikmaking van de terminologie van Healy, aldus ingedeeld, dat wij de groep als geheel of de figuur (ev. figuren) in die groep, op wie het accent lag, bepalend voor de typologische indeling lieten zijn.

Was het bv. een verwaarlozingsgeval, waarin het accent op de moeder lag, die een aantal kleine kinderen verwaarloosde, van wie allen symptomen van verwaarlozing vertoonden, maar een enkele ook individueel afwijkend (debiel) was, dan werd het geval „sociaal-pathologisch" genoemd.

Bij de sortering van ons materiaal zijn wij daarom zo te werk gegaan dat wij de drie soorten gezinnen (a, b en c), de homogene (positief of negatief), de verdeelde en de in het geheel niet samenhangende gezinnen onderverdeeld hebben in gezinnen met kinderen die zo afwijkend waren, dat zij ook al was het milieu gunstig, steeds conflicten gaven of bijzon-

dere zorg vereisten en in veel gevallen als „individueel-pathologisch" aan te merken waren(1), die kinderen, die zo sterk alle spanningen en conflicten in het milieu aanwezig in zich hadden opgenomen, dat deze als endogene conflictkinderen voortdurend moeilijkheden gaven ook al bevonden zij zich niet meer in het eigen milieu en in veel gevallen „sociaal-pathologisch" te noemen waren (2) en kinderen, die als „normale" kinderen te beschouwen waren (3).

In het volgende overzicht geven wij aan op welke wijze wij ons materiaal tenslotte hebben ingedeeld:

a. homogene gezinnen — in totaal 67.
   1. „individueel-pathologische" kinderen, voorkomend in 15 gevallen,
   2. „sociaal-pathologische" kinderen, voorkomend in 16 gevallen,
   3. normale kinderen, voorkomend in 30 gevallen;
b. „verdeelde" gezinnen — in totaal 56.
   1. „individueel-pathologische" kinderen, voorkomend in 15 gevallen,
   2. „sociaal-pathologische" kinderen, voorkomend in 22 gevallen,
   3. normale kinderen, voorkomend in 19 gevallen;
c. gezinnen zonder enig verband — in totaal 15.
   1. „individueel-pathologische" kinderen, voorkomend in 1 geval,
   2. „sociaal-pathologische" kinderen, voorkomend in 8 gevallen,
   3. normale kinderen, voorkomend in 6 gevallen.

Deze indeling, waarin het gehele materiaal is ondergebracht, kostte zeer veel moeite. Telkens hebben wij geaarzeld of een kind onder 1 of 2, of onder 2 of 3 viel. Om zekerder te staan is één der drie personen, van wie sprake is in hoofdstuk VIII, hierbij telkens geraadpleegd en werd menig geval eerst na enige discussie definitief ingedeeld. De indeling aldus tot stand gekomen moet derhalve met de grootste voorzichtigheid gehanteerd worden.

De indeling, met het oog op de gezinsvoogdij op deze wijze opgezet, doch met het oog op de verdere levensloop van de pupillen achter in dit boek slechts weergegeven volgens de 3-deling zoals op de vóórpagina van Supplement II aangeduid, is de volgende:

1e. kinderen, die ook al behoorden zij tot homogene gezinnen, die positief ten opzichte van de ondertoezichtstelling stonden, individueel zodanig gestoord en abnormaal waren, dat van gezinsvoogdij, van welke duur ook, door welke persoon ook uitgeoefend, niets te verwachten was, (indiv. pathol. groep);

2e. kinderen, die behoorden tot gezinnen waarvan de omstandigheden zo ongunstig (verdeelde gezinnen, gezinnen zonder samenhang) waren,

dat gezinsvoogdij, hoe persoonlijk ook gericht, hoe deskundig ook aangepakt, als de kinderen in die gezinnen zouden blijven, in hun sterk reactieve gedragsafwijkingen nagenoeg geen blijvende verbetering zou kunnen aanbrengen, (soc. pathol. groep);

3e. kinderen, wier persoonlijkheid en reacties niet duidden op ernstige afwijkingen en die in het milieu (van welke aard ook) zouden zijn te helpen (normale groep).

Wil men een dergelijk indelingssysteem voortaan in de practijk toepassen, dan is het nodig dat men langzamerhand een meer diagnostische instelling verkrijgt en in staat is de toekomstige ontwikkeling van elk geval te overzien. Als houvast moge daarbij dan vooral dienen de ervaring in dit onderzoek opgedaan, dat het meest hoopvol voor de gezinsvoogdij zijn gebleken de *homogene* gezinnen (door welke de gezinsvoogdij homogeen aanvaard werd) met *normale* kinderen, zoals het gezin Reinierse, en de gezinnen waartoe Pim en Johan behoorden (nos. 87, 17, 97).

HOOFDSTUK VII.

DE VERDERE LEVENSLOOP DER PUPILLEN.

§ 1. ALGEMENE BESCHOUWING.

Bij de bestudering van de levensloop van de mens gaat het niet alleen om een weergave van een aaneenschakeling van feitelijke gebeurtenissen: huwelijk, gezinsuitbreiding, promotie in beroep etc., niet alleen om een opsomming van ontwikkelings- en beïnvloedingsmogelijkheden, die men heeft gehad (opleidingen, onderricht van bepaalde personen, leiding van bepaalde figuren), doch ook om inzicht in de wijze van beleven en psychisch verwerken van al deze momenten en invloeden. In het voorgaande werd dit facet van de verdere levensloop der pupillen reeds daar aangeraakt, waar wij hen zelf lieten spreken over de betekenis, die de ondertoezichtstelling en de persoon van de gezinsvoogd voor hen gehad had. Wij zagen dat de oud-pupillen hun belevingen van zovele jaren geleden dikwijls enigszins „gekleurd" weergaven („gekleurd" bv. onder invloed van de houding van hun ouders), wij zagen echter ook, dat een aantal zich nauwelijks iets wist te herinneren. Het tijdsverloop had veroorzaakt, dat veel van de belevingen van vroeger waren vervaagd of zelfs geheel verdrongen. Bovendien is door de betrokkenen zelf altijd moeilijk te bepalen, welke invloed anderen op hen gehad hebben. Dit komt, doordat er in de loop der jaren zo vele factoren zijn geweest, die alle tezamen de tegenwoordige levenshouding bepalen, dat de werking van de gezinsvoogdij daarin geheel verweven en niet meer als een op zichzelf staande invloed afzonderlijk te peilen is.

Wanneer wij thans de levensloop der oud-pupillen in wijder verband bestuderen, niet enkel en alleen naar de wijze waarop zij de invloed van de gezinsvoogdij hebben verwerkt, bemerken wij dat wij op enkele moeilijkheden stuiten. Wij beschikken nl. slechts over zeer weinig gegevens, waaraan wij de ondervindingen, met onze oud-pupillen opgedaan, kunnen toetsen. Onze pupillen zijn mensen, voor het merendeel tussen 28 en 36 jaar oud, en dus in een levensphase, door Wijngaarden beschreven als de phase der „volwassenheid", volgend op de phase van

„de strijd om de volwassenheid" (18—25 jaar) [1]). Nu weten wij vanuit het oogpunt der psychische belevingen over de eerste levensjaren van de mens langzamerhand vrij veel, ook over de puberteitsjaren zijn wij vrij goed georiënteerd geraakt, doch over de volgende levensphasen van de mens bestaan nog weinig psychologische gegevens. Door Wijngaarden is een beeld van de volwassene gegeven vanuit het oogpunt der psychische ontwikkeling, doch door hem is de volwassene *in het algemeen* beschreven en getypeerd door de opgave van „de levensaanvaarding", het streven naar een overwinning van de bindingen aan het verleden en het vinden van zelfstandigheid en een bepaalde mate van bewustheid omtrent zichzelf [2]). Wanneer wij ons realiseren, dat de meesten onzer oud-pupillen behoren tot de volks- en arbeidersstand, treft ons dat het leven van enkele mensengroepen *in het bijzonder*, dus i.c. de gevoelsontwikkeling van het volks- en arbeiderskind tot volwassene, nog in het geheel niet in de psychologische literatuur werd belicht.

Wanneer er literatuur was geweest over de rijping van het volks- en arbeiderskind in ons land, zodat wij hem als volwassene hadden kunnen vergelijken met de volwassene uit andere kringen, zouden wij meer houvast gehad hebben bij de bestudering van deze volks- en arbeiderskinderen, die onze oud-pupillen voor het merendeel waren.

Niet aleer wij ons er rekenschap van hebben gegeven dat wij hier op grote problemen zijn gestuit, kunnen wij de beschrijving van de verdere levensloop der oud-pupillen ter hand nemen. Als voorbeeld heeft ons hierbij gediend de studie van Charlotte Bühler [3]), die de levensloop van een groot aantal mensen uit de bovenste lagen van de maatschappij bestudeerde aan de hand van hun biografieën. Het betrof hier vrnl. mensen met een bijzonder hoog intellect en een fijn gedifferentieerd gevoelsleven. De grootste verschillen tussen de figuren uit haar boek en onze oud-pupillen vermelden wij hier:

1. Terwijl Charlotte Bühler als teken der volwassenheid op een verdieping van levensperspectief wijst omstreeks het 30e levensjaar, konden wij bij de oud-pupillen van die leeftijd over het algemeen niets anders constateren dan een grote geestelijke armoede met weinig of geen levensperspectief.

2. Terwijl Charlotte Bühler sprak van de behoefte om op die leeftijd „voor iets te willen leven": voor een ander mens, voor vrouw en

[1]) H. R. Wijngaarden, Hoofdproblemen der volwassenheid, proefschr., Utrecht 1950, p. 92.

[2]) t.a.p. p. 131.

[3]) Ch. Bühler, Der menschliche Lebenslauf als psychologisches Problem, Leipzig 1933.

kinderen, voor werk en beroep, een idee, religie, politiek, wetenschap etc., en van een voortdurend streven naar bevrediging dezer behoefte, gaf slechts een klein aantal onzer oud-pupillen hiervan iets te zien, althans voor zover dit bij oppervlakkige kennismaking was te constateren. Enkele pupillen vermeldden, dat zij voor hun gezin leefden en daar al hun vrije tijd doorbrachten; weinigen schenen te „leven" voor iets anders: hun werk of hun beroep, godsdienst, kerk of kerkelijk werk, of sociaal werk. Interesse voor kunst en studie kwam slechts sporadisch voor.

Waaraan zijn deze verschillen toe te schrijven?

Charlotte Bühler constateerde, dat er in het leven van elke mens een zeker tijdstip komt, — gewoonlijk vóór het 40e jaar —, waarop het psychische leven zijn maximum aan „dimensies" (uitdrukking van Ch. Bühler voor de objectieve feiten, die elke levenscurve bepalen, zoals het deel hebben aan huwelijks-, gezins-, beroepsleven) heeft bereikt. Zij wijst er op, dat dit moment afhankelijk is van de gelegenheden, die zich voordoen en van het zelfvertrouwen dat men heeft om bepaalde gebieden te kunnen beheersen. Ook Rümke [4]) wees er op dat de leeftijd, waarop een mens volwassen is en de volle ontplooiing van zijn persoonlijkheid bereikt, verschilt al naar de kansen, die men in het leven heeft gekregen.

De gelegenheden, die de meesten der oud-pupillen nu geboden werden om een even groot aantal levensgebieden op dezelfde wijze als velen hunner leeftijdgenoten te beheersen, waren gering, eensdeels doordat hun ouders geen vormende krachten op hen hadden kunnen overdragen, anderdeels doordat zij, in zovele gevallen althans, waren opgegroeid in een omgeving beladen met emotionele spanningen. De emotionele rijpheid, het kenmerk der volwassenheid, wordt normaliter in de periode van het 20e—40e jaar bereikt. Wanneer men echter, zoals velen onzer pupillen, in de eerste levensjaren gestoord is in zijn emotionele ontwikkeling, wordt deze op die leeftijd niet verworven. Wat deze „emotional maturity" [5]) inhoudt is aanleiding geweest tot tal van gedachtenwisselingen. Een mening hieromtrent, die opvalt door haar eenvoudige formulering, is die van Solomon [6]). Hij noemt drie kenmerken voor deze rijpheid: 1. zelfstandigheid en onafhankelijkheid; 2. realiteitszin; 3. zelfbeheersing.

Wanneer wij het eerste dezer kenmerken alleen reeds in het oog vatten, merken wij dadelijk bij vele pupillen iets bijzonders op: de losmaking

[4]) H. C. Rümke, Levenstijdperken van de man, Amsterdam 1947, p. 20.

[5]) Leon J. Saul, Emotional maturity; the development and dynamics of personality, Philadelphia 1947.

[6]) Philip Solomon, Emotional maturity, Ann. West. Med. Surg. 1948, 2, 12—15.

van het ouderlijk huis, de eerste phase der zelfstandigwording had niet geleidelijk plaats, maar abrupt. Dit hing niet zozeer samen met de economische noodzakelijkheid om reeds op het 14e jaar, althans onmiddellijk na de schoolplichtige leeftijd, zijn intrede in de maatschappij te doen, maar was vooral het gevolg van botsingen met de psychisch dikwijls zeer onrijpe ouders, waardoor een stormachtige ontvluchting uit het ouderlijk huis plaats had.

Alle pupillen op hun gevoelsrijpheid te toetsen was binnen het kader van dit onderzoek uiteraard ondoenlijk. Wij kunnen hier slechts enkele trekken noemen, die naar voren komen, als wij alle interviews met de oud-pupillen overzien. De eerste is wel deze, dat zeer vele pupillen, die vroeger hevige botsingen hadden met hun ouders, nu een verzoenende houding tegenover deze innamen. Dit ene gebied, de verhouding met de ouders, beheersten zij dan wel, doch de energie, die daarvoor nodig was geweest, bleek dikwijls ten koste van de bovengenoemde andere levensgebieden te zijn gebruikt.

Een typisch voorbeeld:

De oudste dochter Lamberts (no. 109) ontvluchtte op haar 16e jaar de ouderlijke woning omdat de spanningen en wrijvingen tussen haar en haar vader ondraaglijk waren geworden. Na een verblijf van enige jaren in inrichting, tehuis voor werkende meisjes en interne betrekking, ging zij haar eigen weg. Zij ging op een kamer wonen. Zij verloofde zich spoedig en trouwde jong. Doch al was zij op deze wijze vroeg „zelfstandig", de moeilijkheden met thuis heeft zij thans nog niet geheel verwerkt, hoewel er geen wrijvingen of spanningen meer voorkomen. Zij is hierdoor nerveus en heeft „geheel zonder aanleiding" telkens huilbuien. Er is een voortdurende psychische onrust in haar, die maakt dat zij in haar verhouding tot haar vrienden en als opvoedster van haar eigen kinderen voor een buitenstaander niet geslaagd zal heten. Tegenover haar vrienden, die zij op allerlei wijzen aan zich wil binden, is zij overdreven royaal en steekt zich daardoor telkens in de schulden. Tegenover haar kinderen, die zij als reactie op haar eigen jeugdervaringen een goede jeugd wil geven, is zij overdreven toegevend, terwijl zij hen overdadig verwent.

Wij merkten op, dat de verzoeningsmogelijkheden dikwijls waren toegenomen door het verzwakken van de sterkste hartstochten van de ouders, wier rivaliteitsgevoel ten opzichte van hun zoons of dochters in vroeger jaren tot jaloezie en agressie had geleid.

Indien men dus naar aanleiding van een opvallend groot aantal verzoeningen met de ouders geneigd zou zijn de conclusie te trekken, dat de pupillen zich emotioneel gunstig ontwikkeld hebben en een zeker rijpingsproces hebben doorgemaakt, dient men deze conclusie met de nodige voorzichtigheid te trekken.

Aan een andere trek, die veel naar voren kwam, was de nog veelal bestaande onrijpheid duidelijker te merken. Wanneer zij hun oordeel gaven over het destijds door hen gepleegde strafbare feit en het nog

steeds alléén als pech beschouwden, dat zij met de justitie in aanraking waren gekomen, bleek daaruit gebrek aan realiteitszin.

Wanneer zij in tranen uitbarstten als hun gevraagd werd hoe zij die gebeurtenissen nu zagen en heftig verontwaardigd geraakten over het feit, dat dit werd opgerakeld, bleek daaruit gebrek aan emotionele beheersing.

Dit neemt niet weg, dat er ook pupillen waren, die blijk gaven van een zekere rijping. Bernard (no. 46) bv., verklaarde uit zichzelf dat hij zich tegenwoordig veel zekerder voelde dan vroeger. Hij zeide, dat hij zich wel over zijn vroegere gedrag schaamde, doch dat hij, aangezien hij voor zichzelf wist daar geheel „overheen gegroeid" te zijn, rustig daarover kon praten. Volgens zijn eigen zeggen begreep hij waarom hij destijds „afgegleden" was en waarom hij zich nu, voornamelijk sinds zijn huwelijk, stevig in zijn schoenen voelt staan. Meermalen, als pupillen zulk een uitspraak gaven, maakten zij melding van de steun van een echtgenoot (echtgenote), die hun inzicht in zichzelf en meer zelfvertrouwen had gegeven.

Het voorgaande betrof de „delictkinderen". Onder de oud-pupillen kwamen evenwel ook velen voor, die destijds onder toezicht werden gesteld om hen te beschermen tegen mishandelingen en vernederingen, hen door de ouders aangedaan. De meesten dezer wekten onze verwondering door het feit, dat zij de band met thuis zo sterk hadden aangehouden. Met ons verbaasden zich dikwijls broers en zusters van deze pupillen, die destijds een betere behandeling ondergingen en desalniettemin voor goed met de ouders gebroken hadden, zich er over, dat juist deze pupil, die zulk een ellendig leven had gehad, nog geregeld bij de ouders kwam. De pupillen zelf verontschuldigden zich vaak met de mededeling, dat zij niet tegen isolement konden en dat hun familie toch iets „eigens" was, dat zij niet konden missen. In wezen gaven zij hierdoor echter blijk van onzekerheid en onzelfstandigheid. De quasi-verzoenende houding dezer pupillen diende ook weer niet als bewijs van rijping te worden opgevat, doch in tegendeel als symptoom van angst en schuldgevoel. Bij deze pupillen kwam het extra schril tot uiting, dat zij uit angst vast zaten aan hun vroegere opvoedingsmilieu. Over het algemeen was het opvallend hoevele pupillen waren blijven wonen in de buurt van hun ouders en familie. Het was kenmerkend, zowel voor de Amsterdamse oud-pupillen, als voor die van het Groningse platteland, en een teken hoe weinig „rijp" zij nog waren.

Wanneer wij het voorgaande samenvatten, kunnen wij hierna niet méér geven dan een betrekkelijk oppervlakkig beeld van de levensloop der pupillen. De gegevens, uit de interviews naar voren gekomen, welke

inzicht geven in de belevingen van de volwassen-wordende mens, zijn nl. schaars. Niettemin hebben wij deze voor de overzichtelijkheid gegroepeerd naar de belangrijkste levensgebieden. Hierbij zal dan evenwel vanzelf blijken hoe reeds zodoende een type mens beschreven wordt, dat in de gangbare psychologie van de volwassene nog weinig of niet aan de orde is gesteld. Alvorens hiertoe echter over te gaan, willen wij de historische en plaatselijke achtergrond van de levensloop dezer pupillen belichten.

De levensloop van de mens kan nu eenmaal niet beoordeeld worden los van het tijdsgewricht waarin hij geplaatst is en van de plaats waar hij is opgegroeid. De levenskansen verschillen voor verschillende groepen mensen, voor mannen en vrouwen in verschillende tijdsomstandigheden en verschillende streken of plaatsen.

§ 2. DE TIJD WAARIN DE MEESTE PUPILLEN „VOLWASSEN" WERDEN.

Het is van belang zich te realiseren dat de oud-pupillen behoren tot de categorie mensen, die „de strijd om de volwassenheid" te voeren hadden vóór 1940, in een tijd van malaise, waardoor juist de arbeiders- en volksklasse ernstig werd getroffen en gedesillusionneerd. De oorlog 1940—1945, die zij gemiddeld op 22—28-jarige leeftijd doormaakten, bood hun, maar vooral de jongens, bijzondere levenskansen, welke andere leeftijdsgroepen, nl. jongeren, nu tussen 20 en 25 jaar oud, of anderen, tussen 50 en 60 jaar, niet hebben gehad, maar stelde vooral de meisjes ook bloot aan bijzondere verleidingen, die zich voor jongeren en ouderen in veel mindere mate hebben voorgedaan. Voor velen van de jongens en meisjes hield de oorlogstijd bijzondere uitlevingsmogelijkheden in. Voor de jongens gold voornamelijk dit: was het voor *sommigen* de gelegenheid om bv. door lidmaatschap van N.S.B. of S.S. hun verzethouding af te reageren en voor anderen de kans om zich te doen gelden en hun lust naar avontuur bot te vieren, door ontvluchting over de grenzen (ook naar Engeland) of door illegale werkzaamheden, voor de *meesten* was het, hoe dan ook, de kans om eens, ver weg van huis, in een geheel andere omgeving, zich zonder gêne te kunnen uitleven en hun drang naar zelfstandigheid te bevredigen. Hun werd immers aangeboden, ja zelfs meestal opgedrongen, om in het buitenland te gaan werken en daar behoorlijke verdiensten te verkrijgen! Zij benutten deze kansen om te reizen, iets te gaan zien, zich voor een andere taal te interesseren of zich enige vakkennis eigen te maken, waartoe zij in de hier te lande aan de oorlog voorafgaande malaisetijd nooit de gelegenheid hadden gehad. Velen immers hadden juist de laatste jaren vóór de oorlog alleen werkloosheid en economische nood gekend, op een leeftijd waarop zij juist in

het eerste begin van het opbouwen van beroeps- en gezinsleven stonden en de jonge mensen uit beter gesitueerde kringen benijdden om hun zorgeloos bestaan en ontwikkelingsmogelijkheden.

De indruk, die uit de interviews met deze mannelijke oud-pupillen is verkregen, is dan ook over het geheel sterk positief getint wat de invloed van de oorlog betreft. Hun economische toestand is nu gunstiger dan die van het gezin, waartoe zij vroeger zelf behoorden. De na-oorlogse tijd — 1946, 1947 — bood hun in dit opzicht ook weer mogelijkheden, die jongere of oudere generaties niet in die mate hebben gekend. Juist voor hen was er toen een ruime werkgelegenheid. Vrijwel allen kregen dadelijk werk, sommigen werden, dank zij verworven vakkennis in het buitenland, als geschoolde arbeiders in dienst genomen. De zwarte handel, door de meesten bedreven, opende daarnaast ongekende financiële mogelijkheden. Bijna geen enkele armoedig geklede pupil of een armelijk interieur werd thans aangetroffen!

In slechts weinig gevallen was de destructieve invloed van de oorlog merkbaar. Er zijn betrekkelijk weinig mannelijke pupillen die, bv. door hun lidmaatschap van de S.S., volkomen zijn gedemoraliseerd.

Voor de vrouwelijke pupillen was de situatie anders. De vóóroorlogstijd was voor hen niet zo ongunstig geweest als voor de jongens, doordat zij persoonlijk niet dat gebrek aan werkmogelijkheden kenden. Als dienstmeisje of ateliermeisje kwamen zij altijd wel aan de slag. Doordat de meisjes nu eenmaal eerder huwen dan de jongens, waren de meeste vrouwelijke pupillen reeds gehuwd toen de oorlog uitbrak, terwijl de meeste mannelijke pupillen eerst huwden na de oorlog. Zij hadden daardoor in de oorlog direct te maken met de negatieve kanten van de oorlogstijd, met gezinsontwrichting en voedingsproblemen. Het aantal hunner dat in de oorlog evenwel met Duitse militairen contact zocht of door lidmaatschap van de N.S.B. voordelen trachtte te bemachtigen, was desalniettemin uiterst klein. (Op het Groningse platteland demoraliseerden er naar verhouding meer dan in de stad Amsterdam.) De meisjes, die, toen de oorlog uitbrak, het verkeerde pad op gingen, waren juist voornamelijk de nog ongehuwde. Een enkele is sinds de oorlog geleidelijk de weg van de prostitutie opgegaan.

Bella was 20 jaar toen de oorlog uitbrak. Zij stond toen nog onder toezicht. De laatste jaren vóór de oorlog waren er reeds veel klachten over haar. Zij ging telkens met een andere jongen, bleef nachten van huis weg, stoorde zich evenmin als haar ouders en zusters trouwens aan de gezinsvoogdij.

Begin 1940 kreeg Bella verkering met een militair met wie zij hoopte te trouwen, voornamelijk om van de gezinsvoogdij af te zijn. De verkering raakte echter af toen de oorlog was uitgebroken en Bella en haar zusjes onmiddellijk omgang kregen met Duitse militairen. Bella's ouders ontvingen Duitse militairen bij zich aan huis. Met goedvinden van de ouders hadden Bella en haar zusters sexuele omgang met

deze militairen, waarvan de ouders financieel profiteerden. Later kreeg Bella kennis aan een beruchte Hollandse souteneur, een N.S.B.-lid, met wie zij samen werkte om Joden in handen van de SIPO te spelen. Zij verdienden hiermede enorme bedragen. Met deze man is zij tenslotte getrouwd.

Volgens gegevens van de politie wordt zij evenwel er van verdacht zich nog steeds te prostitueren. (No. 48.)

§ 3. DE PLAATS, WAAR DE PUPILLEN VOLWASSEN WERDEN.

Nadat wij de groep pupillen hebben beschouwd naar de tijd waarin zij opgroeiden tot volwassen mensen, bezien wij hen ook tegen de achtergrond van de plaats waar zij opgroeiden: in de grote stad of op het platteland. Over de sociaal-psychologische verschillen tussen grote stad en platteland, inzonderheid Amsterdam en het Groningse platteland, is met betrekking tot de problemen der volwassenheid evenwel nog weinig bekend. Wij kunnen slechts wijzen op enkele zeer algemene factoren [7]).

Deze betreffen in de allereerste plaats de beroepskeuze, die enerzijds beperkter, anderzijds eenvoudiger is op het Groningse platteland dan in de stad Amsterdam. Bij vergelijking van onze twee groepen blijkt een frappant verschil. Terwijl slechts 6,5 % van de Amsterdamse jongens hetzelfde beroep kiest als hun vader of dank zij deze aan de slag komt (meegenomen als fabrieksarbeider naar dezelfde fabriek; met vader in de haven werkzaam; door bemiddeling van vader, die slagersknecht was, ook in een slagerij aan het werk gekomen; door vader, die artist was, van jongsaf opgeleid in hetzelfde vak; met vader, die venter was, gaan venten; met vader, die schipper was, gaan varen), komt 30 % van de Groningse plattelandspupillen in het vak van de vader terecht, meestal als landarbeider, maar ook als turfschipper, varensgezel, glasblazer, kapper. Deze continuïteit in het werk over twee generaties, zou uiteraard de zelfstandig-wording kunnen remmen en het volwassen-worden tegenhouden.

Vervolgens zijn er verschillen met betrekking tot de gezinsvorming, voortvloeiend uit traditie, gewoonte en moraliteitsstandaard.

Afgezien van de *wijze waarop* een verkering begint, verschilt de *keuze* van de huwelijkspartner in de stad en op het platteland. Op een dorp kent men elkaar — men is sterk aan zijn groep gebonden (vetes tussen twee dorpen over een meisje, zie nos. 72, 132), men is in een dorp in zekere zin één familie —. De keuze op het platteland valt daardoor vrijwel altijd op een meisje, met wie men van jongsaf reeds is opgegroeid. In hoever de meestal geprezen hechtheid van de gezins- en familiebanden

[7]) De verspreiding van de bevolking in Nederland, Publ. van de Rijksdienst voor het Nationale Plan, p. 53 e.v.

op het platteland een werkelijk geestelijk gezonde is, in hoever echtscheidingen (incl. onofficiële) op het platteland, i.c. het Groningse platteland, minder voorkomen omdat de huwelijken beter zijn, is iets waarover nog nimmer onderzoekingen zijn verricht. De indruk, die tijdens dit onderzoek werd verkregen, was dat, wat de psychische ontwikkeling en het geestelijk hygiënisch peil betreft, de Groningse plattelandspupillen zeker niet uitstaken boven de Amsterdamse.

§ 4. DE BELANGRIJKSTE LEVENSGEBIEDEN.

Nadat wij nu in het kort de betekenis van de historische en plaatselijke achtergrond hebben aangegeven, bespreken wij achtereenvolgens de belangrijkste levensgebieden van de volwassene, t.w. zijn beroepsleven, vrijetijdsbesteding, huwelijks- en gezinsleven, zijn visie als opvoeder op eigen kinderen en zijn godsdienstig leven. In grove trekken geven wij — naast objectieve feiten — zoveel mogelijk aan, welke bijzondere belevingen de pupillen ten aanzien van elk dier gebieden hebben gehad.

A. Beroepsleven en bestaansbronnen.

Wij hebben dit onderwerp van verschillende kanten bekeken en de gegevens dienovereenkomstig ingedeeld.

a. Soort werk.

De *jongens* in de grote stad begonnen voor het merendeel hun loopbaan op hun 14e jaar als loop- of fietsjongen, fabrieksarbeider, slagers-, bakkers- of schoenmakersknecht, piccolo of liftboy, nageljongen of varensgezel. Slechts 23 % van de jongens leerde na het 14e jaar door. Deze 23 % oefenen nu allen een vak uit als monteur, radiotelegrafist, electrotechnicus, vliegenier, beroepsmilitair, architect of arts.

Onder de Amsterdamse meisjes begonnen de meesten (73 %) op haar 14e jaar haar beroepsleven als dienstmeisje, een tweetal (7 %) op haar 13e jaar. Van de overigen werden sommigen fabrieks-, winkel- of ateliermeisje, één werd boekbindster, één ging naar het cabaret. Een drietal leerde verder op MULO, huishoudschool of vakschool (voor coupeuse of steno-typiste).

De jongens op het Groningse platteland begonnen voor 42 % (9 pupillen) hun beroepsleven in de landbouw als los arbeider. De overigen begonnen als fabrieksarbeider, schippersknecht, bakkersknecht, smidsleerling, één was venter, één straatmuzikant. Geen hunner genoot na het 14e jaar nog dagonderwijs. Eén volgde een avond-ambachtsschoolcursus om bankwerker te worden, doch slaagde niet.

De plattelandsmeisjes werden zonder uitzondering dienstmeisje.

b. Motieven bij de keuze van werk.

De keuze is sterk economisch bepaald. De meesten hebben als enig motief doen gelden het feit, dat zij op 14-jarige leeftijd iets moesten gaan verdienen. Slechts weinigen gaven duidelijk blijk van een uitgesproken voorkeur, bv. voor varen, buitenwerk, restaurantbedrijf, techniek en wisten bovendien, welke tegenwerking zij ook ondervonden, door te zetten dat zij daarin terecht kwamen.

Flip (no. 108) wist ondanks het vonnis van de kinderrechter, waarin als voorwaarde voor niet ten uitvoer legging van de straf was opgenomen dat hij het restaurant- en cafébedrijf voor goed zou vaarwel zeggen en in het coupeursvak zou gaan, zijn wil door te zetten. Hij verdient nu flink als barkeeper en geniet van zijn werkkring. Hij heeft de illusie om over enige tijd een eigen bar te hebben. Hij zei: „in het coupeursvak zou ik zenuwpatiënt zijn geworden".

De keuze van het werk geschiedde hier bewust. Men krijgt echter de indruk, dat meestal onbewuste motieven de keuze van het beroep hebben bepaald. Bewust was alleen het streven naar werk en vooral de wens om van school af te zijn. De overgang van school naar het beroepsleven is voor de gemiddelde jongen van deze groep op 14-jarige leeftijd niet zo moeilijk als wij denken. Zij hebben op die leeftijd niet altijd meer plezier in leren omdat zij groot willen zijn en „groot-worden" alleen zien als „werken, net als de grote jongens uit de buurt". Wij merkten op dat er jongens waren, die zich op de MULO minderwaardig voelden ten opzichte van de „werkende buurjongens" en daarom alles op alles zetten om van school af te mogen om ook fietsjongen of iets dergelijks te worden en die nu op volwassen leeftijd in vrije avonduren talen leren, schriftelijke cursussen volgen of middenstandsexamen doen, alleen om nog maar iets meer te bereiken. Het motief te willen „werken" schijnt bij velen samen te hangen met de behoefte om een zekere psychische onrust te dempen. Het actief bezig zijn, vaak vrijwel louter functioneel, vermindert deze onrust belangrijk. Daarom valt hun voorkeur zo vaak op een beroep als fietsjongen en later als chauffeur, omdat het hen voortdurend in beweging houdt en afleidt.

Bij de keuze van het werk speelden echter ook onbewuste drijfveren als bewondering voor of haat tegen hun vader een rol. Wij ontmoetten onder de jongens bv. enigen, die een uitgesproken handigheid bezaten voor het kleermakersvak, maar bewust zich afwendden van dit beroep, omdat zij hun vader, die kleermaker was, haatten. (No. 92.)

Een kleine groep jongens kwam tot de keuze van het beroep via arbeidsbureau, bureau voor beroepskeuze of psychotechnisch onderzoek. Van hen is niet na te gaan in hoever zij trouw bleven aan het destijds

gegeven advies, omdat het advies slechts zelden in de dossiergegevens voorkwam. Wel was dit na te gaan ten aanzien van die pupillen, die via hun gezinsvoogd aan werk werden geholpen. Het bleek dat weliswaar slechts een klein percentage in het werk of bij die baas was gebleven, die zij door hun gezinsvoogd hadden gekregen, maar de dankbaarheid hiervoor was bijzonder groot.

Het bovenstaande gold voornamelijk voor de Amsterdamse pupillen. De keuze van werk bij de Groningse plattelandspupillen werd nooit bepaald door bureau voor beroepskeuze of psychotechnisch onderzoek, hun keuze was gewoonlijk veel beperkter dan voor de stadsjongen, meer gebonden aan familietraditie en nog sterker economisch bepaald.

c. Instemming van ouders met de keuze van werk.

De ouders stemden over het algemeen in met het gekozen werk. Gevallen waarin zij er niet mee accoord gingen zijn uitzonderingen, zoals Anton (no. 84), die per se wilde varen, maar niet mocht omdat de oudsten ook al voeren; en Dina (no. 47), die dolgraag serveerster in een lunchroom wilde worden en dat niet mocht omdat haar vader niet goed vond dat ze mannen bediende; en no. 108, waarin beide zoons bestemd waren om vaders sigarenzaak voort te zetten, maar aan het eigen gekozen werk de voorkeur gaven.

d. Verandering van werk.

Onder de 70 Amsterdamse jongens, die *geen* voortgezet onderwijs of een vakopleiding genoten in aansluiting aan het lager onderwijs, veranderde plm. 60 % van beroep. Het aantal dat van werkgever veranderde is nog groter. Deze percentages zijn tamelijk hoog, wanneer men deze vergelijkt met die, welke door Van Heek zijn genoemd naar aanleiding van zijn onderzoek onder Twentse fabrieksarbeiders [8]). De veranderingen hadden voornamelijk plaats vóór het 25e jaar. Een aantal hunner verviel de laatste jaren vóór de oorlog in werkloosheid.

De oorlog maakte enerzijds bij deze werklozen een einde aan de werkloosheid en verschafte de meeste jongens nieuwe mogelijkheden, vaak weer in geheel ander werk dan zij voorheen hadden gehad, maar schiep anderzijds voor enkelen, die aan luiheid waren gewend geraakt, de mogelijkheid om met weinig werken véél te verdienen door zwarte handel,

[8]) van Heek, F., Stijging en daling op de maatschappelijke ladder, 1945, p. 373. Hij noemt voor beroepsverandering ± 20 %, voor verandering van werkgever ± 60 %.

geldspeculatie en minderwaardige werkzaamheden. Het aantal van de laatstgenoemden was echter klein.

In de branche, waarin ze werkten, is 16 % opgeklommen (verticale mobiliteit) [9]), bv. van jongste bediende tot chef van een afdeling, van bakkersknecht tot bakker, van leerling drukker tot letterzetter, van piccolo tot barkeeper of kastelein, van winkelbediende tot procuratiehouder.

Wij spreken niet van opklimming als een pupil, die vroeger als fietsjongen begon, chauffeur is geworden, of als een pupil, die als fabrieksjongen is begonnen, nu havenarbeider is. Vooral de varensgezellen, van wie percentsgewijs de meesten veranderden en bv. dokwerker, kellner, circusacrobaat geworden zijn, beschouwden zelf het huidige beroep als een achteruitgang. Op plm. 30-jarige leeftijd scheen voor de meesten de tijd voor varen voorbij te zijn, doch zij betuigden hun ontevredenheid er over, dat hun gezinsleven hen zodanig had opgeëist dat zij gebonden werden aan de wal en aan vast werk. Zij waren liever varensgezel gebleven.

De meeste jongens bleken doorlopend gewerkt te hebben. Slechts enkelen, 6 van de 70 of 8 %, hebben sinds de oorlog ongeregeld werk en zijn nu nog telkens werkloos. Als men bedenkt hoeveel zorgen de gezinsvoogden over het algemeen besteden om de jongens, die zij onder toezicht hebben, aan werk te helpen, is dit een verheugend resultaat.

Evenzeer als de Amsterdamse mannelijke pupillen, veranderden de Groningse plattelandspupillen, die geen voortgezet onderwijs of een vakopleiding genoten onmiddellijk in aansluiting aan het lager onderwijs, vrij veel van beroep; ook onder hen veranderde ruim 60 %. Van de 9 pupillen, die als *landarbeider* begonnen, gingen 7 over in ander werk: 1 leerde in vrije tijd voor monteur en is nu monteur van landbouwmachines, 3 werden fabrieksarbeider, 1 bakkersknecht, 1 zakte af tot kermisreiziger, 1 tot loopjongen (deze is nu gedwongen werkzaam in de mijnen). Van de overige 14, die niet in de landarbeid hun eerste beroep zochten, doch in fabrieks- of andere arbeid, klommen er enerzijds slechts 2 op, 1 van bakkersknecht tot kruidenier met eigen zaak, 1 van fabrieksarbeider tot melkhandelaar voor eigen rekening, anderzijds was er echter ook maar 1 die werkloos werd (deze was zelfs in de werkverschaffing niet te handhaven).

Onder hen, die *wel* voortgezet onderwijs of vakonderricht genoten onmiddellijk na hun 14e jaar, kwamen beroepswisseling en verandering van werkgever eveneens voor; Hein (no. 105) veranderde tweemaal van

[9]) Van Heek, p. 382 e.v.

studierichting, Arnout (no. 11) veranderde driemaal van beroep, doch het aantal dat „opklom" was hier relatief groter.

Bij de meisjes was de wisseling van werk lang niet zo groot als bij de jongens. Verandering beperkte zich voornamelijk tot verandering van werkgever. Op een enkele uitzondering na kwamen alle meisjes door hun huwelijk terecht in het beroep van huisvrouw. Eén derde van de grotestadspupillen oefent naast dit beroep echter nog een ander beroep uit: als naaister, boekbindster of werkster.

Bij degenen met voortgezet onderwijs schijnt volwassenheid gepaard te gaan met meer tevredenheid, althans stabiliteit in het werk. Het is opvallend dat een aantal jongens, die vroeger om de haverklap van werk veranderden, nu zeggen: „hier blijven we nu, nu hebben we het gevonden". Maar enkelen zijn er, die nu nòg zoeken en niet weten wat ze willen. Zo is er één Amsterdamse pupil, die van kantoorbediende badknecht, van badknecht detective en van detective weer kantoorbediende werd en nu al weer zegt: „Ik houd dat zittende werk niet uit". Slechts één onder de plattelanders werd ondanks de kans, die hij had om bankwerker te worden, van smidsleerling landarbeider, van landarbeider bootwerker, van bootwerker fabrieksarbeider en kondigt nu, werkzaam op een gieterij, aan dat hij van plan is om chauffeur te worden.

e. Plezier in het werk.

Er was uiteraard geen tijd om in elk interview uitvoerig in te gaan op een dergelijk onderwerp. Daarom kon van een toetsing aan de gegevens als door Ydo [10]) verzameld hier geen sprake zijn. Wat wij hier alleen even willen vermelden is dat het zo dikwijls voorkwam, dat bij de vraag naar de werkzaamheden spontaan allerlei klachten werden geuit, die vooral de verhouding van de baas tot de arbeiders en de stemming onder de mede-arbeiders betroffen.

Er waren ook klachten over exploitatie, voornamelijk van de kant van de ongeschoolden en vooral van kellners, brievenbestellers en expeditieknechten. Het minst kwamen er klachten van hen, die vakkundigen waren. Van echte arbeidsvreugde werd door ongeschoolden maar zelden gewag gemaakt. Een voorbeeld daarentegen, dat aantoont hoezeer sommige arbeid, als het werk van een havenarbeider, voor primitieve mensen een grote bevrediging kan betekenen, juist om de physieke krachtsinspanning die het vergt, is het volgende: Leendert (no. 2), een debiele jongen, die aanvankelijk voor niets anders scheen te deugen dan voor het venten met ijs, werkt nu reeds 8 jaar als havenarbeider bij dezelfde maatschappij.

[10]) Ydo, M. G., Plezier in het werk, Leiden 1947.

Hij zegt zelf volkomen tevreden te zijn: „als ik maar buiten kan werken en zware lichamelijke arbeid mag verrichten, ben ik gelukkig; het werk vroeger in die ijszaak was niets voor mij".

f. Vergelijking van het beroep der vaders met dat der kinderen.

In de meeste gevallen zijn zij op hetzelfde maatschappelijke niveau gebleven als hun vaders.

In vakken als die van timmerman, slager, kapper etc., waar opvolging het meest voor de hand zou liggen, zien wij die het minst; in ongeschoolde beroepen als die van fabrieks- en landarbeider relatief het meest.

Een aantal gevallen, waarin de zoons een volkomen *ander* beroep hebben dan de vaders, vermelden wij hieronder:

de zoon	monteur,	de vader	ambtenaar,
„ „	vertegenwoordiger,	„ „	agent van politie,
„ „	diamantslijpersleerling,	„ „	kolenwerker,
„ „	bankwerker,	„ „	tramconducteur,
„ „	kellner,	„ „	beroepsmilitair,
„ „	klerk,	„ „	marinier,
„ „	matroos,	„ „	kantoorbediende,
„ „	boekhouder,	„ „	schildersknecht,
„ „	filmoperateur,	„ „	schildersknecht,
„ „	meubelmaker,	„ „	landarbeider.

Bovenstaande voorbeelden komen naar verhouding meer voor in Amsterdam dan op het platteland.

Van de zeldzame gevallen, waarin de zoons ver boven de vaders uitkwamen, geven wij de volgende voorbeelden:

Karel (no. 121) brengt het tot kastelein van een drukke zaak, terwijl zijn vader arbeider bij de gemeentereiniging was; Dirk (no. 114) tot instrumentmaker op een laboratorium, terwijl zijn vader banketbakkersknecht was.

Hiertegenover staat, dat ook gevallen van achteruitgang zeldzaam zijn. In de nos. 4 en 59 zien wij, dat vader een goed vakman, de zoon slechts chauffeur is, in het plattelandsgeval no. 82 dat vader landarbeider, zijn zoon afgezakt is tot zwervend kermisreiziger. Het aantal dat sociaal gestegen is, is ongeveer even groot als dat wat sociaal gedaald is [11]).

[11]) Van Heek vermeldt op p. 385 e.v. hetzelfde voor de geschoolde arbeiders, doch voor de ongeschoolden was het anders: het percentage ongeschoolde arbeiders, dat over twee generaties gedaald was, bedroeg 26 %, het percentage dat gestegen was bedroeg 9 %.

De beroepen van de echtgenoten der meisjespupillen bleken opvallend sterk te verschillen van die van de jongenspupillen.

In vergelijking met de beroepen van de jongenspupillen hebben de echtgenoten van de meisjespupillen meer zittend en meer lucratief werk. Er is ook een grotere tegenstelling tussen de beroepen van de vaders der meisjespupillen en die van de schoonzoons: in vergelijking met het beroep van de vaders der meisjes hebben de schoonzoons in de regel een volkomen ander beroep. Wij geven hier enkele voorbeelden:

schoonzoon:	aannemer,	vader:	bankwerker,
„	: metselaar,	„	: caféhouder,
„	: violist,	„	: varensgezel,
„	: bierbrouwer,	„	: visventer,
„	: tandtechnicus,	„	: caféhouder,
„	: kantoorbediende,	„	: chauffeur,
„	: beroepsmilitair,	„	: scheepsbouwkundig tekenaar,
„	: timmerman,	„	: stoker grote vaart,
„	: beheerder v. leerzaak,	„	: caféhouder.

Slechts in één Amsterdams geval hadden vader en schoonzoon beiden hetzelfde beroep, dat van zeeman.

g. Verdiensten.

Zoals wij tevoren reeds opmerkten (p. 230) zijn de meeste gezinnen er financieel beter aan toe dan de gezinnen hunner ouders destijds. Dit ligt voornamelijk hieraan, dat hun ouders hun gezinnen opbouwden in een crisistijd, terwijl zij zelf hun gezinnen opzetten in een tijd van economische stabiliteit (uit Duitsland teruggekeerd met verdiensten); een aantal — wij weten niet hoevelen — dankte hun financiële zorgeloosheid ook aan de zwarte handel, die hen in staat stelde nieuw huisraad en tal van luxe voorwerpen aan te schaffen. Doch ondanks verworven financiële zorgeloosheid wisten verschillende oud-pupillen, opgegroeid in een milieu dat niets anders dan verwaarlozing en armoede had gekend, hun levensstijl niet te veranderen.

Zo troffen wij de op een na jongste dochter uit het gezin Alberts (no. 13) aan in hetzelfde vervallen en totaal uitgewoonde winkelpand, waarin vroeger de ouders met 7 kinderen in erbarmelijke armoede hadden gewoond. Dit meisje woont daar nu alléén met een buitenlands artist, met wie zij in concubinaat leeft. Deze artist verdient gemiddeld *f* 250,— per week. Zij dragen dure kleren, gaan geregeld op reis, naar de Rivièra, naar Italië, bezoeken dure restaurants, doch eten thuis van een ongedekte tafel uit vuil en gebroken eetgerei en huizen in een ruimte,

waarin geen stoel héél, geen stuk behang ongescheurd of onbesmeurd is.

h. Aantal sociaal verzorgden.

Uit de gegevens van de Gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken te Amsterdam en van de gemeentesecretaris op het Groningse platteland verkregen bleek, dat in totaal 14 % enige tijd sociale zorg behoefde of thans nog verzorgd wordt.

Ten aanzien van de Amsterdamse pupillen, die naar verhouding meer dan de plattelanders met de Gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken in aanraking kwamen, werd de opgave door die dienst aldus gedifferentieerd verstrekt:

groep a betrof hen met wie deze dienst de laatste 5 jaren geen contact meer had gehad; dit waren 33 pupillen of 27 % van het totaal aantal Amsterdamse pupillen;

groep b betrof hen aan wie in de laatste 5 jaren enige tijd ondersteuning werd verleend: 13 pupillen of 11 %;

groep c betrof pupillen, die thans nog werden gesteund: 5 pupillen of 4 %;

groep d betrof degenen, die zich in de laatste 5 jaren wel tot de dienst om hulp hadden gewend, doch aan wie de gevraagde hulp niet kon worden verleend: 6 pupillen of 5 %.

In 1947 werd, in % van de gehele bevolking van de gemeente Amsterdam, onderstand verleend aan 8,41 % van de inwoners dezer gemeente. Aangezien dit percentage echter op alle leeftijden betrekking heeft en maar voor één jaar geldt, terwijl ons onderzoek pupillen van de leeftijdsgroep beneden 40 jaar betreft en de percentages over meerdere jaren berekend zijn, is vergelijking niet mogelijk.

Hetzelfde geldt voor de Groningse pupillen: het aantal pupillen, dat thans ondersteund wordt, bedraagt 3 %, het aantal inwoners in de provincie Groningen, dat in 1947 ondersteund werd, bedraagt 3,32 % [12]).

i. Overzicht van beroepen en functies der oud-pupillen op het moment van de afsluiting van het onderzoek [13]).

		Aantal pupillen
1	bedrijfshoofden in de *nijverheid* (met personeel)	—
2	bedrijfshoofden in de *nijverheid* (zonder personeel) . . .	2
3	bedrijfshoofden in de *landbouw*	—

[12]) Statistisch Zakboek 1950, p. 94.

[13]) Sociale groepen volgens de bij het Centraal Bureau voor de Statistiek in gebruik zijnde lijsten, (Beroepstelling 1947, vercijferingscode voor de sociale groepen, p. II sub B), waaraan de nos. 43 t/m 47 door ons werden toegevoegd.

		Aanta pupillen (vervolg)
4	bedrijfshoofden *winkeliers*	5
5	bedrijfshoofden in de *binnenscheepvaart*	—
6	overige bedrijfshoofden	—
7	medewerkende echtgenoten (vr.) en kinderen in de *landbouw*	—
8	medewerkende echtgenoten (vr.) en kinderen van *winkeliers*	1
9	overige medewerkende echtgenoten (vr.) en kinderen	1
10	bedrijfsleiders, meesterknechts e.d.	3
11	administratief personeel (hoger-; geen overheidspersoneel)	6
12	ambtenaren (hogere-)	—
13	bedienaars van de godsdienst	—
14	handelsreizigers, vertegenwoordigers, verzekeringsagenten	1
15	leraren, hoogleraren	—
16	machinisten en stuurlieden (zeescheepvaart)	2
17	officieren (beroeps-)	1
18	onderwijzers	—
19	politie- en brandweerpersoneel, beroepsmilitairen (beneden de rang van officier)	1
20	verplegend personeel	1
21	vrije beroepen	5
22	winkelbedienden	4
23	overige employé's	4
24	bouwvakarbeiders	7
25	brievenbestellers	6
26	chauffeurs en voerlieden	6
27	grondwerkers	—
28	hotel-, café- en restaurantpersoneel	7
29	huispersoneel	11
30	industrie-arbeiders	32
31	landbouw-, tuinbouw- en bosarbeiders	5
32	loopknechts en bestellers	4
33	magazijn- en pakhuispersoneel	1
34	mijnwerkers	2
35	schippersknechts, varensgezellen	5
36	sjouwers, haven- en transportarbeiders	7
37	veenarbeiders	—
38	overige arbeiders	14
39	werkzoekenden	3
40	personen *tijdelijk* in militaire dienst	5
41	gevangenen en geïnterneerden	5
42	wachtgelders	—
43	lager administratief personeel	3

Aantal pupillen (vervolg)

44	lagere ambtenaren	—
45	overheidsemployé's	1
46	onbekend	6
47	werkloos	5

B. Vrije-tijdsbesteding.

Aangezien als één van de kenmerken der volwassenheid werd genoemd de neiging om voor iets te willen leven, zij hier in het kort vermeld wat er viel op te merken aangaande vrije-tijdsbesteding.

Over het algemeen staan liefhebberijen en ontspanning op laag peil, zowel in Amsterdam als op het platteland. Enkelen steken echter boven het gemiddelde uit door belangstelling voor muziek, schilderkunst, toneel, het lezen van psychologische en theologische boeken, technische belangstelling en belangstelling voor sociaal werk, — in twee gevallen duidelijk dank zij de invloed van de gezinsvoogdij.

De gemiddelde liefhebberijen beperken zich tot het houden van duiven, wielrennen, voetballen, postzegels verzamelen, knutselen, timmeren en kaartspelen. Dit wat de individuele vrije-tijdsbesteding betreft.

Bezien wij de vrije-tijdsbesteding in verenigings- of groepsverband, dan valt op, dat de meesten lid zijn van klaverjasclubs, toneelclubs, op het platteland van muziekcorps of regelmatig op buurt- of familievisites gaan.

Het aantal dat lid is van een politieke vereniging, is, voor zover was na te gaan, betrekkelijk klein. Politieke gesprekken blijken echter veelvuldig gevoerd te worden. Dit bleek duidelijk uit de interviews.

Van overmatig bioscoop- of cafébezoek is niets gebleken. Er waren wel pupillen, die geen week oversloegen zonder bioscoopbezoek.

C. Huwelijksleven.

a. Aantal huwelijken.

Van de Amsterdamse oud-pupillen is 68 % gehuwd of gehuwd geweest, van de Groningse 82 %.

28. Aantal gehuwde en ongehuwde oud-pupillen

	Amsterdam		Groningse platteland	
	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
Aantal onder toezicht gestelden	119	89	25	9
Gehuwd of geh. geweest	72	71	19	9
Ongehuwd	47	18	6	–

Het aantal meisjes, dat gehuwd of gehuwd geweest is, blijkt veel groter te zijn dan dat der jongens:
meisjes 79 % (Amsterdam), 100 % (Groningen),
jongens 60 % (Amsterdam), 76 % (Groningen).

b. Huwelijksleeftijden.

Volgens de volkstelling van 31 December 1947 kwamen onder de mannen van de leeftijd 20—24 jaar 13 %, van de leeftijd 25—44 jaar 73 % gehuwden voor, terwijl er onder de vrouwen van de leeftijd 20—24 jaar 24 % en van de leeftijd 25—44 jaar 75 % voorkwamen, die gehuwd of gehuwd geweest waren.

Al hebben wij geen oud-pupillen, die boven de 40 jaar oud zijn, wij kunnen in elk geval voor de jongere leeftijdsgroep een vergelijking maken met deze percentages:

29. Percentage oud-pupillen, dat in 1949 gehuwd of gehuwd geweest was, verdeeld naar leeftijden [14])

	Leeftijd 20–24 jaar.		Leeftijd 25-44 jaar.	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
In Nederland	26 %	49 %	74 %	51 %
Onder de oudpupillen	54 %	88 %	46 %	12 %

Deze vergelijking toont duidelijk aan, dat de pupillen in véél groter getale jong huwden dan de gemiddelde Nederlander.

De gemiddelde leeftijd, waarop de oud-pupillen huwden, bleek 20 jaar te zijn bij de meisjes, 25 jaar bij de jongens. De overeenkomstige gemiddelden voor Nederland waren 27 jaar en 30 jaar.

c. Voorspel, verkering.

Bij de meesten onzer oud-pupillen was het de gewoonte om jong te verkeren. Zij gaven hiervoor als reden op, dat hun ouders dat ook zo gedaan hadden. Hun ouders hadden daarom ook nooit bezwaar gemaakt tegen te jeugdige leeftijd; als er bezwaren waren, golden deze de partner of de wijze van contact zoeken. Verschillende meisjespupillen hadden op hun 15e jaar, verschillende jongenspupillen op hun 16e en 17e jaar reeds vaste verkering.

Het voorspel voor de verkering had ook een zeer eigen karakter. De plaats waar men elkaar leerde kennen was meestal de straat. Op de

[14]) De percentages voor Nederland zijn de gemiddelden, berekend volgens tabel 14 (Jaarcijfers voor Nederland 1947—1950, uitg. C.B.S., p. 21).

Groningse plattelandsdorpen waren er vaste avonden, waarop de opgeschoten jeugd langs de dorpsstraat flaneerde en de jongens zich hun meisje uitzochten.

Wij geven hier de beschrijving van een Amsterdams meisje over de wijze waarop zij verkering kreeg:

„Ik leerde mijn man op weg van mijn werk naar huis kennen. Elke avond moest ik langs de marinierskazerne. Dat kon niet anders. Wij woonden daar vlak bij. De mariniers keken mij altijd na, maar ik moest niets van hen hebben, want ik wist maar al te goed, dat een meisje bij ons in de buurt direct voor „marinehoer" werd uitgescholden. Op een keer, dat ik met mijn vriendinnetje samen naar huis liep, kwamen er twee mariniers achter ons lopen. Ze maakten toespelingen op ons; ik hoorde de ene zeggen: „ik wil die dikke, die blonde". En, voor ik het wist liep die marinier al naast me. Hij bracht me naar huis en wij maakten een afspraak voor de volgende avond. Zo raakte het aan. Ondanks hevige tegenstand van zijn familie, die mij te min vond, zijn we een paar jaar later toch getrouwd. We zijn erg gelukkig getrouwd". (Marie, no. 123.)

Natuurlijk waren er ook pupillen, die hun meisje of jongen leerden kennen op hun werk, op een dansclub of via een broer of zuster. Nog een voorbeeld ter illustratie:

„Ik leerde mijn man, van wie ik nu gescheiden ben, al op mijn 15e jaar kennen. Hij stond altijd met een aantal opgeschoten jongens 's avonds op onze stoep te lanterfanten. Mijn broer was er ook altijd bij, maar hij moest niets van die Appie hebben. Hij had het er dikwijls over dat die niet deugde. Ik moest daardoor ook niets van hem hebben. Maar op een avond, toen ik ook buiten was, liet ik me ineens door hem meevragen naar de bioscoop en vanaf dat moment voelde ik mij ineens aan hem gebonden. Het hielp niet meer wat mijn vader en broer ook zeiden, ik voelde, dat ik een houvast voor die jongen betekende. Elke dag bracht ik hem naar zijn werk en haalde ik hem weer af. Zo hield hij het vol om een paar jaar bij dezelfde baas te blijven, terwijl hij vóór die tijd om de haverklap van werk veranderde. Toen ik 17 en hij 20 jaar oud was zijn wij getrouwd. Vanaf het moment, dat er een kind was waaraan ik mijn zorgen moest geven, ging het mis. Hij was jaloers, wilde niets van het kind weten.." (Appie, no. 85.)

Erg lang is de verkeringstijd in de meeste gevallen niet. In de meeste gevallen huwen de pupillen jong om zo spoedig mogelijk het ouderlijk huis te kunnen verlaten. Het was merkwaardig één der oud-pupillen uit zichzelf te horen opmerken:

„Het is een ramp dat ons soort meisjes zo jong trouwt. We leren niets en zijn daardoor later zo onbevredigd. Maar het kan niet anders. Je verlangt nu eenmaal naar zelfstandigheid en als je niet vroeg trouwt kom je niet los van huis".

Dit was de opmerking van een meisje uit een zeer onevenwichtig, doch sterk homogeen gezin. Pupillen uit gezinnen waarin grote verdeeldheid heerste en steeds een geladen atmosfeer hing, gaven rechtstreeks ten antwoord, dat zij maar zo snel mogelijk zijn gehuwd om de sfeer thuis te ontvluchten.

d. Huwelijkstoestemming.

Terwijl in de kringen van intellectuelen en ook in andere bevolkingsgroepen, niet behorend tot die kringen waaruit onze pupillen voornamelijk voortkwamen, de huwelijkstoestemming geen belangrijk moment is, bemerkten wij, dat dit bij de meeste oud-pupillen anders was. Daar was de huwelijkstoestemming een moment waarop alle spanningen konden worden ontladen. Het feit of door de ouders al dan niet huwelijkstoestemming zou worden gegeven, werd door vele pupillen met angst en spanning afgewacht. Stand, milieu, opvoeding en geld zijn factoren, die hier nog in veel sterkere mate dan in andere kringen van de samenleving een rol spelen en die de doorslag geven voor het geven of weigeren van huwelijkstoestemming. Wij merkten op, dat er in deze kringen een sterk streven was om door de kinderen „hoger-op" te komen. Dreigde dit door de keuze van de huwelijkspartner te mislukken, dan werd bij voorbaat huwelijkstoestemming geweigerd. Persoonlijke kwesties tussen ouders en a.s. schoonouders werden echter ook dikwijls aangegrepen om er een stuk van eigen moeilijkheden (bv. jaloezie van een moeder, die een ongelukkig huwelijk heeft, op haar dochter, die een bijzonder hartelijk contact met haar verloofde heeft) in uit te spelen.

In onze voorbeelden komen verschillende moeders voor, die zelf géén goed huwelijk hebben en daardoor uit jaloezie haar dochters in haar trouwplannen tegenwerken. Er zijn ook moeders, die haar zoons in zekere zin als hun echtgenoten beschouwen in de strijd, die zij in het huwelijk en het dagelijkse leven te voeren hebben en zich daarom met alle macht tegen een meisje verzetten, dat hun die zoon dreigt te ontnemen. Ook vaders zijn dikwijls gekant tegen trouwplannen als zij zelf sexuele omgang met hun dochters hebben gehad. Zij stoken daarom tegen de verloofde in de hoop, dat zij die jongen voorlopig zullen opgeven (zie nos. 118, 55, 47).

Er zijn evenwel ook gevallen waarin de ouders zich terecht hebben verzet tegen de keuze van hun zoon of dochter, omdat de betrokken verloofde een ongunstig type was.

Jet (no. 68) is hiervan een goed voorbeeld: zij ging, omdat zij geen huwelijkstoestemming kreeg, in concubinaat leven. Jarenlang had zij geen contact met haar vader, totdat ze in de oorlog, toen haar man, die nooit had willen werken, S.S.-er werd, inzag dat haar vader gelijk had gehad.

e. Huwelijksbasis.

Even primitief als verkering en verloving plaats hadden, werd het huwelijk meestal gesloten. Alle gedachten aan erotiek en een zich op

elkaar instellen en inleven moeten wij hier opzij zetten. Toch hebben wij evenwel sterk de indruk gekregen, dat niet sexuele prikkels de enig overheersende waren voor het aangaan van een huwelijk. Kwam het in vele gevallen wel voor dat er sprake was van „moeten" trouwen, dit was dan veelal het middel dat gebruikt werd om huwelijkstoestemming van de ouders af te dwingen, in de andere „normale" gevallen was het echter herhaaldelijk zo, dat er vóór de huwelijkssluiting generlei sexueel contact was geweest. Soms zelfs waren de meisjes sexueel zo weinig voorgelicht, dat het jaren duurde eer zij het sexuele verkeer zonder psychische remmingen konden verdragen (bv. no. 118).

Wij constateerden, wat meisjes en jongens beiden betreft, dat de meeste huwelijken goed waren en man en vrouw elkaar over en weer schenen te steunen. Soms scheen de steun vooral te komen van de zijde van de huwelijkspartner door wie de oud-pupil in het juiste evenwicht werd gehouden (bv. nos. 2, 21, 71). Soms ook was het juist de oud-pupil, die in het huwelijk de leidinggevende persoonlijkheid scheen geworden te zijn (no. 110).

Een zekere mate van kameraadschap was in deze huwelijken de basis waarop zij voortbouwden. Zowel uit mededelingen der meisjes- als uit die der jongenspupillen viel dit op te merken. Eén der meisjespupillen (no. 70), wier huwelijk enige jaren totaal kapot was, maar die dank zij enige gesprekken met een psychiater inzicht kreeg in zichzelf en haar huwelijk weer opnieuw leerde beleven, zodat het nu goed genoemd kan worden, zei: „het is zo'n voordeel van deze tijd waarin wij leven, dat mannen en vrouwen elkaar veel beter begrijpen dan vroeger ooit mogelijk is geweest; je kunt nu samen over je moeilijkheden praten". En anderzijds duidde de wijze waarop verschillende mannelijke oud-pupillen in het bijzijn van hun vrouw spraken over zichzelf, hun vroegere moeilijkheden en de overwinning daarvan door hun huwelijk, op een dergelijke kameraadschappelijke verhouding.

Er waren echter huwelijken waarin de man zijn vrouw alleen als huissloof of als bezit beschouwde. De oud-pupil in no. 3 bv., die tijdens het interview waarbij zijn vrouw aanwezig was, zichzelf en zijn prestaties op de voorgrond stelde, betrok zijn afgetobde vrouw, die er zwijgend bij zat te breien, geen moment in het gesprek. Daar zijn oordeel als bestuurslid op een vergadering niet gemist kon worden, werd hij weggeroepen. Zijn vrouw bleef daardoor alleen met mij achter. Zo deed zich de gelegenheid voor deze vrouw te spreken en te vernemen, dat zij onder een zware druk leefde; zij klaagde er over dat haar man „alles van haar eiste", — zeer tot haar misnoegen was zij nu reeds weer zwanger — haar nooit waardeerde en niet als een evenmens beschouwde.

Over de huwelijken der plattelandspupillen werd minder bekend. In geen enkel geval werden de pupillen in het bijzijn hunner echtgenoten geïnterviewd, of althans zo dat deze deelnam aan het gesprek. In een paar gevallen was bv. de vrouw wel thuis als de mannelijke oud-pupil werd geïnterviewd, doch dan „werkte" de vrouw door aan de arbeid, waarmee zij bezig was. Vermoedelijk is juist dit typerend voor de rol van de vrouw in het plattelandshuwelijk.

Aangezien er in de huwelijken van de ouders der pupillen zo veel conflicten en spanningen waren geweest, de meeste pupillen immers werden indertijd juist onder toezicht gesteld om hen te beschermen tegen de wrijvingen en conflicten tussen hun ouders en de ontlading van alle spanningen over hun hoofden, vroegen wij ons af of de meeste huwelijken der oud-pupillen nu ook zo emotioneel gespannen waren.

Voor zover ons echter uit de interviews kon blijken, was dit niet het geval. Wij kregen de indruk, dat het aantal ongelukkige huwelijken maar klein was. Toch bleek duidelijk dat die huwelijken, waarin hevige spanningen voorkwamen, juist dikwijls huwelijken van oud-pupillen waren, die in een disharmonisch milieu waren opgegroeid. Indien wij het in cijfers uitdrukken is de situatie aldus: 40 % van de oud-pupillen opgegroeid in zodanig disharmonische gezinnen dat hun ouders van elkaar gingen, hadden zelf ook ongelukkige huwelijken.

Gelukkig was het aantal succesvolle huwelijken dus ook onder dezen nog groter dan het aantal mislukte.

Dat een slecht voorbeeld van de ouders niet tot een slecht huwelijk bij de kinderen behoeft te leiden, bewijst het volgende voorbeeld:

Piet (no. 121) ging met zijn vader mee in Duitsland werken. Hij was niet anders gewend van vader dan dat deze altijd „achter de vrouwen aan" was. Hij had ook in Duitsland in minder dan geen tijd een vrouw aan de hand met wie hij in concubinaat ging leven. Piet, die het met die vrouw niet kon vinden, ging het huis uit en zocht een kamer waar hij zelf ging samenleven met een Joego-Slavisch meisje. Uit deze samenleving werd een kind geboren. Hoe zij ook op huwelijkstoestemming aandrongen, vader gaf hem niet. Toen de toestand in Duitsland benard werd, zond Piet vrouw en kind naar Amsterdam. Hij liet haar node gaan, doch deed het voor haar veiligheid. Van toen af kreeg hij echter zelf erge heimwee. Hij ging niet, zoals zijn vader placht te doen, van de ene vrouw naar de andere, maar bleef zijn eerste vrouw trouw. Kentekenend voor de goede huwelijksband is nu de wijze waarop deze Joego-Slavische vrouw zegt zich in Amsterdam thuis te voelen en de bewondering, die de man uitspreekt voor de wijze waarop zij hem heeft verpleegd toen hij als t.b.c.-patiënt uit Duitsland terugkwam en tegen de zin der doktoren het ziekenhuis te Amsterdam na een jaar verliet omdat hij zo naar vrouw en kind verlangde.

Hoewel de gunstige kant van het huwelijksleven bij de oud-pupillen dus op de voorgrond treedt, willen wij nog even stil staan bij de mislukte

huwelijken van *een aantal meisjes*. Het was de basis waarop deze meisjes hun huwelijk hadden gesloten, die niet bleek te deugen.

Het meest ongunstige geval was Bella (no. 48), een meisje dat op haar 15e jaar steeds matrozen opwachtte aan de havens. Zij kwam uit een volledig gezin. Haar moeder zwaaide de scepter, haar vader was een „goedsul". De moeder leidde evenwel een immoreel leven. Dientengevolge had Bella geen enkel begrip van moraal. Op haar 20e jaar ging zij, louter uit commerciële redenen, samenleven met een man die zogenaamd een broodjeswinkel (soort cafetaria) had, maar souteneur was. In de oorlog hield deze man een soort bordeel voor Duitse militairen. Met behulp van Bella speelde hij tal van mensen tegen betaling in handen van de Duitse Sicherheitspolizei. Dit „huwelijk" is echter slecht. Telkens is Bella van haar man af.

Een ander voorbeeld is Jenny (no. 53), die op haar 15e jaar reeds verloofd was, zich op haar 18e jaar weer met een ander verloofde, tenslotte ineens trouwde met weer een ander, voornamelijk om haar tweede verloofde te plagen, omdat deze een huwelijk met haar telkens had uitgesteld. Opgegroeid in een moreel laagstaande omgeving: vader en moeder steeds van elkaar, vader steeds achter andere vrouwen aan, nam ook zij het met de huwelijkstrouw niet nauw. Zij hield zich spoedig op met andere mannen, zelfs in die mate dat een moeder van een nog minderjarige jongen bij de kinderpolitie klaagde over haar opdringerigheid: zij was een gevaar voor alle jongens in de gehele buurt.
In de oorlog had zij omgang met Duitse militairen. Sinds haar scheiding — na de oorlog — prostitueert zij zich min of meer.

In slechts één Amsterdams geval kwam het voor, dat het gedemoraliseerde meisje niet uit een moreel slecht milieu kwam, al haperde er veel aan de opvoeding, die de moeder, een weduwe, haar kinderen gaf.

Dit is het geval van het meisje Leenders (no. 69): Zij trad uit wanhoop over zichzelf en de onaangename stemming thuis zeer jong in het huwelijk met een nog jongere jongen. In de oorlog kreeg zij een verhouding met een veel oudere Joodse man, de enige man van wie zij werkelijk scheen te hebben gehouden. Deze werd echter opgepakt, naar Polen gezonden en keerde nooit weer. Sindsdien demoraliseerde zij geheel. Zij gaat nu, hoewel nog steeds gehuwd, van de ene man op de andere over, met het gevolg dat er in het gezin voortdurend de hevigste spanningen zijn, die op het kind worden ontladen.

Van de 9 gehuwde Groningse meisjes sloten 3 een huwelijk op immorele basis, (1 harer kwam uit een goed milieu), dat eindigde in echtscheiding (nos. 30, 76, 83).

Over de gehuwde jongens kwam relatief veel minder ongunstigs aan het licht. In enkele gevallen bleek echter ook hoe volkomen onverantwoord hun huwelijk was geweest. Dorus (no. 59) bv. huwde, terwijl hij nooit vast werk had, met een veel oudere gescheiden vrouw, die prostituée was geweest en een dochtertje had.

Het aantal voorbeelden beperkte zich hier evenwel tot slechts enkele.

Van de Groningse pupillen leefde Eppo (no. 79), varensgezel, als hij

aan de wal was, samen met een prostituée met wie eerst zijn oudere broer, die thans als souteneur in de gevangenis zit, in concubinaat leefde. Het huwelijksleven (of de samenleving) van deze beide oud-pupillen vertoonde evenwel lang niet zulk een bewogen beeld als dat van de bovenbeschreven meisjes en in geen van deze beide gevallen is er sprake van een scheiding; integendeel, deze „huwelijken" leken nog vrij goed.

f. Mislukte huwelijken.

Het aantal huwelijken, dat mislukte en eindigde in een wettelijk uitgesproken echtscheiding, bedraagt in de Amsterdamse groep 25 of 27 %, in de Groningse 5 of ongeveer 15 % of in totaal 17,5 %. Dit is een zeer groot aantal, als men het vergelijkt met het aantal echtscheidingen dat men in de hele bevolking op het totaal aantal gesloten huwelijken aantreft, in 1949 8 % [15]).

De oorzaken waren: omgang met andere mannen of vrouwen, soms politiek (N.S.B., S.S.), meestal in combinatie met andere factoren die storend werkten, zoals luiheid en werkweigeren, drankmisbruik; een enkele maal waren het alleen psychologische factoren, verband houdend met sexuele onthouding en abnormaal sterke bindingen tussen echtgenoot en eigen ouders.

De meesten zijn hertrouwd of hebben zich weer verloofd en schijnen thans beter te slagen, doch de tijdsduur waarover dit is na te gaan is meestal te kort om een positieve uitspraak te kunnen geven.

Wij hebben onderzocht of het aantal mislukte huwelijken bijzonder groot was onder de groep huwelijken, die overhaast werden gesloten, en kwamen tot de conclusie dat hier het aantal geslaagde en niet geslaagde huwelijken elkaar weinig ontloopt, zodat men dus zou kunnen spreken van plm. 50 % mislukkingen!

g. Type huwelijkspartners.

Wat de huwelijkspartners betreft, noemen wij eerst het volgende algemene punt, alvorens wij onder 2 en 3 bijzonderheden over de keuze van man of vrouw vermelden.

1. De Amsterdamse pupillen huwden voor plm. 60 % met Amsterdammers, de Groningse pupillen voor plm. 90 % met Groningers.

Van de Amsterdamse pupillen huwde ongeveer 7 % met een buitenlander of buitenlandse, o.a. met een Duitse (no. 96), een Joego-Slavische (no. 121), een Zwitser (no. 13), een Belg (no. 128), een neger (no. 14).

2. Bij de pupillen, die een sterk bewogen jeugd achter de rug hadden,

[15]) Berekend volgens tabel 11b, Stat. Zakb. 1950, p. 6.

bleek de ondervinding, dat de ander soortgelijke jeugdervaringen had gehad, een grote rol te spelen.

Verschillende oud-pupillen deelden mee: „hij had óók geen prettig thuis", „zijn ouders waren ook gescheiden", „had ook een stiefmoeder", „was ook wees" e.d. „en daarom zijn we maar vroeg getrouwd om een eigen thuis te hebben". Ons bleek hoe zeer kinderen, die onder ongunstige omstandigheden opgroeien, zich tot elkaar voelen aangetrokken.

Tweemaal werd ook vermeld: „hij (of zij) heeft ook onder toezicht gestaan" (no. 84, 63, 17).

Is er verschil tussen de echtgenoten wat hun jeugdervaringen betreft in die zin, dat de één een goede, de ander een ongelukkige jeugd heeft gehad, dan geeft dit dikwijls voor de laatste aanleiding tot jaloezieën. De vroeger verwaarloosde, die nooit enige leiding heeft gekend, kan psychisch vaak moeilijk verwerken dat de ander sterke bindingen met zijn ouders heeft.

3. Ook was waar te nemen dat de psychisch meest afwijkende pupillen en de psychisch meest gestoorde soms onvolwaardige of asociale huwelijkspartners uitkozen of ongehuwd bleven: Ate (no. 37) nam een enigszins debiele, ongehuwde moeder, die abnormaal klein was; Miep (no. 24) huwde met een jongen, die telkens in de gevangenis zat; Bella (no. 48), die op moreel gebied abnormaal te noemen was, met een souteneur; het oudste meisje Wijnands (no. 14) met een veel oudere man, die in ernstige mate geslachtsziek en volkomen invalide was. De voorbeelden zouden nog met enkele kunnen worden aangevuld.

Toch werden wij anderzijds evenzeer getroffen door een bijzonder geslaagde huwelijkskeuze van een aantal afwijkende pupillen: Leendert (no. 2), zelf debiel, huwde een volwaardige, keurige vrouw, die hem leiding weet te geven op tactvolle wijze en een uitnemende huismoeder is voor het gezin; Harry (no. 10), een uitermate onevenwichtige, moeilijke jongen met homosexuele neigingen, nam een evenwichtig Rooms-Katholiek meisje tot vrouw en liet zich door haar weer tot de kerk terugbrengen.

Het aantal dergelijke voorbeelden is evenwel niet met vele te vermeerderen, het blijft beneden dat der eerstgenoemde gevallen.

D. Gezinsvorming.

De enkele opmerkingen, die wij bij het interviewen der oud-pupillen over de gezinsvorming kregen, waren afkomstig van hen, die tot zeer grote verwaarloosde gezinnen hadden behoord. Zij deelden mede, dat zij uit reactie op hetgeen zij zelf vroeger hadden doorgemaakt tegenstan-

ders van grote gezinnen waren geworden. Niet alleen economische, maar vooral psychologische motieven speelden hierbij een rol: zij hadden ondervonden welke ellende het is, wanneer ouders een groot gezin psychisch niet aan kunnen. Er waren ook enkele pupillen uit kleine gezinnen afkomstig, die ernstig hadden geleden onder mishandelingen van een stiefmoeder, en verklaarden om die reden nu zelf in het geheel geen kinderen te willen hebben uit angst, dat zij zelf de rol van stiefmoeder zouden gaan spelen (Ko, no. 23; Herman, no. 104; Renske, no. 119).

Op grond van deze uitlatingen zouden wij kunnen verwachten, dat de gezinnen van de oud-pupillen geheel anders zijn samengesteld dan de gezinnen, waaruit zij zelf afkomstig waren, en dan de gezinnen in Amsterdam en op het Groningse platteland in het algemeen. Het is evenwel zeer moeilijk om dit aan de hand van de aanwezige cijfers na te gaan, daar de oud-pupillen, althans de mannelijke pupillen, eerst kort geleden in het huwelijk zijn getreden en daardoor nog maar kleine gezinnen hebben. Alleen de vrouwelijke pupillen, die plm. 10 huwelijksjaren achter de rug hebben, zouden eigenlijk in een vergelijking met de beschikbare algemene cijfers betrokken kunnen worden, die bv. in de studie van Van den Brink [16]) zijn berekend na een huwelijksduur van gemiddeld 11½ jaar: na een gemiddelde huwelijksduur van 11½ jaar had in Nederland in 1947 16,5 % van de gehuwden géén kinderen, 16 % één kind, 22,5 % twee kinderen, 18 % drie kinderen en 27 % vier of meer kinderen. Onze meisjes-pupillen verschilden hiervan in zoverre, dat 43 % twee kinderen en slechts 7 % vier of meer kinderen hadden.

Wij hebben tenslotte, aan de hand van gegevens ons verstrekt door het Centraal Bureau voor de Statistiek, evenwel ook nog het volgende overzicht kunnen samenstellen, waarin alle gehuwde oud-pupillen, afzonderlijk voor Amsterdam en het Groningse platteland, zijn opgenomen. Hierbij neme men evenwel het hierboven opgemerkte in acht. De vergelijking zij dus met de nodige reserve beschouwd.

30. Percentage kinderloze echtparen die op 31 Mei 1947 nog geen kinderen hadden voortgebracht

Periode van huwelijkssluiting	Amsterdam	Provincie Groningen	Amsterdamse oud-pupillen	Groningse oud-pupillen
Gem. laatste 25 jaar	27,8	17,3		
1944–'46	62,2	50,7	25	23
1939–'43	26,0	13,7		

[16]) T. v. d. Brink, Eerste resultaten van een statistische analyse van de loop der geboortecijfers in Nederland, 1949.

31. Percentage echtparen met kinderen op 31 Mei 1947

	1 kind	2 kinderen	3 kinderen	4 kinderen	5 kinderen	6 kinderen	Meer dan 6 kinderen
Amsterdam	41	32	14	6	3	1	2
Groningse platteland	33	30	17	9	5	3	3
Amsterdamse oud-pupillen	39	36	18	4	3	0	1
Groningse oud-pupillen	35	30	6	23	6	0	0

Uit bovenstaande tabellen verkrijgen wij een aanwijzing, dat het aantal kinderloze huwelijken onder de oud-pupillen, althans de Amsterdamse, toch nog geringer is dan de algemene bevolkingsgegevens aangeven en dat het aantal oud-pupillen met kleine gezinnen evenmin opvallend afwijkt van de algemene gegevens. Frappant is het juist, dat de oud-pupillen, evenals hun ouders, de neiging vertonen tot het vormen van *grote* gezinnen. De Groningse oud-pupillen bv., die volgens hetgeen wij in het vorige hoofdstuk opmerkten, overwegend uit zéér grote gezinnen kwamen, vertonen nu ook weer het sterkst die neiging.

Op grond hiervan mogen wij vermoedelijk wel concluderen, dat de in de aanvang gereleveerde opmerkingen van enige oud-pupillen met betrekking tot de gezinsvorming niet algemeen geldend zijn geweest voor de gezinsvoogdijpupillen.

E. Opvoeding der kinderen.

Reacties op wat men vroeger zelf ondervond vallen ook hier telkens te constateren. Zo kwam hier en daar sterk naar voren dat de oud-pupillen het hun kinderen beter willen geven dan zij het zelf gehad hebben. Sommigen vervielen hierbij in overdrijving doordat zij hun kinderen opzettelijk wilden trachten te vergoeden wat zij zelf in hun jeugd te kort waren gekomen. Deze ouders waren bewust te toegevend en verwenden de kinderen, (Theo, no. 66; Truus, no. 109), zeggende: „ze mogen van mij alles, omdat ik zelf vroeger niets had"; of zij waren bewust overzorgzaam en kwamen bv. vrij grote kinderen elke avond in bed „instoppen", alleen omdat dat iets was, wat zij zelf thuis nooit hadden gekend.

Wij merken een dergelijke krampachtige overdrijving vooral op in twee soorten situaties:

1e. Verschillende echtscheidingssituaties, waarin oud-pupillen, zelf

vroeger slachtoffer van echtscheiding, zich in hun houding tegenover de kinderen zo sterk laten beïnvloeden door de eigen ondervindingen, dat ze in verwaarlozing, verwenning of systeemloos gedrag vervallen.

Neeltje (no. 111), zelf destijds toegewezen aan de vader bij wie ze het minst graag wilde wezen, omdat zij door deze zeer kort werd gehouden, laat, nu zij zelf gescheiden is en het kind aan haar is toegewezen, de jongen rustig bij haar gewezen man, omdat zij weet dat hij graag bij zijn vader is. Het kind komt echter geregeld bij haar op bezoek en wordt dan verwend met dure cadeaux.

Een enkele pupil beseft zelf de psychologische gevaren van de situatie, zoals Amy (no. 110), die, nu zij zelf gescheiden is, ook voor haar driejarige zoontje reeds een gezinsvoogd wenst, omdat zij het gevoel heeft dat ze het kind, alléén en zonder steun, te slap opvoedt en te kort doet.

2e. Voorts viel een zekere overspanning op in stiefoudersituaties, als de oud-pupillen zelf slachtoffer daarvan waren geweest. Liesje (no. 70), die zelf zeer geleden had onder een slechte stiefmoeder, deelde mee steeds erge angsten te hebben sinds zij getrouwd is, omdat zij nu voor haar kinderen een situatie met een stiefvader heeft gecreëerd. Zij voelt zich daarover schuldig en zegt, dat het net is of nu haar jongste kind, dat erg moeilijk is, haar angsten reeds van haar heeft overgenomen; zij verkeert daardoor in grote zorg over dit kind, weet er geen raad mee en verwent het erg.

Naast reacties op bepaalde opvoedingssituaties, die de oud-pupillen ondergingen en die verwenning tot gevolg hadden, vallen reacties waar te nemen op tal van andere belevingen, waaronder vooral die interessant zijn, die verband houden met het vroegere wangedrag van de pupil en nu een bijzonder strakke opvoeding tot gevolg hadden. Zo treffen wij voorbeelden aan, waarin oud-pupillen hun kinderen voortdurend straffen of mateloos slaan uit angst dat zij net zo zullen worden als zij zelf. De wijze van straffen is dan volkomen onredelijk. Zo straft Egbert (no. 38), zelf een door en door slappe figuur, aan de drank en telkens wegens misdrijf in de gevangenis, zijn oudste zoontje van 6 jaar, dat zwerversneigingen vertoont, door het dagen achtereen huisarrest te geven, het in de hoek te laten staan en niet mee aan tafel te laten eten.

Deze overspannen opvoedingswijzen, die juist in de gezinnen, waaruit de oud-pupillen zelf voortkwamen, tot de uitzonderingen behoorden, kwamen nu in de meerderheid der gevallen voor. De disharmonische opvoeding en volkomen verwaarlozing, die in de eerstgenoemde gezinnen het meest voorkwamen, ontmoette men daarentegen nu zelden.

F. Vriendschappen.

Zoals reeds eerder werd opgemerkt bleken de pupillen zeer sterk ingesteld te zijn op omgang met familieleden of buurtgenoten. Vriendschappen op geestelijk hoogstaand niveau schijnen deze pupillen zelden gekend te hebben. Een enkele pupil vermeldde de vriendschapsband met zijn gezinsvoogd als de enige, die hij in zijn leven gehad had; één andere pupil maakte melding van een baas, bij wie zijn vader had gewerkt en die tot op heden een vaderlijke vriend was gebleven, doch dit waren ongeveer reeds alle opmerkingen, die over dit thema werden vernomen. Wanneer de anderen gewag maakten van vriendschappen, dan kwam meestal naar voren, dat deze uiterst oppervlakkig waren. Dora (no. 54) bv. vermeldde, dat zij sinds een half jaar veel omging met een vriendin, die, evenals zij, gescheiden was: zij hadden veel aan elkaar omdat zij in dezelfde omstandigheden verkeerden en elkaar nu hielpen aan nieuwe contacten met mannen. Het type vrienden waarvan een paar ongehuwde jongenspupillen spraken was aanleiding hen te verdenken van homosexuele betrekkingen. Een aantal iets solidere vriendschappen is bij enkele andere jongenspupillen in de oorlogsjaren opgebouwd tijdens een onderduikperiode.

G. Godsdienstig leven.

Indien wij ons eerst bepalen tot een vergelijking met het godsdienstig leven van de ouders der pupillen, komen wij tot de conclusie, dat het aantal kerkelijken onder de oud-pupillen is afgenomen. De verhouding tussen kerkelijken en onkerkelijken bedraagt nu ongeveer 2 : 1. Onder de kerkelijken rekenen wij dan ook hen, die geen geregelde kerkbezoekers zijn, doch wel een bepaalde geloofsrichting zijn toegedaan.

Zes pupillen zijn te vermelden, omdat zij, afkomstig uit gezinnen waarin niets aan godsdienst werd gedaan, op volwassen leeftijd de behoefte gevoelden aan een godsdienstig houvast of terwille van een harmonisch huwelijk de geloofsovertuiging van hun huwelijkspartner meenden te moeten delen: twee pupillen werden R.K. terwille van hun echtgenoot, drie werden geheel zelfstandig, hetzij reeds vóór hun huwelijk, hetzij tijdens hun huwelijk zeer overtuigd en actief lid van het Leger des Heils, of sloten zich aan bij de Mormonen; één meisje, afkomstig uit een zeer ongunstig milieu, waar men alleen immoraliteit en criminaliteit kende, liet zich Luthers dopen.

§ 5. GEESTELIJKE GEZONDHEID EN MAATSCHAPPELIJK GEDRAG.

Nadat wij in het voorgaande naast objectieve feiten onze subjectieve indrukken hebben weergegeven over belevingen van de oud-pupillen op

de genoemde levensgebieden, willen wij niet nalaten, al komen wij daarop in hoofdstuk VIII terug, hier reeds even melding te maken van de beoordelingen door drie personen gegeven over *elke* pupil, al naarmate hij (zij) op de gebieden hierboven onder A, C, D en E besproken, geslaagd of niet geslaagd te noemen was.

Volgens deze beoordeling waren de oud-pupillen in het beroepsleven vrij goed geslaagd, in hun huwelijksleven iets minder, doch ook nog vrij goed en als opvoeder van eigen kinderen middelmatig. Hieruit volgt, dat het aantal pupillen, dat op deze drie levensgebieden succesvol was, kleiner was dan dat dergenen die op één gebied, bv. in het beroepsleven alléén, geslaagd waren. Het bleek voor te komen, dat een pupil bv. in zijn beroepsleven de juiste aanpassing had gevonden, maar in zijn huwelijks- en gezinsleven in het geheel niet (Amy, no. 110, Josephus, no. 3); omgekeerd kon een pupil in huwelijks- en gezinsleven geslaagd zijn, doch niet in zijn beroepsleven (Jansen, no. 61).

In dit verband zij ook gewezen op *de ongehuwden.* Verschillenden, o.a. Jan (no. 55), waren succesvol in hun beroepsleven, waar zij door initiatief en hard werken vooruit waren gekomen, doch bleven door een te sterke moederbinding ongehuwd. De rijping der volwassenheid hadden zij derhalve niet bereikt. Het is merkwaardig, dat, hoewel volgens de algemene bevolkingsgegevens het aantal ongehuwde mannen dat der ongehuwde vrouwen ook overtreft [17]), onder de ongehuwde oud-pupillen de jongens toch véél sterker in de meerderheid zijn: 53 jongens tegenover 18 meisjes. Onder de ongehuwde meisjes bevinden zich bovendien nog een aantal verloofden en een aantal jeugdigen, terwijl onder de ongehuwde jongens slechts een enkele verloofde voorkomt en velen reeds lang de huwbare leeftijd hebben bereikt: 22 % van hen is ouder dan 25 jaar. Hieruit kunnen wij dus opmaken dat de mannelijke pupillen over het geheel als volwassene toch niet in meerdere mate gerijpt zijn te noemen dan de vrouwelijke pupillen, zoals wij volgens het hierboven onder 2 besprokene (de invloed van het tijdsgewricht) meenden te moeten verwachten.

Onder de ongehuwde mannelijke pupillen bevinden zich behalve pupillen met te sterke moederbinding ook pupillen met een sterke zwervers- en avontuurdrang; deze maakten zich vroeger uit diezelfde drang aan criminaliteit schuldig en mislukten op school door de grote rusteloosheid. In hun beroepsleven echter wisten zij later te slagen, doordat zij

[17]) Volgens de cijfers gegeven in tabel 7, Stat. Zakb. 1950, p. 4, bedraagt het aantal ongehuwde mannen van 20—44 jaar 701.893; het aantal ongehuwde vrouwen van diezelfde leeftijd 565.467.

een beroep hadden uitgekozen (als varensgezel resp. vliegenier) waarin zij deze drang konden bevredigen.

Uit het voorgaande maken wij op dat bestudering van de aard van de samenhang tussen de verschillende levensgebieden en van de oorzaak waarom bepaalde levensgebieden niet werden bereikt, ons ten aanzien van elke pupil inzicht kan geven in zijn persoonlijkheid en een houvast bij de beoordeling van zijn al of niet geslaagd zijn als volwassene. Leidt de bestudering van de bovengenoemde levensgebieden tot inzicht in de fijnere details van het gevoelsleven, bestudering van de pupillen in hun houding en gedrag in de samenleving in het algemeen is nodig om elke pupil *als volwassen maatschappijlid* te beoordelen. Hoe is hun houding tegenover de ander in het algemeen? Passen zij zich gemakkelijk of moeilijk aan een ander aan? Kunnen zij het bezit van een ander respecteren? Kunnen zij zich op tijd beheersen en zich al of niet omschakelen in veranderde situaties? Dit alles zijn essentiële vragen, die de vraag naar de aard der samenhang tussen de levensgebieden voortdurend doorkruisen. Wij geven daarom nu vervolgens de indruk weer, die wij verkregen 1e. van het geestelijk gezondheidspeil der pupillen, 2e. van hun neiging tot criminaliteit en van hun gedrag in oorlogstijd, omdat deze kanten de gangbare criteria vormen waaraan wij de *mate* van geslaagd en niet geslaagd zijn *in onze samenleving* tenslotte meten.

(1) De geestelijke gezondheid.

Wanneer wij uitgaan van het feit, dat ten tijde van de ondertoezichtstelling slechts relatief weinig pupillen psychisch gestoord waren in verhouding tot het grote aantal ouders (76 %) dat toen psychisch afwijkend was en in aanmerking nemen dat velen een zeer bewogen jeugd hebben gehad, zouden wij bij het nagaan van een volgend ontwikkelingsstadium der oud-pupillen verwachten, dat verschillenden van hen thans psychisch onevenwichtige mensen zijn geworden.

En inderdaad, wanneer wij nu bv. „de gezinsgevallen" alléén nemen, komen wij tot de conclusie dat in ongeveer 75 % van die gevallen er met minstens één der kinderen psychisch weer iets is, dat op ernstige labiliteit of abnormaliteit duidt. Uitlatingen als die dat zij nooit rust hebben, zich altijd gejaagd en bang voelen door alles wat zij vroeger hebben meegemaakt, waren tekenend. Verschillende pupillen maakten er melding van dat zij een tijdlang overspannen waren geweest. Het kwam echter slechts bij vier pupillen zo ver, dat zij als zenuwpatiënt in een inrichting moesten worden verpleegd (Toosje, no. 14; Chris, no. 23; Klaas, no. 49 en Toon, no. 27).

Onder de individueel onder toezicht gestelden komt dit alleen reeds,

omdat wij daar dus niet alle gezinsleden, maar enkel de individuele pupillen bekijken, veel minder vaak (in ± 20 % der gevallen) naar voren. Onder hen kwamen twee pupillen voor, die in een inrichting werden verpleegd, één als geesteszieke in een krankzinnigengesticht (no. 1), één als zenuwpatiënt in een rusthuis (no. 117), terwijl verschillenden meedeelden dat zij onder angsten leden, tengevolge van wat zij vroeger gedaan of ondervonden hadden (bv. no. 51, 78, 81).

Hevige jaloezieën bleken deze oud-pupillen dikwijls parten te spelen, bv. jaloezie op hun echtgenoot omdat deze een betere band met de kinderen wist te krijgen, of omdat deze hartelijk en vlot in de omgang was, terwijl zij zelf het machteloze gevoel hadden nooit liefde en hartelijkheid te kunnen geven, zelfs niet aan hun eigen kinderen.

Dergelijke gevoelens bleken deze pupillen langzamerhand hoe langer hoe meer te ondermijnen en hun negatieve levenshouding te accentueren, waarvan zij blijk gaven door opmerkingen als: voor het ongeluk geboren te zijn, altijd pech te hebben.

(2) De criminaliteit.

Ook hier moeten wij voorop stellen, dat er onder de pupillen, hun broers en zusjes en hun ouders, vroeger een groot aantal waren, die met politie of justitie in aanraking kwamen (27,5 % der pupillen, 40 % der ouders), zodat wij kunnen verwachten dat er thans onder de oud-pupillen ook weer een zeker percentage voorkomt dat criminele neigingen vertoont of zich daadwerkelijk aan criminaliteit schuldig maakt.

Het aantal namen van oud-pupillen, *thans* voorkomend bij de politie of in de administratie van de rijksidentificatiedienst, bedroeg in totaal: 71 of 29 %. Dit aantal loopt van ernstige recidivisten en politieke delinquenten tot hen, die slechts wegens overtreding van een of andere distributiebeschikking met politie of justitie in aanraking kwamen. Onder deze 71 bevinden zich 26 pupillen, die vroeger geen „delictkinderen", doch alléén „conflictkinderen" of „verwaarloosde" kinderen geweest waren. De criminaliteit waaraan deze zich schuldig maakten, was evenwel voornamelijk oorlogscriminaliteit. De meesten werden politieke delinquenten (bv. Frits, Ru, Boelo, nos. 64, 44, 34) of overtreders van distributiebeschikkingen. Onder de overige 45 pupillen, die zich, zowel vroeger als thans, aan criminaliteit schuldig maakten, komen enkele beroepsmisdadigers en ernstige recidivisten voor (Egbert, Gijs, Paul, Adolf, Joost, nos. 38, 56, 9, 125, 12); de meesten van deze 45 pleegden echter slechts enkele, minder belangrijke strafbare feiten.

De ernstige recidivisten frappeerden ons telkens door de onverschillige wijze waarop zij over de later gepleegde strafbare feiten spraken.

Met een zeker gemak — en zelfs een zekere trots — kwam bv. Egbert er spontaan voor uit, toen hij over de oorlogstijd sprak, dat hij inbraken en diefstallen had gepleegd, waarvoor hij gevangenisstraf had ondergaan en liet zich in aansluiting daaraan nonchalant ontvallen, dat hij ook na het einde van de oorlog nog wel eens enige tijd in de gevangenis had doorgebracht.

De instelling van Paul (no. 9) in deze, die zichzelf graag mooi voordeed, maar zich tijdens het interview er voortdurend op liet betrappen dat hij dingen vertelde, die geen waarheid bevatten, was eveneens typerend: hij vertelde met een zeker plezier over de „joy-riding", die indertijd aanleiding was tot de ondertoezichtstelling. Hij beschreef de hele toedracht, waarbij hij niet naliet zichzelf om zijn handigheid te prijzen en gaf de schuld dat het „misliep" aan de jongen, die op de uitkijk stond en niet tijdig waarschuwde toen er een agent aankwam. Precies op dezelfde wijze vertelde hij nu over een inbraak van 2 jaar geleden. Ook nu verweet hij zijn buurman, met wie hij de inbraak pleegde, onhandigheid. Hij is echter bang van de gevangenis en ligt in afwachting van de straf, die hij binnenkort zal moeten ondergaan, voortdurend in bed met maagklachten.

Ook de instelling van de anderen, die, zij het minder frequent, met politie en justitie in aanraking komen, getuigde van een negatieve levenshouding. Bij verschillende van deze oud-pupillen, die zich verongelijkt voelden en meenden altijd „pech" te hebben omdat de politie het altijd op hen begrepen had, bleek deze instelling uit de eerste jeugdjaren te dateren. Huib bv. deelde mee, dat hij zich vroeger thuis altijd achteruitgezet voelde en nog steeds dit gevoel heeft tegenover zijn moeder, die hij in dit opzicht de ergste verwijten maakt.

Van de pupillen die vroeger strafrechtelijk of civielrechtelijk onder toezicht gesteld werden naar aanleiding van een delict (66) waren er slechts 18 of 28 %, die later niet weer in handen van de politie of justitie vielen [18]). Merkwaardig is het dat, wanneer wij alléén bij de strafrechtelijk onder toezicht gestelden nagaan, wie later nog crimineel gedrag vertoonden, het percentage geslaagden (dus van hen, die niet meer in handen van de justitie vielen), veel hoger ligt: 49 % van de Amsterdamse strafrechtelijke pupillen en 60 % van de Groningse strafrechtelijke pupillen werd niet meer geverbaliseerd. Dit duidt er op, dat civielrechtelijk onder toezicht gestelden later meer tot criminaliteit vervallen dan strafrechtelijk onder toezicht gestelden.

[18]) Uit het onderz. v. h. echtpaar Glueck („Juvenile delinquents grown up") bleek dat, toen de onderz. delinq. plm. 24 j. oud waren geworden, meer dan ¼ van hen, en toen zij ± 29 jaar oud waren ongeveer 1/3 van hen, geen crimineel gedrag meer vertoonde.

Onder de 18 „delictkinderen", die later niet meer in handen van politie of justitie vielen, waren er evenwel verschillenden, die heel duidelijk lieten blijken dat zij de criminele neigingen nog heel sterk voelden.

Flip (no. 18), die er prat op ging dat hij sinds het gebeurde nooit meer 1 cent had weggenomen, liet uitkomen, toen hij over zijn leven in oorlogstijd praatte, hoe handig hij van de situaties had weten te profiteren door steeds in die hotels als kellner te gaan werken, waar hij aan de Duitsers veel kon verdienen. Hij verklaarde zelf: „ik ben nu eenmaal iemand, die niet zonder veel geld kan leven, dat was vroeger al zo toen ik een jaar of 14 was en dit is nu nog zo".

Interessant is het om hier ook de eigen woorden van Arnout (no. 11) aan te halen, die zichzelf, zoals hij vroeger was, beschreef als een jongen, die grote ideeën in zijn hoofd had en alleen maar rijk wilde worden. In de oorlogstijd had hij tegenslag in zijn werk. Na de oorlog kon hij moeilijk op gang komen:

„Ik zit nu met duizenden guldens aan schulden en denk wel eens: als ik die toch eens kon gappen, maar die gedachte laat ik nu over mij heengaan en word onverschillig. Het kan me allemaal niets schelen, ik spaar niet om alles af te betalen. Maar als „ze" me het er lastig om maken, dan vlieg ik ze aan, dan weet ik, dat het mis gaat met me".

Deze voorbeelden hebben wij genoemd om aan te tonen wat er innerlijk in de pupillen, die dan zgn. voor goed gereclasseerd zijn, nog leeft. Belangrijk is het evenwel, dat het gehalte van deze pupillen, die niet meer met de justitie in aanraking kwamen, toch in alle andere levensgebieden over het algemeen veel beter was dan dat van de typische recidivisten. Flip en Arnout waren in huwelijks- en gezinsleven en beroepsleven tamelijk goed geslaagd, Paul niet.

Onder de 18 pupillen, die later niet meer tot criminaliteit vervielen, behoorde, behalve Flip en Arnout ook een paar, die meedeelden dat zij het gevoel hadden erg veranderd te zijn en nu zeker van zichzelf zijn dat zij geen misdrijf meer zullen plegen. Zij zouden het niet meer „kunnen" (Hetty, Johan, Harry, nos. 101, 97, 10).

(3) Maatschappelijk gedrag in oorlogstijd.

De oorlogstijd heeft het moreel van alle mensen en dus zeker van een betrekkelijk labiele groep als onze pupillen op de proef gesteld. Wij maakten er hiervoor onder b reeds even melding van, dat een aantal pupillen, dat vroeger niet tot de „delictkinderen" had behoord, in de oorlog tot criminaliteit bleek te zijn vervallen. Wij hebben hier nu nagegaan niet alléén hoe groot dat percentage pupillen was, maar ook onderzocht hoeveel pupillen resp. in de periode 1936—1939, 1940—1945 en

1946—1950 onder „de criminelen" voorkwamen. Het aantal pupillen dat in de periode 1940—1945 met politie en justitie in aanraking is gekomen, blijkt ontstellend veel groter te zijn dan dat van hen, die in de periode vóór 1940 of na 1945 daarmee in aanraking kwamen.

32. Aantal oud-pupillen met Politie of Justitie in aanraking gekomen:

Uitsluitend na 1936 (of na beëindiging der onder toezichtstelling) en voor 1940	1940–1945	Uitsluitend na 1945	Uitsluitend vóór en na de oorlogstijd
8	49	10	4

De 49 oud-pupillen, die in de oorlogstijd in handen van politie of justitie vielen, kunnen wij nu nog weer nader groeperen in hen, met wie dit het geval was:

a) wegens de gewone strafbare feiten, ook in andere perioden voorkomend;
b) wegens de gewone strafbare feiten, maar óók wegens politieke delicten;
c) uitsluitend wegens politieke delicten.

a) De groep behorend tot a bleek verreweg het grootst te zijn. Hiertoe behoorden nl. 28 oud-pupillen. Van deze hadden 15 bovendien óók vóór de oorlog reeds crimineel gedrag vertoond. De aard der criminaliteit droeg typisch de kenmerken van de tijd. Terwijl door deze pupillen vóór de oorlog soms zedendelicten waren gepleegd, waren het nu voornamelijk vermogensdelicten (diefstal van distributiekaarten, persoonsbewijzen, electrische energie, schoenen, fietsbanden en tabak). Bij het plegen van de vermogensdelicten werd in enkele gevallen gebruik gemaakt van S.S.-uniformen. Zo had bv. een brutale roofoverval plaats waarbij een hele schoenenzaak werd leeggeplunderd en honderden paren schoenen „in beslag" werden genomen.

In twee gevallen had mishandeling plaats van Duitsers gepleegd door mannelijke oud-pupillen, die deze Duitsers van omgang met hun vrouw beschuldigden. Deze oud-pupillen werden naar aanleiding hiervan door een Duits gerecht berecht.

b) Het aantal oud-pupillen, dat zich zowel aan gewone als aan politieke criminaliteit schuldig maakte, bedroeg 6. Eén hunner gebruikte het in dienst treden bij de S.S. echter slechts als middel om naar Engeland te ontvluchten en is na de bevrijding dan ook ontslagen van rechtsvervolging, terwijl een andere oud-pupil, die dienst nam bij de S.S., voorwaardelijk buiten vervolging werd gesteld (met ondertoezichtstel-

ling). De laatste, een debiele jongen (no. 28), had zich na voortdurende ruzie met zijn stiefvader in 1944 ineens uit een impuls om de onaangename sfeer thuis te ontvluchten, bij de S.S. gemeld. Het tempo waarin hij werd ingelijfd — hij liep nog dezelfde dag in een Duits legeruniform met een geweer — had hem overrompeld. Tijdens een transport sprong hij uit de trein, dook onder, maar werd eind 1944 gearresteerd en overgebracht naar een concentratiekamp. Van de andere vier politieke delinquenten kwamen drie tot indiensttreding bij S.S. of N.S.K.K. eerst in de loop van de oorlog, onder invloed van broers of mede-arbeiders; alleen de vierde, Joost (no. 12) werd geheel vrijwillig, op eigen initiatief, als enige uit het gezin, lid van de N.S.B., nadat hij reeds vóór 1940 deel had uitgemaakt van de Nationale Jeugdstorm. „Vechten" zat hem, volgens zijn vader, reeds als kleine jongen in het bloed. Hij streed aan het Oostfront, geraakte zevenmaal gewond en ontving hiervoor het ijzeren kruis en is thans reeds weer, nadat hij als politiek delinquent vier jaar gevangenisstraf heeft ondergaan, naar het buitenland vertrokken als lid van het vreemdelingenlegioen. Hij verklaarde zelf in de oorlog niet uit politieke redenen bij de S.S. te zijn gegaan, doch alléén omdat hij zich „in hart en nieren soldaat" voelde.

c) Het aantal pupillen, dat uitsluitend politiek delinquent was, bedroeg 15. Op 2 na waren dit alle pupillen behorend tot de zgn. „gezinsgevallen". Sommige van deze pupillen waren sterk geïnfecteerd door broers, behorend tot de groep hierboven onder b vermeld; anderen, die ongunstige gezins- of andere omstandigheden waren ontvlucht door in Duitsland te gaan werken, hadden zich daar laten overhalen tot indiensttreding bij S.S., Luftwaffe, Wach-u. Schutz-dienst e.d.

De jongen, Koert, (no. 52) verklaarde, dat hij zich in 1941 bij de Duitse Weermacht als chauffeur gemeld had, omdat hij als getuige in een zedenzaak moest optreden en daar geen zin in had. Hij werd naar Polen gestuurd, kreeg er een infanterie-opleiding en werd zijns ondanks ingelijfd bij de S.S. Hij weigerde dit te aanvaarden, werd dientengevolge voor enige tijd naar een strafkamp gezonden. Na een half jaar werd hij ontslagen, maar, ingezet aan het front, raakte hij door een schot aan de longen gewond en werd, nadat hij 7 maanden patiënt was geweest, als schrijver gebruikt. Hij ontvluchtte einde 1943 evenwel met een Hollands meisje. In Nederland gekomen doken zij beiden onder. Zijn uniform stond hij af aan de illegale beweging. Een oudere broer van deze oud-pupil had soortgelijke belevenissen. Hij meldde zich voor de N.S.K.K., maar ontvluchtte en dook onder. De oudste zuster uit dit gezin daarentegen, degene die vroeger het meest aanleiding had gegeven tot de ondertoezichtstelling door de botsingen met de vader, was van het begin af illegaal werkzaam en hield Engelse militairen verborgen.

Ru was een van de individueel onder toezicht gestelden. Hij werd door de gehele omgeving geïnfecteerd en vooral door zijn oudere broer, tegen wie hij reeds jaren een prestige-strijd voerde.

Ru was op zijn 18e jaar op verzoek van de ouders onder toezicht gesteld omdat hij oneerlijk was in zijn betrekkingen. Gedurende het toezicht waren er geen

moeilijkheden meer. De vader van Ru zette een besteldienst op en zette Ru hierin als hulpkracht aan het werk tot hij onder dienst ging. In diensttijd leerde hij een meisje kennen dat uit een nationaal-socialistisch milieu kwam. Ongeveer in diezelfde tijd had Ru's oudere broer ook vlam gevat voor het nationaal-socialisme en ook reeds de ouders overgehaald tot het lidmaatschap van de N.S.B. Zij hoopten via het nationaal-socialisme op betere toestanden in de toekomst. Ru werd eerst twee jaar later lid van de N.S.B., in 1939. Hij gaf zich op zekere dag „gewonnen" en kwam na een bezoek aan zijn broer de ouders meedelen: „nu doe ik het ook maar". In het begin van de oorlog ging hij vrijwillig naar Duitsland om in vliegtuigfabrieken te werken. Het werk beviel hem niet. Hij wilde weer in Nederland zijn. Nadat hij bij de W.A. was geweest, welk werk hem evenmin beviel en als N.S.K.K.-er aan het front bij Stalingrad was ingezet, waar hij zeer bang was en het geluk had te kunnen ontsnappen, meldde hij zich in Amsterdam als chauffeur bij een „Nachschubbataljon". Hij werd echter zijns ondanks naar een concentratiekamp gezonden als bewaker, waar hij het toezicht kreeg over 350 gevangenen. Hij deed dit werk een jaar, maar werd toen weer weggeroepen naar het front. Dit vond hij vreselijk. In het kamp was het hem bevallen, (volgens mededeling van zijn moeder zou hij geen mishandelingen gepleegd hebben en vrij „gezien" geweest zijn). Hij kreeg diphtherie en lag tot vlak voor het einde van de oorlog in een lazaret. (No. 44.)

De mannelijke oud-pupillen, die oorlogswerkzaamheden verrichtten, waren als volgt verdeeld:

werkzaam bij S.S.	9	oud-pupillen
„ „ N.S.K.K.	5	„ „
„ „ O.T.	1	„ -pupil
„ „ Luftwaffe	1	„ „
„ „ bewakingsdienst	1	„ „
totaal	17	oud-pupillen

Onder de vrouwelijke oud-pupillen waren er twee werkzaam bij de „Wehrmacht": één als „Blitzmädchen", één als verpleegster in een lazaret.

Het aantal oud-pupillen dat lid was van de N.S.B. bedroeg 10.

Het totaal aantal, dat na de oorlog als politiek delinquent beschouwd is, bedroeg 21 of 9 %. Dit percentage is in vergelijking met het percentage politieke delinquenten dat op de gehele Nederlandse bevolking voorkwam [19]), nl. 5 %, aan de hoge kant. Wij moeten hier echter weer in aanmerking nemen dat dit laatste percentage is berekend op alle leeftijdsgroepen en niet uitsluitend op beneden 40-jarigen, de leeftijdsgroep waartoe onze oud-pupillen behoren en waarin relatief vermoedelijk veel meer politieke delinquenten voorkwamen dan in de andere leeftijdsgroepen.

Een nauwkeurige opgave van het aantal meisjes dat omgang heeft gehad met Duitse militairen bezitten wij niet. Een vergelijking op dit punt is dus niet mogelijk. Zelfs is het aantal van deze oud-pupillen dat

[19]) Verslag van werkzaamheden van de Stichting Toezicht politieke delinquenten over de jaren 1945 t/m 1947.

omgang met Duitse militairen had niet met zekerheid vast te stellen. Slechts van 8 meisjespupillen weten wij zeker, dat zij zich met Duitse militairen hebben opgehouden.

Tenslotte zij hier nog vermeld, dat 1 meisje voor de Duitsers werkte en 2 meisjes vrijwillig naar Duitsland gingen, de een na verloving met een Duits soldaat als tramconductrice, de ander als N.S.B.-lid.

Het aantal mannelijke oud-pupillen dat vrijwillig in Duitsland ging werken bedroeg in Amsterdam in totaal 31. Op het Groningse platteland was dit aantal naar verhouding véél groter dan in Amsterdam. Dit lag echter hieraan, dat het in de tijd vóór de oorlog reeds voor vele Groningse grensbewoners gebruikelijk was om bij Duitse boeren vlak over de grens te gaan werken.

Gedeporteerd werden naar Duitsland 13 oud-pupillen. Het totale aantal van de Nederlandse bevolking dat op 1 Augustus 1944 in het buitenland werkzaam was (inclusief de gedeporteerden), bedroeg 26,9 %. Het aantal der oud-pupillen dat in Duitsland werkte was groter, nl. 30 %.

Een vergelijking met algemene cijfers mag echter slechts met grote reserve gemaakt worden, omdat deze cijfers nooit zuiver volgens de werkelijkheid konden worden vastgesteld. Wanneer dus bv. Bauer [20]) aangeeft, dat het aantal 18—40-jarigen dat tussen Juni 1940 en Juli 1944 naar Duitsland werd gedeporteerd 531.300 van alle mannen van die leeftijdsgroep bedroeg en het aantal dat er vrijwillig werkzaam was 388.000 was en uit deze cijfers blijkt, dat de gedeporteerden groter in aantal waren dan de vrijwillige werkers, mogen wij niet dan met de grootste voorzichtigheid er op wijzen, dat onder de oud-pupillen het aantal *vrijwillige* werkers groter was dan dat der *gedeporteerden.*

Bovendien moet men hierbij in aanmerking nemen dat het onder de bevolkingsgroepen, waartoe het merendeel onzer pupillen behoorde, economisch meer voor de hand lag en dus ook meer voorkwam dat men in Duitsland ging werken dan in andere groepen.

Tenslotte hebben wij nagegaan hoe groot het aantal oud-pupillen met een vaderlandse houding is geweest. Wij troffen onder de oud-pupillen 7 aan, die als werkweigeraar of krijgsgevangene in een concentratiekamp hebben gezeten, terwijl het in 21 gevallen (8 %) voorkwam dat er illegaal werk was verricht (vrnl. het geven van onderdak aan onderduikers).

Het aantal illegale werkers op de gehele Nederlandse bevolking was niet na te gaan. Het enige cijfer, waarover men op het Bureau voor Oorlogsdocumentatie te Amsterdam beschikte, betrof het aantal gezinnen van illegale werkers dat na de oorlog verzorgd werd door de stichting

[20]) A. J. H. Bauer, De openbare arbeidsbemiddeling gedurende den bezettingstijd (1940—1945), 1948, p. 305.

L.O., nl. 4600. Het totaal aantal illegale werkers werd door de L.O.-L.K.P. op 40.000 geschat of 11 % van de bevolking [21]).

Een vergelijking kan hier evenwel weer om dezelfde reden als hiervoor vermeld in verband met de leeftijden der oud-pupillen niet worden getrokken.

Het is merkwaardig, dat wij, zoekend naar een voorbeeld van een oud-pupil, die in een concentratiekamp heeft gezeten, geen enkel voorbeeld konden vinden van een pupil, die daar terecht kwam naar aanleiding van zijn vaderlandse houding, doch alléén van pupillen als de volgende:

Daan, op zijn 16e jaar onder toezicht gesteld wegens het plegen van ontucht, maar nadien steeds van goed gedrag, was een jongen, die zeer had geleden onder de nare huiselijke omstandigheden: zijn moeder was zenuwpatiënte (dikwijls verpleegd in een inrichting), zijn vader was strak en op een afstand. Deze jongen beschreef de tijd dat hij in militaire dienst was als de prettigste tijd van zijn leven. Toen hij uit dienst kwam wist hij niet wat hij zou gaan doen, hij vond alle werk gauw vervelend en veranderde telkens. In Mei 1940 was hij werkzaam in een tabakshandel, doch dit beviel hem evenmin. Hij nam ontslag, deed allerlei karweitjes, maar moest zich tenslotte melden voor werk in Duitsland. Uit angst voor bedreigingen, die tegen zijn vader werden geuit, liet hij zich tenslotte uitzenden naar Leipzig, waar hij als fabrieksarbeider te werk werd gesteld. Hij liep er echter weg, werd bij de grens aangehouden en voor een half jaar naar een concentratiekamp gezonden. Hij heeft zich in die tijd goed weten te schikken. Toen hij in Nederland kwam, stond hij weer voor hetzelfde probleem wat hij moest gaan doen. En zelfs thans nog heeft deze jongen niet gevonden wat hij wil worden. (No. 42.)

Van degenen, die illegale werkzaamheden verrichtten, kunnen wij enige vrouwelijke oud-pupillen noemen (bv. Coby, Adri, Ria, nos. 124, 128, 106), die joodse familieleden of broers in hun gezin lieten onderduiken of een geheime drukpers hadden.

Van de mannelijke oud-pupillen, die zeer „gedurfde" werkzaamheden voor de illegale beweging verrichtten, noemen wij behalve Hein (no. 105), die door lidmaatschap van de S.S. naar Engeland wist te ontkomen, nog de oudste uit het gezin Roelofs (no. 113), die zowel voor de Duitsers als voor de illegalen gewerkt heeft (ook Appie, no. 85 en Jansen, no. 61, hebben voor beide partijen gewerkt).

In dit hoofdstuk heb ik geprobeerd het leven van de pupillen in verschillende schakeringen weer te geven. Deze poging is uiteraard slechts een zwakke weerspiegeling van wat het leven der pupillen in werkelijkheid moet zijn.

Deze gegevens, die wij hiervoor volgens algemene lijnen hebben verwerkt, zijn tenslotte in het volgende hoofdstuk als basis gebruikt voor een beoordeling van elk individueel geval.

[21]) Gegevens, verstrekt door het v.m. Bureau Oorlogsdocumentatie te Amsterdam.

HOOFDSTUK VIII.

DE RESULTATEN IN CIJFERS. [1])

§ 1. INLEIDING.

☆ Met het voorgaande hoofdstuk werden de kwalitatieve interpretaties van deze studie besloten. Deze interpretaties hadden uiteraard een subjectieve inslag. Aangezien het gevaar bestond dat de persoon, die het onderzoek verrichtte, te sterk een stempel op het geheel zou hebben gedrukt, werd gezocht naar een mogelijkheid om deze interpretaties door meer kwantitatief gerichte aan te vullen. Wij hebben daarom uitgezien naar personen, die bereid zouden zijn naar aanleiding van de uit de dossiers en interviews verkregen gegevens over elk geval hun oordeel te geven en dit in cijfers uit te drukken. Drie personen werden hiervoor aangezocht. Indien wij méér dan drie personen gevraagd zouden hebben hun indrukken weer te geven, zouden wij enerzijds een grotere verscheidenheid van schakeringen in de beoordelingen, anderzijds ook meer punten van overeenstemming hebben verkregen, waardoor de waarde van de uitkomst van het onderzoek verhoogd had kunnen worden.

Wat de keuze van deze personen betreft werd eerst gedacht aan personen van verschillende levensrichting, opdat verschil van mening op grond van wereldbeschouwing ten aanzien van de vraag of een pupil als maatschappelijk geslaagd was aan te merken tot uiting zou komen. Uit practische overwegingen werden tenslotte echter drie medewerkers van het Instituut voor Praeventieve Geneeskunde uitgekozen, die wat levens- en wereldbeschouwing betrof niet scherp tegenover elkaar stonden, doch die verschillende ervaringen hadden ten aanzien van de practijk van het kinderbeschermingswerk en op grond daarvan anders stonden tegenover vragen in verband met de toepassingsmogelijkheden van de maatregel der ondertoezichtstelling.

In overleg met deze personen werd een lijst opgesteld met vragen, die het gehele terrein van de problematiek der gezinsvoogdij bestreken.

[1]) Evenals in Hoofdstuk I zijn ook hier enige passages met ☆ aangegeven. De practische werker kan zich dus ook hier weer beperken tot het lezen van deze passages en in het bijzonder tot de samenvattingen op p. 283, 300 en 305.

In overeenstemming met hetgeen er in de practijk gebeurt werd de beoordelaars dus verzocht hun oordeel, behalve over de bereikte resultaten, over enkele practische punten te geven.

Aan individuele beantwoording der vragen werd de voorkeur gegeven boven beantwoording in teamverband.

Aan elk van deze drie personen werden nu de volgende 14 vragen voorgelegd, die per gezinsvoogdijgeval of per pupil beantwoord moesten worden (voor het volledige schema zie blz. 330 e.v.):

I. Leende het geval zich voor gezinsvoogdij?

II. Zijn er aanwijzingen, dat de gezinsvoogdij tijdens de duur van het toezicht verandering in de houding der ouders of opvoeders heeft gebracht?

III. Zijn er aanwijzingen, dat de gezinsvoogdij tijdens de duur van het toezicht veranderingen in de houding van de pupil heeft gebracht?

IV. Hoe is de prognose als het toezicht beëindigd is?

V. Hoe was de persoon van de gezinsvoogd?

VI. Welk type gezin was het, waartoe de pupil(len) behoorde(n)?

VII. Welk type kind was de pupil?

VIII. Is het gezin sinds de beëindiging van het toezicht, gezien vanuit de toen bestaande toestand, vooruit gegaan / stabiel gebleven / achteruit gegaan ?

IX. Is de pupil in zijn beroepsontwikkeling vooruitgegaan etc.?

X. Is de verhouding van de pupil tot zijn gezin (het opvoedingsmilieu waartoe hij behoorde als kind) vooruitgegaan etc.?

XI. Is de pupil in eigen huwelijk en gezinsleven geslaagd / dubieus / mislukt ?

XII. Is de pupil als opvoeder van eigen kinderen geslaagd etc.?

XIII. Is het maatschappelijk gedrag van de pupil, zijn herkomst in aanmerking genomen, goed, acceptabel, dubieus of slecht? (beoordeling van sexualiteit, alcoholisme, politiek, criminaliteit)

XIV. Welke was de techniek van de gezinsvoogd, of paste hij geen techniek toe?

Op alle vragen, behalve V, VI, VII en XIV, die om een typologisch antwoord vroegen, kon een antwoord worden gegeven volgens een voortschrijdende gradering van positief of gunstig naar negatief of ongunstig.

Telkens werd — behalve in vraag I — de mogelijkheid opengelaten om twijfel te kennen te geven.

Slechts éénmaal, en wel vóóraf, is door de drie personen onderling overleg gepleegd over de wijze van beantwoorden. Dit overleg betrof uitsluitend de interpretatie van de vragen en antwoorden, opdat zoveel mogelijk in gelijke zin zou worden gedacht.

De momenten waarop de antwoorden gegeven moesten worden, werden eveneens in onderling overleg vastgesteld. De volgende afspraak werd gemaakt:

a. *na lezing der voorgeschiedenis* zou de vraag beantwoord worden of het geval zich naar hun mening al of niet leende voor gezinsvoogdij (I);

b. *na lezing der gezinsvoogdenrapporten* (en bijzonderheden, die gedurende de toezichtperiode voorvielen) de vragen II en III naar de veranderingen in houding, terwijl dan tevens een prognose zou worden gegeven (IV);

c. *na lezing van het interview met de gezinsvoogd* zou een oordeel over de persoon van de gezinsvoogd worden gegeven (V);

d. tenslotte zouden *na lezing van alle gegevens*, inclusief de interviews met de familie van de pupil en de opgaven van politie, voogdijraad en sociale zaken, de vragen VIII t/m XIII worden beantwoord. De vragen VI, VII en XIV werden als bijzondere vragen beschouwd, die na afloop moesten worden ingevuld.

De beantwoording van alle vragen werd door het aanstrepen van een cijfer gegeven: op de vragen II en III konden bv. de volgende antwoorden worden gegeven:

1. duidelijk positief;
2. onduidelijk positief;
3. geen verandering;
4. negatief;
5. weet het niet;

op vraag V:

1. zeer geschikt;
2. geschikt;
3. dubieus;
4. ongeschikt;
5. zeer ongeschikt;
6. weet het niet;
7. onbekend.

Zo ontstond een groot cijfermateriaal, dat statistisch bewerkbaar was. De bewerking geschiedde onder leiding van en door de statistische afdeling van het Instituut voor Praeventieve Geneeskunde. De uitkomsten hiervan geven wij onder de volgende punten samengevat weer.

De drie beoordelaars zijn voortaan aangeduid als A, B en C.

§ 2. MATE VAN OVEREENSTEMMING TUSSEN DE BEOORDELAARS.

De methode, die bij het onderzoek naar de overeenstemming tussen de beoordelaars gevolgd werd, zal eerst gedemonstreerd worden aan een uitvoerige bespreking van de overeenstemming in rubriek I. Vervolgens worden de resultaten van die methode voor alle 14 rubrieken in tabel a samengevat en beknopt toegelicht [2]).

Het totale aantal onafhankelijke gevallen, dat in rubriek I (geschiktheid voor gezinsvoogdij) door alle drie personen beoordeeld werd, bedroeg slechts 139, hoewel het aantal onderzochte pupillen veel groter was [3]). Dit komt omdat steeds alle pupillen van een bepaald gezin door iedere beoordelaar hetzelfde cijfer in rubriek I kregen toegewezen, zodat het geschiktheidsoordeel in feite per gezin gegeven werd. De noodzaak om met onafhankelijke gevallen te rekenen is een van de oorzaken waardoor het aantal gevallen per rubriek in tabel 33 sterk wisselt, ofschoon zij betrekking hebben op hetzelfde materiaal.

De eenvoudigste en tevens oppervlakkigste vorm van overeenstemming tussen de 139 antwoorden van A, B en C is, dat een bepaald antwoord door iedere persoon ongeveer even vaak gegeven wordt.

Wij noemen dit *overeenstemming van de eerste orde*. De betreffende aantallen antwoorden volgen hier in een tabel met bijbehorende grafiek.

	Overeenstemming van de 1e orde	A	B	C
Geschikt voor gezinsvoogdij	1 Zeer goed	23	1	0
	2 Goed	55	41	45
	3 Onduidelijk	36	17	50
	4 Beter andere maatregel	18	51	37
	5 Beter geen maatregel	7	29	7
	Totaal	139	139	139

[2]) Zie p. 272—276.

[3]) Het aantal onderzochte „pupillen" bedroeg 242, het aantal onderzochte „gevallen" 142 (zie hiervóór p. 60). Daar over drie gevallen zó weinig gegevens beschikbaar waren, dat de beoordelaars niet in staat waren tot het geven van een oordeel, bleef het aantal beoordelingen beperkt tot 139.

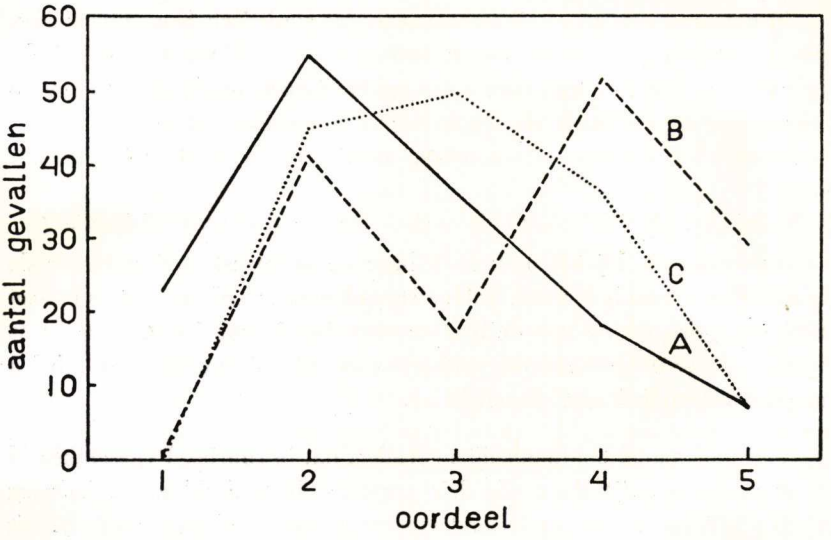

Men behoeft de waarschijnlijkheidsleer niet te hulp te roepen om te constateren dat er blijkbaar aanzienlijke verschillen in de maatstaven van de drie beoordelaars bestaan. Om enig inzicht in deze verschillen te krijgen werden de bovenstaande resultaten achteraf met de drie beoordelaars besproken. Het bleek, dat bij twee personen de aangelegde maatstaven niet constant gebleven waren.

Beoordelaar B kreeg, naarmate hij meer gevallen had gelezen, steeds meer de indruk dat ondertoezichtstelling weinig kans op succes bood in strafrechtelijke gevallen, die aanhangig waren gemaakt naar aanleiding van een tamelijk onbelangrijk strafbaar feit. De weerstanden van kind en ouders zouden veel geringer geweest zijn, wanneer een andere, belangrijker, aanleiding was afgewacht. In al dergelijke eenvoudige strafgevallen gaf B daarom antwoord 5, „beter geen maatregel", waarmede hij bedoelde: „beter nòg geen maatregel of vrij patronaat".

Beoordelaar C geraakte steeds meer onder de indruk van de zijns inziens geringe capaciteiten en mogelijkheden der gezinsvoogden en gaf daardoor steeds vaker oordeel 4, „beter andere maatregel", in de veronderstelling dat een korte, krachtige ingreep, als vastzetting in een inrichting, meer effect zou hebben. ☆

De minder eenvoudige, maar diepergaande *overeenstemming van de tweede orde* volgt uit de beschouwing van de aantallen paarsgewijs eenstemmige antwoorden. De overeenstemming van de eerste orde heeft slechts betrekking op de ruimheid, die de 3 verschillende personen aan ieder van de 5 mogelijke oordelen toekennen. Als A en B respectievelijk 7 en 29 maal oordeel 5 uitspreken, dan betekent dit slechts dat B het begrip „beter andere maatregel" ruimer opvat, dus voor oordeel 5 een ruimere maatstaf aanlegt. Het is nu nog denkbaar, dat de maatstaven van A en B geheel onafhankelijk van elkaar zouden zijn, zodat het slechts van het toeval zou afhangen hoe vaak A en B eenstemmig oordeel 5 zouden uitspreken. Aangezien reeds gegeven is, dat A 7 maal oordeel 5 uitspreekt, kan het aantal malen dat A en B het eenstemmig doen, slechts variëren van 0 tot 7. Bij volledige onafhankelijkheid der maatstaven kan van ieder van deze 8 mogelijkheden de kans berekend worden. Het bleek nu dat A en B 4 maal eenstemmig zijn geweest op dit punt en men kan berekenen, dat bij onafhankelijke maatstaven de kans op een even onwaarschijnlijke of een nog onwaarschijnlijker uitkomst kleiner is dan 5 %.

Hieruit volgt met redelijke zekerheid, dat de maatstaven *niet* geheel onafhankelijk zijn of in vaktermen:

De overeenstemming van de tweede orde over oordeel 5 tussen A en B is *significant* bij 5 %.

Nu zijn er bij een significante overeenstemming van de tweede orde, waarbij dus aangenomen wordt dat er niet alléén toeval in het spel is, nog twee mogelijkheden. Het kan zijn dat de maatstaven gedeeltelijk samenvallen, zodat er op de duur vaker overeenstemming zal zijn dan bij onafhankelijke maatstaven. Het is ook mogelijk dat de maatstaven elkaar gedeeltelijk uitsluiten, zodat er op de duur minder vaak overeenstemming zal zijn dan bij onafhankelijke maatstaven. In het eerste geval noemen we de overeenstemming positief, in het laatste geval negatief.

Nu is het aantal overeenstemmingen bij onafhankelijke maatstaven gemakkelijk te berekenen. A heeft in 7 van de 139 keren oordeel 5 uitgesproken. Ieder van de 29 gevallen waarin B hetzelfde gedaan heeft, zou dus een kans van $\frac{7}{139}$ hebben om óók van A dit oordeel te krijgen. Het verwachte aantal overeenstemmingen zou dus zijn $\frac{7 \times 29}{139} = 1{,}5$. Aangezien er in werkelijkheid 4 overeenstemmingen waren, is de overeen-

stemming van de tweede orde in dit geval positief. De resultaten van op dezelfde wijze bewerkte gegevens van alle oordelen uit rubriek I zijn als volgt:

Overeenstemming van de 2e orde		Werkelijke aantallen AB	AC	BC	Verwachting volgens toeval AB	AC	BC
Geschikt voor gezinsvoogdij	1 Zeer goed	0	0	0	0,2	0,0	0,0
	2 Goed	21	18	15	16,2	17,8	13,3
	3 Onduidelijk	5	11	6	4,4	12,9	6,1
	4 Beter andere maatregel	16*	6	18	6,6	4,8	13,6
	5 Beter geen maatregel	4*	0	4*	1,5	0,3	1,5

Zoals gebruikelijk is significantie bij 5 % aangegeven door een sterretje. Het blijkt dat er in deze rubriek slechts weinig overeenstemming van de tweede orde aanwezig is. Alleen bij de oordelen 4 en 5, dus bij uitgesproken ongeschiktheid voor gezinsvoogdij, kon significante overeenstemming worden aangetoond. Bij oordeel 2 liggen de werkelijke aantallen wel boven de verwachtingen, maar het verschil is niet groot genoeg om het toeval te kunnen uitsluiten.

Bij de drie significant gebleken combinaties liggen de werkelijke aantallen boven de verwachting, zodat de overeenstemming van de tweede orde hier positief is. Men kan gemakkelijk inzien, dat de overeenstemming tussen A en B bij oordeel 4 zelfs zeer sterk significant moet zijn, omdat van de 18 keren dat A dit oordeel heeft gegeven er 16 eenstemmig met B waren. A gaf dus maar 2 keer oordeel 4 zonder dat B dit ook deed.

Tenslotte volgt uit de beschouwing van de aantallen van volledige eenstemmigheid tussen A, B en C, het nog diepergaande begrip *overeenstemming van de derde orde.* Als de aantallen antwoorden van A, B en C, zowel afzonderlijk als paarsgewijs, reeds gegeven zijn, is het ook nog mogelijk om de kansen te berekenen van alle aantallen met volledige overeenstemming, die nu nog mogelijk zijn, alsmede het aantal dat men wiskundig zou verwachten als alléén het toeval verder nog in het spel zou zijn. Als de overeenstemming van de derde orde significant gebleken is, kan men ook hier weer onderscheid maken tussen positieve en negatieve overeenstemming, naar gelang het werkelijke aantal eenstemmige oordelen van A, B en C boven of onder de verwachting volgens toeval ligt. Het resultaat voor rubriek I is als volgt:

Overeenstemming van de 3e orde		Werkelijke aantallen ABC	Verwachting volgens toeval ABC
Geschikt voor gezinsvoogdij	1 Zeer goed	0	0,00
	2 Goed	7	7,69
	3 Onduidelijk	2	1,51
	4 Beter andere maatregel	6	5,58
	5 Beter geen maatregel	0	0,00

Het blijkt dat er in rubriek I geen significante overeenstemming van de derde orde kan worden aangetoond. Men bedenke evenwel, dat er bij de oordelen 1 en 5 geen ruimte is voor overeenstemming van de derde orde, omdat er hier reeds geen enkel geval van eenstemmigheid was tussen A en C, zodat er ook geen enkel geval van eenstemmigheid tussen A, B en C kan zijn. Verder was bij oordeel 4 de ruimte voor overeenstemming van de derde orde zeer beperkt. Er waren hier 6 gevallen van volledige eenstemmigheid, dus het grootst mogelijke aantal, omdat er ook maar 6 maal eenstemmigheid was tussen A en C alleen. Toch is dit maximale aantal niet significant. Hoewel de exacte berekening van de kans, dat dit maximale aantal *toevallig* werd bereikt, vrij ingewikkeld is, kan men toch gemakkelijk inzien dat die kans niet erg klein kan zijn. Zoals reeds vermeld werd, heeft A slechts 2 van de 18 keer oordeel 4 gegeven zonder eenstemmigheid met B, zodat het geen wonder is, dat er in alle 6 gevallen waarin A eenstemmig was met C, er tevens eenstemmigheid met B bestond. In vele gevallen is er dus weinig betekenis te hechten aan het ontbreken van significante overeenstemming van de derde orde.

Tabel 33 geeft voor alle rubrieken de resultaten van dezelfde bewerking, die voor rubriek I werd besproken.

Tabel 33. Mate van overeenstemming tussen de beoordelaars.

I Geschiktheid voor gezinsvoogdij	Werkelijke aantallen							Verwachting volgens toeval			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC	AB	AC	BC	ABC
1 Zeer goed	23	1	0	0	0	0	0	0,2	0,0	0,0	0,00
2 Goed	55	41	45	21	18	15	7	16,2	17,8	13,3	7,69
3 Onduidelijk	36	17	50	5	11	6	2	4,4	12,9	6,1	1,51
4 Beter andere maatregel	18	51	37	16*	6	18	6	6,6	4,8	13,6	5,58
5 Beter geen maatregel	7	29	7	4*	0	4*	0	1,5	0,3	1,5	0,00
Totaal	139	139	139	46	35	43	15	28,9	35,8	34,5	14,78

*) Significant bij 5 %.

II Verandering bij ouders of opvoeders tijdens toezicht	Werkelijke aantallen							Verwachting volgens toeval			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC	AB	AC	BC	ABC
1 Duidelijk positief	9	17	9	5*	3*	4*	1*	1,1	0,6	1,1	2,32
2 Onduidelijk positief	45	29	23	13	8	8	2	9,4	7,4	4,8	3,60
3 Geen	61	59	64	36*	32	35*	23	25,9	28,1	27,2	22,18
4 Negatief	7	7	12	2*	1	3*	0	0,4	0,6	0,6	0,00
5 Weet het niet	17	27	31	7*	10*	11*	5	3,3	3,8	6,0	5,00
Totaal	139	139	139	63	54	61	31	40,1	40,5	39,7	33,10

III Verandering bij de pupil tijdens toezicht	Werkelijke aantallen							Verwachting volgens toeval			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC	AB	AC	BC	ABC
1 Duidelijk positief	22	27	11	13*	7*	7*	5	2,8	1,1	1,4	5,84
2 Onduidelijk positief	34	46	69	16*	20*	20	12	7,3	11,0	14,8	10,10
3 Geen	128	88	77	73*	60*	52*	46	52,6	46,1	31,7	45,41
4 Negatief	0	4	13	0	0	3*	0	0,0	0,0	0,2	0,00
5 Weet het niet	30	49	44	16*	18*	18*	7	6,9	6,2	10,1	10,80
Totaal	214	214	214	118	105	100	70	69,6	64,4	58,2	72,15

IV Prognose na beëindiging van het toezicht	Werkelijke aantallen							Verwachting volgens toeval			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC	AB	AC	BC	ABC
1 Gunstig	74	100	68	58*	47*	55*	44	33,0	22,5	30,4	41,95
2 Twijfelachtig	87	61	75	34*	46*	27	19	23,7	29,1	20,4	19,87
3 Ongunstig	37	33	19	21*	15*	12*	11	5,5	3,1	2,8	11,22
4 Weet het niet	26	30	62	12*	14*	14*	6	3.5	7,2	8,3	7,48
Totaal	224	224	224	125	122	108	80	65,7	61,9	61,9	80,52

V Persoon van de gezinsvoogd (waarnemingen afhankelijk)	Werkelijke aantallen							Verwachting volgens toeval			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC	AB	AC	BC	ABC
1 Zeer geschikt	35	18	15	13*	11*	9*	9	1,8	1,5	0,8	8,37
2 Geschikt	91	99	75	36*	33*	45*	22	25,2	19,1	20,7	21,67
3 Dubieus	93	29	87	19*	45*	21*	14	7,5	22,6	7,0	15,61
4 Ongeschikt	49	86	32	28*	17*	18*	14	11,8	4,4	7,7	12,36
5 Zeer ongeschikt	1	3	0	1*	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,00
6 Weet het niet	16	36	36	6*	2	6	0	1,6	1,6	3,6	1,03
7 Onbekend	73	87	113	62*	60*	76*	52	17,7	23,0	27,5	56,60
Totaal	358	358	358	165	168	175	111	65,6	72,2	67,3	115,64

*) Significant bij 5 %.

VI Type van het gezin	Werkelijke aantallen							Verwachting volgens toeval			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC	AB	AC	BC	ABC
1 Verwaarloosd	30	23	28	17*	21*	18*	14	5,0	6,0	4,6	15,55
2 Week of slap	27	32	25	18*	16*	23*	16	6,2	4,9	5,8	15,40
3 Strak	11	3	13	1	7*	1	1	0,2	1,0	0,3	0,79
4 Disharmonisch	32	51	51	28*	26*	42*	25	11,7	11,7	18,7	25,03
5 Normaal	18	19	8	11*	7*	7*	7	2,5	1,0	1,1	6,36
6 Niet in te delen	19	11	11	5*	3	5*	2	1,5	1,5	0,9	2,31
7 Onbekend	2	0	3	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,00
Totaal	139	139	139	80	80	96	65	27,1	26,1	31,4	65,44

VII Type van de pupil	Werkelijke aantallen							Verwachting volgens toeval			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC	AB	AC	BC	ABC
1 Normaal	99	86	49	68*	39*	40*	32	38,4	21,9	19,0	35,10
2 Verwend	8	12	8	6*	4*	6*	4	0,4	0,3	0,4	3,94
3 Verwaarloosd	24	18	21	10*	12*	11*	6*	1.9	2,3	1,7	8,35
4 Verzettype	8	25	37	2	3	10*	1	0,9	1,3	4,2	1,25
5 Slapjanus	1	14	25	0	1*	8*	0	0,1	0,1	1,6	0,00
6 Innerlijke moeilijkh.	22	16	16	7*	10*	7*	5	1,6	1,6	1,2	5,49
7 Psychopaath	9	5	4	3*	2*	1*	1	0,2	0,2	0,1	0,96
8 Psychotisch	3	4	0	1*	0	0	0	0,1	0,0	0,0	0,00
9 Niet in te delen	28	16	29	9*	5	2	1	2,0	3,7	2,1	1,30
10 Onbekend	13	11	22	2	1	8*	1	0,6	1,3	1,1	0,85
11 Debiel	7	15	11	7*	7*	9*	7	0,5	0,3	0,7	7,00
Totaal	222	222	222	115	84	102	58	46,7	33,0	32,1	64,24

VIII Verandering in het gezin na het toezicht	Werkelijke aantallen							Verwachting volgens toeval			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC	AB	AC	BC	ABC
1 Vooruitgegaan	12	11	21	3	8*	4	2	0,9	1,8	1,7	2,39
2 Stabiel gebleven	93	98	81	72*	64*	64*	52	65,6	54,2	57,1	52,41
3 Achteruitgegaan	15	14	9	5*	2	2	1	1,5	1,0	0,9	1,00
4 Weet het niet	10	11	16	4*	3	3	1	0,8	1,2	1,3	1,63
5 Onbekend	9	5	12	3*	4*	2	2	0,3	0,8	0,4	1,84
Totaal	139	139	139	87	81	75	58	69,1	59,0	61,4	59,27

*) Significant bij 5 %.

IX Beroepsontwikkeling van de pupil	Werkelijke aantallen							Verwachting volgens toeval			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC	AB	AC	BC	ABC
1 Vooruitgegaan	100	44	84	31*	58*	35*	28	19,7	37,7	16,6	26,98
2 Stabiel gebleven	56	124	76	38	28*	59*	22	31,1	19,1	42,3	23,07
3 Afgezakt	19	31	26	14*	18*	17*	14	2,6	2,2	3,6	13,74
4 Weet het niet	14	12	12	3*	2*	3*	1	0,8	0,8	0,7	1,09
5 Onbekend	34	12	25	7*	15*	8*	7	1,8	3,8	1,3	6,09
Totaal	223	223	223	93	121	122	72	56,0	63,6	64,5	70,97

X Verhouding van pupil tot ouderlijk huis	Werkelijke aantallen							Verwachting volgens toeval			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC	AB	AC	BC	ABC
1 Vooruitgegaan	15	15	30	6*	11*	8*	6	1,0	2,1	2,1	5,32
2 Stabiel gebleven	122	132	105	98*	84*	83*	69	74,2	59,0	63,9	71,73
3 Afgezakt	44	43	43	29*	31*	29*	24	8,7	8,7	8,5	24,79
4 Weet het niet	12	10	22	0	1	3	0	0,6	1,2	1,0	0,00
5 Onbekend	24	17	17	10*	9*	4*	3	1,9	1,9	1,3	3,72
Totaal	217	217	217	143	136	127	102	86,4	72,9	76,8	105,56

XI Huwelijks- en gezinsleven van de pupil	Werkelijke aantallen							Verwachting volgens toeval			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC	AB	AC	BC	ABC
1 Geslaagd	96	79	70	74*	65*	58*	57	35,1	31,1	25,6	57,92
2 Dubieus	18	25	15	14*	8*	7*	6	2,1	1,3	1,7	6,48
3 Mislukt	23	18	20	18*	18*	15*	15	1,9	2,1	1,7	15,00
4 Weet het niet	13	23	31	4*	2	7*	2	1,4	1,9	3,3	1,07
5 Geen huwelijk	49	50	52	41*	45*	43*	41	11,3	11,8	12,0	39,90
6 Onbekend	17	21	28	8*	6*	11*	4	1,7	2,2	2,7	4,80
Totaal	216	216	216	159	144	141	125	53,5	50,4	47,0	125,17

*) Significant bij 5 %.

XII De pupil als opvoeder van eigen kinderen	Werkelijke aantallen							Verwachting volgens toeval			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC	AB	AC	BC	ABC
1 Geslaagd	85	68	50	59*	44*	44*	40	26,7	19,7	15,7	41,10
2 Dubieus	14	12	15	7*	7*	4*	4	0,8	1,0	0,8	3,74
3 Mislukt	7	9	7	6*	6*	5*	5	0,3	0,2	0,3	5,00
4 Weet het niet	9	45	33	3	4*	15*	3	1,9	1,4	6,9	2,02
5 Geen kinderen	71	59	70	51*	59*	52*	47	19,4	23,0	19,1	48,29
6 Onbekend	30	23	41	12*	17*	17*	10	3,2	5,7	4,4	10,54
Totaal	216	216	216	138	137	137	109	52,3	51,0	47,2	110,69

XIII Maatschappelijk gedrag van de pupil	Werkelijke aantallen							Verwachting volgens toeval			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC	AB	AC	BC	ABC
1 Goed	136	117	80	102*	75*	71*	68	72,7	49,7	42,7	68,06
2 Acceptabel	17	30	42	5	8*	13*	1	2,3	3,3	5,8	3,49
3 Dubieus	19	24	23	8*	8*	10*	4	2,1	2,0	2,5	5,40
4 Slecht	23	17	14	13*	13*	9*	9	1,8	1,5	1,1	8,94
5 Weet het niet	2	21	20	1	1	3	0	0,2	0,2	1,9	0,55
6 Onbekend	22	10	40	3	13*	9*	3	1,0	4,0	1,8	2,95
Totaal	219	219	219	132	118	115	85	80,1	60,7	55,8	89,39

XIV Techniek van de gezinsvoogd	Werkelijke aantallen							Verwachting volgens toeval			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC	AB	AC	BC	ABC
1 Sociale ingenieur	18	5	5	2	3*	0	0	0,6	0,6	0,2	0,00
2 Kindervriend	15	28	6	11*	4*	5*	3	2,7	0,6	1,1	3,82
3 Paedagoog en leidsman	27	18	25	8*	12*	9*	6	3,1	4,4	2,9	5,77
4 Politioneel	10	19	17	4*	7*	10*	4	1,2	1,1	2,1	3,84
5 Liefdadig	5	15	8	2	0	1	0	0,5	0,3	0,8	0,00
6 Patriarchaal	6	8	4	0	0	0	0	0,3	0,2	0,2	0,00
7 Geen techniek	18	17	46	4	11	6	3	2,0	5,3	5,1	2,50
8 Zendeling	6	4	1	1	1*	1*	1	0,2	0,0	0,0	1,00
9 Weet het niet	18	8	9	0	0	1	0	0,9	1,1	0,5	0,00
10 Onbekend	32	33	34	21*	20*	20*	12*	6,8	7,0	7,2	15,91
Totaal	155	155	155	53	58	53	29	18,3	20,6	20,1	32,84

*) Significant bij 5 %.

Beschouwt men allereerst het totale aantal gevallen per rubriek, dan blijkt dit 139 te bedragen in de rubrieken I, II, VI en VIII. Dit is het aantal gezinnen waaruit de pupillen voortkwamen.

In de rubrieken III, IV, VII, IX, X, XI, XII en XIII varieert het van 214 tot 224. Hier moesten de oordelen per pupil gegeven worden. Dat dit aantal niet constant is, komt omdat door allerlei toevallige omstandigheden in sommige rubrieken niet alle aanwezige gevallen aan alle drie beoordelaars werden voorgelegd.

In rubriek XIV (techniek van de gezinsvoogd) werden 155 oordelen gegeven, zijnde het aantal gezinsvoogden dat voor één of meer van de onderzochte pupillen heeft gezorgd.

In rubriek V (persoon van de gezinsvoogd) werden 358 oordelen gegeven. Deze oordelen hadden steeds betrekking op de geschiktheid van een bepaalde gezinsvoogd voor een bepaalde pupil. Dat dit aantal zowel het aantal gezinsvoogden als het aantal pupillen verre overtreft, komt omdat vele pupillen één- of meermalen van gezinsvoogd gewisseld hebben. Er bestaat dus een zekere onderlinge afhankelijkheid, zowel tussen de oordelen, waarbij dezelfde pupil, als tussen die, waarbij dezelfde gezinsvoogd betrokken is. Statistisch gezien heeft dit tot gevolg, dat de bij rubriek XIV aangegeven significanties in tabel 33 geflatteerd zijn.

Een globale beschouwing van de mate van overeenstemming, die uit tabel 33 naar voren komt, geeft aanleiding tot twee opmerkingen. In de eerste plaats is die overeenstemming minder fraai dan wij verwacht hadden, het voorafgegane zorgvuldige overleg over de interpretatie der vragen in aanmerking genomen. In rubriek XIV werden er bijvoorbeeld van de 155 antwoorden slechts 29 eenstemmig gegeven en daarvan behoorden er nog 12 tot antwoord 10 (onbekend), waar slechts beoordeeld behoefde te worden of de aanwezige gegevens al dan niet voldoende waren voor een oordeel over de techniek van de gezinsvoogd.

In de tweede plaats valt het op, dat de overeenstemming in rubriek I (geschiktheid voor gezinsvoogd) nog veel slechter was dan in alle andere rubrieken. Zoals reeds vermeld werd, is er in rubriek I eigenlijk alleen sprake van enige overeenstemming aan de negatieve kant van de geschiktheidsschaal (beter andere maatregel of beter geen maatregel). Juist in deze rubriek is het directe practische belang van objectiviteit, dat wil zeggen van een grote mate van eenstemmigheid tussen tot oordelen bevoegde personen, verreweg het grootste.

De minder goede overeenstemming behoeft hier niet te verwonderen, omdat men in deze rubriek telkens de nog onbekende gevolgen van de gezinsvoogdij moet afwegen tegen de eventuele gevolgen van andere in aanmerking komende maatregelen of tegen de eventuele gevolgen van het

nalaten van maatregelen. Dit zijn allemaal zaken waarover weinig feitelijke gegevens bekend zijn en waarbij men dus noodzakelijk moet afgaan op onbewezen theorieën of persoonlijke inzichten. Het onderhavige onderzoek is juist opgezet om een bijdrage te leveren tot een verbetering van deze ongewenste toestand. Hier komt nog bij, dat rubriek I geen antwoorden toelaat, waarover weinig verschil van mening kan bestaan, zoals „onbekend" (= onvoldoende gegevens), „geen huwelijk" of „geen kinderen".

Wanneer men de mate van overeenstemming tussen de verschillende rubrieken wil vergelijken, stuit men op de moeilijkheid dat daarvoor geen criterium te vinden is, dat in ieder opzicht bevredigt. Het beste is misschien nog om de som van de werkelijke aantallen AB, AC en BC te delen door de overeenkomstige som van de verwachtingen volgens toeval. Voor rubriek I vindt men voor deze maatstaf dus bijvoorbeeld: $(46 + 35 + 43) : (28{,}9 + 35{,}8 + 34{,}5) = 1{,}25$. Rangschikt men de rubrieken volgens deze maatstaf, dan ontstaat het volgende overzicht:

I	Geschikt voor gezinsvoogdij	1,25
VIII	Verandering in het gezin na toezicht	1,28
II	Verandering in het gezin tijdens toezicht	1,55
III	Verandering bij de pupil tijdens toezicht	1,66
X	Verhouding van pupil tot ouderlijk huis	1,72
IX	Beroepsontwikkeling van de pupil	1,83
XIII	Maatschappelijk gedrag van de pupil	1,86
IV	Prognose na beëindiging van het toezicht	1,87
VII	Type van de pupil	2,53
XII	De pupil als opvoeder van eigen kinderen	2,74
XIV	Techniek van de gezinsvoogd	2,78
V	Persoon van de gezinsvoogd	2,90
XI	Huwelijks- en gezinsleven van de pupil	2,94
VI	Type van het gezin	3,03

Een bezwaar van deze rangschikking is, dat in de rubrieken I, II, III en IV het antwoord „onbekend" ontbreekt. Bij dit antwoord is er meestal een behoorlijk surplus van de werkelijke aantallen boven de verwachtingen, zodat deze 4 rubrieken eigenlijk wat te laag geclasseerd staan. Bovendien staan de rubrieken XI en XII wat te hoog geclasseerd, omdat hierbij bovendien nog voorkomen de antwoorden „geen huwelijk" respectievelijk „geen kinderen", waarover weinig verschil van mening mogelijk schijnt. Niettemin is zelfs bij deze antwoorden de overeenstemming tussen de beoordelaars nog lang niet volkomen, zoals blijkt uit de betreffende

regels van tabel 33. Dit is dan verschil van interpretatie over concubinaat en onwettige kinderen.

Ook de mate, waarin de beoordelaars kennis konden nemen van de aanwezige gegevens kan van invloed op de rangorde zijn geweest. Bij rubriek I was alleen de voorgeschiedenis gegeven en hier was de overeenstemming ook het slechtst.

Van de drie rubrieken, waarbij verder alleen de rapporten van de gezinsvoogden gegeven waren, hebben II en III, die het aanvankelijke succes bij ouders en pupil behandelen, een relatief slechte overeenstemming, terwijl IV, de prognose, een middelmatige overeenstemming vertoont.

Rubriek V, waarbij bovendien nog het interview met de gezinsvoogd gegeven was, is nog beter geclasseerd.

Bij de rubrieken VIII tot en met XIII was, na lezing van alle gegevens, de mate van overeenstemming zeer uiteenlopend. Ten eerste is hier een duidelijk verschil tussen rubriek VIII enerzijds en de rubrieken IX tot en met XIII anderzijds, die respectievelijk het blijvend succes bij de ouders en bij de pupil beschrijven. Rubriek VIII is zeer slecht geclasseerd, bijna even slecht als rubriek I, waarbij echter opgemerkt moet worden, dat de overeenstemming van de eerste orde bij rubriek VIII veel beter is dan bij rubriek I. Naar het schijnt gaven de rapporten dus meer inlichtingen over de pupil dan over de ouders en opvoeders. Hiervoor pleit ook, dat de verhouding van de pupil tot het ouderlijk huis (X) het slechtst geclasseerd staat van de 5 rubrieken betreffende de pupil na het toezicht. Hiermede is echter in tegenspraak dat, zoals bij de bespreking van het antwoord „onbekend" zal worden aangetoond, de beoordelaars juist bijzonder tevreden schenen te zijn over de inlichtingen betreffende de blijvende veranderingen in het ouderlijk gezin (VIII). Het lijkt dus beter om te concluderen dat veranderingen in het gezin (een groep personen) minder objectief te beoordelen zijn dan veranderingen bij de pupil (één persoon).

Van de 4 overige rubrieken valt op te merken, dat de beroepsontwikkeling en de maatschappelijke aanpassing van de pupil blijkbaar minder objectief waren vast te stellen dan zijn huwelijksleven en opvoedkundige kwaliteiten.

In de „typerende" rubrieken VI, VII en XIV bereikten de beoordelaars, eveneens na lezing van alle gegevens, een relatief goede overeenstemming, het best bij het gezin en wat minder goed bij de pupil en de techniek van de gezinsvoogd.

De overeenstemming van de derde orde was slechts bij de volgende drie antwoorden significant:

II 1 Duidelijk positieve aanvankelijke vooruitgang in het gezin.
VII 3 Verwaarloosd type van de pupil.
XIV 10 Onbekende techniek van de gezinsvoogd.

Deze drie significante overeenstemmingen van de derde orde zijn alle *negatief*, aangezien de betreffende werkelijke aantallen in tabel 33 *kleiner* zijn dan de betreffende verwachtingen. Dit staat in scherpe tegenstelling met de talrijke overeenstemmingen van de tweede orde, die zonder uitzondering *positief* zijn.

Er zijn twee redenen voor het geringe aantal significante overeenstemmingen van de derde orde. Zoals reeds bij de uitvoerige bespreking van rubriek I vermeld werd, laten vele antwoorden er eenvoudig geen ruimte voor over. De belangrijkste reden is echter, dat er dan iets bijzonders aan de hand moet zijn. Bij negatieve overeenstemming van de derde orde moet er een situatie van gegevens bestaan, waarin twee beoordelaars het betreffende oordeel steeds uitspreken, terwijl de derde steeds een ander oordeel kiest. Van het antwoord VII 3 is het ook inderdaad gelukt om die situatie op te sporen.

De werkelijke aantallen in deze rubriek waren:

		A	B	C	AB	AC	BC	ABC
VII 3		24	18	21	10*	12*	11*	6*

Aangezien B het oordeel „verwaarloosd" minder vaak gegeven had dan A en C, rees het vermoeden dat hij degene zou zijn, die in de gezochte situatie het negatieve standpunt inneemt. Er bleken 6 pupillen te zijn, die door A en C verwaarloosd gevonden waren en door B niet. Deze 6 gevallen werden nu, nadat de beoordelaars de gegevens nog eens gelezen hadden, zeer uitvoerig besproken. Er bleken 4 gevallen bij te zijn, waarbij naast grove materiële verwaarlozing, toch nog een duidelijke gevoelsband tussen het kind en althans één der ouders aanwezig was. Het bleek verder dat B, in tegenstelling met A en C, een zekere mate van onverschilligheid tussen ouders en kind onmisbaar achtte om tot verwaarlozing te kunnen besluiten. Hiermede is gedemonstreerd welk nut de overeenstemming van de derde orde kan hebben om tot nauwkeuriger begripsbepaling te geraken.

Beschouwt men de afzonderlijke antwoorden, dan vindt men vanzelfsprekend de beste overeenstemming bij „geen huwelijk" (XI 5) en „geen kinderen" (XII 6). Bij deze antwoorden wekt het hoogstens verwondering dat de overeenstemming niet nog beter is. Blijkbaar zijn de gegevens

zelfs op deze punten nog in respectievelijk ongeveer 10 en 25 gevallen onduidelijk of dubbelzinnig geweest.

Bij het antwoord „onbekend", dat alleen in de rubrieken I tot en met IV ontbreekt, is de overeenstemming in het algemeen relatief goed. Als de drie overeenstemmingen van de tweede orde niet alle significant zijn, dan is dit meestal te wijten aan kleine aantallen afzonderlijke A-, B- en C-antwoorden, nl. in de rubrieken VI en VIII. Bijzonder groot zijn de aantallen in rubriek V en hier zijn de overeenstemmingen van de tweede orde ook zéér significant. Men was dus bijzonder tevreden over de inlichtingen betreffende het type en de duurzame verandering van het gezin en bijzonder ontevreden over die betreffende de verhouding tussen de gezinsvoogd en de pupil, maar in het laatste geval waren er dan ook *twee* partijen waarover men voldoende ingelicht moest zijn.

De rubrieken VII en XIII vallen, wat de overeenstemming betreft, uit de toon. In de eerste heeft A van de 13 antwoorden er maar 2 gemeen met de 11 van B en maar 1 met de 22 van C. Blijkbaar hangt het, bij het type en bij het maatschappelijk gedrag van de pupil, erg van de persoonlijke smaak af, of men de gegevens voldoende acht om iets van dat type of dat gedrag te kunnen zeggen.

Bij het antwoord „weet het niet", dat alleen in rubriek I ontbreekt, maar in de rubrieken VI en VII geformuleerd is als „niet in te delen", is de overeenstemming slechter, met uitzondering van de rubrieken II, III en IV, waarin het antwoord „onbekend" niet voorkomt. Men kan gevoeglijk aannemen, dat „weet het niet" hier de functie van „onbekend" heeft overgenomen, zodat hierin óók de gevallen zijn opgenomen, waarin men de inlichtingen onvoldoende vond. In de rubrieken V tot en met XIV betekent „weet het niet" of „niet in te delen", dat er wel genoeg inlichtingen waren (anders had men „onbekend" gekozen), maar dat men toch geen kans zag om het geval bij een der overige mogelijke antwoorden onder te brengen. Een goede overeenstemming bij dit antwoord zou dus een goede uniformiteit in de interpretatie van de gemeenschappelijke inhoud van alle overige antwoorden vereisen, wat blijkbaar zelden het geval was. De beste overeenstemming vindt men nog bij VI 6, waar B en C 11 maal dit antwoord hebben gegeven, waarvan 5 maal gemeenschappelijk.

De tot dusver behandelde antwoorden hadden een min of meer ontwijkend karakter. Voor de resterende „duidelijke" antwoorden is het nodig, om de „typerende" rubrieken VI, VII en XIV afzonderlijk te behandelen. De overige „polaire" rubrieken hebben gemeen, dat de duidelijke antwoorden daarin lineair tussen twee polen gerangschikt

kunnen worden en dus het karakter van *graden* hebben. Er zijn 5 graden bij de rubrieken I en V, 4 graden bij de rubrieken II, III en XIII en 3 bij de 6 overige polaire rubrieken.

Gebrek aan overeenstemming van de eerste orde kan hier vaak uitgelegd worden als optimisme of pessimisme van een beoordelaar ten opzichte van de beide anderen, naar gelang zijn duidelijke antwoorden ten opzichte van de anderen naar de positieve of naar de negatieve kant van de schaal verschoven zijn. De overeenstemming van de eerste orde kan ook verstoord worden doordat een beoordelaar meer of minder „gematigd" is dan de andere, dat wil zeggen, dat zijn antwoorden naar het midden of naar de uiteinden der schaal verschoven zijn.

De opvallende verschuivingen van deze aard in rubriek I werden reeds besproken. A is hier relatief optimist, B relatief pessimist. Bovendien kan men hier C als relatief gematigd en B als relatief ongematigd bestempelen (zie grafiek op blz. 268). Zulke uitgesproken verschuivingen treft men in geen der overige rubrieken aan en bovendien zijn ze bij dezelfde persoon niet steeds gelijk gericht. A is niet steeds optimistisch, C niet steeds gematigd enzovoort. Deze verschuivingen berusten dus meer op wisselende persoonlijke inzichten ten opzichte van iedere vraagstelling, dan op constante instellingen van de beoordelaars. Opgemerkt kan nog worden, dat C in rubriek V geen blijk geeft van relatief pessimisme, hoewel hij bij de bespreking van de eigenaardige verschuivingen in rubriek I verklaard had steeds minder vertrouwen te krijgen in de geschiktheid der gezinsvoogden.

Naast het relatieve optimisme of pessimisme van de ene beoordelaar ten opzichte van de andere, kan men ook spreken van een absoluut optimisme of pessimisme, naarmate de antwoorden meer gelegen zijn boven of beneden het neutrale punt van iedere schaal, dat afwisselend omschreven werd met: „onduidelijk", „geen", „twijfelachtig", „dubieus" of „stabiel gebleven". De *positieve* antwoorden, die boven het neutrale punt liggen, worden omschreven als: „zeer goed", „goed", „duidelijk positief", „onduidelijk positief", „gunstig", „zeer geschikt", „geschikt", „vooruitgegaan" of „geslaagd". De negatieve antwoorden, die onder het neutrale punt liggen, werden omschreven als: „beter andere maatregel", „beter geen maatregel", „negatief", „ongunstig", „ongeschikt", „achteruit gegaan", „afgezakt", „mislukt" of „slecht". Trekt men het aantal ongunstige antwoorden af van het aantal gunstige antwoorden en deelt men dit verschil door het aantal duidelijke antwoorden (gunstig plus ongunstig plus neutraal), dan krijgt men een soort gemiddelde, dat als maatstaf kan dienen voor het „optimisme". In rubriek I zijn er bijvoorbeeld

23 + 1 + 55 + 41 + 45 = 165 positieve antwoorden, 36 + 17 + 50 = 103 neutrale antwoorden en 18 + 51 + 37 + 7 + 29 + 7 = 149 negatieve antwoorden. Er zijn hier dus 165 + 103 + 149 = 417 duidelijke antwoorden en de genoemde maatstaf voor het optimisme bedraagt hier (165 — 149) : 417 = 0,038. Rangschikt men de polaire rubrieken naar deze maatstaf, dan krijgt men de volgende tabel:

X	Verhouding van pupil tot ouderlijk huis	— 0,128
VIII	Verandering in het gezin na het toezicht	0,002
I	Geschikt voor gezinsvoogdij	0,038
V	Persoon van de gezinsvoogd	0,227
IX	Beroepsontwikkeling van de pupil	0,271
IV	Prognose na beëindiging van het toezicht	0,276
II	Verandering in het gezin tijdens het toezicht	0,310
III	Verandering bij de pupil tijdens het toezicht	0,370
XI	Huwelijks- en gezinsleven van de pupil	0,505
XII	De pupil als opvoeder van eigen kinderen	0,674
XIII	Maatschappelijk gedrag van de pupil	0,679

Let men eerst uitsluitend op het gemiddelde optimisme, dan blijken deze elf polaire rubrieken in drie scherp gescheiden klassen uiteen te vallen: eerst een groep van drie rubrieken, waarbij het optimisme om het nulpunt zweeft, dan vijf rubrieken met een matig optimisme en tenslotte drie rubrieken met een uitgesproken optimisme. Let men vervolgens op de rubrieken I en IV, die beide een prognostisch karakter hebben, dan blijkt dat de aanvankelijk zéér geringe fiducie der beoordelaars in het nuttige effect van de ondertoezichtstelling aanmerkelijk is gestegen, nadat zij kennis hadden kunnen nemen van het verloop van de gezinsvoogdij. Maar ook hun tweede prognose (IV) was slechts in overeenstemming met hun later oordeel over de beroepsontwikkeling (IX), doch werd royaal overtroffen door hun latere oordelen over drie zeer belangrijke sociale rubrieken (XI, XII en XIII).

Verder valt het op, dat het ouderlijk gezin er veel slechter afkwam dan de pupil. De blijvende verandering in het gezin (VIII) werd gemiddeld nihil geacht en de latere verhouding van de pupil tot het ouderlijk huis (X) zelfs slecht. Alleen over de aanvankelijke verandering in het gezin (II) was men matig optimistisch, evenals over de aanvankelijke verandering bij de pupil. Blijkbaar deelde het ouderlijk gezin niet in de

over het algemeen gunstige ontwikkeling van de pupil en werd of bleef de verhouding tussen deze partijen over het algemeen slecht.

Over de overeenstemming van de tweede orde in de afzonderlijke antwoorden van de polaire rubrieken zij slechts opgemerkt, dat deze niet uitsluitend of zelfs niet voornamelijk bij de negatieve antwoorden optreedt, zoals dat bij rubriek I het geval was.

Van de typerende rubrieken zijn er twee (VI en VII) waartussen nog een zekere vergelijkingsmogelijkheid bestaat, doordat het type „normaal" in beide rubrieken op dezelfde wijze staat tegenover de andere typen, die allerlei afwijkingen van het normale voorstellen. Het is opvallend, dat alle drie beoordelaars veel vaker de pupil (VII) normaal vonden dan het gezin (VI). Het is mogelijk dat zij in dit oordeel, dat pas na lezing van alle gegevens geveld werd, ook de invloed van de ondertoezichtstelling verdisconteerd hebben. Zoals hierboven vermeld werd, hebben zij die invloed in het algemeen alleen voor de pupillen gunstig geacht. Het is ook mogelijk, dat normale kinderen inderdaad frequenter zijn dan normale gezinnen, bijvoorbeeld doordat één niet-normale ouder reeds een niet-normaal gezin tengevolge kan hebben, of doordat normale personen samen een niet-normaal gezin kunnen vormen.

Vergelijkt men de afzonderlijke typen in de rubrieken VI en VII, dan blijkt er in ieder type althans één significante overeenstemming van de tweede orde te zijn. Bij de derde typerende rubriek XIV zijn er drie typen, „liefdadig", „patriarchaal" en „geen techniek", waarvoor in het geheel geen significante overeenstemming van de tweede orde kon worden aangetoond. Daar komt nog bij, dat, zoals reeds werd opgemerkt, de significanties in deze rubriek geflatteerd zijn, doordat de waarnemingen niet onafhankelijk zijn. Men kan dus wel zeggen, dat de oordelen van deze rubriek minder objectief zijn dan bij de twee vorige rubrieken.

☆ *Samenvatting.*

1. De overeenstemming tussen de beoordelaars bleek minder fraai te zijn dan verwacht werd. (Zelfs bij antwoorden als „geen huwelijk" of „geen kinderen" bleek er nog een vrij aanzienlijk verschil van mening mogelijk te zijn.)

2. Er werden twee situaties opgespoord, waarin het schijnbare verschil van mening in hoofdzaak berustte op een verschillende interpretatie der mogelijke oordelen:

a) Het geval ligt gunstig voor gezinsvoogdij, maar een onbetekenende

gebeurtenis wordt als aanleiding gebruikt om de maatregel door te voeren. A en C gaven hier „zeer goed" of „goed", B gaf „beter (nog) geen maatregel".

b) De pupil wordt kennelijk materieel verwaarloosd, maar er bestaat desondanks een duidelijke gevoelsband tussen de pupil en althans één ouder. A en C gaven hier „verwaarloosd", B iets anders.

Een oorzaak van werkelijk meningsverschil bleek te liggen in een verschillende waardering van een korte, krachtige ingreep, tegenover ondertoezichtstelling.

3. De volledigheid der beschikbare inlichtingen was van invloed op de overeenstemming tussen de beoordelaars. Er konden geen constante verschillen worden vastgesteld in de voorkeuren der beoordelaars voor optimistische, neutrale of pessimistische antwoorden, zodat deze factoren niet als belangrijke oorzaken van meningsverschil kunnen worden aangemerkt.

4. Blijvende veranderingen in het gezin (VIII) zijn minder goed objectief te beoordelen dan blijvende veranderingen bij de pupil (IX—XIII). Dit komt vermoedelijk omdat men in het algemeen in het eerste geval met een groep, in het laatste geval slechts met één persoon te doen heeft. De classificatie van een groep (VI) is echter minstens even objectief mogelijk als de classificatie van personen (VII en VIX).

5. Uit de frequentie en de onderlinge overeenstemming van het antwoord *„onbekend"* bleek, dat men in het algemeen bijzonder tevreden was over de inlichtingen betreffende het type (VI) en de duurzame veranderingen (VIII) in het gezin, bijzonder ontevreden over die betreffende de verhouding tussen de gezinsvoogd en de pupil (V) en bijzonder verdeeld over het type (VII) en het maatschappelijke gedrag (XIII) van de pupil.

6. Het antwoord *„weet het niet"* of *„niet in te delen"* is bedoeld voor die gevallen, waarover wel voldoende inlichtingen gegeven zijn, maar die desondanks niet passen in een van de „duidelijke" antwoorden uit de rubriek. In de rubrieken, waar het antwoord „onbekend" niet is toegelaten, wordt zijn functie overgenomen door „weet het niet", zodat ook de gevallen met onvoldoende inlichtingen hieronder terecht komen. In de rubrieken, waar „onbekend" wel is toegelaten, is de onderlinge overeenstemming bij „weet het niet" of „ niet in te delen" veel slechter

dan bij „onbekend". Dat komt omdat alléén bij „weet het niet" of „niet in te delen" een goede uniformiteit in de interpretatie van de gemeenschappelijke inhoud der duidelijke antwoorden noodzakelijk is voor een goede overeenstemming.

7. Bij de oordelen over de *eerste prognose* (I) waren de meningsverschillen bijzonder groot, terwijl een grote mate van objectiviteit juist hier bijzonder gewenst is. Dit kan toegeschreven worden aan de weinige gegevens, die voor deze oordelen ter beschikking stonden. De geschiktheid voor de gezinsvoogdij werd in het algemeen aanzienlijk lager geschat dan de resultaten, die de gezinsvoogdij vervolgens bleek te hebben opgeleverd.

8. De *tweede prognose* (IV), na afloop van het toezicht, was optimistischer dan de eerste (I), maar bleef in het algemeen nog ten achter bij de verdere ontwikkeling van de pupil. Deze prognose was ongeveer in overeenstemming (afgestemd op?) met de waardering van de aanvankelijke veranderingen bij gezin (II) en pupil (III). In dit licht valt het te betwijfelen of de matige waardering voor de gezinsvoogd (V) wel juist was.

9. Bij de *latere ontwikkeling van de pupil* was alleen de beroepsontwikkeling (IX) ongeveer in overeenstemming met de tweede prognose. De sociale ontwikkeling (XI, XII, XIII) werd veel gunstiger gewaardeerd.

10. De *verandering in het ouderlijk gezin* (VIII) werd na een aanvankelijke verbetering (II), op de duur nihil geacht. Dit steekt sterk af bij de blijvende veranderingen van de pupil. Mogelijk hangt het hiermede samen, dat de verhouding tussen pupil en het ouderlijk huis (X) in het algemeen slecht werd geacht.

11. Bij de *classificatie van gezinnen en pupillen* (IV en VII) werden pupillen veel frequenter als „normaal" aangemerkt dan gezinnen. Het is mogelijk, dat de beoordelaars ook tijdens en na het toezicht „normaal" geworden pupillen als zodanig hebben aangemerkt.

12. De classificatie van de *techniek van de gezinsvoogd* (XIV) werd minder objectief vastgesteld dan de classificaties van gezinnen en pupillen. Bij drie typen, „liefdadig", „patriarchaal" en „geen techniek", was in het geheel geen overeenstemming tussen de oordelen aan te tonen. ☆

§ 3. VERBAND TUSSEN SUBJECTIEF BEPAALDE FACTOREN.

Om het verband tussen de 14 rubrieken van tabel 33 uit de vorige paragraaf te kunnen onderzoeken is het noodzakelijk, om telkens de drie afzonderlijke antwoorden op de één of andere manier te combineren tot één „gemiddeld" antwoord. Als eerste stap daartoe werden steeds in iedere rubriek de ontwijkende antwoorden, „onbekend", „weet het niet" of „niet in te delen" samengevoegd. Bij de *typerende* rubrieken werd nu steeds een antwoord, dat door minstens twee van de drie arbiters gegeven werd, als het „gemiddelde" antwoord beschouwd. De gevallen, waarbij drie verschillende antwoorden gegeven waren, kwamen met de ontwijkende antwoorden in een restgroep. Bij de gezinstypen (VI), waar slechts vijf duidelijke antwoorden toegelaten waren en een relatief goede overeenstemming tussen de beoordelaars bestond, was dit procédé zonder meer mogelijk, omdat het aantal gezinnen met drie verschillende antwoorden binnen redelijke perken bleef. Bij de kindertypen (VII), met negen toegelaten duidelijke antwoorden, dreigde echter het merendeel der kinderen, ondanks de ook hier relatief goede overeenstemming, in de restgroep terecht te komen. Dit kon voorkomen worden door een rigoureuze samentrekking der duidelijke antwoorden in slechts drie groepen. Bij de techniek van de gezinsvoogd (XIV), met acht duidelijke antwoorden en een aanmerkelijk minder goede overeenstemming, was een samentrekking der toegelaten antwoorden in nog sterkere mate geboden, maar deze technieken lenen zich bijzonder slecht voor een nog enigermate zinvolle groepering, zodat er helaas van moest worden afgezien om een mogelijke samenhang van deze rubriek met andere factoren op te sporen.

Bij de *polaire* rubrieken werd, in geval van drie duidelijke oordelen, in principe het rekenkundige gemiddelde van de drie waarderingscijfers toegekend, afgerond op een geheel getal. Waren er minstens twee onduidelijke antwoorden, dan werd het geval naar de restgroep verwezen, die, in tegenstelling met de typerende rubrieken, hier bij het correlatie-onderzoek steeds buiten beschouwing gelaten werd. Was er slechts één onduidelijk antwoord, dan werd dit vervangen door het afgeronde gemiddelde van alle duidelijke antwoorden, die de betreffende beoordelaar in de betreffende rubriek had gegeven en wederom het afgeronde gemiddelde van de drie waarderingscijfers toegekend.

Herhaaldelijk werden ook polaire rubrieken rekenkundig tot één rubriek gemiddeld, zoals II en III als maatstaf voor de aanvankelijke veranderingen en VIII tot en met XIII als maatstaf voor de duurzamere veranderingen.

In sommige gevallen werd van de hier geschetste algemene regels afgeweken. De voornaamste reden daarvan is het verschijnsel, dat gemiddelde antwoorden meer in een punt geconcentreerd plegen te worden dan de oorspronkelijke antwoorden, zodat soms één middenklasse overmatig bezet is, terwijl de flankerende klassen bijna ledig zijn. Dit kan gecompenseerd worden door het interval van de middenklasse wat nauwer te maken, dus door de afrondingen op een iets andere wijze toe te passen, zodat bv. de cijfers 1 en 3 wat vaker en cijfer 2 wat minder vaak voorkomt. Deze compensaties werden in de loop van het onderzoek niet steeds consequent toegepast, wat een van de redenen is dat de frequenties van een bepaalde rubriek of combinatie van rubrieken in verschillende correlatietabellen vaak ongelijk zijn. Andere redenen zijn, dat bij correlatie met een andere rubriek ook de gevallen, die corresponderen met uitvallers dáárvan weggelaten moesten worden en dat, afhankelijk van die andere rubriek, nu eens de gezinnen, dan weer de kinderen als eenheid gekozen moesten worden.

Wat de statistische techniek van het correlatie-onderzoek betreft, bestaat er een essentieel verschil tussen de polaire en de typerende rubrieken. Alleen bij correlatie van twee polaire rubrieken kan een correlatiecoëfficiënt berekend worden. Bij correlatie van een typerende met een polaire rubriek werden de polaire gemiddelden voor ieder type berekend en nagegaan of daar significante verschillen tussen bestonden. Bij correlatie van twee typerende rubrieken werden de verwachte frequenties berekend en nagegaan, of deze significant verschilden van de waargenomen frequenties. Evenals bij paragraaf 2 zal significantie bij een onbetrouwbaarheidsdrempel van 5 % door een sterretje worden aangegeven.

Voor dit onderzoek zijn de duurzamere veranderingen (VIII tot en met XIII) als de belangrijkste *„responsie"* op diverse *„factoren"* te beschouwen. Achtereenvolgens worden de volgende „factoren" behandeld: de prognosen, de gezinsvoogd, de aanvankelijke veranderingen, het gezinstype en het kindertype.

De prognosen.

Naast rubriek IV, waarin de beoordelaars rechtstreeks trachtten te voorspellen in hoeverre de pupil later als maatschappelijk geslaagd zou kunnen gelden, heeft ook rubriek I, zij het ook zijdelings, een prognostisch karakter. Wanneer men de ene pupil meer geschikt acht voor ondertoezichtstelling dan de andere, dan hoeft dit wel niet noodzakelijk te betekenen dat men dan ook verwacht dat hij, na die maatregel ondergaan

te hebben, ook beter zal slagen, maar een zeker verband tussen deze beide oordelen lijkt toch wel aannemelijk.

Als maatstaf voor de mate van geslaagd zijn werd een gemiddelde van de rubrieken VIII tot en met XIII gekozen en de drie paarsgewijze correlaties tussen de factoren I, IV en VIII—XIII werden onderzocht. Hierbij werd aanvankelijk het gezin en niet de pupil als eenheid gekozen, omdat, zoals vermeld, de geschiktheidsoordelen (I) in feite per gezin gegeven waren, terwijl ook bij de prognosen (IV) en in mindere mate bij de geslaagdheidsoordelen (VIII—XIII) op het oog enige overeenkomst tussen pupillen uit hetzelfde gezin scheen te zijn. De resultaten zijn als volgt, waarbij, zoals vermeld, een sterretje achter de waarde van een correlatie-coëfficiënt r aangeeft, dat dit bedrag significant van 0 verschilt, bij een onbetrouwbaarheidsdrempel van 5 %, terwijl de cijfers 1, 2 en 3 respectievelijk betekenen „gunstig", „neutraal" en „ongunstig".

VIII - XIII

	1	2	3	Totaal	
1	26	21	10	57	
I 2	14	20	8	42	r = 0,052
3	17	17	9	43	
	57	58	27	142	

VIII - XIII

	1	2	3	Totaal	
1	27	15	6	48	
IV 2	28	40	11	79	r = 0,337*
3	2	3	10	15	
	57	58	27	142	

IV

	1	2	3	Totaal	
1	25	32	0	57	
I 2	9	26	7	42	r = 0,213*
3	14	21	8	43	
	48	79	15	142	

Het blijkt dat de prognose (IV) inderdaad waarde heeft. Van de 48 gezinnen met een gunstige prognose kwam het kind of het merendeel der kinderen in 27 gevallen goed en in 6 gevallen slecht terecht, terwijl deze aantallen bij de 15 gezinnen met een ongunstige prognose respectievelijk 2 en 10 bedragen. Het blijkt ook, dat de prognose gedeeltelijk mede bepaald werd door dezelfde overwegingen, die tot het geschiktheidsoordeel geleid hebben. Van de 57 geschikt geachte gezinnen werd in 25 gevallen een gunstige prognose gegeven en nimmer een ongunstige, van de 43 ongeschikt geachte gezinnen werden 14 gunstige en 8 ongunstige prognoses gesteld. Tegen de verwachting in, blijkt er geen overeenkomst tussen het geschiktheids- en het geslaagdheidsoordeel te zijn aangetoond. Dit is in dit verband niet zonder belang, want als deze overeenkomst werkelijk geheel zou ontbreken, dan zou daaruit volgen, dat de beoordelaars *ten onrechte* het geschiktheidsoordeel mede in de prognose betrokken hebben.

Daarom werd de overeenkomst tussen I en VIII—XIII nog eens getoetst met de pupil als eenheid, dus bij een aanzienlijk groter aantal waarnemingen. Dit lijkt statistisch nog wel verantwoord, omdat een interfamiliaire correlatie in VIII—XIII hoogstens in geringere mate aanwezig schijnt te zijn, terwijl voor de correlatie tussen twee variabelen slechts vereist wordt, dat in één daarvan een interfamiliaire correlatie afwezig moet zijn. Met deze toets kan wel enige overeenkomst worden aangetoond:

VIII - XIII

		1	2	3	Totaal	
	1	22	22	6	50	
I	2	41	68	16	125	r = 0,156*
	3	14	22	14	50	
		77	112	36	225	

Het lijkt dus nog wel waarschijnlijk, dat het geschiktheidsoordeel enige prognostische waarde heeft, zodat het zin heeft om de daarvoor geldende overwegingen ook in de prognose te betrekken.

Voor 45 pupillen was er in de rapporten een prognose van een psychiater of psycholoog vermeld. Deze prognosen bleken géén significante waarde te hebben, misschien tengevolge van het kleine aantal waarnemingen:

VIII - XIII

		1	2	3	Totaal
Rapport prognosen	1	14	2	1	17
	2	15	5	0	20
	3	5	3	0	8
		34	10	1	45

r = 0,088

De cijfers 1, 2 en 3 voor de rapport-prognosen hebben hier eveneens de betekenis van gunstig, neutraal en ongunstig.

De gezinsvoogd.

Evenals bij het geschiktheidsoordeel (I) kan men ook in het oordeel over de gezinsvoogd (V) een zijdelings prognostisch element zien, in zoverre dat men bij een gunstige gezinsvoogd in het algemeen gunstige resultaten zou kunnen verwachten, ofschoon ook hier de mening, dat een gezinsvoogd en een pupil beter bij elkaar passen dan een andere gezinsvoogd en een pupil, niet zonder meer gelijk is te stellen met de verwachting, dat de eerste pupil dan ook het beste zal slagen. Een correlatieonderzoek tussen gezinsvoogd V en geslaagdheid bracht geen spoor van correlatie aan het licht:

VIII - XIII

		1	2	3	Totaal
V	2	29	36	11	76
	3	43	70	24	137
	4	5	6	1	12
		77	112	36	225

r = 0,027

Hierbij is de pupil als eenheid gekozen, zodat bij een pupil met meerdere gezinsvoogden, degene moest worden uitgezocht, die zich het meest met hem had bezig gehouden. Evenals in tabel 33 betekenen de cijfers 2, 3 en 4 voor de gezinsvoogd respectievelijk „geschikt", „dubieus" en „ongeschikt". De cijfers 1 (zeer geschikt) en 5 (zeer ongeschikt) kwamen na het middelen van de 3 oordelen zo sporadisch voor, dat ze respectievelijk door 2 en 4 vervangen werden. Ter verklaring van het ontbreken van enige aantoonbare correlatie tussen gezinsvoogd en geslaagdheid werd gedacht aan de mogelijkheid, dat misschien de ongun-

stigste gevallen overwegend aan de beste gezinsvoogden zouden zijn toegewezen. Een correlatie tussen I en V bleek echter evenmin aantoonbaar.

V

	1	2	3	Totaal
1	20	23	7	50
I 2	42	78	5	125
3	14	36	0	50
	76	137	12	225

r = −0,012

Wel bleek echter, althans bij keuze van de pupil als eenheid, een verband tussen de gezinsvoogd en de aanvankelijke veranderingen bij gezin (II) en pupil (III) te bestaan.

II

	1	2	3	4	Tot.
2	13	17	39	2	71
V 3	1	22	112	9	144
4	0	3	7	0	10
	14	42	158	11	225

r = 0,300*

III

	1	2	3	4	Tot.
2	9	30	31	1	71
V 3	4	33	105	2	144
4	0	4	6	0	10
	13	67	142	3	225

r = 0,250*

Men bedenke echter, dat de arbiters het antwoord over de gezinsvoogd na het oordeel over de aanvankelijke veranderingen gaven, zodat het mogelijk is dat zij de aanvankelijke veranderingen mee hebben laten wegen bij hun beoordeling van de gezinsvoogd.

Aanvankelijke veranderingen.

Deze kwamen reeds ter sprake als mogelijke responsie op de geschiktheid van de gezinsvoogd. Hier zullen ze in hoofdzaak behandeld worden als mogelijk mede bepalende factoren van de duurzamere veranderingen bij gezin en pupil. Tevoren zal echter de samenhang tussen de aanvankelijke veranderingen bij de pupil (III) en zijn of haar gezin (II) onderzocht worden. Tussen de rubrieken II en III werd, althans met de pupil als eenheid, een duidelijke correlatie geconstateerd.

	III				
	1	2	3	4	Tot.
1	5	5	4	0	14
2	4	23	15	0	42
3	4	39	114	1	158
4	0	0	9	2	11
	13	67	142	3	225

II — $r = 0{,}439^*$

Aangezien gebleken is dat II en III beide met de gezinsvoogd (V) gecorreleerd zijn, zou men zich kunnen afvragen of het verband tussen II en III misschien daarop berust, dat een geschikte gezinsvoogd in het algemeen, zowel bij de pupil als bij het gezin, het optreden van gunstige aanvankelijke veranderingen bevordert. Dit is zeker niet uitsluitend het geval, want de partiële correlatie-coëfficiënt tussen II en III, na uitschakeling van V, is slechts weinig kleiner en nog zeer significant.

$$r_{II\ III.V} = 0{,}397^*$$

Wegens de sterke overeenstemming tussen II en III, ligt het voor de hand om deze oordelen te combineren en het verband tussen deze combinatie en de duurzame veranderingen na te gaan. Aldus werd de correlatie tussen II en III enerzijds en de algemene geslaagdheid (VIII—XIII) anderzijds onderzocht, met volkomen negatief resultaat.

	VIII-XIII			
	1	2	3	Totaal
1	3	2	2	7
2	20	21	6	47
3	58	81	27	166
4	1	2	1	4
	82	106	36	224

II + III — $r = 0{,}051$

Dit resultaat stemt weinig hoopvol ten aanzien van de kans om significante correlaties te vinden tussen II of III afzonderlijk en een der rubrieken VIII—XIII afzonderlijk. De combinaties II tegen VIII en III tegen IX—XI werden nog onderzocht, met inderdaad negatief resultaat. Er moet dus wel geconcludeerd worden, dat aanvankelijke veranderingen nagenoeg geen duurzame betekenis hebben.

Gezinstypen.

Hiervan werd het verband onderzocht met de aanvankelijke veranderingen en de veranderingen van meer duurzame aard. Later zal ook het verband met de kindertypen in beschouwing worden genomen. Wegens het verschil tussen een typenindeling en een schaalverdeling is het hier niet mogelijk om het verband in een correlatie-coëfficiënt uit te drukken. In plaats daarvan werd voor ieder gezinstype het gemiddelde cijfer van de betreffende veranderingen berekend en vervolgens getoetst of die gemiddelden van de diverse typen onderling significant verschillen. Zoals blijken zal, kon noch bij de aanvankelijke, noch bij de duurzame veranderingen enig verband met het gezinstype geconstateerd worden. Dit komt in de volgende staatjes tot uiting door de afwezigheid van sterretjes achter de betreffende gemiddelden. De gecombineerde aanvankelijke veranderingen (II en III) gaven ten aanzien van het gezinstype (VI) de volgende uitkomsten:

II + III

		1	2	3	Tot.	Gem.
VI	Normaal	2	4	5	11	2,27
	Verwaarloosd	5	20	3	28	1,93
	Disharmonisch	11	21	15	47	2,08
	Strak	3	1	3	7	2,00
	Slap	8	13	4	25	1,84
	Rest	4	9	8	21	2,19
		33	68	38	139	2,04

In de „rest" zijn de oorspronkelijke rubrieken „niet in te delen" en „onbekend" samengevoegd. Het behoeft na dit resultaat niet te verwonderen, dat er ook geen verband aantoonbaar bleek te zijn tussen het gezinstype en de aanvankelijke veranderingen in het gezin alléén (II).

Het vergelijken van het gezinstype (VI) met de blijvende veranderingen in het gezin (VIII) en de algemene geslaagdheid VIII—XIII bleek

evenmin een aantoonbaar verband op te leveren. Bij de laatstgenoemde toets kan de pupil als eenheid gekozen worden, waardoor het aantal waarnemingen belangrijk groter werd.

	VIII					VIII - XIII				
	1	2	3	Tot.	Gem.	1	2	3	Tot.	Gem.
Normaal	1	7	0	8	1,88	8	3	1	12	1,42
Verwaarloosd	2	23	3	28	2,04	37	50	17	104	1,81
VI Disharmonisch	8	36	3	47	1,89	14	35	13	62	1,99
Strak	0	7	0	7	2,00	2	5	3	10	2,10
Slap	0	25	0	25	2,00	16	15	1	32	1,50
Rest	0	24	0	24	2,00	5	0	0	5	1,00
	11	122	6	139	1,96	82	108	35	225	1,79

Het is misschien niet overbodig om er de aandacht op te vestigen, dat uit deze negatieve uitkomsten geenszins volgt dat de verhoudingen in het gezin van weinig belang zouden zijn voor de latere levenskansen. Alleen in de tegenstelling tussen de normale gezinnen en alle overige, wordt in de typenindeling een waarderingsoordeel gegeven, in die zin dat in het algemeen bij de normale gezinnen wel gunstiger verhoudingen zullen bestaan dan bij de andere. Het gemiddelde van de algemene geslaagdheid is inderdaad voor de kinderen uit normale gezinnen het laagste, dus het gunstigste, met uitzondering van de „rest". Dat dit gunstige gemiddelde niet betrouwbaar van het algemene gemiddelde verschilt, kan wel het gevolg zijn van het kleine aantal als normaal gewaardeerde gezinnen.

Er werd nog geprobeerd of er misschien een verband tussen het gezin en de latere levenskansen te voorschijn zou komen bij indeling van de gezinnen naar het al of niet normaal zijn van de ouders. De beoordeling van de ouders volgens dit criterium moest door de schrijfster zelf geschieden. Het resultaat was wederom negatief:

VIII-XIII

	1	2	3	Tot.	Gem.
Beide ouders afwijkend	23	25	18	66	1,92
Eén ouder afwijkend	40	42	12	94	1,70
Beide ouders normaal	19	28	11	58	1,86
Totaal	82	95	41	218	

Alleen bij een indeling door de schrijfster zelf, naar de aanvaardende of afwijzende houding der ouders ten aanzien van de maatregel, kon een verband met de latere levenskansen worden aangetoond:

VIII-XIII

	1	2	3	Tot.	Gem. *
Beide ouders aanvaardend	16	11	2	29	1,52
Ouders verdeeld	11	16	11	38	2,00
Beide ouders afwijzend	11	18	6	35	1,86
Totaal	38	45	19	102	

De gemiddelde geslaagdheid is significant gunstiger indien beide ouders de maatregel aanvaarden. Het aanvaarden of afwijzen van de maatregel is echter een incidenteel verschijnsel, dat hoogstens door de verhoudingen in het gezin mede bepaald kan worden.

Gezien de hierboven vermelde negatieve uitkomsten is het niet aannemelijk, dat het verband tussen de aanvaarding en de latere levenskansen via de verhoudingen in het gezin tot stand zou zijn gekomen. Waarschijnlijk heeft de aanvaarding door beide ouders rechtstreeks een gunstige invloed op de uitwerking van de maatregel en dus op de latere levenskansen.

Kindertypen.

Zoals reeds vermeld werd, was hier een inkrimping van het oorspronkelijke aantal van 11 rubrieken noodzakelijk, om te voorkomen dat het merendeel der kinderen van alle beoordelaars een verschillend oordeel zou krijgen en dus in de restgroep zou moeten worden ondergebracht. De grote oorspronkelijke groep „normaal", waarin bovendien een bijzonder grote mate van overeenstemming tussen de beoordelaars bestond, kon als afzonderlijke rubriek gehandhaafd blijven. Daarnaast werd een onderscheid gemaakt tussen de afwijkingen, die overwegend als reactie op de omgeving en die, welke overwegend als individueel bepaald beschouwd zouden kunnen worden.

De eerstgenoemde groep kreeg het praedicaat „*reactief afwijkend*" en hierin werden de oorspronkelijke rubrieken „verwend", „verwaarloosd" en „verzettype" samengetrokken. De laatstgenoemde groep werd van de naam „*individueel afwijkend*" voorzien en samengevoegd uit de oorspronkelijke rubrieken „slapjanus", „innerlijke moeilijkheden", „psychopaath", „psychotisch" en „debiel".

In de „*rest*" kwamen de oorspronkelijke rubrieken „niet in te delen" en „onbekend" terecht, alsmede kinderen, die na samentrekking nog door alle drie personen verschillend beoordeeld werden. Deze gereduceerde typenindeling wordt hieronder eerst in verband gebracht met de gezinstypen en vervolgens met diverse aanvankelijke en meer duurzame veranderingen.

Bij het verband tussen gezinstype (VI) en kindertype (VII) is een methode gevolgd, die enigszins overeenkomt met de in paragraaf 1 behandelde overeenkomst van de tweede orde tussen de beoordelaars. Naast de werkelijke aantallen van de verschillende combinaties werden de aantallen berekend, die men op grond van de randfrequenties zou verwachten als er geen enkel verband tussen kindertype en gezinstype zou bestaan. Met een sterretje is aangegeven waar het verschil tussen een gevonden en een verwacht aantal significant is bij een onbetrouwbaarheidsdrempel van 5 %.

VII

	Gevonden aantallen	Normaal	React. afw.	Indiv. afw.	Rest	Totaal
	Normaal	7	0	3	1	11
	Verwaarloosd	15	22*	7	8	52
	Disharmonisch	35	16	16	26*	93
VI	Strak	2	2	2	1	7
	Slap	12	8	10	1*	31
	Rest	9	2*	9	11*	31
	Totaal	80	50	47	48	225

VII

	Verwachte aantallen	Normaal	React. afw.	Indiv. afw.	Rest	Totaal
	Normaal	3,9	2,4	2,3	2,4	11
	Verwaarloosd	18,5	11,5	10,9	11,1	52
	Disharmonisch	33,1	20,7	19,4	19,8	93
VI	Strak	2,5	1,6	1,4	1,5	7
	Slap	11,0	6,9	6,5	6,6	31
	Rest	11,0	6,9	6,5	6,6	31
	Totaal	80	50	47	48	225

De belangrijkste uitkomst is, dat reactief afwijkende kinderen relatief vaak uit verwaarloosde gezinnen afkomstig zijn. Het zegt verder weinig, dat disharmonische gezinnen relatief veel en slappe gezinnen relatief weinig niet in te delen kinderen schijnen op te leveren en even weinig, dat de niet in te delen gezinnen voor relatief weinig reactief afwijkende en relatief veel niet in te delen kinderen verantwoordelijk schijnen te zijn. Dat normale kinderen niet significant vaker uit normale gezinnen afkomstig zijn, kan weer te wijten zijn aan het geringe aantal normale gezinnen.

De aanvankelijke veranderingen II en III blijken geen aantoonbaar verband te houden met het kindertype.

II + III

		1	2	3	Tot.	Gem.
VII	Normaal	5	21	59	85	2,64
	Reactief afw.	0	9	41	50	2,82
	Individ. afw.	0	10	21	31	2,68
	Rest	0	9	39	48	2,81
	Totaal	5	49	160	214	2,72

De normale kinderen hebben weliswaar het laagste, dus het gunstigste gemiddelde, maar de vier gemiddelden verschillen onderling nog niet significant. Ook ten aanzien van de aanvankelijke veranderingen bij de pupil alleen (III) was dit het geval.

De algemene geslaagdheid VIII—XIII blijkt wel significant van het kindertype af te hangen.

VIII - XIII

		1	2	3	Tot.	Gem.*
VII	Normaal	45	34	6	85	1,56
	Reactief afw.	8	29	13	50	2,10
	Individ. afw.	17	11	3	31	1,55
	Rest	16	25	7	48	1,81
	Totaal	86	99	29	214	1,73

Het blijkt dat de normalen en de individueel afwijkenden betere kansen van slagen hadden dan de reactief afwijkenden en de „rest".

Van enige rubrieken, behorende tot de blijvende veranderingen bij de pupil, werd afzonderlijk het verband met het kindertype onderzocht. Hier zal volstaan worden met de vermelding van de gemiddelden per type:

Kindertype VI	Beroep IX	Huwelijk XI*	Ouderschap XII*	Gedrag XIII*
Normaal	1,74	1,21	1,09	1,42
Reactief afw.	1,86	1,75	1,12	2,18
Individ. afw.	1,85	1,35	1,22	1,79
Rest	1,81	1,24	1,04	1,88
Gemiddeld	1,81	1,38	1,17	1,76

Alleen bij het beroep zijn de verschillen niet statistisch betrouwbaar. De voormalige normale kinderen hebben steeds gunstige (lage) gemiddelden. De reactief afwijkende kinderen maken later een slechte beurt in huwelijk en gedrag, de individueel afwijkenden alleen in ouderschap.

De relatief goede resultaten van de „individueel afwijkenden", zoals ze hierboven gedefinieerd werden, zijn wel zeer in strijd met de verwachting. De veronderstelling ligt voor de hand, dat dit slechts een gevolg zou kunnen zijn van de twijfelachtige wijze waarop dit praedicaat werd toegekend, namelijk door het combineren van antwoorden, waarvoor de beoordelaars zich niet uitsluitend behoefden af te vragen of de afwijkingen overwegend individueel bepaald of door de sociale omstandigheden geïnduceerd waren. Het is bv. zeer goed denkbaar, dat zij een uitgesproken verzettype, met debiele of psychopathische inslag, als individueel afwijkend inplaats van als reactief afwijkend zouden hebben geclassificeerd, of omgekeerd, dat zij een „slapjanus" of een kind met „innerlijke moeilijkheden" in bepaalde gevallen naar de „reactief afwijkenden" zouden hebben verwezen. Om tot een indelingssysteem voor de gevalsbeschrijvingen te komen, waren de gevallen, — zoals hiervóór in hoofdstuk VI (p. 222) uiteengezet —, ook door de schrijfster zelf, dus onafhankelijk van de beoordelaars, op analoge wijze ingedeeld, maar nu uitsluitend op grond van het criterium „individueel bepaald" versus „door de omstandigheden bepaald", waarbij ter voorkoming van misverstand andere termen werden gebezigd, dan bij de oude indeling.

VIII-XIII

	1	2	3	Tot.	Gem.*
Normaal	60	61	5	126	1,56
Sociaal-pathologisch	15	26	15	56	2,00
Individueel-pathologisch	7	19	19	45	2,27
Totaal	82	106	39	227	

De door de schrijfster individueel-pathologisch geachte gevallen bleken dus het ongunstigste gemiddelde op te leveren. Dit gemiddelde verschilde niet significant van het gemiddelde der „sociaal-pathologische" gevallen, maar deze beide gemiddelden waren wel significant ongunstiger dan het gemiddelde der „normale" gevallen.

Een eveneens onafhankelijke indeling door de schrijfster in slecht begaafden en niet slecht begaafden leverde een significant verschil ten nadele van de eerstgenoemden op, althans bij een *eenzijdige* onbetrouwbaarheidsdrempel van 5 %, wat statistisch geoorloofd is, omdat men a priori slechtere levenskansen voor dezen mag verwachten.

VIII-XIII

Begaafdheid	1	2	3	Tot.	Gem.*
Slecht	3	8	5	16	2,12
Niet slecht	79	98	34	211	1,79
Totaal	82	106	39	227	

Men kan zich afvragen of de gebleken invloed van het normaal of afwijkend zijn van de kinderen op de levenskansen misschien samenhangt met de gebleken invloed van al of niet aanvaarding door de ouders.

Hier volgt een tabel van de aantallen gevallen waarin de ouders de gezinsvoogdij aanvaardden, verschilden van mening of er afwijzend tegenover stonden, en een tweede tabel van de gemiddelde geslaagdheid, in de negen combinaties van die ouders en kinderen.

Aantallen

Ouders	Gevallen			Totaal
	Normaal	Soc. path.	Indiv. path.	
Aanvaardend	17	7	5	29
Verdeeld	18	13	7	38
Afwijzend	11	12	12	35
Totaal	46	32	24	102

Gemiddelde VIII-XIII

Ouders	Gevallen			Gem.
	Normaal*	Soc. path.	Indiv. path.	
Aanvaardend	1,29	1,71	2,00	1,52
Verdeeld	1,95	1,77	2,57	2,00
Afwijzend	1,45	1,92	2,17	1,86
Gemiddeld	1,59	1,81	2,25	1,81

Beschouwt men de tabel der aantallen, dan blijkt dat ouders van normale kinderen gemiddeld een gunstiger houding hebben dan ouders van afwijkende kinderen. De normale kinderen hadden relatief meer aanvaardende en minder afwijzende ouderparen dan de anderen en dit verschil is te groot om toevallig te zijn.

Beschouwt men de tabel van de gemiddelden, dan blijkt dat in de normale gevallen de invloed der ouders het grootste is. Er kan aangetoond worden, dat deze invloed alleen bij normale kinderen significant is. Het schijnt dus, dat bij de afwijkende kinderen de houding van de ouders geen noemenswaardige invloed heeft.

Vergelijkt men op overeenkomstige wijze de invloed van het kindertype bij de drie afzonderlijke houdingen van de ouders, dan blijkt die invloed niet duidelijk van die houding af te hangen. De individueel-pathologische gevallen hebben steeds het ongunstigste gemiddelde. De enige onregelmatigheid is, dat bij een verdeelde houding de normale gevallen een ongunstiger gemiddelde hebben dan de sociaal-pathologische, maar dit verschil bleek zeer wel op rekening van het toeval geschreven te kunnen worden.

☆ *Samenvatting.*

1. Er is een samenhang tussen het *geschiktheidsoordeel* (I) en de

prognose (IV). De prognose stemt aanmerkelijk beter overeen met de meer duurzame veranderingen (VIII—XIII), dan het geschiktheidsoordeel. Er kon geen verband worden aangetoond tussen 45 in de rapporten voorkomende psychologische of psychiatrische prognosen en de latere resultaten.

2. Ongeschikt geachte gevallen (I) werden niet overwegend toegekend aan geschikt geachte *gezinsvoogden* (V) en toch was er geen aantoonbaar verband tussen de geschiktheid van de gezinsvoogd en de meer duurzame veranderingen (VIII—XIII). Wel is er een verband tussen de geschiktheid van de gezinsvoogd en de aanvankelijke veranderingen, dat echter misschien berust op het afmeten van de geschiktheid naar de veranderingen.

3. Er is een samenhang tussen de *aanvankelijke veranderingen* bij het gezin (II) en bij de pupil (III), die niet is te verklaren door gelijkgerichte invloeden van de gezinsvoogd op beide partijen. De aanvankelijke veranderingen tonen echter geen verband met de meer duurzame veranderingen en hebben dus geen blijvende waarde.

4. Het *gezinstype* (VI) toonde geen verband met aanvankelijke of blijvende veranderingen. Afwijkingen bij de ouders vertoonden geen invloed. Afwijzing van de maatregel door beide ouders heeft echter een nadelige invloed op de toekomst van, in het bijzonder, de niet-afwijkende kinderen.

5. De *kindertypen* (VII) moesten om technische redenen in drie groepen worden samengetrokken. Vele „reactief afwijkende" kinderen kwamen uit verwaarloosde gezinnen. Afwijkingen van de kinderen toonden geen verband met de aanvankelijke, maar wel met de meer duurzame veranderingen. De „reactief afwijkenden" mislukten relatief vaak in huwelijk en gedrag. De „individueel afwijkenden" bleken tegen de verwachting in gemiddeld ongeveer even goed te slagen als de normalen, ofschoon zij in ouderschap relatief vaak mislukten. De inhoud van de hier tussen aanhalingstekens geplaatste termen, stemt echter slechts zeer ten dele overeen met de gebruikelijke definities, waarbij het criterium „sociaal of individueel bepaald" op de voorgrond staat. Een indeling volgens dit criterium in „normale", „sociaal pathologische" en „individueel pathologische" gevallen gaf inderdaad tot resultaat, dat *beide* groepen van afwijkenden gemiddeld minder goed slagen dan de normalen. Slecht begaafden komen gemiddeld slechter terecht dan de anderen. ☆

§ 4. OBJECTIEF BEPAALBARE FACTOREN.

Naast de samenhang tussen subjectief bepaalde grootheden, welke in de vorige paragraaf behandeld is, werd ook de invloed van een aantal

objectief bepaalbare factoren op de latere levenskansen onderzocht. De responsie is hier dus weer een noodzakelijkerwijze subjectief bepaalde grootheid, namelijk het gemiddelde oordeel van drie arbiters ten aanzien van zes aspecten (rubriek VIII tot en met XIII) van de levenswijze der pupillen, geruime tijd na afloop van de ondertoezichtstelling.

Enkele van die factoren sluiten aan bij twee subjectief bepaalde factoren uit de vorige paragraaf. Bij splitsing van de gezinsvoogden in professionelen en amateurs, bleken de pupillen van de eerstgenoemde categorie gemiddeld significant slechter terecht te komen:

VIII - XIII

Gezinsvoogd	1	2	3	Tot.	Gem.*
Professioneel	16	27	14	57	1,96
Amateur	66	76	22	164	1,73
Totaal	82	103	36	221	1,79

Deze uitkomst is opvallend, omdat voor de subjectief bepaalde geschiktheid van de gezinsvoogden geen invloed op de latere gedragingen van de pupillen kon worden aangetoond. Het ligt voor de hand om de verklaring te zoeken in een overwegende toewijzing van zeer moeilijke gevallen aan beroepskrachten. Of dit inderdaad het geval is, werd echter niet statistisch onderzocht.

In aansluiting op de invloed van de subjectief bepaalde verhoudingen in het gezin (VI) werden de gezinnen ingedeeld naar het al of niet gescheiden zijn van de ouders en het al of niet volledig zijn van het gezin:

VIII - XIII

Ouders	1	2	3	Tot.	Gem.
Gescheiden	14	32	11	57	1,95
Niet gesch.	68	75	26	169	1,75
Totaal	82	107	37	226	1,80

Gezinnen	1	2	3	Tot.	Gem.
Gebroken	34	52	21	107	1,88
Volledig	48	54	18	120	1,75
Totaal	82	106	39	227	1,81

De scheiding (of de verhoudingen, die daartoe geleid hebben) heeft een significant ongunstige invloed op de levenskansen der kinderen.

Ofschoon de scheidingen meer dan de helft van de gebroken gezinnen vertegenwoordigen, was het verschil tussen gebroken en volledige gezinnen niet significant. Een eventuele ongunstige invloed van andere oorzaken van gebroken gezinnen moet dus minder ernstig zijn.

Van de subjectief bepaalde gezinsfactoren, kan alleen van een afwijzende houding van beide ouders ten aanzien van de maatregel een ongunstige invloed worden aangetoond. De scheiding grijpt echter zonder twijfel diep in de gezinsverhoudingen in, terwijl de afwijzende houding veelal een meer incidenteel karakter zal hebben. Ze is belangrijker voor de toekomst van de kinderen dan de verschillen tussen „normale gezinnen", „disharmonische gezinnen" enz.

De gangbare indelingen naar leeftijd, geslacht en woonplaats, bleken geen significante uitkomsten op te leveren:

VIII-XIII

Leeftijd aan het begin v. d. maatregel	1	2	3	Tot.	Gem.
– 9 jaar	17	28	6	51	1,78
10 – 14 jaar	24	35	16	75	1,89
15 – 16 jaar	15	20	12	47	1,94
17 jaar	25	25	6	56	1,66
Totaal	81	108	40	229	1,82

Geslacht	1	2	3	Tot.	Gem.
Meisjes	30	43	15	88	1,83
Jongens	52	63	24	139	1,80
Totaal	82	106	39	227	1,81

Woonplaats	1	2	3	Tot.	Gem.
Amsterdam	72	89	33	194	1,80
Platteland van Groningen	10	17	7	34	1,91
Totaal	82	106	40	228	1,82

Hoewel de leeftijd geen aantoonbare invloed had, bleek dit wel het geval te zijn met de duur van de maatregel:

VIII-XIII

Duur	1	2	3	Tot.	Gem.*
1 jaar	23	21	6	50	1,66
2 – 3 jaar	37	34	10	81	1,67
4 jaar	21	49	22	92	2,01
Totaal	81	104	38	223	1,81

Het blijkt dat van de kinderen, waarvoor een zeer langdurige ondertoezichtstelling nodig geacht werd, relatief weinig terecht komt. Dit kan dus niet daaraan liggen, dat dit overwegend kinderen zouden zijn, die reeds op jeugdige leeftijd onder toezicht gesteld werden.

Een drietal indelingen op juridische grondslag bleek geen significante uitkomsten op te leveren.

VIII - XIII

Aanleiding	1	2	3	Tot.	Gem.
Delict	32	31	15	78	1,78
Geen delict	50	75	21	146	1,80
Totaal	82	106	36	224	1,79

Procedure	1	2	3	Tot.	Gem.
Strafrecht	22	22	7	51	1,71
Civielrecht	60	84	31	175	1,83
Totaal	82	106	38	226	1,81

Verband	1	2	3	Tot.	Gem.
Individueel	44	40	19	103	1,76
Collectief	38	66	20	124	1,85
Totaal	82	106	39	227	1,81

☆ *Samenvatting.*

1. De resultaten, op de lange duur bereikt, zijn in de gevallen, die aan professionele werkers werden toevertrouwd, significant minder gunstig dan in de gevallen van amateurs.

2. De kinderen van gescheiden ouders hebben zich opvallend ongunstiger ontwikkeld dan de anderen.

3. Gangbare meningen, dat ondertoezichtstelling, ingesteld op jeugdige leeftijd en bij meisjes, meer kansen op succes zou bieden dan die van ouderen en van jongens, zijn niet bevestigd.

4. De mening, dat in een stad als Amsterdam, waar veel sociale mogelijkheden lagen, met gezinsvoogdijwerk in de jaren 1930—1936 meer bereikt werd dan op het Groningse platteland — zonder die mogelijkheden —, kon niet bewezen worden.

5. De civielrechtelijk onder toezicht gestelden vertoonden geen gunstiger ontwikkelingsbeeld dan de strafrechtelijk onder toezicht gestelden.

6. De indeling van de pupillen naar de duur van het toezicht, zoals ook in vorige studies gebruikelijk (zie Kruyswijk-Hamburger, hiervóór op pag. 72 aangehaald), was in zoverre van betekenis, dat toezicht van lange duur en weinig kans-op-slagen verband met elkaar bleken te houden. ☆

HOOFDSTUK IX.

CONCLUSIES EN RICHTLIJNEN VOOR HET PRACTISCHE WERK.

Hieronder trachten wij conclusies en richtlijnen te geven voor het practische werk, opdat ook de minder op exacte gegevens ingestelde lezer een totaalbeeld van deze studie voor ogen krijgt. Hij bedenke echter, dat dit beeld slechts een *beperkt* materiaal geldt, waarop geen gevolgtrekkingen kunnen worden gebaseerd met betrekking tot de gezinsvoogdij *in het algemeen*. Uit situaties van specifiek Groningse aard mogen geen conclusies worden getrokken, die voor de gezinsvoogdij op het platteland in het algemeen gelden, uit typisch Amsterdamse situaties geen, die voor de grote steden in het algemeen gelden; de uitkomsten gelden niet voor alle onder toezicht gestelden, doch slechts voor een gedeelte — het gunstigste gedeelte — nl. voor hen, wier milieu of wier reacties op dat milieu niet zo ongunstig waren, dat langdurige verwijdering (langer dan 1 jaar) noodzakelijk was.

1. Wettelijke en werkelijke betekenis van de maatregel van ondertoezichtstelling.

De wetgever heeft zich de ondertoezichtstelling gedacht als een preventieve maatregel, die zowel civielrechtelijk als strafrechtelijk door de kinderrechter kan worden toegepast.

Hij heeft, wat de *ouders* betreft, hun wettelijk gezag krachtens ondertoezichtstelling willen beperken, in die zin, dat hij hen wilde dwingen zich aangaande opvoeding voortaan met een gezinsvoogd te beraden om op deze wijze elke invloed ten ongunste verder te voorkomen. Wat de *kinderen* betreft heeft hij zich de ondertoezichtstelling alleen als kinder*beschermings*maatregel gedacht.

In de onderzochte jaren werd deze in Amsterdam in ruime mate toegepast en werden de meeste kinderen civielrechtelijk onder toezicht gesteld. Op het Groningse platteland werd nog betrekkelijk weinig gebruik gemaakt van de maatregel en waren de onder toezicht gestelden overwegend strafrechtelijke pupillen.

In beide arrondissementen en bij beide soorten onder toezicht gestelden bleek intussen, dat de ouders de ondertoezichtstelling veelal als een persoonlijke belediging hadden opgevat; het voorkomen van verdere ongunstige beïnvloeding ging ten koste van de psychische gezondheid: zij gevoelden zich gekrenkt en bedreigd en boden tegenstand in plaats van mee te werken. In de civielrechtelijke gevallen kwam dit zelfs nog meer naar voren.

Uit de mededelingen van de oud-pupillen was op te maken, dat beiden, zowel civielrechtelijke als strafrechtelijke, de maatregel dikwijls als repressief (als straf of contrôle) hadden gevoeld in plaats van als preventief (zich beschermd te weten). De strafrechtelijke hadden wel het sterkst dat straf- en contrôlegevoel, maar ook vele civielrechtelijk onder toezicht gestelden vermeldden, dat zij meenden een gezinsvoogd gekregen te hebben omdat zij „slecht" waren gevonden.

Voor de verschillende *leeftijden* bleek de betekenis, die men aan de ondertoezichtstelling toekende, nog uiteen te lopen:

a. Babies en kleuters.

De betekenis, die gezinsvoogdij heeft gehad voor babies en kleuters, gewoonlijk alleen onder toezicht gesteld in gevallen van verwaarlozing, hebben wij niet kunnen peilen aan de hand van mededelingen van de oud-pupillen zelf, omdat zij, op zo jeugdige leeftijd onder toezicht gesteld, zich niets meer wisten te herinneren.

Uit de rapporten van de gezinsvoogden bleek, dat een aantal kleine kinderen, dank zij het toezicht op de moeder, duidelijk een betere verzorging deelachtig was geworden. Doch uit de gegevens over de verdere levensloop dezer kinderen was uit de vele mislukkingen op te maken, dat de uiterlijke verzorging der kinderen beter was geworden alleen uit angst voor de contrôle van de gezinsvoogd. Daarmede was echter de opvoeding en verzorging van de kinderen niet tevens moreel en psychisch verbeterd.

b. Kinderen in de schoolleeftijd.

Wat de kinderen, op de schoolleeftijd onder toezicht gesteld, zich nog wisten te herinneren van de gezinsvoogdij, was meestal iets oppervlakkigs, zelden iets dat getuigde van affect („die meneer had een filmtoestel", „een muziekhandel", „die mevrouw nam mij mee naar het circus" e.d.). Opvallend was, dat velen van deze pupillen verklaarden „nu achteraf bezien", het toezicht wel „nodig" en de gezinsvoogd „wel geschikt"

gevonden te hebben. Ook al hadden zij meestal de instelling gehad, dat „die vreemde" zich maar niet met hen had moeten bemoeien, toch hadden zij onderbewust wel meer dan alléén de repressieve werking van de ondertoezichtstelling ondergaan. Aan de controlerende functie van het toezicht hadden deze kinderen, vooral de jongeren (onder 12 jaar), toen echter zelf de meeste behoefte en niet aan het persoonlijke (affectieve) element in de gezinsvoogdij.

Wij verkregen uit sommige gevallen de indruk, dat het voor deze kinderen wel eens gemakkelijker was de strafrechtelijke ondertoezichtstelling te aanvaarden dan de civielrechtelijke, omdat zij in een phase waarin zij geneigd waren hun ouders te idealiseren, een uitspraak waarbij het accent op de opvoeders viel, psychisch bijzonder moeilijk konden verwerken.

c. Oudere kinderen.

Voor de oudere kinderen bleek het van veel grotere betekenis te zijn of zij strafrechtelijk dan wel civielrechtelijk onder toezicht gesteld waren.

De „schande" van een strafvonnis, het gevoel „als misdadiger" aangemerkt te zijn en misschien ook reeds de angst voor de maatschappelijk onaangename consequenties van een strafvonnis (men stond voor altijd in het strafregister en dus waren de illusies om bv. bij de marine te komen niet meer te verwezenlijken! — door een aantal werd hiervan *nu* met bitterheid gewag gemaakt —), waren belevingen, die heel diep raakten, juist omdat men aan het begin van zijn loopbaan stond. Het is dus vooral de *strafrechtelijke* ondertoezichtstelling, door de pupillen als zo nauw verbonden aan de straf voor het gepleegde feit gevoeld, die, indien niet tactvol uitgevoerd, voor pupillen op *deze* leeftijd zo licht een traumatische werking verkreeg en/of hen in opstand bracht. Alles wat dwang betekent, is op die leeftijd (van 14—17 jaar) een reden om „dwars" en opstandig te worden.

Was het slechts in *enkele* strafrechtelijke gevallen duidelijk, dat de ondertoezichtstelling een preventieve werking had gehad, in *civielrechtelijke* gevallen kwam het iets meer voor, dat door de pupillen te kennen was gegeven dat dank zij de ondertoezichtstelling voorkomen was, dat zij maatschappelijk mislukt waren (opmerkingen als: „achteraf zie je pas in dat die omgeving waar ik veel kwam niet deugde en dat je helemaal zou zijn „afgegleden" als je daar was blijven komen" e.d., bewijzen dit).

Belangrijk is ook, dat de oudere kinderen meer hechtten aan het persoonlijk element in de gezinsvoogdij, omdat zij zich van de waarde hiervan met het oog op een versterking van hun plaats in het leven bewust waren. Voor grotere jongens en meisjes, die de behoefte hadden aan

affectieve contacten, aan een moeder- of vaderfiguur, heeft de aanwezigheid van zulk een figuur, ingevolge de ondertoezichtstelling als gezinsvoogd over hen aangesteld, verder wangedrag, conflicten en moeilijkheden verschillende malen voorkomen.

Verschil in beleid ten aanzien van de toepassing van de *civielrechtelijke* maatregel bleek nog bijzondere consequenties met zich mee te kunnen brengen ten aanzien van de preventieve of repressieve betekenis.

In het arrondissement Amsterdam werd in de jaren 1930 e.v. veelvuldig gebruik gemaakt van de maatregel ten behoeve van *gehele gezinnen.*

De ondertoezichtstelling van gehele gezinnen, of nauwkeuriger uitgedrukt, van een aantal of alle minderjarige kinderen per gezin, had een *enkele* keer psychologisch het voordeel, dat door ondertoezichtstelling van de broertjes en zusjes van een kind waarmee zich opvoedingsmoeilijkheden hadden voorgedaan, het toezicht door het betrokken kind niet zo spoedig als repressief werd gevoeld. Het was opvallend hoe enkele Amsterdamse oud-pupillen, die tot „gezinsgevallen" hadden behoord, spontaner dan anderen de positieve (preventieve) kanten van de gezinsvoogdij naar voren brachten.

2. Toetsing aan de tegenwoordige levenshouding van oud-gezinsvoogdijpupillen of het doel bereikt is.

„Gezinsvoogdij" houdt in dat door een buitenstaander zodanige beinvloeding van een gezin, en via het gezin van bepaalde kinderen (ev. omgekeerd via een bepaald kind van het gezin), wordt uitgeoefend, dat positieve veranderingen in de onderlinge verhoudingen en in gedrag en houding van de individuen ontstaan. Op de *blijvende* veranderingen komt het aan. Die worden in het preventieve werk beoogd.

Aan de tegenwoordige levenshouding van een aantal oud-pupillen hebben wij getracht na te gaan in hoever men met ondertoezichtstelling bereikt had, dat deze vroeger zo bedreigde kinderlevens zich gunstig hadden ontwikkeld.

Het verband tussen de gezinsvoogdij en de levenshouding, 10—15 jaren later, is echter niet rechtlijnig. Men moet rekening houden met andere factoren.

Het ouder worden op zichzelf leidt tot meerdere aanpassing aan zijn omgeving en verminderde aandrang tot buitensporig onmaatschappelijk gedrag. De tijd waarin men volwassen wordt en vooral de kansen, die men als jeugdige van 18—25 jaar krijgt om zijn volle zelfstandigheid te bereiken en behoorlijk geld te verdienen om onafhankelijk te kunnen

zijn, spelen een grote rol bij de ontwikkeling. De oorlogstijd 1940—1945 is voor de bevolkingsklasse, waartoe het merendeel van onze pupillen behoorde, niet ongunstig geweest, de na-oorlogstijd met de ruime werkgelegenheid bepaald gunstig.

Wanneer men de mate van rijping van de volwassenen afmeet aan een aantal „dimensies" (zie hoofdstuk VII): beroep (en liefhebberijen), huwelijk, godsdienstig leven, opvoeding van eigen kinderen, verhouding naar buiten, in de eerste plaats ten opzichte van eigen ouders, de geestelijke gezondheid en het maatschappelijk gedrag, komt men bij de onderzochte pupillen tot de volgende conclusie:

Wat *het beroepsleven* betreft, blijkt een opvallend klein percentage oud-pupillen zonder geregeld werk te zijn. Van werkschuwheid waarvoor men in de tijd dat de pupillen onder toezicht stonden als gezinsvoogd dikwijls bevreesd was, viel nagenoeg niets te bespeuren. Er werd echter weinig geschoolde arbeid verricht. Weinig pupillen waren „opgeklommen". Er was dan ook een aantal pupillen, die het zeer betreurden, dat zij in hun jeugd geen vakopleiding hadden genoten en daarom thans nog in avonduren hun schade moesten zien in te halen.

Op grond hiervan kan niet nadrukkelijk genoeg gewezen worden op het belang van een vakopleiding voor de meer begaafden. Financiële steun zal hiervoor zoveel mogelijk verstrekt moeten worden.

Op het gebied van de *vrije-tijdsbesteding* werd door de oud-pupillen bijzonder weinig gedaan, terwijl men ook zeer slecht georiënteerd leek omtrent de mogelijkheden, die er bestaan. De oorzaak hiervoor is niet uitsluitend van financiële aard, doch ligt aan gebrek aan fantasie, doordat zij in hun jeugd geen enkele stimulans hebben gehad.

Wij verkregen de indruk, dat hier nog een activiteitsgebied voor de gezinsvoogden vrijwel braak ligt, tenminste wanneer men zich toelegt op vrije-tijdsbesteding, die niet uitsluitend in clubverband behoeft te worden verricht.

Vele pupillen, die nl. wel melding maakten van het feit, dat hun gezinsvoogd gepoogd had hen naar „clubs" van de kerk of een vereniging te krijgen, gaven blijk van grote weerstanden tegen dergelijke clubs.

Wat *het huwelijks- en gezinsleven* betreft is het volgende op te merken: de meeste pupillen bleken sexueel zeer slecht te zijn voorgelicht en bekenden dikwijls, dat zij indertijd prijs gesteld zouden hebben op goede sexuele voorlichting door hun gezinsvoogden.

Door de gezinsvoogden was hieraan vrijwel nimmer aandacht geschonken, omdat deze veronderstelden, dat de kinderen „al te veel" op dit punt wisten.

Het aantal huwelijken, dat zich, niettegenstaande de hevige deiningen

en ruzies vroeger over verkering met jongens of meisjes „die niet deugden", of over verkering „op te jonge leeftijd", toch gunstig ontwikkelde, was opvallend groot.

Ook het aantal pupillen, dat als opvoeder van eigen kinderen niet deugt, is opvallend klein. De aard der opvoeding is dikwijls, juist als reactie op hetgeen de pupillen vroeger zelf doormaakten, zeer toegevend of overdreven streng.

Op *godsdienstig gebied* blijkt, dat degenen, ten aanzien van wie gedurende het toezicht een zekere pressie werd uitgeoefend tot regelmatig kerkbezoek en nakoming van godsdienstige plichten, zich van de kerk hadden afgewend. Over de gehele linie was echter weinig belangstelling voor het godsdienstig leven waar te nemen.

In hun houding ten opzichte van hun ouders blijken de onder toezicht gestelden innerlijk weinig veranderd te zijn in vergelijking met vroeger, al heeft er een aantal „verzoeningen" plaats gehad.

Deze uitkomst was alarmerend. Zij bewees ons, dat er vrijwel geen mogelijkheid is geweest voor duurzame beïnvloeding van de onderlinge verhoudingen tussen de ouders en kinderen.

De *geestelijke gezondheid* van de oud-pupillen is, in aanmerking genomen dat er tijdens het toezicht weinig pupillen als neurotici waren aangemerkt, opvallend slecht. Weliswaar werden er slechts zes oud-pupillen (nog geen 2.5 %) als zenuwpatiënt in een inrichting verpleegd, 75 % van alle oud-pupillen maakte zelf melding van gejaagdheid, angsten, huilbuien, slapeloosheid en overspanning, op grond van wat zij vroeger in hun jeugd hadden doorgemaakt.

Dit was vooral het geval met pupillen uit de zgn. gezinsgevallen (verwaarlozings- en mishandelingsgevallen) aan wie tijdens het toezicht in de regel weinig individuele aandacht bleek te zijn gegeven.

Het *maatschappelijk gedrag*, waaronder wij verstaan of een oud-pupil al of niet meer in handen van politie of justitie is gevallen, is als volgt:

Van alle pupillen kwam 71 % (van de vroegere „delictkinderen" echter slechts 27 %) niet meer in aanraking met politionele of justitiële autoriteiten.

Over elke pupil is volgens genoemde dimensies een totaal-beoordeling gegeven. Hij (zij) is „geslaagd" genoemd als hij (zij) op de vijf voornaamste gebieden: beroeps-, huwelijks-, gezinsleven, relatie tot eigen ouders en maatschappelijk gedrag een goede aanpassing had gevonden. Zo kon 27,5 % „geslaagd", 36,5 % „matig geslaagd", 36 % „mislukt" genoemd worden.

3. Veranderingen gedurende het toezicht.

Uit de statistische bewerking van het materiaal bleek, dat er tussen de „vooruitgang" later en die tijdens het toezicht teweeggebracht geen aantoonbaar verband was. Niettemin zou het mogelijk zijn, dat er gedurende het toezicht wel een aantal positieve veranderingen was geeffectueerd. Inderdaad waren deze te constateren, doch slechts in een klein aantal gevallen. In verreweg het grootste aantal bleek er geen enkele positieve verandering ontstaan te zijn.

De oorzaak van deze geringe beïnvloeding kan zijn, dat men als politie, voogdijraad en kinderrechter niet voldoende oog had voor de gezinnen en kinderen, die toegankelijk waren voor deze beïnvloeding of dat men als gezinsvoogdij-organisatie te weinig inzicht heeft gehad in het gezinsvoogdijwerk en de eisen, die het stelde.

4. Gevallen, die zich al of niet voor ondertoezichtstelling lenen.

Uit paragraaf 2 van het vorige hoofdstuk bleek ten duidelijkste, dat de drie personen, die de onderzochte gezinsvoogdijgevallen te beoordelen kregen, in meer negatieve dan positieve zin konden zeggen of de gevallen zich leenden voor ondertoezichtstelling. We zagen dat dit was toe te schrijven aan de ervaring:

1e. dat men voor veel gevallen nooit de geschikte figuur als gezinsvoogd had kunnen vinden. Het bleek, dat dit vooral in de „gezinsgevallen" zo was, die te weinig steunpunten in hun structuur bezaten om de gezinsvoogd houvast te geven. Op dergelijke slecht geïntegreerde of sterk verdeelde gezinnen bleken de gezinsvoogden, indien zij zich er op hadden toegelegd, de kinderen via het gezin (de ouders) te bereiken, dikwijls in een positie gedrongen te zijn, die desintegratie in plaats van reïntegratie ten gevolge had gehad.

Dit geeft ons een aanwijzing waarom veel kinderen juist uit gezinsgevallen mislukt zijn.

2e. dat neurotische, angstige, gedeprimeerde kinderen met ondertoezichtstelling psychisch dikwijls meer geschaad dan gebaat bleken te zijn, doordat zij zich ten gevolge van de dwangmatigheid en dreiging, aan de wettelijke maatregel inhaerent, hadden laten terugdringen in een geestelijk isolement of bijzonder agressief waren geworden.

Een selectie naar bepaalde typen gezinnen of kinderen, die zich bij uitstek voor ondertoezichtstelling leenden, kon niet worden vastgesteld. Wel kwam duidelijk naar voren dat *normale* kinderen in *homogene* gezinnen de beste kansen op goede resultaten boden. Deze conclusie geldt

uiteraard alleen voor de periode 1930—1936, toen men de gezinsvoogden onvoldoende selecteerde en onvoldoende leiding gaf.

De gevallen door de beoordelaars als geschikt aangemerkt waren enerzijds overwegend die, waarin ouders voor een kind dat zij niet begrepen of dat in ongunstig gezelschap was terecht gekomen, *zelf* advies hadden gevraagd of bemoeiing hadden aanvaard als de reeds lang gewenste hulp, die zij uit zichzelf niet hadden willen vragen. Anderzijds bevond zich onder deze „geschikte" gevallen ook een aantal gezinnen, waarin een bepaald element (een moeder- of vaderfiguur) ontbrak en waarin juist door de keuze van een passende gezinsvoogd kon worden voorzien.

5. *De gegevens, welke de basis vormen voor de beslissing tot ondertoezichtstelling.*

Een voorname oorzaak waardoor het voor de drie beoordelaars dikwijls moeilijk was te oordelen over de geschiktheid van de gevallen voor de toepassing van de maatregel van ondertoezichtstelling bleek te zijn het gebrek aan overzichtelijkheid en het tekort aan psychologische gegevens in de rapporten, waarop de beslissing tot ondertoezichtstelling gebaseerd moest worden.

In de rapporten ontbraken bv. gewoonlijk gegevens over de wijze waarop het tenslotte tot overheidsbemoeiing was gekomen, over de omstandigheid of de ouders reeds lang met een bepaald kind hadden getobd; of beiden de bemoeiing hadden gewild en deze aanvaardden of er slechts in berustten en of één van beiden de maatregel had uitgelokt, niet om het kind, maar om de ander te treffen.

In de rapporten kwamen ook zelden gegevens voor over de ontwikkeling van de betrokken kinderen in de eerste levensjaren en bv. hun angsten. Er was zelden gepeild naar de reacties, die de betrokken kinderen hadden gehad op bijzondere gebeurtenissen en de houding, die zij tegenover volwassenen en inzonderheid tegenover vreemden (niet tot het eigen gezin behorende personen) hadden. Evenmin werd over de gezinsstructuur en de verhoudingen in het gezin tussen ouders en kinderen in de rapporten iets gevonden.

In de jaren omstreeks 1930 lag het accent kennelijk nog uitsluitend op de *juridische* zijde van de beslissing. Men wilde verantwoord zijn wat de bedreiging met „lichamelijke of zedelijke ondergang" betrof en stelde zich daarom tevreden met een beschrijving van de toedracht der laatste gebeurtenissen en dus met een beschrijving — liefst tot in alle détails — van tal van feitelijkheden, die tot wangedrag van ouders en/of kinderen konden doen concluderen. Inmiddels zijn wij 20 jaren verder en is de

rapportering meer *psychologisch* geworden en meer gericht op de bovenbesproken richtlijn.

Als richtlijn voor de toekomst zouden wij evenwel op grond van dit onderzoek er nog eens de nadruk op willen leggen, dat het met het oog op een beslissing tot ondertoezichtstelling wenselijk is, dat de kinderrechter beschikt over een uitvoerig rapport. Hoe meer bijzonderheden daarin over het kind en het gezin waarvan het deel uitmaakt kunnen worden vermeld, des te beter kan de zaak verlopen. Uiteraard komt in een dergelijk rapport dan veel meer de nadruk te liggen op de omstandigheden, waarin een bepaald kind is opgegroeid, het ontwikkelingsbeeld van het kind, de verhoudingen in het gezin, de plaats van het kind daarin, het ontstaan van het wangedrag en niet op de toedracht van het wangedrag, waarop nog steeds de staten van inlichtingen zich te zeer concentreren. Wij kunnen hier verder verwijzen naar de „Leidraad voor onderzoek en rapport" [1]), in 1951 verschenen, waarin goede richtlijnen voor de samenstelling van voorlichtingsrapporten worden gegeven. Dat in alle twijfelgevallen ook een psychiatrisch onderzoek behoort te worden ingesteld, spreekt wel vanzelf, terwijl een medisch onderzoek o.i. in *alle* gevallen behoort te geschieden.

6. Houding en samenwerking van de autoriteiten tijdens de voorbereiding.

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat van het eerste optreden van de autoriteiten, bv. politiefunctionarissen, voor een belangrijk deel afhangt hoe later de houding van een gezin ten opzichte van de gezinsvoogdij zal zijn. Het bleek van belang, dat er tussen de verschillende autoriteiten, die de ondertoezichtstellingen voorbereiden, een goede samenwerking bestaat, dat zij elkaar „aanvullen" en niet tegenwerken. Uit opmerkingen van de oud-pupillen en hun ouders bleek, hoeveel weerstanden tegen de gezinsvoogdij waren ontstaan alléén reeds door de toon, waarop zij door de eerste autoriteiten met wie zij te maken kregen, waren toegesproken. Ook de houding van Officier van Justitie en kinderrechter zijn van groot belang. Merkwaardig is dat bv. een van kinderbeschermingszijde dikwijls met het oog op een vertrouwenwekkende samenwerking met de ouders ter discussie gesteld punt, of een kinderrechter al of niet een toga zou moeten dragen, door de betrokkenen zelf in het geheel niet zo belangrijk blijkt te zijn gevonden. Zij legden zelf alléén de nadruk op de noodzaak van begrip voor hun moeilijkheden, tactvol optreden, een niet te agressieve houding en een ruime gelegenheid

[1]) Leidraad voor onderzoek en rapport, Uitg. van de Nationale Federatie de Ned. Bond tot Kinderbescherming, no. 12, 1951.

om bezwaren te uiten, terwijl de uiterlijke kentekenen van het gezag (zoals de toga) hun onverschillig lieten.

7. De organisatie van het gezinsvoogdijwerk.

De uitvoering van de maatregel van ondertoezichtstelling is afhankelijk van de bereidwilligheid van mensen om de gezinsvoogdij op zich te nemen. Om deze te vinden is het nodig, dat het instituut van de ondertoezichtstelling bekendheid en populariteit geniet.

In Amsterdam was dit laatste het geval, op het Groningse platteland niet (de term „gezinsvoogd" was de gezinsvoogden zelf dikwijls onbekend; men trad er op alsof men „voogd" was).

In Amsterdam had de kinderrechter de mogelijkheid snel te beschikken over gezinsvoogden, omdat zich daar verenigingen van gezinsvoogden hadden gevormd; voor het Groningse platteland was de kinderrechter te Groningen aangewezen op de hulp van burgemeesters, die namens hem personen moesten zoeken voor de functie van gezinsvoogd.

Met werving van leden voor de gezinsvoogdenverenigingen werden het gemakkelijkst charitatieve figuren bereikt, die echter niet altijd voldeden aan de eisen, die het gezinsvoogdijwerk stelde.

Van de zijde van de kinderrechter werd wel gezocht naar figuren uit bepaalde beroepen (onderwijzer, predikant), in de veronderstelling dat deze bijzondere geschiktheid voor de uitoefening van de gezinsvoogdij zouden bezitten, doch uit ons onderzoek kon niet blijken, dat er bepaalde beroepen waren, die personen een bijzondere geschiktheid gaven voor het gezinsvoogdijwerk. In Amsterdam kreeg hij wel steeds meer de beschikking over opgeleide krachten, doch dit aantal bleef — gezien de vrijwilligheid van het werk — klein. Hoewel er een voorkeur bij de geïnterviewden naar voren kwam voor opgeleiden, betekent dit nog weinig, wanneer men bedenkt, op grond van bepaalde voordelen in hun optreden, dat er in de onderzochte periode nog weinig krachten met opleiding waren in de zin, die wij daar thans aan hechten. Wel kwam zeer duidelijk uit dat zij, die *geworven* waren door opgeleide, althans zeer deskundige krachten, de beste gezinsvoogden waren.

Dit werd een duidelijke aanwijzing om voor de toekomst met kracht te pleiten voor de werving van gezinsvoogden door opgeleide krachten.

8. De selectie van de gezinsvoogden.

De kinderrechter heeft na het uitspreken van de ondertoezichtstelling gewoonlijk de keuze tussen de aanstelling van een ambtenaar voor de kinderwetten of een particulier als gezinsvoogd.

Het voordeel van de aanstelling van een ambtenaar voor de kinder-

wetten was, dat hij over ervaring en routine beschikte en voor kinderrechter en pupillen gemakkelijk bereikbaar was, omdat hij zich geheel voor dit soort werk had ingezet. Ging het dus bv. om gevallen waarvoor de nodige ervaring vereist was en die in de aanvang véél tijd vroegen met het oog op het treffen van tal van regelingen of het opvangen van veel conflicten, ging het om gevallen waarvoor men nog geen passende gezinsvoogd had kunnen vinden of om gevallen, die men eerst nader wilde leren kennen om te weten welke figuur er nodig was, dan was een ambtenaar voor de kinderwetten degene aan wie men zulke gevallen „voorlopig" toevertrouwde. Afgezien van deze bijzondere functies, die een ambtenaar krachtens zijn ervaring en zijn beroep in de regel beter kon vervullen dan een ander, moesten hem echter *als persoon* dezelfde eisen worden gesteld.

Aan de hand van de eigen ervaringen in dit onderzoek en de vergelijking hiervan met de waarderingen door de drie beoordelaars gegeven, kwamen wij tot de notering van enige werkwijzen en een aantal eigenschappen, die men bij een „geschikte" gezinsvoogd bij voorkeur zou wensen (zie hoofdstuk IV, p. 153/4). Wij herhalen deze hier niet, omdat geen vast recept te geven is voor de persoon en de werkwijze van een gezinsvoogd van wie in elk geval weer de vervulling van een andere rol verlangd wordt (in het ene geval kan een paedagoog, in het andere een politioneel optredende figuur de best passende zijn).

Recrutering van gezinsvoogden uit volks- en arbeidersklassen in de veronderstelling dat door *maatschappelijke* overeenstemming tussen gezinsvoogden en pupillen de beïnvloedingskansen groter zouden worden, bleek niet in alle gevallen tot de verwachte resultaten te leiden. Dit neemt niet weg, dat eenvoudige mensen zonder enige nadere ontwikkeling dan alleen lager onderwijs niet per se *on*geschikte gezinsvoogden bleken te zijn.

Uit het aantal mutaties onder de particuliere gezinsvoogden en de motieven, die hen deden bedanken, viel af te leiden, dat er aan de zijde van de gezinsvoogden zelf behoefte bestond aan zorgvuldiger selectie. Uit de mededelingen van de oud-pupillen bleek, dat betere selectie van gezinsvoogden *passend bij hun geval* verlangd werd (geen slappe figuur voor een jongen, die thuis reeds botste omdat hij een hekel had aan zijn slappe vader; een moederlijke figuur in een stiefmoedergeval etc.).

Het blijkt derhalve van belang te zijn:

1e. dat de wervende instantie nauwkeurig informeert naar de motieven, die een gezinsvoogd bewogen hebben zich te gaan interesseren voor

het uitoefenen van gezinsvoogdijwerk. (Ongelukkige jeugdervaringen, onbevredigdheid in eigen huwelijks- en gezinsleven, verlangen naar binding met kinderen zijn motieven, die met de grootste voorzichtigheid moeten worden aanvaard: sociaal gevoel en een zeker psychisch evenwicht zijn eerste vereisten);

2e. dat er een superviserende functionaris is, die voldoende psychologisch inzicht heeft om de persoonlijkheid van de gezinsvoogd te beoordelen en bij elk geval de meest passende figuur te zoeken.

9. Het werk van de gezinsvoogden.

Het werk van de gezinsvoogden laat zich onderscheiden naar de volgende facetten:

a. voorbereiding en entrée;
b. inwinning van informaties;
c. beïnvloeding van ouders en kinderen;
d. ontwikkeling van bepaalde activiteiten;
e. rapportering.

Wanneer wij deze facetten achtereenvolgens nagaan volgens de betekenis, die zij krachtens het onderzoek hebben gehad, komen wij tot de volgende conclusies:

a. Uit de interviews met de gezinsvoogden bleek, dat de voorbereiding in Amsterdam in de regel zeer vluchtig was geweest. Men had op het bureau van de kinderrechter het dossier even ingezien. Op het Groningse platteland kwam het zelden voor, dat een gezinsvoogd, alvorens hij zijn taak begon, kennis had genomen van een dossier.

De eerste entrée in de gezinnen bleek voor de meeste gezinsvoogden een moeilijk punt te zijn. Zij wisten hun houding niet altijd te vinden. Zij benutten de eerste ontmoeting niet om de ouders van de pupillen de betekenis van de gezinsvoogdij duidelijk te maken en verkeerden later voortdurend in moeilijkheden doordat dan bij geen van beide partijen voldoende duidelijkheid bestond over hun verhouding. Zij maakten er melding van dat zij hadden ondervonden, hoeveel afhangt van de wijze waarop het eerste contact verloopt en toonden behoefte aan leiding in deze.

b. Over het inwinnen van informaties waren de meningen verdeeld. Er waren gezinsvoogden, die tegenstanders waren van informaties bij buren, maar voorstanders van informaties bij werkgevers en school-

hoofden; er waren er, die het omgekeerde meenden. Het inwinnen van informaties op zichzelf zal niet zo zeer een punt van discussie behoeven uit te maken, als wel de wijze, waarop met de pupil en zijn ouders besproken wordt, dat er informaties worden ingewonnen. Ook op dit punt bestond behoefte aan voorlichting.

c. Beïnvloeding van ouders en kinderen bleek eerst plaats te kunnen hebben na doorbreking van de grootste weerstanden in het gezin als groep (o.a. van de weerstand tegen de dwangmatigheid van de wettelijke maatregel).

Regelmatig contact met pupil en ouders afzonderlijk bleek noodzakelijk te zijn om de onderlinge verhoudingen goed te leren kennen en het kind via het gezin te kunnen beïnvloeden. De gezinsvoogden bleken echter dikwijls misleid te zijn door de formulering van de uitspraak en daardoor niet aan beïnvloeding van het gezin als geheel toegekomen te zijn. Was het een „individuele" ondertoezichtstelling, dan viel het accent in hun werk dientengevolge automatisch te sterk op bemoeiing met het kind alléén. Was het een „gezinsgeval", dan waren de gezinsvoogden geneigd te menen, dat zij de ouders alléén behoefden te beïnvloeden en zich met de kinderen niet nader behoefden in te laten. Als nadere verklaring voor dit laatste gaven zij telkens op, dat er zich met die kinderen geen problemen hadden voorgedaan.

d. Activiteiten tezamen met de pupil bedreven (bv. handenarbeid) of voor de pupil georganiseerd (lidmaatschap van clubs e.d.) werden vaak meer vanuit de behoefte van de gezinsvoogd dan vanuit die van de pupil ondernomen: ter vermijding van te veel verbaal contact met de pupillen, nam men zijn toevlucht tot enige activiteiten. De voorlichting op dit gebied ging in de onderzochte periode veelal in de richting van het sturen naar verenigingen of clubs, die dikwijls te weinig uitlevingsmogelijkheden voor de pupillen inhielden.

Thans zou men direct denken aan de modernere mogelijkheden zoals door Pro Juventute te Amsterdam zo aardig tot ontwikkeling gebracht.

e. De rapportering van de particuliere gezinsvoogden was in de meeste gevallen onbeholpen en ondoelmatig. Zelden werd in de eerste rapporten beschreven van welk plan men was uitgegaan, welk doel men zich stelde, en was uit de volgende rapporten af te leiden of er veranderingen waren ontstaan en in hoever de gezinsvoogd deze had teweeggebracht. Over het werk, dat door de gezinsvoogden werd gedaan, werd in die jaren veel mondeling aan de kinderrechter gerapporteerd, waarvan

men evenwel slechts korte aantekeningen in de dossiers op het bureau van de Amsterdamse kinderrechter terugvond. Naarmate men in alle sociaal werk meer en meer doordrongen raakte van de noodzaak van goede rapportering, zouden ook aan de gezinsvoogden hogere eisen gesteld moeten worden. Om die reden hebben wij hieronder een aantal punten aangegeven, die de gezinsvoogden idealiter in hun rapporten tot richtsnoer zouden dienen te nemen.

In het *eerste rapport* geve men een beschrijving van de entrée in het gezin, de ontvangst, de wijze waarop de betekenis van de ondertoezichtstelling werd uitgelegd aan de betrokkenen en de reacties van laatstgenoemde op deze uiteenzetting.

In de *volgende* rapporten geve men een beschrijving van:

1e. de wijze, waarop men het contact onderhoudt (huisbezoek of ontvangst thuis, geregeld of ongeregeld, onverwachte bezoeken) met opgave van redenen;

2e. de plaats, die men bij het gezin en de pupil hoopt in te nemen, de rol, die men in werkelijkheid in het gezin reeds meent te vervullen en de middelen, die men aanwendt om zijn doel te bereiken;

3e. de weerstanden, die men heeft gevoeld of nog gevoelt en de middelen, die men aanwendt om deze te doorbreken;

4e. de individuele gedragsveranderingen of veranderingen in de onderlinge verhoudingen in het gezin;

5e. de problemen, die onopgelost blijven;

6e. de activiteiten, die men voor het kind organiseert of met hen bedrijft;

7e. de aandacht, die men aan school- en beroepsontwikkeling besteedt;

8e. de aandacht, aan sexuele voorlichting gegeven;

9e. opgave van wensen (financiële wensen, kleding, beddegoed, werkverschaffing, uit huis plaatsing van een kind e.d.);

10e. vermelding van het aantal besprekingen, dat men met een leidinggevende figuur over zijn geval heeft gehad en de eventuele conclusie van die bespreking.

In het *verlengings*rapport geve men een samenvatting van de veranderingen, die in de loop van het jaar in gezin en via deze bij de pupil zijn teweeggebracht, van de methode en middelen, die daarbij gebruikt zijn, van de weerstanden, die eventueel nog bestaan en van de mogelijkheden, die men het volgende jaar nog ziet voor verdere beïnvloeding.

Rapportering volgens zulk een schema zal echter niet te verwezenlijken zijn wanneer de gezinsvoogden zonder supervisie blijven.

10. Betere organisatie noodzakelijk.

Het voorgaande samenvattend zien wij, dat de oud-pupillen vrij aardig terecht zijn gekomen, doch dat de invloed van de gezinsvoogdij hierin nog weinig duidelijk is geworden. De oorzaak hiervan meenden wij enerzijds te vinden in de aard van de gevallen, die men voor ondertoezichtstelling in aanmerking liet komen, anderzijds in tekorten in de uitvoering van het gezinsvoogdijwerk.

Het politionele en justitiële apparaat was niet in staat de gevallen goed te selecteren; de supervisie van de gezinsvoogden was te weinig richtinggevend, terwijl hun techniek te weinig op de aard van de hun toegewezen gevallen was afgestemd.

Hoewel uiteraard in de afgelopen 20 jaren in dit opzicht reeds veel veranderd is, menen wij toch, dat eerst de instelling van de Jeugdraden nieuwe mogelijkheden opent om te voorzien in de leemte, die het verleden te zien gaf.

Een goed samenspel tussen kinderrechter en Jeugdraad kan immers leiden tot een betere selectie van de gevallen en een beperking van het aantal ondertoezichtstellingen.

Een nauwe samenwerking tussen kinderrechter, gezinsvoogdenverenigingen en jeugdraden zal voorts vereist zijn om de propagandistische en voorlichtende aspecten van het gezinsvoogdijwerk goed tot hun recht te doen komen.

De inschakeling van een aantal case-workers, die de supervisie van de gezinsvoogden ter hand nemen, kan de kinderrechter ontlasten van een teveel aan sociaal werk, dat hem in het verleden als paedagogisch leider van een grote en dikwijls zeer verspreide schare van gezinsvoogden werd opgedrongen.

Voor de leiding van de gezinsvoogden zal van het case-work intussen niet alles te verwachten zijn. Enerzijds zullen de case-workers nauw moeten kunnen samenwerken met psychiaters en psychologen, anderzijds zullen zij terdege moeten beseffen dat de doorsnee-gezinsvoogd geen case-work kan verrichten, maar paedagogische leiding geeft. Daarbij kan de case-worker hem leren veel weerstanden tegen beïnvloeding te ondervangen, al was het alleen maar door te grote bemoeizucht af te remmen.

11. Bezuiniging op grond van de huidige situatie.

Zolang het apparaat van de gezinsvoogden niet zodanig functionneert, dat afwijkende pupillen en kinderen uit slecht geïntegreerde gezinnen

niet doelmatig in houding en gedrag te beïnvloeden zijn, is het volgens de verkregen gegevens aan te bevelen het aantal onder toezicht gestelden beperkt te houden tot de normale en de tot meer homogene gezinnen behorende kinderen. De ervaring leert evenwel, dat juist het aantal van de genoemde afwijkenden zeer groot is en dat de kinderbeschermingsinstanties het niet met hun geweten kunnen overeenbrengen, indien zij tegenover gevallen, die niet voor ontzetting of ontheffing in aanmerking kunnen komen, passief moeten blijven. Om deze gezonde activiteit in de kinderbeschermingswereld te bevredigen, kan gedacht worden aan mogelijkheden, die door intensivering van het preventieve werk meerdere coördinatie met geneeskundige diensten, medisch opvoedkundige bureau's, bureau's voor levens- en gezinsmoeilijkheden e.d. te bereiken zijn.

12. Meer research.

Dit onderzoek is slechts een bescheiden poging geweest om tot meer inzicht te geraken in de vele problemen, waarvoor men zich in het kinderbeschermingswerk dagelijks gesteld ziet. Vergelijking met een contrôlegroep, onderzoek naar het effect van vastzettingen in opvoedingsinrichtingen, zijn wensen, die terstond uit deze studie voortvloeien. Zo zijn nog tal van punten waarover wij in onzekerheid verkeren en waarnaar meer research nodig zal zijn.

De gezinsvoogdijpupillen en degenen, die zich voor hen inzetten, vragen niet anders dan dat de krachten ten goede zo nuttig mogelijk worden aangewend.

SUPPLEMENT I

(LIJSTEN A, B, C EN D, BESPROKEN IN HOOFDSTUK II, PAG. 61.)

A. Anamnese pupil. (Bewerking van de dossier-gegevens)

1. *Algemene gegevens.*

naam
jongens/meisjes
al of niet enig kind
(vermelden of slechts 1 kind of meer kinderen uit hetzelfde gezin onder toezicht stonden)
woonbuurt, wijze van wonen
(vermelden, indien vóór de ondertoezichtstelling de woningtoestand anders was)
godsdienst

2. *Nadere beschrijving van het gezin.*

A. *Bijzonderheden over de gezinsleden.*

a) Vader van pupil
leeftijd
werk, beroep
bijzonderheden (invalide, ziekelijk, veel afwezig, werkloos, alcoholist, sexueel wangedrag, gevangenis, politiek)
karakter
belangstelling voor het gezin (houding t.o.v. vrouw en kinderen)

b) Moeder van pupil
leeftijd
uit werken?
bijzonderheden (zie boven)
karakter
soort moeder (gezellig, tobberig, gemakkelijk etc.)
samenleving van vader en moeder (wettig gehuwd, stief-, gescheiden)
plaats in het gezin (houding t.o.v. man en kinderen)

c) Kinderen (aantal, wettig, stief-, aan wie toegewezen in geval van echtscheiding)
leeftijden
bezigheden
bijzonderheden (ziekelijk, afwijkend, moeilijk etc.)
karakters
plaats van het bepaalde kind in dit geheel: rangnummer (oudste, jongste).
steeds in dit milieu geweest, of er een tijdlang uit verwijderd geweest?
herediteitsfactoren: t.b.c., epilepsie, achterlijkheid, geestesziekte, psychopathie etc.

B. *Bijzonderheden over het gezin als geheel.*

a) Type van het opvoedingsmilieu (verwaarloosd, week of slap, strak, modern, disharmonisch, slecht voorbeeld, normaal)

b) Economische en culturele achtergrond daarvan.

3. *Het onder toezicht gestelde kind.*

a. Type van het kind
   a) lich. ontw., bouw, gezondheid
   b) babytijd, kleutertijd, schooltijd, puberteit
   c) intelligentie
   d) neurotische trekken — normaal (ev. tics, stotteren, enuresis)
   e) psychopathisch
   f) karakter: verzetstype
      slap, willoos
      wispelturig, onevenwichtig
   g) opvallend verwend, verwaarloosd
   h) belangstelling en liefhebberijen
   i) gedrag thuis
      op straat
      op school
      op werk (wisselend, spijbelen?) (normaal, afwijkend, misdragend, crimineel?)

b. Wijze van reageren van opvoeders op het gedrag van dit bepaalde kind

c. Band tussen ouders en dit bepaalde kind
   (sterke binding/geen binding)
   voorkeur voor dit kind, of juist omgekeerd voorkeur voor bepaalde andere kinderen
   voorkeur van het kind voor vader of moeder
   sterk wisselende verhouding
   onverschillig
   afkerig
   gespannen
   met sterke affecten

4. *Aard van het wangedrag.*

5. *Het toezicht.*

1. Reden van instelling der gezinsvoogdij
   a. wie klager bij K.P. of P.J.
   b. wie diende request in (officiële klager)
   c. analyse van de situatie op moment van klachtindiening

2. Houding t.o.v. gezinsvoogd
   a. houding der ouders:
   willen gezinsvoogdij
   aanvaarden het
   onwil t.o.v. gezinsvoogdij
   willen meer
   (hebben de ouders al eerder gezinsvoogd gehad voor ouder kind bv., zijn ze gewend aan sociale bemoeiingen?)

beseffen de ouders wat de gezinsvoogdij t.o.v. henzelf betekent, beseffen ze dat de ondertoezichtstelling „laatste kans voor hen" is, of beseffen ze, dat ondertoezichtstelling beoogt observatie voor mogelijke ontheffing/ontzetting?)

b. houding van het kind

3. Reden opheffing der gezinsvoogdij

6. *Bijzonderheden gedurende het toezicht.*

(Gezinsvoogdrapporten, mededelingen en bezoeken aan het bureau van de kinderrechter; vastzettings-, observatierapporten betreffende de pupil; observatiemateriaal, verzameld door de gezinsvoogd; conflicten tussen gezinsvoogd en ouders of gezinsvoogd en pupil etc.

B. Vragenschema gezinsvoogd.

1. Naam pupil

2. Naam gezinsvoogd
adres
man/vrouw
leeftijd t.t.v. toezicht
sociaal milieu
godsdienst
gehuwd/ongehuwd
kinderen/geen kinderen
beroep
liefhebberijen

3. Hoe tot het gezinsvoogdijwerk gekomen?
Instelling t.o.v. dit werk (enthousiast, hobby, neutraal, moeilijk, vol critiek, idealistisch)

4. Lid van Pro Juventute, R.K. Vereniging voor gezinsvoogden, Ver.v.
Modern georiënteerden, geweest?
Wat als voordeel van het lidmaatschap ondervonden?
Voorlichting en steun gehad?

5. Aantal gezinsvoogdijgevallen

6. Ervaring op het gebied van maatschappelijk werk? Zo ja, welke?
Ervaring in case-work?

7. Voorkeur voor bepaald type gevallen?
Van kinderrechter steeds een bepaald type geval toegewezen gekregen?

8. Indien in meer dan 1 geval werkzaam geweest, beschrijving van de typen gevallen en eigen oordeel over al of geen samenwerking daarin (in het kort)
Is gezinsvoogd naar eigen mening succesvol geweest in het gezinsvoogdijwerk?

9. Het geval waarover gezinsvoogd zelf het liefst zou willen praten en dat hem zelf het meest zou interesseren om na te gaan. Waarom dit geval?

10. Optreden van gezinsvoogd in het algemeen, nl. of hij liefst organiserend werkt, regulerend als een sociale ingenieur of als kindervriend (affectief), als paedagoog en leidsman, politioneel, controlerend, liefdadig of patriarchaal.

11. Verslag van het bepaalde — binnen het onderzoek vallende — gezinsvoogdijgeval
(naar voren laten komen hoe de toestand bij de intrede van de gezinsvoogd was: crisis, aard der crisis?)
Welke doelstellingen stonden de gezinsvoogd bij het bepaalde geval voor ogen?

12. Gedragslijn in het bepaalde geval:
hoe was het eerste optreden? (aan pupillen uiteengezet wat de betekenis der gezinsvoogdij i.c. was, regels gesteld voor afspraken?)
Welke moeilijkheden ondervonden bij de introductie?
Welke informaties ingewonnen over het gezin, het kind, welke informatiemethode toegepast?
Regeling der bezoeken: pupil bij zich aan huis, of bij pupil op bezoek?
(indien bij gezinsvoogd aan huis, ontvangst in de familiekring?)
indien op huisbezoek, gesprek in de kring van het gezin of pupil apart genomen?)
Bezoeken aan het gezin volgens vaste afspraak of onverwachts?
Activiteit met pupil samen? (knutselen, tochten, bioscoopbezoek e.d.)
Stimulering van liefhebberijen? Van lidmaatschappen van clubs?
Bemoeiing met keuze van vrienden, verloofde?
Contact bevorderd met bepaalde personen en met anderen tegengegaan?
Contact bevorderd met andere onder toezicht staande pupillen?
Contact met school, betrekking?
Sexuele voorlichting gegeven?
Gesprekken over innerlijke moeilijkheden met het kind gevoerd? Dikwijls?
Materiële hulp gegeven?
Financieel beheer voor het kind gevoerd?
Hoe was het contact met de ouders van de pupil? En met de broers en zusters van pupil? Invloed van dit contact op pupil? (bv. jaloezie gekweekt bij de ouders op de verhouding gezinsvoogd—pupil, waardoor spanning tussen ouders en kind werd vergroot)
Voorkeur gevoeld voor een der ouders, voor een der andere kinderen, daarbij nadeel/voordeel/noodzaak gevoeld van andere gezinsvoogden in het gezin met het oog op de andere ouder, het andere kind? (in dit geval van een man/een vrouw?)
Aard van het contact met de ouders: gesprekken met elk afzonderlijk, bij hen thuis, bij gezinsvoogd aan huis?

13. Contact van gezinsvoogd met de kinderrechter: intensief/weinig contact? Aard van het contact (critiek, samenwerking, steun)? Maatregelen door kinderrechter bevorderd, op instigatie van gezinsvoogd, tegen zin van gezinsvoogd?

14. Administratie van het geval (al of geen aantekeningen van gesprekken, bezoeken, beslissingen gemaakt?)

15. Contact met andere gezinsvoogden gehad? Behoefte hieraan gevoeld? Behoefte aan leiding gevoeld?

16. Contact met andere instanties? (Medisch Opvoedk. Bureau, Cons. Bureau Alcoholisme, Dominee, Pastoor etc.) Specialisten ingeschakeld?

17. Psychologisch inzicht in het bepaalde geval en in eigen plaats in het gezin en t.o.v. pupil (positieve, negatieve lijnen: affecten, weerstand aan de zijde van kind/ouders t.o.v. gezinsvoogd gevoeld)

18. Lag het bepaalde geval gezinsvoogd? Lag het kind hem meer dan de ouders, of omgekeerd?

19. Contact gezinsvoogd—pupil: stabiel
in stijgende lijn
wisselend (in het begin goed, later minder of omgekeerd)

20. Duur van het toezicht
Reden voor jaarlijkse verlengingen
Reden voor opheffing

21. Contact voortgezet na opheffing der gezinsvoogdij?

22. Als het geval van andere gezinsvoogd werd overgenomen:
reden van overname
contact bij overname extra moeilijk? weerstanden bij gezinsvoogd, bij pupil of ouders?
bekend met vorige gezinsvoogd: critiek, respect?

23. Als in het geval aan het begin een *voorlopige gezinsvoogd* was benoemd, die deskundig was, was dat prettig, vergemakkelijkte dat het entrée of werkte het nadelig voor het verkrijgen van contact?

24. Als gezinsvoogd werd benoemd over meer dan één kind in hetzelfde gezin, was het contact met allen even gemakkelijk? Voorkeur voor jongens/meisjes/ bepaalde kinderen?
Als gezinsvoogdij over meer kinderen onder verschillende gezinsvoogden was verdeeld, was de onderlinge samenwerking dan vruchtbaar of juist botsingen veroorzakend?

25. Is u iets bekend over de verdere levensloop van uw pupil? Welke waren uw verwachtingen ten aanzien van uw pupil?

C. Interviewschema voor pupil zelf of zijn ouders.

1. Naam pupil
tegenwoordige leeftijd
sociaal milieu
godsdienst
gehuwd/ongehuwd/gescheiden/wed.
kinderen/geen kinderen

2. Beschrijving van de plaats van het interview en de omstandigheden waaronder het geschiedt
Wijze waarop gereageerd wordt
Belangstelling voor het onderzoek?
Optreden van oud-pupil,
eerste indruk
intelligentie (geheugen)

3. Reactie op het noemen van naam van kinderrechter en gezinsvoogd

4. Hoe zag oud-pupil de aanleiding tot de ondertoezichtstelling?

5. Hoe heeft hij rechtbankzitting in herinnering, hoe stond hij tegenover de aanwijzing van een gezinsvoogd, hoe was zijn eerste indruk van de betreffende gezinsvoogd, heeft die mening zich in de loop van het toezicht gewijzigd?

6. Hoe was het contact met de gezinsvoogd? Uiteenzetting ontvangen aan het begin over betekenis van gezinsvoogdij, met autoriteit van kinderrechter er achter? Angst voor maatregel van de kinderrechter gehad of hieraan nooit meer gedacht? Dreigde gezinsvoogd vaak met maatregelen? Daardoor het gevoel dikwijls iets te moeten verzwijgen?
Het gevoel gehad, dat er dikwijls naar hem werd geïnformeerd? Werd dit al of niet, tevoren of naderhand besproken?

7. Contact met kinderrechter:
alleen bij verlengingen of ook tussentijds (berispingen, vastzetting)
Hoe werd het contact met kinderrechter gevonden?

8. Wijze van het contact met gezinsvoogd: bij gezinsvoogd aan huis of omgekeerd gezinsvoogd bij pupil aan huis? Gesprekken onder vier ogen of in het bijzijn van familie? Voorkeur voor bepaalde wijze? Geregeld of ongeregeld contact? Duur der gesprekken? Manier van praten prettig/opdringerig/moraliserend/onbegrijpend/begrijpend?
Door gezinsvoogd gestimuleerd in bepaalde richting (zorg voor kleren, financiën, liefhebberijen, lidmaatschap clubs, kerk e.d.)?
Van blijvende waarde geweest?
Materiële hulp gehad/verwacht?
Sexuele voorlichting gehad (hoe?)/gewenst?
Kernpunt der moeilijkheden geraakt? (bv. bij moeilijkheden op school merkbare hulp en steun van de zijde van gezinsvoogd ondervonden, bij overgang van school naar werk dito?)

9. Hoe was gezinsvoogd in bemoeiing met pupil's verhouding tot zijn ouders, familie, verloofde, broers, zusters, vrienden en vriendinnen?
Van blijvende waarde geweest?
Hoe voelde pupil zich t.o.v. de niet onder toezicht gestelde broers en zusters?
Heeft gezinsvoogd hem bij moeilijkheden op dit punt weten op te vangen?

10. Had hij dit toezicht in de juiste periode van de moeilijkheden of had hij het liever in een andere tijd gehad of gedurende een langere periode?
Vond hij het toezicht overbodig? Een teleurstelling? Een ongelukkige periode in zijn leven? Schaamde hij zich er voor? Is het een goede tijd geweest?

11. Is het contact met gezinsvoogd na beëindiging der ondertoezichtstelling onofficieel voortgezet? Op eigen verzoek?

12. Zou hij gedurende het toezicht contact met andere onder toezicht gestelden gewenst hebben? (clubs, groepsdiscussies)

13. Oordeel over gezinsvoogd (gezinsvoogd—gezinsvriend)
Wist pupil iets van gezinsvoogds privéleven af?
Voorkeur voor ambtenaar of leek als gezinsvoogd? Voor man/vrouw? Als meer gezinsvoogden in het ene geval werkten, voorkeur voor een gezinsvoogd boven de ander, waarom?
Als meer gezinsvoogden in het ene gezin werkten (over andere kinderen), voorkeur voor andere gezinsvoogd, waarom?

14. Beschrijving van de persoon van gezinsvoogd door oud-pupil:
verhouding tot gezinsvoogd gevoeld als die tot:
autoriteit,
controleur,
leidsman,
beschermer,
vriend,
bestraffer (tegenover wie je steeds een schuldgevoel hebt),
liefdadige figuur (van wie je iets los kunt krijgen),
ambtenaar,
indringer en bemoei-al (die je zoveel mogelijk moet zien te vermijden),
een vader- of moederfiguur
(opm. in hoever gezinsvoogd met of zonder affect wordt beschreven)

15. Beschrijving van conflicten en botsingen met gezinsvoogd, soort van conflicten, wijze van oplossing

16. Was gezinsvoogd steeds bereikbaar in geval van acute moeilijkheden?
Dacht pupil in geval van moeilijkheden steeds het eerst aan een oplossing met behulp van gezinsvoogd?

17. Wensen t.a.v. gezinsvoogd gehad?

18. Bijzondere omstandigheden
a. vastzetting: hoe dan contact met gezinsvoogd? wrok? hulp na vastzetting, weg geëffend? of houding zelfde als men had tegenover gestichtspersoneel? indruk van vastzetting?

b. verwijdering van thuis (interne betrekking, pleeggezin e.d.)
hoe contact met gezinsvoogd en thuis? wrijvingen?
stiekem verboden contact onderhouden?
oordeel over pleeggezin, betrekking?

D. Interviewschema betreffende de verdere levensloop.

Inlichtingen van wie:

Indien niet van oud-pupil zelf, de verhouding, die er tussen deze persoon en oud-pupil bestaat, vermelden en een indruk geven van bereidwilligheid om inlichtingen te geven en de mate van betrouwbaarheid schatten.

I. Algemene gegevens
naam
leeftijd
beroep
gehuwd/niet gehuwd
kindertal
adres, woonbuurt
godsdienst

II. Bijzondere gegevens betreffende:

1. Economische toestand van nu vergeleken met die van vroeger:
   Aantonen al of geen vooruitgang in financiële, beroeps- en woningomstandigheden:

2. Sociale relaties (vrienden, clubs, omgang) bezien tegen de achtergrond van de culturele ontwikkeling door godsdienst (actief?), politieke invloed (actief?), wat opvoedings- en beschavingspeil betreft (veel gelezen?) eigen ontwikkeling? (soort ontspanning?)

3. Emotionele relaties: verloving, huwelijk
   a) als echtgenoot, als vader
   b) de verhouding tot zijn familie (bv. breken met familie door ruzie, uit elkaar vallen van familie door dood van bepaalde personen, contacten alleen met bepaalde broers en zusters of met alle broers en zusters, nauwe familieband of helemaal geen contacten

4. Werk en beroep
   A. a) verhouding van capaciteiten en werkgelegenheid, constant beroep en aanpassing aan werk
   wisseling
   vast werk, los werk
   werkloos
   zwarte handel, diefstal, verduistering, oplichting,
   onderbreking van werk te wijten aan:
   ziekte
   werkloosheid
   gevangenis

   b) invloed van familie op werk
   belangstelling van familie voor werk
   eerzucht van oud-pupil zelf of familie in het werk
   onverschillig

   c) invloed van werkcondities op humeur van oud-pupil

   d) verhouding van oud-pupil tot superieuren

   B. Werk in oorlogstijd
   voor Wehrmacht gewerkt
   in buitenland gewerkt
   illegaal gewerkt
   N.S.B.-er

   C. In militaire dienst geweest?

5. Gezondheid
   physiek
   psychisch (indien inzinkingen gehad, wanneer?)

6. Contact met sociale instanties nodig gehad voor hulp:
   Gem. Dienst voor Sociale Zaken
   Kinderpolitie
   Voogdijraad
   Pro Juventute

7. Voorkomend in strafregister, bij rijksidentificatiedienst of politie

BEOORDELINGSSCHEMA

(BESPROKEN IN HOOFDSTUK VIII, PAG. 265.)

Vragenlijst Gezinsvoogdij-onderzoek voorgelegd aan 3 beoordelaars.

Vragen beantwoorden *tijdens* (niet ná) bewerking stukken.

I. Beantw. *na* lezing voorgeschiedenis *tot benoeming gezinsvoogd* (vóórdat de gezinsvoogdenrapporten gelezen zijn):
Leende dit geval zich voor gezinsvoogdij?

1. zeer goed
2. goed
3. onduidelijk
4. beter andere maatregel
5. beter geen maatregel

II. Beantw. *na lezing verloop toezicht* (tot katamnese)
Zijn er aanwijzingen, dat de gezinsvoogdij tijdens de duur van het toezicht verandering in de houding der ouders (opvoeders) heeft gebracht?

1. duidelijk positief
2. onduidelijk positief
3. geen
4. negatief
5. weet het niet

III. (als II)
Zijn er aanwijzingen, dat de gezinsvoogdij tijdens de duur van het toezicht veranderingen in de houding der pupil heeft gebracht? (zie VIII voor totaal).

	t.o.v. gezin	school	werk	vrije tijd	totaal
duidelijk positief	1	6	11	16	21
onduidelijk positief	2	7	12	17	22
geen	3	8	13	18	23
negatief	4	9	14	19	24
weet het niet	5	10	15	20	25

IV. (als II en III)
Is de prognose bij het beëindigen van de gezinsvoogdij:

1. gunstig
2. twijfelachtig
3. ongunstig
4. weet het niet

V. Na lezing interview gezinsvoogd:

	V 1 1e gezinsvoogd	V 2 2e gezinsvoogd	V 3 3e gezinsvoogd
zeer geschikt	1	1	
geschikt	2	2	
dubieus	3	3	
ongeschikt	4	4	
zeer ongeschikt	5	5	
weet het niet	6	6	
onbekend	7	7	

Mede aan de hand van alle latere gegevens te beantwoorden:

VI. Type gezin:

1. verwaarloosd
2. week of slap
3. strak
4. disharmonisch
5. normaal
6. niet in te delen
7. onbekend

VII. Type kind:

1. normaal
2. verwend
3. verwaarloosd
4. verzettype
5. slapjanus
6. innerlijke moeilijkheden
7. psychopaath
8. psychotisch
9. niet in te delen
10. onbekend
11. debiel

VIII. Na lezing katamnese (indien niet gedifferentieerd kan worden alléén totaal invullen)
Is het gezin (opvoedingsmilieu) vanaf het beëindigen der gezinsvoogdij gezien vanuit de toen bestaande toestand:

	totaal	tot '40	'40—'45	'46—'48
vooruit gegaan	1	6	11	16
stabiel gebleven	2	7	12	17
achteruit gegaan	3	8	13	18
weet het niet	4	9	14	19
onbekend	5	10	15	20

IX. Is de pupil in zijn beroepsontwikkeling sinds eind gezinsvoogdij:

	totaal	tot '40	'40—'45	'46—'48
vooruit gegaan	1	6	11	16
stabiel gebleven	2	7	12	17
afgezakt	3	8	13	18
weet het niet	4	9	14	19
onbekend	5	10	15	20

X. Is de verhouding van de pupil tot zijn gezin (opvoedingsmilieu) sinds eind gezinsvoogdij:

	totaal	tot '40	'40—'45	'46—'48
vooruit gegaan	1	6	11	16
stabiel gebleven	2	7	12	17
afgezakt	3	8	13	18
weet het niet	4	9	14	19
onbekend	5	10	15	20

XI. Is de pupil in eigen huwelijk (leven in gezinsverband):

	totaal	tot '40	'40—'45	'46—'48
geslaagd	1	7	13	19
dubieus	2	8	14	20
mislukt	3	9	15	21
weet het niet	4	10	16	22
geen huwelijk	5	11	17	23
onbekend	6	12	18	24

XII. Is de pupil als ouder:

	totaal	tot '40	'40—'45	'46—'48
geslaagd	1			
dubieus	2			
mislukt	3			
weet het niet	4			
geen kinderen	5			
onbekend	6			

XIII. Is het maatschappelijk gedrag (sexualiteit, drankgebruik, politiek, overtredingen, misdrijven) sinds einde gezinsvoogdij:
(rekening houdende met de herkomst)

	totaal	tot '40	'40—'45	'46—'48
goed				
acceptabel				
dubieus				
slecht				
weet het niet				
onbekend				

XIV. Was de techniek van de gezinsvoogd die van:

	1e gezinsvoogd	2e gezinsvoogd	3e gezinsvoogd
sociale ingenieur			
kindervriend (affectief)			
paedagoog en leidsman			
politioneel			
liefdadig			
patriarchaal			
geen techniek			
zendeling			
weet het niet			
onbekend			

BESCHRIJVING VAN ENIGE GEZINSVOOGDEN.

Hieronder volgt een beschrijving van een aantal gezinsvoogden aan de hand van de op p. 153 gegeven aanwijzingen met het oog op de keuze der personen, die als gezinsvoogd te prefereren zijn.

Met deze beschrijvingen zijn de gegeven aanwijzingen punt voor punt, zoals aldaar vermeld, geaccentueerd, terwijl zoveel mogelijk getracht is de tegenstelling tot uitdrukking te brengen tussen de gezinsvoogden, die al of niet de gewenste kwaliteiten bezaten.

De aanpassingskwestie (punt 1) was het duidelijkst te demonstreren aan twee plattelandsgezinsvoogden:

A, zelf dorpeling, houdt van de dorpelingen en hun levensstijl, is goed aangepast; B daarentegen, afkomstig uit de stad, moet zichzelf voortdurend forceren het in het dorp prettig te vinden en heeft moeite met de aanpassing.

A. Gezinsvoogd was, evenals zijn vrouw, geboren in het dorp waar hij nu als schoolhoofd werkzaam was. Hij voelde zich een echte dorpeling. Hij bleef ook sinds hij met pensioen was, in het dorp wonen. Op gezette tijden echter moest hij iets anders zien en buitenlandse reizen maken. Gezinsvoogd hield erg van zijn werk en zijn school. Hij beschreef zichzelf als „een vader" voor „zijn kinderen", die hij in de vele jaren dat hij „meester" was trachtte „op te voeden", „nette manieren te leren", tot „zelfwerkzaamheid te stimuleren" en „in het leven vooruit te helpen". Hij gevoelde zich verantwoordelijk voor de persoonlijkheidsvorming van de dorpskinderen. In het dorp, dat communistisch is, was geen predikant. „Zijn dorpsjeugd" werd door collega's uit niet-communistische dorpen gewoonlijk als onhandelbaar beschouwd. Men begreep nooit dat hij, evenmin communist, er aardigheid in had om aan die school te blijven. Gezinsvoogd echter had de ontwikkeling van „zijn dorpelingen" zelf zo sterk mee beleefd en hij begreep hen zo goed, dat hij de functie, die hij had, als „zijn plaats" zag; hij zelf voelde nooit de behoefte, die te verlaten. Hij schoot goed op met de andere leerkrachten en had plezier in zijn werk. Nog regelmatig komen oud-leerlingen hem bezoeken om te vertellen hoe het hun verder is gegaan.

Hij werd gezinsvoogd nadat twee van zijn leerlingen bij de schoenmaker, een gebrekkige man, wie veel jongens na schooltijd in de werkplaats wat hielpen, een gulden hadden weggenomen. Hoewel hij er zelf tegen was geweest dat de veldwachter er „een zaak" van had gemaakt, accepteerde hij de benoeming als gezinsvoogd wel. Het liefst had hij er niets verder aan gedaan dan hij al als „meester" had gedaan.

(Hij had de jongens na het gebeurde reeds ernstig toegesproken en wist, dat zij iets dergelijks niet zouden herhalen.)

Doch hij besefte, dat hij de gezinsvoogdij anders niet had moeten aannemen. Hij liet beide jongens daarom elke Vrijdag om 4 uur bij zich komen om hun te vragen of zij goed hadden opgepast. Ook bezocht hij de ouders nu en dan. Deze mensen aanvaardden het toezicht, omdat zij zelf „oppassend" waren en graag wilden, dat hun kinderen dat ook verder zouden zijn.

De ene oud-pupil, die geïnterviewd werd, deelde mede, dat hij het toezicht „geweldig" vond. Hij zei: „anders was het vast fout met me gegaan, want ik was erg baldadig en altijd op roof uit. Ik was op dat punt de ergste thuis. De diefstal bij de schoenmaker was eigenlijk alleen door die vriend van mij gepleegd. Die jongen was gemeen. Maar ik profiteerde er van. Ik was erg zwak op dat punt. Ik heb aan meester A te danken, dat er nog iets van me gegroeid is. Meester wilde, dat ik een vak ging leren. Hij bood mij nog een fiets aan, zodat ik naar de stad kon gaan en hij wilde mij boeken geven, maar ik nam het niet aan. Ik moest gaan verdienen en wilde dat zelf toen ook het liefst. Nu heb ik er spijt van. Ik wens het nu vaak, dat ik nog maar op school was. Meester A was mijn liefste meester".

B. Gezinsvoogdes was de vrouw van een plattelandsnotaris, moeder van volwassen dochters. Zij bleek zeer emotioneel te zijn: zij was geheel „uit haar doen" toen de interviewer een uur vroeger kwam dan afgesproken was; even later echter bijzonder hartelijk en gastvrij en uiterst mededeelzaam, vervolgens bijna in tranen over „het heerlijke van het buitenleven, omdat je zo dicht bij God staat" en hevig aangedaan als ze zegt, dat ze maar niet begrijpt, „dat God haar, gebrekkige kracht, al die jaren heeft willen gebruiken en haar steeds zegen heeft willen geven op al haar werk". Ze beschrijft hoe zeer ze altijd heeft genoten van het Zondagsschoolwerk en het werk met de vrouwenvereniging, dat ze nu al jaren doet, — sinds haar 18e jaar —. Maar haar tekorten voelde ze sterk.

Gezinsvoogdes bracht haar jeugd door in een stad in het midden van het land. Hoewel zij zelf met nadruk verklaarde zich dadelijk thuis gevoeld te hebben op het Groningse platteland, werd de indruk verkregen, dat zij zich nog steeds identificeerde met de immigranten in plaats van met de dorpelingen. Haar oordeel over de bevolking in het Oosten van de provincie Groningen was nl.: „zeer moeilijk soort mensen, velen achterlijk, velen gedegenereerd. Deze bevolking heeft de neiging niet te willen onderdoen voor anderen (zoals „importmensen", die er bv. een kleine industrie begonnen); doordat ze evenwel toch minder is, wordt ze agressief. Het zijn mensen zonder beschaving, ze zijn uiterst onbetrouwbaar." Gezinsvoogdes vertelt van haar ervaringen in de vrouwenvereniging: „de prettige elementen daarin waren zonder uitzondering mensen van elders, de vrouw van de smid bv., afkomstig uit het Noorden van Groningen, de vrouw van de veldwachter uit Friesland etc.". Gezinsvoogdes en haar man zijn één in hun beoordeling van de dorpelingen. Typerend voor beider houding is, dat zij het telkens hebben over de „zondige" jeugd aldaar, maar geen voorbeelden durven te noemen.

Gezinsvoogdes had zich, toen zij op de vrouwenvereniging van een der moeders (een echte dorpeling) hoorde, dat haar dochter van 16 jaar een miskraam had gehad, onmiddellijk er voor ingespannen om contact met dit meisje te krijgen. De notaris en zij hebben ernstig met haar gesproken, maar toen haar gedrag niet veranderde, de veldwachter gewaarschuwd er verder werk van te maken. Zo werd het meisje gezinsvoogdijpupil.

Gezinsvoogdes heeft slechts dit ene geval gehad. Zij nam het meisje als dienstbode bij zich in betrekking en liet haar door de veldwachter controleren als zij haar vrije avonden had. Zo had zij het meisje „geheel onder contrôle" en het is h.i. „prachtig terecht gekomen!" Gezinsvoogdes vertelt niet, dat zij destijds een paar maal aan de kinderrechter schreef, dat zij niet langer met haar pupil kon werken, omdat ze er „op van de zenuwen" van werd!

De oud-pupil, die zich er nog steeds voor schaamt dat zij onder toezicht heeft gestaan en het gevoel heeft, dat iedereen haar in het dorp nog voor „slecht" houdt, zei, dat zij hoopte dat géén ander meisje, dat in dergelijke ellendige omstandigheden zou opgroeien als zij destijds, ooit hetzelfde zou overkomen.

Mevrouw ...., haar gezinsvoogdes, bij wie ze in betrekking „moest", was erg streng. Ze verdiende er heel weinig en moest er veel te hard werken, zó dat ze, toen ze eindelijk ging trouwen om „er onder uit" te komen, 1½ jaar overspannen is geweest. „Ik kon niet weg uit die betrekking, ik kon ook niet om meer loon vragen, ik had immers niets te vertellen." „Mevrouw liet altijd het oor hangen naar de kwaadsprekerij van mijn moeder. Ze geloofde mijn moeder, mij nooit. Een keer, toen ik in verzet was, haalde mevrouw dadelijk de veldwachter er bij. Het was een vreselijke tijd."

(2) C en D blijken door hun volkomen tegengestelde jeugdervaringen (punt 2) opvallend sterk te verschillen in hun gezinsvoogdijwerk: C, die een evenwichtige jeugd had gehad, had daardoor een gezonde, reële ondergrond meegekregen; D daarentegen was iemand, die in haar jeugd telkens hevige emoties te verwerken had gekregen en in een omgeving was opgegroeid, die geen enkel houvast bood.

C. Gezinsvoogdes was een weduwe met vier volwassen kinderen. Haar man was bij het onderwijs. Zij woonde eerst op een dorp. Toen zij naar Amsterdam verhuisde, kende zij daar niemand, maar door allerlei toevalligheden werd zij in de buurt spoedig een soort middelpunt. Een van die toevalligheden was een brand bij buren. Zij wist dat in het brandende perceel een oude man woonde, die niet uit zijn kamer was gekomen en zij begaf zich er in en overreedde die man snel zijn huis te verlaten. Hij was nl. zo gehecht aan zijn huis, dat hij door de andere bewoners er niet uit te krijgen was geweest. Zij nam hem daarna bij zich in huis op. Zo leerde zij „de buurt" en „de buurt" haar kennen en van toen af kwamen er telkens mensen bij haar, als ze raad nodig hadden.

Gezinsvoogdes, die zichzelf „een soort dominee" noemde, beschreef haar eigen jeugd als volgt:

Zij woonde op een dorp. In het gezin, waartoe zij behoorde, heerste een prettige sfeer. Er bestond een hechte familieband. Haar grootvader was er predikant, een oom deed gevangenisbezoek. Zij hoorde thuis altijd veel over sociaal werk en wist van jongsaf dat zij dat ook wilde gaan doen. Op het dorp deed zij reeds op jonge leeftijd clubwerk. Kerstmis was de heerlijkste tijd: zij genoot er van pakken te maken voor arme mensen en die rond te delen.

Tot gezinsvoogdijwerk kwam zij door een kennis, met wie zij in Amsterdam samen in een bestuur zat: „Eerst ging ik een paar keer met haar mee naar bijeenkomsten van Pro Juventute en toen ik er wat meer van wist, gaf ik me op voor het gezinsvoogdijwerk". „Ik kon het erg goed vinden met mijn pupillen." „Je moet nu eenmaal begrijpen, dat die volksmensen in een andere taal denken dan wij. Je moet hen niet altijd met zachte woorden, met medelijden of dweperigheid aanpakken, maar af en toe met de vuist op tafel kunnen slaan en een stevig woord durven gebruiken." „Ik zelf hield een geval nooit, als ik merkte, dat ik er niets aan kon doen. Dan kwam ik er eerlijk voor uit, dat ik daar niet geschikt voor was. Maar ik had op Pro Juventutebijeenkomsten altijd het gevoel, dat ik „anders" dacht en werkte dan al die gezinsvoogden, die zo gauw een oordeel over hun „gevallen" klaar hadden; ik ging er daarom op het laatst niet meer heen." Met de kinderrechter werkte ik echter prettig samen; het gezinsvoogdijwerk heb ik daardoor met plezier gedaan. (Zij is er om haar hoge leeftijd mee opgehouden.)

Indertijd had zij het liefst „meisjes op de moeilijke leeftijd". Met haar eigen

dochters had ze op die leeftijd nl. veel gepraat. Ze leidde de gesprekken opzettelijk naar sexuele onderwerpen en als zo'n meisje toehapte en belangstelling toonde, besprak zij alles met haar en gaf haar behoorlijke voorlichting. „Die meisjes waren immers op straat op ruwe manier wijs gemaakt en wisten eigenlijk niets." Gezinsvoogdes vond het prettigste van het gezinsvoogdijwerk om met zulke meisjes, als er wat bij zat, geregeld contact te houden. Maar zij vond het dan altijd moeilijk zo'n geval later los te laten.

Het totale aantal gezinsvoogdijgevallen, door haar bewerkt, was 10.

Een harer gevallen betrof kinderen, wier ouders wegens het plegen van abortus in de gevangenis kwamen. Zodoende kreeg gezinsvoogdes bij haar gevangenenbezoek contact met de moeder. Deze gaf thans het volgende oordeel over deze gezinsvoogdes: „Mevr. .... was een schat van een mens, maar gezinsvoogdij was volkomen overbodig, je moet toch zelf je weg zoeken".

D. Gezinsvoogdes, moeder van twee zoons van 14 en 12 jaar, was getrouwd met een winkelier. Haar gezin was het type van een goed kerkelijk gezin. Door een predikant werd zij in het gezinsvoogdijwerk gehaald. Met schroom liet zij zich overhalen. Zij had nl. zelf onder gezinsvoogdij gestaan.

Zij was de oudste in een „vreselijk ontwricht gezin": haar vader was aan de drank geweest, haar moeder was slap en lui. Haar ouders werden tenslotte ontheven uit de ouderlijke macht. Op haar 15e jaar liep zij van huis weg met een ontzettende angst voor alles wat „met haar huis" te maken had. Die angst had zij bij zich in al haar betrekkingen. Als er gebeld werd, durfde zij haast niet open te doen uit angst, dat haar familie er zou staan om haar terug te halen. Het feit, dat zij een gezinsvoogdes had, die bij haar mevrouw naar haar kwam informeren, drukte haar zwaar. Op haar 18e jaar verliet zij haar betrekking, omdat zij „de liefdadige houding" van haar mevrouw en haar gezinsvoogdes niet langer kon verdragen. Zij wilde helemaal zelfstandig worden en met niemand iets meer te maken hebben, die van haar milieu afwist. Twee maanden hield zij het toen uit in een groot pension, maar de onrechtvaardigheden, die zich daar afspeelden, waren een reden voor haar om weer weg te gaan. Natuurlijk moest zij haar gezinsvoogdes gaan vertellen, dat zij ontslag had genomen. Deze zei toen nijdig: „nu trek ik mijn handen van je af". „Die gezinsvoogdes was zo'n rijke dame, die haar verveling trachtte kwijt te raken door het doen van liefdadigheid!" „Zodra iets moeilijk werd, trok ze haar handen er van af!"

Daar zij hulp nodig had om verder te komen, ging zij naar een vriendin, die haar meenam naar zekere „oom Piet", een meneer, die haar onmiddellijk aan onderdak en werk wist te helpen. Zo kwam zij op een fabriek terecht en vandaar later op een andere fabriek. Van toen af ging alles vlot vooruit. Zij werd hoofdjuffrouw van haar afdeling en werd later uitgezonden naar het buitenland, waar zij haar werkmethode op een nieuwe fabriek aan anderen moest leren. Zij leerde daar haar man, ook een uitgezonden Hollander, kennen, en samen hebben zij hun tegenwoordige leven opgebouwd: een aardig huis, veel boeken, muziek en een goed gezinsleven.

In de tijd, dat zij zelf gezinsvoogdijwerk deed, dreigde zij zenuwpatiënte te worden, doordat zij toen (zij was toen 30 jaar oud) nog in 't geheel niet verwerkt had, wat zij in haar jeugd had doorgemaakt. „Diezelfde angsten, die ik had gehad voor contact met mijn eigen milieu, kwamen terug. In de moeder van mijn pupil zag ik mijn eigen moeder terug: onbenullig en slap, altijd er op uit anderen te bedriegen. Die moeder bedierf alles wat ik begon. Ik was nl. begonnen om het meisje uit het gezin zoveel mogelijk bij mij thuis te laten komen en probeerde haar een huishoudschoolopleiding te geven, omdat ik zelf gemerkt had wat een opleiding waard was. Maar die moeder werkte stelselmatig tegen. Als ik op huisbezoek ging, kende ik de situaties door en door. Ik wist, omdat het zo bij mij thuis gebeurde, dat van te

voren alle rommel was weggestopt en dat schijnheilige praatjes werden verkocht. Het goede ligt dat soort mensen zo dicht op de tong! Alles wat ze tegen me zeiden, hield ik voor gelogen".

Gezinsvoogdes voelde, dat zij emotioneel te nauw betrokken was bij dit alles. Uit zelfbehoud bedankte ze dan ook al na het eerste geval.

In dit ene geval waren de ouders zeer tegen gezinsvoogdij gekant geweest. Zij luchtten al hun ergernis er over, echter alléén in een felle, afbrekende critiek op de voorlopige gezinsvoogd, een ambtenaar voor de kinderwetten, die het voor eeuwig bij hen bedorven had. De officiële gezinsvoogdes, mevrouw D..., die daarna kwam (zij wisten haar naam nog precies) was „een aardige vrouw", „de kinderen gingen elke week naar haar toe; ze kwam ook wel eens bij ons; van haar hebben we geen last gehad".

E en F zijn mensen, die beiden op een gegeven ogenblik sociale belangstelling bij zichzelf voelden opkomen. Bij E ontwikkelde zich deze belangstelling echter reeds in zijn jeugd en groeide zodanig met hem mee, dat deze deel van zijn gehele gevoelsleven werd. Bij F daarentegen ontstond deze eerst later uit een plotselinge impuls, voortgesproten uit een reeks schuldgevoelens, die hij wenste te ontladen.

E. Gezinsvoogd is een godsdienstig man, gehuwd, thans vader van een jong student. Zelf heeft hij niet gestudeerd. Hij is zakenman en gestadig opgeklommen. Hij was uit een groot gezin met veel jongens. Zijn vader werkte bij de haven. Daarom woonden zij in 't havenkwartier tussen de typische havenbevolking. Als jongen ging hij dus automatisch om met „die echte Amsterdamse straatjongens uit die buurten". Hij besefte al heel vroeg hoe men „als jongen uit een ander milieu" invloed kon uitoefenen op zulke jongens. „Als je maar voet bij stuk hield; je werd eerst altijd uitgelachen als je iets anders wilde. Mijn moeder zei echter altijd: „volhouden maar, jongen"; en zo kreeg ik hen soms mee naar clubs e.d. in plaats van naar schepen om te klimmen en te gappen".

„Als vader heb ik mijn zoon al vroeg de betekenis van het verschil in milieu, waarin men „toevallig" opgroeit, bijgebracht. Als hij ontevreden thuis kwam, omdat een dokterszoontje iets had wat hij niet kreeg, nam ik hem mee op een wandeling door Kattenburg, langs de havens etc. en dan was zijn ontevredenheid over, als we thuiskwamen".

Gezinsvoogd beschreef zo hoe hij van jongsaf een sterk verantwoordelijkheidsbesef voor zijn medemensen had meegekregen en daarom ook, behalve kerkelijk gezinszorgwerk, altijd één gezinsvoogdijgeval naast zijn werk er bij deed. Men wilde hem altijd méér gevallen geven en hem overhalen deze te accepteren door te zeggen: „je hoeft er toch maar „even" langs te lopen". Doch dat was nu juist iets, wat hem erg tegen de borst stuitte. Hij heeft dan ook nooit begrepen hoe iemand een goed gezinsvoogd kan zijn in méér dan 1 geval, omdat hij zelf al zijn vrije tijd nodig had voor zijn ene geval.

De ene oud-pupil uit de jaren van het onderzoek, die 1 jaar onder toezicht van deze gezinsvoogd stond, vertelde het volgende: „Meneer E... had 't niet gemakkelijk met me, want ik moest in het begin niets van die gezinsvoogdij hebben. Ik vond het verschrikkelijk en dacht bij mijn eigen: nou goed, eenmaal per week zal ik er dan heen gaan en als hij bij ons thuis komt, zal ik zorgen, dat ik dicht bij de achterdeur sta, om hem door de tuin te piepen. Ik hoopte dan, dat ik zo min mogelijk met die man te doen zou hebben en zo gauw mogelijk van hem af zou zijn".

Maar ondanks mijn voornemen om stug te zijn, beviel het me al dadelijk, dat ik bij hem in de familiekring kwam. Moeder de vrouw zat er te naaien, zijn zoon te

lezen en ik zat met meneer te dammen of meneer had iets leuks beleefd of gelezen en vertelde daarover — en dan mocht ik ook eens iets vertellen. Al gauw merkte ik, dat ik het fijn vond om naar meneer E... toe te gaan. Ik had thuis ook immers niets, geen moeder meer en een vader, die zich niets van me aantrok. Op het laatst ging ik er wel driemaal per week heen. Meneer E... was een soort tweede vader voor me. Ik kon alles met hem bepraten. Ik had bij hem het gevoel: hij is een vriend, hij staat naast me. Ik piekerde bv. vaak over wat ik gedaan had. Maar dan zei meneer E...: jongen, dat is geweest, wij beginnen immers samen opnieuw, ik help je en zo kreeg ik langzamerhand weer vertrouwen in mezelf. Dank zij meneer E... ben ik ook van dat marktkoopmansvak van mijn vader afgekomen. Hij zei: je moet werk hebben, waarbij je met gezonde andere jongens omgaat, dat is goed voor jou. Zo ben ik voor bankwerker gaan leren en dat ben ik nu nog".

F. Gezinsvoogd is werkzaam in een textielbedrijf, waar hij een hoge functie bekleedt. Hij heeft geen godsdienst. Zijn huwelijksleven is zeer ongelukkig geweest en geëindigd in een scheiding. Hij heeft geen kinderen.

In de tijd, dat hij gezinsvoogdijwerk deed, was hij nog getrouwd. Hij vertelt enigszins verlegen, hoe hij tot dat werk kwam: „ik ging in die tijd véél uit, deed in mijn vrije tijd alléén wat ik prettig vond: borrelen, bridgen, paardrijden. Bij kennissen, die sociaal werk deden, voelde ik mij ineens erg beschaamd dat ik niets voor andere mensen deed. Langzamerhand nam die wroeging toe en ik begon tegen mijzelf te zeggen: „ja, ze hebben gelijk, je moet in dit leven toch iets voor je medemensen doen, je moet dat als je plicht voelen". Hij veroverde zichzelf aldus een soort idealisme, onder invloed waarvan hij zich als gezinsvoogd bij Pro Juventute opgaf. „Maar ik kwam zelf helemaal niet uit een sociaal voelend milieu. Ik was één van vijf kinderen. Wij werden allen altijd erg verwend. Wij kregen alles wat wij leuk vonden, maar een band was er niet en belangstelling voor elkaar had je ook niet. Dat gezinsvoogdijwerk lag mij dan ook helemaal niet. Ik trachtte het vol te houden, maar met steeds grotere tegenzin ging ik die gezinnen bezoeken. Medewerking van de politie kreeg ik nooit, steun bij Pro Juventute vond ik niet. Met verbittering en teleurstelling bedankte ik tenslotte — maar ik had toen ook geen tijd meer, omdat ik als reserve-officier onder dienst moest."

Gezinsvoogd heeft zes gezinsvoogdijgevallen gehad. In één geval, dat bijzonder moeilijk was en waaraan reeds twee andere gezinsvoogden tevergeefs hun krachten gegeven hadden, konden de moeder en de dochters zich de heer F in het geheel niet meer herinneren.

G en H zijn contrasten wat gevoelsontwikkeling betreft: G is soepel, ruim denkend en zeer artistiek; H strak, geremd en bekrompen.

I en J contrasten wat haar aard betreft: I een en al hartelijk gevoelsmens en impulsief; J meer intellectueel en bedachtzaam.

G. Deze gezinsvoogdes was, toen zij met het gezinsvoogdijwerk begon, weduwe. Zij kwam uit een kunstzinnig, intellectueel milieu, had zelf artistieke talenten. Zij was levenslustig van aard. Via een kennis, die sociaal werk deed, werd zij overgehaald gezinsvoogdes te worden over een meisje, dat gedérailleerd was nadat zij in de cabaretwereld was terecht gekomen. Hoewel gezinsvoogdes nooit in de sfeer van het sociale werk geleefd had, wist zij zich door haar ruime belangstelling op elk gebied spoedig in haar taak als gezinsvoogdes, die zij op de haar eigen artistieke wijze opvatte, in te leven. In de loop der jaren kreeg zij 18 pupillen toegewezen. Zij vertelde: „op eigen intuïtie ging ik steeds aan het werk". „Het ging er bij „mijn meisjes" meestal om haar door enige moeilijke, wankele jaren heen te helpen en haar — al werd de oplossing als in een ouderwetse roman altijd wel in een huwelijk met een geschikte man gevonden — een gevoel van eigenwaarde te

geven. Dat was het, waartoe h.i. de gezinsvoogdij kon bijdragen. Het was niet altijd gemakkelijk om de meisjes te helpen. Dat lag aan de enorme bekrompenheid der ouders. Gezinsvoogdes ging er fel tegen in, als zulke ouders bv. om poeierdoos en make-up in hun dochters zondige wezens zagen en hen op die wijze zelf van zich vervreemdden. Door de kunstmatige verfraaiingsmiddelen en opschik als iets gewoons en van deze tijd te beschouwen kreeg ik gedaan, dat de meisjes er een bescheidener en minder opvallend gebruik van maakten. Zij gingen zichzelf als gewone, aardige meisjes beschouwen en voelden zich daardoor ook meer verplicht bepaalde eisen aan zichzelf te stellen. Zij, noch ik, beschouwden daarbij een jonge man als de baarlijke duivel. Zij vertelden mij over hun omgang en velen kwamen uit eigen beweging hun vriend aan mij voorstellen."

Gezinsvoogdes identificeerde zich sterk met de meisjes en de romantische artistieke kant van het leven, met een open oog voor de realiteit. Deel van die realiteit waren de bekrompen ouders, met wie zij meestal in conflict was. Gezinsvoogdes gaf volmondig toe, dat zij het prettigst werkte in al die gevallen, waarin zij de meisjes los van hun eigen milieu kreeg om hen dan verder te helpen.

Twee harer pupillen werden geïnterviewd. De ene, die van het begin af zelf positief ten opzichte van de gezinsvoogdij en 3½ jaar onder toezicht stond, waardeerde haar gezinsvoogdes zeer, zonder in sentimentele verering of enige subjectieve emotionele beoordeling te vervallen. Zij deelde slechts mee: „ik trof het geweldig met zo'n gezinsvoogdes, niet alleen om haar persoon, maar ook omdat ze mij zo reusachtig heeft verder geholpen in mijn studie en zorgde, dat ik de beste opleiding kreeg".

De andere pupil, die zeer fel gekant was tegen de gezinsvoogdij, had eerst een andere gezinsvoogdes, met wie zij voortdurend in botsing was. Als ik met haar over de gezinsvoogdij spreek, herinnert zij zich de naam van die eerste gezinsvoogdes niet, maar noemt onmiddellijk de naam van de tweede gezinsvoogdes en vertelt dat die, in tegenstelling tot de eerste, „gewoon" was. „Zij was een voogdes naar wie je toe kon gaan, als je wat had te bepraten, maar die niet aldoor achter je aan liep om overal naar je te informeren. Ik ging niet gauw naar haar toe, want ik was in die tijd o zo eigenwijs, maar de keren, dat ik bij haar was, waren prettig. Ze bekeek *samen met je* alle kanten van een probleem en liet je dan *zelf* beslissen. Als je haar dan vertelde wat je besloten had, zei ze: „goed, zo zou ik het maar doen en dan vertrouwde ze je helemaal". „Het was een geschikte mevrouw. Ik voor mij vond gezinsvoogdij helemaal niet nodig, maar als je dan zo iemand treft als mevrouw..., dan heb je, geloof ik, de prettigste voogdes, die je hebben kunt." „Na beëindiging van de voogdij ben ik nog eens naar haar toe gegaan om mijn man aan haar voor te stellen. Aan dat bezoek hebben wij beiden de prettigste herinneringen."

H. Gezinsvoogdes is het type van een degelijke Hollandse vrouw; zij is zwaar gebouwd en autoritair in haar optreden; zij is streng kerkelijk en verfoeit lipstick en make-up. Vroeger, op haar 15e jaar, deed zij Zondagsschool- en clubwerk in de Jordaan. Later, toen haar kinderen volwassen waren, ging zij gezinsvoogdijwerk doen. Haar man was correspondent en vertoefde meestal in het buitenland. Zij zelf had niet genoeg aan „stoffen en schoonmaken". Eén van haar levensprincipes was, dat ieder mens de zedelijke verplichting had iets voor zijn medemens te betekenen. Daarom nam zij, ondanks het tegenstribbelen van haar kinderen, op zekere dag een heel gezin, dat in nood verkeerde, bij zich in huis. Zij liet zich ook vragen voor allerlei bestuursfuncties en collecten. Alleen in tijden dat haar man thuis was, zette zij voor een paar weken al dat werk stop „om 100 % voor hem te kunnen zijn".

Als zij met haar pupillen sprak, deed zij dat moraliserend, door hun telkens voor te houden dat het leven een diepere grond heeft. Zij trachtte hen zo ver te krijgen, dat zij godsdienstig besef kregen en naar de kerk gingen, doch dit lukte haar nooit.

Daarom was zij teleurgesteld en had zij altijd het gevoel, dat haar pupillen haar voor de mal hielden. Zij verweet de kinderrechter nu, dat hij haar „onaangename gevallen" gaf en te zwaar belastte en bedankte, nadat zij door een vader van één harer pupillen „zeer onheus" was behandeld. Zij deelde toen aan de kinderrechter mee, „dat haar man niet langer goed vond, dat ze dit werk deed".

Zij had 20 gezinsvoogdijgevallen over een periode van 17 jaar. Een der geïnterviewde oud-pupillen, die sterk tegen gezinsvoogdij was geweest, herinnerde zich deze gezinsvoogdes nog goed, al wist zij haar naam niet meer. Zij had 2½ jaar „onder haar gestaan". Haar eerste reactie nu was: „een vreselijk mens, ik kreeg altijd een naar gevoel in mijn maag als ik er weer heen moest"; „dat mens was een soort politieagent, altijd er op uit om naar je te informeren en alle praatjes, die in je nadeel waren, direct te geloven". „Ik kreeg hoe langer hoe meer maling aan haar en naarmate ze me meer met het gesticht dreigde, des te onverschilliger werd ik. Ik hield nu eenmaal van een lolletje en maakte graag grapjes, maar dat wil niet zeggen, dat ik *slecht* was. Dat dacht dat mens nu maar. Het was een zuur mens, dat niet kon hebben, als je plezier had en misschien wel jaloers was."

I. Gezinsvoogdes maakte de indruk van een hartelijke, moederlijke vrouw te zijn. Zij was gehuwd met een winkelier; zij had geen kinderen, was van eenvoudige afkomst en had alleen lagere schoolontwikkeling.

Zij genoot ervan haar gezinsvoogdijtijd op te halen. „Wat was dat een heerlijke tijd!" Zij praat over haar pupillen alsof zij tot haar familie behoren: Jansje woont nu daar en daar, is getrouwd, komt met haar kinderen wel bij haar; Piet is getrouwd en schrijft nog geregeld... enz. Gezinsvoogdes vertelt hoe zij tot het gezinsvoogdijwerk, pas op latere leeftijd, gekomen is: zij had nooit aan sociaal werk gedacht. Zij had zelf een erg ongelukkige jeugd, doordat haar vader jong stierf en zij niets dan armoede en zorgen kende. Zij trouwde jong, nam haar moeder later bij zich in huis en verzorgde die gedurende vele jaren van ziekte. Tussendoor hielp zij in de zaak mee. Zij had een druk leven. Het zat haar wel dwars, dat ze geen kinderen kreeg. Zij dacht wel eens over een pleegkind. Toen stierf haar moeder en ineens overviel haar een verschrikkelijk leeg gevoel. Zij wist, dat zij er niet overheen zou komen als zij niet gauw iets aangreep wat haar geheel in beslag zou nemen. Zij zocht contact met de predikant. Deze was de eerste, die haar iets vertelde over het gezinsvoogdijwerk. Hij stuurde een dame naar haar toe, die dat werk reeds lang deed en deze introduceerde haar bij Pro Juventute. Op de eerste bijeenkomst, die zij meemaakte, werden er gevallen verdeeld. Niemand bood zich aan voor een bepaald geval. Ieder had al te veel. Ineens zei die dame, die haar had meegenomen, dat zij moest zeggen, dat zij het wel wilde. Zo kreeg zij haar eerste geval. Gezinsvoogdes bezocht sindsdien alle bijeenkomsten van Pro Juventute trouw, want zij besefte dat zij nog veel moest leren. Maar dat eerste geval liep best. Zij had het goed „getroffen". Zij merkte ook, dat zij door de zaak in de loop der jaren wel heel wat mensenkennis had opgedaan. Zij kon 't met ieder goed vinden.

Uit de verhalen, die gezinsvoogdes over haar 7 gezinsvoogdijgevallen deed, blijkt, hoe zij graag wat aan een ander gaf: „ik stopte ze graag eens wat toe; als ze zich bv. verloofden kregen ze flink wat voor hun uitzet; op verjaardagen gaf ik hun cadeaux waar ze iets aan hadden en altijd zat ik voor hen te breien. Met Kerstmis was er altijd een Kerstboom, met veel cadeautjes voor de pupillen, hun zusjes en broertjes. Op vrije dagen ging ik met hen winkelen of nam hen mee naar een of andere voorstelling. Bij de ouders ging ik soms koffie drinken of 's middags meeeten". Haar man, die ook plezier in het gezinsvoogdijwerk had, vond het altijd goed als zij eenmaal per week de maaltijd in het gezin van de pupillen gebruikte. Alle gebeurtenissen van haar pupillen beleefde zij mee, trouwerijen, begrafenissen etc. Meestal deed zij die dingen met haar man samen. Ze legden ook samen spaarbankboekjes voor „hun kinderen" aan. Met de oudere meisjes sprak zij vertrouwelijk

op wandelingen over ernstige dingen, ook over sexuele problemen, al voelde zij zich op dat terrein zelf altijd onzeker.

Gezinsvoogdes concludeerde zelf, dat zij enorm geboft heeft, dat er „toevallig" in al haar gevallen geen moeder aanwezig was. Meestal was er een stiefmoeder of vriendin van de vader, waardoor botsingen waren ontstaan.

Helaas moest gezinsvoogdes ineens aan al dat werk een einde maken door ziekte. De dokter verbood haar elke inspanning.

De eerste pupil van deze gezinsvoogdes, die 3½ jaar onder toezicht stond, verklaarde spontaan: „Mevrouw... was net een moeder voor mij. Het was zo aardig van haar, dat ze er altijd moeite voor deed om ons, mijn zusje, mijn broertje en mij, niet van elkaar te laten vervreemden. Als ik bij haar kwam, had zij dikwijls mijn broertje, speciaal voor mij, ook uitgenodigd (de stiefmoeder verhinderde nl. elk contact tussen dit meisje en haar eigen broertje, alleen om dit meisje te plagen). Elke vrije middag stapte ik gewoon op de tram en ging naar haar toe. Ik kon er altijd komen, zonder dat ik het tevoren afsprak. Met Kerstmis hadden we 't er reusachtig: een Kerstboom met voor ons allen cadeautjes, ook voor mijn broertje. Ik had een echt heerlijk thuis bij mevrouw I. Het was jammer, dat ze ziek werd en buiten Amsterdam moest gaan wonen. Ik kreeg toen een andere gezinsvoogdes, die lette er alléén maar op of er iets verkeerds gebeurde en dan maakte ze er werk van, bv. als ik te veel avonden per week met mijn verloofde uitging. Ik vond het toen ineens erg om onder gezinsvoogdij te staan en was blij met mijn 21ste jaar vrij te zijn. Die gezinsvoogdes deed ook niets om ons bij elkaar te houden, integendeel. Sindsdien ben ik helemaal van mijn zuster afgeraakt en dat is nòg zo".

J. Gezinsvoogdes, gehuwd met een intellectueel, was iemand met veel liefhebberijen en belangstellingen. Toen haar dochter volwassen was, had zij het gevoel „iets grondigs" te moeten gaan doen en overdacht bij zichzelf: ik houd van kinderen (had altijd graag méér kinderen willen hebben); voel mij aangetrokken tot problemen van mensen, dus wil ik iets in die richting zoeken". Ze gaf zich spontaan op als gezinsvoogdes en begon dat werk, zoals ze zelf zegt: „zonder enige bagage". „Toen ik er aan bezig was, besefte ik het absurde, dat ik niets wist en alléén mijn intuïtie had om op te vertrouwen". Ik bezocht daarom alle bijeenkomsten van Pro Juventute, verzamelde door het aanhoren van de moeilijkheden van andere gezinsvoogden heel wat practische ervaringen en las veel boeken over kinderbeschermingswerk en psychologie. Ik wilde doordringen tot de diepste oorzaken van de conflicten en problemen. Ik verzocht Pro Juventute om cursussen te organiseren, maar men ging er niet op in. Dat stelde me teleur. Ik zocht toen mijn eigen weg — en ben, voornamelijk naar aanleiding van de grote moeilijkheden in één van mijn gevallen, in contact gekomen met een professor in de psychiatrie. Deze zei mij, dat mijn pupil met gezinsvoogdij niet te helpen zou zijn, omdat zij, 15 jaar oud, met sterk erotische aanleg en grote moeilijkheden in haar eerste kinderjaren, het vrouw-zijn als enige waarde had leren ondervinden en niet te remmen zou zijn door nòg zo'n goedwillende gezinsvoogdes. Ik leerde zo het zinloze van het gezinsvoogdijwerk zien. Onder zijn leiding ben ik later psychologisch werk met *jongere* kinderen gaan doen. Door ziekte moest ik tenslotte ook dat werk opgeven.

Deze gezinsvoogdes heeft in totaal zes gezinsvoogdijgevallen gehad.

Een harer oud-pupillen, die zich in het feit van de gezinsvoogdij beter schikte dan haar jongere zusje, vertelde mevrouw J. van het begin af niet te hebben kunnen uitstaan. „En hier lag m.i. de fout bij de gezinsvoogdes en niet bij mijn zusje en mij". „Wij hadden bv. beiden belangstelling voor muziek en tekenen. Mevrouw J. was zelf artistiek; ze had veel boeken en veel mooie dingen in haar kamer, maar ze deed nooit iets om ons in die richting verder te helpen. Mevrouw J. liet ons alleen meehelpen in de huishouding. Ze was een vreemd mens, vreselijk opgemaakt en had zelf huwelijksmoeilijkheden, waarover ze met ons wel praatte.

Mijn zusje vond haar „vies". Ze heeft het nog wel eens over „dat vieze mens, dat mijn hele leven voor goed bedorven heeft". Op mijn vraag: waarom „vies", is het antwoord: „het was er altijd slordig". Oud-pupil zegt dan verontschuldigend: „*ik* vond dat ook niet zo erg, maar mijn zusje wel. Ik vond die mevrouw alleen geen prettig mens en zeker niet iemand om mijn moeilijkheden aan te vertellen". (Oud-pupil had veel liever een *man* willen hebben als gezinsvoogd en zegt: „in ons geval, waarin we vroeger zoveel aan vader hadden en nog altijd aan hem dachten, zou zo iemand (een man) misschien nog wel een steun voor ons betekend kunnen hebben!")

K demonstreert hoe iemand ondanks goede jeugdervaringen en andere goede kwaliteiten, als hij tijd en eigen krachten niet overziet en niet voldoende intelligentie heeft om efficiënt te werken (de punten 5 en 7), altijd te veel wil en daardoor steeds in botsing raakt met zichzelf en anderen:

K. Gezinsvoogdes is een forse, grof gebouwde vrouw uit de arbeidersstand, 58 jaar oud, moeder van vier kinderen.

Afkomstig uit een dorp, kon zij in de stad jarenlang niet wennen. Om er „in" te komen, gaf zij zich op om mee te helpen bij het verstrekken van voeding aan schoolkinderen; later, toen zij zelf kinderen had, deed zij allerlei verenigingswerk. Ook haar man deed clubwerk. In minder dan geen tijd had hij „honderden leden" voor een toneelclub. Gezinsvoogdes zelf hield Zondagsmiddags „verteluurtjes" voor de kinderen van die club. Zij vertelde opgetogen hoe zij en haar man beroemd werden in „hun buurt", een moderne arbeiderswijk. „Ieder kende hen en kwam bij hen om raad." „Dit zou nog zo zijn, als hun oudste dochter van 16 jaar geen roet in het eten had gegooid. De meeste mensen konden haar niet uitstaan, omdat zij zo bazig was."

Gezinsvoogdes had zich door medebestuursleden uit het verenigingswerk laten animeren tot gezinsvoogdijwerk. In de loop van 4 jaar kreeg zij 15 gevallen toegewezen. Ook haar pupillen had zij in de toneelclub gehaald, maar uit gebrek aan tijd had ze deze dikwijls aan haar dochter overgelaten.

Gezinsvoogdes maakte de indruk van iemand, die altijd haast heeft om alles te kunnen afwerken wat zij op haar programma heeft. Zij ziet er slordig uit. Toen ik haar bezocht, kwam zij juist op een motorfiets, in leren jas, aangereden. Zij hadden 't weekend doorgebracht op hun volkstuin. Zij had een half uur tijd voor mij, redderde intussen in het huishouden en moest dan weer „wegvliegen" om op tijd te zijn „voor de schoolvoeding".

Over het gezinsvoogdijwerk deelde zij mee: „het kost te veel tijd en zorgen; als je nu maar gauw resultaten zag, dan zou het wel bevredigen, maar het was altijd hopeloos. En als je altijd in de put bent over werk, dat je per slot *vrijwillig* doet, dan is het toch maar beter om er mee op te houden! Als je er geld mee kon verdienen, was het nog iets anders! Ik dacht in het begin nog, dat ons soort mensen dat werk gemakkelijker kon doen dan die dames, die toch altijd een beetje uit de hoogte zijn, maar nee, ik bereikte net zo min iets". Gezinsvoogdes vond het erg moeilijk om rapporten voor de kinderrechter te schrijven. De rapportjes bevredigden haar nooit, omdat zij haar gedachten niet kon uitdrukken zoals zij wilde. Zij had er altijd het land over.

Een harer geïnterviewde pupillen deelde het volgende mee: „ik heb een vreselijke tijd gehad door die gezinsvoogdij. Ik vind het woord „gezinsvoogd" alleen al een vreselijk woord, het drukt een stempel op je hele leven. Ik had het thuis beroerd. Daarom kreeg ik een voogdes. In plaats van het door die voogdes prettiger te krijgen, kreeg ik het wéér ellendig. In het begin kwam ik erg veel bij haar. Zij had een dochtertje van mijn leeftijd, een aardig meisje, maar ook een

oudere dochter, die net was als haar moeder: altijd bedillen en op je letten. In plaats van één gezinsvoogdes had ik er daardoor eigenlijk twee. Juffrouw K. zorgde er voor, dat ik in clubs kwam, o.a. de toneelclub van „meneer K." Elke avond had ik wat: naaien, operette etc. Ik wilde ook wel eens een avond voor mijzelf hebben, vooral toen ik een jongen had. Maar dat mocht niet. In de pleeggezinnen, waar ik door „juffrouw K." geplaatst werd, was zij bijna dagelijks om naar mij te informeren. Zij kreeg vaak ruzie met mijn pleegouders en, al vond ik het zelf prettig in zo'n gezin, dan moest ik er toch weg. „Juffrouw K." vond het gauw „te prettig" voor mij en beweerde dan, dat de pleegouders mij te vrij lieten. Zij kon echt vinnig uit de hoek komen tegen mijn pleegouders. Zo veranderde ik vijfmaal van pleeggezin door geharrewar tussen mijn voogdes en pleegouders. Ik werd daardoor erg huilerig en voelde mij vreselijk. Later, toen ik verloofd was, liep zij mij vaak achterna om mij te controleren. Mijn verloofde mocht nooit bij haar boven komen. Dan zei ze: „Met u heb ik niets te maken" — en ik moest gewoon naar al die clubs blijven gaan, wat ik erg vervelend vond. Eén keer nàm mijn verloofde het niet meer. Ik moest toen nl. van juffrouw K. mijn winterjas zelf gaan maken en mocht er geen klaar kopen. Daarover kregen ze toen woorden en wat was het gevolg? Een paar dagen later zat ik in het tehuis voor werkende meisjes. Maar daar heb ik het, ondanks alles, fijn gehad. Die directrice begreep mij. Ik vond het een fijn mens en heb nog contact met haar."

Oud-pupil eindigde met een vernietigend oordeel over haar gezinsvoogdes: „een mens, dat altijd haar jurken met veiligheidsspelden dichtstak en slordig haar had, hoe moet zo een nu over anderen gaan, die is toch niet geschikt voor zulk werk!" „Zij was ook zo bekrompen!"

Toch voegt oud-pupil er heel mild aan toe: „misschien was alles wel goed gegaan als juffrouw K. mij bij zich in huis had genomen, zodat ik daar een blijvend tehuis had gevonden. Dan zou zij misschien wel heel anders geweest zijn en ik ook. Ik had in die tijd zo'n enorme behoefte aan een gezellige, huiselijke kring, waar ik helemaal bijhoorde".

De bevrediging door gezinsvoogden dikwijls in zeer emotionele bewoordingen als „het zulk fijn werk te vinden", e.d. tot uitdrukking gebracht, bleek geenszins een waarborg te zijn dat zij als gezinsvoogd slaagden. Eigen bevrediging kon dan ook niet als zesde kenmerk gelden, maar is hier vermeld, omdat het een factor bleek te zijn, waarmede in de practijk veel rekening is gehouden. Het is een uiterst bedrieglijke factor, waarvoor men niet genoeg op zijn hoede kan zijn. Een gezinsvoogdes als L, die in de aanpassing aan eigen omgeving in belangrijke mate was tekort geschoten, onevenwichtig en on-moederlijk was, moet, hoewel zij zelf zéér bevredigd was door het werk, volgens onze mening als gezinsvoogdes toch dubieus heten.

L. Gezinsvoogdes is een vrouw van middelbare leeftijd, uiterlijk zeer verzorgd, iemand uit gegoede kringen. Zij had een prettige jeugd, maar geen gemakkelijke aard. Zij leefde zeer intensief, had een sterk doorzettingsvermogen en eiste veel van zichzelf en anderen. Onmiddellijk na de middelbare schoolopleiding huwde zij. Alléén te zorgen voor man en kind bevredigde de betrekkelijk onmoederlijke vrouw niet. Gezinsvoogdes, die reeds contact had met mensen uit de kinderbescherming, werd, enthousiast als zij was, direct voor allerlei functies gevraagd. Men nam haar mee op excursies naar gestichten en vroeg haar spoedig als bestuurslid van een gezinsvoogdenvereniging en voor gezinsvoogdijwerk. Na de dood van haar man ging zij zich volledig toeleggen op het kinderbeschermingswerk.

Zij vertelde „nog altijd dòl op haar gevallen te zijn" en verklaarde: „ik heb het liefst dat soort gevallen, waarin diepgaande, innerlijke moeilijkheden bestaan, omdat ik iets moet beleven met mijn gevallen. Ik heb het gevoel, dat ik hiervoor een zekere intuïtie heb; ik weet het dadelijk als er moeilijkheden zijn en ga er dan direct op af. Ik heb over het algemeen erg gemakkelijk contact en vind het heerlijk om me in anderen te verdiepen. Met zulke mensen praat ik dan urenlang. Ik werk een hele tijd met hen door. Soms vraag ik tenslotte, na maanden, het oordeel van een psychiater, die ik goed ken. Mijn oordeel klopt meestal met dat van hem!"

„Over het algemeen hield ik niet van meisjesgevallen. Meisjes vertellen je eerst veel, maar bedriegen je later. Ik herinner me mijn eerste geval nog goed: een dienstmeisje, dat oneerlijk was geweest. Ik huilde vreselijk als dit meisje mij bedroog. Ik kon daar in het begin niet tegen. Nu herken ik gauwer de echt hopeloze gevallen en weet door mijn intuïtie, wanneer het zonde van de tijd is om zo'n geval aan te nemen." „Jongens zijn prettiger. Het duurt wel langer voor je contact hebt, maar dan heb je hen ook."

Gezinsvoogdes herinnerde zich veel gevallen nog in détails, een bewijs, dat zij haar gevallen sterk „beleefde".

Aan opschrijven van gesprekken kwam zij nooit toe, omdat het administratieve haar in het geheel niet lag.

De ene pupil, die over haar geïnterviewd werd en een jaar onder toezicht stond, herinnerde zich haar als „een geschikt mens". „Zij kwam maar twee- of driemaal en begreep toen, dat voogdij niet meer nodig was".

Er waren gevallen, waarin de gezinsvoogden zelf bevredigd waren, doch de critiek der pupillen negatief uitviel, maar ook gevallen van gezinsvoogden, die niet bevredigd waren en een goede critiek van de pupillen kregen. Wij geven hiervan een paar voorbeelden, eerst van een gezinsvoogd, die zeer bevredigd was door het werk, maar niet of matig slaagde (M), vervolgens van een gezinsvoogdes, die zichzelf niet geschikt vond, doch wel slaagde (N):

M. Gezinsvoogd, een vrijgezel, loodgieter van beroep, was woonachtig bij zijn ouders en in dat milieu aan alle kanten omringd door mensen, die sociaal werk in vrije tijd bedreven. Zijn ouders, maar vooral zijn moeder, die de toonaangevende figuur in dit grote gezin scheen te zijn, gaven het voorbeeld. Zijn zusters zaten in allerlei soort kerkelijk liefdewerk. Hij zelf was de enige zoon, bestemd om opvolger in de zaak te worden. In vrije tijd haalde hij diploma's voor handenarbeid. Om die reden werd hij door een bevriende pater reeds jong in clubwerk gehaald. Gezinsvoogd zegt: ik houd veel van kinderen en kan niet meer zonder dat werk". Hij werd door zijn moeder, die een leidende functie ten aanzien van gezinsvoogdijwerk had, tot gezinsvoogd gemaakt over een van zijn knechtjes in de zaak. Hij vond dat heel best, maar over het algemeen nam hij liever patronaatsgevallen, die hem minder tijd kostten.

Gezinsvoogd is zo met die sfeer van „sociaal werk in vrije tijd" vergroeid, dat hij het critiekloos als iets vanzelfsprekends is gaan beschouwen. Hij zit er zo „in", kent alle belangrijke mensen uit het kinderbeschermingswerk en brengt voortdurend tijdens het interview als een soort propagandist voor zijn „klasse" naar voren: „wij hebben toch zulke prachtige resultaten met ons werk!" Over zijn pupil zei hij: „dat was ook zo'n jongen, die bij ons op de clubs kwam, hij was moeilijk en had op zijn 16e jaar al een meisje. Ik heb toen gewoon tegen hem gezegd, alsof ik zijn vader was: dat gaat niet, dat wil je vader niet, je bent nog te jong en bovendien ben je toch een nette burgerjongen en geen schoffie, dus houd je fatsoen. — Dat zei ik altijd tegen de jongens om hun het gevoel te geven, dat ik méér in hen zag. —

Het is toen ook afgeraakt met dat meisje en het is zó goed met hem gegaan: weer een echt succesgeval!"

De jongen zelf had echter een andere mening en deelde het volgende mede: „die benoeming van meneer M. als voogd was belachelijk. Dat hadden ze nooit moeten doen. Voor die man had ik helemaal geen respect. Ik had immers onder hem gewerkt en kende hem in al zijn misselijkheden en bekrompenheden. Het was een man, die er op uit was van zijn personeel te profiteren. Hij liet je tot 's avonds 11 uur werken zonder je extra te betalen. Hij was vreselijk zuinig. Verder kende ik zijn streken met de werksters zo goed. Hij was ongetrouwd, maar zat altijd die getrouwde werksters na en stoeide met hen. Bah, een vreselijke vent vond ik hem."

N. Gezinsvoogdes, uit een winkeliersmilieu, was een moederlijke, hartelijke vrouw, flink en bijdehand, iemand, die op haar stuk durfde te staan en haar mening had. Zij was de op één na jongste uit een arbeidersgezin met 13 kinderen. Haar ouders waren „pracht-mensen" en „heel godsdienstig". Verschillenden van haar broers deden kerkelijk werk. Zij zelf werd, toen zij 18 jaar was, door een familielid reeds aangezocht voor sociaal werk. Haar ouders vonden haar er echter te jong voor en zij bleef daarom thuis in de huishouding. Zij vond huishoudelijk werk en ook naaien heerlijk; „sociaal werk en gezinsvoogdijwerk, waarvoor de kapelaan mij wilde hebben, was iets waarvoor ik beslist niet geschikt was". Toch liet zij zich later, toen zij getrouwd was en kinderen had, door een kennis bepraten om gezinsvoogdijwerk te gaan doen. De practijk van dit werk heeft haar mening evenwel niet gewijzigd: „ik ben er niet geschikt voor; die mensen, waaraan je moet werken, zijn meestal op sexueel gebied scheef gegroeid en hebben veel te veel belangstelling voor het sexuele leven en dat is nu juist iets, waarvoor ik mijzelf niet interesseer. Ik griezel bepaald van abnormaliteiten op dat gebied. Gezinsvoogdes noemt namen van andere gezinsvoogdessen, die haars inziens bij uitstek wel geschikt waren voor dat werk, omdat zij zoveel durfden. Zij noemt voorbeelden: ze trokken bv. als een vader van een pupil in bed lag, gewoon de dekens van hem af, om te zien of hij met schoenen aan in bed lag. „Zo iets durfde ik helemaal niet."

Gezinsvoogdes, geïmponeerd door de *wijze* van optreden en de eigenschappen, die zij meende dat voor sociaal werk vereist waren, achtte zichzelf ongeschikt voor gezinsvoogdijwerk, hoewel zij een zeer reële kijk op het leven had en begrip bezat voor allerlei gevoelsschakeringen. Zij voelde, dat het vóór alles nodig was in elk geval de verhouding tussen gezinsvoogd en pupil aan de mensen uit te leggen: „ik begon mijn werk nooit vóórdat ik eerst heel duidelijk aan pupillen en ouders had uitgelegd, hoe hun houding tot mij was. Als ik voor het eerste bij hen binnen kwam, sprak ik hen aan met „meneer", om hen vooral als gewoon medemens te behandelen; dan vertelde ik hun, dat ik „belangeloos" kwam en legde hun uit waarom ik kwam en dat ze geen financiële, maar alléén geestelijke hulp moesten verwachten. Het is heel merkwaardig, dat deze gezinsvoogdes, wier gehele levenshouding gedragen wordt door een diep godsdienstig besef, uit zichzelf meedeelt: „ik voelde mij verschillen van de meeste gezinsvoogden van de vereniging, waarvan ik natuurlijk lid was. Ik stond daar op mijzelf".

Gezinsvoogdes had in totaal zes gevallen en moest het werk in 1940 beëindigen wegens ziekte.

Een harer oud-pupillen, die eerst twee andere gezinsvoogdessen had gehad, met wie zij slechte ervaringen had opgedaan, verwachtte daarom van de derde gezinsvoogdes ook niets. „Maar die laatste dame (de naam van deze gezinsvoogdes weet oud-pupil ook nog, terwijl zij die der beide anderen niet meer wist!) deed erg veel moeite voor mij. Zij is later ook met mijn vader gaan praten toen ik huwelijkstoestemming moest hebben en hij die niet wilde geven. Eén ding was alléén vervelend van die dame, dat zij mij weer naar de kerk wilde krijgen. Ik voelde niets meer voor het geloof."

Tenslotte twee voorbeelden van onderwijzers, beiden zich sterk bewust van bijzondere beroepseigenschappen. O noemde als zodanig de paedagogische inslag, P autoritair optreden; O was een geschikte, P een ongeschikte gezinsvoogd.

O. Gezinsvoogdes was een 26-jarige onderwijzeres. Zij kwam uit een immigrantengezin, waarin zij de oudste van 8 kinderen was. Doordat haar moeder altijd ziek was, moest zij als het ware „een tweede moeder" voor haar broertjes en zusjes betekenen. Zij had een jeugd vol zorgen. Na het aflopen van de school had zij verpleegster willen worden, maar zij kon alleen iets gaan doen, waarbij zij thuis kon blijven helpen. Zo kwam het, dat zij zelf besloot naar een kweekschool te gaan. Zij heeft die school met veel belangstelling doorlopen en onderging er een grote invloed van haar leraar in de paedagogie, die haar enthousiast maakte voor het lezen over sociale toestanden en psychologische problemen van kinderen. Zij schreef er lange opstellen over. Zij verloofde zich in die tijd met een jongen, die in tegenstelling tot haar zelf, zeer zakelijk en nuchter was. Zij vulden elkaar goed aan. Al haar gezinsvoogdijgevallen besprak zij met hem.

Door iemand, misschien wel door die leraar van haar school, was zij opgegeven voor gezinsvoogdijwerk. In dit werk merkte zij, dat zij in hart en nieren paedagoge was. De ouders, die zij trachtte meer inzicht in hun kinderen bij te brengen, begrepen in de regel wel, wat de positie van haar als gezinsvoogdes was, „maar die kinderen hadden te weinig ontzag voor je". Haar enige bezwaar tegen het gezinsvoogdijwerk was in het begin dan ook, dat men te weinig machtsmiddelen bezat. Naarmate zij meer gezinsvoogdijgevallen kreeg, kwam zij er echter anders tegenover te staan. Zij besefte, dat men, al was men onderwijzeres, nog geen gezinsvoogdijwerk kon doen. „Dat is veel te moeilijk!" „Ik voelde het als een groot tekort, dat ik voor sociaal werk geen training had." „Ik kreeg wroeging op wroeging tegenover mijn pupillen, omdat ik hen niet hielp, zoals nodig was." „Toch zette ik door en kreeg op de duur meer voldoening in het werk."

Hoewel zij, nadat zij te véél had gedaan, enige tijd rust had moeten houden en daarna gehuwd is en in in een kleine plaats terecht is gekomen, is zij zich steeds voor het werk blijven interesseren. Zij heeft geen kinderen en nam verleden jaar op eigen initiatief een meisje, dat zij steeds langs de straat zag lanterfanten, met goedvinden van haar man in huis. Het bleek een kind te zijn, dat onder toezicht stond en reeds in een gesticht had gezeten. Zij besteedde al haar krachten aan dit kind, maar haar man werd jaloers, verdroeg dit niet langer, werd prikkelbaar, met het gevolg, dat zij het meisje moest wegsturen. Zij heeft besloten voorlopig haar man te helpen bij zijn werk en geen sociaal werk meer op te nemen. Mocht zij echter ineens alléén komen te staan, dan zou het gezinsvoogdijwerk het eerste zijn, wat zij ter hand zou nemen, maar dan eerst na een behoorlijke opleiding.

Gezinsvoogdes had vijf gevallen in vier jaren tijds.

Een dezer gevallen was een vrouw met een groot aantal kinderen, die van haar man af was. Deze vrouw had drie verschillende gezinsvoogdessen. De beschreven gezinsvoogdes was de derde. Zij werd door deze vrouw als volgt beschreven: „ik vond gezinsvoogdij prettig, omdat ik mij er veilig door voelde. Mijn man viel mij nl. telkens lastig en door de gezinsvoogdij kon ik hem bang maken. Bovendien vond ik het prettig af en toe iemand bij mij te hebben met wie ik over mijn kinderen kon praten". De namen van de eerste twee gezinsvoogdessen herinnert de vrouw zich niet. Alleen juffrouw O., de schooljuffrouw, herinnert zij zich precies: „zij kwam zo nu en dan eens aanwippen; het was een allerliefst mens en de kinderen vonden haar ook aardig: „U weet, hoe kinderen zijn, zij bracht nogal eens iets voor hen mee, dan vinden kinderen iemand gauw aardig, maar zij ging ook leuk met hen om". „Ik vond het altijd gezellig om met haar over de kinderen te praten, maar mijn eigen moeilijkheden kon ik met haar niet bespreken, ze was nog zo jong, pas

verloofd; dat doe je als vrouw niet om er dan met zo iemand over te praten." „Ik had een hoop gemak van die gezinsvoogdes. Er was bv. wel eens iets met de kinderen op school. Dan zei zij dadelijk, dat zij 't wel met het schoolhoofd zou bespreken. Dat had ik natuurlijk ook zelf kunnen doen, maar het was „gemakkelijk", dat zij het deed."

P. Gezinsvoogd was onderwijzer, een man, die altijd hard geleerd had om vooruit te komen. „Leren" was zijn enige hobby. Afkomstig uit eenvoudig milieu had hij van huis uit geen andere belangstelling meegekregen dan werken en verdienen voor zijn gezin. Door vrouw en kinderen werd hij bewonderd om zijn kennis. Hij geurde hiermee graag. Tot gezinsvoogdijwerk zou hij vermoedelijk nooit zijn gekomen, als niet een buurman op een avond, toen ze elkaar voor de voordeur ontmoetten, vermoeid, tegen hem zei: „kerel, jij hebt een fiets, ik fiets niet, neem alsjeblieft dat gezinsvoogdijwerk van mij over, die pupillen wonen zo ver weg". En in een joviale bui zei hij: „goed", zonder te weten wat het inhield.

„Maar ik ben het maar kort geweest," zegt gezinsvoogd, „want het is niets voor mij! Ik houd niet van afwijkingen; normale mensen zijn al moeilijk genoeg. Het succes was dan ook niet groot. Een onderwijzer is een pedant soort mens. Hij wil niet op zijn tenen getrapt worden. Hij is eigengereid. Ik ben zelf bovendien kortaf en zeg de mensen regelrecht in hun gezicht wat ik van hen denk." Tijdens het interview demonstreerde hij duidelijk, hoe groot zijn verachting voor „de misdadiger" was en hoe hij de neiging had zichzelf verre boven hen te verheffen.

Het totaal aantal gezinsvoogdijgevallen, dat deze gezinsvoogd had, bedroeg twee. Toevallig vielen beiden binnen het onderzoek.

Het eerste betrof een pupil, die twee gezinsvoogden had, de hier beschrevene als no. 2 gedurende 5 maanden. Hij kon zich echter absoluut niets herinneren van de tweede gezinsvoogd en zei: „die meneer is beslist nooit bij ons geweest".

Het tweede betrof een pupil, die deze gezinsvoogd als eerste gedurende ruim 2 jaar had. Hij beschrijft hem als volgt: „ik herinner me de heer... nog best. Hij was een driftig mannetje, een typische onderwijzer. Ik had onmiddellijk ruzie met hem, omdat hij van me eiste, dat ik naar de ambachtsschool zou gaan, terwijl ik zelf naar de electro-technische school wilde. Toen ik mijn zin doordreef, trok hij zich als gezinsvoogd terug". „Mijn tweede gezinsvoogd was een totaal ander iemand. Hij kwam onverwachts aanzetten en zei dan alleen: „je komt wel weer eens langs, hè?" „Die vrijheid voelde ik als ideaal. Dan ging ik ook graag naar hem toe en had ik zelfs helemaal niet het gevoel, dat hij gezinsvoogd was. Als de heer P. mijn gezinsvoogd was gebleven, zou ik stellig in steeds grotere botsingen met hem geraakt zijn, omdat ik toen toch al op een leeftijd was, dat ik gauw in verzet kwam, ik zou zijn dwang niet langer verdragen hebben. Het was beslist een verkeerde keuze om mij die meneer P. als gezinsvoogd te geven".

De moeder van deze oud-pupil deelde over die gezinsvoogd het volgende mede: „Z'n naam weet ik niet meer, maar ik weet precies wie 't was, zo'n onderwijzer", „dat was niets" — „daarom is hij ook afgezet", „die man was eenvoudig niet geschikt voor dat werk". „Hij kwam bv. nooit boven, maar riep van onder aan de trap, zodat de buren alles konden horen, dat m'n zoon bij hem moest komen".

SUPPLEMENT II

BESCHRIJVING VAN DE PUPILLEN.

De beschrijvingen van alle gezinsvoogdijpupillen, die in het onderzoek betrokken waren, zijn in dit supplement samengevoegd. Deze beschrijvingen zijn hier gegeven *ter oriëntering van de lezers*, die naar aanleiding van besprekingen van de tekst de behoefte gevoelen het aangehaalde nummer na te slaan om zich een nader beeld van de beschreven pupil te vormen. De bedoeling van dit supplement is dus niet om een verzameling van gedetailleerde „case-histories" te geven. Details vindt men in de tekst, de grovere lijnen in dit supplement.

Bij de indeling van de gevalsbeschrijvingen is het systeem gevolgd, dat in hoofdstuk VI werd ontwikkeld en op p. 278 in een overzicht weergegeven. Zo vindt men in groep I individueel-pathologische en psychisch enigszins afwijkende kinderen. De hele groep is „individueel-pathologisch" genoemd om het accent aan te geven waardoor wij deze pupillen gekenmerkt achtten. In groep II, de sociaal-pathologische groep, vindt men hen, die zodanig reageerden op de ongunstige omstandigheden waarin zij opgroeiden, dat zij in hun gedrag waren gaan afwijken van hetgeen men „normaal" zou noemen. De hele groep is weer, om het accent duidelijk aan te geven, „sociaal-pathologisch" genoemd. In groep III vindt men tenslotte hen, die noch individueel, noch reactief psychisch zodanig afwijkend waren, dat zij in groep I of II thuis hoorden.

In elk van deze groepen is een onderverdeling aangebracht al naarmate de pupillen behoorden tot gezinnen, die homogeen, verdeeld of onverschillig in hun houding ten opzichte van de gezinsvoogdij waren.

Elke beschrijving is aangekondigd met een jaartal, het jaar waarin de gezinsvoogdij begon en een letter C of Sr, al naarmate het civielrechtelijk of strafrechtelijk onder toezicht gestelden betrof. Onder jaartal en letter is de leeftijd vermeld van die onder toezicht gestelde(n), die in dit onderzoek werd(en) betrokken. Als leeftijd is aangegeven de leeftijd, die de pupil(len) op het moment van de ondertoezichtstelling had(den).

I. INDIVIDUEEL-PATHOLOGISCHE GEVALLEN.

AMSTERDAM.

A. Homogene gezinnen (al of niet sterk geïntegreerd).

1. Felix
2. Leendert
3. Josephus
4. Huib
5. Gerrit
6. Tillie
7. Maarten
8. Pim
9. Paul
10. Harry
11. Arnout
12. Joost
13. Alberts

B. Verdeelde gezinnen.

14. Wijnands

15. Hermans
16. Hansen
17. Keessen
18. Jeltje
19. Leentje
20. Annie
21. Bram
22. Jacobs
23. Goverts
24. Coerts
25. Greta
26. Peters
27. Joosten
28. Arend

C. Slecht geïntegreerde gezinnen.

29. Josina

GRONINGSE PLATTELAND.

A. Homogene gezinnen.

30. Cora
31. Lubbe
32. Menko
33. Teun
34. Boelo

35. Hessel
36. Wiebe
37. Ate

B. Verdeelde gezinnen.

C. Slecht geïntegreerde gezinnen.

II. SOCIAAL-PATHOLOGISCHE GEVALLEN.

AMSTERDAM.

A. Homogene gezinnen (al of niet sterk geïntegreerd).

38. Egbert
39. Frans
40. Lex
41. Henk

42. Daan
43. Anthonissen
44. Ru
45. Tinus

46. Bernard
47. Maartens
48. Bella

B. Verdeelde gezinnen.

49. Berends
50. Tiny
51. Stien
52. Geerts
53. Jenny
54. Dora
55. Jan
56. Gijs
57. Cornelissen
58. Christoffers
59. Dorus
60. Driessens
61. Jansen
62. Hendriksen
63. Gerards
64. Frits
65. Riet
66. Koenders
67. André
68. Jet

C. Slecht geïntegreerde gezinnen.

69. Leenderts
70. Everts
71. Ko

GRONINGSE PLATTELAND.

A. Homogene gezinnen.

72. Tammo
73. Erno
74. Weistra
75. Folmer
76. Aaltje

B. Verdeelde gezinnen.

77. Andrea
78. Grietje

C. Slecht geïntegreerde gezinnen.

79. Eppo
80. Lammert en Jurrie
81. Fokje
82. Reinhart
83. Dijkstra

III. NORMALE GEVALLEN.

AMSTERDAM.

A. Homogene gezinnen (al of niet sterk geïntegreerd).

84. Anton
85. Appie
86. Roelf
87. Reinierse
88. Lucas
89. Andriessen
90. Arends
91. Pieter
92. Davids
93. Wouter
94. Guus
95. Chris
96. Bertus
97. Johan
98. Alphons
99. Reindert
100. Pieters
101. Hetty

102. Gerardus
103. Aart
104. Herman
105. Hein
106. Ria
107. Jansje

B. Verdeelde gezinnen.

108. Flip
109. Lamberts
110. Amy
111. Neeltje
112. Mien
113. Roelofs
114. Dirk
115. Bennie
116. Max
117. Jeanne
118. Bep
119. Renske
120. Klaassen
121. Karel
122. Daane
123. Marie
124. Coby
125. Adolf

C. Slecht geïntegreerde gezinnen.

126. Geeske
127. Lies
128. Adri
129. Florisse
130. Kees
131. Gerritsen

GRONINGSE PLATTELAND.

A. Homogene gezinnen.

132. Fokko
133. Jacob
134. Wobbe
135. Koenraad
136. Leidus
137. Tonko en Edo

B. Verdeelde gezinnen.

138. Landman

C. Slecht geïntegreerde gezinnen.

I. INDIVIDUEEL-PATHOLOGISCHE GEVALLEN.

AMSTERDAM
1.
1930 – C.
Leeftijd: 16 j.

Felix, de oudste van twee kinderen uit een ambtenaarsgezin, had nerveuze ouders. Vader was, behalve met zichzelf ingenomen, zeer driftig, excentriek en eenzelvig, een harde werker en een gezagstype; moeder was veel ziek, slap en beuzelachtig. Felix was een gewenst kind, evenals zijn 2 jaar jongere zusje. Gedurende moeders eerste zwangerschap was vader hypernerveus, moeder mocht niets van hem doen: zij moest zich rustig houden. De geboorte verliep normaal, Felix ontwikkelde zich aanvankelijk goed. Toen hij een half jaar was viel hij echter uit de wieg. Vader constateerde, dat hij een paar minuten „weg" was; moeder herinnert zich dit niet, weet alleen nog dat hij nadien dagenlang zijn hoofdje scheef hield.

Met lopen, praten, zindelijk worden, tanden krijgen was hij geheel normaal, maar naarmate hij ouder werd, werd hij druk en beweeglijk en zeer angstig: met z'n

vierde en vijfde jaar durfde hij thuis alleen een gang niet over, hij moest met licht op slapen. Aanhankelijkheid toonde hij nooit. Men kon hem met liefkozingen dan ook nooit troosten.

Op school moest hij het eerste jaar veel verzuimen, omdat hij in hevige mate mazelen had. Zijn ongedurigheid en beweeglijkheid namen daarna toe. De juffrouw op school probeerde hem „er onder" te houden door hem veel te straffen. Vader werd als lid der oudercommissie attent gemaakt op de wrede behandeling, die Felix van die juffrouw te verduren had. De juffrouw wijzigde haar houding toen. In de vierde klas kreeg hij een onderwijzer, die hij mocht. Felix was ontzettend gevoelig voor de goede behandeling van die meester. Toen moeder aan het einde van dat jaar tracteerde vanwege de overgang, wilde hij geen enkel taartje eten omdat zijn meester niet meeging naar de vijfde klas en het daarom voor hem geen feest was. Aan de nieuwe onderwijzer kon hij niet wennen en sindsdien waren er voortdurend moeilijkheden: hij werkte slecht, was thuis dwars, zat geen moment stil, was altijd in draf en smeet soms aan tafel ineens met een mes naar vader. Zijn boterhammen moesten 's morgens waar hij bij stond door moeder klaargemaakt worden, omdat hij anders niets at uit angst dat er vergif in zat.

Toen hij op de ambachtsschool was en later op de M.T.S. werden zijn vreemde neigingen steeds erger, hoewel hij toen graag naar school ging. Ook „zag" hij dingen, die niet gebeurden. Hij stoof op in de mening, dat men hem uitlachte, als ieder gewoon ernstig was. Als hij met z'n moeder uitging kon hij op straat ineens gaan gillen, gekke grimassen maken, plotseling onredelijk hard om iets lachen e.d. Eenmaal, nadat hij gillend de tuin in gerend was, schreven buren aan de kinderpolitie, dat ze vermoedden dat deze jongen mishandeld werd. Dit bracht voor het eerst het gehele geval ter kennis van instanties. Er werd nog getracht om Felix naar het Medisch Opvoedkundig Bureau te krijgen, maar tevergeefs. Hij wilde niet. Zo kwam het tot ondertoezichtstelling, hoewel de ouders er weinig voor gevoelden: zij vonden dat beneden hun waardigheid.

Drie gezinsvoogden wijdden achtereenvolgens hun beste krachten aan deze jongen, toen 16 jaar oud. De eerste gezinsvoogd meende Felix tenslotte voor zich gewonnen te hebben nadat hij hem een paar maal had meegenomen naar bouwwerken, waarin deze gezinsvoogd werkzaam was. Felix bleek zich hiervoor nl. zeer te interesseren. Hij vond hem echter „een vreemde jongen", „alsof hij niets voelt", „lichtelijk abnormaal". Wegens verhuizing naar elders bedankte hij als gezinsvoogd. Zijn opvolger, een leraar in talen, wist Felix' belangstelling voor talen te wekken en las, om het idee van contrôle er wat af te nemen, elke week een middag Frans met hem. Felix sloeg geen keer over. Het was opvallend zoveel als hij in korte tijd opstak. Hij was intelligenter dan enige leerling, die de gezinsvoogd ooit had gehad. De laatste gezinsvoogd was dan ook vol goede moed en hoopte na enige weken eens de kans te krijgen op een gesprek over thuis, want daar ging het nog altijd even hopeloos: dag in dag uit ergernissen en vechtpartijen. Maar, naarmate de gezinsvoogd hem beter leerde kennen, bemerkte hij steeds méér hoe vreemd en afwijkend de jongen was. Contact was absoluut onmogelijk. Na elke les en ook tussendoor, probeerde hij het, maar de jongen was potdicht. Felix was er alleen op uit om zijn gezinsvoogd op een of andere manier te „vangen" op een pietluttigheid, bv. op iets wat hij een vorige keer een beetje anders had uitgelegd. In dit opzicht had hij een fantastisch geheugen en de manier, waarop hij het deed, was zo irritant, dat het zijn gezinsvoogd op de duur alle plezier ontnam om met hem verder te werken. Twee aardige jongens van zijn school, van de leeftijd van Felix, verzocht hij om zich met Felix, die geen enkele vriend had, te willen bemoeien en hem mee te nemen op fietstochten. Maar ook deze jongens gaven het spoedig op, omdat Felix „zo raar" deed. Hij ging bv. soms mee, maar keerde dan plotseling onverwachts om, of, als ze in een spel waren, deed hij plotseling iets heel gemeens en liep weg. Eens onder een gesprek op zijn kamer rukte hij plotseling de gordijnen naar beneden en smeet hen die in 't gezicht.

De tweede gezinsvoogd gaf het werk toen op. Een derde gezinsvoogd probeerde het weer een jaar. Hij plaatste Felix, die thuis niet te handhaven was, in een kosthuis. Maar reeds spoedig kreeg hij klachten van de hospita: de jongen liep 's nachts ineens haar kamer binnen, bv. om een wekker te halen, of hij knipte de gordijnen stuk. Intussen had Felix steeds behoorlijke betrekkingen in bouwbedrijven. Voor zijn werk was hij uitstekend.

Na een jaar concludeerden kinderrechter en gezinsvoogd dat het het beste zou zijn Felix van het toezicht te ontslaan, omdat het hem slechts nerveuzer maakte dan hij al was. Zij droegen hem over aan de zorgen van een ambtenaar van de Gemeentelijke Geneeskundige Dienst. Hij werd onderzocht en getest en voor enige tijd in een psychiatrische kliniek opgenomen. Daar gelukte het met veel geduld iets los te krijgen. Door zijn enorme haat tegen zijn vader viel hij op een keer plotseling uit over het feit, dat zijn vader hem in zijn kinderjaren (hij was 9 jaar) geslagen had met een stok toen hij, omdat het licht kapot was geslagen, uit angst voor het donker onder de tafel was gekropen. Felix liet een litteken aan zijn been zien. Hij had altijd in vrees voor zijn vader geleefd. Bij het praten over zijn zusje, dat hem steeds als een voorbeeld was voorgehouden, geraakte hij geïrriteerd.

Zijn moeder, die als reactie tegen het optreden van de vader steeds „de goede moeder" had gespeeld, telde hij niet. Van haar was, onzelfstandig en temerig als zij was, nooit enige werkelijke kracht uitgegaan.

Duidelijk kwam uit, dat Felix een abnormaal wantrouwen tegen iedereen was gaan koesteren en zich zo sterk was gaan pantseren tegen invloeden van buiten, dat hij volkomen ontoegankelijk was voor enige bemoeiing. Hij is eenzaam opgegroeid en heeft zich in die eenzaamheid verkeerd ingesteld tegenover de buitenwereld. Zijn angst voor „maatregelen" was pathologisch geworden. Hij barricadeerde de laatste jaren elke avond zijn slaapkamerdeur door er allerlei dingen in wankelbaar evenwicht voor te zetten; hij weigerde ergens ooit een kopje thee of koffie aan te nemen, brood van een broodschaal te nemen etc., uit angst vergiftigd te worden.

Na enige weken in de kliniek doorgebracht te hebben, wilde hij weer gaan werken. Men hielp hem aan een kosthuis, waar de kostjuffrouw, wat intellect betrof, op een goed peil stond. Zijn hospes deed alle moeite om het hem naar de zin te maken, doch zijn wantrouwen was zo groot, dat men Felix na een paar maanden niet kon houden. De spanningen in huis waren ondraaglijk geworden door zijn argwanende houding. In twee volgende kosthuizen ging het net zo. Ook op zijn werk kon hij niet gehandhaafd worden door zijn arrogante houding. Hij veroorzaakte onaangename stemmingen en ieder was bang van hem. Tenslotte besloten zijn ouders om hem zelf weer in huis te nemen. Na een week liep het echter reeds mis: vloeken, razen, op een liederlijke manier zijn moeder uitschelden, smeren en knoeien met eten, aan vergiftiging denken, dreigen, ieder wantrouwen etc. Tenslotte verzocht zijn vader na een woede-uitbarsting van Felix, toen hij dreigde hem weer in een kosthuis te zullen plaatsen, de G.G.D. om de jongen weer te willen opnemen. Ditmaal werd herhaaldelijk met Felix gesproken. Zijn klachten over de vader, die volgens hem de ergste potentaat was, die denkbaar is, „een ware machtswellusteling", waren weer enorm. In de kliniek gedroeg hij zich bijzonder rustig. Het enige opvallende was een kinderlijke vraaglust naar alles wat er op de zaal gebeurde of over dingen, die hij in de krant las. De vergiftigingsdenkbeelden kwamen niet voor. De diagnose, die men stelde, was, hoewel aan hebephrenie werd gedacht, die van psychopathie. Na enige weken werd hij weer in gezinsverpleging geplaatst. Er werd voortdurend contact met hem gehouden.

Hij is hier echter slechts kort geweest en in 1939 ineens op eigen initiatief naar Australië vertrokken. Hij kwam hiertoe door een enorme angst voor oorlog en politieke achtervolgingen. Aldaar schijnt hij enige zeer goede betrekkingen gehad te hebben. Na de oorlog in 1945 hoorden zijn ouders voor het eerst weer van hem. Hij schreef, dat hij om politieke redenen vervolgd en opgesloten was. Bij nadere

informatie bleek hij echter sinds een paar jaar in een zenuwinrichting te worden verpleegd.

Uit de administratie van de Gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat Felix vóór 1939 korte tijd financieel werd geholpen. In de politiegegevens komt zijn naam niet voor.

2.
1932 - C.
Leeftijd: 17 j.

Leendert was de oudste van zes kinderen. Zijn vader was echter gehuwd geweest en had kinderen uit dat huwelijk, die aan zijn eerste vrouw werden toegewezen. De vader was oorspronkelijk grintwerker, maar na jaren van werkloosheid begon hij met een ijszaakje. Hij had veel relaties in de cafémilieu en kwam zelf ook veel in café's, maar bedronk zich sinds zijn tweede huwelijk nooit meer. Lang voor Leenderts geboorte was hij een paar maal in handen van de politie gevallen wegens heling en opruiing. Later gedroeg hij zich altijd goed. Leenderts moeder was vroeger eens geverbaliseerd wegens oplichting, maar ook zij gedroeg zich sinds haar huwelijk goed. Vader en moeder schenen samen gelukkig te zijn en zij trokken geheel één lijn in de opvoeding der kinderen. Helaas was Leendert een zorgenkind. Op zijn vijfde jaar kreeg hij een auto-ongeluk. Een hersenschudding was het gevolg en sindsdien was hij stil en wat suffig. Hij kon soms een tijdlang wezenloos voor zich uit zitten staren. Hij was nooit in verzet als hem iets werd opgedragen. Alles deed hij even gedwee. Het liefst was hij thuis om moeder te helpen met stoppen en breien. Vriendjes had hij niet. Hij speelde niet graag buiten, had een hekel aan naar school gaan. Hij spijbelde dikwijls en redde zich er uit met leugens. Ondanks zijn oneerlijkheid, — hij nam op school ook wel eens iets weg —, mochten de onderwijzers hem wel, omdat Leendert een innemend lief kind was. Op vrije middagen ging hij meestal helpen op het abattoir. Hij nam er eens een fiets weg, naar hij beweerde alléén om een klein eindje te rijden. Dit werd een politiezaak. Als „officierskind" werd hij „onder toezicht" van de Boddaert-tehuizen geplaatst. Vanuit de vijfde klas ging hij van school. Volgens het schoolhoofd had hij, achteraf beschouwd, beter op een b.l.o. school gepast. Hij kwam in de leer bij een meubelfabrikant, maar werd na drie maanden weggestuurd omdat men hem volkomen ongeschikt vond om ooit een vak te leren. Hij werd fietsjongen en voldeed als zodanig, omdat niets hem te veel was. Door een auto-ongeluk, dat hem weer een hersenschudding bezorgde, raakte hij zijn werk kwijt en kwam bij vader in de zaak tot hij weer iets anders had gevonden. Hij was juist aan het werk in een lompensorteerderij, toen hij wegens blindedarmontsteking moest worden geopereerd. Hierdoor verloor hij weer zijn werk. Door bemiddeling van de Arbeidsbeurs kreeg hij werk op de Hembrug, maar na drie weken kon hij het niet volhouden. Hij kreeg pijn aan zijn ogen. Zo viel hij weer terug op vaders ijszaak en ging met ijs venten langs de straat. In die tijd gebeurde het, dat hij een rijwielbelastingmerk stal en in handen van de politie viel.

De ouders waren zeer beledigd over de ondertoezichtstelling: „alsof wij niet in staat zijn onze kinderen op te voeden!"

Gedurende het jaar dat Leendert onder toezicht stond waren er dan ook telkens conflicten tussen de ouders en de gezinsvoogd, daar deze laatste er op aandrong, dat Leendert ander werk zou zoeken dan het venten met ijs, terwijl de ouders hem aanmoedigden in tegengestelde zin.

Thans, 17 jaar later, is Leendert als bootwerker in het havenbedrijf werkzaam. Hij doet dit werk reeds acht jaar en is er tevreden. Hij beschrijft zichzelf als iemand, die alleen maar gelukkig is in werk dat buiten is en zware lichamelijke inspanning kost. Hij was voordien nog in een fietsenzaak en ijsventer, „maar dat

is allemaal niets voor mij". In de oorlog is hij af en toe ondergedoken, want „van de moffen moest hij niets hebben".

Hij is gelukkig getrouwd en heeft drie kinderen. In zijn vrije tijd is hij altijd thuis en met geen stok de deur uit te krijgen. Zijn grootste liefhebberij vormen zijn duiven.

Leendert is de enige van de zes broers en zusters, die geen vak heeft geleerd. Hij heeft twee broers, die bij de politie zijn. De meisjes zijn gehuwd met mannen, die een vak kennen. De familieband is goed. Leendert en zijn vrouw komen geregeld bij zijn ouders thuis.

Uit de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat Leendert vóór 1944 enige tijd ondersteuning heeft genoten.

Uit de gegevens van Rijksidentificatiedienst blijkt, dat hij in 1946 door de politie te water werd geverbaliseerd wegens diefstal van rozijnen. Hij werd niet verder vervolgd.

3.
1932 – C.
Leeftijd: 17 j.

Josephus was de enige jongen in een gezin met drie meisjes. Zijn vader (R.K.), van beroep straatveger, was eerder gehuwd geweest en toen weduwnaar geworden. Uit zijn eerste huwelijk had hij twee zoons, die beiden mislukten. Met zijn zoon Josephus uit zijn tweede huwelijk zou hem dit niet gebeuren. Hij hield deze jongen daarom nauwlettend onder toezicht, liet hem zelfs toen hij 16 jaar was nog bij zijn vrouw en zich op de slaapkamer slapen. De moeder van Josephus was een licht debiele vrouw, maar een propere huismoeder. Zij was evenwel veel ziek. Ook toen zij Josephus, haar tweede kind, verwachtte, sukkelde zij erg met haar gezondheid. Bij de geboorte was Josephus een min kindje. Hij bleef nog lang zwak en was laat met alles. Als kleuter had hij ontzettende driftbuien. De familie hield hem voor „niet-helemaal-bij". Toen hij eenmaal op school was, bleek hij echter lang niet dom te zijn. Hij ging elk jaar over, verliet de school op 14-jarige leeftijd vanuit de zesde klas, bezocht nog enige maanden een ULO-school, maar ging er op eigen verzoek af omdat hij er geen zin in had om door te leren. Hij begon zijn loopbaan als schildersleerling, maar had er na drie weken genoeg van: hij beweerde niet tegen verflucht te kunnen. Een bureau voor beroepskeuze, waar hij advies vroeg, raadde hem aan om het slagersvak te kiezen. Door de slager, bij wie hij in dienst kwam, werd hij echter na twee weken ontslagen, omdat hij volkomen ongeschikt voor dit werk werd bevonden. Hierna liet hij zich psychotechnisch onderzoeken. De uitslag was: te ongedurig voor handenarbeid, geschikt voor niet te zwaar hersenwerk. Het advies luidde: voorlopig slager blijven, maar in avonduren lessen volgen om op de duur geschikt voor kantoorwerk te worden. Zo begon Josephus met avondlessen, maar na een maand had hij er reeds geen zin meer in. Hij werkte in twee jaar tijds zes slagersbazen af. Telkens nam hij zelf ontslag, maar zijn bazen waren blij als hij vertrok. Hij was te eigenwijs, gemakzuchtig en niet strikt eerlijk. Ook op een R.K. jongensclub, die hij tweemaal per week bezocht, veroorzaakte hij last. Men liet hem er tenslotte niet meer toe, omdat hij te veel ruzie maakte. Van toen af slenterde hij elke avond, al rokend, op straat rond. Tegenover zijn ouders liet hij het voorkomen, dat hij de clubs nog wel bezocht. Hij kreeg een paar vrienden met wie hij over sexuele dingen praatte en met wie hij ontucht bedreef. Josephus onaneerde reeds sinds lang in hevige mate.

De aanleiding tot de ondertoezichtstelling was niet alleen zijn bovenbeschreven gedrag, maar vooral zijn houding thuis. Hij was erg opvliegend, vooral tegenover zijn twee jaar oudere zuster, op wie hij erg jaloers was en tegenover zijn vader, die hij haatte om zijn slapheid. Hij schold zijn vader uit voor „rotzak", hij dreigde hem met een mes, hij vernielde eigendommen waaraan zijn vader bijzonder hechtte,

zoals bv. diens radio. Nadat dit laatste was voorgevallen, wendde de vader zich tot de kinderpolitie om raad. 't Liefst zag hij Josephus in een gesticht geplaatst. Het resultaat was echter dat hij, nadat een psychiater, die hem op verzoek van de kinderrechter onderzocht, hem volkomen normaal bevonden had, — 17 jaar oud — onder toezicht werd gesteld. Zijn baas, een slager, bij wie hij inmiddels weer aan het werk was, werd gezinsvoogd. Tijdens het toezicht wisselde hij telkens van betrekking, soms had hij ook de wens om van beroep te veranderen: hij wilde bv. monteur worden, dan weer chauffeur, maar telkens wist de gezinsvoogd hem dit uit het hoofd te praten. Van de ouders ging niet de geringste kracht uit. Contact tussen hen en de gezinsvoogd was er niet. Na drie jaar werd het toezicht beëindigd omdat niets bereikt werd.

Thans, 18 jaar later, deelde de gezinsvoogd mede, dat deze pupil zeer goed terecht was gekomen. Hij ontmoet hem nu en dan in de kerk of in kerkelijk werk. Josephus zelf verklaarde, dat hij zijn weg zelf gevonden heeft. Over de ondertoezichtstelling destijds was hij diep beledigd. Zijn minachting voor zijn vader werd er slechts door versterkt. Om zijn gezinsvoogd, in wie hij een even slappe figuur zag als in zijn vader, en die hij tevens ook als werkgever in al zijn eigenaardigheden en belachelijkheden had leren kennen, gaf hij niets. Het enige dat hem toen vooruithielp was de gedachte: „ik zal ze wel". Hij nam een brutale houding aan, hij trachtte door „lef" te hebben wat te bereiken. In het geheim zette hij een eigen zaak op, die hij „Electra" noemde. Huis aan huis stopte hij zelf geschreven briefjes in de bus, waarin hij zijn diensten aanbood bij verhuizingen, voor sjouwwerk, het inschakelen van lampen etc. Hij kreeg reeds spoedig allerlei kleine karweitjes, ging op een kamer wonen en richtte zich een werkplaats in. Hij werkte nog halve dagen bij een schilder. Toen hij onder dienst moest verliep de hele zaak. Daarna werd hij bakkersknecht. In de wijk, die hij te bedienen kreeg, leerde hij zijn vrouw kennen, die dienstbode was. Ze huwden in 1942, omdat zij als wees geen tehuis meer had. Dadelijk in het begin van het huwelijk ging Josephus echter vrijwillig naar Duitsland, omdat hij in zijn werk te Amsterdam geen toekomst meer zag. Na een jaar keerde hij terug en meldde zich als bankwerker in de scheepsbouw, hoewel hij geen ambachtsschooldiploma had. Hij is nu nog in dit werk en hoopt binnenkort chef van een afdeling te kunnen worden. In zijn vrije tijd doet hij verenigingswerk, waarin hij de functies van voorzitter of secretaris vervult. Hij is weinig thuis. Zijn vrouw is een sloverige en zorgelijke figuur, die niet tegen de voortvarendheid en luchthartigheid van Josephus op kan. Zij verwacht het vierde kind en ziet tegen de gezinsuitbreiding op, omdat het de financiële positie die slecht is, — telkens moet er geld worden geleend —, slechts nog moeilijker zal maken.

Met zijn eigen familie heeft Josephus geregeld contact. Zijn vader, sinds drie jaar weduwnaar, komt bijna elke Zondag gezelligheid in zijn gezin zoeken. De andere zuster op wie Josephus vroeger altijd zo jaloers was en tegen wie hij zelfs eens een half jaar niet heeft gesproken, ziet hij geregeld om de paar weken.

De naam van Josephus komt niet voor in de administratie van de politie. Uit de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat hij vóór 1944 enige tijd steuntrekkend is geweest.

4.
1934 – Sr.
Leeftijd: 15 j.

Huib was de middelste in een gezin met vijf kinderen. Het gezin was R.K. Vader, 53 jaar, was letterzetter van beroep, een actieve man, die in vrije tijd kerkelijk en sociaal werk deed en voorzitter of secretaris was van enkele verenigingen. Hij was eerder gehuwd geweest (zijn eerste vrouw stierf) en had nog twee volwassen kinderen uit dat huwelijk, met wie hij geregeld contact onderhield. Vader was een

scrupuleus mens. Hij had bv. nog schuldgevoelens over het feit, dat hij in zijn jeugd eens 50 cent van zijn moeder wegnam en was bang, dat Huib, die wegens oneerlijkheid in handen van de politie viel, erfelijk belast was.

Over moeder, 39 jaar, waren geen bijzonderheden bekend. Huib, sinds zijn geboorte een zwak jongetje, was in zijn schooltijd veel ziek. Op zijn achtste jaar had hij een nierziekte, waarvoor hij in het ziekenhuis werd verpleegd. Op zijn vijftiende jaar leed hij nog aan enuresis. Op school leerde hij goed, maar in de omgang was hij moeilijk. Hij voelde zich dadelijk verongelijkt, bv. bij voetballen en was meteen spelbreker als hij zijn zin niet kreeg, kon thuis lang namokken en was erg humeurig. Hij bezocht de U.L.O., maar ging na een jaar van school omdat hij geen zin meer in leren had. Hij had in die tijd één hartstochtelijke liefhebberij, nl. wielrennen. Zijn vader, die wenste dat hij ook zou werken, plaatste hem als fietsjongen bij een grote maatschappij. Daar werd hij na vijf maanden ontslagen toen hij als heler betrokken bleek te zijn bij diefstal van tal van kantoorbehoeften door jongens op een andere afdeling, dan waar hij toe behoorde, gepleegd. Hij werd veroordeeld tot een jaar voorwaardelijke tuchtschoolstraf en kwam twee jaren onder toezicht te staan.

Wanneer we deze pupil, die nu zelf vader van twee kinderen is, aan het woord laten, dan geeft hij de volgende mededeling over de verhoudingen in het gezin, waartoe hij vroeger behoorde en zijn eigen positie daarin: „Het is mij nooit goed gegaan, vroeger niet en nu niet. Ik heb altijd pech. Thuis voelde ik me vroeger achteruitgezet. Ik was het zwarte schaap. Dat lag aan mijn moeder. Zij mocht mij niet. Waarom weet ik niet. Misschien was het omdat zij rood haar had en alle anderen ook en ik alleen niet. Zij zelf zei altijd, dat het aan mij lag. Ik was nl. erg zenuwachtig en driftig en ik plaste op m'n 14e jaar nog in m'n bed. Als de anderen bij familie gingen logeren mocht ik, vanwege die kwaal, nooit mee. Daardoor voelde ik me altijd ongelukkig. Toen ik van school af kwam en ging wielrennen, wat ik van mijn vader mocht, maar niet van mijn moeder, zaten mijn moeder en broers en zussen altijd op me te „hakken", dat ik zoveel geld kostte, niet werkte enz. enz. Ik had geen leven thuis, al behaalde ik vele trofeeën. (Oud-pupil toonde veel medailles.) Hetzelfde ongelukkige gevoel van vroeger heb ik nu nog dikwijls en ik voel me nog steeds niet op mijn gemak als mijn moeder op bezoek is".

Hij heeft vele redenen waarom hij nu ontevreden is. Als chauffeur treft hij nooit een baas, die humaan is of die hem genoeg laat verdienen; als hij verandert van baas om meer geld te verdienen, heeft hij weer pech dat hij dan zijn schoonmoeder financieel moet steunen; in zijn werk komt hij telkens in conflict met de politie, terwijl anderen, die slechter rijden dan hij, nooit een verbaal krijgen; over zijn broers is hij ontevreden, omdat deze, terwijl hij zich voor hen heeft uitgesloofd in de oorlog, nooit iets voor hem doen en geleend geld niet terugbetalen. Hiertegenover staat echter, dat oud-pupil volgens eigen zeggen een zeer goed huwelijks- en gezinsleven heeft. Hij is zeven jaar verloofd geweest. Zijn vrouw werkte in een groot warenhuis. Van gespaard geld kochten zij een keurige uitzet. Er zijn twee kinderen van vijf en drie jaar, die geen enkel symptoom van moeilijkheid vertonen. Ook in zijn liefhebberij, sport, voelt hij zich nog steeds gelukkig. Hij is aanvoerder van een voetbalelftal. Huib is de enige van zijn broers geweest, die in de oorlog niet in Duitsland heeft gewerkt.

Met een brutale mond wist hij zich steeds te weer te stellen tegen de Duitsers. Voor de gehele familie ging hij op voedsel uit. Zijn vader, die het gezinsleven hecht en goed noemde, beschreef Huib als de moeilijkste van zijn kinderen, maar als de zoon met een gouden hart.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat hij in 1946 nog eens met de politie in aanraking kwam wegens oneerlijkheid en door de politierechter tot *f* 50,— boete veroordeeld werd. In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt hij niet voor.

5.
1934 – Sr.
Leeftijd: 16 j.

Gerrit was een b.l.o.-leerling. Hij was het enige kind uit zijn moeders eerste huwelijk. Zijn vader, werkman van beroep, was een drankmisbruiker, die vrouw en kind (zeven jaar oud) in de steek liet voor een andere vrouw. Zijn moeder, een kraakheldere huisvrouw, verdiende daarna de kost voor zich en Gerrit door uit werken te gaan. Als Gerrit van school thuis kwam, was zijn moeder nog niet thuis, zodat hij zijn heil op straat moest zoeken. Zijn gedrag was echter steeds goed. Op school vond men hem wel eens wat koppig, doch met zachtheid was hij altijd goed te leiden. Toen hij elf jaar oud was hertrouwde zijn moeder met een twaalf jaar oudere man, havenarbeider van beroep. Deze man dronk ook en had bovendien een paar veroordelingen wegens wederspannigheid, mishandeling en desertie achter de rug, waarvoor hij enige jaren gevangenisstraf onderging. Gerrit was dertien jaar toen hij een broertje kreeg. Op zijn veertiende jaar kwam hij van school af. De verwachtingen waren gunstig. Rechtstreeks van school ging hij op een koekfabriek werken. Na een jaar ontsloeg men hem echter om zijn speelsheid. De nazorg-ambtenaar voor b.l.o.-leerlingen zocht een nieuwe betrekking voor hem en vond deze op een staalwarenfabriek, waar Gerrit echter reeds de tweede week door zijn onhandigheid een ongeval kreeg, dat hem voor enige tijd invalide maakte. In zijn derde betrekking, waar hij alleen behoefde te stoffen en boodschappen te doen, ging het tenslotte goed en hij zou daar twee jaar later niet ontslagen zijn als hij niet met de politie in aanraking was gekomen tengevolge van het wegnemen van een fiets. De kinderrechter stelde hem op 16-jarige leeftijd voorwaardelijk ter beschikking van de regering en tevens onder toezicht van de bovengenoemde nazorgambtenaar. Het toezicht duurde twee jaar. In die tijd deden zich behalve ten aanzien van het werk geen moeilijkheden voor. Driemaal veranderde hij van baas. Het laatst werkte hij bij een bakker. Gerrit had zelf gehoopt te kunnen gaan varen, doch werd op zijn ogen afgekeurd.

Thans, na dertien jaren, blijkt, dat Gerrit sinds twee jaar getrouwd is met een meisje dat van beroep strijkster was en met wie hij in 1941 reeds verloofd was vóórdat hij in Frankrijk ging werken. Zijn vrouw is een goede huisvrouw, die Gerrit met tact weet te leiden.

Volgens Gerrits moeder is zijn vrouw „zijn alles"! Zonder haar gaat hij niet uit. Zij hebben een zoontje van twee jaar, op wie zij dol zijn.

In zijn werk is hij niet gelukkig. In de oorlog werkte hij in Frankrijk, nu eens op een machine om sloten uit te baggeren, dan weer als grondwerker, dan weer in de havens. Nergens was hij langer dan een paar maanden. Nu is hij sinds geruime tijd in de haven aan het werk, maar het is te zwaar voor hem — hij heeft reeds een paar maal bloed opgegeven, slaapt nauwelijks, ziet er afgetobd uit — maar hij wil niet toegeven dat het werk te zwaar is en wil geen dag verzuimen.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat hij in 1947 gedetineerd werd wegens heling van chocoladerepen, in 1948 wegens heling van verf. Hij werd niet berecht.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt hij voor als steuntrekker van 1945 tot 1950.

6.
1934 – Sr.
Leeftijd: 17 j.

Tillie was de middelste van vijf kinderen uit een schippersgezin (Geref.). Tot haar veertiende jaar voeren haar ouders, nadien vestigden zij zich in Amsterdam. Gedurende de schooltijd woonde Tillie bij een tante aan de wal. Met haar dertiende jaar

ging ze van school om nog een jaar vóórdat ze in betrekking zou gaan mee te varen. Over haar ouders en broers en zusters is verder niets bekend.

Tillie viel op 17-jarige leeftijd, nadat ze anderhalf jaar in dezelfde betrekking was geweest, in handen van de justitie. Zij had in haar betrekking diefstallen op grote schaal gepleegd. Haar mevrouw miste: slopen, handdoeken, japonnen, colliers, twee gouden ringen, armbanden, nagelgarnituur en een zilveren vork en lepel. Toen Tillie gedetineerd werd in het observatiehuis, kwam haar vader bij haar mevrouw opspelen en schreef haar moeder een brief van „eerst maar eens bewijzen". Later bezocht ook moeder de werkgeefster, nota bene in een japon, die ook aan de mevrouw toebehoorde en die deze nog niet eens had gemist! Tillie zelf verklaarde tegenover de psychiater, dat zij de laatste tijd geen weerstand had kunnen bieden aan een drang, die telkens bij haar opkwam om iets van haar mevrouw weg te nemen. Ze had dan telkens het gevoel of er iemand achter haar stond, die haar influisterde, als ze de kastdeur weer wilde sluiten: „nee, doe het maar, het hindert niet". Thuis vertelde ze dan altijd dat ze die kleren en sieraden gekregen had.

In het observatiehuis huilde ze veel en piekerde er over, dat ze „zoveel zonden" had gedaan. Ze bleek een meisje te zijn met veel fantasie. De grenzen tussen waarheid, fantasie en leugen waren bij haar geheel vervaagd.

Tillie werd voorwaardelijk ter beschikking van de regering gesteld. Bijzondere voorwaarde was, dat zij zich gedurende drie maanden zou laten opnemen in een speciale inrichting. In die drie maanden gedroeg zij zich zeer goed. Zij stond de rest van het jaar nog onder toezicht, maar was voortdurend ziek. Toen zij beter was zocht haar gezinsvoogdes een betrekking voor haar en hield ook, nadat het toezicht officieel beëindigd was, nog contact met Tillie en haar ouders, die zij elke Zondag na de kerk ontmoette.

Thans, vijftien jaar later, deelt de moeder mee, dat Tillie tot haar 22e jaar, toen zijn trouwde, in dezelfde betrekking is geweest en goed voldeed, al was zij soms bijzonder moeilijk. Volgens haar is zij goed terecht gekomen. Haar man is een normale jongen uit een groot R.K. schippersgezin dat vroeger tegelijk met hen voer. Zij zijn daardoor met elkaar opgegroeid. Tillie is nu R.K. geworden. Zij kreeg drie kinderen. Het oudste stierf aan een hersenvliesontsteking. Het tweede kind is bij Tillie's moeder in huis om de school te bezoeken, daar Tillie en haar man ook varen.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken en de politie komt zij niet voor.

7.
1934 – C.
Leeftijd: 16 j.

Maarten was elf jaar oud toen hij wees werd. Zijn vader (R.K.) was twee jaar tevoren gestorven aan t.b.c. (hij was ook in ernstige mate geslachtsziek), zijn moeder stierf aan kanker. Met zijn twee jongere zusjes werd hij opgenomen door moeders oudste zuster en haar man, stucadoor van beroep, een echtpaar, dat reeds over de 50 jaar oud was, wier huwelijk kinderloos was gebleven. Deze tante, die de eerste jaren van haar huwelijk geen kinderen had willen hebben en er steeds een grote weerstand tegen had gehad zich medisch te laten onderzoeken, hoewel haar man, die graag kinderen had willen hebben, er op aandrong, nam de kinderen van haar gestorven zuster in huis uit een zeker schuldgevoel. Maar ook uit verantwoordelijkheidsgevoel ten opzichte van de gestorven zuster, die zij als de oudste van vijftien kinderen mee had helpen opvoeden en tot wie zij zich altijd bijzonder aangetrokken had gevoeld. De man, met wie zij getrouwd was, stond haar niet aan. Die man was slecht voor haar, hij was een fantast, die haar van alles had voorgespiegeld, maar haar en haar kinderen een ellendig leven bezorgd had. Hij dronk en had omgang met andere vrouwen. In de tijd toen zij Maarten verwachtte liep zij

een paar maal van hem weg. Maarten, normaal geboren en op tijd met lopen, praten etc., was een bijzonder lastig kind. Men zag in hem iets van de gehate vader terug.

Niet alleen de pleegmoeder, ook de pleegvader zegt nu achteraf, dat hij wilde dat zij nooit aan de pleegkinderen waren begonnen: „wij hadden er niets dan verdriet van; als je eigen kinderen hebt met slechte eigenschappen, dan herken je daarin nog wel iets van jezelf, maar bij pleegkinderen niet en dus krijg je een hekel aan hen, je begrijpt hen niet".

Destijds evenwel, toen zij de kinderen in huis namen, maakten zij zich beiden illusies. Zij hoopten van Maarten door regelmatige flinke leiding nog iets te maken; zij hoopten op aanhankelijkheid. Het was voor hen een teleurstelling dat Maarten, in tegenstelling tot zijn zusjes, van het begin af weigerde hen vader en moeder te noemen en nooit aanhankelijkheid toonde. Hij was tegenover hen een kind „zonder gevoel", dat er alleen plezier in had om ieder te sarren. Niet alleen de pleegouders, maar ook zijn zusjes, kinderen op school, mensen op straat en dieren plaagde hij „in het geniep". Vliegen trok hij vleugels en pootjes uit, konijnen trok hij aan de oren. Ook vernielde hij telkens dingen; zo knipte hij bv. eens stukken uit de gordijnen en zijn eigen kleren maakte hij steeds kapot.

Hij was bang in het donker, hij durfde 's avonds bijna niet alleen naar zijn kamertje op de zolderverdieping. Hij huilde echter nooit, maar lachte ook nooit. Snoepen en geld wegnemen deed hij al sinds het begin van zijn verblijf bij de pleegouders. Aanvankelijk reageerden deze daar toegevend op. Zij verwenden hem extra, omdat zij meenden dat dit veroorzaakt was doordat hij zoveel te kort was gekomen, maar toen de oneerlijkheden steeds toenamen, begonnen zij hem te straffen door zakgeld in te houden, hem vroeg naar bed te sturen e.d. Op school evenwel waren er nooit klachten over zijn gedrag. Hij leerde echter slecht. Toen Maarten met zijn veertiende jaar van school af kwam en door de eerste baas, bij wie hij werkte, na korte tijd wegens oneerlijkheid ontslagen werd, riep zijn pleegvader de hulp in van Pro Juventute. Er werd vrij patronaat uitgeoefend, doch na ongeveer een jaar werd op wettelijke ondertoezichtstelling aangedrongen omdat de moeilijkheden steeds groter werden: reeds drie bazen had hij versleten. Een psychiatrisch en psychotechnisch onderzoek wees uit, dat Maarten licht debiel en maatschappelijk minderwaardig was.

Door de gezinsvoogd werd Maarten, toen zestien jaar oud, in een kosthuis geplaatst en aan een andere baas geholpen, maar na enige weken deden zich reeds weer conflicten voor, zodat andere oplossingen moesten worden gevonden. De gezinsvoogd schreef in een zijner rapporten aan de kinderrechter: „alle pogingen om Maarten te helpen, hebben een tegengesteld resultaat, dan wordt hij onhandelbaar en theatraal. Het schijnt, dat hij in een droomwereld leeft en daaruit niet gewekt wil worden; ik vraag me wel eens af of 't niet beter is hem maar met rust te laten". Tot zijn meerderjarigheid is Maarten echter onder toezicht gebleven. Al die jaren was het vallen en opstaan. Telkens waren er onaangenaamheden door achterhouden van geld, het lastig vallen van meisjes e.d. Telkens was hij werkloos en moest hij geholpen worden door de Gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken. Tweemaal ontfermden zijn pleegouders zich weer over hem. Zijn pleegvader probeerde hem nog in zijn eigen zaak aan de gang te helpen, doch alles stuitte af op onwil bij Maarten. Hij verbleef ook tijdelijk in een arbeidskolonie, maar nadat hij tweemaal was weggelopen, wilde men hem er niet terugnemen. Ook in militaire dienst ging het verkeerd, hij liep zijn kans om onderofficier te worden mis door zijn gedrag. Toen hij meerderjarig werd woonde hij als steuntrekker op een kamertje. Hoewel de gezinsvoogd hem verdere hulp had aangeboden liet hij zich niet meer zien. Kort voor het uitbreken van de oorlog is hij getrouwd. Zijn meisje, uit een arm volksgezin, dat zeer pro-Duits was, „moest" met hem trouwen. Zij bleef bij haar familie inwonen, toen Maarten onmiddellijk in het begin van de oorlog als vrijwilliger naar Duitsland vertrok. Na de geboorte van het kind is zijn vrouw hem gevolgd.

In Berlijn hebben zij op kamers gewoond. Maarten werkte drie jaar als monteur bij dezelfde firma. Volgens zijn vrouw waren die drie jaren een goede tijd. Er werd nog een kind geboren. Maarten was een zorgzame huisvader en dol op de kinderen. In 1943 moesten vrouwen en kinderen evenwel uit Berlijn evacueren en sindsdien heeft niemand meer iets van Maarten gehoord. Of hij bij een bombardement is omgekomen of door de Russen gevangen is genomen, men weet het niet. Zijn vrouw, die met beide kinderen voor wie zij door uit werken te gaan de kost verdient, op een armoedig kamertje woont, hoopt nog steeds op zijn terugkeer. Zij deelde mee, dat zij Maarten reeds kende toen hij zeventien jaar was. Hij was toen erg nerveus, haatte zijn pleegmoeder, die, naar hij altijd beweerde, „een model-kind" van hem had willen maken en dat „met geweld" trachtte te bereiken. Hij kon niet tegen die dwang, wond zich er soms geweldig over op. Hij was een vriend van een van haar broers en kwam daardoor regelmatig in hun gezin, waar allen hem graag mochten. Tussen Maartens vrouw en de pleegouders van Maarten bestaat generlei contact.

Van Maartens jongere zusters is alleen de jongste nog bij de pleegouders in huis. Zij werkt op een atelier en is een normaal, openhartig, aardig meisje. De andere zuster, die debiel was, is reeds jong op zedelijk gebied gederailleerd. Zij vertrok in 1940 naar Duitsland en keerde zwanger terug. Zij is thans getrouwd met een veel oudere man en heeft nu drie kinderen. Haar huishouding ziet er verwaarloosd uit.

In de politie-administratie en bij de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt Maartens naam niet voor.

8.

1934 – C.

Leeftijd: 14 j.

Pim, de oudste van zes kinderen, was veertien jaar en leerling op een rijwielfabriek toen hij onder toezicht gesteld werd nadat hij met een groep jongens eieren had gestolen.

Pims vader, glazenwasser van beroep, gaf geen leiding aan het gezin. Zaterdags en Zondags was hij nooit thuis. Zijn weekloon was voor het grootste deel op als hij het 's Maandags afdroeg. De woninghuur kon zelden worden betaald. Altijd waren er schulden. Moeder, een zorgzame vrouw, leed hieronder, maar wist haar zorgen zo goed mogelijk voor de kinderen te verbergen. Over het algemeen was de stemming in huis vrij goed. Pim was een erg kinderlijke jongen, wat achterlijk. Op school kon hij slecht leren. Hij bracht het niet verder dan de vierde klas. Hij speelde altijd met veel jongere kinderen. Ook toen hij van school af was en werkte, speelde hij 's avonds met kleine jongens op straat.

Een schoolhoofd werd zijn gezinsvoogd. Deze liet hem op Zaterdagmiddagen bij zich komen en gaf hem boeken mee om te lezen. In het jaar dat hij onder toezicht stond wisselde hij driemaal van werkkring; eerst was hij bij een bakker, daarna bij een drukker, vervolgens fietsjongen voor een apotheek.

Thans, zestien jaar later, weet Pim nog niet wat hij wil worden. Talloze malen is hij veranderd van werkkring, ook in Duitsland, waar hij in de oorlogstijd werkte. Het bakkersvak lag hem niet, havenwerk was hem te zwaar, in de bouwvakken beviel het hem niet.

Sinds drie maanden is hij in een letterzetterij, doch door een maagbloeding reeds weer acht weken thuis.

Pim is nu drie jaar getrouwd. Zijn vrouw, die hij, toen hij onder dienst was, in Arnhem leerde kennen, voelt zich in Amsterdam nog weinig op haar gemak. Zij heeft heimwee naar Arnhem. Kinderen zijn er niet. Zij bewonen een klein bovenhuis schuin tegenover Pims ouders en broers en zusters, die, allen ongehuwd, nog

thuis wonen. De onderlinge familieband is zeer sterk. Pims ouders zijn zeer op hun schoondochter gesteld.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt Pims naam niet voor. Uit de gegevens van de Rijksidentificatiedienst blijkt, dat hij in 1947 tweemaal verbaliseerd werd terzake van overtreding van de Tabaksdistributiebeschikking.

9.
1936 - Sr.
Leeftijd: 14 j.

Paul, oudste van drie jongens in een bloemventersgezin (R.K.), had het op school niet verder kunnen brengen dan tot de vierde klas. Hij had veel gespijbeld, werd om brutaliteit een paar maal van school gestuurd en zwierf het liefst op straat in gezelschap van slechte vrienden. Ook de bankwerkerscursus voor werklozen, die hij na het verlaten der school ging bezoeken, verzuimde hij onophoudelijk. Tot zijn twaalfde jaar had Paul aan toevallen geleden. In hoever deze ziekte meer voorkwam in zijn familie, bleek niet uit de rapporten, die geen enkele bijzonderheid over de ouders en twee broers vermeldden.

Paul viel in handen van de politie nadat hij met een vriend op een onbeheerd staande motorfiets uit rijden was geweest. Zijn reactie op de arrestatie was zeer onverschillig. Hij kende de politie, waarmee hij reeds meermalen in aanraking was gekomen wegens spijbelen en het wegnemen van peren e.d.

De kinderrechter gaf hem een voorwaardelijke tuchtschoolstraf en stelde hem onder toezicht. Gedurende het jaar dat hij onder toezicht stond slenterde hij iets minder op straat. Zijn ouders hadden duiven voor hem gekocht en daarmee hield hij zich bezig. Hij werkte toen als loopjongen bij een apotheek en bezocht twee avonden per week een R.K. jongensclub. Het toezicht werd niet verlengd aangezien de gezinsvoogd de indruk had gekregen, dat de moeder wel in staat was Paul verder de nodige leiding te geven.

Nu, vijftien jaren later, maakt oud-pupil de indruk nog sterk afhankelijk te zijn van zijn ouders en broers. Hij is iemand met veel agressie in woorden, die telkens zegt te willen „vechten" voor de vrede of voor iemand voor wie hij door het vuur gaat, maar die in het werkelijke leven niet vechten kan. Hij ging niet in militaire dienst, maar liet zich afkeuren wegens platvoeten. In de oorlog werkte hij in Duitsland, liep weg en deed aan zwarte handel. Na de oorlog heeft hij gevaren, maar ging van boord met maagklachten. Nu noemt hij zich zenuwpatiënt en niet in staat om te werken. Hij hangt de hele dag in een stoel bij zijn concubine, met wie hij een zeldzaam verwaarloosd klein winkelpand in een armoedige buurt bewoont. Hij leest nooit een boek, omdat hem dit verveelt. Hij houdt geen duiven, omdat hij er geen geld voor heeft. Hij zou in een boksclub willen, maar is niet sterk genoeg. Hij boomt over politiek en voelt voor Rusland alleen omdat ieder er tegen is.

Over de aanleiding tot de ondertoezichtstelling toen hij veertien jaar was kan hij niet anders dan lachen. Hij stelt voorop dat hij toen een vriend had, die veel durfde en dat hij zelf ook nergens bang van was. Ze gingen toen vaak toertjes maken. Zijn vriend zat dan aan het stuur, hij achterop. Om benzine te krijgen hadden ze een slangetje van een gastoestel meegepikt. Het was pech dat de politie hen snapte en de schuld van de jongen, die op de uitkijk stond, terwijl zij benzine stonden op te zuigen.

Ook over zijn loopbaan spreekt hij lachend en snoevend: „ik heb wel 24 bazen gehad; als ze vervelend tegen me waren, ging ik weg". „In de oorlog werkte ik in Duitsland, maar we liepen met een heel stel weg, het eten was slecht. In 1944 heb ik met een buurjongen levensmiddelen gestolen. We moesten beiden een jaar zitten,

maar ik kreeg na een paar maanden voorlopig mijn vrijheid, omdat mijn vader een verzoek daartoe had ingediend daar mijn moeder over haar zenuwen heen was. Mijn broer was juist in Duitsland ter dood veroordeeld".

Paul deelt mee, dat hij nu nog steeds negen maanden gevangenisstraf te goed heeft. Hij vindt het vreselijk, hij is bang van de gevangenis.

De vrouw met wie hij sinds zes jaar samenleeft en die drie jaar ouder is dan hij, is getrouwd geweest. Zij liet man en kinderen in de steek en werd ontzet uit de ouderlijke macht. Zij hoopt de kinderen terug te krijgen als zij wettig met Paul getrouwd is. Zij willen dan terwille van hen weer het R.K. geloof gaan belijden, waaraan zij nu geen van beiden iets doen. Paul hoopt dan met zijn jongste broer te gaan venten, maar zijn broer wacht tevergeefs reeds lange tijd op een ventvergunning.

Pauls ouders, die nu een koffiehuis hebben, wonen twee huizen verderop. Er is regelmatig contact over en weer.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt Paul niet voor. Uit de politie-administratie blijkt evenwel, dat hij in 1940 vijf maanden gevangenisstraf onderging wegens diefstal, in 1942 in Duitsland drie maanden wegens „Arb. Vertragsbruchs", in 1945 zeven maanden wegens diefstal door middel van braak. Eind 1945 werd hij weer tot zes maanden gevangenisstraf veroordeeld wegens poging tot diefstal in vereniging door middel van braak.

10.
1936 – Sr.
Leeftijd: 12 j.

Harry was op één na de jongste in een gezin van zeven kinderen, dat in een klein boerenhuis aan de rand van de gemeente Amsterdam woonde. De vader, die 35 jaar als gemeentewerkman werkte, was een nerveuze man, die sinds een hersenschudding altijd klaagde over oorsuizen en hoofdpijn en uiterst prikkelbaar was. De moeder, afkomstig uit een zeer arm milieu, was een jaloerse, kwaadsprekerige vrouw, altijd aan het stoken, altijd de baas willen spelen over vader. Het gezin was streng katholiek. Vooral moeder liet zich daar op voorstaan. De oudste zoon, die in een klooster ging, was haar trots.

Met de op één na oudste zoon waren voortdurend moeilijkheden. Hij was dwars en oneerlijk. In 1930 riepen de ouders de hulp in van Pro Juventute, met het gevolg, dat hij vijf jaar onder patronaat kwam te staan. Een jaar nadat dit toezicht geëindigd was viel Harry, zeventien jaar oud, wegens het plegen van een zedendelict in handen van de kinderrechter. Als klein kind was hij onzeker en angstig geweest, altijd steun zoekend, telkens huilend. Later werd hij treiterig en viel tegen ieder uit. Op school kon hij niet mee komen. De onderwijzers adviseerden tot overplaatsing naar een b.l.o.-school, doch moeder verzette zich hiertegen.

Nadat Harry met hangen en wurgen enige klassen had doorlopen verliet hij op zijn vijftiende jaar de school om als slagersknecht te gaan werken. Hij werd echter om de haverklap ontslagen omdat hij zo traag was en niet met geld kon omgaan. Thuis huilde hij weer veel of was gesloten en nors. Een man, die bij moeder geregeld op bezoek kwam omdat hij samen met haar in een liefdadigheidsvereniging van de kerk zat, interesseerde zich voor hem. Deze man was evenwel homosexueel en zocht herhaaldelijk aanrakingen met Harry, die de betekenis daarvan niet precies begreep, maar er wel het nodige van ondervond en geïnteresseerd raakte sinds een 14-jarig buurjongetje hem verleidde tot het plegen van ontucht. Van toen af hield hij zich regelmatig op in de vestibule van een huis waar twee kleine meisjes woonden om met hen sexuele spelletjes te doen. De ouders van deze meisjes waarschuwden de zedenpolitie.

Toen Harry in het observatiehuis werd gedetineerd deed hij de eerste dagen niets dan huilen en beloven nooit weer zo iets te doen. De indruk, die men na vier maanden had was die van een passieve en zwak begaafde natuur, die in alles kleinkinderlijk was gebleven, zich door ieder op de kop liet zitten en het gevaar liep in ongunstige omstandigheden voortdurend de dupe te worden. Helaas was hem ook de éne liefhebberij, die hij had, het lidmaatschap van de Verkenners, ontnomen, doordat hij telkens ruzie kreeg met andere jongens, zodat men hem uit de troep moest zetten. Zijn gezinsvoogd had het niet gemakkelijk door het verzet der ouders tegen de ondertoezichtstelling. Zij lieten hem niet binnen of ontvluchtten op andere wijze zijn bezoek. Doordat hij contact opnam met Harry's baas, joeg hij hen nog meer tegen zich in het harnas. Het gevolg hiervan was, dat geen enkele bemoeiing bv. betreffende Harry's vrije-tijdsbesteding plaats vond.

Het toezicht werd na het eerste jaar niet verlengd, omdat Harry goed had opgepast.

Thans, vijftien jaar later, weigerde Harry een interview. Ook de moeder, een paranoïde vrouw, die in de interviewer „de onheilbrenger" zag, wiens komst haar voorspeld was, verzette zich vol angst er tegen en dreigde met tal van verschrikkingen wanneer er gepoogd zou worden contact te zoeken met een der andere gezinsleden. De schaarse gegevens, die verkregen konden worden, waren de volgende: Harry, die vóór de oorlog tal van bazen heeft versleten, moest in 1939 onder dienst. In de oorlog was hij enige tijd als krijgsgevangene in Duitsland. Na terugkeer in Holland trouwde hij. Hij heeft nu twee kinderen en een Arnhems pleegkind. Hij is sinds twee jaar perser bij een stoomververij.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt zijn naam niet voor. Uit de gegevens van de politie blijkt, dat hij in 1943 zes weken gevangenisstraf kreeg terzake van verduistering van geld in dienstbetrekking. Deze straf werd hem bij K.B. in 1946 echter kwijtgescholden.

11.
1936 – Sr.
Leeftijd: 18 j.

Arnout (Geref.) was de oudste van drie kinderen. Zijn vader was boekhouder van beroep. Hij was een psychastheen type, spoedig driftig. Zijn moeder, Friezin van geboorte, was gesloten en stug, een „moeilijke" vrouw, maar toegevend tegenover de kinderen. Het gezinsleven was goed.

Arnout, een tenger gebouwd kind, hetzelfde psychastene type als de vader, gaf als klein kind geen bijzondere moeilijkheden. Hij was alleen zeer rusteloos. Op school had men nooit klachten, behalve over zijn slapheid. Hij leerde middelmatig en bleef éénmaal zitten. Met zijn veertiende jaar ging hij naar de U.L.O.-school, doch vlak voor het eindexamen had hij geen zin meer en wist zijn vader te bewegen er in toe te stemmen dat hij van school af ging. Hij ging op eigen initiatief aan het werk in een reclamestudio. Hij verdiende er evenwel te weinig naar zijn zin en nam, ook weer geheel op eigen initiatief, op zekere dag ontslag toen hij een betrekking als kantoorbediende kon krijgen. Na drie maanden nam hij ook weer ontslag omdat kantoorwerk hem niet lag. Hij was bij een collega van zijn vader op kantoor toen er voor het eerst over geklaagd werd, dat hij dromerig en afwezig was en daardoor op de duur onbruikbaar als werkkracht. In die periode gebeurde het ook — hij was inmiddels achttien jaar oud — dat hij in handen van de politie viel. Sinds hij van school af was kwam hij nl. veel op de markt, waar hij van zijn zakgeld een oude motor had gekocht en steeds naar allerlei reparatiemateriaal, lantaarns e.d. zocht. Zijn motor kostte hem zoveel geld, dat hij niet uitkwam met

zijn zakgeld en op middelen zinnend om aan meer geld te komen een handeltje opzette in een bepaald type lantaarn dat hij op de markt opkocht. Toen het type lantaarn uitverkocht was had hij nog ettelijke bestellingen lopen, waaraan hij wilde voldoen. Hij begon een zwerftocht door de stad, volgde mensen, die op hun fiets dat type lantaarn hadden en demonteerde die zodra die personen hun fiets buiten ergens neerzetten. Een rijwielhandelaar, die dergelijke lantaarns verkocht, maakte er een politiezaak van aangezien dergelijke lantaarns ver onder de prijs verkocht werden en Arnout vloog er tenslotte in. Zijn vader, uiterst ontdaan door deze affaire, liep alle instanties af om gedaan te krijgen dat zijn zoon uit het Huis van Bewaring en in een inrichting kwam, daar de jongen geruime tijd „vreemd" was. Zo kwam hij in een observatiehuis terecht. Uit het rapport bleek, dat Arnout, die tot voor een half jaar steeds „gewoon" was geweest, de laatste tijd plotseling veranderd was. Hij had ineens overgrote sexuele belangstelling gekregen, bezocht prostituées, zat te slapen op zijn werk, voelde zich gedeprimeerd en klaagde steeds over een drukkend gevoel boven zijn ogen. Thuis viel zijn dwangmatige nauwgezetheid op: boeken evenwijdig en aansluitend aan de rand van de tafel neerleggen, pijnlijk zorgvuldig bv. kleren opvouwen, telkens nagaan of licht uitgedraaid was e.d.

Na verloop van enige weken was er aanmerkelijke verbetering ingetreden en had hij zelfs geen klachten meer over hoofdpijn. Gedurende de volgende maanden bleef zijn psychiater, tot gezinsvoogd benoemd, hem nauwlettend gadeslaan, aanvankelijk door bijna dagelijkse contrôle, later door contrôle tweemaal per week.

Via het bureau voor beroepskeuze kreeg hij een betrekking als winkelbediende. Eenmaal per week bezocht hij de catechisatie. Aan het einde van het jaar verloofde hij zich met een twee jaar ouder meisje, dat hij reeds van vóór het begin der moeilijkheden kende. Het toezicht werd na het eerste jaar beëindigd. Daarna moest hij in militaire dienst. Hij kwam in zijn verlof niet graag thuis, omdat hij, hoewel zijn broer en zuster steeds voor hem opkwamen, het gevoel had dat zijn vader en moeder hem het voorgevallene nog steeds kwalijk namen. Toen hij uit dienst kwam, is hij dan ook getrouwd. Het huwelijk is niet al te best. Zijn vrouw zit veel bij haar familie. Arnout kan haar familie niet uitstaan. Wat zijn carrière betreft is het volgende te melden: hij begon als stoffeerder, trachtte daarna binnenhuis-architect te worden, zette zelf een zaak op, die zich snel uitbreidde. Hij kreeg geweldig veel te doen, had tijden waarin hij *f* 7.500,— per week verdiende. Hij werkte toen dag en nacht. In de oorlog was er echter geen materiaal meer te krijgen. Arnout wilde geen zwarte handel drijven. Het gevolg was, dat hij zijn zaak in 1943 moest sluiten. Hij werkte illegaal, regelde voedseltransporten en bereidde zich voor op nieuwe werkzaamheden na de oorlog. Zodra de oorlog voorbij was zette hij een speelgoedzaak op. In korte tijd had hij 45 man personeel aan het werk, maar toen moest hij in militaire dienst, de zaak verliep. Arnout liet zich afkeuren voor de dienst om nog te redden wat er te redden viel. Door slecht beheer was er echter zóveel schuld, dat de zaak geliquideerd moest worden. Daarna had hij een periode van grote onverschilligheid. Hij voelde ineens weer dat er iets bij hem niet helemaal in orde was, hij kon niet meer denken en was een half jaar overspannen. Sinds kort is hij nu weer aan het werk als vertegenwoordiger van een grote zaak. Hij werkt weer hard. Het zaken-doen is zijn enige hobby. Maar moeilijkheden kan hij niet meer aan. Direct is hij uit het lood geslagen. Hij loopt met voortdurende twijfel aan zichzelf rond en zegt: „ik ben niet gek, maar toch is er iets in mijn hoofd, dat niet goed is".

In vrije tijd in de week bezoekt hij de bioscoop. Vermoedelijk heeft hij omgang met andere vrouwen. Zijn gezins- en familieleven is zeer oppervlakkig. Zijn ouders, die in dezelfde straat wonen, ziet hij hoogstens eenmaal per 14 dagen.

De naam van Arnout komt niet voor in de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken, wel in die van de politie, daar hij in 1943 een proces-verbaal kreeg terzake van overtreding van de distributieregelingsbeschikking.

12.
1936 – C.
Leeftijd: 12 j.

Joost was de derde van vijf kinderen. Na de geboorte van no. 5 stierf de moeder aan t.b.c. Joost was toen twee en een half jaar oud. Zijn vader hertrouwde spoedig met een vrouw, die hij in het ziekenhuis, waar moeder stierf, ontmoet had. Zij was ongehuwde moeder. Joost werd op twaalfjarige leeftijd onder toezicht gesteld nadat hij een inbraak had gepleegd. Sinds jaren pleegde hij oneerlijkheden. Griffels, potloden e.d. stal hij op school, geld en snoepgoed thuis.

Zijn vader, gemeentewerkman, was een driftige man, die nogal eens dronk. Deze was als opvoeder een slappe figuur.

De stiefmoeder was een goedhartige vrouw. Juist omdat zij geen stiefmoeder wilde zijn was zij erg toegevend. Zij sloeg Joost nooit, hoe ondeugend hij ook was. Zij sprak nooit kwaad van hem tegen de vader. Integendeel, zij vergoelijkte alles. Vader schreef het vreemde gedrag van Joost altijd toe aan herediteitsfactoren: moeders vader had aan godsdienstwaanzin geleden, moeders moeder was hypernerveus en ook Joost's moeder was zeer nerveus geweest. Joost was met alles tamelijk laat, op zijn achtste jaar was hij nog niet zindelijk. In zijn schooltijd was hij bijzonder moeilijk. Hij leerde slecht en bleef driemaal in dezelfde klas zitten. Hij spijbelde veel. Van de padvinderij verzuimde hij nooit. Daar was hij enthousiast voor. Zijn ogen fonkelden als hij er heen ging. Vooral in een rij lopen en marcheren vond hij prachtig. Hij oefende dikwijls achter het huis met een trommel en een steek op, hield schietoefeningen en zei dan, dat hij later soldaat wilde worden. Hij was ontzettend heerszuchtig en een driftkop als hij zijn zin niet kreeg. Aan de andere kant kon hij voor zijn stiefmoeder en kleine zusje bijzonder hartelijk zijn, voor hen kon hij alles missen. Hij had ook een eigenaardige voorliefde voor godsdienst, hoewel er in het gezin aan geen geloof gedaan werd. Op eigen verzoek was hij een tijdlang bij het Leger des Heils.

Totdat hij van school af kwam stond hij onder toezicht. Daar er over oneerlijkheid geen klachten meer geweest waren, werd het toezicht na twee jaar beëindigd. Joost zou werk gaan zoeken, maar hij had nergens zin in, behalve in de marine. Omdat hij te jong was en bovendien zijn vader deze keuze niet appreciëerde gooide hij zijn kop in de wind. Bij de eerste baas vervalste hij facturen, bij de tweede verduisterde hij geld, thuis stal hij geld, later bonkaarten. Hij diste de meest fantastische verhalen op over bazen, die hem zo graag mochten en hem daarom extra betaalden. In 1939 zat hij in een groep jongens, die en bloc bij de N.S.B. gingen. Al zijn tijd verdeed hij van toen af aan de N.S.B. In het begin van de oorlog werd hij S.S.-er. Hij liet zijn vader, die tegen de N.S.B. was, het huis uit zetten en gevangen nemen. Hij vertoefde, nadat hij in Oost-Pruisen was opgeleid, maandenlang in Letland, vocht later in Rusland op alle delen van het Oostfront. Tussentijds vertoefde hij nu en dan enige maanden in ons land om recruten te helpen africhten, zevenmaal raakte hij gewond, waarvoor hij het IJzeren Kruis eerste en tweede klas ontving en bevorderd werd tot „Scharführer". In 1945 werd hij door de Russen krijgsgevangen gemaakt, doch hij ontvluchtte en kwam in April 1945 in ons land terug. Als politiek delinquent onderging hij vier jaar gevangenisstraf. Na ontslag huurde hij een kamer, waar hij ging samenwonen met een oud-S.S.-kameraad en zich schuldig maakte aan homosexualiteit.

Kort geleden is hij op geheimzinnige wijze naar Duitsland vertrokken. Thans maakt hij deel uit van het Vreemdelingenlegioen. Vechten is zijn enige ambitie.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat hij in 1941 acht maanden gevangenisstraf onderging wegens het plegen van tegennatuurlijke ontucht met een buurjongen, in 1943 twee maanden gevangenisstraf terzake van verduistering van geld.

13.
1936 - C.
Leeftijd: 14, 12, 10 en 7 j.

Het gezin *Alberts* bestond uit vader, moeder en elf kinderen. Zij bewoonden een uitgewoond oud winkelpand in een volksstraat. Vader, bootwerker van beroep, was een onverbeterlijke dronkaard, die alles naar de lommerd bracht om maar te kunnen drinken. Hij kwam nu en dan met de politie in aanraking terzake van belediging van een ambtenaar, vernieling en verduistering. Vader stond sterk onder de verkeerde invloed van een oudere broer. Deze was vrijgezel. Hij werkte ook in de haven en woonde bovendien bij het gezin Alberts in. Hij was in ernstige mate drankmisbruiker. Moeder, een goedige vrouw, was de spil van het gezin en zij zou het gezin vrij goed zijn blijven verzorgen, als zij omstreeks 1930 niet een ernstige ziekte had gekregen, waardoor zij geheel verlamde. Vanuit haar rolstoel dirigeerde zij zoveel mogelijk nog haar kinderen, maar langzamerhand verloor zij veel van haar vat op hen. De twee oudste kinderen kwamen nog zonder kleerscheuren in de maatschappij terecht, de jongeren echter botsten steeds met de politie. Twee kinderen stierven op hun achtste jaar.

Van 1930 tot 1934 stond Melle, no. 6, onder toezicht, nadat hij met een groepje jongens fietsen had gestolen. Hij was toen veertien jaar oud. Deze jongen was enigszins debiel en mede daardoor op de gewone lagere school een onmogelijke leerling. Hij irriteerde alle onderwijzers door zijn onbeschoft en leugenachtig optreden en zijn diefachtigheid. Ook de twee jongens, die op hem volgden, kwamen wegens spijbelen, zwerven en kleine diefstalletjes telkens met de kinderpolitie in aanraking en stonden in 1934 een jaar onder toezicht.

Het jongste broertje, Steven, de lieveling van moeder, viel in 1935, twaalf jaar oud, voor het eerst in handen van de politie wegens diefstal van ballen uit een winkel. Hij was debiel en spijbelde ook veel, maar het schoolhoofd hield hem de hand boven het hoofd, omdat hij Steven, in tegenstelling tot de oudere broers, een lief kind vond. Hij bewerkte dat deze jongen na schooltijd regelmatig naar de Boddaerttehuizen ging en tevens onder toezicht werd gesteld.

Er waren slechts drie meisjes in dit gezin. Het oudste was reeds gehuwd en het huis uit, toen de twee jongste, Gusta en Lucie, resp. tien en zeven jaar oud waren. Gusta, een meisje met beneden-middelmatige intelligentie, verzorgde na schooltijd, zo klein als zij was, haar moeder, die zij moest wassen en helpen met eten. Moeder, die zich in haar hulpbehoevendheid hoe langer hoe meer aan deze twee meisjes vastklampte, vergoelijkte dan ook alles wat deze twee misdreven. Op advies van de wijkverpleegster en in overleg met het Consultatiebureau voor Alcoholisme, dat zich sinds jaren met Alberts en zijn broer bezig hield, werden in 1936 deze twee meisjes onder toezicht gesteld om hun langs die weg enige leiding te geven. Dit toezicht duurde voor beiden tien jaren. Het was in handen van vier verschillende gezinsvoogden, die om beurten concludeerden dat hun taak uiterst ondankbaar was, daar zij de toestand in het gezin niet konden verbeteren. Alles was er verwaarloosd en vuil, er werd zelden middageten gebruikt, de kinderen zaten onder het ongedierte en gingen op de meest ongeregelde tijden naar bed etc.

In Mei 1940 was de toestand als volgt:

Melle, die tal van bazen had versleten, was uiteindelijk gaan varen op een sleepboot, maar door het uitbreken van de oorlog weer werkloos geworden, hetgeen hem goed zinde. Ook de broers, die op hem volgden en die geen vak hadden geleerd, waren telkens werkloos. Alle drie besloten om in Duitsland te gaan werken.

Steven, die door bemiddeling van de Boddaerttehuizen aan werk was geholpen,

maar ontslagen werd omdat hij te langzaam was, kreeg werk bij zijn oudste broer, die een smederij had. In October 1940 trof hem echter een ernstig ongeluk, dat hem een oog kostte. Door dit ongeluk verloor hij tevens zijn werk. Gusta was thuis in de huishouding en Lucie bezocht de huishoudschool.

In de oorlog waren toen verder alleen deze drie laatstgenoemde kinderen thuis. Steven, die sinds het ongeluk niets meer uitvoerde, viel in 1942 in handen van de politie wegens diefstal. Hij onderging drie maanden gevangenisstraf. Gusta kreeg werk bij een man, die met koffie en koek op de markt stond. Zij ging veel met Duitse militairen en kwam bij nacht en ontij thuis. Haar gezinsvoogdes bewerkte, dat zij in de provincie intern op een boerderij ging dienen. De bedoeling was aldus Lucie veilig te stellen voor haar verkeerde invloed. Vóór de gezinsvoogdes het wist was Gusta reeds weer terug in Amsterdam. Zij werd nu ook onverschillig en hard tegen haar moeder, zodat deze laatste haar op de duur niet meer om zich heen kon hebben en Lucie verzocht haar te helpen. Gusta was op het laatst zelden meer thuis. Telkens was zij met een andere militair op stap. Alle pogingen om haar aan het werk te krijgen faalden. Lucie, die ook niet geheel afkerig was van Duitse militairen, bleef zich verder goed gedragen, zij verzorgde haar moeder geregeld en hielp, behalve thuis, ook bij haar oudste zuster in de huishouding.

Thans, vier jaren sinds het einde van de oorlog, is de situatie aldus: De ouderlijke woning, die er, hoewel schoon, onbeschrijflijk bouwvallig uitzag, wordt thans bewoond door Gusta, die sinds drie jaar in concubinaat leeft met een Italiaans artist. Deze man, die deel uitmaakt van een familiecabaretgezelschap en daarmee van het ene land naar het andere trekt, heeft een hoog inkomen en is van plan de woning op te laten knappen om voor de weken, dat hij met Gusta in Amsterdam woont, een bewoonbaar huis te hebben. Volgens haar jongere zuster Lucie, die met haar man (werkzaam als kok) op kamers woont in een nette buurt, heeft de Italiaan een goede invloed op Gusta, die uit zichzelf geen gevoel voor orde of netheid heeft. Lucie, die pienterder is dan haar zuster en ook twee jaar op de modevakschool is geweest, heeft een keurig huishoudentje en een goed huwelijksleven.

De ouders zijn beiden overleden, moeder in 1946, vader in 1948. Zo bedroefd als allen over moeders heengaan waren en ook over de dood van de bij hen inwonende oom, die aan hongeroedeem stierf, zo blij waren zij, toen eindelijk ook hun vader stierf. Tekenend zijn de volgende woorden van Lucie: „wij hielden geen van allen meer van vader. Hij was de schuld van mijn moeders dood en ook van die van mijn oom. Vader dacht in de oorlog alléén aan zichzelf. Hij ging bv. uit op brood en at het dan voor onze ogen zelf op, terwijl hij moeder of ons aardappelenschillen toegooide met woorden als: hier heb je ook wat te vreten!"

Tussen de kinderen onderling is een sterke band. Dikwijls hokken zij bijeen bij de oudste zuster, die een groot gezin heeft en in de buurt van het vroegere ouderlijk huis woont. Slechts met Melle, die fabrieksarbeider is, gaat niemand meer om, omdat hij, naar zij zeggen, een „nare" vrouw heeft. Steven, de enige die nog niet getrouwd is, woont bij de oudste zuster in. Hij verdient geld met een ponypaardje en -wagentje, waarin hij van alles vervoert. Twee andere broers, die in de oorlog in Duitsland werkten, varen. Deze zijn, evenals de twee oudsten, fel communist.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat Steven een zgn. grote staat heeft: in de oorlog kwam hij achtmaal met de politie in aanraking wegens diefstal van levensmiddelen of distributiebescheiden, waarvoor hij ongeveer twee jaar gevangenisstraf onderging, na de oorlog onderging hij reeds weer drie jaar gevangenisstraf wegens diefstal door middel van braak en inklimming.

Gusta werd in de oorlog via de politie in barakken opgenomen wegens geslachtsziekte.

Lucie viel in 1948 in handen van de politie wegens diefstal van sigaretten.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt alleen Steven voor, die vóór 1944 ondersteuning genoot.

14.

1930 - C.

Leeftijd: 16 en 12 j.

Het gezin Wijnands (R.K.) bestond uit vader (57 jaar), moeder (57 jaar) en elf kinderen van 31—12 jaar, waarvan er twee waren overleden en zeven inmiddels gehuwd en het huis uit.

Het gezin bewoonde een krot in een kleine, donkere gang waar nog enige bouwvallige percelen stonden en beschikte over niet meer dan één kamer van plm. 2½ bij 4½ m.

Vader, een geslachtszieke, afgeleefde man, die vroeger aan de drank was geweest en omgang had gehad met prostituées, verdiende een schamel loontje met stoelenreparaties.

Moeder, in de buurt bijgenaamd „de schone Mina", omdat zij alles liet vervuilen en een ondraaglijke stank verspreidde, was mensenschuw en geheel versuft. Meestal lag zij in bed. Het huishouden, dat zij nooit goed had bestuurd, was jarenlang knapjes in orde geweest toen de oudste dochter voor alles zorgde. Deze was echter tien jaar geleden het huis uitgegaan. Op haar volgden drie broers, een achterlijk zusje, dat op haar achttiende jaar gehuwd was en nu een even vies huishouden had als haar moeder en twee zusjes Leida en Toosje, resp. zestien en twaalf jaar oud. Voor deze laatsten kwam de oudste dochter op, toen zij in 1930 bij de kinderpolitie klaagde dat beiden verwaarloosd werden en dat Toosje, die zwerversneigingen had, op markten en in winkels kleine dieverijen pleegde en nu ook reeds door Chinezen, bij wie ze om geld bedelde, ontucht met zich had laten plegen.

Hoewel indiening van een ontzettingsrequest werd overwogen, verzocht de voogdijraad op dringend verzoek van de vader voorlopig slechts ondertoezichtstelling. Het toezicht duurde voor beide meisjes resp. anderhalf en vijf jaar, nl. tot de datum, waarop zij trouwden.

In het eerste toezichtjaar gebeurde het dat de vader, die grote wonden aan zijn been had, weigerde het advies van de gezinsvoogdes om een dokter te raadplegen op te volgen. Heel veel overredingskracht, ook van een zuster van maatschappelijk werk, was nodig om de man tot opname in het ziekenhuis te bewegen. Op de zaal waar Wijnands tenslotte kwam te liggen, lag naast hem een geslachtszieke man van 35 jaar, die reeds meermalen met de politie in aanraking was geweest terzake van landloperij, stroperij en diefstal. Met hem knoopte vader contact aan. Hij keurde de verhouding, die er tussen zijn dochter Leida en deze man tijdens haar bezoeken aan hem ontstond, goed en haalde hem na ontslag uit het ziekenhuis zelfs bij zich in huis. Toen de gezinsvoogdes stappen wilde ondernemen om deze verhouding tegen te gaan, was het huwelijk reeds voltrokken.

Na dit voorval werd door de kinderrechter geprobeerd om Toosje in een inrichting opgenomen te krijgen, doch door plaatsgebrek moest deze maatregel steeds worden uitgesteld. In de volgende toezichtjaren werd aanhoudend getracht om Toosje, als zij uit een dagdienst was ontslagen, weer aan een nieuwe betrekking te helpen, totdat op de duur het toezicht verliep wegens gebrek aan enige medewerking. In 1935 huwde Toosje met een jonge rijwielhersteller.

De oudste dochter, die kinderloos is en een keurige huishouding heeft, (destijds de klaagster), deelde thans mee, dat zij eerst langzamerhand is gaan zien dat haar moeder geestesziek was en niet lui, waarvoor ze altijd versleten werd. Moeder kon niet anders zijn dan ze was. Zij reageerde op „predicaties" hoogstens met argwaan en afweer. Als kind scheen moeder, die de jongste uit een groot gezin was — haar moeder stierf bij haar geboorte — reeds „vreemd" geweest te zijn. Zij kon niet leren en bezocht nooit een school. Vader daarentegen was wel ruw, maar niet dom. Hij wilde netheid in zijn huis en trachtte moeder met stokslagen te dwingen tot iets wat ze niet kon. De kinderen waren bang van hem, omdat hij zoveel sloeg.

Later eiste hij van zijn oudste dochter, die graag van school af ging omdat zij altijd werd uitgescholden om haar vieze hoofd, dat zij de huishouding deed. Als iets niet naar vaders zin was kreeg zij met een stuk hout. Vader was echter dikwijls zeer over haar te spreken en dat maakte moeder vreselijk jaloers en achterdochtig. Deze dochter, die op haar jeugd terugziet als een ellendige tijd, stelde zich steeds voor, zodra zij de kans zou krijgen uit huis te gaan, haar lievelingszusje Leida mee te nemen. Dat moment kwam, toen haar tweelingbroer, die verloofd was, onder dienst ging en tegen haar zei: „Nu kun je er uit, je kunt bij mijn meisje in huis komen". Zo ging ze er op haar achttiende jaar uit, maar Leida kreeg ze niet mee. Moeder liet het meisje niet gaan. Een tijdlang was de oudste, die nog geregeld thuis kwam om daar wat op te ruimen en naar haar zusjes te kijken, om haar critiek „de schrik" voor moeder, tot de deur voor goed voor haar gegrendeld werd en zij alle contact verloor.

Tot haar grote verdriet zijn Leida en Toosje beiden nog steeds bang van haar. Bij Leida kwam dit door het huwelijk met die geslachtszieke man, waarover de oudste dochter zich zodanig opwond, dat ze menig woord daarover liet vallen.

Leida is nog steeds met hem getrouwd. De man is invalide. Zij verdient door uit werken te gaan de kost. De woning, in een volksbuurt, zag er redelijk verzorgd uit. Leida heeft een sloverig leven. Zondags sluit haar man haar op uit angst, dat zij met andere mannen zal gaan. Ook heeft zij met niemand van de familie meer contact. Er zijn drie kinderen geweest, doch het oudste kind is in 1947 aan diphtherie overleden. De twee anderen, jongens, zijn debiel; de ene bezocht de b.l.o.-school, de andere verblijft in een inrichting.

Toosje, woonachtig op een kamertje in de binnenstad in een huis grotendeels bewoond door prostituées, heeft een onbeschrijflijk vies huishouden. Haar huwelijk was, doordat haar man lui was en dronk, een mislukking. Na drie jaar scheidde zij van hem. Het grootste deel van de oorlogstijd werd zij als geesteszieke (na verschillende suicide-pogingen) in een krankzinnigengesticht verpleegd. Haar drie kinderen werden in R.K. gestichten ondergebracht. In 1944 werd zij als patiënt ontslagen en overgebracht in een rusthuis. Daar was zij niet te houden, ze liep weg en ging samenleven met een neger. Er werden weer twee kinderen geboren, die in 1948 op grond van grove verwaarlozing aan de voogdijraad werden toevertrouwd.

De ouders Wijnands leven niet meer. De vader stierf in 1940 aan een beroerte, de moeder is acht jaar later in een krankzinnigengesticht gestorven.

In de administratie der recherche komt alleen Toosje voor, die in 1942 tweemaal diefstal pleegde, resp. van schoenen en een gouden ring.

In de administratie der kinderpolitie stonden nog de volgende bijzonderheden vermeld: Leida bleek in 1947 moeilijkheden met haar oudste zoontje te hebben. Hij tyranniseerde het hele huisgezin. Door bemiddeling van de G.G.D. werd dit kind toen in een inrichting geplaatst.

Omtrent de eerste man van Toosje, die zich in 1948 als gezinsvoogd had aangemeld, werd door de kinderrechter om inlichtingen bij de kinderpolitie verzocht.

Het onderzoek wees toen uit, dat deze man, die reeds enige vonnissen terzake van diefstal had, in de loop der jaren wel 80 bazen had versleten en ontzet was uit de ouderlijke macht, aan waanideeën leed en als geesteszieke zou worden opgenomen in een inrichting.

15.

1930 – C.

Leeftijd: 8 en 5 j.

Het gezin *Hermans* (R.K.) bestond uit vier personen: vader (32 jaar), moeder (27 jaar) en twee jongens, Dorus en Leo, acht en vijf jaar oud. Vader, afkomstig uit een onderwijzersgezin, was de jongste van twaalf kinderen. Hij stotterde, presteerde

niets op school, zou van zijn vader privaatles krijgen, maar ontsnapte telkens. Later werd hij schildersknecht. Hij veranderde dikwijls van baas, maakte schulden, werkte zichzelf steeds in moeilijkheden en was zeldzaam rusteloos en wispelturig.

Moeder, een enige dochter, de jongste uit een gezin van drie kinderen, groeide op in een disharmonisch milieu. Het huwelijk harer ouders was slecht; haar vader dronk, ging met andere vrouwen en liet zijn gezin in de steek; haar moeder, die een snoepwinkeltje had, een koud, zakelijk mens, had alleen belangstelling voor geld. Moeder moest op haar elfde jaar al van school af om geld te verdienen. Ze kwam hevig in verzet; had op school willen blijven en door willen leren. Als dienstmeisje versleet ze verschillende betrekkingen en ze werd thuis hoe langer hoe onhandelbaarder. Haar moeder riep de hulp in van de geestelijkheid. Tenslotte kwam zij onder toezicht van een gezinsvoogd. Het toezicht duurde twee jaar, totdat zij nl. op haar achttiende jaar trouwde met Hermans, die zij in een van haar betrekkingen had leren kennen. Zij had het er op aangelegd zo snel mogelijk getrouwd te zijn, onverschillig met wie.

Het huwelijk was van het begin af slecht. Hermans was toen reeds aan de drank en meestal zonder werk. Moeder zocht steun bij zijn ouders, die zij graag mocht. Zij prikkelde haar man daar bijzonder mee. (Ook ergerde zij hem door haar omgang met een zoon van de oudste broer van Hermans.)

Van de twee kinderen werd de jongste geboren onder zeer ongunstige omstandigheden. De ruzies tussen vader en moeder waren juist ontzettend hevig. Moeder kon dit kind zelf niet voeden. Het kreeg de fles, maar wilde die nooit. Het was steeds huilerig en met alles laat in zijn ontwikkeling.

Op de kinderen ontlaadde Hermans zijn agressie. Eenmaal ging hij zo ver, dat hij het jongste kind omdat hij het gehuil niet kon verdragen bijna in een tobbe heet water had laten omkomen.

Hermans ontvluchtte zijn gezin, zocht eerst steun bij een buurvrouw, die om hem reeds van haar man af was en met wie hij korte tijd ging samenleven, om tenslotte ineens trouwplannen te maken met een andere vrouw. Moeder Hermans, met de kinderen alleen achtergebleven, trachtte eerst door uit werken te gaan geld te verdienen. Zij was evenwel niet sterk, kon de werkhuizen niet volhouden, lag een paar maanden in het ziekenhuis na een longontsteking en ging, toen de kinderen naar aanleiding van haar ziekte toch in een kinderhuis waren geplaatst, na ontslag ergens alleen op een kamertje wonen.

Na de omgang met een jonge glazenwasser, met wie zij enige weken in concubinaat leefde, begon zij zich over te geven aan prostitutie. Omdat zij het voor niemand wilde weten, huurde zij er een kamertje in een geheel andere buurt bij, waar zij in het geheim haar bedrijf uitoefende. Op haar andere kamer ontving zij nu en dan haar schoonfamilie en daar bezochten ook de kinderen haar nu en dan. Door allerlei voorwendsels wist zij zich aan de verzorging der kinderen te onttrekken. Het gevolg was, dat, toen de scheiding werd uitgesproken, de kinderen aan de vader werden toegewezen. Tevens werd echter een ondertoezichtstelling uitgesproken om langs deze weg de vader te controleren. Reeds spoedig bleek, dat vader Hermans, die de kinderen in het kinderhuis had gelaten, de verpleeggelden slecht betaalde. Met het oudste kind, dat volgens moeder heimwee had, werd door de moeder heen en weer gesold. Eerst hield zij het een poosje bij zich. Vervolgens, toen buren dreigden te gaan klagen, bracht zij het bij haar moeder. Deze hield het kind evenwel niet, maar bracht het terug naar het kinderhuis, waarop hetzelfde spelletje weer opnieuw begon. Met het jongste kind, dat zeer nerveus bleek te zijn, waarover men in het kinderhuis klaagde, ging zij naar het Medisch Opvoedkundig Bureau. Dit bureau adviseerde plaatsing op een b.l.o.-school. Het advies werd nimmer opgevolgd. Moeder, die inmiddels met de voogdijraad de mogelijkheden tot voogdijwijziging had besproken, gaf haar beroep als prostituée op. In 1932 hertrouwde zij met een man, die een goede invloed op haar scheen te hebben en haar leiding gaf. De

kinderen haalde zij thuis. Hermans, die ook hertrouwd was, had zich reeds een jaar lang niet meer om hen bekommerd, omdat hij financieel niet voor hen kon zorgen en zijn vrouw niets van de kinderen wilde weten.

Het toezicht werd in 1932 beëindigd, omdat de gezinsvoogd niet goed met moeder Hermans overweg kon. Zij weerde hem. Voogdijwijziging had toen niet plaats, doch eerst jaren later.

Het jongste kind werd jarenlang door de psychiatrische afdeling van de Geneeskundige Dienst gecontroleerd. Beide jongens bezochten geregeld, tot hun achttiende jaar, de Boddaerttehuizen. Met de leiding dezer tehuizen had moeder goed contact.

Het tweede huwelijk van moeder werd een succes, al leed moeder aanvankelijk onder het strenge optreden van haar man. Zij gaf, naar zij zelf zegt, uit schuldgevoel over haar eigen verleden, haar kinderen achter de rug van haar man om toe. Leidde dit de eerste jaren dikwijls tot botsingen, gaandeweg werd het beter. De leidster van de Boddaerttehuizen had zulk een heilzame invloed op haar en ook Leo, die zowel thuis als in die tehuizen moeilijk te benaderen en zeer agressief was (hij sloeg andere kinderen met stokken, gooide ramen stuk, stal en snoepte, zwierf langs de straten, was altijd op roof uit en had geheime schuilplaatsen voor zijn buit). Met de oudste jongen waren er problemen op sexueel gebied. De jongen onaneerde in hevige mate en had hierover schuldgevoelens.

Nu, achttien jaren later, woont moeder nog op hetzelfde adres als voorheen. De woning is kraakhelder. Haar man is nachtwaker en moet daardoor overdag veel slapen. Zij vindt dit leven ongezellig en gaat daarom één of twee dagen per week uit werken. Haar man is jaren ziek geweest. Zij verpleegde hem toen geheel. De zoons zijn gehuwd. Beiden hebben zij een vak geleerd. Dorus, de oudste, is boekhouder; Leo, de jongste, filmoperateur. Dorus doet zijn vak echter met tegenzin. Als het had gekund om zijn ogen (hij mist één oog) had hij vliegenier of filmoperateur willen worden. Vooral nadat hij in de oorlog tijdelijk als filmoperateur gewerkt had, kon hij eerst moeilijk wennen aan zittend werk. (Hij werkte niet in Duitsland.)

Leo is nog steeds rusteloos, maar heeft bevrediging in zijn werk gevonden. Hij bezocht de ambachtsschool en zou, als er geen oorlog gekomen was, verder doorgeleerd hebben. Hij moest echter naar Duitsland, maar kwam daar terecht op een boerenbedrijf, waar hij het enorm naar zijn zin had. Het laatste oorlogsjaar keerde hij na verlof evenwel niet terug, dook onder en deed illegaal werk. Driemaal werd hij gegrepen, doch steeds ontsnapte hij weer. Na de oorlog ging hij als militair naar Indië.

In 1949 zat hij daar een half jaar gevangen wegens mishandeling van een officier.

Moeder Hermans correspondeert geregeld met hem. Leo is haar liefste zoon. De verstandhouding met Dorus is er sinds zijn huwelijk op achteruitgegaan. Volgens moeder is het alsof er een muur tussen hen is waar niet meer doorheen te breken is.

Dorus, die nl. jarenlang verloofd is geweest met een meisje dat moeder niet aanstond (moeder vermeldt als bezwaar tegen haar haar opvattingen op sexueel gebied!), huwde het vorige jaar plotseling een ander meisje, dat hij nauwelijks kende en trok zich van moeder, die hierover zó verontwaardigd was, dat ze een toeval kreeg, niets meer aan. Hun huwelijk is goed, al klaagt zijn vrouw over zijn moeilijke en gesloten aard.

Leo, die eerder dan Dorus gehuwd was, heeft een R.K. weesmeisje als vrouw. Zij komt geregeld met het tweejarig kind bij Leo's moeder, die zeer op haar gesteld is.

Uit de politiegegevens blijkt nog het volgende betreffende Leo: In het begin van het jaar 1940 werd Leo (toen ambachtsscholier) verbaliseerd door de zedenpolitie wegens het plegen van ontucht met een meisje beneden 16 jaar op een wandelweg

buiten de stad. Hij gaf een valse naam op uit angst voor zijn moeder en stiefvader. De zaak werd geseponeerd. In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt Dorus voor als steuntrekkend vóór 1944.

16.
1930 – C.
Leeftijd: 16 en 10 j.

Moeder Hansen (Ev. Luth.), 45 jaar oud, bewoonde met haar twee kinderen, Lies en Karel, een eenvoudige benedenwoning in een middenstandsbuurt. Moeder, de jongste uit een gezin van zeven kinderen, was als kind moeilijk. Zij zat „stikvol angsten": moest op haar dertiende jaar nog naar bed gebracht worden. Haar moeder moest haar hand vasthouden tot ze sliep en ze moest met licht op slapen. Op haar 27e jaar trouwde zij met Hansen, een bedaarde, prettige man. Hoewel er niet de minste reden voor argwaan was, was zij steeds achterdochtig en sinds de geboorte van Lies zeer jaloers op de genegenheid, die Hansen voor dit kind toonde. Toen de kinderen resp. elf en vijf jaar oud waren, werd Hansen ernstig ziek. Moeder was bang van hem en liet Lies zoveel mogelijk voor hem zorgen. Na zijn dood bekroop haar opnieuw een panische angst voor het donker. Alle lichten moesten 's nachts in het hele huis blijven branden. Desalniettemin zag ze spoken, ze hallucineerde in hevige mate en gilde het bij tijd en wijle uit van angst. Voor het personeel van de zaak, waar vader als procuratiehouder werkzaam was geweest, bestond de mogelijkheid om vacanties goedkoop in een buitenhuis van de zaak door te brengen. Aan moeder en de kinderen werd daar verschillende jaren achtereen gedurende de zomer rust geboden. Toen Lies ongeveer vijftien jaar was, vond moeder dat zij aan de man gebracht moest worden en één van de jongelui, die moeder tijdens de zomervacantie tweemaal met Lies zag dansen, werd door haar ingepalmd en uitgenodigd. Ze schreef hem brief op brief totdat ze een nijdig verzoek kreeg om hem niet meer lastig te vallen. Op dezelfde opdringerige wijze ging ze te werk toen Lies kennis had gemaakt met een 22-jarige kantoorbediende van haar vaders kantoor. Moeder wist zelfs door te drijven dat ze zich op 10 Juli verloofden, omdat dit haar eigen verlovingsdatum was. Het duurde echter niet lang of moeders oude achterdocht en jaloezie kwamen op. Ze begon met kwaadsprekerij, releveerde onverkwikkelijke sexuele schandaaltjes en eindigde met een streng verbod tegen Lies om nog met de jongen om te gaan. Ze stond op een dag dreigend met een mes voor haar: de verlovingsring moest onmiddellijk van de vinger. Ze bracht Lies naar haar kantoorbetrekking en haalde haar er weer vandaan. Een paar maal veroorzaakte ze zulk een opschudding in haar kantoor, dat men het meisje haar ontslag gaf.

Een tien jaar oudere broer van moeder, de toeziende voogd der kinderen, vroeg tenslotte raad bij de kinderpolitie. Langs deze weg kwam het tot ondertoezichtstelling, die voor Lies twee jaar, voor Karel zeven jaar duurde. De gezinsvoogdes trad voor Lies bemiddelend op, omdat zij haar verloving niet wilde verbreken en er op haar verloofde niets was aan te merken. Zij zorgde er ook voor, dat Lies een cursus voor steno-typiste volgde. Voor Lies betekende de gezinsvoogdij een rustpunt waarop ze, als moeder een van haar uitbarstingen had, steeds terug kon vallen.

Voor Karel, die nooit dergelijke uitvallen van moeder te verduren had, zou meer dan toezicht, nl. een intensieve psycho-therapeutische arbeid nodig zijn geweest. Hij was een hypernerveus kereltje met angsten voor het donker en voor dieven. Hij sliep met een pistooltje, een mes en een fluitje onder zijn kussen en de slaapkamerdeur moest steeds op slot. Op de M.U.L.O. kwam het echter eerst tot storende moeilijkheden, doordat hij veel spijbelde, altijd in de bioscoop zat, met meisjes langs de straat slabakte en droevige rapporten mee naar huis bracht. Tenslotte kwam het tot zulke hevige conflicten tussen hem en zijn moeder, dat de moeder

zich over hem wilde laten ontheffen en de gezinsvoogd ingreep door de jongen in een kosthuis te plaatsen. Tot ontheffing kwam het echter niet, doordat de moeder reeds een dag of wat later op haar besluit terugkwam, zich er op toelegde de gezinsvoogd in alles te dwarsbomen en kwaad te spreken van Karels kosthuis. Kort daarop luwden de uitbarstingen echter. Karel kwam weer thuis en moeders aandacht was afgeleid door een man, met wie ze hoopte te hertrouwen.

In 1937, toen de gezinsvoogdij beëindigd werd, had Karel geregeld werk op een bank en besteedde zijn vrije tijd aan sport en lessen. Nog geen half jaar na de beëindiging kwam moeder echter weer met klachten. Karel zou geen geld aan haar afdragen, alles opmaken met een meisje, hij kwam laat thuis e.d. Officieus werd daarna nog enige tijd door een ambtenaar voor de kinderwetten, die de jongen weer in een kosthuis plaatste, toezicht gehouden. Karel bleek sinds enige tijd onder behandeling van een zenuwarts te zijn.

Thans, na achttien jaren, blijkt de moeder in een rusthuis voor zenuwpatiënten te zijn opgenomen. Lies is, nadat zij van haar 21e tot 22e jaar op kamers gewoond heeft, getrouwd. Haar man, die als kantoorbediende nu reeds zes jaren op hetzelfde kantoor werkzaam is, doet in de avonduren administratiewerk voor verenigingen om er geld bij te verdienen. Ook hebben zij een 80-jarige kostganger in huis voor bijverdienste. Geld speelt een belangrijke rol in hun leven.

Er zijn drie kinderen, die tot dusver gemakkelijk te leiden zijn. Het huwelijk is, ondanks de vele moeilijkheden, die moeder hen in de verlovingstijd bezorgde, gelukkig. In de oorlogstijd, toen Lies op zekere dag haar moeder, die toen in een pension was, krom en uitgehongerd op straat zag lopen heeft ze haar man bepraat om haar moeder bij zich in huis te mogen nemen. Twee maanden ging het goed. Toen deugde er ineens niets meer. Moeder klaagde over alles: drukte, het eten en de kinderen. Het slot was, dat zij haar weer in het pension lieten opnemen en sindsdien hebben zij alle contact met haar verbroken. Ook Karel hadden zij in de oorlog een tijdlang in huis, doch deze ergerde hen dermate door zijn pro-Duitse gezindheid, dat zij hem de deur hebben gewezen.

Karel, die op kamers woont, is nog niet getrouwd. Hij kan er niet toe komen. De verloving met een meisje, dat zijn moeder niet aanstaat, is in de loop van zes jaren tot sleur geworden. Haar ouderlijk huis is een tehuis voor hem geworden, hij zit er elke avond. Op zijn meisje heeft hij veel aanmerkingen: te oppervlakkig, te gemakzuchtig. Ook in zijn werk heeft hij nog niet gevonden wat hij zocht. In de oorlog dook hij nu en dan onder, leerde voor zichzelf Engels en Frans. Na de oorlog was hij anderhalf jaar op een detectivekantoor, nu weer op een bank, maar hij wil weer veranderen, want hij vindt dit te saai. Karel pronkt graag met vrienden, die gestudeerd hebben. Hij doet graag groot, klaagt over anderen, die „de baas" over hem willen spelen, zoals zijn zwager. In wezen is hij heel „klein"; hij staat uiterst onzeker in het leven.

In de administratie der politie en van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komen Lies en Karel niet voor.

17.

1930 – C.

Leeftijd: 13. 10, 7 en 6 j.

Het gezin Keessen woonde in een volksbuurt. Het bestond uit vader (40 jaar), moeder (42 jaar) en vier meisjes van dertien tot zes jaar. Vader, varensgezel van beroep, was zelden thuis. Moeder, die zwaarmoedig van aard was, kon niet tegen het vele alléén-zijn. Toen zij, terwijl zij zwanger was van het derde kind, meende te bemerken dat haar man connecties had met een andere vrouw, geraakte zij hierdoor geheel overstuur en werd zenuwpatiënt.

Na de geboorte van het kind, Fientje genaamd, dat een min kindje was en

spoedig bleek wat achterlijk te zijn, raakte zij aan de drank, liet alles vervuilen, verzorgde de kinderen niet meer, maakte schulden en schold er op los tegen iedereen. Haar man trof haar eens, toen hij van de vaart thuiskwam, dronken op bed aan, met haar kinderen bij zich. Hij maakte zich zo boos, dat zij angstig de vlucht nam. Vijf maanden werkte zij in café's tot haar man haar kwam vragen om in het gezin terug te keren. Keessen, die de kinderen bij familie had ondergebracht, had een huisje in een der buitengemeenten gehuurd. Hij loste alle schulden af en gaf haar zo de kans om geheel opnieuw te beginnen, doch tevergeefs. Reeds korte tijd later was het weer hetzelfde.

Toen Fientje zes jaar was, werd door twee tantes anonym een klacht tegen de moeder bij de kinderpolitie ingediend. Zij hadden nl. bemerkt, dat alle woede van moeder Keessen op dit kind werd gelucht. Fientje was van kleine baby af veel ziek, lag tot haar derde jaar met t.b.c. in een sanatorium en was daardoor laat in haar ontwikkeling. Ze leed aan enuresis en encopresis, smeerde met ontlasting alles vol, was vernielzuchtig en snoeplustig en wekte door dit alles steeds groter haat op bij haar moeder, die haar strafte met slaag, opsluiting op de W.C. en afzondering in een donkere kast. Het gevolg van deze klacht was een ondertoezichtstelling, die na drie jaar werd beëindigd, omdat het met ouders en kinderen (er werd in 1932 nog een zoon geboren) goed ging. Vader, die werkloos was, was nu meestal thuis.

In de leefwijze der ouders was echter weinig veranderd: beiden zaten veel in café's. Vooral de vader was dikwijls dronken en steeds diep in de schuld.

Thans, achttien jaren later, blijken de ouders Keessen nog in de oude woning in dezelfde straat te wonen. De dochters, op Fientje na allen gehuwd, wonen er vlak naast of er tegenover. Fientje is bij haar oudste zuster in huis, die getrouwd is met een andere oud-gezinsvoogdijpupil (zie de beschrijving van Anton, no. 84).

Moeder, een nerveus driftig oud vrouwtje, deelt op heftige, verontwaardigde toon mee, dat Fientje een kind was dat men nu eenmaal flink moest aanpakken. Zij is er van overtuigd dat het kind, dank zij haar harde aanpak, nu nog geworden is wat zij is. „Maar er zijn altijd slangen in je omgeving, zelfs in je eigen familie, die kwaad denken; ik weet best wie bij de kinderpolitie een klacht tegen mij indiende, mensen, die zelf een voogdes nodig hadden!"

Dat Fientje nu bij de oudste dochter inwoont, heeft, volgens moeder, geen andere oorzaak dan dat er geen ruimte meer was sinds de zoon met verlof thuis kwam.

De oudste dochter, die reeds dertien jaar getrouwd is — haar man werkt op een fabriek, zij zelf gaat voor halve dagen uit werken — deelde mee, dat zij allen een nare jeugd hadden gehad doordat moeder te streng en vader nooit thuis was. Zij is er daarom nu op uit het haar kinderen en ook Fientje zo goed mogelijk te geven. De kinderen mogen zwemmen, zijn lid van clubs, samen maken zij veel tochtjes of kamperen. Fientje, strijkster van haar vak, is reeds zeven jaar in dezelfde zaak. Zij is „niet als een ander": ze begrijpt je niet altijd, ze zal bv. om dingen lachen waar niet om te lachen is. Er moet altijd op haar worden gelet, anders verzorgt ze zichzelf niet e.d.

Geen der kinderen komt voor in de politie-administratie of de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken.

18.
1932 – C.
Leeftijd: 16 j.

Jeltje was een joods meisje. Ze had een twee jaar jonger broertje, doch dit kind verbleef bij de grootouders, aan wie het was afgestaan. Moeder was nl. met Jeltje voor mishandelingen door vader gevlucht naar deze grootouders om daar de bevalling van het tweede kind af te wachten. Toen zij eindelijk, vijf jaar later, naar vader

terugkeerde, wilden de grootouders het jongetje niet meer afstaan. Zo was Jeltje vanaf haar eerste schooljaar practisch enig kind. Moeder was een dom, onevenwichtig vrouwtje, buren hielden haar zelfs voor abnormaal, omdat „alles langs haar heen scheen te gaan". Tot haar huwelijk woonde ze op kamers met prostituées samen. Zij leerde haar man aan de Zeedijk kennen. Hij was toen 23 jaar, steuntrekker, dronk en had een grote staat bij de politie terzake van dierenmishandeling, verduistering, diefstal, heling, oplichting en wederspannigheid waarvoor hij reeds een paar jaar gevangenisstraf had ondergaan.

Jeltje begon moeilijkheden te geven, toen zij in de zevende klas zat. Zij kwam toen ongeregeld op school, had geen zin meer in leren en alleen belangstelling voor opschik en jongens.

Vader vond goed dat zij van school af ging en liet haar fabrieksmeisje worden. Na een paar weken beviel ook dit haar niet. Daarna werkte ze in een jaar tijd talloze betrekkingen als dienstmeisje af, maar tenslotte gaf ze er geheel de brui aan en was er niet meer toe te krijgen nog naar werk te zoeken. Zij bleef tot 's middags in haar bed liggen, ging 's avonds uit met een paar veel oudere vriendinnen, die prostituées waren, kwam niet voor des nachts 2, 3 uur thuis en vloekte en schold tegen haar ouders, wanneer die er iets van zeiden. Vader liep in een driftbui op een keer naar de kinderpolitie en verzocht „maatregelen". Jeltje was toen zestien jaar oud. Hierop volgde een ondertoezichtstelling, iets wat vader niet gewild had. Eén strenge waarschuwing, eventueel één dag opsluiting zou hij goed gevonden hebben, maar geen jarenlange bemoeiing. Gedurende de twee jaren dat dit toezicht duurde was er dan ook geen enkele medewerking. Vader rapporteerde steeds, dat het „uitstekend" met zijn dochter ging en gaf niemand de kans zich dieper in de aangelegenheid van hem en zijn gezin te mengen.

Thans, zestien jaar later, is Jeltje bij de politie bekend als prostituée. Zij is in 1940 nog korte tijd gehuwd geweest met een gescheiden „Christenman", meer om in de oorlog „gedekt" te zijn dan uit andere overwegingen. Na een week is zij echter van deze man afgegaan, omdat hij haar mishandelde en omgang had met Duitse vrouwen. Zij is toen gaan werken in café's.

De laatste jaren is het niet goed met haar. Zij heeft struma, is reeds geopereerd en heeft ook reeds een jaar in een zenuwinrichting gelegen. Jeltje zegt: „ik ben soms zo agressief, dan kan ik me niet beheersen en zou sommige mensen gewoon kunnen vermoorden, dan móét ik iemand aanvliegen". Momenteel woont zij bij haar moeder in, haar vader leeft niet meer. Haar moeder is seniel en totaal versuft en kan niet meer denken of praten. Haar broer, die gehuwd is, ziet zij zelden.

Uit de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat zij hulp gevraagd heeft, maar deze niet krijgt. Uit rapporten van de zedenpolitie blijkt, dat zij zich nog prostitueert.

19.
1932 – C.
Leeftijd: 12 j.

Leentje was de middelste van drie kinderen. Het oudste zusje was negentien jaar, tussen haar en Leentje was nog een zusje geweest, dat acht jaar geleden stierf; de jongste was een jongetje van vier jaar.

Vader, chauffeur van beroep, was een kinderlijke man. Moeder was een flinke huisvrouw, wat primitief. Beiden kwamen uit onevenwichtige gezinnen. In vaders familie kwam krankzinnigheid voor, in moeders familie epilepsie. Er waren nogal eens botsingen tussen vader en moeder.

Leentje was een debiel meisje, lichamelijk zwak, met veel last van enuresis. In September 1932 werd zij onder toezicht gesteld na het volgende voorval. Zij was

herhaaldelijk gezien op een zandterrein, in de buurt van een man, die de politie niet vertrouwde. Toen een agent haar naderde, liep ze eerst hard weg. De agent haalde haar in en vroeg haar waarom ze wegliep. Ze zei toen: „ik ben bang van die man". De agent vroeg haar naam. Ze gaf op: Grietje Vos uit Rotterdam. Aan het politiebureau nader ondervraagd, vertelde ze dat die man gedreigd had haar te zullen vermoorden. Inmiddels had haar moeder haar opsporing gevraagd bij hetzelfde bureau. Hoewel de naam niet klopte, klopte de beschrijving van het uiterlijk geheel met die van Grietje Vos. Zo kwam uit, dat Leentje een valse naam had opgegeven. De moeder vertelde toen, dat ze nooit moeite met Leentje had gehad, maar dat Leentje haar juist de laatste dagen voor raadsels stelde. Ze was een week geleden ineens met een poppenwagen thuis gekomen en beweerde, dat ze tijdelijk een andere meester had, dat die meester een dochtertje had verloren en in de klas zei dat hij nu al haar speelgoed aan de leerlingen zou geven. De volgende dag was Leentje met een pop uit school gekomen. De meester zou gezegd hebben: „Wie heeft de poppenwagen gekregen? Die mag ook de pop hebben!" Twee dagen later kwam ze wéér met een pop, maar een veel kleinere. De vrouw van de meester had haar gezegd „dat die wel kleiner, maar steviger was, de andere moest ze maar teruggeven omdat die erg slap was en een ingedeukte neus had". Ze nam die grote pop echter per slot niet mee en beweerde de volgende dag dat meester goed vond dat ze beide hield. Ze kwam bovendien met een aapje aan: „dat was voor Piet, het broertje". Aan moeder zei ze: „Meester vraagt een portretje van ons gestorven zusje te mogen zien!" Moeder zocht dat op en gaf het mee. Die dag kwam ze 's middags uit school niet thuis. Na dit verhaal zei Leentje tegenover moeder en de politie ineens, dat ze al die verhalen gefantaseerd had. Die man had haar gezegd, dat ze dat zo moest doen. Toen de politie echter een nader onderzoek ging instellen, veranderde Leentjes verhaal voortdurend, totdat er op het laatst uit kwam, dat ze al die dagen gespijbeld had en het speelgoed uit een winkel had weggenomen.

Leentje werd naar aanleiding van deze gebeurtenissen civielrechtelijk onder toezicht gesteld. De ouders wilden weinig van ondertoezichtstelling weten. Zij waren ook reeds kwaad over de bemoeiingen van het schoolhoofd, dat „hun Leentje" „achterlijk" noemde en haar naar een school voor b.l.o. overgeplaatst wenste te zien.

Drie verschillende gezinsvoogdessen hebben gedurende drie jaren hun krachten aan dit geval gegeven. In het eerste toezichtjaar werd Leentje op een Medisch Opvoedkundig Bureau onderzocht. Behalve dat haar I.Q. op debiliteit wees, werd tevens gedacht aan een psychisch ziekteproces, waarvan traagheid en ongeneigdheid tot contact de symptomen waren, die mogelijk steeds erger zouden kunnen worden, zodat Leentje op de duur in een inrichting zou moeten worden verpleegd. De volgende jaren bleek van de aanwezigheid van dit ziekteproces evenwel niets. De moeilijkheden voor de gezinsvoogdessen bestonden vooral in het overwinnen van het verzet van de ouders, die eerst niet wilden accepteren dat Leentje debiel was en later, toen ze op een school voor b.l.o.-onderwijs was, telkens dreigden haar er weer af te halen. Toen zij veertien jaar was, werd ze, met het oog op de beroepskeuze, psychotechnisch onderzocht. Het advies luidde: „eenvoudig atelierwerk".

Leentje werd thans, plm. vijftien jaar later, in bed aangetroffen. Ze ligt sinds twee jaar met long-t.b.c. Dit is het gevolg van de oorlog. Haar vader, N.S.B.-er, vertoefde de hele oorlogstijd in Duitsland en haalde ook Leentje daarheen, om er als verpleegster te werken. Toen is zij besmet. In 1944 is zij — tegen de zin van haar moeder — gehuwd met een veel oudere gescheiden man. Hun kind, dat ook besmet werd met t.b.c., wordt reeds twee jaar opgevoed door de ouders van de man, omdat het niet meer bij de moeder mag zijn.

De vader van Leentje leeft niet meer. Leentje is met haar moeder gebrouilleerd. De jongere broer verblijft reeds jaren in een Rijksopvoedingsgesticht. In 1943 pleegde hij verduistering, in 1946 tweemaal een diefstal. Leentje heeft vermoedelijk

met één der diefstallen iets te maken gehad. Dat dit broertje, moeders oogappel, toen voor jaren werd opgeborgen, is iets wat moeder moeilijk kan verkroppen en waarover conflicten tussen haar en Leentje zijn ontstaan, die een spanning hebben veroorzaakt welke ook zonder dat hierover door moeder of dochter gesproken werd duidelijk merkbaar was.

Noch in de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken, noch in die der politie komt haar naam voor.

20.
1932 – C.
Leeftijd: 17 j.

Annie was de tweede in een betrekkelijk slecht geïntegreerd gezin met negen kinderen. Tot haar vijftiende jaar groeide zij op in een dorp. Toen vader een karwei kreeg in Amsterdam (als ijzerwerker) verhuisde het gehele gezin mee. Annie had reeds verschillende moeilijkheden gegeven. Ze leerde slecht (was op school blijven zitten), ze jokte erg en toonde te vroeg aandacht voor jongens. Ze had een overdreven zucht naar opschik. Deze begon ze in Amsterdam in hevige mate bot te vieren. In heer eerste betrekking als dagdienstbode stal ze (zeventien jaar oud) binnen drie weken van de kapstok handschoenen en shawl en uit een bijouteriedoosje een gouden ketting en ring. Ze werd op heterdaad betrapt toen ze in een blouse en rok van haar mevrouw haar dienst verliet. Hoewel die kleren het duidelijkste bewijs opleverden, ontkende ze eerst halsstarrig zich aan diefstal schuldig gemaakt te hebben.

Annie werd door de kinderrechter civielrechtelijk onder toezicht gesteld. Toen er twee jaar lang geen klachten waren werd het toezicht beëindigd.

Thans, vijftien jaar later, maakt Annie een slonzige indruk, de woning was rommelig en armelijk. Op haar 23e jaar is zij gehuwd, maar sindsdien heeft zij niets dan verdriet gehad doordat haar man drinkt en haar en de twee kinderen soms bont en blauw slaat. Meermalen moesten zij midden in de nacht het huis uit vluchten.

Hoewel haar man een goede betrekking heeft, was er nooit geld. Annie zelf moest daardoor met werkhuizen voor zich en de kinderen bijverdienen. Het vorige jaar, toen zij niet voldoende loon naar haar zin kreeg uitbetaald, heeft zij geld weggenomen. Dit werd als diefstal aangegeven en sindsdien staat zij onder toezicht van een reclasseringsvereniging. Haar man wordt geregeld bezocht vanwege de Vereniging voor Drankbestrijding. Kort geleden is geregeld dat het salaris van de man aan deze vereniging wordt uitbetaald. Annie behoeft niet meer uit werken te gaan en kan meer toezicht op de kinderen houden. Zij is echter van plan te gaan scheiden en voorlopig bij haar schoonmoeder, die met haar zoon gebrouilleerd is, te gaan inwonen. Met haar eigen familie is Annie niet op goede voet.

Uit politiegegevens blijkt nog, dat Annie in 1944 een proces-verbaal heeft gehad terzake van diefstal van geld en distributiebescheiden en in 1946 tweemaal terzake van diefstal van kleren.

Niet alleen met Annie, doch met een veertien jaar jonger broertje, de jongste uit het gezin, blijken ook moeilijkheden geweest te zijn. In 1944 werd hij door Annie betrokken in de diefstal van geld en distributiebescheiden. Later kreeg hij alleen een proces-verbaal terzake van diefstal. Ook vroeg zijn vader in 1946 zijn opsporing bij de politie, nadat hij een nacht niet was thuisgekomen. Hij bleek toen bij „een vriendin" te zijn.

Uit de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat Annie van 1944 tot 1945 ondersteuning genoot.

21.
1932 – C.
Leeftijd: 19 j.

Bram was een overspelig kind. Hij werd geboren uit de buitenechtelijke verhouding, die zijn moeder had met zekere Petersen, een rijke zakenman, nadat zij haar wettige man, met wie zij twaalf jaar gehuwd was geweest, had verlaten. Haar wettige man, caféhouder, dronk erg en ging met andere vrouwen. Kort voor de geboorte van Bram was Petersen echter ineens spoorloos verdwenen en liet — tot grote teleurstelling van moeder — nooit meer iets horen.

Moeder had niet veel geluk in haar leven gehad. Haar moeder, een broer en zuster waren jong aan t.b.c. gestorven. Als meisje van twaalf jaar had zij voor haar vader alles moeten doen, in de huishouding en ook in de winkel. Toen haar vader hertrouwde had haar stiefmoeder haar op ergerlijke wijze geëxploiteerd. Hierover was veel ruzie. Haar vader geraakte aan de drank, werd ziek en stierf. De winkel en het geld, dat er over was, werden door een oom ingepikt, zodat er voor haar niets over was en zij ineens „op straat" stond. Uit wanhoop trouwde zij toen met een jonge caféhouder, die haar reeds meermalen gevraagd had, doch die zij nooit erg mocht.

Petersen was de enige man van wie zij ooit heeft gehouden.

Van het moment af dat moeder alléén stond met het dochtertje (uit het huwelijk) en Bram moest zij wéér hard gaan werken om voor hen de kost te verdienen. Zij vond een werkhuis aan één der grachten, waar zij van 's morgens acht tot 's avonds vijf uur moest sloven.

Bram werd meestentijds verzorgd door zijn acht jaar oudere halfzusje en een buurvrouw. Als klein kind was hij moeilijk. Hij had plotselinge gil- en driftbuien, leek soms „bezeten". Op school ging het slecht. Men vond hem een fantast en hoogst onbetrouwbaar. Bram heeft in de schooljaren enorme angsten gehad: hij sloot zichzelf thuis op boven in een hoge kast, waar hij als een opgejaagd diertje soms uren bleef zitten. Ook had hij een tijdlang een idée fixe, dat hij achtervolgd werd en dan durfde hij de straat niet op. Op een avond, nadat hij in drift een tafel en kastje kapot had geslagen, werd door een buurvrouw de politie gewaarschuwd. Hij werd onder handen genomen. Maar er werd, op verzoek van de moeder, verder „geen werk" meer van gemaakt. Eerst op zijn negentiende jaar werd hij, naar aanleiding van een hevige uitbarsting, op zekere dag bij de kinderrechter geroepen en tenslotte onder toezicht gesteld. Zijn zuster had in het geheim bij de kinderpolitie geklaagd. Zijn gezinsvoogd besprak zijn geval met een psychiater en hield op diens advies geregelde gesprekken met Bram.

Toen Bram nu over de aanleiding tot de ondertoezichtstelling ondervraagd werd, was het eerste wat hij zei: „ik was een onecht kind", „toen ik een jaar of twaalf was, riepen jongens uit de buurt me na dat ik een onecht kind was. Ik wist van niets, maar ben toen, beïnvloed door de buurt waar we woonden, het een met het ander gaan combineren en wist toen precies hoe mijn moeder geweest moest zijn. Zo'n slet, zo'n prostituée als er bij ons in de buurt verschillende woonden, zo één, die met een sigaret in de mond in de deurpost hing of in café's zat. Ik kon mijn moeder niet meer uitstaan, ik kon haar niet geloven als ze mij verzekerde, dat ze dat nooit was geweest. Waarom wilde ze me dan nooit precies de waarheid zeggen als ik naar m'n vader vroeg? Dan zei ze alleen: „dat hoor je later wel, als ik dood ben". Sindsdien was er altijd iets tussen mijn moeder en mij. Ik ging na schooltijd niet graag meer naar huis; — ik was maar alléén met moeder; m'n zuster was toen in betrekking —. Ik zag er tegenop om naar binnen te gaan omdat ik wist, dat er na vijf minuten beslist weer ruzie zou zijn. De ruzies liepen soms zo hoog dat ik in drift een kast in elkaar trapte. Aangezien moeder vóór vijf uur toch nooit thuis was, zwierf ik veel langs de straat. Doordrijver als ik was wilde ik zekerheid hebben

of, wat mijn moeder zei, waar was, nl. dat mijn vader dood was. Tijdenlang ben ik langs alle kerkhoven gelopen om naar de grafsteen van vader te zoeken".

Direct na zijn veertiende jaar moest Bram gaan werken. Hij begon bij een schoenmakersbaas in een klein, benauwd keldertje. Maar dat was niets voor hem. Hij bleef er geen half jaar, ging toen naar een kantoor, werd daar ontslagen wegens bezuiniging, kwam vervolgens op een fabriek, maar kreeg ontslag omdat hij niet accuraat genoeg was. Hij veranderde voortdurend van baas. Bram vertelt zelf over die jaren: „ik was erg ongelukkig met werk. Een vak had ik niet geleerd, omdat moeder daarvoor geen geld had. Fiets- en loopjongen zijn vond ik vreselijk. Een goede vriend nam me eens mee naar zijn baas. Die heeft me toen geweldig geholpen: hij liet me in alle afdelingen van de zaak werken, zo leerde ik allerlei technische dingen en electricienswerk. Maar 't was net crisistijd. Ze konden me na korte tijd niets meer laten verdienen. Ik sukkelde met werkloosheid, vond dat vreselijk, haalde veel boeken van de leeszaal, studeerde boekhouden en Engels. M'n moeder bedierf al dat leren echter. Ze zei, als ik bezig was: schei toch uit, je bent maar een gewone volksjongen, je kunt toch nooit méér worden. En dan zwierf ik maar weer langs de straat. Ik hield dat echter niet lang vol, meldde me tenslotte voor werklozenkampen. Die vond ik heerlijk, al verdiende ik niets. Weer terug thuis, begon de ruzie weer". „Op zekere dag, nadat er weer een hevige scène tussen moeder en mij was geweest, kwam de kinderpolitie. (Bram zelf weet nog steeds niet dat zijn zuster dit bewerkstelligde!)

Zowel de zuster als Bram waren door de gezinsvoogdij teleurgesteld. De zuster, omdat die gezinsvoogd alles geloofde wat de moeder zei, nooit optrad, niet zorgde dat Bram het huis uit kwam en nog een vak leerde. Bram zelf, omdat de gezinsvoogd hem niet wilde zeggen wie zijn vader was geweest.

Bram is na de beëindiging van het toezicht, toen hij 21 jaar werd, om zelfstandig te zijn, op een kamertje gaan wonen. Door werkloosheid had hij het zó arm, dat hij, als zijn zuster hem na enige maanden niet in huis had genomen, verhongerd zou zijn. Hij maakte het zichzelf echter zeer moeilijk, doordat hij het onderdak bij zijn zuster per se wilde betalen en niet „als logé" mee aan tafel wilde eten. Op een keer kwam hij niet thuis en bleek hij in het Huis van Bewaring te zitten. Hij had zich door anderen tot diefstal laten verleiden. (Voor zijn moeder is dat steeds geheim gehouden. De zuster van Bram vertelde tijdens het interview dat haar moeder nog onlangs tegen haar zei: „ik ben zo blij dat Bram tenminste altijd eerlijk is gebleven").

In het begin van de oorlog werd hij als technicus bij een machinefabriek tewerkgesteld. Hij gaf zich daarvoor uit, omdat hij werk wilde hebben en met enige handigheid slaagde hij er in daar anderhalf jaar te blijven tot hij wegens een sabotage-affaire moest onderduiken. Hij werd gepakt en zat een jaar in een „Straflager" in Duitsland. Hij vindt zelf dat hij toen veel geleerd en gezien heeft, zodat die tijd persoonlijk voor hem nog veel nut heeft gehad. Met een groep anderen heeft hij, toen hij bij het spoor werkte, veel kunnen doen om Joden te helpen ontvluchten.

Sinds alles wat hij van de Jodenvervolging heeft gezien zegt hij niet meer aan godsdienst en evenmin aan politiek te kunnen doen.

Bram is, nadat hij uit dit „Straflager" ontslagen was, naar Holland teruggekeerd en ondergedoken. Met het meisje uit het gezin, waar hij als onderduiker was, is hij nog in de oorlog getrouwd. Zijn vrouw is tien jaar jonger dan hij, uit een ordinair volksgezin. Haar vader was een berucht oplichter. Het huwelijk van haar ouders was slecht. Zij is dol op Bram. Hun huwelijk lijkt goed. Zij hebben een kind van drie jaar. Beiden houden veel van hun kind. Ze zijn huiselijk, geven niet om dansen en uitgaan.

Sinds de oorlog werkt Bram in de montage-afdeling van een scheepsbouwmaatschappij. Het werk bevalt hem, de omgeving waarin hij werkt echter niet. De werklui zijn hem te communistisch, praten te veel over stakingen.

De moeder van Bram woont in een hofje. Zij is een zenuwpatiënte, achterdochtig en erg gedeprimeerd. Bram bezoekt haar evenwel geregeld en uit nog de volgende wens voor haar: „dat mijn natuurlijke vader — ik weet nòg niet wie dat is, maar meen dat hij in Amerika woont en héél rijk is — nog eens op de proppen komt en haar financieel flink te goed doet, want ondanks al haar zwoegen en sloven van vroeger heeft ze het erg arm".

De zuster van Bram is gehuwd met een zakenman en moeder van twee grote kinderen, waarvan de een studeert en de ander nog op het gymnasium is. Zij bewoont een royale flat (is goed gesitueerd) en van geheel andere stand dan haar broer Bram, die nu met vrouw en kind op een paar kamers in een rommelige volksstraat woont.

De zuster van Bram is bezorgd over de toekomst van haar broer: „nu lijkt het wel goed te gaan, maar er hoeft niets te gebeuren, geen kleine tegenslag, geen ziekte, of hij houdt het niet".

Uit de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat Bram vóór 1944 nu en dan ondersteuning heeft gehad; uit die van de politie, dat hij in 1937 terzake van verduistering een korte vrijheidsstraf onderging, doch nadien niet meer in handen van de justitie is gevallen.

22.
1932 - C.
Leeftijd: 16–4 j.

In het gezin *Jacobs* (Geref.), bestaande uit vijf kinderen, ontbrak de vader, die kort na de geboorte van het jongste kind ten gevolge van een ongeluk stierf. Hij verdiende als slachter een geregeld loon. Hij was een uitnemende vader voor zijn kinderen geweest. Zijn collega's, bij wie hij zeer gezien was, zorgden na zijn dood financieel voor zijn gezin.

Moeder Jacobs was zenuwpatiënte. Zij was reeds enige malen in een zenuwinrichting verpleegd geweest wegens zwaarmoedigheid. Door haar geestesziekte was het huwelijk ongelukkig. Zij wantrouwde haar man en was bang door hem vergiftigd te worden. Na zijn dood namen haar angsten toe. Zij durfde niet meer alleen te slapen, klampte zich aan haar kinderen vast.

De oudste van het gezin, de zestienjarige David, begon na de dood van zijn vader de baas te spelen. Hij was U.L.O.-leerling en ambitieus. Hij wilde doorleren voor gymnastiekleraar en kwam hevig in verzet, omdat dit om financiële redenen niet kon. De stemming in het gezin werd van dag tot dag slechter.

De toeziende voogd der kinderen verzocht de kinderrechter een gezinsvoogd aan te stellen. Vijf maanden na de ondertoezichtstelling stierf moeder Jacobs plotseling, vermoedelijk doordat zij zichzelf vergiftigde. De gezinsvoogdes regelde in overleg met de diaconie van de kerk, dat de kinderen in pleeggezinnen en vervolgens tezamen in een weeshuis werden opgenomen.

De kinderen bleken onderling een hechte band te hebben. David was sinds de dood van zijn moeder niet meer het verzettype van voorheen, maar geheel tot rust gekomen. Hij gedroeg zich als een vader voor zijn jongere broertjes en zusjes. Zijn hartewens om voor gymnastiekleraar door te gaan was inmiddels ook vervuld.

De gezinsvoogdij werd aan het einde van het eerste jaar niet meer verlengd.

Zeventien jaar later blijkt het volgende:

David is sinds kort getrouwd en werkzaam op een klein handelskantoor. Voor zijn examen voor het gymnastiekdiploma zakte hij indertijd. Hij kon het, om financiële redenen, niet overdoen en moest werk zoeken. Hij werkte eerst bij een boekhouder, later bij een accountant en zocht in de oorlog werk bij een distributiekantoor. Het laatste oorlogsjaar dook hij onder in het weeshuis.

De twee jaar jongere broer werd, evenals zijn vader was geweest, slachter op het abattoir. Ook hij dook in de oorlog onder in het weeshuis omdat hij aan een oproep voor werk in Duitsland geen gehoor wilde geven. Hij werkt nu weer op het abattoir. Twee jaar geleden huwde hij met een meisje uit het weeshuis.

De jongste broer, nog ongehuwd, heeft vast werk. Van de drie meisjes zijn de oudste twee gehuwd met weesjongens. Het jongste meisje, een „vreemd" kind, werkt in een kinderhuis. Zij heeft buien dat zij paranoïde is.

Maatschappelijk is er op het gedrag van geen hunner iets aan te merken. Zij komen niet voor in de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken, noch in die van de politie.

23.
1932 – C.
Leeftijd: 19–8 j.

Het gezin Goverts (N.H.) bestond uit vader (57 jaar), moeder (52 jaar) en zeven kinderen tussen 26 en 8 jaar. Het bewoonde een etage, drie hoog in een nieuwe arbeiderswijk. Vader, van beroep kok, had 34 jaar gevaren, maar was sinds zeven jaar werkloos, nadat hij ontslagen was wegens slecht gedrag. Vader, die vroeger reeds gehuwd was geweest, maar door vrouw en kind in de steek gelaten, kwam herhaaldelijk in aanraking met de politie en onderging enige jaren gevangenisstraf wegens diefstal en zedenmisdrijven in 1927, 1928, 1931 en 1932. Ook in Indië onderging hij vóór 1927 eens een jaar gevangenisstraf wegens verduistering. Het milieu, waaruit hij afkomstig was, was zeer ongunstig. Zijn moeder was bordeelhoudster. Reeds van jongsaf dronk vader een stevige borrel. Zijn tweede vrouw, met wie hij binnen het jaar na de scheiding van zijn eerste vrouw hertrouwde, was een zenuwpatiënte, die toen reeds een jaar in een krankzinnigengesticht was verpleegd geweest. Zij was in een weeshuis opgevoed, hechtte zich zeer aan een één jaar oudere broer en werd zenuwpatiënte na de plotselinge dood van die broer. Zij huwde op haar achttiende jaar, maar verloor in een jaar tijds haar man en twee dochtertjes. Het huwelijk met Goverts was haar tweede huwelijk.

De aanleiding tot de ondertoezichtstelling der nog minderjarige kinderen was een klacht van de oudste dochter (26 jaar) bij de zedenpolitie over incestueuze handelingen van de vader. Deze oudste dochter bestuurde toen de huishouding, daar de moeder weer in een zenuwinrichting was opgenomen. Zij stond met haar vader op zodanig gespannen voet, dat hij het gezin verlaten had en zij van plan was voor goed het huis uit te gaan, indien haar vader zou terugkeeren.

Op het moment waarop het toezicht een aanvang nam, was de moeder weer thuis en ook de vader was, op aandringen van de oudste zoon Arnold (negentien jaar) teruggekomen.

De oudste dochter was daarna op een kamertje gaan wonen. Haar twee jaar jongere zuster liep na een week met ruzie het huis uit.

De verhouding tussen vader en moeder was zo gespannen, dat het na een maand uitliep op echtscheiding. Ondanks het feit dat vader toen uit het gezin weg was, waren de spanningen niet minder. Er heerste grote vijandschap tussen de kinderen onderling. Arnold onderhield in het geheim contact met zijn vader. Hij liet bv. door hem een verklaring tekenen dat hij een motorfiets mocht kopen op afbetaling. Hij kreeg, toen moeder bemerkte dat hij ruim *f* 100,— schuld had gemaakt, thuis zo'n ruzie, dat hij wegliep om bij „zijn meisje" (een meisje uit een gezin ver boven zijn stand) te gaan inwonen. Hoewel Arnold hierover door de kinderrechter werd onderhouden en beloofde naar zijn moeder te zullen terugkeren, hield hij deze belofte niet. Bij nadere kennismaking met Arnold bleek ook aan de gezinsvoogd hoe deze jongen steeds opgewonden en vol fantastische plannen zat, altijd prachtige

beloften deed, maar nooit iets nakwam. Zijn verlovingen duurden steeds maar kort. Even wispelturig was hij in zijn werk (bakkersknecht). Als hem iets niet naar de zin was, maakte hij zich zó driftig dat hij „toevallen" kreeg van ergernis.

Zijn twee jaar jongere broer Chris had epileptische toevallen. Deze jongen werd op verzoek van de kinderrechter medisch en psychotechnisch onderzocht. Hij werd eerst enige tijd in een ziekenhuis verpleegd en vervolgens aan eenvoudig werk geholpen. Chris was echter recalcitrant. Hij gaf na korte tijd zijn werk op, schold op iedereen, vooral op kinderrechter en gezinsvoogd, die, naar hij beweerde, niets over hem te vertellen hadden. Alleen Ko, een jaar jonger dan Chris, was een rustig element in dit gezin. Hij stond zijn moeder steeds ter zijde en nam weinig of geen deel aan alle vijandigheden.

Nadat Arnold, die in 1933 moest trouwen (met een meisje uit een zeer onordelijk gezin) het huis uit was gegaan, scheen de stemming aanvankelijk iets beter te worden, al bleef Chris een dwars element in huis. Het toezicht werd beëindigd.

In 1938 echter begonnen de twee jongsten, Paula en Robert (resp. zestien en vijftien jaar oud) veel moeilijkheden te geven, zodat hun broer Arnold, bij wie ze sinds moeder weer was opgenomen in een krankzinnigengesticht in huis waren, over hen klaagde bij de kinderrechter. Officieus toezicht van Pro Juventute volgde gedurende een jaar. In 1940 kreeg Robert zijn eerste veroordeling wegens verduistering. Hij werd voorwaardelijk veroordeeld en in een weeshuis opgenomen, maar weer vrijgelaten toen hij bij zijn oudste gehuwde zuster kon gaan inwonen.

In 1941 was de situatie aldus, dat moeder als zenuwpatiënte en vader als gevangene ontslagen werden en beiden zich weer verzoenden. Nog geen week later hadden zij echter zo'n ruzie, dat vader weer wegging om bij zijn zoon Arnold te gaan inwonen bij wie Robert inmiddels ook weer in huis was gekomen.

Thans, ongeveer negen jaar later, blijkt het volgende:

De ouders leven niet meer, vader stierf in de oorlog (aan hongeroedeem), moeder stierf in 1945 in een krankzinnigengesticht. De oudste dochter is gehuwd met een varensgezel, een gescheiden man. Zij had een voorkind van een andere man toen zij met hem huwde en heeft nu nog een kind van twee jaar er bij. Na de geboorte van het eerste kind is zij geheel in de war geweest. Zij schrijft dit toe aan de moeilijke omstandigheden destijds, want zij werd in de steek gelaten door de verwekker. Zij is toen geruime tijd verpleegd geweest in een zenuwinrichting. Na de geboorte van het tweede kind is zij weer geheel van streek geraakt en weer enige weken in een zenuwinrichting verpleegd geweest. Na de oorlog werd zij als politiek delinquent twee jaar geïnterneerd (zij pleegde verraad) en thans doet zij door moedeloosheid en melancholie niets aan de huishouding, die er geheel vervuild uitziet.

Haar twee jaar jongere zuster, die met haar gezin in een klein steegje in de binnenstad woont, heeft een nette huishouding. Zij heeft vijf kinderen. Haar man is echter reeds voor de derde maal als exhibitionist in handen van de zedenpolitie gevallen en vertoeft thans in een inrichting.

Deze zusters hebben onderling geen contact en gaan ook niet meer om met de rest van de familie.

Arnold, die in 1940 chemisch reiniger voor eigen rekening was, heeft verschillende gevangenisstraffen achter de rug wegens zwendelarijen en is politiek delinquent geweest. Hij was N.S.B.-er en lid van de Landwacht. Met zijn broers Chris en Robert pleegde hij in 1944 een drietal overvallen op levensmiddelenbedrijven, waarbij zij S.S.-uniformen gebruikten en zich uitgaven voor S.D.-agenten om hun slag te slaan. Arnold werd toen wegens oplichting veroordeeld tot anderhalf jaar gevangenisstraf, welke hij in een zenuwinrichting onderging.

Arnold heeft een slecht gezinsleven. Zijn vrouw ging in de oorlog met zijn goedvinden met Duitse militairen.

Chris werd ook N.S.B.-er. Hij werkte in cantines waarin de zgn. „Liebesmädel" verbleven, werkte voor de „Winterhulp" en was Blokleider. Na de oorlog werd hij geïnterneerd, doch wegens zijn ziekelijke toestand vroegtijdig ontslagen. Hij heeft een goed huwelijk. Zijn vrouw verdient met uit werken gaan de kost voor hem en de twee kinderen. Zijn broer Ko, die reeds vijftien jaar in dezelfde metaalgieterij werkzaam is, ontfermt zich over Chris en doet alle moeite om hem aan werk te helpen. Ko zelf heeft het gebracht tot chef van een afdeling. Hij heeft een goed gezinsleven. Met zijn vrouw is hij lid van een Chr. Zangvereniging. Zij hebben een dochtertje van tienjaar, méér kinderen wilden zij niet hebben. Beiden hebben ze een moeilijke jeugd gehad en zij willen alles doen om het voor dit ene kind zo prettig mogelijk te maken. Ko was in de oorlog tijdelijk ondergedoken.

De jongste broer Robert werd S.S.-er. In 1944 pleegde hij met zijn broers bovengenoemde overvallen. Als gedeserteerd S.S.-er werd hij daarna gefusilleerd.

Paula, die in de oorlog trouwde, kreeg na de geboorte van haar eerste kind meningitis en stierf in 1945.

In de administratie van de politie komen alle kinderen voor behalve Ko en Paula. De oudste dochter werd in 1942 geverbaliseerd wegens diefstal van een gouden armband. Arnold heeft een zgn. „grote staat"; de door Chris en Robert gepleegde feiten werden hierboven reeds vermeld.

Uit de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat het gezin van Arnold tot eind 1948, dat van Chris tot eind 1945 ondersteund werd.

Uit klinische gegevens blijkt, dat Chris in 1933 werd opgenomen in een psychiatrische inrichting naar aanleiding van een toeval en van klachten van de moeder over zijn driftbuien, waarin hij haar reeds een paar maal met een mes bedreigde. Hij bleek sinds drie maanden aan toevallen te lijden, die gemiddeld tweemaal per week voorkwamen en van epileptische aard bleken te zijn.

Chris deelde mee moeilijk met zijn vader te hebben kunnen opschieten, omdat deze altijd tegen hem raasde en tierde. Toen vader thuis was, voelde hij zich nooit op zijn gemak. Hij is veel ziek geweest, lag toen hij negen jaar oud was geruime tijd in een sanatorium met t.b.c. en heeft veel last van hoofdpijn en duizeligheid.

Zijn moeder was meermalen zelf als patiënt in dezelfde kliniek verpleegd geweest (psychogene psychose).

24.
1934 – C.
Leeftijd: 11 en 12 j.

Het gezin Coerts bestond uit vader, moeder en vijf kinderen. Het bewoonde een eerste etage in een steeg in de Jordaan. Over de oudste drie kinderen, die ten tijde van de ondertoezichtstelling het huis uit waren (gehuwd en in betrekking) was niets bekend. Het ging om Miep (twaalf jaar) en Greetje (elf jaar) met wie, toen vader en moeder van elkaar af waren, heen en weer werd gesold. Vader, t.b.c.-patiënt, zonder beroep, en sinds jaren steuntrekkend, was uit balorigheid over de uithuizigheid en slordigheid van moeder met een andere vrouw gaan samenleven. Moeder, epileptica, ging kort daarop samenleven met een buurman. Zij verweten elkaar over en weer dat Miep en Greetje bij hen niet in goede handen waren. Tenslotte wendde vader zich met deze klachten tot de kinderpolitie. Het gevolg was een ondertoezichtstelling, die twee jaar duurde, maar beëindigd werd wegens gebrek aan begrip voor de betekenis er van. Miep was een debiel meisje. Greetje, die volgens de moeder een „vreemde" aard had, werd op het Medisch Opvoedkundig Bureau onderzocht en daar „normaal" bevonden. Over geen van beide kinderen waren op school klachten. Men noemde hen „stille, rustige kinderen", uiterlijk wat „groezelig".

Daar vader eind 1934 stierf losten zich de moeilijkheden vanzelf op en kwamen de kinderen definitief bij hun moeder.

In 1942, toen Miep en Greetje resp. achttien en zeventien jaar oud waren, werden zij opnieuw onder toezicht gesteld, tegelijk met hun kleine stiefbroertjes en -zusjes. Een familielid had geklaagd bij de kinderpolitie over de slechte behandeling, die Greetje van haar moeder en stiefvader onderging. Bij het daaropvolgende onderzoek was gebleken, dat het hele gezin ontstellend vuil en verwaarloosd was. De moeder, die zwaar aan toevallen leed, werd voor enige maanden naar buiten gezonden. Er werd een hulp voor de huishouding gevonden, voor Miep een werkhuis opgezocht en Greetje werd in een meisjeshuis geplaatst. In 1943 waren zij allen weer thuis.

In 1945 werd het toezicht beëindigd.

Thans, in 1949, blijkt het volgende:

Moeder, die nog op hetzelfde adres woont en een zeer vuil huishouden heeft verzucht, dat haar gezinsleven nu veel prettiger is dan vroeger. De twee kinderen van negen en tien jaar, die zij nog thuis heeft, zijn beide debiel, doch zijn volgens haar zeer gemakkelijke kinderen, in tegenstelling tot Miep en Greetje destijds. Ze wenste deze kinderen nooit bij zich gehad te hebben.

Miep, die getrouwd is, bewoont een armoedige woning in een achterbuurt. Alles is er onbeschrijflijk vuil. Miep heeft twee kinderen, de een imbeciel, de ander debiel. Haar man is in de gevangenis.

Greetje is ongetrouwd en huishoudster bij een oude weduwnaar, die een sigarenhandel heeft. Zij is een onaantrekkelijk, ouwelijk meisje, zeer nerveus en geheel uit haar evenwicht als ze van haar ervaringen met de gezinsvoogdij vertelt. Zij is nl. diep verontwaardigd over de gang van zaken. Nooit bemerkte de gezinsvoogd dat haar moeder een gemeen karakter had en haar alleen beschuldigde van bedplassen en oneerlijkheid om haar meer te kunnen mishandelen. Ook haar stiefvader sloeg haar bont en blauw als zij weigerde bij hem in bed te gaan liggen. Eindelijk, in de oorlog, is ze het huis uitgegaan. Ze zwierf van de ene boer naar de andere. Steeds hoopte zij, dat zij ergens zou mogen blijven, of dat de kinderrechter haar zou laten opsporen en weer in een tehuis plaatsen. Maar dit gebeurde niet. Ook in Amsterdam zwierf ze rond, tot ze in 1945 op een advertentie haar tegenwoordige betrekking vond. Haar mevrouw, die een jaar geleden stierf, was erg goed voor haar. Zij heeft haar alles over haar jeugd verteld. Zij voelt zich nu als een soort dochter voor meneer, die zij geheel verzorgt en in de winkel helpt. Met haar familie heeft zij, sinds zij is weggelopen, geen contact meer. Zij kan zich er niet overheen zetten ooit weer goed met hen te worden, omdat zij zich thuis altijd als verschoppeling heeft gevoeld. Toen zij wegliep was zij eerst aldoor ongerust dat haar moeder weer een toeval zou krijgen. Nu staat ze op het standpunt: hoe eerder ze haar moeders doodsbericht krijgt des te liever is het haar.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat Greetje in 1942 in geheel vervuilde toestand bij een kennis was komen aanlopen, die haar, omdat ze overspannen van angst voor haar moeder was, naar de politie en vervolgens naar de G.G.D. overbracht. Zij werd toen enige weken ter verpleging in een ziekenhuis opgenomen.

Over Miep was in de administratie der politie niets bekend; in die van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken kwam zij voor als ondersteunde vóór 1944.

25.

1934 – C.

Leeftijd: 15 j.

Greta was de oudste van drie kinderen. Haar moeder was een zeer onevenwichtige vrouw, epileptica met buien van hevige prikkelbaarheid en agressiviteit, voorafgaand aan de toevallen. Haar vader kon het leven met moeder niet uithouden en liep telkens weg.

Greta was twee en een half jaar oud, toen ze een zusje kreeg. Zij was reeds een ongedurig kind, maar werd daarna zeer agressief. Ze had drift- en gilbuien, schudde met haar hoofd, maakte vreemde geluiden. Moeder regeerde haar met slaag. Vader kon de mishandelingen dikwijls niet aanzien. Hij vroeg, toen Greta vijf jaar was, bij de kinderpolitie om maatregelen. Hij meende dat zijn vrouw een antipathie had tegen de oudste, omdat deze genoemd was naar zijn moeder, die door zijn vrouw gehaat werd. Wat er toen aan dit geval is gedaan, is nergens vermeld.

Toen Greta acht jaar was, stierf haar vader na een ziekbed van twee jaar, kort na de geboorte van het jongste zusje. Greta maakte op school weinig vorderingen. Toen ze veertien jaar was, zat zij nog maar in de vierde klas. Men was blij dat ze van school af ging omdat ze zo moeilijk en buiig was. Men had echter wel gemerkt, dat ze zeer gevoelig was voor een vriendelijk woord en een aanhaling. Direct van school kwam ze in het kappersvak, maar zij bleek te onhandig voor dit vak te zijn en werd dienstmeisje bij een mevrouw, die leidster was van de jeugdvereniging, waarvan zij lid was. Deze mevrouw interesseerde zich voor haar. De verhouding werd van weerszijden „zeer hartelijk". 's Avonds bleef ze af en toe langer, omdat mevrouw haar dan leerde naaien. Hoewel Greta dit aan moeder verteld had, verweet deze haar dat ze op straat rondzwierf en daarom zo laat thuis kwam. Een keer, toen ze weer laat was, liet moeder haar niet meer binnen. De volgende dag kwam moeder een geweldige scène aan de betrekking maken. Greta viel flauw en was 's avonds niet meer te bewegen naar huis terug te gaan. Greta klaagde toen voor het eerst tegen haar werkgeefster over alles wat ze van moeder moest verduren: snauwen, trappen, nooit iets anders dan gesar en geplaag. — „Ik kan niet meer". — Mevrouw liet haar bij zich blijven, maar Greta werd er in plaats van rustiger steeds onrustiger van. Ze sliep niet meer, was overdag moe en erg angstig en verlangde tenslotte naar huis.

Inmiddels had de werkgeefster de kinderpolitie geraadpleegd. Greta, vijftien jaar oud, werd onder toezicht gesteld en op grond van twijfel, die gerezen was over de geschiktheid van de betrekking — haar mevrouw ontzag haar tot in het ridicule — voor korte tijd in een observatiehuis geplaatst.

Het psychiatrisch onderzoek wees uit dat Greta typisch een karakter had dat met het epileptische overeenkomt: langdradig, sentimenteel, met buien van hevige ontstemming en grote prikkelbaarheid. Haar intelligentie was beneden het middelmatige. Men noemde haar een levensdebiel, die door de heftige affectuitingen wel altijd in conflicten zou geraken. Geregelde psychiatrische contrôle werd noodzakelijk geacht en voorts leiding van een gezinsvoogd. Met zorg werd een eenvoudige betrekking voor haar gezocht.

Gedurende vier jaar stond zij onder gezinsvoogdij van drie verschillende gezinsvoogdessen. In die jaren speelden zich heel wat conflicten af tussen moeder en Greta, tenslotte kreeg ze verkering en ging bij haar schoonfamilie in huis wonen. Hoewel moeder geen toestemming tot het huwelijk wilde geven en de kinderrechter adviseerde met trouwen te wachten totdat de jongen iets meer zou verdienen, trouwde zij voor het gerecht en eindigde het toezicht.

Toen Greta het huis uit was, begonnen de moeilijkheden met het jongere zusje. Moeder was zeer onevenwichtig na de dood van de jongste, die ook epileptica was geweest en ontlaadde al haar onbeheerste buien nu op de middelste dochter. Deze verzocht zelf om een gezinsvoogdes, die haar bijstond toen zij het huis uit en in betrekking ging.

Greta is nu reeds twaalf jaar gehuwd. Het huwelijk is niet gelukkig. De man, electrisch lasser van beroep, heeft tot de oorlog zijn vak uitgeoefend, daarna jaren ondergedoken gezeten en is sinds 1945 varende. Hij komt zelden thuis. Greta vindt haar leven „vreselijk" en ze kan niet tegen het alléén-zijn. Af en toe logeert een

schoonzuster bij haar. Ze hoopt echter binnenkort met haar drie kinderen bij haar schoonfamilie te gaan inwonen. Het oudste kind is al bij haar schoonouders, omdat ze dit kind te lastig vond: „het is een zeer nerveus ventje". Het middelste kind is: „net als ik, ook zo'n enorme driftkop". Greta ziet haar zuster nooit meer. De jongere zuster vertelt waarom: „dat komt door mijn man, hij heeft Greta en haar man de toegang hier verboden. Greta's man drinkt nl. in hevige mate en Greta zelf is „te gemakkelijk": „gaat veel uit, neemt het met de kinderen niet nauw".

Met hun moeder, die in de oorlog hertrouwde met een man van de Winterhulp, had Greta nog wel contact, haar zuster niet, deze wilde niets meer van haar weten. Wel verzorgt deze sinds moeders dood het kind dat uit dat tweede huwelijk geboren is. Greta's zuster heeft een goed huwelijks- en gezinsleven. Zij hebben een winkel waarin zij zelf hard meewerkt. Als zij zich nerveus maakt heeft zij ook toevallen, doch nooit in die mate als haar moeder die had.

Bij de Gem. Dienst voor Sociale Zaken of de politie komt Greta's naam niet voor.

26.
1936 – C.
Leeftijd: 12–1 j.

Het gezin *Peters* (N.H.), bestond uit man, vrouw en vijf kinderen. De aanleiding tot de ondertoezichtstelling was het gedrag van de ouders, die meisjes in huis opnamen, aan wie zij gelegenheid gaven tot rendez-vous of die zij hielpen abortus plegen, waarna zij hen om „na te kuren" wekenlang onderdak verschaften.

Vader, metselaar van beroep, zette zijn vrouw aan tot prostitutie. Het geld dat dit „bedrijf" hem opbracht verdronk hij. In 1936 kreeg hij voor genoemd feit twee en een half jaar gevangenisstraf en een jaar Rijkswerkinrichting. Moeder Peters werd, na voorlopig gedetineerd te zijn geweest, in verband met haar vergevorderde zwangerschap voorlopig in vrijheid gesteld. Het was niet de eerste maal dat vader Peters gevangenisstraf onderging. Op zijn vijftiende jaar kwam hij voor het eerst wegens diefstal met de politie in aanraking en daarna onderging hij verschillende straffen wegens oneerlijkheid. Moeder Peters, epileptisch van aanleg (soms had zij „wegzinkingen"; haar moeder leed aan toevallen), de oudste van negen kinderen, was, voor zij met Peters huwde, van alle kanten voor hem gewaarschuwd. Alhoewel het milieu waaruit zij kwam weinig verschilde van dat van hem (zij had een zuster, die prostituée was), voelde moeder Peters zich steeds van veel betere stand dan haar man. Zij deed zich tegenover de buitenwereld graag interessant voor en legde een bijzondere zucht tot opschik aan de dag. Zij coquetteerde met haar Franse afkomst, beweerde dat haar grootouders, die „een verhouding" hadden, tot Franse officierskringen behoorden.

De korte tijd, die zij in de gevangenis doorbracht, deed ze zich ineens zeer godsdienstig voor. Na ontslag werd zij Rooms-Katholiek. Enige jaren later veranderde ze echter weer en sloot zich aan bij de Christian Science. Moeder slaagde er met woorden en uiterlijk in ook ten tijde van de ondertoezichtstelling weer een goed figuur te slaan.

Gedurende de vijf jaren dat de kinderen onder toezicht stonden, was er op uiterlijk gedrag en verzorging niets aan te merken, zodat voor ontzetting uit de ouderlijke macht, waaraan in de aanvang sterk was gedacht, geen termen meer werden gevonden. Essentiële veranderingen in de levensopvattingen van vader Peters hadden echter niet plaats gegrepen. Het werk, waaraan de gezinsvoogdes hun hielp, vergooide hij tot driemaal toe; hij was vrijwel steeds werkloos. In de oorlog werd hij N.S.B.-er en deed landwachtdiensten. Moeder daarentegen werd geen lid, maar voelde sterke sympathie in die richting en beïnvloedde ook haar kinderen, die zij eerst allen Rooms-Katholiek had laten worden. De drie oudsten werden lid van de N.S.B.

Het oudste meisje dat op het moment der ondertoezichtstelling twaalf jaar oud was, is achterlijk, doof, zeer bijziende, lastig en weinig aantrekkelijk. Tijdens de gezinsvoogdij werd getracht haar door middel van de nazorg der B.O.-scholen aan licht werk te helpen, doch daar zij onbruikbaar bleek te zijn, verviel zij weer in hulp aan haar moeder.

Thans, plm. veertien jaar later, is zij nog thuis, hoewel moeder reeds vele pogingen deed om haar in een inrichting geplaatst te krijgen. Het meisje heeft een slecht leven. Haar moeder duidt haar niet anders aan dan als „dat kind met dat gemene karakter", „dat kind dat niets kan" e.d. Moeder spot er nu mee dat dit meisje „zo katholiek" is en elke dag naar de kerk gaat. Zij is geïrriteerd door haar achterlijke uiterlijk.

De tweede dochter, nu 24 jaar oud, is moeders trots, omdat dit meisje er zo knap uitziet en het zo ver heeft gebracht: zij heeft eindexamen M.U.L.O. en is steno-typiste (Frans en Engels). In de oorlog werd zij „Blitzmädel". Zij werkte in een Lazaret. Na de oorlog zat zij maandenlang als politiek delinquent in een kamp. Zij is verloofd met een jongen wiens moeder zij in het kamp leerde kennen en die hen met elkaar in contact heeft gebracht. Deze jongen zit nu echter voor vier jaar in de gevangenis nadat hij in 1947 een overval op een bankloper pleegde. Zij heeft nu geen zin meer in hem, vooral omdat hij „zoveel lager in ontwikkeling" is dan zij. Zij zelf werkt nu weer als steno-typiste, verdient goed en besteedt al haar geld aan kleren en opschik.

Over het derde kind, een zoon van nu 22 jaar, nog ongehuwd, is niet anders bekend dan dat hij na het doorlopen van de H.B.S. voor radiotelegrafist leerde en nu als zodanig steeds varende is. Hij verdient goed, maar heeft volgens moeder nooit iets over voor zijn ouders of de broers of zusters. Hij komt zelden thuis.

De vierde daarentegen, een jongen van 20 jaar, die vroeger altijd de lastigste was, meermalen met politie in aanraking kwam wegens diefstal, in 1944 voorwaardelijk ter beschikking van de regering werd gesteld, is altijd thuis. Hij is, evenals zijn vader, metselaar geworden, maar heeft niet veel te doen en doet als een echte huispiet voor moeder grotendeels de huishouding. Moeder, die veel tijd nodig heeft voor haar toilet en uitgaan, vindt die hulp zeer gemakkelijk. In de oorlog was deze jongen ook actief lid van de N.S.B. Hij was tevens bekend bij de politie terzake van diefstal in vereniging in Februari 1944 gepleegd.

De vijfde, een jongen van vijftien jaar, geeft thans veel last. In de oorlog werd hij door de volksdienst uitbesteed bij boeren in Drente. Sinds hij weer thuis is, is hij dwars. Hij weigert naar de M.U.L.O. te gaan en wil ook niet gaan werken. Moeder staat hier machteloos tegenover, maar windt zich niet op, al is de sfeer in huis zeer slecht. De thuiskomst van vader Peters, die als politiek delinquent drie jaren in de gevangenis zat, heeft weinig betekenis voor de moeder gehad. De moeder, die opgaat in de Christian Science en Engelse boeken leest, heeft een bondgenote in haar op één na oudste dochter met wie zij veel „boomt". In vader, die nu de communistische kant uit voelt, leert moeder dit meisje hoe langer hoe meer een „nul" zien, die niets weet en voor niets deugt.

Hoewel dit gezin dus steeds nog één geheel vormt zoals ten tijde van de ondertoezichtstelling, begint zich de verdeeldheid steeds sterker af te tekenen.

27.

1936 – C.

Leeftijd: 16, 14, 12 en 6 j.

Het gezin Joosten (Geref.) bestond uit vader (41 jaar), moeder (43 jaar) en vier kinderen. Het bewoonde een kleine arbeiderswoning aan de rand van de stad.

Vader, van beroep grondwerker, was een ijverig werkman. Had hij werk naar zijn zin dan dronk hij niet, maar was dit niet het geval, dan maakte hij misbruik van

sterke drank en was thuis geprikkeld en opvliegend. Hij was na de dood zijner ouders (zijn vader dronk ook in hevige mate) opgevoed in een weeshuis, maar werd er weggestuurd omdat hij zo lastig was. Hij kwam toen bij de familie in huis. Op zijn 23e jaar trouwde hij met een twee jaar oudere nicht, een stug en moeilijk meisje, dat men met een zucht van verlichting uit huis zag vertrekken.

Vader en moeder waren aanvankelijk beiden zeer nauw verbonden met kerkelijk werk. Vader deed jeugdwerk voor de kerk en drie avonden per week evangelisatiewerk. Langzamerhand werd vader lakser en op de duur ging hij, tot grote ergernis van moeder, zelfs in het geheel niet meer naar de kerk. De huwelijksverhouding werd in de loop der jaren slechter. Vader was jaloers op Toon, de oudste zoon, die door zijn moeder werd verwend. Met schelden en vloeken trachtte hij eerst nog de baas te blijven over de kinderen, die steeds meer aan de zijde van hun moeder gingen staan.

In 1934 verliet hij het gezin gedurende vijf maanden. Ongeveer een jaar later liep moeder met Toon naar de kinderpolitie, waar zij om bescherming vroeg tegen mishandelingen, die zij van haar man te verduren had. Zij verzocht om nachtverblijf voor Toon, daar deze door zijn vader met een mes bedreigd werd. Bij onderzoek bleek, dat er een heftig conflict was ontstaan naar aanleiding van het feit, dat Toon brutaalweg tegen het verbod van zijn vader in naar de bioscoop wilde gaan en bovendien poneerde zelf wel te weten hoe laat in de avond hij zou thuis komen. Toon was altijd een moeilijk kind geweest. Als klein kind reeds had hij ontzettende driftbuien. Op school was hij plagerig. Van de lagere school werd hij weggestuurd nadat hij zijn onderwijzer een pen naar het hoofd had gegooid. Op de volgende school was men blij toen hij uit de zevende klas vertrok. Hij had een zeer slechte invloed op andere kinderen. Hij rookte veel, hing 's avonds in ijssalonnetjes, was liever lui dan moe en had op zijn zestiende jaar reeds twaalf bazen versleten.

Na de klachten van vader en moeder werd niet alleen Toon, maar werden ook zijn twee zusjes, Claartje en Nel, resp. veertien en twaalf jaar en zijn broertje Fokko, zes jaar, onder toezicht gesteld. Het toezicht duurde zeven jaar en werd beëindigd toen aan het einde van dat jaar de echtscheiding tussen de ouders was uitgesproken en de kinderen aan de moeder waren toegewezen. In dat jaar had enige bemoeiing met de kinderen plaats. Deze waren zeer nerveus geworden door de gespannen sfeer in huis. Claartje werd aan een rustige betrekking geholpen, Nel werd voor enige weken naar een vacantiekolonie gezonden en Toon, die door zijn gezinsvoogd herhaaldelijk streng werd onderhouden, onderging tevens in overleg met de dokter, die hartziekte constateerde, een wekenlange rustkuur.

Thans, plm. dertien jaar later, blijkt het volgende. Moeder woont met haar kinderen, behalve Nel, die getrouwd is, nog in dezelfde woning. Zij is hartpatiënte en zeer onevenwichtig. Gedurende het interview was zij voortdurend in tranen over Toon, die volgens haar volkomen mislukt is. Hij is maaglijder en reeds tweemaal geopereerd. Hij meent daarom niet te kunnen werken. In Mei 1939, toen hij onder dienst was, onttrok hij zich daaraan naar aanleiding van maagklachten. In 1940 ging hij in de opbouw-, later in de arbeidsdienst, in 1942 ging hij vrijwillig naar Duitsland, maar vluchtte. Daarna werkte hij nu en dan als colporteur voor zijn zwager, maar de laatste vijf jaren heeft hij practisch niet meer gewerkt. Meestal zit hij thuis in een stoel te kankeren. Hij verwijt zijn moeder haar huwelijk, de armoede etc. Soms is hij zo abnormaal, dat hij uit razernij alles kort en klein slaat. Nog kort geleden vluchtte moeder het huis uit en liet hem door de politie halen. Hij werd toen enige weken verpleegd in een zenuwinrichting. Ook is hij in ernstige mate aan de drank verslaafd. De spanning in huis is af en toe ondraaglijk. Fokko, die zijn broer Toon haat, ligt volgens moeder steeds op de loer om hem het huis uit te ranselen. Fokko is ontzettend driftig. Hij werd vroeger door de Geneeskundige Dienst onderzocht en als psychopaath naar een school voor buitengewoon onderwijs gezonden. Moeder verkeert sinds jaren dagelijks in angst voor zijn driftaanvallen.

Zij blijft daarom elke avond op zitten, al is het tot diep in de nacht, om Toon op te vangen en als hij dronken is zo ongemerkt mogelijk naar zijn bed te loodsen.

Fokko, die in de oorlog in Duitsland heeft rondgezworven, heeft evenmin als Toon een vak geleerd of geregeld werk gehad. Ook hij werkt af en toe eens voor zijn zwager en is sinds kort loopjongen voor een wijnhandelaar.

Claartje verdient als werkster de kost voor het gezin. Zij ziet er miserabel uit. Ze heeft struma en aanleg voor t.b.c. Nog kort geleden lag zij een half jaar in een rusthuis. Doordat zij trouwplannen heeft met iemand, die niet Gereformeerd is, geraakt zij telkens in conflict met haar moeder.

Nel is getrouwd met een niet-gereformeerde man. Hierover zijn echter geen moeilijkheden met moeder. Het gezin van Nel (er is één kindje) is het rustpunt voor moeder en de drie anderen. Nel, die met t.b.c. in een rusthuis heeft gelegen, is nu weer thuis. Zelfs Toon komt nu en dan bij haar. Zij en haar man hebben hem kort geleden weten te bewegen met hen in een taxi naar een parapsycholoog te rijden. De invloed, die van die man op Toon uitgaat, is volgens hen frappant. Toon schijnt in veertien dagen tijds totaal veranderd te zijn. Hij leest godsdienstige boeken, die hij zelf van de leeszaal haalt en verklaart, dat hij zich „geroepen" voelt om het Evangelie aan anderen te verkondigen.

Met vader Joosten, die inmiddels hertrouwd is, heeft niemand meer contact.

Uit de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat Fokko vóór 1944 ondersteuning heeft gehad. In de administratie der politie komen Toon en Fokko beiden voor. Toon pleegde in 1937 schennis der eerbaarheid, hij werd in 1940 door de krijgsraad tot enige weken militaire detentie veroordeeld, onderging in 1944 een korte gevangenisstraf wegens diefstal van levensmiddelen en distributiebescheiden, werd in 1947 gedetineerd terzake van handel in militaire goederen en werd in 1948 door de zedenpolitie onderhouden wegens het herhaaldelijk lastig vallen van een meisje (van beroep coupeuse) met wie hij op een dansclub in aanraking was gekomen. Hij bedreigde haar met mishandeling, moord op haar vader e.d., omdat zij weigerde met hem te verkeren. Uit jaloezie omdat zij met een andere jongen ging, sneed hij haar eens in de pols.

Fokko was alleen bij de kinderpolitie bekend, waar in 1943 tweemaal zijn opsporing was verzocht.

Uit de gegevens van de G.G.D. blijkt, dat Toon driemaal in opgewonden toestand werd opgenomen in een psychiatrische inrichting. De eerste maal in 1941 na een poging tot suïcide, de tweede maal in 1942 naar aanleiding van een kwestie met een meisje met wie hij telkens conflicten had, de derde maal nu kort geleden nadat hij de teleurstelling had gehad, dat hij niet kon worden opgeleid voor magnetiseur, hetgeen hem door de hiervóór beschreven parapsycholoog was voorgespiegeld.

Hij woonde bij zijn zuster en zwager, omdat hij thuis de nodige rust niet kon vinden om veel te lezen. Toen de parapsycholoog hem afkeurde geraakte hij in een opwindingstoestand en viel zijn zwager aan. Een psychotechnisch onderzoek leverde een I.Q. van 110 op. Zijn zenuwaanvallen worden beschreven als uitingen van een degeneratief karakter. De laatste twee maanden was hij bezig te zoeken naar een zuivere waarheid en een harmonisch leven. Hij kende zichzelf bijzondere vermogens toe en verklaarde te kunnen zien waaraan iemand lijdt. Zo deelde hij zijn zuster, bij wie hij in huis was mede, dat zij aan kanker lijdt. Hij zou kluizenaar willen worden of misdadiger. Toon vertrok op zekere dag na onaangepast gedrag uit de kliniek, tegen het advies van de dokter, om weer bij zijn moeder te gaan wonen.

28.

1936 – C.

Leeftijd: 11 j.

Arend woonde met zijn moeder en een twee jaar ouder broertje Steven in een zeer armoedige twee-kamer-woning in de Jordaan. Beide jongens waren achterlijk.

De vader, in de buurt bijgenaamd „dronken Berend", had hen in de steek gelaten om met een andere vrouw te gaan samenleven. „Dronken Berend" was niet alleen berucht door het drankmisbruik, maar ook door zijn geraffineerde diefstallen. Hij was „een gestichtsjongen" geweest. Op zijn tiende jaar was hij wegens spijbelen en zwerven ter beschikking van de Regering gesteld. De laatste jaren voor zijn meerderjarigheid was hij in een pleeggezin geplaatst en bij een hoefsmid werkzaam geweest. Doch hij liep weg, versleet tal van patroons, begaf zich in knoeierijen, die steeds geraffineerder werden, ging vrijwillig in militaire dienst, werd afgekeurd wegens aanleg voor t.b.c., stoorde zich niet aan doktersadviezen, bezocht bioscopen, rookte, bleef nachten van huis, leefde telkens samen met andere vrouwen en ook, ondanks zijn huwelijk met de moeder van beide jongens, bleef hij relaties met andere vrouwen onderhouden.

De moeder, een debiele vrouw, analphabete, had met een orgeldraaier samengeleefd vóór zij met Arend's vader trouwde. Zij ging geregeld tot 's avonds laat uit werken, vermoedelijk in café's. De eigen huishouding wist zij ondanks dit nog vrij netjes te verzorgen.

Arend en Steven liepen echter altijd op straat, dikwijls om 11 uur 's avonds nog. Steven was een schreeuwerig, druk kind, Arend een kalm, oude-man-achtig ventje.

De vader bewerkstelligde de ondertoezichtstelling van Arend. Hij diende nl. een klacht bij de kinderpolitie in over zijn aanhoudend spijbelen. Het toezicht duurde negen jaren! Kort na de aanvang ervan hertrouwde moeder met een oude schoenlapper. Steven, die voortdurend in conflict was met deze stiefvader, zocht contact met zijn eigen vader, die in een naburige straat woonde. Hoewel Arend goed met zijn stiefvader kon opschieten, liet hij zich door zijn broer dikwijls meenemen naar zijn vader, die er plezier in had om hen tegen de stiefvader op te stoken. Er ontstonden meermalen zulke hevige spanningen in het gezinsleven, dat moeder een paar maal op het punt stond weg te lopen en weer naar haar eerste man (de vader der jongens), die ruzie had met zijn tweede vrouw, terug te keren. Het kwam evenwel niet zo ver. De gezinsvoogd wist de vader zodanig te beïnvloeden, dat hij zijn handen geheel van de moeder en de jongens ging aftrekken.

Toen Arend van school af kwam werd hij door zijn gezinsvoogd bij een baas geplaatst. Hij kreeg echter meteen een ongeval aan zijn hand en werd blijvend invalide. Nadien was het moeilijker om hem aan werk te helpen. Arend werd bovendien steeds wispelturiger. De ene baas na de andere „vergooide" hij. In 1941 pleegde hij met een andere jongen diefstal van geld. De kinderrechter onderhield hem hierover. Daarna werkte hij gedurende een half jaar als loopjongen bij een apotheek. Hij nam echter ontslag wegens pijn aan zijn voeten.

In 1942 werd Steven, die reeds meerdere veroordelingen had gehad, naar een inrichting voor debiele jongens gezonden. Arend, die een oproep had gekregen om in Duitsland te gaan werken, werd dank zij de bemiddeling van zijn gezinsvoogd vrijgesteld van uitzending. Zonder zijn moeder noch zijn gezinsvoogd ergens in te kennen bleek hij evenwel dienst genomen te hebben bij de S.S. Enige weken later deserteerde hij echter.

Thans, in 1950, blijkt het volgende:
De moeder en stiefvader woonden nog op hetzelfde adres. Arend woont bij hen in. Hij vertelt dat zijn broer Steven in de oorlog indiensttreding bij de S.S. als het enige middel had gezien om aan zijn stiefvader, met wie hij altijd ruzie had, te ontkomen. Arend liet zich door Steven bepraten om zich ook op te geven. „Doordat Steven echter bij de politie bekend was, wilden ze hem niet hebben en zat ik er ineens alléén in. Zodra ik de kans schoon zag ben ik er weggelopen en illegaal gaan werken." In 1945 ging hij, tijdens de hongerperiode, evenwel vrijwillig naar Duitsland, waar hij bij de „Luftwaffe" te werk gesteld werd. Ook daar ontvluchtte hij. Na de bevrijding werd hij als politiek delinquent gearresteerd. In 1947 werd hij voorwaardelijk buiten vervolging gesteld met ondertoezichtstelling van de Stich-

ting voor politieke delinquenten. Arend werkte toen eerst drie maanden in een winkel voor galanterieën, maar werd ontslagen omdat hij bij het boodschappen doen te lang weg bleef. Daarna werkte hij bij een slager, doch toen hij met een vriend een inbraak had gepleegd en hiervoor ingesloten werd, raakte hij deze betrekking kwijt. Een jaar lang zat hij gevangen in Veenhuizen. Hij was nog geen maand weer op vrije voeten of hij maakte zich opnieuw schuldig aan diefstal, waarvoor hij weer zes maanden gevangenisstraf onderging. De gevangenisstraffen vielen Arend niet mee: „het eten was zo slecht en je kreeg er zulke slechte kameraden". Eén van die kameraden, die al zes vonnissen heeft gehad, zoekt hem telkens op en tracht hem over te halen mee naar café's te gaan. Van drank en dansen zegt Arend echter niets te willen weten. Sinds negen maanden is hij nl. fabrieksarbeider. Het werk bevalt hem. Hij heeft sinds drie maanden verkering met een van de fabrieksmeisjes: Flora. Dit meisje staat onder gezinsvoogdij. Ze woont alléén met een vader met wie ze altijd ruzie heeft. Daarom komt ze veel bij Arend en zijn moeder. Arend zei: „ze is nog gekker op mijn moeder dan op mij". Flora is Arend's derde meisje. De vorige twee lieten hem in de steek voor buitenlanders.

Arend heeft geen liefhebberijen, lezen kan hij niet goed. Het liefst is hij thuis om te kunnen slapen. Hij gaat dikwijls om zeven uur reeds liggen slapen.

Arend's oudere broer Steven, die tegen het eind van de oorlog nog naar Duitsland is vertrokken, is nooit teruggekeerd. Men heeft nooit meer iets gehoord.

Met de vader is er zo goed als nooit meer contact, hoewel deze vlak bij woont. Hoewel Arend het met zijn stiefvader goed kan vinden, zou hij wel graag getrouwd willen zijn en het huis uit gaan.

Uit de gegevens van de politie blijkt dat Arend in 1945 veroordeeld werd wegens diefstal van geld en een gouden horloge, gepleegd op een grensstation, in 1946 wegens diefstal van f 400,— door middel van inklimming, in 1947 wegens diefstal door middel van braak en in 1949 wegens diefstal.

Van 1945 tot eind 1946 was hij als politiek delinquent gedetineerd. Uit de administratie van Gem. Dienst v. Sociale Zaken blijkt, dat hij in de oorlog enige tijd ondersteuning genoten heeft.

29.

1934 – C.

Leeftijd: 16 j.

Josina was een nakomer uit haar moeders eerste huwelijk. Zij was twee jaar, toen haar vader aan t.b.c. stierf. Het huwelijk van haar ouders was gelukkig geweest. Haar moeder begon zich daarna vreemd te gedragen, was zeer onevenwichtig en huwde, toen Josina vijf jaar was, met iemand uit een slecht milieu. De man dronk en had reeds verschillende vonnissen terzake van diefstal en ontucht op zijn naam staan. Dit huwelijk was heel slecht. Er werd nog een zusje geboren toen Josina zes jaar was. Zij moet hierop zeer jaloers geweest zijn. Gedurende de lagere schooltijd waren er geen bijzonderheden. Josina ging graag naar school en zij leerde goed. Toen zij dertien jaar was verliet haar stiefvader het gezin. Het gezin bestond toen uit Josina, een 26-jarige, zeer moeilijke broer, het kleine zusje, en moeder, die de laatste jaren hoe langer hoe vreemder was geworden. Zij was achterdochtig, jaloers en steeds aan het stoken en kwaadspreken. De kinderen geraakten door moeders vreemde gedrag geheel uit hun evenwicht. De broer moest worden verpleegd in een zenuwinrichting, ook moeder werd opgenomen. Zij bleek een tumor in de hersenen te hebben, een operatie was noodzakelijk, maar zij liep weg, naar huis. Thuis werd ze slechts met grote vijandigheid van de kant van Josina ontvangen. Josina ontzag zich niet haar soms in een hoek te duwen en maar raak te slaan. Na drie weken was de toestand onhoudbaar en werd moeder weer opgenomen in het ziekenhuis. Josina en haar zusje werden door de oudere gehuwde broer in huis genomen.

Van toen af waren er voortdurend botsingen tussen Josien en haar omgeving. Hoewel zij eerst een jaar op de M.U.L.O. plezier in het leren had gehad en op het kantoor waar ze geplaatst werd een prettige werkkring had, botste ze voortdurend met broer en schoonzuster, die zich te veel naar haar zin met haar bemoeiden. Zij liep weg en ging op kamers wonen. Haar broers maakten toen werk van ondertoezichtstelling. Twee jaar stond zij onder toezicht, van haar zestiende tot achttiende jaar. Zij werd in die tijd in contact gebracht met het Medisch Opvoedkundig Bureau om haar te laten helpen voor een kwaal die zij van jongsaf had: enuresis. Al had zij psychisch veel aan het contact met de psychiater, zij werd niet van de kwaal afgeholpen. Op psychiatrisch advies werd na twee jaar de ondertoezichtstelling, die haar zeer opstandig maakte, beëindigd.

Thans is oud-pupil 31 jaar. Zij is op haar 21e jaar gehuwd met iemand, die zij als jongste bediende op haar kantoor had zien komen en die binnen enige jaren opklom tot vertegenwoordiger. Beiden stonden ze alléén in het leven: hij was de zoon van een ongehuwde moeder, die hij niet kende en was in een kinderhuis opgevoed. Zij hebben twee kinderen van zes en drie jaar. Na de geboorte van het eerste kind is zij van haar enuresis voor goed afgeraakt. Josina is geen type dat van huishouding en kinderen houdt. „Ik moet nu eenmaal wel, maar 't liefst ging ik weer naar kantoor." Het huwelijks- en gezinsleven bevalt haar maar zeer matig. Zij vindt haar man te somber en ernstig en trekt voor zijn liefhebberij in bridgen en zijn bridge-vrienden haar neus op. Zij zijn haar te oppervlakkig.

Het enige waarover ze tevreden is, is de ruime zonnige etagewoning. Vroeger, toen zij nog niet gehuwd waren, verhuisde ze wel twintig keer, telkens omdat zij ruzie in haar kosthuizen kreeg door de vieze lucht tengevolge van het hevige bedwateren. Ze was toen wanhopig over al het verhuizen, vindt het daarom heerlijk hier nu zo rustig en goed te wonen.

Met haar eigen broer en zuster heeft zij geen contact meer. Ze zegt over haar zuster verachtelijk: „die woont in een achterbuurt". Alleen haar jongere halfzuster ziet ze geregeld: deze komt twee maal per week om voor haar het huis schoon te maken!

Bij de Gem. Dienst v. Sociale Zaken en bij de politie is haar naam niet bekend.

GRONINGSE PLATTELAND

30.
1930 – C.
Leeftijd: 15 j.

Over *Cora's* verleden is weinig bekend. Zij behoorde tot een landarbeidersgezin met acht kinderen, dat zeer afgelegen achter aan een zeedijk woonde. Vader werkte bij een boer. Cora was de vierde van de kinderen. Zij was acht jaar toen haar moeder stierf. De huishouding werd toen verzorgd door het oudste zusje van veertien jaar. Cora was een moeilijk kind, ze had veel ruzie met een jonger zusje en was erg jaloers. Zij werd op haar vijftiende jaar echter bijzonder lastig en onder toezicht gesteld op verzoek van de vader, omdat deze, hoe streng hij ook optrad, zich niet in staat voelde haar te leiden en te remmen in haar drang om contact met mannen te zoeken en ontucht met zich te laten plegen. Een oude landbouwer werd toezichthouder. Hij liet de veldwachter controleren of Cora erg uithuizig was, berispte haar een paar maal als zij weer in gezelschap van jongens werd gezien, maar liet, nadat er gedurende twee jaren geen bijzondere klachten waren geweest, het toezicht beëindigen.

Cora staat thans bekend als prostituée. Zij woont samen met een gescheiden vrouw, eveneens prostituée, in een afgeschoten ruimte in een veeschuur. Met haar

vader en broers en zusters is zij sinds jaren gebrouilleerd. Zij noemt zich in haar beroep met een andere naam. Vóór de oorlog schijnt haar gedrag nog tamelijk goed geweest te zijn, al veranderde zij veel van betrekking door haar luiheid en onbetrouwbaarheid. In 1940 trouwde zij met een vrachtrijder. Zij ging in een dorpje aan de Duitse grens wonen, ver van het geboortedorp. Daar knoopte zij echter steeds relaties aan met Duitse soldaten en bleef, hoewel zij in 1945 vier kinderen te verzorgen had, soms nachten weg. In 1946 is zij gescheiden. De kinderen werden aan haar man toegewezen. Haar vader vernam via anderen dat zij ging scheiden. Reeds in de oorlog had zij elk contact met thuis verbroken.

In de administratie van de politie staat Cora bekend als prostituée. Uit gegevens van het gewestelijk arbeidsbureau blijkt, dat zij zich in 1949 meldde als werkzoekende, doch op een oproep was zij nooit verschenen.

31.

1930 – Sr.

Leeftijd: 15 j.

De vijftienjarige *Lubbe* — een onaantrekkelijke jongen, scheel, zeer dom, mond steeds open — behoorde tot een arbeidersgezin met twaalf kinderen (N.H.), waarvan hij de zesde was. In 1930 was hij de oudste van de kinderen die nog thuis waren. Zijn gedrag was meestal goed, ook op school, waar hij slecht kon meekomen.

Vanaf het moment dat hij fabrieksjongen was geworden werd hij echter brutaal en lastig. Hij verkeerde steeds in gezelschap van twee andere fabrieksjongens (zie Jacob, no. 133) door wie hij zich tot verkeerde dingen liet verleiden. Met hen pleegde hij een inbraak in een onbeheerde boerderij en stal daar enige eetwaren uit de kelder, naar aanleiding van welk feit hem door de kinderrechter een boete werd opgelegd en toezicht gegeven. Als gezinsvoogd over hem stelde zich een ambtenaar van de volkshuisvesting beschikbaar, die het gezin goed kende, omdat hij er geregeld huur ophaalde. Het gezin was rommelig. Het toezicht duurde een jaar. Lubbe's gedrag was in die tijd goed.

Thans, in 1950, blijkt dat het gezin waartoe Lubbe behoorde nog vóór de oorlog verhuisde naar Zuid-Limburg. Zij trokken plotseling uit het dorp weg nadat de oudste zoon uit het gezin in de omgeving een serie oplichtingen had gepleegd, waardoor hij in de gevangenis terecht was gekomen. Lubbe's vader en Lubbe zelf gingen in de mijnen werken.

Het is niet bekend wat er van Lubbe is geworden, daar hij op het Limburgse adres niet bekend was en het Bevolkingsbureau niet kon opgeven waarheen hij was vertrokken.

In de administratie van de Rijksidentificatiedienst kwam hij niet voor.

32.

1934 – Sr.

Leeftijd: 17 j.

Menko, tweede van vier kinderen uit een straatmuzikantengezin (N.H.), bewoonde met zijn vader en twee zusjes van dertien en twaalf jaar (de oudste was in betrekking en het huis uit) een vervallen één-kamer-woning in een plattelandsstadje. Zijn moeder verloor hij toen hij elf jaar oud was. Zijn vader, een habituele dronkaard, had zwakzinnige ouders en stamde uit een gezin met achttien kinderen. Hij en zijn broers en zusters waren allen analphabeet.

Menko, die een gewone lagere school bezocht had, bracht het niet verder dan de vierde klas. Hij kwam van school af zonder te kunnen schrijven. Zijn I.Q. was 63. Hij was een goedig, openhartig kind en had op school nooit last veroorzaakt. Toen hij veertien jaar was begon hij veel op straat te zwerven. Af en toe ging hij

met zijn vader mee muziek maken. Twee avonden in de week bezocht hij een jongensvereniging van de kerk.

Hij viel in handen van de politie wegens het plegen van ontucht met een vijftienjarige jongen van die vereniging. Hij bleek zich reeds jaren aan onzedelijke handelingen schuldig te hebben gemaakt.

De wethouder van het stadje werd gezinsvoogd. Deze liet Menko geregeld controleren door de politie en stelde pogingen in het werk om zijn vader van de drank af te brengen, hetgeen mislukte. Het was moeilijk om de vader ervan te overtuigen, dat Menko ander werk moest hebben dan dat van straatmuzikant. Menko zelf werkte ook niet mee. Tenslotte bleek hij tot niets beters in staat te zijn dan bij het muziek maken geld op te halen. Zijn oudere broer, die ook straatmuzikant was geworden en die van goed gedrag was, nam hem onder zijn hoede. Na drie jaar werd het toezicht beëindigd omdat Menko zich goed gedroeg.

Thans is Menko een „mijnheer". Het hele gezin is in de oorlog door de zwarte handel enorm opgeklommen. De oudste zoon verdiende daarmee zó veel geld, dat hij een snoepzaak kon opzetten en nu reeds twee zaken heeft.

Menko, die nu op de suikerfabriek werkt en zijn vader, een oude, afgeleefde man, wonen bij hem in de ene zaak. In de andere zaak werken de oudere broer, zijn vrouw en een zuster van Menko. De band tussen de broers en zusters en de vader is zeer hecht.

Menko zelf, een man met een zeer debiele gelaatsuitdrukking, deelde mee een prettig leven te hebben, in zijn vrije tijd gaat hij fietsen of dansen.

In de administratie van de Gem. Dienst v. Sociale Zaken kwam zijn naam niet voor.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat hij eind 1945 een proces-verbaal kreeg terzake van houtdiefstal.

33.

1936 – Sr.

Leeftijd: 16 j.

Teun, de middelste van drie kinderen uit een landarbeidersgezin (Geref.), was zestien jaar, toen hij op een winteravond met twee andere jongens uit het dorp de voordeur van een boerderij met dikke klompen sneeuw bewerkte en geheel vernielde. Hij werd voor dit feit veroordeeld tot een geldboete en tevens onder toezicht gesteld.

Teun's vader, een ijverige, flinke arbeider, was in zijn jeugd ook vol streken geweest; hij stotterde en was soms erg driftig. Teun's moeder, afkomstig uit een ruw, zedelijk laagstaand milieu, was een tamelijk ordeloze huisvrouw, dom, en een door en door slappe opvoedster.

Teun, die evenals zijn vader stotterde, kon op school slecht leren, hij doubleerde twee klassen. In de omgang met andere kinderen was hij moeilijk; hij was onbetrouwbaar, stiekem en laf. Het schoolhoofd noemde hem „een psychopaath". Thuis was hij altijd in conflict met zijn één jaar jongere zusje, dat hem in alles de baas was.

Op zijn veertiende jaar ging hij van school af. Hij had geen zin in werk. De ouders zaten er niet achteraan. Het gevolg was, dat Teun steeds buiten rondlummelde.

De gezinsvoogd, vader's werkgever, liet hem onmiddellijk werk zoeken. Zo begon hij als kwekersleerling. Eén avond per week ging hij naar catechisatie. De andere avonden moest hij thuis zijn. De gezinsvoogd controleerde hem streng en waarschuwde hem van tijd tot tijd als vader klaagde over zijn gedrag. Toen hij na een half jaar werkloos werd wegens slapte, zond zijn gezinsvoogd hem naar een kamp voor jeugdige werklozen. Ook daar was hij, evenals thuis, dwars en eigenwijs. Op zekere dag verliet hij op eigen gezag het kamp, omdat het hem er slecht beviel.

Met veel moeite wist zijn gezinsvoogd hem eerst weken later aan werk te helpen bij een boer. Toen hij in 1939 in militaire dienst moest, werd het toezicht opgeheven. Uit zichzelf bleef hij echter contact houden met zijn gezinsvoogd en diens gezin. In zijn verlof was zijn eerste gang van het station naar hen toe, zodat de ouders wel eens beledigd waren. In de dienst maakte hij het goed. In de oorlog werkte hij als landarbeider. In 1945 meldde hij zich als vrijwilliger voor de dienst, ging eerst naar Engeland en werd vervolgens naar Indië gezonden. Hij schrijft geregeld en steeds opgewekt naar huis, naar zijn gezinsvoogd en zijn meisje, dat in de stad in betrekking is. Van vrienden, die berichten namens Teun kwamen overbrengen, hoorde men, dat Teun, die volgens hen een zeer zwak karakter heeft, aan de brieven van het gezin van zijn gezinsvoogd (vooral van de dochter van de gezinsvoogd) zoveel steun heeft, dat hij zich tot aller verbazing nog steeds goed staande heeft weten te houden. Kort geleden was hij zeer ernstig ziek, men vreesde het ergste. De vader, in wiens hart Teun een bijzonder tere plek inneemt, was radeloos en kwam dagelijks bij de vroegere gezinsvoogd om zich te laten geruststellen. Nu hij hersteld is hoopt hij binnenkort naar huis te mogen terugkeren. Wat hij echter zal doen als hij in Groningen is, is allen een raadsel. Het landarbeiderswerk beviel hem niet, daarom werd hij militair.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat Teun zich in 1943 schuldig maakte aan diefstal van konijnen.

34.
1936 – Sr.
Leeftijd: 12 j.

Boelo was de oudste van drie kinderen in een landarbeidersgezin (Geref.). Zijn vader kwam uit een groot werkzaam gezin. Hij was anders dan de anderen, doordat hij niet geregeld werk had en meestal in de werkverschaffing werkte. Boelo's moeder, vijf jaar ouder dan vader, was een nerveuze vrouw met veel last van hoofdpijnen. Vóór haar huwelijk had zij omgang met veel mannen. Zij had een onecht kind, dat jong stierf. In het huwelijk was nogal eens wrijving.

Boelo was van de aanvang af een moeilijk kind. Op zijn vierde jaar was hij uitzonderlijk vernielzuchtig en wreed. Hij trok bv. zijn eigen duif levend de veren uit, kwelde de poes, e.d. Hij had enorme fantasieën. Toen hij op school kwam, viel hij meteen op door zijn leugenachtigheid en diefachtigheid. Hij veroorzaakte veel last, doordat hij kleinere kinderen wreed kon afrossen.

Op zijn twaalfde jaar werd hij onder toezicht gesteld nadat hij met een andere jongen uit een winkel een doosje sigaretten had weggenomen en een dag later met een andere jongen in school had ingebroken en twee wandkaarten van Nederland had kapot gescheurd.

Een reclasseringsambtenaar werd toezichthouder, die hem gedurende vijf jaar onder zijn hoede had. Het eerste jaar liet hij Boelo dagelijks bij zich komen. Ook met het schoolhoofd hield hij nauw contact, als deze klachten had. Dit gebeurde om de haverklap. De ene keer had hij een markies aan flarden gescheurd, een andere keer op school gerookt, dan weer was hij met een intekenlijst met een verzonnen verhaal langs de huizen gegaan en had hij van het opgehaalde geld een voetbal gekocht, of hij had meisjes lastig gevallen, etc. etc.

Door zijn vader werd hij thuis voor straf meestal vroeg naar bed gestuurd, door zijn gezinsvoogd streng onderhouden en gewaarschuwd. Altijd weer beloofde hij beterschap. Door de humoristische wijze waarop hij dat deed nam hij de gezinsvoogd zeer voor zich in, ook al spijbelde hij voortdurend van school en veroorzaakte hij telkens last. Na schooltijd hielp hij op de markt bij de opbouw van een circus en liep hij met een courantenbezorger mee of met een bananenkoopman. Toen hij einde 1937 weer geverbaliseerd werd wegens het stelen van sigaren uit een winkel,

werd hij door de kinderrechter voor vier maanden naar de tuchtschool gezonden.

Uit het eindrapport, aldaar opgemaakt, bleek dat zijn intelligentie voldoende, zijn schoolkennis echter ver beneden peil was. Hij bleek in de omgang uiterst geslepen en onaangenaam te zijn, steeds er op uit zich mooi voor te doen, en een rol te spelen, doch door en door onbetrouwbaar en moreel zeer onvoldoende ontwikkeld. Na ontslag uit de tuchtschool werd hij intern bij een boer geplaatst. Alleen Zaterdags en Zondags was hij thuis. Zijn gedrag was dan steeds slecht. Hij was ontevreden, plaagde en sarde en wilde altijd de baas spelen. Na een maand liep hij weg bij de boer om bij een aannemer in de stad Groningen te gaan werken. Twee maanden later werkte hij, nadat hij wegens slapte ontslagen was, op het platteland ergens in een kwekerij. Na drie weken werd hij door de kweker ontslagen. Zijn gezinsvoogd hielp hem, toen hij geen ander werk kon vinden, aan een karwei bij een veehandelaar. In 1939 werkte hij resp. als bakkersknecht, loopjongen en paardenknecht, maar was tussentijds wekenlang werkloos en dan thuis, waar de spanningen door zijn optreden af en toe ondraaglijk waren. In 1940 ging hij op aanraden van zijn gezinsvoogd, die zeer voor het in Duitsland heersende régime was, over de grens bij boeren werken. Volgens zijn gezinsvoogd deed die omgeving hem goed en beviel hij er goed als arbeidskracht, zodat het toezicht kon worden beëindigd. Kort daarna bleek hij echter ook in Duitsland door zijn baas ontslagen te zijn en weer in Groningen bij een melkventer aan het werk te zijn. Een paar weken later keerde hij weer terug naar Duitsland. Hij bleef daar werken tot 1943 en is toen toegetreden tot de Landwacht, en vertrokken naar Vught. Vandaar werd hij gezonden naar Kroatië, waar hij leerde autorijden om daarna munitie te vervoeren naar het front, later deed hij ditzelfde in Polen.

In 1944 was hij korte tijd in ons land werkzaam bij het africhten van Duitse recruten, daarna weer in het buitenland. In Maart 1945 werd hij gewond en na herstel aangesteld als voedingsmeester bij de paarden. Na de bevrijding werd hij als politiek delinquent gedetineerd.

In zijn laatste verlof heeft hij zich verloofd met een Haags meisje. Volgens zijn moeder is hij na alles wat hij de laatste jaren heeft doorgemaakt een totaal ander mens geworden: „veel minder wispelturig". Behalve met Boelo, hadden de ouders ernstige moeilijkheden met het zes jaar jongere meisje, Geertje. Zij viel in 1947 herhaaldelijk in handen van de politie wegens verregaand onzedelijk gedrag en berovingen. Zij leidde het leven van een prostituée. Krachtens ondertoezichtstelling werd zij naar een inrichting gezonden, waar zij thans reeds twee jaar wordt verpleegd.

Alleen ten aanzien van de middelste, een jongen vijf jaar jonger dan Boelo, is niets ongunstigs bekend. Deze woont echter sinds de moeilijkheden met Geertje niet meer thuis. Hij werd in Twente fabrieksarbeider.

In de administratie van de politie is Boelo bekend als politiek delinquent.

35.
1936 – Sr.
Leeftijd: 12 j.

Hessel was de achtste in een gezin (N.H.) met negen kinderen. De vader, timmerman van beroep, was licht debiel, maar ondanks dat in staat om voor zijn gezin de kost te verdienen. Hij onderging verschillende malen gevangenisstraf wegens mishandeling van vrouw en kinderen. De moeder was zwaar debiel en niet in staat om een huishouding te besturen. Zij stierf, 33 jaar oud, na een verlamming. Een flinke arbeidersvrouw, die daarna als huishoudster in het gezin werkte, wist orde te scheppen in de volkomen verwaarloosde bende, zette de vader, die nooit durfde op te treden, geheel naar haar hand. Zij huwde na een jaar met hem.

Hessel was een zwakzinnig jongetje. Daar er in het dorp geen b.l.o.-school was,

bezocht hij een gewone lagere school, maar hij bleef telkens zitten. Toen hij op school kwam kon hij nauwelijks praten. Op zijn tiende jaar was hij nog niet zindelijk. Hij was zeer klein voor zijn leeftijd, had een wonderlijk gevormd hoofd, bolle ogen en een schrompelig gezichtje. In huis was hij lastig, enige malen probeerde hij reeds het huis in brand te steken. Hij pakte bv. petroleum weg, nam dat mee in bed en stak er de brand in. Er kon thuis niets blijven liggen of hij nam het weg. Op school nam hij ook allerlei weg. Zo gebeurde het dat hij, twaalf jaar oud, tenslotte door het schoolhoofd in handen van de politie werd gesteld nadat hij heel wat diefstalletjes had bedreven: dubbeltjes van kleine meisjes, portemonnaies uit fietstassen en lessenaren e.d. Gedurende de eerste twee jaren dat hij onder toezicht stond ging het vrij goed, maar het derde jaar, toen hij op een fabriek werkte, en in aanraking kwam met verkeerde jongens, beging hij weer een diefstal van geld. De gezinsvoogd bedankte voor zijn taak omdat hij niet met Hessel kon praten en het werk nutteloos vond.

Over de verdere levensloop van deze jongen werd weinig bekend. Zijn stiefmoeder leeft niet meer, zijn vader, met wie hij als enige vrijgezel samenwoont, is zelden thuis. Hessel zelf werd aangetroffen op het land van een boer voor wie hij onkruid wiedt. Voor geen andere werkzaamheid is hij bruikbaar. Hij is uiterst traag. Door meisjes van het boerenbedrijf wordt hij voor de mal gehouden. Hij laat zich uitlachen en plagen. Tot voor een half jaar werkte hij nog op een fabriek, doch hij werd wegens slapte ontslagen. In de oorlog werkte hij bij de O.T.: „dat moest immers".

In de administratie van politie en Gem. Dienst v. Sociale Zaken komt Hessel na 1939 niet meer voor.

36.
1936 – Sr.
Leeftijd: 16 j.

Wiebe was opgegroeid als vijfde kind in een schippersgezin van elf kinderen. Zijn vader kwam uit een schippersfamilie, waar veel misbruik van sterke drank werd gemaakt. Hij had een vader die 26 maal veroordeeld was wegens dranksmokkel. Hij zelf had ook meermalen gevangenisstraf ondergaan wegens mishandeling, diefstal en inbraak. Wiebe's moeder, ook uit een schippersmilieu, waarin doofstomheid en debiliteit voorkwamen, was een stoere, werkzame vrouw. Van de elf kinderen waren de drie oudste niet meer aan boord, twee meisjes dienden in de stad, een jongen trok rond met een kermistroep. Wiebe, een jongen met een I.Q. van 77, werd na het plegen van winkeldiefstal voorlopig gedetineerd in een observatiehuis. Uit het observatierapport bleek, dat hij volkomen onverschillig stond tegenover de gepleegde diefstal. Hij was een jongen zonder enig schaamte-, eer-, of plichtsgevoel, was van karakter gesloten en koppig en in zijn denken en handelen traag, maar sluw. Werk had hij nooit gehad. Hij had altijd aan boord geholpen, maar had de meeste tijd van de dag langs de weg gezworven. Reeds eerder was hij met de politie in aanraking gekomen wegens brandstichting. De veldwachter van een Gronings dorp, waar het schip om de twee weken lag, werd gezinsvoogd. Deze bewerkte dat Wiebe af en toe aan het werk was, nu eens bij een boer, dan weer bij een turfschipper en een houthandelaar. Nooit was hij echter langer dan een paar weken aan het werk. Gedurende de twee jaren dat hij onder toezicht stond viel hij nog eenmaal in handen van de politie, doordat hij met een broer betrokken was bij een vechtpartij en zware mishandeling. Het toezicht werd beëindigd in 1939 toen het gezin voor enige maanden ging varen.

Een schoonzuster, gehuwd met een drie jaar jongere broer van Wiebe, bij wie hij thans zijn waladres heeft, deelde mede, dat Wiebe sinds vijftien maanden in de gevangenis zit. Hoewel hij, wanneer hij bij hen in huis is, altijd even gewillig

en goedig is, valt hij, zwak van karakter als hij is, buitenshuis altijd in handen van verkeerde elementen, die hem voor inbraken spannen. Hij pleegde een hele serie, tot hij door de politie gegrepen werd. In 1940, toen de oorlog uitbrak, waren Wiebe en twee broers aan het varen. Zij woonden de hele oorlogstijd in Engeland. Wiebe is er getrouwd geweest met een vrouw die als ongehuwde moeder reeds twee kinderen had. Hij is er tot 1947 gebleven. Hij schijnt zich in Engeland niet best gedragen te hebben en meermalen in handen van de politie gevallen te zijn.

In de administratie van de Gem. Dienst v. Sociale Zaken en van de politie komt zijn naam sinds 1938 niet meer voor.

37.
1936 – C.
Leeftijd: 17 j.

Ate werd op zeventienjarige leeftijd onder toezicht gesteld na het plegen van diefstal bij zijn baas.

Hij behoorde tot een landarbeidersgezin. Zijn vader, los arbeider van beroep, was meestal in de werkverschaffing. Zijn moeder, tien jaar jonger dan vader, was een goede huisvrouw, maar erg ruw en dom. Zij leefde op uiterst gespannen voet met vaders vader, bij wie zij inwoonden. Ate was het derde kind. Het oudste kind was een meisje van twintig jaar, intern dienstbode in de stad, het tweede een jongen van achttien jaar, die bakkersleerling en ook het huis uit was. Op Ate volgde een schoolgaande jongen van twaalf jaar. Ate was de naamgenoot van grootvader. Grootvader was dol op hem en haalde hem als klein kind steeds naar zich toe. „Opa's kind" werd hij door de anderen genoemd. Ate ontwikkelde zich lichamelijk tot een lobbes-achtig slome jongen, veel te zwaar voor zijn leeftijd. Hij was, evenals zijn grootvader, moeilijk in de omgang. Op school, waar hij behoorlijk kon meekomen, snoepte hij. Op twaalfjarige leeftijd pleegde hij eens ontucht met een meisje. Vriendjes had hij niet. Met zijn oudere broer had hij altijd ruzie gehad. Ate voelde zich door ieder, behalve door zijn opa, verstoten en bespot. In zijn vrije tijd ging hij nooit voetballen e.d., maar bleef thuis bij zijn opa zitten lezen.

Toen hij van school kwam met zijn dertiende jaar, werd hij bij een boer geplaatst. Deze boer klaagde reeds spoedig over Ate's abnormaal grote eetlust en zijn snoeplust. Onmiddellijk na de maaltijden ging hij gewoonlijk naar de schuur om er stiekem van mais, meel of veekoeken te eten. Altijd liep hij met brokken lijnkoek in zijn zak. Zijn baas deed er heimelijk koemest op om hem het snoepen zo af te leren, doch tevergeefs. Op zekere dag nam hij op weg naar huis uit een boodschappentas van een kruidenier, wiens fiets onbeheerd voor een hek stond, een kilo pinda's en vijgen weg. Hij verstopte de buit bij zijn baas achter een boom. Een dag later nam hij uit de etalage van de bakker, terwijl deze even wegliep om wisselgeld te halen, een banketletter weg, weer een paar dagen later broodjes uit de bakkerskar. Alles bewaarde hij op dezelfde schuilplaats, waar hij telkens heen ging om te snoepen. De bakker, die Ate reeds eerder verdacht van diefstal, gaf de zaak aan, met het gevolg dat Ate, die onmiddellijk bekende, voor de kinderrechter moest komen. De predikant in zijn dorp werd gezinsvoogd. Deze rapporteerde dat de nieuwe werkgever geen enkele klacht had, zodat het toezicht na één jaar werd beëindigd.

Ate is thans werkzaam als opvolger van een „vast arbeider", die 21 jaar in dienst was bij eenzelfde grootgrondbezitter. Men nam hem op recommandatie, daar Ate's vader zulk een goede naam had. Maar van het moment af dat hij hier werkzaam is zijn er moeilijkheden, zodat hij na de proeftijd van een half jaar ontslagen wordt. Hij kan nl. geen leiding geven aan de andere arbeiders, die hem geen van allen mogen. De boer kan niets aan hem overlaten, hij is dom en eigenwijs. Onlangs ontstond er bijna brand door een stommiteit van hem. Ook Ate's vrouw valt tegen.

Zij zoekt te veel contact met andere arbeiders, zij staat te veel te praten, is niet netjes in haar huis. Zij is afkomstig uit „Holland", bracht een voor-kind „van een Duits militair" mee ten huwelijk. Ate zelf, van zijn kant, is evenmin tevreden in zijn tegenwoordige werkkring. Hij is van plan naar „Holland" te gaan, waar de vader van zijn vrouw een café heeft. Hij hoopt daar werk op een kwekerij te krijgen. Bij zijn eigen ouders en familie komt hij nooit meer. Hij zegt dat hij zich vroeger altijd verstoten voelde, en het gevoel had geen kind van zijn ouders te zijn. Hij had slager willen worden evenals zijn grootvader geweest was, maar hoewel er voor zijn broers wel geld was om te gaan leren, moest hij onder het motto dat er geen geld was direct bij de boeren gaan werken. Hij zwierf van de ene boer naar de ander en ging tenslotte in de oorlog, alleen om maar ver van huis te zijn, voor 2 ½ jaar als vrijwilliger naar Duitsland. Na de oorlog trok hij naar Noord-Holland, omdat hij niets meer van zijn dorp wilde weten. In Duitsland had hij 't heerlijk, ook in Noord-Holland. Hij kwam alleen naar de provincie Groningen terug om meer te verdienen, maar zal, na deze teleurstelling, voor goed hier weggaan. Zijn huwelijk is goed. Hij houdt veel van het kind, al is het niet zijn eigen kind.

Ate's ouders en ook zijn oudste zuster echter verwonderen zich over zijn houding. Volgens hen is hij nooit achteruitgezet. „Het is allemaal zijn eigen schuld," zei zijn zuster. „Hij was altijd dwars en bezorgde mijn ouders veel verdriet doordat hij al vroeg begon met oneerlijkheid. Al heeft hij later nooit meer gestolen, het is toch blijven doorgaan, dat hij door zijn gedrag ons allen is blijven grieven." Enige weken vóór zijn huwelijk woonde hij in bij zijn oudste zuster. Zij was blij toen hij na zes weken vertrok, hij was onuitstaanbaar, dagelijks veroorzaakte hij conflicten, op alles vitte hij. Maar zowel volgens deze zuster als volgens de ouders zit in Ate „de duvel". Die zat ook in grootvader, met die man kon men ook nooit omgaan!

Ate's naam komt in de administratie van politie en de Gem. Dienst v. Sociale Zaken niet voor.

AMSTERDAM

38.
1930 – Sr.
Leeftijd: 11 j.

Egbert was de tweede van zeven kinderen, maar de oudste zoon. Vader en moeder waren opgegroeid in de Jordaan. Beider vaders waren marktkooplui. Vader verloor zijn moeder vroeg en had een nare jeugd gehad. Hij was eerst fabrieksjongen, daarna moest hij onder dienst. Toen hij huwde was hij slechts een zwerver en avonturier. Moeder was uit een gezin met zestien kinderen, waarvan er elf jong stierven. Ook Egbert werd geboren in de Jordaan en sleet er zijn jeugd.

In het gezin, dat onkerkelijk was, heerste grote armoe. Er was geen regelmaat of netheid. Vader verdiende ongeregeld, o.a. als „zingende kellner" in een cabaret. De woning, een bedompt uitgewoond huisje in een klein straatje, bood veel te weinig ruimte voor het grote gezin. De grotere kinderen moesten bv. op de gang op de grond slapen. Overdag zochten zij hun vertier buitenshuis.

Egbert was een nerveuze jongen; hij stotterde en was erg driftig. Misschien lag het aan dit stotteren, dat vader en moeder hem niet voor „vol" aanzagen; in ieder geval werden alle geprikkelde stemmingen op dit kind ontladen, zodat het meestal wat stil in een hoekje zat.

In de tijd dat vader herhaaldelijk opgeroepen werd voor de werkverschaffing buiten Amsterdam, kreeg Egbert zijn kans; moeder, een primitief, dom mens, had het nl. druk met de kleintjes en stuurde Egbert de straat op. Nog voor hij op school was kwamen er klachten van familie of buren over hem, dat hij dingen bij zich had, die hij beweerde „gevonden" te hebben en die later bleken gestolen te zijn.

Dit werd erger toen hij op school was. Hij lichtte de muntmeter bij zijn grootmoeder, brak bij buren in. Dit laatste werd door de buren aangegeven bij de politie en zo kwam hij in Maart 1930 — hij was toen elf jaar — als voorlopig gedetineerde in het observatiehuis terecht en werd in Mei 1930 door de kinderrechter voorwaardelijk ter beschikking van de regering en onder toezicht gesteld.

Opvallend was, dat Egbert in de twee maanden tijds dat hij in het observatiehuis verbleef, geheel veranderde. Eerst was hij huilerig en dwars; dan, eenmaal aangepast, een sluw, verdorven straattype, beweeglijk en druk, een doordrijver, die zich steeds verongelijkt voelde, zonder enige concentratie, en daardoor slecht in al z'n prestaties, steeds in lijdelijk verzet, en een uitweg zoekend in liegen en bedriegen. Geleidelijk echter verdween het ontevredene en mokkende in z'n houding. Hij begon uit zichzelf mee te werken, kreeg belangstelling voor wat er om hem heen gebeurde, was gevoelig voor pluimpjes, zijn lauwheid en lafheid verdwenen en onder de jongens werd hij een leidende persoonlijkheid. Zijn intelligentie was behoorlijk.

Na twee maanden verlangden zijn ouders hem „vurig" terug en waren zgn. zeer voor gezinsvoogdij. Drie jaar duurde het toezicht, dat de eerste twee maanden werd uitgeoefend door een journalist, die het gezin veel plezier bezorgde, doordat hij hun huisje als Amsterdamse curiositeit filmde, vader voor de film liet spelen en hem als dank enig geld toestopte. De rest van de tijd was het toezicht in handen van een juridisch student, die zijn taak zeer conscientieus opvatte en elke veertien dagen een bezoek bracht aan het gezin. De gezinsvoogd legde zich er vooral op toe de jongen op de juiste plaats in de maatschappij te krijgen na het verlaten der school. Hij liet hem psycho-technisch onderzoeken. Dit onderzoek viel bedroevend uit: „ongeschikt voor enige geschoolde of getrainde arbeid". Na het verlaten der school werd hij dus maar loopjongen, eerst bij een boekhandelaar, na een maand bij een groentenhandel. Na verloop van twee jaar was hij echter méér werkloos dan aan het werk geweest.

Thans, zestien jaar sinds de beëindiging van het toezicht, is hij gehuwd en heeft twee kinderen van zes en vier jaar. Hij woont niet meer in de Jordaan, maar in een andere volksbuurt en werkt als expeditieknecht sinds twee jaar bij dezelfde baas. In de oorlog leefde hij van de zwarte handel en kwam er geregeld voor in de gevangenis terecht. Hij vertelde dit zelf, uiterst onverschillig. Zijn ouders en de meeste broers en zusters wonen nog in de Jordaan. Onderling contact is er niet. Zijn moeder wist weinig van hem af en zei alleen: „Egbert was altijd de moeilijkste van allen, hij is al lang 't huis uit, ik heb dus niets meer over hem te zeggen en weet niet, hoe hij zich gedraagt".

Egbert's eigen gezinsleven is allesbehalve rooskleurig. Hij huwde in de oorlog op z'n 22ste jaar met de dochter van een groentenhandelaar, die het financiëel tamelijk goed gewend was. Doordat Egbert drinkt en kaart, zijn er voortdurend schulden. De kinderen zijn erg lastig. Het oudste kind, een jongetje van zes jaar, zwerft op straat. Tegen de tijd dat hij voor het eten binnen moet komen, is hij nooit ergens te vinden. Dit kind krijgt geregeld straf van zijn vader; het moet dan zonder eten in een hoek van de kamer blijven staan, terwijl de anderen eten. Het meisje van drie jaar wordt door vader Egbert voorgetrokken. Dit prikkelt de moeder erg, en deze klaagt speciaal over dit kind, dat het nog in bed plast en rusteloos is. Tijdens het gesprek over de kinderen, waarbij de moeder zich hevig opwond en zeer agressief optrad, zat Egbert met z'n dochtertje op schoot onverschillig en lummelachtig te grinniken zonder zelf iets in het midden te brengen.

De enige liefhebberij van Egbert is de kroeg. Sinds 1936 is hij bijna jaarlijks éénmaal, in 1930, 1941 en 1943 zelfs tweemaal veroordeeld resp. wegens verduistering, belediging van een ambtenaar, heling, vernieling van een caféruit, mishandeling (hij heeft een zgn. grote staat bij de politie). Hij onderging alles bij elkaar ruim

twee jaar gevangenisstraf. Van eind 1949 tot April 1950 is hij nog voorlopig gedetineerd geweest terzake van diefstal door middel van verbreking.

Uit de gegevens van de Gem. Dienst v. Sociale Zaken blijkt Egbert thans door deze dienst te worden gesteund.

39.
1930 – C.
Leeftijd: 10 j.

Frans, de op één na jongste uit een arm volksgezin met zes kinderen, spande volgens zijn ouders de kroon van de familie wat onrust en ondeugd betrof. In de familie was men overigens veel gewend: vader, steenzetter van beroep, was een zwerver en avonturier uit een gezin van alcoholisten, zelf hevig drankmisbruiker. Hij had in de steeg waar ze woonden de bijnaam van „dronken Kees". Hij werd dikwijls thuis gebracht, gevolgd door een joelende kinderschaar. Moeder, drie jaar ouder dan vader, had een nare jeugd gehad, was nerveus, en tengevolge van de mishandelingen, die vader haar pleegde toe te dienen, niet veel meer dan een wrak. Een half jaar na de geboorte van Frans had zij een miskraam en werd daarna zenuwpatiënte. Later had zij meer miskramen. Haar zenuwgestel werd zwakker, ze werd stokdoof en tenslotte ook zeer slecht van gezicht.

Van de kinderen was de oudste een luie jongen, een echte straatboef, die meermalen met de politie in aanraking kwam. Op hem volgde een meisje, dat slecht kon leren, veel spijbelde, langs de straten zwierf en op haar zeventiende jaar reeds trouwde; dan een meisje, dat zeer nerveus was, erge angsten had en op haar vijftiende jaar niets alléén durfde, vervolgens een meisje, dik, lobbesachtig kind, dat leed onder het slechte gedrag van haar drie jaar jongere broertje Frans, omdat zij altijd op hem moest letten, er op uit gestuurd werd om hem te zoeken als hij weg was, en slaag kreeg als hij van haar weg liep.

Fransje was verwekt in dronkenschap. Zijn moeder onderging gedurende de zwangerschap vele mishandelingen.

Als kleuter was hij opvallend rusteloos. In zijn slaap lag hij hevig te schokken. Met zijn vijfde jaar ging hij naar de kleuterschool. Men vond hem een grappig kind, maar erg lastig. Op de lagere school ging het de eerste twee jaren vrij goed; wel vond men dat hij zich altijd op de voorgrond drong en ruw was. Op achtjarige leeftijd werd hij op straat een keer aangereden en moest met een ernstige hoofdwond in het ziekenhuis worden opgenomen. Nadien was hij ineens véél lastiger dan ooit te voren: hij spijbelde onophoudelijk, stal van alles, had geen aandacht meer bij het werk, zat veel te dromen, was bij buien prikkelbaar, kon dan van niemand iets verdragen en timmerde er op los. Op school werd hij een klas teruggezet.

Via het schoolhoofd kwam het tot een ondertoezichtstelling, die vier jaar duurde, van zijn tiende tot veertiende jaar.

In die tijd kwamen er nooit klachten van de ouders, omdat zij samenspanden om Frans te beschermen tegen de instanties, die strengere maatregelen dreigden toe te passen. Frans viel echter telkens in handen van de politie voor allerlei kwajongensstreken. Men was er op uit hem eens te verbaliseren en hem langs strafrechtelijke weg in een inrichting te laten plaatsen. Dit gebeurde eerst na twee jaar, toen hij met een vriendje op een avond een auto versleepte en daar banden en andere onderdelen uit wegnam. Van buren en van school kwamen er ook voortdurend klachten: hij zou onzedelijke handelingen plegen met kleine meisjes, hij zou klasgenoten slaan en zelfs een jongetje in een vijver geduwd hebben.

Aan het Medisch Opvoedkundig Bureau onderzocht, werden behalve een grote mate van ongeremd- en ongedisciplineerdheid geen bijzondere afwijkingen geconstateerd, terwijl geadviseerd werd de jongen na eventuele korte observatie weer

thuis te plaatsen, omdat verwacht werd dat de vader, uit angst voor duurzame verwijdering van het kind, de drank zou willen laten staan.

Zo kwam Frans na twee maanden verblijf in het observatiehuis weer thuis en werd als een overwinnaar met vlaggen en versieringen verwelkomd. Van toen af ging het vrij goed. Ook van school kwamen geen klachten meer.

Thans is Frans 29 jaar. Hij werkt als acrobaat bij een circus. Tussentijds loopt hij langs de havens om te zien weer een boot te krijgen. Vóór de oorlog heeft hij nl. gevaren. Door de oorlog kwam daar de klad in. Toen heeft hij, deels ondergedoken, gescharreld met zwarte handel. Zijn ouders zijn inmiddels overleden. In het ouderlijk huis woont nog de oudste broer, die steeds werkloos is, en de jongste broer, die nu en dan terzake van diefstal in handen van de politie valt. Beide zijn ongehuwd. Ook Frans is ongehuwd en heeft volgens zijn gehuwde zusters nog nooit over verkering gedacht. Hij is „anders" dan de anderen, drinkt niet, rookt niet, is gesteld op netheid en is bij ieder erg „getapt", zodat hij altijd gemakkelijk een baas vindt.

In de administratie van de Gem. Dienst v. Sociale Zaken komt zijn naam niet voor. Uit de gegevens van de Rijksidentificatiedienst blijkt, dat hij in 1942 terzake van diefstal in vereniging werd geverbaliseerd, maar niet verder vervolgd.

40.

1932 – Sr.

Leeftijd: 17 j.

Over het milieu (Herst. Apost.) waarin *Lex* opgroeide was slechts bekend dat zijn moeder veel ziek en meestal bedlegerig was en zijn vader, van beroep chauffeur, eveneens een zwakke gezondheid had (aanleg voor t.b.c.). De opvoeding die Lex en zijn vier jaar oudere broer Thijs kregen was slap: zij kregen in alles hun zin en leidden een vrijbuitersbestaan; zelfs ten aanzien van de kerkgang, waarin de ouders zelf bijzonder conscientieus waren, werden zij vrij gelaten. Dit vrije leven thuis maakte de aanpassing aan geordend groepsverband op school moeilijk. Lex, een tenger, slap, asthenisch type, maar physiek gezond, gaf op de lagere school grote moeilijkheden. Hij was brutaal, stiekem en vol „streken". Op de ambachtsschool ging het wat leren en gedrag betrof nog minder, zodat hij in de tweede klas op eigen verzoek van school af mocht. Hij ging uit eigen verkiezing werken bij een rijwielreparateur. Het werk dat hij deed was goed, maar hij had steeds aansporing en contrôle nodig. Er kwam na korte tijd een eind aan zijn eerste betrekking omdat zijn baas hem van oneerlijkheid verdacht en hem ontsloeg. Ook in zijn tweede betrekking vertrouwde men hem niet, doch er viel nooit iets te bewijzen al beschikte hij over opvallend veel geld en sigaretten. Zijn derde baas betrapte hem op verduistering van rijwielonderdelen en fietsbanden en stelde hem in handen van de Justitie.

Lex werd voorlopig gedetineerd in het observatiehuis en drie maanden later door de kinderrechter voorwaardelijk ter beschikking van de regering en onder toezicht gesteld. Hij was toen juist zeventien jaar geworden.

In het observatiehuis kreeg men geen ongunstige indruk van hem. Hoewel uiterlijk slap en apathisch, was hij innerlijk actief, maar gespannen en niet in staat om enige richting aan zijn persoonlijkheid te geven. Hij bleek volkomen ongedisciplineerd uitgegroeid te zijn en was een jongen, die voortdurend leiding behoefde. Zijn suggestiviteit was echter een fatale factor. Volkomen oncritisch stond hij ten opzichte van allerlei verkeerde dingen als het er om ging in de ogen van anderen iets te lijken.

Zijn vader, zeer geschrokken door het gebeurde, huurde met geleend geld in een andere buurt een fietsenstalling en vestigde ook het woonverblijf achter de stalling. Het was zijn bedoeling om Lex na ontslag uit het observatiehuis daar een eigen

zaak te laten beginnen. Gedurende de twee jaren dat hij onder toezicht stond ging dit werk hem goed af. Hij behandelde de klanten correct. Alles zag er keurig uit. Eén avond in de week paste zijn vader op de zaak, zodat hij kon uitgaan. Aan het einde van het tweede toezichtjaar verloofde hij zich met een keurig meisje.

Thans, zeventien jaren later, hangt er een mysterieus waas over de verdere levensloop van Lex. Zijn adres is onvindbaar, al staat hij volgens het Bureau van Bevolking ingeschreven op het adres van zijn ouders. Zijn vader, die mededeelde dat hij in de oorlog gescheiden is, gaf zeer hoog op van zijn prestaties. Hij was in de radiohandel terecht gekomen. De vader beweert sinds geruime tijd geen contact meer met hem te hebben. De gewezen echtgenote en het aan deze toegewezen elfjarige dochtertje komen wel geregeld op bezoek, vooral ook terwille van zijn vrouw, die nu permanent te bed ligt.

In de oorlog deden Lex en zijn broer illegaal werk. De broer werd acht dagen vóór de bevrijding gefusilleerd. Lex zat ook verscheidene malen gevangen, doch kwam steeds weer vrij.

Uit de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat Lex vóór 1944 ondersteund werd.

In de administratie van de politie staat hij vermeld in 1942 wegens diefstal bij buren via dak en dakraam, in 1944 wegens diefstal in vereniging van textiel. In 1944 werd hij wegens diefstal door de Sicherheitsdienst gevangen genomen. In 1947 onderging hij acht maanden gevangenisstraf wegens verduistering.

41.
1934 – Sr.
Leeftijd : 16 j.

Henk was de oudste in een gezin met vier kinderen. Hij was een gewettigd kind (niet verwekt door dezelfde vader als de andere drie). Zijn natuurlijke vader was een man met wie zijn moeder jarenlang een verhouding had gehad, doch met wie zij niet had mogen trouwen omdat hij een zoon van een prostituée en aan de drank verslaafd was. Deze man stierf nog vóór de geboorte van Henk.

Moeder, afkomstig uit een net middenstandsgezin, werd na haar misstap door haar familie verstoten en vernederd. Haar huwelijk vier jaar later met een 43-jarige gemeentewerkman was een noodsprong, om op deze wijze Henk bij haar ouders, bij wie het kind in huis had moeten blijven toen zij uit werken ging, vandaan te halen en een eigen gezin te stichten. Hoewel deze man, een weinig gecompliceerd en evenwichtig mens, goed voor haar zorgde, was moeder door dit huwelijk niet bevredigd. Zij had schuldgevoelens ten opzichte van Henk, ze voelde zich bezwaard door feiten uit haar verleden die ze krampachtig verborgen hield en ze gedroeg zich voortdurend als het slachtoffer van ongunstige omstandigheden. Na de geboorte van het vierde kind — Henk was toen negen jaar — geraakte zij zodanig overspannen dat zij een jaar lang te bed moest liggen. Nadien was zij vaak terneergeslagen, ook een enkele maal overdreven vrolijk.

Henk gaf vanaf zijn vierde jaar sinds hij bij zijn moeder en stiefvader was moeite. Hij was lastig en er steeds op uit zijn zin door te drijven. Na de geboorte van het eerste broertje was hij jaloers. Hij treiterde jongere kinderen in de straat. Ook op school had men klachten; men vond hem brutaal en koppig. Henk zelf echter ging met plezier naar school, hij leerde graag, verliet de zesde klas met lof en bezocht daarna de ambachtsschool. Het verveelde hem op die school, hij wilde gaan werken en geld verdienen. Hij werd fietsjongen, eerst bij een slager en daarna bij een melkslijter. Zijn vrije tijd bracht hij op straat door. Hij verzeilde onder jongens die veel rookten en snoepten. Om aan meer geld te komen verzon hij een middel: hij wist de alarmschel van de winkella buiten werking te stellen en kon zo ongemerkt geld daaruit nemen. Langzamerhand ging hij er ook toe over

kwitantiegeld achter te houden. Op zekere dag betrapte zijn baas hem en hield zijn weekgeld in. Henk, die zonder loon niet naar huis durfde, nam een fiets weg van een jongen, verkocht die, gaf van dat geld het weekloon aan zijn moeder en verdween op een andere fiets van zijn baas. De volgende dag werd hij door de politie opgespoord en naar huis teruggebracht. De aangifte van deze feiten leidde tot opname in het observatiehuis en vier maanden later tot een vonnis, inhoudende voorwaardelijke terbeschikkingstelling en ondertoezichtstelling. Henk was toen zestien jaar.

De laatste maanden voordat dit gebeurde was Henk's norse humeurige houding thuis ondraaglijk geweest, vooral voor zijn moeder tegen wie hij zeldzaam brutaal en uitdagend was. Hij gedroeg zich alsof hij door ieder werd verstoten en er niet bij hoorde. Hij liep er met opzet slordig bij. Moeder vermoedde dat hij, doordat hij veel in contact kwam met een zuster van haar, was ingelicht omtrent zijn onwettige geboorte.

In het observatiehuis, waar Henk zich ontpopte als een gemoedelijke, ronde jongen, die zich gemakkelijk aanpaste, bleek dat hij blij was het huis uit te zijn. Duidelijk kwam uit dat hij, hoewel niet bewust, toch onbewust wist dat hij in het gezin een bijzondere positie innam, waardoor hij onzeker en onevenwichtig was geworden. Al was Henk van nature een jongen die zich niet spoedig druk over iets maakte, de onevenwichtigheid werd eenvoudig in zijn gedrag geïnduceerd door de houding van zijn moeder, die niet over haar moeilijkheden was heengegroeid en zich geheel op Henk richtte. Hij herinnerde haar voortdurend aan het verleden dat zij eensdeels verfoeide, maar toch ook weer, onbevredigd als ze was door haar tegenwoordig huwelijk, terugverlangde.

Het verblijf in het observatiehuis werkte zowel op moeder als op Henk dan ook ontspannend. Gedurende Henk's afwezigheid werd door de voorlopige gezinsvoogd getracht aan moeder enig inzicht in zichzelf en de daardoor ontstane moeilijkheden met Henk te geven, terwijl ook Henk voorzichtig werd ingelicht over zijn positie in het gezin.

Daar in het psychotechnisch rapport over hem werd geadviseerd hem te animeren tot een vakopleiding, zorgde zijn gezinsvoogd, zodra hij weer thuis kwam, voor plaatsing op een avondambachtsschool.

Gedurende de twee jaren dat hij onder toezicht stond werkte hij in een grote rijwielzaak. Zijn werk verrichtte hij uitstekend. Er was echter eens geld te kort. Men verdacht Henk. Hoe er evenwel met hem ook werd gepraat, hij bleef ontkennen. Zijn gezinsvoogd was van zijn schuld overtuigd. Hierdoor was het vertrouwensmoment tussen hen geschaad. Het tweede toezichtsjaar verliep verder min of meer zonder incidenten. Moeder, die buien van grote onevenwichtigheid had gehad, scheen tot rust te komen. Het feit dat Henk tot tweede monteur werd bevorderd, maakte zijn positie thuis iets steviger.

Thans, jaren later, blijkt het volgende:
Henk ging, evenals zijn vijf jaar jongere broer, in de oorlog in Duitsland werken. Henk trof het goed, leerde er veel, zodat hij na de oorlog onmiddellijk een goede betrekking als bankwerker kreeg. Zijn broer daarentegen werd ziek en stierf kort voor het einde van de oorlog.

Zijn moeder raakte daarna geheel in de war en stierf enige maanden later in een zenuwinrichting.

Henk vestigde zich na zijn terugkeer uit Duitsland in Gelderland in een plaats waar hij in de mobilisatietijd als soldaat had gelegen en een meisje had leren kennen. In het gezin van dit meisje werd hij geheel opgenomen. Zij trouwden in 1947. Henk's vrouw, die zwemkampioene was, zette haar sportbeoefeningen voort en Henk, hoewel zelf geen sportbeoefenaar, gaat veel kijken of bezoekt met haar wedstrijden op verschillende plaatsen in het land. Zijn vrouw ziet tegen hem op en om die reden heeft hij haar nooit durven te vertellen dat hij eens met de

kinderrechter in aanraking kwam. Hij was daarom zeer geschrokken van de navraag die naar hem werd gedaan. Daar hij absoluut niet wilde dat zijn vrouw of haar familie iets over zijn verleden te weten zou komen verzon hij een verhaal om zijn vrouw in te lichten over de komst van de interviewer.

Henk heeft een zoontje van anderhalf jaar. Het kind is R.K. gedoopt. De stiefvader, die bij Henk's zuster te Amsterdam inwoont, komt geregeld op bezoek. Henk's jongste broer, die bij de Spoorwegen werkt, heeft bij Henk en zijn vrouw zijn tehuis.

De naam van Henk komt niet voor in de administratie van de politie of Gem. Dienst v. Sociale Zaken.

42.
1934 - Sr.
Leeftijd: 16 j.

Daan was het tweede kind in een gezin van vier kinderen (Geref.). Zijn vader, een harde werker, beheerde samen met een broer een vulcaniseer-inrichting in de benedenverdieping van de woning. Daan's moeder, die haar ouders en haar broer en zuster jong verloren had — deze stierven aan t.b.c. — was op haar achttiende jaar, toen zij verloofd was, geheel in het gezin van Daan's vader opgenomen. Zij was een melancholieke vrouw, had depressieve buien en werd bij tussenpozen in een zenuwinrichting verpleegd. Zij geraakte na de vierde zwangerschap zodanig geestesziek, dat zij voor lange duur in een inrichting moest worden verpleegd. Daan was toen drie jaar. Een huishoudster deed haar intrede in het gezin en vader trok zich hoe langer hoe meer terug in zijn werk. Met Daan's drie jaar oudere broer was weinig te stellen. Daan daarentegen, moeders troetelkind, was moeilijk. Hij toonde hevige jaloezie. Op school was hij speels en kinderachtig. Toen hij op zijn veertiende jaar met loffelijk ontslag van school kwam, ging hij een jaar naar de Handels H.B.S., maar hij bleef zitten omdat hij niets had uitgevoerd. Vader nam hem toen bij zich, doch van ernstig werken kwam niets. Daarom plaatste vader hem bij een vriend, een pianoreparateur, doch voor het fijne werk was Daan te onhandig en hij werd na een maand weer ontslagen. Hij zocht zelf werk op een kantoor van een tabakshandelaar en hij zou daar zijn gebleven als hij niet door de zedenpolitie was gearresteerd. Daan was toen zestien jaar. Hij voetbalde in zijn vrije tijd en kreeg daardoor omgang met enige jongens, die elkaar opwonden door het vertellen van vieze verhalen. Daan werd daardoor zo geprikkeld dat hij op een keer na het voetballen toen hij alleen nog wat tegen een bal aantrapte en hiermee achter op het veld terecht kwam waar een paar kleine meisjes in het gras lagen, deze kinderen ineens, toen zij zijn bal wilden afpakken, op de grond wierp, hen onzedelijk betastte en tenslotte zich zelf exhibitioneerde. De ouders van deze meisjes waarschuwden de politie en kort daarop zat Daan als voorlopig gedetineerde voor drie maanden in het observatiehuis. De kinderrechter gaf hem een voorwaardelijke tuchtschoolstraf en stelde hem onder toezicht. In het observatiehuis kreeg men een goede indruk van hem. Hij was beleefd en ijverig, doch hij was zeer onzeker en nerveus. Dat hij iets ernstigs had misdreven wilde niet goed tot hem doordringen. Hij verklaarde zelf er alleen „uit verveling" toe te zijn gekomen. Hij zag er tegen op om weer naar huis te gaan, hij was bang voor zijn vader en zijn broer, de familie en kantoor. De gezinsvoogd regelde evenwel dat hij naar een M.U.L.O.-school en 's avonds naar catechisatie en clubs ging. Ook zijn vader bemoeide zich meer met hem, schaakte bv. nu en dan met hem. Na twee jaar werd het toezicht beëindigd, omdat er geen klachten meer waren.

Thans, in 1949 deed Daan, die met zijn jongste broer nog bij zijn ouders inwoont — zijn moeder is tijdelijk weer thuis en de twee anderen zijn getrouwd — net

volgende verhaal: „ik weet nog goed hoe alles is gebeurd, ik was vroeger erg zwaarmoedig, omdat het thuis altijd zo „leeg" was. Moeder was altijd ziek, vader humeurig en stug, en een huishoudster bedilde ons. Bovendien was onze opvoeding „te christelijk". 's Zondags mochten we nooit buiten spelen, niet voetballen, etc. Sexueel was ik nooit voorgelicht. Toen ik een jaar of vijftien was wist ik nog niets. Dat kwam ook door die christelijke opvoeding. Ik liep er veel over te denken waarom zulke dingen zo angstvallig verborgen werden gehouden en tobde dan zo, dat ik er hoe langer hoe meer van in de put raakte. Ook van moeders ziekte begreep ik niets". Daan legde uit dat hij zich langzamerhand meer en meer is gaan interesseren voor psychologie en ook aan astrologie en theosofie heeft gedaan. Hij is altijd aan het lezen en zoeken in boeken.

Als de prettigste tijd in zijn leven noemt hij zijn diensttijd. Hij was lange tijd sportinstructeur. Toen hij uit militaire dienst kwam voelde hij zich ineens weer rusteloos worden. Hij tobde over de keuze van een beroep. Niets trok hem aan. Wat hij probeerde verveelde hem. Uit angst voor de bedreigingen van de Duitsers meldde hij zich in de oorlog voor werk in Duitsland. Hij kwam in Leipzig op een fabriek terecht, maar liep er weg. Bij het overschrijden van de grens werd hij aangehouden en naar een concentratiekamp gezonden tot het einde van de oorlog. Hij schikte zich vrij goed in dit lot. Na de oorlog hielp een vriend uit de diensttijd hem op grond van zijn prestaties als sportinstructeur aan werk als badmeester. Na een half jaar bevredigde hem dit echter niet meer en werd hij chef van een afdeling op een toffeefabriek. Ook hiervan had hij spoedig genoeg en werd weer badmeester in een ander bad. Dit hield hij een jaar vol. Momenteel is hij reeds weer, nadat hij driemaal is veranderd, op het belastingkantoor, doch hij weet nu reeds dat hij zittend werk op de duur niet zal uithouden. In de avonduren werkt hij voor een boekhoudexamen.

Sinds enige tijd is hij verloofd, doch ook tegen zijn meisje heeft hij bezwaren, omdat ze te naïef en te oppervlakkig is: „je kunt met haar eigenlijk nooit praten".

Daan's naam komt in de administratie van de politie en Gem. Dienst v. Sociale Zaken niet voor.

43.
1934 – C.
Leeftijd: 5-15 j.

Het gezin *Antonissen* (N.H.) was een groot, ruw volksgezin, dat zich bijna elk jaar met een nieuwe telg uitbreidde. Op het moment van de ondertoezichtstelling waren er twaalf kinderen en bewoonde het alleen één voor- en achterkamer. Zij verhuisden om de haverklap wegens huurschuld, maar bleven steeds in dezelfde buurt omdat vader en moeder daar beide waren opgegroeid en er al hun familie hadden. Moeder was een slechte huisvrouw. Alles altijd vuil, deuren en ramen meestal kapot, vuile was in een hoek. De stank kwam een bezoeker op een afstand tegemoet. Moeder stond bij haar familie bekend als „de vrolijke zus". Zij zat meer in café's dan thuis. Met Jan en alleman knoopte ze relaties aan; af en toe bleef ze eens een paar dagen uit. Vader, van beroep typograaf, voer vier jaar bij een goede maatschappij, maar men ontsloeg hem: „omdat hij zo veel schulden maakte". Drie jaar lang bleef hij toen aan de wal en trok van de steun. Toen hij in 1933 weer ging varen, vroeg moeder bij de Gem. Dienst v. Sociale Zaken of al haar kinderen in een inrichting mochten worden opgevoed, omdat zij zelf te moedeloos was om verder voor hen te zorgen. Zij klaagde over grote armoede en over haar man, die alle geld altijd verdronk. In werkelijkheid was het haar er om te doen vrij te zijn en zelf avond aan avond in de bioscoop te zitten. De Voogdijraad werd hierin gemengd en ontzetting werd overwogen. Maar beide ouders beloofden hun gedrag te

verbeteren en stemden toe in ondertoezichtstelling in de hoop dat dit hun ook financiëel voordeel zou opleveren.

Het toezicht duurde zes jaar, tot het begin van de oorlog. Het werd beëindigd omdat er niets te bereiken viel. Verschillende malen werd een ontzettingsrequest ingediend, doch de ontzetting werd niet uitgesproken omdat er wettelijk niet voldoende gronden voor waren, alhoewel zich duidelijk een steeds grotere degeneratie in het gezinsleven begon af te tekenen.

Vader, die vóór 1934 nimmer in de gevangenis had gezeten, onderging nadien verscheidene gevangenisstraffen terzake van diefstal. Moeder zat in 1941 zes maanden in de gevangenis wegens oplichting. Vader, in de oorlog werkloos geworden, zette in 1943 in het geheim een jeneverstokerij op. In het begin van 1945 vloog alles in brand. Vader kwam daarbij om het leven, moeder werd invalide. Zij ging toen met haar kinderen inwonen bij een gehuwde zoon. In vier kleine kamers wonen daar nu veertien mensen bij elkaar! Ook de inmiddels gehuwde dochter, nummer vijf uit het gezin, woont bv. met haar kind bij hen in.

Deze oudste zoon, die toen hij van school af kwam, loopjongen werd en door bemiddeling van de gezinsvoogd de kans kreeg om in het slagersvak te komen, is, nadat hij bij tal van patroons werd ontslagen om zijn slordigheid, in de oorlog in Duitsland heeft gewerkt en na de oorlog terzake van diefstal voor een jaar in de gevangenis is geweest, nu als poppenmaker voor kermissen werkzaam. Een zwager en jongere broer werken met hem samen. Op de oudste dochter, nummer twee uit dit gezin, die zich altijd een buitenbeentje in dit gezin had gevoeld, omdat zij tot haar zevende jaar geheel door haar grootmoeder was opgevoed, was via de gezinsvoogdij van haar vijftiende tot zestiende jaar gestichtsopvoeding toegepast. Bij aankomst in de inrichting was zij physiek sterk ondervoed en verwaarloosd. Het was een kind met grote behoefte aan hartelijkheid. Het lag in de bedoeling haar huishoudonderwijs te laten volgen, doch zo ver kwam het niet. Haar moeder hield haar de eerste maal dat ze met vacantie naar Amsterdam kwam, thuis, omdat zij de inrichting ervan beschuldigde dat deze geheime correspondentie van de meisjes met jongens niet zou hebben ontdekt. Moeder liet haar strijkster worden. Zij is bij dezelfde fabriek gebleven, tot zij trouwde op haar 24e jaar. Zij heeft nu drie kinderen. Haar woning ziet er onbeschrijfelijk vuil uit, alles is kapot, alles stinkt. Haar man, een ongeschoold werkman, is reeds enige tijd in de gevangenis. Zij heeft geen contact meer met haar familie.

Uit de politieadministratie blijkt dat alle zoons en dochters volgend op nummer twee daarin voorkomen. Van hen zijn twee thans meerderjarige zoons in de oorlog voortdurend met politie en Sicherheitspolizei in aanraking gekomen, hetzij wegens zwerven hetzij wegens stelen of bonnenzwendel. Zij werden tijdelijk via ondertoezichtstelling in werkkampen geplaatst. Eén hunner liep echter weg en meldde zich bij de S.S. Als politiek delinquent onderging hij drie jaar gevangenisstraf. De ander ontkwam en werkte in Duitsland. Hij helpt nu zijn broers op de kermissen.

Jongere, thans nog minderjarige zoons, kwamen onophoudelijk met de kinderpolitie in aanraking wegens zwerven, spijbelen, winkeldiefstallen en bonnenhandel. De oudste van hen kreeg op twaalfjarige leeftijd (1943) in één jaar tijds verschillende processen-verbaal o.a. wegens diefstal uit spoorwegwagons en heling van dozen met wollen sokken.

Hij werd in 1944 ter beschikking van de regering gesteld. Ook een drie jaar jongere broer werd in 1946 wegens herhaalde diefstal ter beschikking van de regering gesteld. Hij liep één maal weg uit de inrichting. Zijn moeder hield hem maandenlang verborgen.

Van de meisjes heeft één meisje in 1945 en 1948 een proces-verbaal gekregen resp. terzake van diefstal van electrische energie en overtreding van de distributieregeling, een ander kwam voortdurend in contact met de kinderpolitie wegens schoolverzuim.

44.
1934 – C.
Leeftijd: 18 j.

Ru was de jongste van twee jongens. Hij werd, achttien jaar oud, onder toezicht gesteld op verzoek van zijn ouders (Geref.), nadat hij zich aan tal van oneerlijkheden in zijn betrekkingen had schuldig gemaakt. Zowel in vaders als moeders familie kwam criminaliteit voor. Vaders jongste broer, een habituele dronkaard, kwam meermalen met de strafrechter in aanraking, een broer van moeder had een zoon, die telkens in handen van de politie viel.

Ru's vader, oorspronkelijk broodbezorger van beroep, was terwille van de toekomst van zijn zoons twee jaar geleden voor eigen rekening een besteldienst en rijwielbewaarplaats begonnen. Afkomstig uit een onderwijzersgezin had hij betere kansen gehad, doch hij was dom en lui en had een slecht voorbeeld aan zijn oudste broer gehad die een losbandig leven had geleid. Ru's moeder, hoewel afkomstig uit een ruw arbeidersgezin, waarin veel misbruik van sterke drank werd gemaakt, was een heel ander type, pienter en ijverig. Zij ging uit werken, zij had het ook bedacht om de besteldienst op te richten en had de leiding ervan in handen.

Ru's twee jaar oudere broer was, nadat hij jarenlang in eenzelfde betrekking was geweest, in de besteldienst werkzaam, waar hij een ijverige kracht was. Deze jongen had een behoorlijk intellect, maar was druk en had vroeger nogal eens moeilijkheden gegeven. Ru daarentegen was bedaard en gemakkelijk, maar van het begin af een zorgenkind doordat hij zich zeer langzaam ontwikkelde, veel ziek was, in hevige mate rachitis had, laat praatte en tot zijn twaalfde jaar onzindelijk bleef. Van zijn derde jaar af was hij voornamelijk aan de zorgen van anderen overgelaten geweest, daar zijn moeder hele dagen uit werken ging. Op de bewaarschool en de grote school vond men hem een gemakkelijk, maar suf kind. Hij kon slecht leren. Toen hij ongeveer negen jaar oud was kreeg hij tengevolge van een inwrijving met sneeuw door andere jongens een infectie aan zijn oor. Hij moest voor enige tijd in het ziekenhuis worden opgenomen. Door het vele verzuim moest hij dezelfde klas overdoen. Van dat moment af begon Ru ineens in verzet te komen, hij werd brutaal en onverschillig en kreeg telkens ruzie met zijn ouders. Hij zocht troost bij een oom, vaders jongste broer, die sinds enige tijd bij hen inwoonde en Ru sterk imponeerde met allerlei bravour-verhalen.

Toen Ru op zijn veertiende jaar van school af kwam en zijn eerste betrekking als loopjongen begon zat hij vol met fantasieën over reizen met een circus, varen etc. en hij deed zijn werk daardoor slecht. Om de haverklap veranderde hij van betrekking. Nadat hij in één betrekking ontslagen was omdat hij telkens geld te kort was gekomen namen zijn vader en broer hem bij zich in de rijwielbewaarplaats. Er was evenwel niets met hem te beginnen. Hij voerde niets uit, lag lang in bed, hing overdag wat rond en snoepte en rookte. Onophoudelijk waren er conflicten, omdat hij 's Zondags weigerde naar de kerk te gaan.

Krachtens de ondertoezichtstelling, op verzoek van zijn ouders uitgesproken, werd hij op achttienjarige leeftijd voor een maand in een observatiehuis geplaatst. Ru wekte daar de indruk zeer onzeker te zijn en door gebrek aan zelfvertrouwen ontwijkend te reageren op moeilijkheden, waardoor gemakzucht en onverschilligheid optraden. Zijn weinig krachtige karakteraanleg, de prestigestrijd die hij thuis te voeren had met zijn broer, hadden gemaakt dat hij was uitgegroeid tot zulk een slappe jongen met een sterk minderwaardigheidsgevoel. Weg van huis, in het observatiehuis, onder goede leiding, was zijn gedragsbeeld bijzonder gunstig. Ru zelf, zeer onder de indruk van de opname in het observatiehuis, onderging nog lang de goede nawerking daarvan. Hoewel zijn ouders door de slechte tijdsomstandigheden genoodzaakt waren de rijwielzaak en besteldienst op te doeken en allen, behalve de moeder, geruime tijd werkloos waren, was Ru's gedrag aan het einde

van het eerste jaar zo goed, dat de ondertoezichtstelling beëindigd kon worden.

Thans na veertien jaren blijkt het volgende:

Ru heeft vóór de oorlog nog korte tijd in een cafetaria gewerkt en is daarna onder dienst gegaan. Na zijn diensttijd kwam hij als besteller in een exportzaak. In de oorlog was zijn broer direct enthousiast voor de N.S.B. Deze wist eerst zijn vader mee te loodsen naar de vergaderingen en over te halen tot het lidmaatschap en toen deze lid was, werd ook moeder lid gemaakt. Ru was in 1934 reeds lid van de N.S.B. geworden. In 1940 kwam hij bij de W.A., droeg ook de uniform. Tot begin 1942 werkte hij in Duitsland in de Messerschmidt fabrieken. Hij kwam daarna bij de N.S.K.K., werd ingezet aan het Russische front, later in België, en was tenslotte bewaker in het kamp te Vught.

Ru trouwde in 1943 met een meisje dat hij, toen hij in militaire dienst was, had leren kennen. Ook zij was bij de N.S.B. Het hele gezin waartoe Ru behoorde is na de oorlog als politiek delinquent geïnterneerd. Ru's broer is tot twaalf jaar gevangenisstraf veroordeeld, Ru zelf werd in 1949 voorwaardelijk in vrijheid gesteld. Hij is nu sinds enkele weken in zijn gezin terug gekeerd en is werkzaam als expeditieknecht. Hij heeft twee dochtertjes. De band met de wederzijdse familie is goed. In tegenstelling tot Ru, die geen verbitterde indruk maakte, waren zijn ouders heftig en fel in hun reacties op de interneringstijd die zij juist achter zich hadden liggen. Zij klaagden over de daar ondergane mishandelingen. Zij voelden zich onrechtvaardig behandeld.

Uit de gegevens van de politie blijkt dat Ru in 1948 als politiek delinquent door het Bijzonder Gerechtshof werd veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf, maar in 1949 voorwaardelijk ontslagen. Wegens een ander misdrijf kwam hij niet voor.

Uit de administratie van de Gem. Dienst v. Sociale Zaken bleek dat zijn gezin na de oorlog enige tijd financieel ondersteund werd.

45.
1934 – C.
Leeftijd: 17 j.

Tinus werd onder toezicht gesteld, toen hij zeventien jaar oud was. Hij was het enige kind van zeer oude ouders (.NH.). Zijn vader, die hem verwend had, was een jaar geleden op 70-jarige leeftijd gestorven en had de 50-jarige, zeer nerveuze moeder in financiëel moeilijke omstandigheden achtergelaten. Aan de volkomen veranderde omstandigheden konden moeder en Tinus zich slecht aanpassen. Tinus, die bij een sierkunstenaar werkte en 's avonds Nijverheidsonderwijs volgde, werd telkens ziek. Hij klaagde er over slecht te zien en bij ogenblikken geheel blind te zijn. Tegen zijn moeder was hij uiterst moeilijk, grenzeloos brutaal en ruw. De kostgangers, die zijn moeder om financiële redenen in huis had moeten nemen, werden door hem uitgescholden. Tegenover zijn oom, een broer van moeder, die toeziend voogd werd, gedroeg hij zich uiterst agressief. Hij bedreigde hem eens met een mes, omdat hij meende dat zijn oom en moeder tegen hem samenspanden. Zijn oom vroeg advies aan een medisch opvoedkundig bureau en vervolgens, omdat Tinus weigerde op dit bureau te verschijnen, aan de Voogdijraad, hetgeen tot gevolg had dat een request tot ondertoezichtstelling werd ingediend.

Tinus kreeg, op zijn eigen verzoek, zijn godsdienstleraar met wie hij het steeds bijzonder goed had kunnen vinden, tot gezinsvoogd. In deze man voelde Tinus een soort vader en omgekeerd voelde ook de gezinsvoogd zich zo. Deze had de jongen kort na het overlijden van zijn vader eens bij zich gehad. Onder snikken had hij hem toen verteld hoe zeer hij zijn vader miste. De moeder was jaloers op dit contact. Zij kon Tinus ontzettend treiteren. Toen hij verkering kreeg met een meisje van de catechisatie werd haar jaloezie steeds groter. Moeder had nogal veel illusies ten aanzien van Tinus' toekomst en vond het meisje, dochter van een straatveger, te

„min". Hoewel het wettelijke toezicht na een jaar werd opgeheven omdat Tinus dit niet meer nodig had en het huis was uitgegaan om alléén op een kamertje te wonen, bleef het onofficiële contact met zijn gezinsvoogd nog lange tijd bestaan.

Thans, veertien jaren later, blijkt dat Tinus nog steeds moeite heeft om met zijn moeder op te schieten. Zijn moeder woont in de buurt en komt, hoewel zij nog steeds jaloers is op haar schoondochter, op ongeregelde en ongelegen momenten aanlopen en is dan oorzaak van een onaangename stemming in huis.

Tinus werkt sinds 1945 als fineerder in een grote meubelfabriek. In de oorlog was hij als half-jood ondergedoken geweest. Zijn gezondheid is uitstekend. Elke morgen om zes uur gaat hij naar zijn werk buiten de stad en 's avonds werkt hij dikwijls nog voor de Personeelsvereniging, Contactcommissie of andere commissies waarin hij zitting heeft. Het bondswerk is zijn hobby.

Zijn gezinsleven is goed. Kort vóór het uitbreken van de oorlog trouwde hij met het meisje van zijn vroegere catechisatie. Zij hebben drie zoons van acht, zes en drie jaar. Het gezin is kerkelijk. Tinus is geen lid van een politieke partij.

In de administratie van de politie komt Tinus niet voor. Uit de gegevens van de Gem. Dienst v. Sociale Zaken blijkt dat hij voor 1944 enige tijd ondersteuning genoot.

46.

1936 – Sr.

Leeftijd: 16 j.

Bernard was de tweede in een gezin van vier kinderen (R.K.). Zijn vader, een stoere Fries, die gemeente-ambtenaar was geweest en in vrije tijd veel aan sociaal werk had gedaan, een door en door goede man, maar in zijn gezin iets te toegevend, stierf aan roodvonk, toen Bernard dertien jaar was. Zijn moeder, een Limburgse, breedsprakig en lijzig, was als opvoedster onzeker. Telkens had zij advies nodig van derden.

Bernard, van jongsaf een over het paard getild jongetje, wist met lieve woordjes zijn moeder steeds te paaien. Op school, waar hij zijn zin niet zo gemakkelijk kreeg als thuis, beviel het hem slecht. Hij spijbelde graag en hield zich op straat met een ongunstig soort kinderen op. Zijn moeder vreesde, nadat zijn vader gestorven was, hem alléén geen baas meer te kunnen worden en zond hem naar een kostschool. In een van zijn eerste vacanties leerde hij een man kennen, die hem naar zich toe lokte om hem voor geld tot onzedelijke handelingen te verleiden. Toen hij door de zedenpolitie als getuige gehoord moest worden, wilde men hem op de kostschool niet terugnemen. Hij werd op een U.L.O.-school in Limburg geplaatst, maar na korte tijd wegens de slechte invloed die er van hem uit ging, weggestuurd. Elders op een andere school overgeplaatst, ging het beter. In 1935 kwam hij evenwel op eigen verzoek terug in Amsterdam om er de M.T.S. te bezoeken. Moeder had zich door Bernard laten wijsmaken dat hij huilbuien van heimwee had. Nauwelijks was hij thuis of dagelijks deden zich conflicten voor. Hij was brutaal, prikkelbaar, deed waar hij zin in had, spijbelde, slenterde op straat en maakte zich op school onmogelijk door zijn arrogante houding. Op zekere dag betrapte men hem er op dat hij pornografische tijdschriften liet circuleren. Daar hij tevens werd verdacht van diefstal van een portemonnaie en een fietsplaatje stuurde men hem van school. Kort daarop viel hij in handen van de politie wegens diefstal in het zwembad waar hij met een vriend uit een kleedhokje vijf gulden uit een portemonnaie had weggenomen. De kinderrechter stelde hem een maand later voorwaardelijk ter beschikking van de regering. Als voorwaarde werd gesteld, dat hij zich gedurende enige tijd in een bepaalde inrichting zou laten opnemen en zich zou gedragen naar de aanwijzingen van een gezinsvoogd. Toen dit vonnis werd uitgesproken bevond hij zich nog in het observatiehuis, waar hij voorlopig gedetineerd was.

Uit het observatierapport bleek het volgende: in de groep was hij geen flink zelfstandig element, maar een jongen, die zich aanvankelijk door een wat behaagzieke meebuig-instelling trachtte te handhaven. Later waren zijn handhavingsmethoden onaangenamer, doordat hij ging stoken en kwaadspreken. Met één jongen die ver beneden zijn niveau stond, had hij een overdreven vriendschapsverhouding. Tekort aan spirit en spanningsloosheid waren in werk en spel steeds te constateren. Bernard had getoond dat hij zich niet realiseerde hoezeer hij als jongen uit een goed milieu bergaf was gegaan. Hij was infantiel, geen „jongen", zonder idealen, lichamelijk en psychisch slap. Zijn intelligentie was echter goed.

In de inrichting waarheen hij krachtens het vonnis werd overgeplaatst maakte hij zich reeds in de eerste maand schuldig aan diefstal onder invloed van een andere jongen. Hij werd ernstig gewaarschuwd en drie maanden op proef gesteld. De proeftijd verliep niet goed: hij had een achterlijke jongen overgehaald tot het plegen van ontucht en hij had steeds vieze praatjes.

Daar hij in de inrichting toen niet langer te handhaven was werd hij overgeplaatst in gezinsverpleging te Amsterdam. Hij knoeide echter weer met geld, zodat ook de pleegouders hem niet wilden houden. Moeder, die zich weer geheel door Bernard had laten inpalmen, wilde het zelf weer met hem proberen, bijgestaan door een gezinsvoogd. Hoewel Bernard ook door zijn baas ontslagen was scheen het de gezinsvoogd toe dat er enige kans van slagen zou zijn indien hij de jongen weer bij zijn baas terug zou kunnen krijgen, aangezien Bernard getoond had plezier in het werk te hebben. Dit gelukte en inderdaad scheen het langzamerhand aanmerkelijk beter met hem te gaan. In 1938 echter maakte hij zich weer schuldig aan een serie diefstallen van rijwiellampen etc. ten nadele van zijn baas. Ook de helers werden opgespoord en allen werden gedetineerd. Bernard kwam er af met een voorwaardelijke gevangenisstraf. Tijdens zijn verblijf in het Huis van Bewaring werd hij bezocht door een pater. Tussen hem en Bernard ontstond een goed contact. Dit werd voortgezet naast het toezicht van de gezinsvoogd. Tot zijn meerderjarigheid werd hij dank zij dit gecombineerde toezicht in het rechte spoor gehouden. Bij zijn baas mocht hij ondanks het voorgevallene, nadat hij in militaire dienst was geweest, terug komen.

Thans, in 1949, blijkt het volgende:
Bernard is nog steeds als radiomonteur werkzaam bij dezelfde firma. Hij is nu chef en verklaart dat hij als zodanig aan „zijn" jongens in wie hij zichzelf van vroeger terugziet (wat onverschillig en gemakzuchtig) strenge eisen stelt.

Tot voor een jaar woonde hij — afgezien van de twee jaren, dat hij gedwongen in Duitsland werkte — onafgebroken bij zijn moeder in. Hij was jaren verloofd met een protestants meisje, een zuster van een vriend. Een paar keer raakte het af, doch nadat zij, terwille van Bernard, Katholiek was geworden, trouwden zij. Zij hebben een baby, vier weken oud. Bernard maakte de indruk zeer met zijn vrouw en zijn schoonfamilie (die tegenover hen woont) te zijn ingenomen. Hij verklaart zijn vrije tijd die hij vroeger aan sport e.d. wijdde nu altijd thuis door te brengen. Zijn werk is zijn enige liefhebberij. Ook 's avonds knutselt hij nog veel aan radio's en heeft voor zichzelf een televisie-apparaat gemaakt.

Het contact met zijn eigen familie is minder veelvuldig dan met de schoonfamilie. Voor zijn jongere broer, een jongen die een ruggemergziekte heeft, zeer moeilijk van karakter is en niet eerlijk — hij stond in de oorlog ook een paar jaar onder toezicht op verzoek van moeder — is hij een oudere vriend.

Uit de administratie der politie blijkt dat de moeder van Bernard in 1941 hulp inriep omdat haar dochter buiten haar om in ondertrouw was gegaan en in 1944 voor haar jongere zoon, die zo lastig was. De naam van Bernard is sinds de beëindiging van het toezicht niet meer bekend. Ook in de administratie van de Gem. Dienst v. Sociale Zaken komt hij niet voor.

47.
1930 – C.
Leeftijd: 16-3 j.

Het gezin *Maartens* (R.K.), bestaande uit vader (42 jaar), metselaar van beroep, moeder (41 jaar) en vijf kinderen van zestien tot drie jaar, bewoonde in de binnenstad een kleine armoedige étagewoning, die er altijd netjes uitzag. Moeder was een zindelijke huisvrouw. Zij hield van opschik, besteedde veel zorg aan kleren, ging veel uit naar bioscoop of vriendinnen en was meestal uit tegen de tijd, dat haar man thuis kwam. Vader, die een goed werkman was, dronk in hevige mate. Hij was een zenuwpatiënt en had in zijn jeugd aan zenuwtoevallen geleden. Hij was zeer prikkelbaar en had weken dat hij boos was en tegen niemand sprak.

Nadat moeder Maartens bij de kinderpolitie had geklaagd over het drankmisbruik van haar man en de mishandelingen die zij en de kinderen soms te verduren hadden, werden alle kinderen onder toezicht gesteld. Vader, die aanvankelijk dreigde om deze redenen het gezin te verlaten, voerde zijn dreigement niet uit. Hij was bang voor het toezicht, staakte het drinken zelfs, maar begon er gaandeweg weer mee naarmate hij merkte dat het toezicht niet streng was. Op zekere dag ging hij zo te keer, dat hij daarna op aandringen van zijn vrouw gedurende enige maanden in een zenuwinrichting werd opgenomen. Vader had zijn vrouw de omgang met een andere man verweten. Er had zich sinds jaren een geheime affaire afgespeeld tussen moeder en een rijke vrijgezel, van wie vader maandelijks f 25,— had aangenomen als „tegenprestatie".

In 1933 werd tussen vader en moeder de scheiding van tafel en bed uitgesproken. De kinderen werden aan de moeder toegewezen. De ondertoezichtstelling werd toen beëindigd, daar er, hoewel moeder nog geregeld omging met haar rijke vriend, rust in het gezin was gekomen.

De oudste uit dit gezin (een gewettigd kind), nu een vrouw van 35 jaar, beschrijft hoe vreselijk haar jeugd is geweest, o.a. met de volgende woorden: „Vader en moeder hadden altijd ruzie, moeder ging veel uit, ze maakte ons wijs, dat ze ging werken, maar wij wisten wel beter. Ik moest immers dikwijls met briefjes van haar naar een man toe om geld voor haar te lenen. Dat geld maakte zij altijd onmiddellijk op aan kleren voor zichzelf. Op een keer, toen moeder weer weg was gebeurde er iets vreselijks. Ik was toen ongeveer veertien jaar. Mijn vader zei: „Jannie, nu zal ik je eens iets leren en meteen pakte hij me heel raar beet. Ik begon te gillen en me te verzetten, waarop hij me een gulden gaf en me de belofte afperste er nooit over te praten. Maar even later kwam moeder thuis en die begreep dadelijk wat er gebeurd was, doordat ik zo zenuwachtig was. Ze ging het regelrecht aangeven. Moeder wilde me het huis uit zien te krijgen, weg van vader, maar dat kon niet, want er was tenslotte niets gebeurd. Ik moest toen van school af en in betrekking. Ik vond dat vreselijk, want ik ging graag naar school en had 't liefst willen doorleren. Bovendien moest ik in een betrekking waarin ik totaal geen zin had. Winkelmeisje had me nl. 't prettigste toe geleken. Maar ik mocht van vader geen mannen bedienen. Hij zocht voor mij een dienstje bij twee oude dames, dat was een goede plaats voor mij, al waren die dames nog zo raar: de ene was waarzegster en ontving altijd mannen!" Hevige verontwaardiging en woede maken zich van Jannie meester als zij dit alles ophaalt. Zij vertelt door alles wat zij vroeger heeft meegemaakt zeer zenuwachtig te zijn, schrikachtig en angstig en soms plotselinge, hevige huilbuien te hebben. Toch heeft ze een goed huwelijk en een gelukkig gezinsleven. Haar man, een vijf jaar oudere radio-technicus, is rustig en evenwichtig en begrijpt haar. In de oorlog dook hij onder. Hij heeft vast werk. Er zijn drie kinderen. Het jongste is een zorgenkind, doordat het asthmatisch en moeilijk is; het middelste doordat het t.b.c. heeft (besmet door een broer van Jannie) en reeds in een sanatorium is verpleegd.

Op Jannie volgde een twee jaar jongere zuster. Dit meisje was vroeger reeds heel anders. Ze hield van uitgaan en pretjes en had een immorele belangstelling voor sexuele onderwerpen. Zij woont thans niet ver van Jannie af, maar heeft een totaal ander leven. Haar eerste man stierf in 1945 in Duitsland, toen hun huwelijk reeds uit elkaar lag. Hoewel er twee kleine kinderen waren ging zij met Duitse militairen op stap, kwam meermalen beschonken thuis en verwaarloosde haar gezin zodanig dat de Voogdijraad met maatregelen dreigde. In 1946 ging zij samenleven met een ongunstige man, een zwarthandelaar, wiens kinderen onder gezinsvoogdij stonden. Met deze man leeft zij thans nog in concubinaat, doch er is veel ruzie tussen hen.

Tegen deze dochter ziet de moeder erg op, omdat zij „zo vlot en goed gekleed" is. Moeder is weduwe. Vader Maartens, die ondanks de scheiding toch weer met moeder was gaan samenleven, is twee jaar geleden krankzinnig gestorven.

Van de zoons is de oudste sinds jaren t.b.c.-patiënt en in een ziekenhuis, de middelste onder dienst in Indië, de jongste die leerbewerker wordt is nog thuis.

Uit de administratie der kinderpolitie blijkt, dat er in 1944, 1945 en 1947 over het gezin van de tweede dochter aan de voogdijraad werd gerapporteerd op grond van wangedrag en verwaarlozing. Uit de gegevens, verstrekt door de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat deze zelfde dochter zich na 1944 tot die Dienst om hulp wendde, doch de gevraagde hulp niet kreeg.

48.
1936 - Sr.
Leeftijd: 16 j.

Bella woonde met haar vader, moeder, twee zusjes en broer — zij zelf was de op één na oudste — in een oude volksbuurt in een kleine, maar vrij nette woning.

Haar vader, van beroep sigarenmaker, die in de buurt in een vervallen kelder zijn werkplaats had, verdiende nagenoeg niets. Hij was een zeer domme, suffige man, Een paar maal kwam hij met de Justitie in aanraking wegens overtreding van de Tabakswet. Daar hij de boeten, die hem werden opgelegd, nooit kon voldoen, onderging hij een paar maal hechtenis.

Haar moeder was een levenslustige vrouw met een heftig temperament. Als „dame" gekleed ging zij veel uit met militairen en matrozen, zij was lid van een fietsclub, die elke Zondag er op uit trok en lid van de S.D.A.P. In de week werkte zij in een kiosk aan het station. Tweemaal viel zij in handen van de politie wegens oplichting. Moeder was vroeger als voogdijpupil in een gesticht opgevoed, nadat haar ouders uit de ouderlijke macht waren ontzet op grond van slecht levensgedrag. De gestichtsopvoeding vond zij verschrikkelijk. Zij liet zich dikwijls ontvallen dat zij alles zou doen om te voorkomen dat haar dochters zo iets ooit zou overkomen.

Bella had zich als klein kind normaal ontwikkeld, al was zij laat met alles. Zij was „het zoetste kind". In haar schooljaren leed zij aan rheumatiek en had vaak hoge koortsen. Zij moest daardoor veel van school verzuimen en had de laatste jaren, omdat zij zo achter was geraakt, geen zin meer in schoolgaan. Toen zij in de zesde klas zat was zij een flink ontwikkeld, vroeg-rijp meisje, luchthartig en lacherig, onverschillig, „durfde alles"; zij kon zich geraffineerd aardig voordoen. Over andere meisjes had zij een zeker overwicht. Na het verlaten der school zou zij naar een naaischool zijn gegaan als zij er zin in had gehad. Maar zij wilde liever kindermeisje worden. Haar gezondheidstoestand belemmerde evenwel de uitvoering van dit plan. Zij kreeg nl. weer een aanval van rheumatiek, waardoor zij twee jaar rust moest houden. Toen zij op haar zestiende jaar eindelijk kindermeisje werd kreeg zij een verkeerde vriendin, een meisje dat als dienstbode bij dezelfde mevrouw in betrekking was. Samen gingen zij 's avonds naar de haven om naar de schepen te kijken en contact met zeelui te zoeken. Dikwijls kwam zij

pas na middernacht thuis, soms ging ze ook voor dag en dauw van huis om een vertrekkende boot na te wuiven. Na een paar weken kregen beide meisjes ontslag. Bella ging toen op een fabriek werken, eerst in Amsterdam, na een paar maanden in Wormerveer. Zij spijbelde echter af en toe eens een dag en om toch het gewone weekloon te kunnen afdragen bracht zij dan kledingstukken van vader naar de lommerd. Nadat Bella eens een hele nacht van huis was gebleven en in een logement met een soldaat had overnacht, riep moeder de hulp in van de kinderpolitie. Zij wilde alléén dat Bella gewaarschuwd werd; verdere maatregelen wenste zij niet.

Kort hierop kreeg Bella echter een proces-verbaal wegens wederspannigheid. Zij was toen vijftien jaar oud. Op een avond was zij door een politie-agent aangehouden wegens het fietsen zonder licht. Zij was brutaal, sloeg de agent in het gezicht en verzette zich toen deze haar mee naar het bureau wilde nemen door te schoppen en te slaan.

Naar aanleiding hiervan werd tenslotte, hoe afkerig moeder er ook van was, door de kinderrechter een ondertoezichtstelling uitgesproken, terwijl de moeder na de over haar verkregen inlichtingen met ontzetting bedreigd werd. Het oudste zusje bleek reeds op zedelijk gebied geheel te zijn afgegleden doordat zij samen met moeder uitging en café's bezocht.

Kort nadat het toezicht was begonnen werd Bella in Rotterdam in een logement aangehouden waar zij met een matroos wilde overnachten. Naar aanleiding van dit voorval werd zij voor een jaar naar de tuchtschool gezonden. Bij opname bleek zij geslachtsziek te zijn.

Uit het eindrapport bleek dat zij zeer wisselend van stemming was geweest. Nu eens opgewekt en prettig in de groep, dan weer prikkelbaar en teruggetrokken. Zij had een slap karakter. Haar binding aan de moeder was zeer sterk. Steeds had zij heimwee. Toen zij na een jaar weer thuis kwam was zij echter in allerlei opzichten vooruitgegaan. Haar gezinsvoogdes plaatste haar als dagmeisje bij een mevrouw, die streng toezicht hield. Reeds spoedig kwam zij echter 's avonds weer laat thuis en in de loop van het eerste jaar wisselde zij viermaal van betrekking.

Zij bleef soms ineens uit haar betrekking weg om op stap te gaan. Zij had af en toe een vaste vrijer, maar ook van jongens wisselde zij om de paar maanden. In 1941 werd het toezicht beëindigd, omdat Bella met Duitse militairen ging en een gevaar was voor gezinsvoogd en kinderrechter. Bella's zusjes, zelfs de oudste, die gehuwd was, gingen ook met Duitse militairen. De moeder ontving geregeld Duitse officieren. Moeder dreef sinds 1942 een soort nachtkroeg, waarin de jongste dochter, toen prostituée geworden, als lokvogel diende.

De broer van Bella, die varensgezel was en vóór de oorlog verscheidene diefstallen en inbraken pleegde, waarvoor hij in de tuchtschool terecht kwam, voer op Zuid-Afrika, toen de oorlog uitbrak.

Thans leeft Bella samen met een beruchte souteneur. Zij drijft een eethuisje waarin zij twee meisjes laat bedienen. Zelf is zij echter zelden thuis. Waar zij steeds verblijft is niet bekend geworden.

Haar ouders wonen in een sousterrain op gegoede stand. Vader werkt nu in het geheel niet meer. Moeder maakte de indruk „in goede doen" te zijn, maar zwak van gezondheid: zij loopt moeilijk, heeft last van eczeem en is hartpatiënte.

De oudste dochter, die inmiddels gescheiden is, weer hertrouwd, maar weer op het punt van scheiden is, heeft haar eerste kind, toen het een half jaar oud was, aan haar moeder ter verzorging afgestaan. Dit kind, nu acht jaar oud, t.b.c.-patiënt, beschouwt zijn grootmoeder als moeder. Kort geleden heeft deze dochter ook het kind uit haar tweede huwelijk aan haar moeder „afgestaan".

De jongste dochter, in de oorlog gehuwd met een Duitser, is weduwe sinds deze man gefusilleerd werd. Zij woont thans op kamers in Amsterdam. Vermoedelijk is zij prostituée. Momenteel is zij echter verloofd met een kunstschilder, die bij haar vader en moeder inwoont en die zij één dag per week bezoekt.

De zoon, in 1942 op geheimzinnige wijze in Nederland gekomen, ging illegaal werken. Hij vertrok op zekere dag weer op even geheimzinnige wijze en hij keerde na de bevrijding in battle-dress terug, moeder toonde althans een foto van hem in uniform. Hij gaf zich onmiddellijk op als vrijwilliger voor Indië. Eerst sinds een paar weken is hij in Holland terug. Hij heeft nu met twee vrienden een rijdende winkel opgezet waarmee zij veel naar het buitenland toeren.

In de gegevens van de Gem. Dienst v. Sociale Zaken komt Bella niet voor. Uit de administratie van de politie blijkt dat Bella in Amsterdam en Rotterdam bekend staat als prostituée. In de oorlog was zij „tipgever in jodenzaken". Zij speelde joden in handen van de S.D. waarmee zij enorme sommen geld verdiende. Zij is wegens te weinig bewijs nog steeds niet als politiek delinquent gearresteerd.

Ook haar zusters, beide als prostituée bekend, verrichtten werkzaamheden voor de S.D. Beide waren kort na de bevrijding maandenlang spoorloos. Uit angst voor de haar-af-knipperij lieten zij zich blonderen en zodanig schminken, dat men hen niet herkende. Zij misdroegen zich met Canadezen.

49.

1930 – C.

Leeftijd: 14, 10 en 5 j.

Moeder *Berends* (R.K.), afkomstig uit een kermisreizigersgezin, een zeer nerveuze en enigszins debiele vrouw, was ongehuwd. Zij had drie kinderen, Klaas, Vera en Dik, resp. veertien, tien en vijf jaar oud. Met een veertien jaar oudere neef, die kermismuzikant was, leefde zij vijftien jaar samen. Deze neef had het financiëel goed, hij verdiende niet alleen soms f 100,— per week, maar was sterk in het toepassen van allerlei financiële trucs, die hem bij de politie bekend deden zijn.

Op 21-jarige leeftijd onderging hij wegens diefstal zeven weken gevangenisstraf, drie maanden na ontslag werd hij reeds weer wegens diefstal veroordeeld en de daarop volgende jaren recidiveerde hij telkens. Pleegde hij geen diefstal, dan was het oplichting, vervalsing of mishandeling. Ook op zedelijk gebied deugde hij niet. Twee zusters van zijn concubine wist hij bv. door geld tot sexuele omgang te verleiden. Zijn concubine mishandelde hij. Alleen om zijn kinderen scheen hij te geven, doch hij uitte dit tegenover hen door overdreven royaliteit: veel te veel zakgeld, snoep en speelgoed.

Een paar dagen nadat moeder Berends met het jongste kind de vlucht had genomen naar een harer zusters, leefde neef Berends reeds weer samen met een andere vrouw die vier kleine kinderen had. Vera hield hij voorlopig bij zich, Klaas besteedde hij uit in een kosthuis. Na verloop van tijd werd Vera zijn tweede concubine te veel. Zij stuurde het kind weg. Moeder, die inmiddels met een twaalf jaar jongere taxichauffeur was gaan samenleven en die voor Dik alleen plaats had op een divan in haar eigen slaapkamer, bracht Vera bij een tante onder dak. Vader zou voor Vera betalen, maar voldeed na de eerste keer de verpleegkosten reeds niet meer.

Moeder Berends verzocht om ontheffing over haar twee jongste kinderen, vader verzocht om de voogdij over zijn drie kinderen. Tenslotte diende de Voogdijraad een request tot ondertoezichtstelling in. Een ambtenaar voor de kinderwetten werd voorlopig gezinsvoogd. De situatie was inmiddels aldus: moeder trouwde met de taxichauffeur, deze wettigde Vera en Dik, resp. tien en vijf jaar oud. Beide kinderen waren bij hen in een ruimere woning. De gezinsvoogd strekte zijn zorg daarom voornamelijk uit over Klaas, veertien jaar oud, die hij een opleiding wilde geven. De jongen nam het voorstel om naar de Zeevaartschool te gaan evenwel niet aan, hij wilde direct gaan varen. De ondertoezichtstelling werd na twee jaar beëindigd, omdat Klaas varende was en goed scheen op te passen.

Thans, na achttien jaar, blijkt moeder alléén te wonen op een kamertje in een echte volksbuurt. Ze trekt van de steun. Van haar tweede man is ze reeds lang

geleden af gegaan: „hij was te jaloers op de kinderen! Klaas is daarna altijd als een echtgenoot voor me geweest. Tot hij trouwde, woonde hij bij mij. Sinds hij van mij vandaan is, is hij helemaal in de put geraakt". Klaas, die fel van aard is, is iemand die zich ontzettend driftig kan maken en daardoor telkens met anderen in botsing komt. In zijn werk had hij echter geen moeilijkheden. Nadat hij een tijdlang had gevaren, haalde een vriend hem over om met hem in het kellnersvak te gaan. In het begin van de oorlog werd hij, toen hij in een van de grootste Amsterdamse hotels werkzaam was, door de Sicherheitspolizei meegenomen en naar Duitsland gestuurd. Hij was fel anti-Duits. Na korte tijd was hij dan ook terug en dook onder. Hij liep steeds met een revolver rond.

Dik deed illegaal werk, hoewel moeder Berends haar zoons steeds aanpraatte, dat ze beter bij de N.S.B. konden gaan. Dik werd nog het laatste oorlogsjaar opgepakt en stierf aan t.b.c. in een concentratiekamp. Dit heeft Klaas psychisch zodanig geschokt, dat hij enige tijd als zwaar zenuwpatiënt lijdend aan achtervolgingswaanzin in een zenuwinrichting werd verpleegd.

Klaas trouwde in de oorlog met een kermismeisje. Zij had een Russische vader en een Poolse moeder. Zij heeft een heftig temperament en is zeer labiel. Bij tijden is zij zodanig overspannen, dat zij bij haar ouders rust moet nemen. Zo ook thans. De drie kinderen zijn in R.K. inrichtingen uitbesteed. Klaas, die als kassier in een restaurant werkt, brengt zijn avonden nu veelal door bij zijn zuster Vera. Vera, die op haar twintigste jaar trouwde, is nu aan het scheiden. Haar man, die als voogdijkind in een R.K. inrichting werd opgevoed en M.U.L.O.-onderwijs genoot, zocht na zijn 21e jaar onmiddellijk contact met zijn moeder, die een goed beklant rendezvous-huis heeft. Hij zelf verdiende schatten in de oorlog met zwarte handel. Van dat geld heeft hij enige zaken gekocht die hij beheert. Hij voert daardoor veel zakengesprekken, zit steeds in dure hotels met twee boezemvrienden. Volgens Vera houden zij zich bezig met homosexuele praktijken. Er zijn drie kinderen. Het oudste meisje dat door haar vader waanzinnig verwend wordt en voor allerlei uitstapjes door hem in de auto wordt afgehaald, is tegenover moeder treiterig en onuitstaanbaar. Vera wil dan ook het liefst dat dit kind aan hem wordt toegewezen. Zij raakt zo buiten zichzelf van dit kind, slaat het veel en hevig, dat ze het liever vandaag dan morgen kwijt is. De twee jongeren, jongetjes van één en twee jaar, wil zij wel houden. Vera betreurt de scheiding geenszins en zegt voldaan: „ik ben rijk, ik kan zo veel geld hebben als ik maar wil, en dat is een groot gemak".

Affectief is zij het meest gebonden aan haar vader geweest. Zes jaar geleden stierf hij. Zij heeft het altijd jammer gevonden, dat zij niet meer bij hem was. Ook haar broers zouden van hem meer gehouden hebben dan van hun moeder.

In de politieadministratie komen Klaas en Vera niet voor. Uit de gegevens van de Gem. Dienst v. Sociale Zaken blijkt door Klaas na 1944 ondersteuning te zijn aangevraagd, doch deze werd hem niet verstrekt.

Uit klinische gegevens blijkt dat Klaas tweemaal als patiënt in een psychiatrische inrichting werd verpleegd, de eerste maal in Mei 1948, de tweede maal in December 1949. De aanleiding tot de eerste opname was een poging tot suicide met gas. Hij verklaarde toen geheel uit zijn evenwicht geraakt te zijn doordat zijn vrouw met een andere man ging en de kinderen in een weeshuis had geplaatst voor eigen rekening. Met zwarte handel had zij zo veel verdiend dat de weelde haar naar het hoofd was geslagen. Uit de destijds opgenomen anamnese bleek dat hij een hekel had aan de man met wie zijn moeder tijdelijk was gaan samenleven. Hij was blij toen hij het huis uit was. Het varen beviel hem niet. Het kellnersvak lag hem beter. Hij trouwde met het kermismeisje, toen hun zoontje twee jaar oud was. Hij kon zijn vrouw sexueel niet voldoende bevredigen. Er waren steeds moeilijkheden. Om „erger te voorkomen" zou hij *vrijwillig* naar Duitsland zijn gegaan (vergelijk de hiervoor tijdens het interview gegeven mededeling!) maar wegens

maagklachten spoedig zijn teruggekeerd en toen zwarthandelaar geworden zijn. Na de oorlog ging hij weer in 't restaurantbedrijf. Hij geraakte in ernstige mate aan de drank, mishandelde in dronkenschap zijn vrouw herhaaldelijk, sprong ook op zijn werk eens een gast met een dikke geldzak naar de keel, omdat deze niet wilde betalen.

Als diagnose werd in 1948 gesteld: hysterische psychopathie. Hij werd na een maand als patiënt ontslagen.

In 1949 deed hij wederom een poging tot suicide met gas, deze keer bij zijn moeder in huis, bij wie hij was gaan logeren omdat zijn vrouw aan het feestvieren was en gezegd had „voorlopig" niet terug te keren. Ook had zij de kinderen nog steeds niet weer thuis gehaald. Klaas verklaarde zeer naar de kinderen te verlangen en omdat hij hen nooit meer ziet momenten te hebben dat hij geheel wanhopig is. Hij betreurde de opname en werd de volgende dag als patiënt ontslagen.

50.
1930 – C.
Leeftijd: 12 j.

Tiny was de tweede van een gezin van vijf kinderen. De oudste was een meisje. Daarna werd een broertje geboren, dat spoedig stierf. Tiny had weer een jongen moeten zijn, als meisje was zij ongewenst. Zij groeide op tot een bijzonder jongensachtig kind, dat het liefst languit op straat lag te knikkeren, graag holde en draafde, en altijd vuil en met wilde haren thuis kwam.

Het gezin woonde in een volksbuurt, boven het café, waar vader caféhouder was. Vader was een hartelijke man, ijverig, géén moeite was hem te veel. Moeder daarentegen was grof en hard. Zij was als baby door haar ongehuwde moeder weggegeven aan pleegouders, die haar op haar vijftiende jaar niet meer konden regeren, omdat ze zo'n jongensgek was. Ze werd onder toezicht gesteld, eerst één jaar in de Zettense inrichtingen opgevoed, later nog drie jaar tot haar meerderjarigheid. Op haar 22e jaar trouwde zij, maar ze bleef relaties met verschillende andere mannen onderhouden. Hierover was veel ruzie.

Toen Tiny zeven jaar was kreeg haar vader een ongeluk, hij brak beide armen. Tiny moest hem vóór en na schooltijd verzorgen en helpen met aankleden. Haar moeder verwaarloosde hem geheel en het oudste dochtertje werd door de moeder uitgebuit voor het overbrengen van boodschappen aan de mannen met wie ze in het geheim verkeerde. Toen vader weer beter was werd hij nachtwaker. In die tijd ontving moeder geregeld een Joodse vriend. Vader die haar een keer met die man betrapte, greep naar een mes. Er ontstond een geweldige rel, en als niet anderen tussenbeide waren gekomen zou hij die man doodgestoken hebben. Na deze gebeurtenis begon Tiny, toen twaalf jaar oud, af en toe geld uit moeders portemonnaie weg te nemen om te versnoepen.

Eerst was het een halve stuiver, die haar oudere zusje in haar schoen vond. Daarna waren het bedragen variërend tussen dertig tot vijftig cent. Het bleef echter moeilijk Tiny te betrappen en bij ondervraging ontkende ze halsstarrig, totdat vader op een keer het bewijs meende gevonden te hebben in enige zuurballen en een dubbeltje in Tiny's jaszak. Hoewel ze weer ontkende ging vader naar Pro Juventute om over de moeilijkheden te praten. Er werd een patrones aangesteld, en vader liet moeder met Tiny geregeld naar die patrones toe gaan. Moeder klaagde dan altijd over Tiny's gedrag, dat deed ze bijzonder graag. Omdat de klachten aanhielden werd de onofficiële ondertoezichtstelling omgezet in een wettelijke ondertoezichtstelling en een ander werd tot gezinsvoogdes benoemd. Deze bezocht het gezin thuis, praatte ook met de vader, en waarschuwde Tiny dat zij naar een gesticht zou gaan als zij niet beter oppaste.

In het jaar dat Tiny onder toezicht stond ging alles goed. Zij was uit zichzelf met een vriendinnetje naar clubs van het Leger des Heils gegaan, die in een buurhuis gehouden werden. In dat buurhuis kwam zij nl. reeds geregeld doordat ze op vrije middagen voor de mevrouw, die er boven woonde, moest werken. Haar moeder verlangde dat en pikte alle verdiende geld in. Nog voor haar veertiende jaar was zij van school af en ging werken in een boekbinderij. Ook toen moest zij al haar loon aan haar moeder afdragen. De clubs van het Leger des Heils bleef zij bijwonen ondanks de bespottingen van haar moeder en zusje.

Thans, achttien jaar later, is Tiny getrouwd met een metselaar, die sinds een paar jaar in vaste dienst is en een goed loon heeft. Zij werkt zelf ook, maar thuis, nl. voor de fabriek waar zij tot haar trouwen als cartonnagewerkster is geweest (zij was drie jaar in de boekbinderij en vier jaar in de cartonnagefabriek). Die extra verdiensten zijn nodig om de drie kinderen behoorlijk te kleden. Zij heeft een goed huwelijk, maar sinds haar man in de oorlog drie jaar in een concentratiekamp heeft gezeten als werkweigeraar, is hij nerveus en prikkelbaar en eist haar helemaal voor zich op. Zij moest van hem het Leger des Heils twee jaar geleden opgeven, omdat hij niet meer in een God gelooft. Ze vindt dit zelf erg verdrietig, omdat het Leger des Heils voor haar zo veel heeft betekend. Zeventien jaar lang is zij een van de actiefste leden geweest. Nu moet ze met haar man af en toe naar de bioscoop, omdat hij dat leuk vindt. „Maar ik heb mij hier nu bij neergelegd", zegt oud-pupil, „'t was toch ook niets dat mijn man alléén naar de bioscoop ging als ik naar 't Leger ging".

Op haar negentiende jaar kreeg ze verkering met hem. Ze had toen nog nooit verkering gehad, kon het met hem direct goed vinden; hij kwam uit een goed gezin en had vast werk. Op haar twintigste jaar moest ze trouwen. Tiny's ouders gaven echter geen toestemming. Ze had een hel van een leven thuis en werd vooral door haar vader uitgemaakt voor al wat lelijk was. Een paar weken vóór 't kind er was konden ze tenslotte trouwen. „We woonden héél klein, op één kamertje, maar waren op ons zelf, en hadden het héél goed samen. Dat hadden ze thuis niet verwacht, dat mijn huwelijk gelukkig zou zijn", zegt Tiny nu triomfantelijk.

De verstandhouding met haar thuis is nooit goed geworden. De ouders wonen in de straat vlak achter Tiny, maar zij zien elkaar zelden. „Als ik er ben, voel ik me nog altijd de gebeten hond", zegt Tiny. In de hongertijd, toen haar man er niet was, en zij 't erg moeilijk met de kinderen had, hielpen haar ouders haar nooit, hoewel die het ruim hadden. Al haar broers en zusters zijn vroeg 't huis uitgegaan, omdat er geen prettige stemming was. Met allen, behalve met de oudste zuster, die inmiddels reeds gescheiden is, heeft ze contact. Tiny is voor de jongeren het middelpunt en het eigenlijke „thuis" geworden. Nog kort geleden had een van haar broers ineens gekscherend opgehaald: „weet je nog hoe jij geld uit vaders zak nam en dat we allemaal mee profiteerden van de snoepjes?"

Uit gegevens bij de kinderpolitie bleek, dat in de oorlog vanwege de school een paar maal de hulp ingeroepen werd voor jongere broertjes van Tiny die spijbelden en lastig en brutaal waren. In die tijd bleek de vader buiten A'dam te werken en de moeder uit werken te gaan als fabrieksarbeidster.

Uit de administratie van de Gem. Dienst v. Sociale Zaken bleek dat Tiny vóór 1944 enige tijd ondersteuning heeft genoten.

51.
1930 – C.
Leeftijd: 15 j.

Stien heeft haar vader en broers nauwelijks gekend. Zij bracht het grootste deel van haar jeugd door alléén met moeder, alsof zij enig kind was. Haar broers waren nl. zestien en zeventien jaar ouder dan zij en verlieten het huis samen met

vader toen Stien ongeveer drie jaar oud was. Vader probeerde jarenlang ook Stien aan zich toegewezen te krijgen, doch dit lukte niet.

Moeder, een zeer modieuze vrouw, was een eigenaardig mens. Als kind was zij reeds bijzonder lastig en „vreemd", als jong meisje lichtzinnig, en naarmate ze ouder werd beschouwde haar eigen familie haar meer en meer als abnormaal en zenuwpatiënte: ziekelijk jaloers, zeer onevenwichtig en steeds achter mannen aan.

In hetzelfde jaar dat de scheiding tussen vader en moeder werd uitgesproken, werd moeder veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van één maand met een proeftijd van drie jaar wegens het opzettelijk onttrekken van goederen aan daarop gelegd beslag.

Moeder voorzag in het onderhoud van zich en Stien door uit werken te gaan. Als Stien, die sinds haar veertiende jaar ook ging werken, uit haar dagbetrekking thuis kwam, was moeder nog niet thuis. Zij zocht haar heil dan bij een benedenbuurvrouw en bleef daar plakken ook als moeder thuis was gekomen. Moeder kwam nl. bijna altijd uit haar humeur thuis, ze zag er tegen op om na het harde werken thuis nog eens aan de boel te beginnen. Stien, die onmiddellijk na thuiskomst wel eens aan de slag was gegaan, kon het moeder zelden naar de zin maken. Moeder klaagde meestal dat ze toch alles weer over moest doen. Als moeder en Stien bij elkaar waren, was er ruzie, veelal over geld. Moeder was belust op Stiens „centen" en vond het nooit genoeg wat zij meebracht. De spanningen werden groter toen Stien hele avonden bij de buurvrouw bleef. Een zoon gaf Stien Engelse les. Moeder verweet de buurvrouw dat zij hen wilde koppelen. Zij gebruikte bij die verwijten zoveel vloeken en scheldwoorden, dat de buren er om verhuisden. In het heetst van de ruzies liep moeder naar de kinderpolitie en verzocht om „maatregelen" voor Stien, die volgens haar zedelijk gevaar liep.

Stien zelf, toen vijftien jaar oud, was een onuitgegroeid meisje, nog echt een kind. Zij was spontaan en hartelijk en niettegenstaande het onaangename humeur van haar moeder altijd vriendelijk en zorgzaam voor haar.

Gedurende de vier jaren dat zij onder toezicht stond (van drie verschillende gezinsvoogdessen) waren er eerst voornamelijk alleen moeilijkheden met de moeder. Later ook met Stien, toen deze in korte tijd zesmaal van betrekking veranderde. Moeder bleek hier echter achter te zitten. Zij wilde de ene keer méér geld, de andere keer wilde zij dat Stien meer vrij had om moeder te helpen.

Stien is nu 34 jaar. Zij is na drie jaar verkering gehad te hebben met een jongen van haar leeftijd, verloofd geraakt met een zestien jaar oudere man, die mank liep en weinig aantrekkelijk was en met hem gehuwd. Zij vertelt zelf dat ze nog niet begrijpt hoe dat toen ineens zo gegaan is. Ze wilde eigenlijk niets van die man weten, maar kwam geheel onder zijn invloed, kreeg veel ontzag voor hem en werd zich ervan bewust dat hij de eerste in haar leven was aan wie ze werkelijk iets had en met wie ze alles kon bepraten. Doordat hij als boekhouder een goede betrekking had konden ze ineens trouwen. Nu hebben ze twee kinderen. Hij is dol op hen, overhoort hen hun Franse lesjes, maakt sommen en doet aardrijkskundespelletjes met hen. Stien voelt zich bij hen te kort komen. Zij kan zulke dingen niet, zit meestal stil wat te breien. Het grieft haar elke dag weer te zien hoe de kinderen bij thuiskomst direct naar hun vader vragen en op hem af vliegen.

Stien heeft de eerste huwelijksjaren dikwijls overwogen van haar man af te gaan. Ze vond hem te saai, te „ouderwets", noemt zichzelf „een moderne vrouw". Telkens zocht ze het in verhuizen naar een andere woning. In korte tijd verhuisden ze zesmaal. Nergens kon ze het toen uithouden. De laatste tijd gaat het iets beter. Zij werd lid van een spiritistische vereniging, waar zij mensen ontmoette aan wie zij veel steun had. Helaas mag ze er van haar man niet meer heen omdat hij vindt dat ze er te nerveus van wordt en omdat hij zelf niet in spiritisme gelooft. Stien maakte inderdaad een zeer nerveuze indruk. Zij vertelt nog steeds bang in

't donker te zijn, dikwijls onder haar bed te kijken of er niemand verscholen ligt. Deze angsten zijn nog even sterk als die, welke zij had in de tijd dat ze onder toezicht stond. Ze „zat" toen met het sexuele probleem, sloeg moeders handelingen door het sleutelgat gade, als deze mannen op bezoek had, schrok vreselijk, had niemand om deze dingen mee te bepraten, rende soms uit radeloosheid de straat op, om buiten te zijn en had het gevoel, dat ieder naar haar wees, omdat ze „onder toezicht" stond.

Toch heeft ze haar moeder die gezinsvoogdij nooit kwalijk genomen. De verstandhouding tussen hen beiden is sinds haar trouwen uitstekend, maar Stien heeft geleerd moeder te nemen zoals ze is en durft haar weg te sturen als ze het haar te lastig maakt.

Waar haar vader en broers wonen weet zij niet, met hen heeft zij nooit contact gehad, ze kent hen niet.

De oorlog was een moeilijke tijd, omdat haar man, invalide als hij is, niet op voedsel uit kon gaan. Stien is tweemaal naar Friesland gelopen, waar de kinderen bij boeren waren uitbesteed.

Aan politiek hebben zij of haar man nooit gedaan. Ook zijn zij zonder godsdienst.

Noch in de administratie der politie noch in die van de Gem. Dienst v. Sociale Zaken komt haar naam voor.

52.

1930 – C.

Leeftijd: 19-2 j.

Het gezin *Geerts* (R.K.), bestaande uit vader (46 jaar), grondwerker, moeder (43 jaar) en zeven kinderen van negentien tot twee jaar, woonde in een driekamerwoning in een volksbuurt. De woning werd vrij netjes onderhouden. Moeder ging dagelijks uit werken. Geerts was sinds een ongeval invalide en altijd thuis en deed niets in de huishouding. Het huwelijk was slecht: vader en moeder maakten elkaar steeds verwijten.

Sinds het ongeval was vader, die maandenlang in een zenuwinrichting werd verpleegd, uiterst prikkelbaar en kwaaddenkend. Hij stamde trouwens uit een gezin waarin krankzinnigheid voorkwam; zijn moeder werd jaren in een gesticht verpleegd; ook een broer. Het gevolg was dat de kinderen zich steeds meer van hem afwendden en moeders partij kozen. Dit maakte vader hoe langer hoe razender. Het kwam tot openlijke conflicten toen zijn negentienjarige dochter Els, die als dienstmeisje reeds drie jaar in dezelfde betrekking was, verkering had gekregen en vader bij haar werkgeefster dagelijks klaagde, dat de jongen niet deugde en dat de werkgeefster haar moest controleren. Toen de werkgeefster dit niet deed, raakte hij met Elsje en haar verloofde op straat slaags. Naar aanleiding van vaders klachten over Els bij de kinderpolitie werden alle kinderen onder toezicht gesteld. Het toezicht werd echter na twee jaar beëindigd, omdat vader niet te beïnvloeden was. Telkens deden zich conflicten voor door zijn tyranniserend optreden: met moeder op het punt van financiën en huishouding (zij was te uithuizig naar vaders zin, verwaarloosde alles, verdiende niet genoeg geld, e.d.), met Els over haar verdiensten, als zij die niet afdroeg en om haar trouwplannen. Met de zeventienjarige Kees over zakgeld dat hij eiste en nooit kreeg; hij verweet deze jongen onzedelijkheid met jongere zusjes (dit laatste bleek terecht te zijn).

Thans, na achttien jaren, blijkt dat vader en moeder destijds kort na de beëindiging der ondertoezichtstelling voor goed uit elkaar gingen. Moeder vertelt, dat hij toen al te „vreemd" was geworden; hij had hoogmoedswaanzin, kleedde zich als een heer, beschouwde haar als zijn dienstbode. Hij potte maar geld op, zodra de kinderen hun weekloon hadden geïnd eiste hij het op. Ook zou hij heimelijk winkeldiefstallen gepleegd hebben en zijn jongste zoontje hebben afgericht, omdat het kind zo vlug en handig kon gappen.

Moeder, een zware afgetobde vrouw, is sinds de echtscheiding steeds uit werken blijven gaan. Zij werkt reeds achttien jaar op hetzelfde kantoor. Haar jongste dochter van twintig jaar, die sinds een paar weken is getrouwd, woont bij haar in. Ook alle andere kinderen zijn getrouwd. De oudste, Els, is getrouwd met de jongen die vader destijds afkeurde. Deze is expeditieknecht en nooit van baas veranderd, maar heeft tijden van slapte zonder werk gekend. Zij hebben vier kinderen en een goed gezinsleven. In de oorlog waren zij een onderduikadres voor Engelse vliegeniers.

De tweede dochter uit het gezin (nummer drie), die in de oorlog met haar kind bij Els woonde, heeft geen gelukkig gezinsleven. Zij is nu negen jaar gehuwd en verwacht haar tweede kind met tegenzin. Om haar man die als zwaar t.b.c.-patiënt uit Duitsland terug kwam en die nog steeds ziek ligt geeft zij niets. Zij is een vlotte meid, die van pret maken houdt en het vreselijk vindt door haar man die doodsbenauwd is haar kwijt te raken, zo gebonden de worden.

Van de vier zoons werkte Rinus, de oudste, die nu een goed huwelijk en twee kinderen heeft, in de oorlog bij de N.S.K.K., nadat hij eerst, uit dienst gekomen, in 1940 zwarthandelaar was geworden. In 1942 ontvluchtte hij echter uit Berlijn, dook onder en ging in de zwarte handel. In de politieadministratie komt hij zeven maal voor, in 1934, '38, '42 en driemaal in 1943, terzake van hazardspel, heling en diefstallen (eens van 52 paar schoenen). Hij onderging slechts korte gevangenisstraffen. Sinds 1946 werkt hij als chauffeur in een transportbedrijf.

Dirk, de tweede zoon, deed in de oorlog ten huize van Els ondergedoken, aan illegaal werk. Hij kwam vóór de oorlog, in 1935, eenmaal terzake van diefstal en na de oorlog in 1946, eenmaal wegens bonnenzwendel, met de politie in aanraking. Hij is thans in militaire dienst. Hij is gehuwd en heeft twee kinderen.

Koert, de zoon, die vroeger reeds altijd de moeilijkste was, nam in de oorlog dienst bij de S.S. Hij raakte aan het Oostfront gewond (een schot in de longen), dook na herstel onder, zijn moeder werd gearresteerd, zij werd op barbaarse wijze gedwongen het adres van Koert mee te delen. Zij zei echter niets. Koert, die met vrouw en kind in Friesland zat, deed daar voor de geallieerden dienst voor het overbrengen van berichten van de B.B.C. naar gevechtsposten. In 1945 werd hij als politiek delinquent geïnterneerd maar in 1946 ontvluchtte hij. Hij dook weer onder en werkte onder een valse naam in een cabaret. Kort geleden werd hij echter gearresteerd. Hij werkt thans als vrijwilliger in de mijnen.

De jongste zoon, werkzaam bij de P.T.T., is ook gehuwd, maar heeft veel wrijvingen met zijn vrouw. Hij werkte in de oorlog illegaal en beleefde vele avonturen. In de politieadministratie komt hij voor: driemaal in 1943 terzake van lood- en rijwieldiefstal, éénmaal in 1945 terzake van diefstal van diverse andere goederen.

Uit de gegevens van de Gem. Dienst v. Sociale Zaken blijkt betreffende de jongens, dat Rinus, de oudste, na 1944 ondersteuning vroeg, doch deze niet kreeg, dat het gezin van Koert thans nog wordt gesteund en dat de jongste zoon vóór 1944 gesteund werd. Betreffende de meisjes, dat Els en haar gezin tot Juli 1945 werden ondersteund, dat de tweede dochter de in 1944 gevraagde ondersteuning werd geweigerd en dat de jongste dochter, wier man in Indië is, thans wordt gesteund.

53.

1930 – C.

Leeftijd: 12 j.

Jenny was de jongste uit een gezin met zeven kinderen. De vader, ambtenaar, was een man die altijd over geld en vrouwen praatte. Moeder, vroeger prostituée, met wie vader eerst vier jaar in concubinaat leefde, was een neurotische figuur met zeer labiel innerlijk evenwicht. Zij was steeds argwanend ten opzichte van

haar man en beschuldigde hem van de laagste dingen, zoals ontucht met zijn eigen dochters. In dit milieu van dagelijkse ruzies en vechtpartijen groeiden de oudste dochters op tot prostituées, aan wie voor goed de toegang tot het huis ontzegd werd. Toen Jenny tien jaar was, was zij het enige nog thuis zijnde kind. In die tijd hadden er op straat scènes tussen vader en moeder plaats, moeder schreef brieven aan de Officier van Justitie die zij om bescherming vroeg, en zo kwam het dat de aandacht op dit gezin viel.

Nadat de echtscheiding was uitgesproken werd een gezinsvoogd benoemd om de twaalfjarige Jenny, die aan haar moeder was toegewezen, te beschermen. Alle kinderen waren op de hand van vader, ook Jenny was 't liefst bij vader gebleven, maar moeder had een abnormaal sterke binding aan dit kind waaraan zij zich tot elke prijs vastklampte. Het feit dat Jenny haar werd toegewezen benutte zij om tegenover haar man en de anderen te triomferen. „Zij als de moeder was dan toch blijkbaar meer waard dan de vader." Dientengevolge aanvaardde zij de gezinsvoogdij met gemengde gevoelens. Graag sprak ze vertrouwelijk met iemand, maar als ze zich liet gaan, kwamen er vaak klachten over Jenny los, die zeer lastig en opstandig was. Zij bond dan echter snel weer in, omdat zij haar man nooit het plezier gunde dat Jenny haar ontnomen zou worden om in een gesticht geplaatst te worden.

Van haar twaalfde tot haar negentiende jaar stond Jenny onder gezinsvoogdij. Eerst waren er niet veel moeilijkheden, maar vanaf het moment dat ze in betrekking ging en omgang zocht met jongens waren de botsingen niet van de lucht, enerzijds met moeder, die jaloers was op haar, anderzijds met haar werkgeefsters door wie ze telkens ontslagen werd en tenslotte natuurlijk met de gezinsvoogd. Maar dan kwam moeder alles weer goed praten. Het toezicht eindigde omdat hier geen enkel succes te behalen viel.

Thans, ongeveer vijftien jaar later, bestaat er nog de overdreven binding van moeders kant aan Jenny. De moeder huilt voortdurend als ze over Jenny praat: „Ondanks al mijn zorgen is ze niet goed terechtgekomen. Het is vreselijk, dat ik het zeggen moet, ze is te mooi en altijd achter mannen aan". Op haar vijftiende jaar was ze al verloofd, op haar achttiende jaar verloofde ze zich met een ander. Helaas ontmoette ze toen weer iemand anders, met wie ze na acht maanden trouwde. Die jongen kwam uit een slecht gezin. Volgens Jenny zelf was moeder uit jaloezie tegen dat huwelijk, zodat ze vanuit het huis van die jongen moest trouwen. Het huwelijk ging in het begin goed, omdat ze in een andere stad gingen wonen, waar moeder niet kon stoken. Maar haar man werd gemobiliseerd en later krijgsgevangene. In de hongertijd ging Jenny met haar kinderen bij haar moeder inwonen, maar ze liet haar kinderen aan haar moeder over en ging zelf met Duitse militairen uit. Toen haar man terugkeerde zijn ze desalniettemin korte tijd verzoend geweest, maar ook haar man ging spoedig met andere vrouwen uit en werd geslachtsziek.

In 1946 zijn ze wettig gescheiden. De kinderen werden aan de man toegewezen. Jenny zegt nu: „hij is hertrouwd, de kinderen hebben 't goed, ik heb geen spijt van de scheiding, want we pasten niet bij elkaar".

Inmiddels heeft Jenny reeds weer met verscheidene mannen in concubinaat geleefd, van één hunner heeft ze een kind, dat nu in een kinderhuis verzorgd wordt. Zij werkt als buffetjuffrouw, komt nu en dan eens bij haar moeder, om van deze te profiteren. Als Jenny komt is moeder doodsbenauwd voor haar, vraagt niets, uit angst tot antwoord te krijgen: „mens, waar bemoei je je mee" en zij hoopt altijd op goede buien, die ze — zoals moeder vergoelijkend zegt — toch wel eens een enkele keer heeft. Hoewel zij van Jenny niet veel anders dan snauwen en beledigingen te horen krijgt, loopt zij haar en haar kindje achterna met eten en kleren. Jenny is de enige van al haar kinderen, met wie moeder nog contact heeft. Vader leeft niet meer.

Uit de gegevens van de Rijksidentificatiedienst blijkt, dat Jenny vóór de oorlog eens tot vijftien gulden boete werd veroordeeld terzake van belediging.

Uit die van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat zij na 1944 gedurende vier jaar ondersteund werd.

54.
1930 – C.
Leeftijd: 17 j.

Dora was een half-joods meisje (haar moeder vol-joods, haar vader niet). Vader, viskoopman van beroep, was een moeilijke onevenwichtige man, die met ieder ruzie kreeg. Zijn huwelijken waren slecht. Zijn eerste vrouw, de moeder van Dora, mishandelde hij herhaaldelijk, zodat ze telkens wegliep en toen Dora vier jaar was, tenslotte aan t.b.c. en algehele uitputting stierf. Het kind kwam daarna in huis bij familie, zwierf van de een naar de ander, werd tenslotte weer door vader in huis genomen en overgeleverd aan tal van huishoudsters. Vaders tweede huwelijk met een negentienjarig meisje werd gesloten, toen Dora negen jaar was. De stiefmoeder, die jaar op jaar een kind kreeg, kon de huishouding niet aan en liet veel aan Dora over. Dora zelf zag in de stiefmoeder echter geen moeder, alléén een huishoudster, die ze het huis uit moest plagen. Er was dan ook niets dan ruzie tussen die twee.

Dora was een vroegrijp meisje. Zij zocht haar vertier meer en meer buitenshuis, werd een geweldige jongensgek, flirtte met jong en oud en had op haar vijftiende jaar verkering met een 25 jaar oudere man. Hiervoor werd ze door vader mishandeld. Op zekere dag was zij na haar betrekking niet te bewegen naar huis terug te keren. Haar werkgeefster, die reeds meermalen blauwe plekken geconstateerd had, vroeg hulp bij de kinderpolitie en stond Dora in overleg met deze toe in haar huis te blijven. Ze werd voorlopig onder toezicht gesteld. De gezinsvoogdes deed alle moeite een verzoening tussen haar en haar vader en stiefmoeder tot stand te brengen, doch dit gelukte slechts gedeeltelijk, eerst na ongeveer een jaar. Intussen stelde de gezinsvoogdes haar huis voor Dora open, liet haar twee avonden per week bij zich komen en gaf haar aldus een houvast, dat door het meisje haar leven lang is gewaardeerd. Zij noemt die twee jaren gezinsvoogdij „de prettigste tijd in haar leven; voor het eerst eens orde en regelmaat — en leiding". De gezinsvoogdij eindigde toen zij trouwde. Zij heeft, zij het ook bij lange tussenpozen, contact met de gezinsvoogdes onderhouden.

Thans, op 35-jarige leeftijd, is Dora een forse mondaine vrouw, met gebleekte haren, erg opgemaakt, gekleed in bontjas, alles één groot contrast met de armelijke vuile volkswoning waarin zij thans samen met haar stiefmoeder en twee stiefzusjes woont of waar ze althans haar adres heeft. In het begin van de oorlog had zij man en kinderen verlaten om met Duitse militairen om te gaan. Een tijdlang deed ze de huishouding voor Duitse officieren. Na de oorlog ging zij om met Canadezen. Zij maakte trouwplannen met een Amerikaan, die zij nog naar Parijs nareisde. De afspraak was om daar samen een parfumeriezaak op te zetten, doch deze man liet nooit iets meer horen. Intussen heeft ze met haar eerste man en kinderen nog wel contact. Als babies vond ze „niets aan de kinderen", maar nu ze veertien en elf jaar zijn gaat ze met hen om als met vriendinnen. Vooral de oudste „weet" alles: ze is „met alle sexuele problemen op de hoogte". „Dat het huwelijk reeds spoedig kapot ging, ligt geheel aan mij", zegt Dora. „Toen ik 23 jaar was ontmoette ik in het zwembad een man die me vroeg om met hem naar de bioscoop te gaan. Ik was toen met m'n dochtertje en zei dus: „ik ben getrouwd en heb twee kinderen", maar die man zei: „wat geeft dat, ik ben ook getrouwd" en ineens dacht ik: ik

doe 't, wat heb ik eigenlijk ook voor plezier. Toen begon ik ook te beseffen hoe naar mijn huwelijksleven was: mijn man was erg saai en gauw geïrriteerd". Dora vertelt, dat zij hoopte dat de kinderen na de scheiding aan haar man zouden worden toegewezen, maar zij is blij dat hij, ondanks het feit dat zij wettelijk aan haar zijn toegewezen, financieel geheel voor hen zorgt en hen ook bij zich heeft. Zij past wel eens op hen als haar man nachtdienst heeft, of als hij een Zondag uit moet.

Dora's plannen voor de toekomst zijn, nu ze sinds drie weken gediplomeerd manicuriste is, om op een boot als parfumjuffrouw en manicuriste mee te varen. In afwachting van de uitvoering van die plannen woont zij in bij haar stiefmoeder. Sinds kort is de verstandhouding met deze goed geworden doordat de stiefmoeder, die bij vader is weggelopen, volgens Dora ging inzien dat zij met haar bezwaren tegen vader altijd gelijk gehad had. „Vader vent met bloemen, ik zie hem dikwijls lopen, maar we doen of wij elkaar niet zien. Vader is niet wijs, hij heeft al in een zenuwinrichting gelegen; hij had godsdienstwaanzin en zelfmoordplannen."

In de gegevens van de politie of de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt haar naam niet voor.

55.
1930 – C.
Leeftijd: 16 j.

Jan kwam uit een zeer eenvoudig gezin, dat nooit met politie of Justitie in aanraking was geweest. Zijn moeder was een nerveuze afgetobde vrouw die op haar twaalfde jaar al van school thuis had moeten blijven, om na de dood van haar vader en wegens ziekte van haar moeder in een klein koffiehuis te bedienen. Toen ze zeven jaar hard gewerkt had, niet alleen in dit koffiehuis, maar bovendien 's avonds nog met naaiwerk, leerde ze haar man kennen. Hij was marinier en vijftien jaar ouder dan zij. Men kende hem als iemand, die te diep in het glaasje keek en die uit een ruwe familie kwam. Men waarschuwde voor een huwelijk met hem — maar de waarschuwingen werden in de wind geslagen. Hierdoor verkoelde de verhouding tot haar moeder en broers, die niets meer met haar te maken wilden hebben.

Kort nadat ze getrouwd waren, moest de man als marinier naar Indië. Door de oorlogsomstandigheden bleef hij vier jaar weg.

Jan, die inmiddels geboren was, en over wie moeder haar tederste moederlijke gevoelens uitstortte, werd voor moeder „de kleine man", aan wie ze zich in haar eenzaamheid vastklampte. Hij sliep bij haar in bed. Jan groeide op tot een bijdehand, lieftallig jongetje. Toen hij vier jaar was, kwam zijn vader terug. Vader was jaloers op de innige band tussen zijn vrouw en het kind. Hij kon Jan van het begin af niet uitstaan en deed niets dan aanmerkingen maken op de moeder, die het kind te veel verwende. Hij zou 't kind eens anders aanpakken! Elke morgen moest Jan voor vader „aantreden" en vader richtte hem dan „militairement" af om van alles voor hem te doen, schoenen poetsen, etc. Deed hij iets niet goed, dan volgden stokslagen. Het is nog een wonder, dat zich door deze gebeurtenissen in zijn leventje toen geen ernstige moeilijkheden met hem begonnen voor te doen, zelfs niet, toen er een jaar later een zusje bijkwam, dat moeders volle aandacht vroeg.

Die moeilijkheden kwamen pas, toen hij veertien, vijftien jaar was geworden en op de M.U.L.O. zat. Toen „nam" hij vaders plagerijen niet meer en ging er dwars tegen in. Bovendien had vader de laatste jaren meer en meer zijn vertier buitenshuis gezocht in café's, bij oude vrienden van de Marine en kwam herhaaldelijk dronken thuis. In dronken buien kon hij zich zo driftig op Jan maken, dat hij de jongen ernstig mishandeld zou hebben, als moeder niet tussenbeide was gekomen. Moeder leefde in die jaren in hoogspanning. Ze nam Jan steeds zorgvuldiger in bescherming, door hem bv. geld te geven voor bioscopen op avonden dat ze vader

dronken thuis verwachtte en hield Jan zoet op zijn kamer met sigaretten, e.d. Bij alles zei ze dan tegen Jan: „Niet aan vader zeggen". De jongen, die niet anders dan slaag van zijn vader gewend was, zei het toch, alleen om vader te „pesten". Hij kwam in de kamer bv. opzettelijk zitten roken om vaders woede uit te lokken. Op school deed hij zijn best niet meer, omdat ook dat vaders woede prikkelde. Steeds onverschilliger kwam hij telkens met slechtere cijfers thuis, hoewel hij intelligent genoeg was.

Op een dag, nadat er de avond tevoren weer een vreselijke scène tussen vader en Jan had plaats gehad, waarbij vader buiten zichzelf van woede dreigde de jongen „dood te slaan", nam moeder de raad van een kennis ter harte: „ga eens naar Pro Juventute". Moeder trof daar een meneer, die een en al oor was voor haar moeilijkheden en die meende dat het goed zou zijn, als er officiëel werk van gezinsvoogdij gemaakt zou worden. Dezelfde meneer, bij wie moeder na die eerste keer nog een paar maal was geweest en die inmiddels ook met vader had gesproken, werd gezinsvoogd.

Jan was zestien jaar toen dit gebeurde en bleef tot zijn meerderjarigheid onder toezicht. Van tijd tot tijd moest hij zich melden op Pro Juventute, af en toe bezocht de gezinsvoogd het gezin. Excessen, zoals de avond voor dat moeder naar Pro Juventute liep, kwamen in die tijd niet meer voor. Vader was wat bang geworden door de dreigende toon van de kinderrechter en de bemoeiingen van vreemden met zijn gezin. Maar zijn dronken buien had hij nog wel en de plagerijen tussen vader en Jan bleven doorgaan. Als moeder na een scène de gezinsvoogd hierover inlichtte, werd meermalen het plan overwogen Jan in een kosthuis te plaatsen, doch op de kosten stuitte dat telkens af. Vader werkte dan niet mee. Gelukkig moest Jan tenslotte in militaire dienst en daarna, nog op de dag van zijn 21e verjaardag, verliet hij zijn ouderlijk huis om op een kamer te gaan wonen. Hij verdiende toen zelf als kantoorbediende.

Wat is er van deze jongen geworden?

De moeder, die eerst werd bezocht, woont nu in een keurig modern flatje, eenvoudig, maar op betere stand dan vroeger. Ze is een gemoedelijke, gulhartige vrouw, niet sloverig of afgetobd, zoals vroeger volgens de rapporten, maar wel een zeer nerveus type. Ze was onmiddellijk bereid haar ervaringen met de gezinsvoogdij mee te delen: want Pro Juventute had voor haar zo veel betekend! Ze zou altijd iedereen, die moeilijkheden in het gezin had aanraden, daar hulp te zoeken! Ze vertelde hoe ze in die jaren van voortdurende spanning zich na een gesprek met „die meneer op Pro Juventute" (zijn naam wist ze niet meer) ineens rustig en ontspannen voelde. Hij begreep haar en haar moeilijkheden. Het feit alleen, dat hij altijd voor haar klaar stond, als ze de moeilijkheden niet aankon, gaf haar rust. Ook aan de kinderrechter had ze zo veel te danken! Een keer, toen ze vastbesloten was echtscheiding aan te vragen, gaf de kinderrechter haar de raad, haar man, die zo veel ouder was dan zij, niet meer te verlaten. Aan zijn woorden heeft ze nog vaak moeten denken. Ze is bij haar man gebleven en hij is spoedig gestorven. Hij raakte geheel in de war, werd geestesziek en kreeg tenslotte nog longontsteking. De laatste woorden, die hij tegen haar zei, waren nog: „Wij hebben toch altijd veel van elkaar gehouden, maar die jongen, ik haatte hem".

Sinds de dood van vader is er rust in huis. Jan is, nadat hij enige jaren op kamers gewoond had, direct weer bij moeder komen inwonen. Het was in de oorlog. Hij liet zich liever verzorgen. En sindsdien woont hij nog bij moeder. Hij is nu 36 jaar. Trouwplannen heeft hij niet. „Hij heeft het veel te goed bij mij," zegt moeder trots lachend.

Moeder vertelt, hoe zij het was, die indertijd voor Jan een baantje vond. Zij trok haar beste spullen aan: „ik was toen nog jong en knap — en bezocht met Jan's eindcijfers van de M.U.L.O. tal van werkgevers. Jan zelf wilde niet bij de Marine, maar moeder wilde van hem een nette kantoorjongen maken. Jan werd

aangenomen op een kantoor, op moeders voorspraak. En daar is hij nu nog! Dit is moeders glorie. Hij is opgeklommen tot chef van een afdeling en heeft een salaris van f 4000,—. In de oorlog moest hij korte tijd naar Duitsland, maar zijn plaats op kantoor stond voor hem weer open, toen hij in 1945 terug kwam. Moeder vertroetelt Jan nu weer, zoals zij het deed, toen hij nog een kleuter was. Hij mag na zijn werk zo laat thuiskomen als hij wil — „want soms gaat hij nog met vrinden borrelen, het eten staat altijd voor hem klaar. Zijn ontbijt krijgt hij op bed gebracht — want och, 't wordt 's avonds nog wel eens laat als hij met een vriendin is uitgeweest". De naam van vader wordt tussen moeder en Jan nooit meer uitgesproken.

Heel anders is het met Jan's jongere zusje. Dit meisje heeft een betrekking buitenshuis gezocht. Zij ziet veel van de wereld, flirt graag, komt zelden meer thuis; zij heeft het, als ze thuis is, nog altijd veel over vader. Zij kan het niet verdragen, als er iets slechts van haar vader wordt gezegd. Blijkbaar was er een sterke band tussen vader en dochter tegenover moeder en zoon. Moeder accentueert nog, dat haar dochter „heel anders" is, door te zeggen, dat zij „veel minder fijne mensen" uitzoekt om mee om te gaan en niet zulke „goede liefhebberijen" heeft als haar zoon, die gestudeerde vrienden en vriendinnen heeft en met hen Concertgebouwconcerten bezoekt!

Het was moeilijk om Jan zelf te spreken te krijgen. Moeder durfde het hem niet voor te stellen om alles over de gezinsvoogdijtijd en vader op te halen. Hem werd daarom een briefje geschreven met het verzoek of hij wilde meewerken aan het gezinsvoogdij-onderzoek. Het duurde enige tijd voor hij hierop reageerde, maar hij kwam. Een lange slappe figuur met bleek gezicht en donkere ogen, die je niet recht aankijken, maar iets schuws hebben: een meneer in zijn houding en optreden, in zijn praten langzaam en onverschillig. Over de gezinsvoogdij heeft hij zijn mening, die hij graag wil geven: „een schande, dat een jongen om de fouten van zijn ouders onder de kinderrechter komt te staan, om daarvan, alsof hij een misdadiger was, alleen de nadelen te ondervinden". Die gezinsvoogd (ook hij weet de naam niet meer) „informeerde nota bene op mijn kantoor naar mij, waar ik toen een maand was!" Jan kreeg daardoor een ontzettend minderwaardigheidsgevoel tegenover iedereen en leefde tijdenlang in de vrees, dat hij nu nooit „hoger op" zou komen, omdat hij onder toezicht stond. Jan zegt: „Mijn moeder heeft er geloof ik wel veel steun aan gehad, maar ik vond 't vreselijk. Ik ging altijd met tegenzin naar die meneer op Pro Juventute toe, omdat ik daar in een wachtkamer moest wachten met jongens, die allemaal „iets" hadden gedaan, waar ik niet bij hoorde. Die meneer praatte dan wat met je over thuis — allemaal dingen tussen mijn vader en moeder, waar ik niets mee te maken had". Jan vindt dan ook „toezicht" voor jongens als hij is, uit den boze. Hij heeft dit alles toen verdragen, door in alle moeilijkheden de weg van de minste weerstand te volgen. Op lauwe onverschillige toon vertelt hij over zichzelf: „Misschien is 't ook wel de weg van de minste weerstand, dat ik niet wil trouwen". Jan heeft nl. een meisje, al jaren (moeder vermeldde dit niet!). Hij vindt zijn leven, zoals 't nu is echter zo gemakkelijk, dat hij er niet over denkt dat op te geven om te trouwen. „Dat kost maar geld," voert hij nog aan.

Over zijn tijd in Duitsland vertelt hij op dezelfde toon: „Ik had het er best, doordat ik een goed kosthuis had bij twee oude dames, die me goed verzorgden"; en over zijn werk zegt hij: „ik voelde oorspronkelijk niets voor dit soort werk, maar nu ik er eenmaal zit, vind ik het allang goed". Er is geen diepgang mogelijk, hij blijft kort in zijn antwoorden, praat nergens over door, behalve als we het over zijn lievelingssport „het schermen" hebben. Hij heeft hiermee vroeger wel prijzen gewonnen — tegenwoordig doet hij het weinig meer.

Tenslotte praten we ook over zijn vader. Merkwaardig is, dat hij ook over zijn vader kalm, beheerst, op dezelfde onverschillige manier als over andere onderwerpen praat en daarbij meteen alle schuld op zich neemt: „Ik was gemeen en prikkelde

mijn vader graag" (hij noemt zelfs voorbeelden). „Ik was toen nog fel en kon me erg driftig maken. Mijn vader ging dan natuurlijk ook te keer tegen mij." Maar Jan eindigt met vergoelijkende woorden, dat hij aan de andere kant, bv. op sportgebied, van zijn vader alles kon krijgen, wat hij wilde: hij kreeg indertijd voetbalschoenen, voetbal, schermuitrusting enz.

In de politie-administratie en de gegevens van de Gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken komt zijn naam niet voor.

56.
1930 – C.
Leeftijd: 14 j.

Gijs was de vierde van zeven kinderen. Zijn vader, van beroep donkeyman, was ruw en aan de drank verslaafd. Zijn moeder, zeven jaar jonger dan vader, hield ook van borrels en zat met haar man veel in café's. Zij kwam uit een gezin, waarin gedronken werd en waarvan meerdere leden in de gevangenis hadden gezeten.

Alle zeven kinderen kwamen reeds jong met de politie in aanraking. Gijs werd altijd nog „de beste" van het stel, of eigenlijk „de suffigste" genoemd. De oudste broer pleegde op zijn twaalfde jaar inbraken en werd op zijn dertiende jaar ter beschikking van de regering gesteld. De op één na oudste broer (Lodewijk) stal in hevige mate, kwam eerst een jaar onder toezicht, maar werd tenslotte ook ter beschikking van de regering gesteld en tot hij in militaire dienst ging in een gesticht opgevoed. Op deze twee jongens volgde Hillie, een meisje dat op school gevreesd werd om haar diefachtigheid. Zij doorzocht jaszakken van de kinderen en nam potloden en schriften weg. Wegens het plegen van winkeldiefstalletjes werd zij op haar veertiende jaar voorwaardelijk ter beschikking van de regering gesteld en stond vier jaar onder toezicht.

Gijs, die op haar volgde, kwam onder toezicht te staan nadat hij betrapt was op het verzamelen van cokes op een spoorwegterrein. Alle jongens uit de buurt deden dat, volgens de ouders; over de ondertoezichtstelling voor „zo'n futiliteit" waren zij dan ook zeer beledigd.

Thans, bijna twintig jaar later, blijkt, dat Gijs niet meer leeft. Hij is in 1940, evenals zijn zes jaar jongere broer Kees, na jaren van werkloosheid, naar Duitsland gegaan om er te werken. Beiden kwamen in 1943, kort na elkaar, om het leven.

Gijs was op zijn zestiende jaar voor goed het huis uitgegaan. Hij stond enigszins onder invloed van Hillie, die hooglopende ruzie had met haar moeder. Gijs werkte nu en dan, maar was meestal werkloos en hielp dan mee in het café van Hillie en haar man.

Hillie, het enige meisje, is door haar huwelijk gebrouilleerd met de ouders.

De vier broers van Hillie komen wel thuis bij de ouders, maar nooit bij haar. De twee oudsten varen, de één op Afrika, de ander op Bazel. De oudste is kort geleden gescheiden, de tweede sinds twee maanden getrouwd met een Zwitserse vrouw. De op één na jongste zoon, nu 30 jaar, kwam vroeger ook herhaaldelijk met de politie in aanraking wegens diefstal en stond onder toezicht. In de oorlog onderging hij plm. 2½ jaar gevangenisstraf wegens diefstallen op grote schaal. Hij woont nu bij zijn ouders in, is havenarbeider, maar veel werkloos wegens ziekte. De jongste zoon is de enige, die tot dusver nog niet met de politie in aanraking kwam, thans is hij in militaire dienst.

In de administratie van de Gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken komt de naam van Gijs niet voor, die van Hillie wel. Zij ontving vóór 1944 enige tijd ondersteuning. In de administratie der politie komen zowel Gijs als Hillie voor: Gijs verschillende malen terzake van diefstal, waarvoor hij vóór de oorlog en in 1941 gevangenisstraffen onderging; Hillie, bij de zedenpolitie in Amsterdam en Rotterdam bekend als prostituée, onderging vóór de oorlog acht maanden gevangenisstraf wegens diefstal.

57.
1930 – C.
Leeftijd: 20, 15 en 10 j.

Het gezin *Cornelissen* bestond uit vader, moeder, een dochter van 23 jaar (ten tijde van de ondertoezichtstelling dus reeds meerderjarig) en drie zoons van twintig, vijftien en tien jaar. Cornelissen, een hypernerveuze man, die jarenlang psychiatrische behandeling onderging, was een wispelturige man, meer artist dan fabrieksarbeider, hoewel hij met dit laatste de kost verdiende. Hij werkte jarenlang in Amerika, waar hij in zijn vrije tijd als sneltekenaar en met het beschilderen van damesschoenen en pantoffels zoveel geld verdiende, dat hij zijn hele gezin in 1927 verzocht om over te komen. Moeder Cornelissen, die een verhouding met een andere man had gekregen, wilde echter niet. De oudste dochter, die door Cornelissen geprest werd om te komen, riep zelfs de hulp van de Voogdijraad in omdat zij niet wilde. Het gevolg was, dat vader naar Holland kwam. Maar de verstandhouding was zo slecht, dat het op echtscheiding uitliep. Vader, die in Amsterdam niet aan het werk kon komen, vertrok naar Engeland. Moeder, die steeds in botsing was met Eduard, de middelste van haar drie zoons, die telkens uit betrekkingen (bij slagers) ontslagen werd om zijn dromerigheid en laksheid, wilde dat deze jongen aan haar man werd toegewezen. Cornelissen, die zelf nog niet wist waarvan hij moest leven, weigerde de jongen mee te nemen. De drie zoons werden dan ook aan de moeder toegewezen, maar tevens onder gezinsvoogdij geplaatst.

De moeder hertrouwde. De botsingen tussen haar en Eduard werden groter en groter. Het tweede huwelijk was verre van gelukkig. Ook tussen moeder en stiefvader waren ruzies aan de orde van de dag. Eduard begon te zwerven. In de loop van het eerste jaar keerde vader, die in Engeland niet aan de slag was gekomen, naar Amsterdam terug. Eduard vluchtte naar hem toe nadat hij door moeder op straat was gezet. Daar vader geen geld had voor eigen onderdak kwam het er op neer, dat beiden gingen zwerven en nu en dan in het tehuis voor daklozen terecht kwamen. Een ambtenaar voor de kinderwetten, die van de kinderrechter opdracht had gekregen zich met Eduard te bemoeien, vond werk voor hem in een fietsenstalling en bemiddelde dat vader ondersteuning van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken kreeg. Aan het eind van het tweede jaar werd de ondertoezichtstelling beëindigd. Het Leger des Heils gaf verder steun.

Thans, achttien jaren later, is de situatie aldus:

Moeder, nu weduwe, woont met haar jongste zoon, die schilder is, bij haar gehuwde dochter in op de Veluwe. Contact tussen hen en de rest van het gezin is er nauwelijks. Eduard woont in Amsterdam in een armoedige volksbuurt. Hij is voor de tweede maal getrouwd, nadat hij van zijn eerste vrouw gescheiden is. Tijdens zijn verblijf in Duitsland ging zij met Duitse militairen en verwaarloosde de twee kinderen zodanig, dat zij uit de ouderlijke macht ontzet werd. De kinderen, die na de scheiding aan hem zijn toegewezen, zijn door hem uitbesteed, één bij zijn moeder, de ander in een kinderhuis.

Het tweede huwelijk is vrij goed, al noemt de tweede vrouw Eduard een onverschillig, lauw mens met rare manieren, zonder moraal, iemand aan wie veel op te voeden zou zijn, maar die niet vatbaar is voor opvoeding. Hij is sinds het einde van de oorlog tal van keren van baas veranderd. Sinds kort is hij besteller bij de P.T.T.; het bevalt hem nog maar matig, omdat hij het bij slecht weer „geen werk" vindt. Plezier in werk heeft hij nooit gehad.

Het langst was hij in hetzelfde vak werkzaam toen hij in de oorlog in Duitsland was. Daar was hij nl. 3½ jaar tramconducteur. Ook dat vond hij niet prettig.

In hetzelfde huis als Eduard woont op de bovenetage zijn vader, die daar met een vrouw samenleeft. De oudste broer woont in een betere straat in de buurt. Hij is pianostemmer en heeft een goed gezinsleven.

Uit de politiegegevens blijkt, dat kinderpolitie en Voogdijraad in de oorlogsjaren onophoudelijk bemoeiingen hadden met het gezin van Eduard. Zijn eerste vrouw bleek prostituée te zijn. Op het maatschappelijk gedrag van Eduard of zijn broers was evenwel niets aan te merken. Uit gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat deze dienst na 1944 geen contact meer met hen heeft gehad.

58.
1930 – C.
Leeftijd: 13 en 12 j.

Het gezin *Christoffers* (N.H.) bestond uit vader (45 jaar), moeder (38 jaar) en acht kinderen van dertien tot twee jaar.

Vader, afkomstig uit een groot middenstandsgezin, was als kind zeer moeilijk. Zijn oudste broer, die een fabriek had, nam hem toen hij getrouwd was als reiziger in dienst en probeerde het een tijdlang na elke misstap (hij dronk, maakte schulden e.d.) weer met hem. Hij ontsloeg hem echter toen hij met enorme bedragen geld had geknoeid nadat hij relaties met een fabrieksmeisje had aangeknoopt en zich van zijn vrouw had laten scheiden.

Moeder zag enorm op tegen Christoffers, omdat hij de broer van haar patroon was, maar na zijn ontslag en de herhaaldelijke moeilijkheden, die zich door zijn knoeierijen met geld in volgende betrekkingen voordeden, veranderde haar houding. Zij werd prikkelbaarder met elke nieuwe zwangerschap, totdat zij volslagen zenuwpatiënte werd, tegen de kinderen niets deed dan schelden en vloeken, tegen de buren niets dan klagen of snauwen.

De twee oudste jongens, Erik en Koos, dertien en twaalf jaar oud, werden in 1930 onder toezicht gesteld op verzoek van hun schoolhoofd, die hen op oneerlijkheden had betrapt. Het toezicht duurde twee jaar. Toen het begon werd hun moeder juist in een zenuwinrichting verpleegd. Gedurende deze twee jaren vielen er verder geen bijzonderheden voor.

De gezinsvoogd zorgde voor de jongens, die in die tijd van school kwamen, voor werk en goede vrijetijdsbesteding.

Thans, achttien jaren later, blijkt dat Erik, die vóór de oorlog al garageknecht werd, in 1940 ontslagen werd omdat de Duitsers beslag legden op de garage. Hij was toen enige tijd werkloos tot hij zich in 1941 meldde bij de Duitse weermacht voor chauffeurswerk. Hij woonde in kosthuizen en reed met transporten door Nederland. In 1942 ontvluchtte hij deze dienst en liet zich via de Arbeidsbeurs uitzenden naar Berlijn, waar hij in een fabriek te werk werd gesteld.

Wegens diefstal van fruit werd hij in 1943 tot acht maanden gevangenisstraf veroordeeld. Hij onderging deze in Berlijn, werd daarna te werk gesteld in een autosloperij en werd in 1944 naar Frankrijk gezonden om in een munitiefabriek te werken. Eind 1944 ontvluchtte hij en dook onder in Amsterdam. Na de oorlog werkte hij dan hier, dan daar. Sinds kort is hij filiaalhouder voor een wijnhandelaar.

In 1947 is hij gehuwd. Erik, die altijd moeilijk is geweest, heeft vóór de oorlog, vermoedelijk over politiek, eens woorden gehad met Koos. Het gevolg hiervan is, dat zij sindsdien niet met elkaar spreken. Als zij toevallig eens tegelijkertijd bij hun moeder zijn, negeren zij elkaar. Op straat lopen zij elkaar voorbij, Koos heeft altijd het gevoel, dat Erik op hem neerziet. Erik heeft het altijd „hoog in zijn bol" gehad volgens hem.

Koos, die na het verlaten van de school eerst drie jaar op een drukkerij heeft gewerkt, maar daarna, omdat hij het land aan binnen zitten had, fietsjongen werd en in de oorlog, nadat hij nog verschillende werkzaamheden had gehad, o.a. als winkelbediende, voor eigen rekening een brandstoffenhandeltje was begonnen, is sinds kort chauffeur voor een levensmiddelenbedrijf. Dit werk bevalt hem momenteel nog goed, omdat hij een geschikte baas heeft getroffen. Hij is sinds zes jaar ge-

trouwd. Zijn vrouw is een keurige huisvrouw. Er is één zoontje van vier en een half jaar, een nerveus kind (zuigt op zijn duim, droomt hardop, windt zich snel op, plast in bed).

Vader Christoffers is vóór de oorlog overleden. Moeder, die is gaan samenleven met een andere man, heeft, volgens de gegevens van de administratie der kinderpolitie, in de oorlog voortdurend moeilijkheden gehad met haar twee jongste zoons. De ene pleegde ernstige diefstallen en werd tenslotte in 1946 door de kinderrechter veroordeeld tot plaatsing in een werkkamp. Direct na ontslag kwam hij terzake van het plegen van ontucht en vervolgens wegens diefstal weer met de Justitie in aanraking en onderging een jaar tuchtschoolstraf. De ander werd in 1943 wegens oplichting veroordeeld.

Erik kreeg in 1946 wegens overtreding der tabaksdistributiebeschikking een proces-verbaal, Koos werd in 1940 verbaliseerd terzake van diefstal van een overall.

Geen hunner komt voor in de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken.

59.
1930 – C.
Leeftijd: 17 j.

Dorus had, toen hij geboren werd, een anderhalf jaar ouder zusje, dat door de vader werd aangebeden. De vader was afkomstig uit een groot diamantslijpersgezin met tien kinderen, zijn vader dronk, familieleden waren met de Justitie in aanraking gekomen, broers waren avonturiers, de oudste van de tien was een oplichter en leidde een zeer losbandig leven. Alle jongens uit het gezin werden opgeleid voor diamantslijper, zo ook vader, al had hij er nooit enige ambitie voor getoond. In militaire dienst kreeg hij zijn kans om zich los te maken van zijn familie, hij wierp zich op het mecaniciensvak en werkte zich na ontslag uit de dienst in korte tijd op tot eigen baas van een autozaak. Het geld dat hij verdiende verbraste hij echter weer even snel in café's.

De moeder van Dorus was zes jaar ouder dan vader, afkomstig uit een klein, degelijk ambtenaarsgezin. Het huwelijk begon mis te gaan toen Dorus twee en zijn zusje drie en een half jaar oud waren. Moeder, een depressieve figuur, oud voor haar leeftijd, was een echte huissloof geworden. Zij klampte zich vast aan de kinderen, die ze in alles hun zin gaf. Dorus was een moeilijk kind met een heerszuchtige aard, dwingerig en onrustig. Hij had soms zulke driftbuien, dat hij zijn bewustzijn verloor. Hij sliep onrustig, stond ineens rechtop in bed, praatte in zijn slaap, slaapwandelde. Toen hij drie en een half jaar was ging hij naar de kleuterschool, waar hij het heerlijk vond, maar na een half jaar was dit afgelopen. Zijn zusje en hij kregen diphtherie, het zusje stierf en Dorus mocht daarna niet meer naar school. Vader was toen gemobiliseerd en door het verdriet over het verlies van zijn dochtertje zo van de wijs, dat hij in hevige mate begon te drinken en met vrouwen uit te gaan. Moeder vertelde, dat het huwelijk sindsdien eigenlijk geheel mis gegaan en nooit meer goed geworden is, al hoopte zij nòg steeds op een verandering ten goede. Zij wil daarom ook niet scheiden.

Dorus kwam toen hij zes jaar was op de grote school. In de klas was hij een lastpost doordat hij altijd in verzet was en andere kinderen afleidde. De hele schooltijd bleef dat zo. Telkens strafwerk, telkens lijdelijk verzet. Medewerking van moeders kant was er niet, omdat Dorusje ook de baas over moeder speelde. Op zijn tiende jaar plaatste men hem over op een andere school, nadat verschillende ouders geklaagd hadden over de slechte invloed, die er van Dorus op hun kinderen uitging. Met zijn veertiende jaar ging hij naar de ambachtsschool. Vader wilde dit. Dorus werd na drie maanden van school gestuurd, omdat zijn gedrag en prestaties zeer onvoldoende waren. Hij koos toen het vak van tandtechniker, maar door

twee tandartsen, bij wie hij in de leer was, werd hij weggezonden omdat hij verniel-zuchtig en onbetrouwbaar was en zich schofterig tegen patiënten gedroeg. Hij wilde toen gaan varen. Vader hielp hem aan een boot, maar na enige dagen kwamen er reeds klachten over zeeziekte. Hij keerde terug, kwam bij vader in de zaak. Dit laatste was geen succes, er was niets dan ruzie. Dorus werd piccolo in een hotel. Vader verbood hem dit vak omdat hij midden in de nacht thuis kwam. Daarna ging hij met bloemen venten, waarover vader zich erg schaamde. Tenslotte werd hij badknecht in een badinrichting, maar ontslagen wegens diefstal. Thuis was de stemming door dit alles ondraaglijk. Vader duldde de jongen niet meer in zijn nabijheid, negeerde hem; moeder hield hem stiekem de hand boven het hoofd, verwende hem.

Toen Dorus op zeventienjarige leeftijd in handen van de politie viel wegens wederspannigheid doordat hij des avonds laat in de vensterbank van een café hing en op sommering van de politie niet wilde opstaan en weggaan, was dit het moment voor vader om de kinderpolitie te verzoeken hem eens voor een tijd „op te bergen".

Drie maanden observatiehuis deden hem goed. Hij leerde zich schikken, zag in dat hij iets in het leven moest zien te bereiken en leek bij ontslag van goeden wil. (Zijn intelligentie-quotiënt was 95). Onder leiding van een gezinsvoogd ging het dit jaar verder goed en Dorus werkte eerst weer bij zijn vader, daarna bij een vrind van vader in een garage.

Thans, vijftien jaar later, blijkt Dorus wat zijn beroep betreft nog niets bereikt te hebben. Vóór de oorlog is hij talloze malen van baas veranderd, raakte tenslotte betrokken bij smokkelaffaires, waarvoor hij in handen van de politie viel. Hij huwde op 25-jarige leeftijd met een veel oudere vrouw, die gescheiden was en een dochtertje had. Deze vrouw had vroeger in de tuchtschool gezeten wegens slecht gedrag op veertienjarige leeftijd. Tot haar 21e jaar verbleef zij in een opvoedingsgesticht. De laatste jaren vóórdat zij met Dorus huwde was zij prostituée.

Daar Dorus niets verdiende had de politie het vermoeden dat zijn vrouw op oneerbare wijze geld voor hem verdiende, doch dit is nooit bewezen. In 1939 onderging hij negen maanden gevangenisstraf wegens diefstal. Toen de oorlog uitbrak was hij juist uit de gevangenis ontslagen. Hij heeft niet in Duitsland gewerkt. Wat hij wel deed is niet bekend, tot hij in 1942 wegens mishandeling van een Duits militair, die in een café te veel naar zijn vrouw keek, zes maanden tuchthuisstraf in Duitsland kreeg. De laatste twee oorlogsjaren leefde hij van de zwarte handel en sinds 1945 heeft hij voortdurend gescharreld. Thans is hij sinds drie maanden taxichauffeur.

Volgens zijn moeder is het huwelijk zeer goed: „zijn vrouw houdt hem flink onder de duim". Het stiefdochtertje van vijftien jaar heeft een jaar onder toezicht gestaan, nadat de moeder geklaagd had dat zij bij de opvoeding geen steun had aan haar man. Dit toezicht werd binnen het jaar beëindigd wegens gebrek aan medewerking van de moeder en tegenwerking van de stiefvader. Er is altijd ruzie over dit kind; eigen kinderen van Dorus zijn er niet.

Dorus heeft één grote liefhebberij, dat zijn dieren; tegenwoordig zijn het kanaries. Hij wint medailles, onlangs een zilveren beker als eerste prijs. Dit laatste was voor zijn vader aanleiding om Dorus weer eens op te zoeken. Sinds jaren hadden zij elkaar niet gezien. Vader heeft nog steeds een goed renderende autozaak, woont op kamers en gaat om met prostituées. Zijn vrouw bezoekt hij sinds jaren niet meer. De moeder komt geregeld elke week bij Dorus.

Een zeven jaar jongere broer van Dorus, die bij zijn moeder inwoont, is, nadat hij verschillende malen verloofd is geweest, getrouwd met een vrouw, die hij eerst twee maanden kende. Hij heeft vast werk.

Uit de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat Dorus vóór 1944 enige tijd ondersteund is geweest. Uit de politiegegevens blijkt, dat hij in 1937 werd aangehouden wegens het smokkelen van sigarettenpapier, in 1939 wegens

diefstal werd veroordeeld tot negen maanden gevangenisstraf (waarvan vijf maanden voorwaardelijk).

In 1942 werd hij door het Feldgericht Luftgau Holland tot één jaar en zes maanden tuchthuis veroordeeld.

60.
1932 – C.
Leeftijd: 16 en 6 j.

Het gezin *Driessen*, bestaande uit vader, moeder en twee kinderen, Gerrit, zestien jaar en Ans, zes jaar, bewoonde een groot herenhuis is Amsterdam-Zuid. Vader Driessen was dokter. Hij trouwde in zijn studententijd. Driessen was als student zeer getapt, hield van borrelen en fuiven en zette dit leven voort, ook na zijn studententijd. Aan zijn praktijk deed hij niet veel. Zijn vrouw, een buitenlandse, was een nerveus type en bij tijden volkomen zenuwpatiënte. Zij praatte dan veel over sexuele onderwerpen en perversiteiten. Toen het eerste kind nog geen vijf jaar oud was vertelde ze reeds rond, dat zijn vader ontucht met hem pleegde. Dit werd aanleiding tot een echtscheidingsprocedure, waarbij de moeder als eiseres optrad. De scheiding ging bij gebrek aan bewijs niet door. Wel leefden ze vijf jaar gescheiden. Toen Gerrit tien jaar was verzoenden zij zich. Kort daarop werd het dochtertje Ans geboren. Op dit kind was vader overdreven gesteld. Als hij meende dat het kind iets te kort kwam, begon hij te schelden en vitten op zijn vrouw en het personeel. Vader en moeder gingen elkaar zodanig irriteren, dat het bij beiden over en weer tot excessen in hun gedrag kwam. Moeder stookte Gerrit tegen zijn vader op. Gerrit, een agressieve jongen, nam tegenover vader een vechthouding aan en ging hem eens te lijf met een mes en een boksbeugel, waarmee hij zijn vader verwondde. Dit werd voor vader aanleiding om raad te vragen bij de kinderpolitie. In onderling overleg werd de jongen, inmiddels H.B.S.-er, tenslotte bij een leraar in huis gedaan.

Tevens ging vader zelf het huis uit en er werden stappen gedaan tot echtscheiding. De vrouw verweet haar man de schunnigste dingen, omgekeerd beschreef Driessen zijn vrouw als een onmogelijke hysterica. De vader eiste zijn dochtertje op, moeder wilde haar niet afstaan. Het kind was van alles zeer nerveus geworden, had plotselinge huilbuien, gilde in haar slaap, slaapwandelde ook. Een psychiater, bij wie moeder raad vroeg, adviseerde het kind zoveel mogelijk rust te geven in eigen omgeving.

De Voogdijraad, waaraan zowel Gerrit als Ans in 1932 voorlopig werden toevertrouwd, plaatste het kind echter in een kinderhuis totdat over de toewijzing beslist zou zijn. Eerst in 1935 was de strijd, die nog in hoger beroep was voortgezet, uitgestreden. Beide kinderen werden aan de moeder toegewezen. Vader leefde inmiddels samen met een andere vrouw.

Moeder, die van vader een zeer kleine uitkering kreeg, huurde twee zolderkamertjes en ging daar wonen om haar zoon in de gelegenheid te stellen als student een goede tijd te hebben.

Thans, plm. achttien jaar later, blijkt, dat de zoon, die vlot afstudeerde, in 1941 N.S.B.-er werd en onmiddellijk naar Duitsland vertrok, waar hij als ingenieur werk vond. Hij huwde daar. In 1945 werd hij te Boedapest door de Russen gevangen genomen. Einde 1945 werd hij echter als zieke ontslagen en aan de Nederlanders overgeleverd. Tot einde 1946 zat hij als politiek delinquent gevangen.

Zijn moeder en zuster, die niet bij de N.S.B. waren en die beweren het lange tijd niet eens van Gerrit geweten te hebben, menen dat hij die richting was uitgegaan alleen om zo snel mogelijk veel geld te kunnen verdienen om iets terug te kunnen betalen aan zijn moeder voor alle opofferingen, die zij zich ter wille van hem had getroost. Ans, die zelf M.U.L.O.-opleiding heeft, leert voor verpleegster. De band

tussen haar en haar moeder is zeer hecht. Van haar vader wil zij niets weten, hoewel die van zijn kant meermalen pogingen tot contact aanwendde. Ans voldoet als verpleegster goed. Zij is een enigszins nerveus type, maar overigens een flink, gezond meisje.

Gerrit heeft inmiddels weer een goede betrekking en woont met vrouw en kind elders in het land. Noch moeder, noch de twee kinderen doen meer iets aan hun geloof (N.H.). Moeder is theosofe geworden en heeft veel liefhebberij in lezen, handwerken en muziek. Zij schijnt evenwichtiger geworden te zijn.

61.
1932 – C.
Leeftijd: 11 10 en 7 j.

Het gezin *Jansen* bestond uit vader (N.H.), moeder (R.K.) en drie kinderen, Joost, Frederika en Gerda. Het bewoonde een armoedige woning in een arbeiderswijk aan de rand van de stad. Toen de kinderen nog heel klein waren was de verstandhouding tussen de ouders zo slecht, dat zij telkens van elkaar waren. Toen Joost drie jaar oud was moest zijn vader, die zich als winkelbediende aan oneerlijkheid had schuldig gemaakt, gevangenisstraf ondergaan. Nadien kon hij niet meer aan de slag komen en trok van de steun. In 1931 verliet moeder het gezin om met een andere man te gaan samenleven, nadat ze haar kinderen, toen resp. elf, tien en zeven jaar oud, bij haar moeder had gebracht. Deze kon hen echter niet houden en bracht ze naar hun vader. Vader zorgde zo goed en zo kwaad het ging gedurende enige tijd voor hen, maar liet hen toen in een kinderhuis opnemen. In 1932, toen de scheiding werd uitgesproken, bevonden Joost en Gerda zich bij hun moeder en was Frederika bij haar vader. De kinderen werden echter alle drie aan de moeder toegewezen onder de voorwaarde, dat zij de man, met wie ze toen samenleefde, zou laten schieten, daar deze ongunstig bekend stond. Een gezinsvoogd werd benoemd om haar ter zijde te staan. Moeder Jansen hield zich evenwel niet aan haar belofte en hertrouwde in 1933, toen zij een baby verwachtte.

Daar de kinderen uiterlijk zeer goed werden verzorgd en de moeder zeer afwerend was tegen de gezinsvoogd, bepaalde deze laatste zich voornamelijk tot contact met de school. Er waren veel moeilijkheden met Joost, die sinds zijn vierde jaar ineens was gaan stotteren (nadat hij reeds goed gepraat had) en, hoewel ijverig, niet kon leren. In de klas was hij lastig en plaagzuchtig. Zo stak hij eens naalden in de stoel van de catechisatie-onderwijzer. Thuis was hij om niets direct kwaad en huilde om alles. Aan het eind van het eerste toezichtjaar werd Joost op advies van de schoolarts voor twee maanden naar buiten gezonden. Joost kwam gezond terug, was niet meer moeilijk en stotterde opvallend minder. Toen Joost op zijn veertiende jaar van school kwam stuurde de gezinsvoogd hem naar een bureau voor beroepskeuze. Zijn eigen wens was om bij de Marine te komen. Welke de uitslag van dit bureau is geweest, is helaas niet bekend. Uit de rapporten blijkt alleen, dat Joost in het geheel niet aan het werk toog, maar kattekwaad uithaalde, dat hoe langer hoe ernstiger vormen aannam. In die tijd leed zijn moeder aan hevige rheumatiek en verbleef enige weken in het ziekenhuis. Hij hield zich er wekenlang mee bezig in winkels naar ansichtkaarten van vijf cent te vragen en dan een kwartje met een cent er onder aan te bieden. Met dat geld goochelde hij dan zo handig, dat het hem vele keren gelukte behalve het kwartje nog twintig cent van de winkelier terug te krijgen. Van het door deze wisseltruc verkregen geld kocht hij filmsterbriefkaarten. Hij had er honderden. Eind 1935 gaf een winkelier hem echter aan bij de politie. Er werd proces-verbaal opgemaakt. De kinderrechter onderhield hem ernstig hierover en stelde als voorwaarde dat hij binnen korte tijd werk gevonden moest hebben en zich tevens met zijn stiefvader, die klaagde dat hij zo moeilijk was, aan het Medisch Opvoedkundig Bureau zou melden. Aangezien er geen werk te vinden was

plaatste de gezinsvoogd hem op een electricienscursus voor werklozen. Joost ging er met tegenzin heen. Het onderzoek aan het Medisch Opvoedkundig Bureau wees uit, dat er op het spraakgebrek na geen afwijkingen te constateren waren. Er werd echter geadviseerd hem voor het spraakgebrek een hypnotische behandeling te laten ondergaan. Voordat deze therapie effect zou kunnen sorteren, zouden Joost's remmingen, die in sterke mate aanwezig waren, enigszins verminderd moeten zijn. Zijn emotionaliteit bleek nl. zo sterk te zijn, dat hij bij alles wat hij deed onmiddellijk in de war, ja zelfs in paniekstemming geraakte. Krampachtige spierbewegingen leidden zijn spreken in en belemmerden hem in zijn hele houding zodanig, dat hij alle contact met mensen angstig afweerde. Daar Joost zelf lust had om te gaan varen raadde men de gezinsvoogd aan eerst voor enige tijd een boot voor Joost te zoeken. In die tussentijd zou men kunnen trachten de financiële middelen bijeen te brengen voor de geadviseerde therapie. De gezinsvoogd vond evenwel geen boot voor Joost en het leven ging op dezelfde wijze voort. Joost viel weer in handen van de politie wegens diefstal van gramofoonplaten en werd voorwaardelijk ter beschikking van de regering gesteld.

Inmiddels was door een psychiater een begin gemaakt met de behandeling van zijn spraakgebrek. Na enige weken reeds ging zijn spreken zeer vooruit en was zijn gehele houding veel minder schutterig. Om financiële redenen moest deze behandeling evenwel ophouden. Alle pogingen werden weer in het werk gesteld hem aan het werk te krijgen: hij kwam in het cafébedrijf, werkte drie dagen, maar nam ontslag.

In 1938 werd het voorwaardelijke vonnis omgezet in terbeschikkingstelling van de regering. Hij werd opgenomen in het R.O.G. en vervolgens in de Rekkense inrichtingen. Het oordeel in deze inrichtingen luidde: een jongen met een groot minderwaardigheidsgevoel, vreemd en afwijzend tegenover de gemeenschap, wisselend van humeur, soms kinderachtig druk en opgewonden, soms zeer timide, snel ontmoedigd, in de omgang met anderen terughoudend. De slechte verhouding tot zijn stiefvader is veranderd in een haat-instelling. Hogere gevoelens zijn bij hem onvoldoende ontwikkeld. Zijn intelligentie is gering. Geen enkele werkzaamheid zet hij door. Tot zijn 21e jaar bleef hij in Rekken.

Met zijn zusje deden zich veel minder moeilijkheden voor. In 1935 liep Frederika eens weg naar haar grootmoeder (van vaders kant) omdat zij beweerde, dat zij door moeder en stiefvader slecht behandeld werd, altijd voor moeder moest werken en van school verzuimen.

De gezinsvoogd, die kon vaststellen dat zij inderdaad te veel thuis werd gehouden, onderhield moeder en stiefvader hierover. Hij leerde moeder in de loop der jaren kennen als een geraffineerde simulante, die veel beloofde, maar nooit iets deed.

Thans, in 1949, blijkt het volgende:

Frederika, die altijd meer voor haar vader dan voor haar moeder heeft gevoeld, heeft met hem geregeld contact, vooral nu zij alleen met haar twee kinderen is, daar haar man, timmerman van beroep, sinds een ernstig ongeval in het ziekenhuis ligt. Frederika is een nette huisvrouw. Tot haar trouwen, op haar achttiende jaar, hielp ze haar moeder.

Gerda en zij gaan niet met elkaar om. Gerda, die op haar zeventiende jaar trouwde met een jongen, die ze op de kunstijsbaan leerde kennen (ze was toen zelf winkelmeisje) en die reeds gevangenisstraf had ondergaan wegens een zedendelict, is gescheiden en leeft nu in concubinaat met een gescheiden man, die vroeger bij hen in dezelfde straat woonde. Haar kind, dat aan haar is toegewezen, wordt door zijn stiefvader met strenge hand geregeerd, maar door Gerda verwend. Ook Gerda heeft contact met haar vader. Zij komt echter tevens geregeld bij haar moeder, voor wie zij één dag per week de huishouding doet. Haar moeder en stiefvader bewonen een huis op goede stand. Zij wekken de indruk in zeer goeden doen te zijn, de stiefvader is echter steeds werkloos. Volgens de moeder leven zij van kostgangers.

Vermoedelijk heeft moeder geprofiteerd van Joost's diefstallen. Joost, die eveneens gehuwd is (met een debiele vrouw) en één kind heeft, heeft sinds zijn meerderjarigheid voornamelijk geleefd van diefstal en roof bij buren en kleine lieden in de omgeving van zijn woning. Maandenlang sloeg hij zijn slag, stapelde alles op in een geheime bergplaats, waar hij voor duizenden guldens aan goederen verzamelde, tot hij gegrepen werd. Op geraffineerde wijze wist hij verschillende malen uit zijn gevangenschap te ontsnappen om spoedig na herovering van zijn vrijheid weer in een andere stad zijn beroep van inbreker uit te oefenen.

In de oorlog was hij tegelijk pro-Duits en illegaal werkzaam. Hij zat enige maanden in een concentratiekamp gevangen. Momenteel zit hij reeds geruime tijd gevangen wegens diefstal en inbraak. Hij heeft een grote staat bij de politie. In 1941 een proces-verbaal wegens oplichting, in 1943 drie processen-verbaal wegens diefstal door middel van braak, in 1945 een fietsendiefstal in vereniging, in 1947 twee diefstallen, in 1948 35 processen-verbaal wegens diefstal door middel van braak.

Uit de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat Joost na 1944 herhaaldelijk verzocht om gesteund te worden doch de gevraagde hulp niet kreeg en dat Gerda en haar gezin thans gesteund worden.

62.
1932 – C.
Leeftijd: 18 en 17 j.

Het gezin *Hendriksen* (R.K.), bestaande uit vader (48 jaar), musicus, moeder (44 jaar) en negen kinderen van een en twintig tot drie jaar, bewoonde een groot herenhuis van drie etages. Het huwelijk was in later jaren slecht, doordat moeder in ernstige mate zenuwpatiënte was. Zij was zeer achterdochtig en naarmate haar kinderen, die zij in vroeger jaren geheel aan de zorgen van een kinderjuffrouw had overgelaten, opgroeiden en de baas over haar gingen spelen, werd zij nerveuzer.

De op één na oudste zoon, Freek, en zijn één jaar jongere broer Hans, veroorzaakten op achttien-, resp. zeventienjarige leeftijd zodanige conflicten, dat zij tenslotte door hun vader het huis werden uitgezet. Het was niet slechts thuis, dat zij samenspanden in onhandelbaarheid, doch ook op de M.U.L.O.-school hadden zij zich eigenwijs en brutaal gedragen, zodat men blij was toen zij de school verlieten. Freek was in betrekking bij een kunsthandel, Hans op een kantoor. De conflicten met de ouders spitsten zich toe op twee punten:

1e. het geloof, waaraan zij niets meer wilden doen;

2e. de omgang met vrienden, die niet van hun geloof en stand waren en die leidde tot uitspattingen, cafébezoek en laat thuiskomen. Om hen voor het laatste te straffen zocht vader voor hen een kosthuis in een volksbuurt bij mensen van dezelfde „stand" als de jongens en meisjes met wie zij omgingen. Hij stuurde hen met slechts *f* 1,— zakgeld (zij waren *f* 5,— gewend) de deur uit. Als ze iets van kleren nodig hadden werd dat aan de voordeur of door een raam koel afgedaan. De jongens werden hierdoor nog opstandiger. Ze kregen ruzie met hun kostjuffrouw en de buren in de straat. Tenslotte lieten ze zich door vrienden opstoken om hun beklag bij de kinderpolitie te doen. De verhouding tussen de jongens en de ouders werd hierdoor nog meer gespannen. Kinderpolitie en kinderrechter waren instanties voor mensen uit het volk, niet voor mensen van hun stand, zo redeneerde vader. Hij aanvaardde de ondertoezichtstelling dan ook met grote wrevel. De gezinsvoogd hield zich intensief met de jongens bezig; hij trachtte hen bij zich aan huis een houvast te geven. Hij bemerkte dat Freek met ernstige sexuele conflicten rondliep sinds hij onder de invloed was geraakt van een homosexuele kunstschilder, die hem als naaktmodel gebruikte. Hij sprak met hem uitvoerig hierover en wist hem van die man vandaan te houden.

Twee jaar lang trad de gezinsvoogd bemiddelend op tussen hen en de ouders.

De ondertoezichtstelling eindigde voor Freek in 1932, toen hij in militaire dienst ging. Voor Hans, die naar huis terugkeerde, niet zo zeer omdat de verhouding met thuis was veranderd, maar omdat het wat zakgeld en kleding betrof voordeliger was, werd zij verlengd. Een jaar later, toen ook Freek weer thuis was, begonnen de conflicten, die enige tijd in mindere mate waren voorgekomen, weer opnieuw. Er werd over en weer gescholden, gemene taal gebezigd en met borden gesmeten. De jongens werden ieder afzonderlijk door de kinderrechter onderhouden, waarop Hans een dag later een zeldzaam brutale brief aan de kinderrechter schreef, die hij verweet bevooroordeeld te zijn, doordat zijn „geachte ouders" hem hadden opgestookt.

Hans, die sinds kort in een groot winkelbedrijf werkte, had zich in deze tijd juist verloofd met een 29-jarige schilderes, die over veel geld beschikte. Dit kwam zijn houding niet ten goede. Hij werd steeds brutaler, deed van het geld van zijn meisje vele betalingen en hing de man uit, die het te zeggen had. Vader Hendriksen maakte zich over zijn onuitstaanbare houding zo driftig, dat hij hem nu en dan een flink pak slaag toediende en tenslotte besloot hem naar de tuchtschool te zenden. Hij trad hierover in overleg met de kinderrechter. Maar daar Hans over enige weken 21 jaar zou worden, werd besloten dat de kinderrechter hem nog eens ernstig zou toespreken en hem meedelen, dat hij ternauwernood aan de tuchtschool ontsnapt was.

Een maand later was het echter weer mis. Te middernacht moest de politie assistentie komen verlenen bij een vechtpartij tussen vader en zoon. Vader trad met een opgezette lip, moeder met blauwe plekken in het gezicht uit de strijd. Hans werd door de gezinsvoogd meegenomen en in een kosthuis geplaatst. Een paar dagen later eindigde het toezicht wegens meerderjarigheid.

Thans, na achttien jaar, blijkt vader (nog in hetzelfde huis woonachtig) met een jonge vrouw hertrouwd te zijn. Er is weer een nieuw gezin gevormd met drie kleine kinderen. Moeder Hendriksen, die zenuwpatiënte was, is in 1940 overleden. Ook met de andere kinderen uit het eerste huwelijk hadden zich op de duur conflicten voorgedaan. De één na de ander verliet het ouderlijk huis met ruzie. Hans is sinds het bovenbeschreven voorval geheel met zijn ouders gebrouilleerd. Hij trouwde op zijn 22e jaar, maar ligt nu sinds jaren in Zwitserland met zwaar t.b.c. Freek maakte in de oorlog als militair carrière en bekleedde na de oorlog een hoge positie in Engeland. Hij correspondeert nog met zijn gezinsvoogd, niet met zijn vader.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt de naam van Hans voor, die vóór 1944 ondersteuning genoot.

63.
1932 – C.
Leeftijd: 15 en 20 j.

Het gezin *Gerards* (N.H.) woonde tot 1925, toen de moeder nog leefde, in Nunspeet. Nadat vader, houtbewerker van beroep, die kort na de dood van zijn eerste vrouw hertrouwde met een nicht, werk in Amsterdam kreeg voor de baas bij wie hij reeds vijftien jaar in dienst was, verhuisde hij met het hele gezin daarheen. Er waren drie kinderen: Diena, Geertje en Henri.

Het eerste huwelijk was goed. Het tweede evenwel een mislukking. Vaders nicht, die thuis altijd moeilijkheden gaf, was jarenlang verloofd zonder tot een huwelijk te komen. Ineens verbrak zij die verloving om te trouwen met Gerards. Voor haar familie was dit een opluchting; zolang zij thuis was, hadden zij altijd een druk gevoeld.

In het gezin van Gerards creëerde zij in minder dan geen tijd een typische stiefmoedersituatie. Het jongste kind, dat een jaar oud was, wist zij geheel voor zich in

te palmen. De beide meisjes, dertien en zeven jaar oud, irriteerde zij echter voortdurend, omdat zij afgunstig was op hun verhouding met de vader. Zij liet hen veel in huis werken, schopte, krabde en kneep hen als zij iets fout deden. Telkens klaagde zij over hun gedrag. Zij triomfeerde als zij tenslotte door hun vader werden geslagen. Diena ging met haar veertiende jaar, op eigen wens, het huis uit, in een betrekking voor dag en nacht. Geertje moest nog zeven jaar wachten eer zij het huis uit kon. Zo zelfstandig als Diena op die leeftijd was, zo kinderachtig en onuitgegroeid was Geertje, toen zij ging dienen. Anders dan Diena, die goed kon leren, had zij op school veel moeite gehad. In haar eerste betrekking was zij na drie maanden wegens verregaande onvoorzichtigheid en oneerlijkheid niet te handhaven, in de tweede betrekking werd zij na vier maanden ontslagen omdat zij niet voldeed.

Nadat de vader bij de kinderpolitie tweemaal de opsporing van Geertje had gevraagd, werd niet alleen Geertje, vijftien jaar oud, maar ook Diena onder toezicht gesteld, hoewel die toen reeds twintig jaar was. Diena stond één jaar, Geertje zes jaar onder toezicht. Diena, die zich in dat jaar verloofde, trok zich weinig aan van de gezinsvoogdij. Voor Geertje betekende de gezinsvoogdes echter zeer veel. In haar vrije tijd had zij daar haar tehuis, met haar besprak zij moeilijkheden in haar werk en overlegde zij over de aankoop van kleren etc. Van weglopen en oneerlijkheden was geen sprake meer. Geertje werd in die jaren een geheel ander kind.

In 1934 ging zij bij Diena, die toen getrouwd was, inwonen. Geen van beiden beviel de samenwoning echter, zodat Geertje twee weken later met goedvinden van de gezinsvoogdes op een kamer ging wonen.

Op haar zeventiende jaar verloofde zij zich met een jongen, die ook onder toezicht stond, wegens heling van een motorfiets, doch die uit een behoorlijk gezin kwam. Geen van beide meisjes onderhield contact met de vader en stiefmoeder. Geertje werd hierin altijd gesterkt door Diena's vijandige houding.

Geertje, die thans reeds acht jaar is gehuwd en drie kinderen van resp. zeven, zes en één jaar heeft, heeft een goed gezinsleven, hoewel zij destijds in het gezin van haar man niet werd geaccepteerd en het huwelijk niet met volle instemming van hun kant plaats had. Men wenste voor hun zoon, in wie men „een zwakke broeder" zag, een vrouw, die hem zou weten aan te pakken. Haar man echter, die zich sinds het strafbaar feit dat hij pleegde en sinds het verblijf in het observatiehuis steeds „het zwarte schaap" heeft gevoeld, zette door, juist om zo snel mogelijk het huis uit te zijn. Doordat hij echter met zijn vader en twee broers in een exportzaak werkte, kwam hij nooit geheel onder hun tyrannie uit. Herhaaldelijk is hij er reeds met een boze kop uitgelopen. In de oorlog wist hij schatten te verdienen met zwarte handel. Hij heeft hiervoor in 1943 180 dagen moeten zitten. Thans hebben zijn broers hem echter weer in de zaak, waar hij een goede werkkracht is, teruggehaald. Geertje was ondanks de moeilijkheden, die haar man steeds met zijn familie had, toch jaloers op de band, die hem daaraan bond en op de genegenheid, die hij voor zijn moeder voelde.

Toen haar broer Henri, die in de oorlog in Duitsland werkte en daar bij de Marine is gegaan na de oorlog niet terugkeerde, kwam haar stiefmoeder haar persoonlijk het bericht van zijn dood brengen. Sindsdien komt de moeder bijna dagelijks bij haar. Zij breit voor haar kinderen en brengt voor haar zelf dikwijls wat mee. De verhouding is van die aard, dat Geertje teleurgesteld is als zij een keer niet komt. „Hoewel wij nooit over vroeger praten, weten we dat we elkaar begrijpen. Ik besef nu dat het jaloezie was, die haar gek maakte. Zij is nu echter geheel tot rust gekomen. Ook de verhouding met vader is nu goed."

Diena daarentegen blijft zich verzetten tegen alle contact met haar vader en stiefmoeder, omdat zij weet zich niet te zullen kunnen beheersen om over het verleden los te barsten.

Diena en haar man, die een zoontje hebben, zijn in 1941 lid van de N.S.B. geworden. Haar man kreeg via de N.S.B. een goede betrekking bij een N.S.B.-blad.

Op „dolle Dinsdag" vluchtten zij naar Duitsland. In 1945 zijn zij gearresteerd als politieke delinquenten en in 1946 veroordeeld tot 16 maanden internering en ontzetting uit het kiesrecht.

Andere gegevens dan de bovenvermelde kwamen in de administratie van de politie of de Gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken niet voor.

64.
1932 – C.
Leeftijd: 7 j.

Frits was de derde in een gezin met vier kinderen. De vader, 34 jaar oud, afkomstig uit een familie van alcoholisten, was een hystericus met toevallen. Van zijn veertiende tot 22e jaar had hij gewerkt als loopjongen en magazijnbediende, maar drie maanden nadat hij getrouwd was (hij „moest" trouwen) kreeg hij ontslag wegens kleine diefstallen. Sindsdien had hij geen vast werk meer en werd een soort beroepssteuntrekker. Hij beriep zich tegenover ieder steeds op een zwakke gezondheid en tal van kwalen. Intussen deed hij echter toch allerlei werk voor assuranties, leurde met loterijbriefjes langs de huizen, met het gevolg dat de ondersteuning telkens werd ingehouden.

Voor zijn omgeving was hij uiterst irritant door zijn eindeloze verhalen over zichzelf. Hij had een verzameling van lood, koper en andere metalen voor t.b.c.-verenigingen en bewaarde alle dankbrieven om bij elke gelegenheid aan anderen te kunnen voorlezen. Alles draaide om hem zelf. Van enig inzicht in de zorgen van zijn gezin was geen sprake. Hij lag des morgens lang in bed, hing overdag wat rond, ontzegde zich geen enkel genot en rookte dure sigaretten, ook al was er geen geld voor eten. Gehuil van de kinderen kon hij niet verdragen. Hij sloeg er dan op los of verdween.

De moeder, drie jaar ouder dan de vader, eveneens afkomstig uit een gezin waarin veel ellende had geheerst door drankmisbruik, was een hardwerkende vrouw, die des morgens om vijf uur reeds het huis uit ging om tot negen uur te werken. Zij had iets opgejaagds, kon geen moment stil zitten en was altijd aan het poetsen en wassen.

De naam van het gezin waartoe Frits behoorde was reeds geruime tijd bij de kinderpolitie bekend. De moeder had daar meermalen geklaagd, dat zij en de kinderen door de vader werden mishandeld.

Het oudste kind, een meisje, was als schoolkind ziekelijk en veel thuis. Het tweede kind, een jongen, gaf op school moeilijkheden omdat hij slecht leerde en „vreemd van gedrag" was. Frits, die zich als kleuter normaal had ontwikkeld, hoewel er bijzonder weinig aandacht aan hem besteed was (de ouders wisten niets over hem als kleuter te vertellen!), maakte op school de indruk niet normaal te zijn, omdat hij telkens wezenloos zat te lachen, zeer ongedurig en onevenwichtig was en maar raak aan het gappen was: koper en andere kleinigheden, alles om zijn vader een plezier te doen. Naar aanleiding van diefstal van een rijwielbelastingmerk, welke hij met twee vriendjes van zes jaar pleegde, werd hij op zijn zevende jaar onder toezicht gesteld.

De vader, aan wiens funeste invloed de gezinsvoogd Frits iets trachtte te onttrekken (door hem op vrije middagen bij zich thuis te laten knutselen), had een grote weerstand tegen de gezinsvoogdijbemoeiing. Telkens deed de vader beloften aan de gezinsvoogd, die hij nooit nakwam. Gedurende het eerste toezichtjaar kwam het telkens voor dat Frits weer kleine diefstalletjes had gepleegd (vulpen, kaarsen, sigarettenaansteker e.d.). Wanneer vader en Frits door de kinderrechter werden ontboden verscheen vader alleen. Hij was bang dat Frits weg zou moeten. In de loop van het volgende jaar veranderde vaders houding iets. Hij verbood Frits althans streng om iets voor hem mee te brengen. Bracht Frits toch iets mee, dan gaf hij

hem een standje, maar was het iets dat vader gebruiken kon dan nam hij het wel aan en bewaarde het voor zichzelf. Frits was intussen hoe langer hoe meer vervuld van stelen en inbreken. Hij had een vriendje, dat hem leerde „lopers" te maken. Op school had men veel last van hem, omdat hij andere kinderen verkeerd beinvloedde en niet de minste belangstelling voor leren had. De kinderrechter liet hem op een medisch opvoedkundig bureau onderzoeken. De uitslag hiervan was, dat er psychisch aan Frits „niets viel op te merken wat een gewone jongen te buiten ging". Zijn minder gunstige zijden moesten worden gezien als een afspiegeling van factoren in de omgeving, die in zijn suggestibiliteit een ontvankelijke bodem vonden. De gezinsvoogd stelde hierna hernieuwde pogingen in om Frits aan de invloed van vader te onttrekken. Hij trachtte hem na schooltijd naar de „Boddaerttehuizen" te krijgen. De kinderrechter poogde langs de weg van ontheffing te bereiken dat Frits in een inrichting verder zou worden opgevoed. Herhaaldelijk werd met vader gesproken, doch in ontheffing stemde deze nooit toe; evenmin liet hij Frits meer dan eenmaal per week naar de Boddaerttehuizen gaan. Het enige wat gebeurde was, dat Frits in 1936 voor zes maanden in een observatiehuis werd geplaatst. Het observatierapport gaf aan dat Frits, toen elf jaar oud, reeds precies hetzelfde betweterige, zelfoverschattende had als zijn vader, met dezelfde belangstelling voor allerlei kwaaltjes. Hij leed ook aan absences, maar deze verdwenen in het observatiehuis spoedig, omdat er geen aandacht aan werd geschonken. Na zes maanden was hij een heel ander kind geworden. Men adviseerde de jongen niet naar huis terug te laten gaan, omdat fixatie van het ziekelijke beeld van de vader anders te vrezen was en derhalve uitgroei tot een sociaal onvolwaardig mens. Vader, die zich echter niet wilde laten ontheffen en er op aandrong zijn zoon terug te krijgen, bereikte dat Frits toch naar huis kwam. Het contact met de Boddaerttehuizen werd echter door financiële bemiddeling van de kinderrechter verstevigd. De leiding van die tehuizen wist vat te krijgen zowel op Frits als op zijn vader. Desalniettemin kon men Frits niet zo ver krijgen, dat hij zich goed aanpaste in de tehuizen. Hij bleef hetzelfde eenzelvige kind, dat in het geheel niet met andere kinderen kon omgaan. Alle kinderen hadden het land aan hem. Via deze tehuizen werd Frits in vacanties bij boeren geplaatst. „Als het maar niet bij kinderen was," vond Frits het altijd best. Van de boeren kwam hij dan terug met idealen om later in een dierenasyl te gaan werken. Op zijn veertiende jaar, toen hij de school verliet, zat hij in de vijfde klas, die hij gedoubleerd had. Een psycho-technisch onderzoek gaf weinig hoop voor de toekomst: alléén routinewerk op een fabriek zou geschikt voor hem zijn. Desalniettemin zorgden de Boddaerttehuizen er voor dat hij kon gaan volontairen in een dierenasyl. Zij betaalden zijn reiskosten en andere onkosten. Na veertien dagen waren de berichten echter reeds zeer ongunstig. Frits was onhebbelijk en ontevreden, van dierenliefde was niets te bespeuren, hij nam het hele personeel tegen zich in door zijn snoeven over zichzelf, het stelen van sigaretten e.d. Thuis was hij ook ineens volkomen onhandelbaar. Hij deed niets dan snauwen en schelden, hing in een stoel, rookte veel en was ontevreden over iedereen en alles. Er werden uitgebreide besprekingen over Frits gevoerd door de kinderrechter, gezinsvoogd en de leiding der Boddaerttehuizen. De laatste waren tegen gestichtsopvoeding, omdat de moeilijkheden waarmee Frits te kampen had van bijzondere aard waren en door opname in een gesticht niet uit de weg geruimd zouden worden. Volgens hen was voor hem nl. de overgang van school naar de maatschappij zeer moeilijk en hinderde het hem, dat hij niets verdiende, waardoor een zeker minderwaardigheidsgevoel was ontstaan. Het resultaat der besprekingen was, dat men meende Frits meer als een man te moeten behandelen. Men gaf hem een mannelijk in plaats van een vrouwelijk gezinsvoogd. Men liet hem werken op een fabriek.

Zijn gedrag werd echter niet beter. Hij verrookte zijn loon en ging er prat op, dat hij wel eens sigaretten uit een winkel stal. Hij vertelde dit uit zichzelf aan zijn nieuwe gezinsvoogd. Hij mopperde steeds over zijn werk en over thuis: „Wat heb je

er an" was een telkens herhaalde uitdrukking. Zeuren en mopperen was zijn tweede natuur.

In 1940 wilde hij, zodra de oorlog uitgebroken was, naar Duitsland om bij boeren te werken. Zijn ouders waren hiertegen en riepen de gezinsvoogd te hulp. Deze zag kans om Frits te bewegen in eigen land bij boeren te werken. Hij hield het echter bij geen boer uit, veranderde telkens, tot hij in 1942 toch zijn zin doorzette en naar Duitsland vertrok. Na een maand kwam hij evenwel terug. Hij beweerde wegens een hartkwaal voor zware arbeid te zijn afgekeurd. Inderdaad bleek hij een hartafwijking te hebben. Hij moest enige tijd rust houden en bleef daarna geruime tijd werkloos.

In 1943 nam Frits zonder zijn gezinsvoogd om toestemming te vragen dienst bij de N.S.K.K. Het toezicht werd toen beëindigd. Frits bleef tot het einde van de oorlog in het buitenland. Hij had het zeer naar zijn zin, doordat hij eindelijk over veel geld beschikte en er op los kon leven. Hij voelde zich eindelijk „iemand", want hij kon met vrouwen omgaan en drinken. Als hij geen geld meer had gaf hij zich uit voor S.S.-er, deed ergens huiszoeking en nam geld en sieraden in beslag.

Op „Dolle Dinsdag" vluchtte hij. Als het op vechten aankwam was hij bang. Na de bevrijding werd hij als politiek delinquent geïnterneerd en later in een mijnwerkerskamp geplaatst. Met zijn ouders heeft hij nooit meer contact gezocht. Omgekeerd interesseren de ouders zich ook in het geheel niet meer voor hem.

Het gezin, waartoe Frits behoorde, heeft veel oorlogsellende ondergaan. De oudste dochter verloor bij een bombardement haar man een week nadat zij getrouwd was. Zij kon dit verlies niet verwerken en pleegde op eerste Kerstdag in 1944 zelfmoord. De oudste zoon, die gedwongen werd in Duitsland te werken, ontvluchtte, maar werd aangehouden en in een concentratiekamp opgesloten. Hij kwam om bij een transport naar Duitsland.

Thans is er alleen de vijf jaar jongere broer van Frits nog over, die varensgezel is en voor zover bekend, goed oppast.

Uit de gegevens van de politie blijkt ten aanzien van Frits slechts, dat hij als politiek delinquent werd veroordeeld. Zijn naam komt in de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken niet voor.

65.
1934 – C.
Leeftijd: 15 j.

Riet was de vijfde in een gezin van zeven kinderen. De vader was schilder en altijd aan het werk. Hij was geheelonthouder. De moeder was slordig, een regelmatig bezoekster van bioscoop en café. De eerste twintig huwelijksjaren waren vrij goed geweest, totdat moeder, die kennis had gemaakt met een andere man, op zekere dag ineens het gezin in de steek liet. Vader was radeloos, bleef achter met Riet, die in betrekking was, een veertienjarige jongen, die invalide was en met alles geholpen moest worden en een meisje van zeven jaar. De oudste drie dochters en een zoon waren gehuwd. Hij verzocht „Sociale Zaken" om de twee jongsten uit te besteden, doch de Gem. Dienst voor Sociale Zaken gaf het geval door aan de Voogdijraad. Er werd tenslotte ondertoezichtstelling uitgesproken alleen over Riet, omdat deze inmiddels was thuis gekomen om de huishouding te doen en voortdurend botste met haar vader door de onverschillige manier waarop zij haar taak opvatte. Zij was toen vijftien jaar oud. Zij had ook eerder reeds moeilijkheden gegeven. Zij was stug van aard en zeer slordig. Op school was zij nooit ijverig geweest; op de U.L.O. had zij na een maand geen zin meer in leren gehad. Zij werd in haar eerste betrekking na een jaar ontslagen wegens oneerlijkheid, kwam in haar tweede betrekking na twee maanden in conflict door luiheid en kleine oneerlijkheidjes.

Drie verschillende gezinsvoogdessen hielden gedurende vier jaar toezicht. Het eerste jaar waren er grote moeilijkheden. De botsingen met vader werden alleen erger, vooral toen Riet, die aan het verkeren was, telkens te laat thuis kwam. Riet liep tenslotte van huis weg en beschuldigde haar vader er van dat hij haar had willen overhalen tot onzedelijke handelingen. De gezinsvoogdes bemiddelde, dat zij in een tehuis van het Leger des Heils onderdak kreeg. Daar is zij gebleven en werd heilsoldate.

Riet is thans huisvrouw en moeder van twee kinderen. Ze maakt een veel oudere indruk dan 29 jaar, is een grove dikke vrouw, suffig en zeldzaam onverzorgd, haar kleren vol gaten. In 1945 is zij getrouwd met een zeventien jaar oudere gescheiden man. Ze moesten trouwen. In Amsterdam, waar hij bij de luchtbescherming was, leerden ze elkaar kennen. Zij zelf was dienstbode. In haar laatste betrekking was ze vier jaar. Ze had het toen beter naar haar zin dan nu: „Vroeger kon ik uitgaan, nu ben ik altijd thuis; sinds ik getrouwd ben, ben ik nog maar tweemaal naar de bioscoop geweest!" Bij het Leger des Heils blijkt ze sinds ze in Leiden woont niet meer aangesloten te zijn. Haar man is er tegen.

Het enige wat ze van haar man zegt, is, dat hij een flinke werker is (hij is telegrafist), niet drinkt en goed voor de kinderen is. Een antwoord op de vraag hoe hij voor haar is, blijft ze schuldig.

Het contact met haar vader is sinds het voorgevallene op haar zeventiende jaar nooit meer hersteld. Wel is er contact met moeder, die nu haar derde man heeft. Zij bezoeken elkaar geregeld. Vader is hertrouwd. Bij hem wonen de invalide broer en het inmiddels gehuwde jongste zusje in. De oudste broer en drie oudere zusters komen nooit bij vader, wel bij moeder. Alleen één van deze zusters heeft nog dezelfde man; de twee anderen en de broer zijn reeds één resp. tweemaal gescheiden en hebben nòg geen gelukkige huwelijken.

66.
1934 – C.
Leeftijd: 18, 16, 14 en 12 j.

Het gezin *Koenders*, bestaande uit vader (67 jaar), moeder (56 jaar) en tien kinderen, woonde in een volksbuurt in de binnenstad.

Vader, geboren in Australië, waar zijn ouders in de goudmijnen hun geluk hadden geprobeerd, was als jongen van achttien jaar met het hele gezin waartoe hij behoorde, in Holland komen wonen. Hij ging eerst in een bierbrouwerij werken en werd later timmerman. Op zijn 35e jaar trouwde hij met een meisje uit een ongezond (asthmatisch, t.b.c.), armoedig boerenarbeidersgezin, dat vrijwel nooit de school had bezocht, niet lezen en niet schrijven kon, op haar veertiende jaar reeds van huis was weggelopen met jongens en op haar 22e jaar twee kinderen had, die kort na elkaar gestorven waren. Toen zij met Koenders was getrouwd, zette ze haar leven van plezier en uitgaan voort, zij werkte in de mobilisatietijd in kazernes en café's en verwaarloosde eigen huishouding en kinderen.

Zolang vader, die met strakke hand en ook met de karwats regeerde, het in huis te zeggen had, ging het vrij goed. De twee oudste zoons werden boekdrukkers en gedroegen zich maatschappelijk goed. Op hen volgde een meisje, dat weliswaar lichtzinnig van aard was, maar in haar werk goed voldeed. Maar toen vader, die vroeg verouderde, de 60 gepasseerd was en na verloop van tijd ook zonder werk kwam, begon moeder, die altijd slap en toegevend was geweest en daardoor de kinderen gemakkelijk op haar hand had, de baas te spelen en vader te „verdringen". Vader kon dit slecht verdragen; hij was aanvankelijk overstuur en versufte later.

In 1930 gebeurde het dat Theo (achttien jaar), toen de oudste thuis, zelf bij de kinderpolitie kwam meedelen dat hij van huis was weggelopen omdat hij achteruit-

gezet werd. Bij onderzoek bleken vader en moeder minstens evenveel klachten over hem (oneerlijkheid bij z'n bazen, roken, geld verbrassen aan meisjes, straatslijpen, etc.) als hij over hen te hebben. Ondertoezichtstelling werd uitgesproken. Theo werd krachtens art. 373n B.W. in het observatiehuis opgenomen, hetgeen hij zelf zeer onrechtvaardig vond. De totaal-indruk was dat Theo, een matig intelligente jongen, die de school niet geheel had kunnen doorlopen, goed kon werken als hij wilde, doch dat bij hem alles uit berekening werd gedaan. Als middelste in het gezin werd hij door zijn moeder tot de oudste van de „kleintjes" gerekend en er altijd voor gebruikt om op hen te passen. Hij zelf wilde 't liefst tot de „groteren" behoren op wie hij jaloers was omdat ze een vak hadden geleerd en een goede positie verworven. Hierdoor ontstond zijn gevoel van ontevredenheid. Over het algemeen was hij echter luchthartig en opgeruimd van aard. Na drie maanden werd hij in een kosthuis geplaatst. Er werd werk voor hem gevonden op een suikerfabriek. Tegen het einde van het eerste jaar kwam hij met klachten over zijn kostjuffrouw en liep weg... weer naar huis. Het toezicht werd na een jaar beëindigd, omdat de verstandhouding met thuis en ook zijn gedrag goed bleken te zijn. Drie jaren later echter werden zijn jongere zusjes en broertjes onder toezicht gesteld naar aanleiding van klachten van vader Koenders inzonderheid over de zestienjarige Emma, de oudste van de vijf, die zich met jongens misdroeg, soms nachten wegbleef of lang in bed lag en niet ging werken. Bij onderzoek bleek, dat er ook met de op haar volgende tweeling Frida en Michiel, veertien jaar oud, telkens botsingen waren, omdat zij lastig en oneerlijk waren en dat vooral de twaalfjarige Tom, die doof was, ontzettend ongedisciplineerd en ruzieachtig was.

De gezinsvoogdij, die naar aanleiding van vaders klacht in 1934 werd ingesteld, duurde zeven jaar. Emma onderging jarenlange gestichtsverpleging in R.O.G., Heldring-gestichten, Tehuis voor Werkende Meisjes en tenslotte weer te Zetten. Tom, die hoe langer hoe moeilijker werd — hij pleegde de ene diefstal na de andere — werd vanaf 1936 in gestichtsverpleging geplaatst. In 1939 kwam hij in gezinsverpleging, doch in 1940 viel hij wegens herhaalde diefstallen reeds weer in handen van de politie en kwam in de gevangenis terecht. In 1942 vertrok hij naar Duitsland als vrijwilliger. Ook Frida en Michiel werden door de gezinsvoogd uit huis geplaatst. Frida nadat er voortdurend ruzie was geweest tussen haar en haar moeder over verkering met een R.K. jongen. Michiel liep direct in 1940 uit het kosthuis weg om in Duitsland te gaan werken. Het laatste jaar (1942) hielp de gezinsvoogd de enige nog thuis wonende jongen, de jongste, om een opleiding te volgen op de machinistenschool, doch deze vernielde de boeken die hij in bruikleen had, werd van school gestuurd en tekende voor de S.S.

Thans, in 1949, blijkt het volgende: vader en moeder leven sinds jaren gescheiden (niet wettig gescheiden). Theo heeft dit op zekere dag in de oorlog bewerkstelligd: hij huurde op een avond een wagentje, laadde zijn moeder en haar boeltje daarop en reed haar naar een woning die hij voor haar gehuurd had (ze woont daar nu nog). Vader liet zich toen in het Oudemannenhuis opnemen. De enige van de kinderen die financiëel een bijdrage voor zijn vader geeft is Theo. Theo is ook de enige, die geregeld contact heeft zowel met vader als met moeder. De anderen zijn verdeeld. Zo heeft de oudste zoon bv. alleen contact met vader en nooit meer met moeder.

Moeder woont alléén. Zij trekt van de steun. Zij heeft het zeer naar haar zin, omdat zij nu kan „gaan en staan", zoals ze wil en elke dag op bezoek kan gaan bij vroegere buren, bij broers of zusters of kleinkinderen. Een tijdlang hinderde het haar erg, dat zij met twee van haar kinderen niet meer omgaat en dat ze elkaar op straat zelfs voorbijlopen, maar nu „doet" het haar niets meer.

De oudste zoon is sinds de oorlog werkzaam op een machinefabriek. Hij bewoont met zijn gezin een vrijstaand huisje over het IJ. Zijn vrouw is een heldere

huisvrouw. Deze deelde mee, dat haar man, zodra zij met elkaar verkeerden, geheel in haar ouderlijk huis werd opgenomen en toen reeds nooit meer thuis kwam omdat de sfeer daar niet deugde. Zij hebben een goed huwelijks- en gezinsleven. De broer die op hem volgt heeft het veel minder goed getroffen. Hij bleef, nadat hij in militaire dienst was geweest, niet in zijn oorspronkelijke vak, maar werd fabrieksarbeider. Hij kreeg echter een ongeval en werd geheel invalide, zodat hij nu sinds jaren steuntrekkend is. Zijn vrouw heeft hem verlaten, zodat hij nu alleen is met drie dochtertjes, waarvan de oudste, nauwelijks veertien jaar oud, voor hem de huishouding doet.

In hetzelfde huis als deze zoon (in dezelfde volksbuurt als waar zij opgroeiden) woont ook Theo met zijn gezin. Hij is, evenals zijn oudste broer, getrouwd met een joodse vrouw, die een uitstekende huisvrouw is. Theo werkt sinds kort bij de P.T.T., nadat hij achttien jaar in de fabriek was geweest (wegens rheumatiek had hij dit werk moeten opgeven). Zijn vrouw gaat uit werken in een wasserij. Zij werken beide hard voor hun twee dochtertjes, die zij het zo goed mogelijk willen geven. Uit reactie tegen de strakke lijn die Theo van zijn vader gewend was geweest: alles op de minuut en, als 't niet naar vaders zin was, slaag, is Theo uiterst toegevend tegenover zijn eigen kinderen. Zij zijn lid van kampeerclub, zwemclub, A.J.C., en brengen telkens vriendinnetjes mee naar huis. Theo helpt in zijn vrije tijd in de huishouding, knutselt, repareert schoenen, houdt zich intensief bezig met zijn duiven en een aquarium. Hij en zijn vrouw doen beide aan politiek, zij zijn actief lid van een partij.

Van de vijf kinderen die op Theo volgden, leven er twee niet meer: de jongste, die S.S.-er werd, sneuvelde aan het Oostfront. Tom, die bij de N.S.K.K. werkte en later ook lid was van de S.S. is in 1945 omgekomen. Michiel, die in de oorlog een paar maal uit Duitsland wegliep omdat het loon hem niet naar de zin was, trad tussentijds telkens weer in Duitse dienst en werd in 1945 als politiek delinquent gedetineerd. Hij is getrouwd, maar heeft een slecht gezinsleven. Reeds een paar maal liet hij vrouw en kinderen in de steek. Emma en Frida daarentegen hebben vrij goede gezinnen. Emma bezocht geregeld elke zomer met haar kinderen nog een der gestichten waar zij vroeger verbleef uit aanhankelijkheid aan enkele leidsters.

Uit de gegevens van de Gem. Dienst v. Sociale Zaken blijkt, dat Emma tot eind 1945 steuntrekkend is geweest.

In de administratie van de politie komt Emma voor, die in 1946 abortus pleegde; Michiel komt voor als politiek delinquent, Tom staat nog vermeld wegens diefstal in 1943 in Duitsland gepleegd, waarvoor hij zes maanden gevangenisstraf onderging.

67.
1936 – Sr.
Leeftijd: 16 j.

André was de jongste in een gezin van drie kinderen (R.K.) Zijn twee jaar oudere broer en zuster waren een tweeling tegen wie hij altijd moest optornen. Om aandacht te trekken ontwikkelde hij zich tot een echt bravour-type, een ondeugende bengel en haantje de voorste bij kwajongensstreken. Tot zijn vijfde jaar woonde André met zijn ouders en broertje en zusje in Duitsland. Zijn vader werkte daar als mijnwerker, maar omdat hij te veel schulden maakte, moest hij opeens in berooide toestand met vrouw en kinderen naar Amsterdam terugkeren. Hij dronk ook. In Holland werd hij steuntrekker. De moeder, een geheel ander type dan vader, die ruw en onbehouwen was, kon dit leven op de duur niet aan. Zij werd in 1934 als zenuwpatiënte opgenomen in een inrichting.

André ging, nadat hij vlot de school had doorlopen, bij een schillenboer werken. Deze gaf hem even weinig leiding als hij thuis ontving. Hij hield zelfs niet de geringste contrôle: zo bemerkte hij bv. niet, dat André geld achterhield en knoeide

en de meeste tijd van de dag verlummelde bij een consumptiekar, waarvan de verkoper hem alles „op de pof" verkocht. Op zekere dag werd André door de politie gegrepen op het moment dat hij een rijwielbelastingmerk stal. Toen hij door de kinderrechter voorwaardelijk werd veroordeeld tot één maand tuchtschoolstraf en onder toezicht werd gesteld, bevond hij zich op zee, op weg naar Indië. Hij was gaan varen bij een grote maatschappij, maar bleek onderweg na tien dagen reeds op een andere boot van de wilde vaart te zijn overgegaan en niet van plan te zijn voorlopig terug te keren. Intussen kwamen nog enkele diefstallen door André gepleegd aan het licht. De vader die vertrouwen kreeg in de gezinsvoogd verzocht deze zolang hij toch geen taak aan André had om zich met zijn dochter te bemoeien, die reeds drie weken niet tegen hem sprak. Hoe deze bemoeiingen destijds verliepen is niet bekend. Uit de rapporten blijkt slechts dat de gezinsvoogd weinig vat kreeg op André, toen deze een half jaar later thuis kwam. Hij besprak met hem de mogelijkheden voor een vakopleiding, maar André had geen zin in werk aan de wal; hij vatte zijn oude slenterleven weer op, viel voor kleinigheden weer in handen van de politie (wegens het lichten van uitgezette visfuiken), had voortdurend ruzie met zijn vader, die hem sloeg, en vluchtte tenslotte door het dakraam het huis uit. Hij zocht weer een boot om te gaan varen.

Daar toen toch alle contact was verbroken werd het toezicht beëindigd. André was toen zeventien jaar.

Thans, vijftien jaren later, blijkt het volgende:

André is altijd varensgezel gebleven. Zijn waladres heeft hij bij zijn zuster. Deze laatste is een ouwelijke vrouw, grijzend op 28-jarige leeftijd. Zij is gehuwd met een koperslager en heeft met hem en haar twee kinderen een goed gezinsleven. Zodra zij over haar jeugd begint te vertellen maakt ze een ernstige, vermoeide indruk. Ze zegt zelf, dat ze er niet aan terug kan denken zonder somber en depressief te worden. Zij is een en al verbittering tegen haar vader. Vader was de oorzaak van moeders geestesziekte. In de gehele familie van moeders kant kwam die ziekte niet voor. Moeder was een gezonde, maar gevoelige vrouw. Zij kon tegen de mishandelingen haar door haar man in dronkenschap aangedaan, niet op. Moeder leeft nog, maar verblijft in een krankzinnigengesticht. Vader, die kort na moeders opname in de inrichting met een andere vrouw ging samenleven, was ook de oorzaak, dat de drie kinderen vroeg het huis uit werden gedreven, geheel verbitterden en elk hun eigen weg zochten. Vader wilde zijn dochter tot prostituée maken. Daarom vond hij het goed dat zij op haar veertiende jaar reeds in een café ging werken. Hij sloeg haar toen ze er weg liep omdat zij daar een vreselijk leven had. Haar tweelingbroer ging ook op zijn vijftiende jaar voor goed het huis uit. Hij werkt nu in Limburg op een boerderij. Er is geen contact tussen hem en zijn tweelingzuster en jongere broer. Hij moet echter zeer goed terecht zijn gekomen.

Met André is het minder goed verlopen, doch hij had volgens zijn zuster ook de ellendigste jeugd van alle drie, doordat zijn vader hem haatte. Hij was een „buitenbeentje", waarom, weet de zuster niet. André voer tot het uitbreken van de oorlog op een Rijnaak en was in Duitsland toen de oorlog uitbrak. Hoewel hij niets van de Nazi's moest hebben bleef hij toch tot 1945 in Duitsland. Hij trouwde daar in 1942, maar kwam in 1945 zonder vrouw in Holland. Hij verweet haar ontrouw; de vrouw verweet hem eveneens ontrouw.

André probeerde in 1946 bij de politie te komen, doch hij werd niet aangenomen. Hij ging daarom weer varen maar kreeg in Kaapstad een hersenschudding met schedelbasisfractuur. Sindsdien is hij aan één kant geheel verlamd. De laatste keer dat hij uit Zuid-Afrika terugkwam werd hij bij aankomst in Amsterdam aan boord gearresteerd met andere leden van de bemanning wegens diefstal van thee en overgebracht naar het Huis van Bewaring.

Uit de administratie van de politie blijkt dat André in 1948 wegens diefstal

uit de scheepslading tot zeven maanden gevangenisstraf werd veroordeeld en in 1949 weer te dier zake werd gedetineerd.

In de administratie van de Gem. Dienst v. Sociale Zaken komt hij niet voor.

68.
1936 – C.
Leeftijd: 16 j.

Jet was de oudste van drie kinderen. Haar moeder, die zeven jaar ouder was dan haar vader, was reeds eerder gehuwd geweest, maar verloor haar eerste man na een ongeluk. Vader en moeder waren zeer verschillende types: moeder ordinair, belust op uitgaan en flirten, vader bedaard en teruggetrokken.

Toen Jet acht jaar was scheidden zij. Jet werd aan vader toegewezen en door hem in een pleeggezin ondergebracht. Haar moeder heeft nadien met vier verschillende mannen in concubinaat geleefd. De vader nam een huishoudster, een Duitse vrouw, met wie hij huwde, toen Jet dertien jaar was, Vader nam zijn beide dochtertjes toen bij zich en eiste ook z'n jongste zoon van zijn eerste vrouw op.

Jet was met haar stiefmoeder van het begin af in conflict. Zij was koppig, trotseerde liever een pak slaag en opsluiting dan in iets toe te geven.

Op school had ze matig kunnen leren. Ze zat bij haar twee jaar jongere zusje in de klas. Na haar veertiende jaar werd ze dienstbode, maar herhaaldelijk veranderde ze van betrekking. Zij kon het òf lichamelijk niet aan (ze was inderdaad zeer zwak) òf trof het slecht met een werkgeefster die haar geen loon betaalde. Op haar vijftiende jaar kreeg zij verkering met een twintigjarige buurjongen. Vader was tegen die omgang: het gezin deugde niet en ook de jongen, die wegens diefstal reeds „gezeten" had, was onbetrouwbaar. Hoe feller vader er tegen inging, hoe vijandiger Jet werd. Op zekere dag liep ze weg om bij haar verloofde te gaan inwonen. Daar dit gezin van de steun trok, kon men haar niet houden. Zij ging toen op een kamertje wonen. Vader eiste haar thuis en riep de kinderpolitie te hulp. Jet kwam onder groot protest onder toezicht. Ze was toen zestien jaar. De gezinsvoogdes zorgde voor een betrekking voor dag en nacht. Jet was nl. niet te bewegen naar huis terug te keren en evenmin om de jongen los te laten. Gedurende de drie jaar dat Jet onder toezicht stond veranderde er niets, hoewel vader voortdurend bleef ageren tegen de verkering van Jet. De ondertoezichtstelling werd beëindigd toen Jet met haar verloofde in concubinaat bleek te leven en een baby verwachtte.

Jet leeft thans sinds kort in concubinaat met een vriend van haar man, een oorlogsinvalide zonder benen. Zij verdient met uit werken gaan de kost voor hem en haar drie kinderen. Haar man, die S.S.-er was, heeft als politiek delinquent nog zeven jaar gevangenisstraf voor de boeg. Zij wil van hem scheiden. „Mijn vader had dus toch gelijk: hij was geen man voor me!"

De band met vader is drie jaar nadat zij in concubinaat was gaan leven ineens hersteld door de kinderen. Jet zegt: „ik voelde op een keer wat er zou gebeuren, nadat mijn zuster hem zijn jongste kleinkind had laten zien. Ik wist dat mijn vader na al die jaren zou komen — en het was zo. Een dag later belde hij aan, kwam binnen, zei geen woord, maar nam mijn kind op schoot. Toen ineens gaf hij huwelijkstoestemming. Hij zorgde er voor dat mijn man, die aldoor werkloos was, als grondwerker bij de Spoorwegen werd aangesteld. We hadden veel schulden. Vader zorgde voor extra werk en betaalde een deel van de schulden. Maar na een week had mijn man genoeg van het werk: hij deed het niet meer. Toen ons derde kind geboren was, ging hij bij de S.S. Zijn hele familie was bij de N.S.B., maar daarvan had ik hem nog al die tijd weten af te houden".

Hartelijkheid heeft Jet bij die man nooit gekend, hij was hard en egoïstisch. Zij hunkerde altijd naar hartelijkheid, hoopte vroeger in dit opzicht iets van haar eigen

moeder te kunnen krijgen en zocht contact met haar, maar dit viel haar tegen. Later gaf zij alle contact weer op, omdat het niet kon tegenover vader.

Jet heeft veel melancholieke buien, dacht een tijdlang dat ze t.b.c. had, maar het bleek niet zo te zijn; zij was alleen erg nerveus. Soms heeft zij zenuwaanvallen, dan kan zij het in huis niet uithouden en moet naar buiten rennen. Zij had die buien als kind reeds. Een affectieve band heeft zij nooit gehad. Zij meent die nu eindelijk geheel met haar tweede man te hebben.

Bij de Gem. Dienst voor Sociale Zaken of de politie komt haar naam niet voor.

69.

1930 – C.

Leeftijd: 18, 16 en 9 j.

Moeder *Leenderts* (47 jaar) bewoonde met haar drie kinderen: Sonja achttien jaar, Trees zestien jaar en Maarten negen jaar, een woning op gegoede stand. Vader Leenderts, die zestien jaar ouder was dan zijn vrouw, was Amerikaan, maar in Nederland geboren. Hij was een vermogend, handig zakenman, maar een moeilijk, melancholiek mens. In Amerika was hij gehuwd geweest, maar gescheiden. Het tweede huwelijk werd door de familie beschouwd als een mésalliance. Moeder was uit een klein burgerlijk milieu (R.K.), strak en bekrompen opgevoed, dom en zonder enige ontwikkeling. Vader leed er onder dat zijn familie zich om dit huwelijk niet meer met hem inliet. Toen de kinderen veertien, twaalf en vijf jaar oud waren, stierf vader aan een beroerte. Na zijn dood viel het gezin ineens uit elkaar. Moeder leefde er op los, was nooit thuis als de kinderen uit school kwamen, interesseerde zich voor opschik en kleren en gaf de kinderen, waarschijnlijk uit reactie tegen haar eigen jeugd, in alles toe.

Sonja, die vaders lieveling was geweest, wist door geraffineerdheid haar bevoorrechte positie te handhaven; zij wist nl. precies hoe moeder voor zich te winnen ten koste van haar zusje.

Trees als baby reeds onrustig en dwingerig, was depressief, had vele hevige huilbuien, voelde zich achteruitgezet, was afwerend tegen haar vader, omdat hij Sonja voortrok en werd na zijn dood agressief tegen moeder. Sonja werd om haar ijver steeds geprezen. Het gevolg hiervan was, dat Trees ook op school, hoewel intelligent, onwillig was, slecht leerde en zich bij niemand bemind maakte.

Sonja bezocht de huishoudschool en ging daarna naar kantoor. Zij was een uitgaand meisje en ontving als moeder niet thuis was jongens op haar slaapkamertje. Op haar achttiende jaar kreeg ze verkering met een veel oudere man, die met haar op hetzelfde kantoor werkte. Toen ze meende zwanger te zijn eiste ze bij haar moeder *f* 3.000,— van haar erfdeel op om te gaan trouwen. Ineens kwam echter aan het licht dat haar verloofde reeds drie jaar met een ander meisje in concubinaat leefde. Sonja, die alles op alles zette om toch met hem te trouwen, bereikte na een onderhoud dat ze in het bijzijn van haar moeder met hem had, dat het huwelijk tenslotte werd beklonken. Kort daarop raakten de huwelijksplannen evenwel weer op de achtergrond, omdat Sonja niet zwanger bleek te zijn. Moeder wilde toen dat ze de man liet lopen. Toen zij dit niet deed, wendde zij zich tot een medisch opvoedkundig bureau vanwaar zij weer naar de kinderpolitie verwezen werd. Bij de kinderpolitie werd het meest over Trees geklaagd: over haar brutaliteit, de vechtpartijen met haar zuster en haar verzethouding. Beide meisjes werden hierna onder toezicht gesteld; voor Sonja duurde deze ondertoezichtstelling slechts twee jaar (tot haar meerderjarigheid), voor Trees vier jaar.

Sonja had de verkering met bovengenoemde man verbroken toen de gezinsvoogdes haar taak begon. In het eerste toezichtjaar gebeurde het tweemaal dat Trees een poging tot suïcide deed: de eerste maal nadat zij, te laat voor kantoor, niet naar binnen had durven gaan en toen was gaan zwerven met achterlating van een briefje

aan haar moeder waarin ze haar plannen neerschreef. Moeder liet haar toen door de politie opsporen. De tweede maal, plm. anderhalf jaar later, nadat haar jongen (een aardige M.T.S.-jongen) haar gedreigd had de „verloving" te zullen verbreken als hij haar weer met een andere jongen zou zien lopen. Zij nam lysol in, verbrandde haar mond en keel lichtelijk, werd door haar moeder naar bed gestuurd, maar liep weg om pas de volgende ochtend om zeven uur terug te komen. Zij was bij haar „verloofde" geweest, die ze vertelde dat ze zich om hem had vergiftigd. Ze bleef de gehele nacht bij hem (zij hadden reeds meermalen sexuele omgang gehad, vonden dat „heel gewoon") en liet zich des ochtends vroeg per taxi door hem thuisbrengen.

Na dit voorval werd Trees voor twee maanden in een observatiehuis opgenomen. Het psychiatrisch rapport meldde, dat Trees een meisje was met een zeer goed verstand, wier levensopvatting echter werd gekenmerkt door gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel en grote wispelturigheid. Zij zocht altijd uitwegen langs de weg van de minste weerstand. Het rapport, dat tevens het advies inhield om haar onder zeer strenge leiding te plaatsen, werd aan haar ter lezing overhandigd. Zij werd vervolgens overgeplaatst naar een andere inrichting waar zij drie maanden werkte in een paviljoen met kleine kinderen en vandaar werd zij door haar gezinsvoogdes als kindermeisje in een betrekking geplaatst. Na een week nam Trees echter eigenmachtig ontslag. Ze vond een betrekking in een gramofoonzaak, maar had daarvan na drie maanden genoeg. Door een aanrijding brak ze haar arm en lag vier weken in het ziekenhuis. De gezinsvoogdes, die haar daar bezocht, overlegde met haar over een nieuwe werkkring. Daar het haar wens was om in de verpleging te gaan werden hiertoe pogingen in het werk gesteld. Nog vóór dit in orde was gemaakt twijfelde Trees weer of ze het wel wilde, maar tenslotte ging het door. De eerste maand ging alles goed, maar toen ontstonden er moeilijkheden door haar onverschillig optreden en het gescharrel met jongens. Zij werd ontslagen, maar kreeg via haar gezinsvoogdes een externe betrekking in een rusthuis voor ouden van dagen. Het was de bedoeling dat zij daar intern zou komen zodra er een kamertje vrij zou zijn en zolang thuis zou blijven. Buiten haar gezinsvoogdes om huurde zij echter eigenmachtig een kamer en kwam daarna haar gezinsvoogdes schijnheilig om raad vragen of zij over een maand, als ze meerderjarig zou worden, op kamers zou gaan wonen!

In 1949 is de situatie aldus:

Sonja, een uiterlijk zeer verzorgde verschijning, heeft ook in haar woning een aantrekkelijk interieur gemaakt. Zij is gescheiden. Toen ze, nadat ze de oorlogsjaren in Indië in een concentratiekamp had doorgebracht repatrieerde, bleek haar man haar ontrouw te zijn geworden. Sinds kort is zij hertrouwd met een vroegere schoolvriend, die een goed betaalde ambtenaarsbetrekking heeft. „Zo heb ik, in tegenstelling tot Trees, altijd weer geluk; we hebben een goed huwelijk, al vergelijk je onwillekeurig toch altijd nog met vroeger".

Sonja heeft drie kinderen, voor wie zij een geduldige moeder lijkt te zijn. Sonja heeft belangstelling voor litteratuur, muziek en theosofie. Het culturele leven van Amsterdam zal zij met tegenzin prijsgeven als zij met haar gezin, zoals in haar bedoeling ligt, spoedig naar Amerika zal emigreren.

Met haar moeder, die op haar 55e jaar is hertrouwd en nu ergens in het centrum van het land woont, heeft Sonja geregeld contact, hoewel zij, zoals ze zelf opmerkt, haar moeder nooit tot haar kennissen zou kiezen, omdat zij te oppervlakkig is en zij vroeger geen greintje respect voor haar had in de tijd toen zij telkens met een andere man thuis kwam en die aan haar kinderen voorstelde als: „jullie nieuwe vader".

Tussen moeder en Trees is het contact nimmer hersteld. Sonja vertelt dat zij toevallig kort geleden, vóór het vertrek van haar zuster naar Indië, een diepgaand

gesprek met elkaar hadden. Hieruit bleek haar, dat Trees er nog steeds onder lijdt dat zij zulk een ellendige jeugd heeft gehad en in een „tehuis voor gevallen meisjes" werd opgesloten.

Sonja is tot het inzicht gekomen dat haar zuster altijd achtervolgd is door een zeker noodlot, waaraan zij (Sonja) heeft meegewerkt; zij wist immers maar al te goed, dat haar moeder haar meer mocht dan Trees en daarvan maakte ze altijd misbruik. Zij heeft nu ontzettende schuldgevoelens over het verschrikkelijke treiteren van haar zusje en heeft haar hiervoor bij het afscheid op de boot nog om vergeving gevraagd. De hartelijkheid, waarmee Trees dit beantwoordde, was dezelfde als die waarmee zij haar, nog vóór zij ooit weer over vroeger hadden gesproken, ontving toen Sonja zelf met haar kinderen geheel berooid uit Indië repatrieerde.

Zij zorgde voor kamers, kleren, speelgoed etc. Sonja is over dit alles van grote dankbaarheid vervuld en volgt met angst in het hart haar zusters verdere levensloop. Trees, die op haar 21e jaar, zodra ze haar erfdeel van *f* 20.000,— in handen had, in korte tijd alles verbrast had, heeft jarenlang alleen een leven van uitgaan en plezier geleid. Van de ene man ging zij over op de andere, zonder van iemand te houden. Het sexuele leven beheerste al haar begeerte. In het begin van de oorlog trouwde ze eindelijk met een acht jaar jongere buurjongen. Zij moesten trouwen. Dit huwelijk werd voor haar een blok aan het been. De jongen was slap en onbenullig en liet oogluikend toe dat Trees andere mannen ontving. Zij onderhield intieme relaties met een gehuwde Jood. Hij was vermoedelijk de enige van wie zij ooit heeft gehouden. Zijn dood in een concentratiekamp was een grote schok voor haar.

Onmiddellijk na de oorlog liet zij man en kind voor enige tijd in de steek om als Roode-Kruishelpster (waarvoor zij een korte opleiding had gevolgd) met een ploeg mee naar het buitenland te gaan. Zij schijnt in dit werk zeer goed voldaan te hebben. Terug in haar gezin overviel haar weer een gevoel van grote onbevredigdheid. Tegenover haar dochtertje was zij zeer onevenwichtig. Nu eens vertroetelde en verwende zij het, dan weer sloeg zij het mateloos in haar driftbuien. Zij bekende haar zuster dat zij wist haar gezin niet trouw te kunnen blijven, tenzij er misschien nog een baby kwam. Ongelukkig genoeg kreeg zij echter in 1949 door een val van de trap een miskraam en daarna heeft zij alles op alles gezet om zo snel mogelijk naar Indië te vertrekken, waar haar man reeds enige tijd in een hooggeplaatste functie werkzaam was.

Maarten, de jongere broer, die destijds niet onder toezicht werd gesteld, is beroepsvliegenier. Hij is gehuwd. De verhouding tussen hem en zijn zusters is steeds goed geweest.

In de administratie der politie komen Sonja en Trees niet voor; wèl hun broer Maarten, die in 1941 naar het politiebureau werd overgebracht daar hij in een ongunstig hotel met een minderjarig meisje in bed was aangetroffen.

70.
1932 – C.
Leeftijd: 18, 16 en 15 j.

Het gezin *Everts* (N.H.) bestond in 1924, toen de moeder op 32-jarige leeftijd in het kraambed stierf, uit vader (30 jaar) en drie kinderen Eva (tien jaar), Liesje (acht jaar) en Jan (zeven jaar). Zij bewoonden een etage, twee hoog achter in een volksbuurt.

Moeder, die na de scheiding van haar ouders aan haar vader toegewezen was geweest, had een voorkind (Eva) toen zij met Everts trouwde. Everts, van beroep toneelknecht en kellner, was een liefhebber van drank en vrouwen en bezorgde zijn vrouw, die hij in dronkenschap mishandelde, een ellendig huwelijksleven. Hij kwam zelf uit een ongunstig milieu, had van zijn moeder, een moreel laagstaande vrouw, nooit iets goeds gezien. Zijn broers waren bij de politie bekend; ook hij

zelf had, toen hij trouwde, reeds drie vonnissen achter de rug terzake van mishandeling en diefstal.

Drie jaar na de dood van moeder Everts ging vader samenleven met een 21-jarig meisje, dat reeds gehuwd was geweest en man en kind in de steek had gelaten. Uit deze samenleving werden twee kinderen geboren; het jongste werd weggegeven aan een kinderloos echtpaar in Drente.

Deze jonge stiefmoeder trad alleen scheldend en snauwend tegen de kinderen Everts op en ontvluchtte zelf uit angst voor Everts' dronken buien, waarin hij ook haar sloeg, herhaaldelijk de woning. De meisjes, die naarmate zij ouder werden, ook steeds meer het mikpunt van vaders agressie werden, vooral als hij was opgestookt door de stiefmoeder, lagen des avonds dikwijls vol angstige spanning in bed, op sprong om te ontvluchten zodra vader zou binnenkomen.

In 1930 werd Jan, die spijbelde, zwierf en stal, door de kinderrechter veroordeeld tot terbeschikkingstelling van de regering. In 1932 vluchtten Eva en Liesje op een avond het huis uit en wendden zich op aanraden van kennissen tot Pro Juventute om hulp. Hierop volgde ondertoezichtstelling, niettegenstaande het protest van de zijde van de vader, die niet op de zitting verscheen.

Voor Eva, die achttien jaar was, duurde het toezicht drie jaar, voor Liesje vier jaar. Het eerste jaar waren er vele en hevige spanningen; de stiefmoeder liep verschillende keren weg met een andere man, vader ontlaadde dan zijn woede op de meisjes, totdat ook de meisjes wegliepen, eerst Eva naar een tante in Zwolle, waar zij, onder toezicht van een Zwolse gezinsvoogd, bleef. Daarna Liesje, die in een tehuis voor werkende meisjes werd geplaatst, waar zij in zeer nerveuze toestand werd opgenomen en tengevolge van een val eerst weken rust moest houden.

Uit de interviews, die thans met beiden werden gevoerd, blijkt het volgende:

Eva is op haar 21e jaar getrouwd met een Zwolse jongen (uit een Mormoons gezin). Hij werd winkelbediende in Amsterdam. Het huwelijk was aanvankelijk geen succes. Volgens Eva lag dat aan haar, want zij was afwerend en niet in staat tot sexueel verkeer door alles wat zij met haar vader had doorgemaakt. Toen haar man omgang kreeg met een ander meisje werd zij zo nerveus, dat psychiatrische hulp nodig was. Dank zij deze behandeling kreeg zij inzicht in zichzelf en is zij geheel gekalmeerd. De huwelijksverhouding werd weer goed en thans, nu er ook na negen jaren nog een kind is gekomen, zegt zij zich geen gelukkiger gezin te kunnen voorstellen. Zij betreurt het, dat Liesje het zoveel minder heeft dan zij. Liesjes eerste huwelijk met een A.J.C.-er, die zelf uit een ellendig gezin kwam, was slecht. Haar man voelde zich altijd tekort gedaan en Liesje, die juist behoefte had aan een man, die haar meerdere was en haar steun gaf, werd nerveus en kreeg zenuwasthma, die erger werd na de geboorte van het derde kind. Haar man ging tenslotte nog bij de S.S., waarover voortdurend ruzie was met Liesje, die hiervan niets wilde weten. In 1944 zijn zij gescheiden. Na de oorlog kreeg zij een zodanig ernstige inzinking, dat zij moedeloos in bed bleef liggen en niet meer was te bewegen op te staan. Haar huisarts heeft er toen voor gezorgd dat de kinderen werden uitbesteed en zij zelf werd vervoerd naar haar zuster, die haar wekenlang verpleegde.

In 1948 is zij hertrouwd met een boerenjongen, die als stucadoor buiten de stad werkzaam is en alleen week-enden thuis komt. Ook dit huwelijk bevredigt haar niet. Zij vindt haar man „te saai". Haar kinderen mogen hem ook niet. Zij hangt nog het meest aan haar oudste zoontje, alhoewel zij ontzettend veel moeite met dit kind heeft. Zij zegt: „het is net of hij mijn bangheid heeft overgenomen. Ik heb tijden dat ik op straat het gevoel heb achtervolgd te worden, dat ik des nachts bang ben van het donker en gestalten zie opdoemen, ik voel me altijd gejaagd en bang, maar daarvan kan mijn zoontje nooit iets gemerkt hebben".

In tegenstelling tot Eva en Jan (de laatste heeft een goed huwelijk en verdient als meubelmaker goed zijn brood), die geheel gebrouilleerd zijn met hun vader, heeft

Liesje geregeld contact met hem. In de oorlog woonde hij een tijdlang bij haar in, nu komt hij geregeld één dag in de week bij haar. Hij is voor de derde maal getrouwd, thans met een vrouw, die aan het toneel was en een dochter heeft, die de toneelschool bezoekt. Volgens Liesje is haar vader de laatste jaren erg veranderd. Hij doet alles voor haar. Over vroeger praten zij nooit meer, geen van beiden durven zij dat aan te roeren, maar zij voelt dat haar vader aan haar iets tracht goed te maken. Haar eigen moeder wordt nu ook geïdealiseerd. Zij zegt, dat ze zich de tijd dat zij nog leefde herinnert als „een heerlijke tijd". Zij mocht van haar leren pianospelen, zij werd voorgelezen en moeder naaide veel voor haar. Moeder kookte ook speciale kostjes voor haar, omdat zij aan enuresis leed. Daarom was de overgang zo groot, toen ze een stiefmoeder kreeg, die haar alleen maar slaag toediende voor het bedplassen en in huis geen gezelligheid gaf. Eva releveerde thans nog met afgrijzen de mishandelingen, die haar zusje moest verduren: „mijn stiefmoeder sloeg haar, niet gewoon, maar héél erg, ik kan u niet vertellen hoe. In die tijd voelde ik hoe wij geestelijk kapot werden gemaakt en ik piekerde altijd over een uitweg, maar het duurde tot mijn achttiende jaar eer ik werkelijk wegliep.

Nadat ik weggelopen was, deden ze (de kinderrechter) na veertien dagen eindelijk ineens iets voor Liesje. Zij is haar hele leven altijd het ongelukkigste er aan toe geweest. Zij heeft geestelijk de grootste klappen gekregen en zal daar wel nooit overheen komen".

In de administratie der politie komen geen van beide pupillen voor, in de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt Liesje voor als nog thans door die Dienst ondersteunde.

71.
1936 – Sr.
Leeftijd: 15 j.

Ko stond tweemaal onder gezinsvoogdij. De eerste maal van zijn negende tot veertiende jaar civielrechtelijk, nadat zijn moeder had geklaagd tegenover een armbezoekster over de moeilijkheden bij de opvoeding; deze bracht haar klachten over aan de Voogdijraad. Ontheffing werd overwogen, doch stuitte af op onwil der moeder. De tweede maal stond hij strafrechtelijk onder toezicht, nadat hij, op vijftienjarige leeftijd, ontucht had gepleegd met een klein meisje.

Zijn vader, kolenwerker van beroep, was niet normaal. Men noemde hem een psychopaath. Hij was als klein kind onhandelbaar, als schooljongen gluiperig, gemeen en in klasseverband niet te handhaven, als opgeschoten jongen een straatslijper, steeds wisselend van baas en op zijn twintigste jaar verslaafd aan de drank. In de omgang met familie was hij onmogelijk. Hij sloeg, louter uit vernielzucht, soms ineens hun ruiten in, sneed hun gordijnen stuk, bedreigde hen met messen en schreef lasterbrieven aan werkgevers of klanten van zijn broers. Op 27-jarige leeftijd huwde hij met een debiele vrouw, die tengevolge van de vele mishandelingen, haar door haar man aangedaan, aan uitputting stierf. De drie kinderen werden, nadat hij zich over hen had laten ontheffen, in inrichtingen verder opgevoed. Enige maanden later hertrouwde hij met een weduwe, die met drie kleine kinderen was achtergebleven, doch wier kinderen, daar zij t.b.c.-patiënte was, in kindertehuizen waren opgenomen. Met deze vrouw, die zeer onevenwichtig was, trouwde hij acht dagen voor de geboorte van Ko, het kind dat door hem was verwekt. De moeder van Ko was, evenmin als de eerste vrouw, opgewassen tegen de mishandelingen door de vader. Nadat hij haar had bedreigd met een bijl en het huisraad vernield had door alles met petroleum te overgieten, liep zij weg en nam Ko, nog slechts enkele weken oud, mee.

Moeder was meestal bedlegerig. Toen Ko vier jaar oud was, moest zij in een sanatorium worden opgenomen. Zij is daarna een paar maal thuis gekomen, maar

moest telkens opnieuw weer worden opgenomen. Ko kwam de eerste keer in een kindertehuis, de volgende keren zwierf hij van het ene familielid naar het andere en kwam o.a. in huis bij een achttienjarige stiefzuster, die in concubinaat leefde met een man, die, evenals zij, t.b.c.-patiënt was geweest en die zij in het sanatorium had leren kennen. Ineens moest ook Ko, na pleuritis, voor een jaar in een ziekenhuis worden opgenomen. Toen Ko zeven jaar was en gezond genoeg om naar school te gaan, kwam hij in huis bij zijn moeder, die inmiddels als t.b.c.-patiënt ontslagen was. Hij was toen erg moeilijk: hij leed aan enuresis, onaneerde en was erg ondeugend. Moeder, die de kracht miste om hem een pak slaag te geven, liet alles gaan, maar klaagde tegen iedereen over hem en zei dan: „hij heeft beslist het karakter van zijn vader". Ko gebruikte, zo jong als hij was, de meest ruwe taal. Als moeder hem iets vroeg, zei hij: „stik wijf", „doe het zelf maar" e.d. Meestal zwierf hij na school nog uren op straat. Nooit was hij op etenstijd binnen. Op school echter mocht men hem, merkwaardig genoeg, wel. Daar was hij een rustige leerling, gesloten en teruggetrokken. Hij kon goed leren.

Toen Ko, naar aanleiding van de klachten der moeder, op zijn negende jaar onder toezicht was gesteld, werd hij eerst onderzocht op het Medisch Opvoedkundig Bureau. Het psychiatrisch oordeel luidde: „een amorphe weinig begaafde jongen zonder sterk uitgesproken eigenschappen. Het korte verblijf in het kinderhuis behoort tot zijn aangenaamste herinneringen, de saaiheid van het leven met zijn meestal bedlegerige moeder schijnt hem te drukken. Hij heeft daarom vaste leiding in een fleurige, goed geordende omgeving nodig". De moeder wilde zich evenwel niet laten ontheffen. De gezinsvoogd deed voor Ko wat hij kon door hem naar clubs en speeltuinen te zenden, doch had weinig succes, daar moeder, die verklaarde een hekel aan speeltuinen te hebben, hem er vandaan hield. De eerste toezichtjaren gebeurde het een enkele maal dat de gezinsvoogd Ko onderhanden moest nemen, nadat hij geld had weggenomen uit zijn spaarpot of uit zijn moeders portemonnaie. Het derde en vierde jaar scheen Ko zich echter meer en meer tot een normale jongen te ontwikkelen, althans volgens mededeling van de gezinsvoogd. Daarom werd het toezicht beëindigd tegen de tijd dat hij van de lagere school af kwam om naar de ambachtsschool te gaan.

Nu, dertien jaren later, heeft Ko een eigen gezin gesticht. Hij woont in een volksbuurt, vlak bij zijn moeder. Hij ziet zijn moeder regelmatig. Ko vertelt dat hij zijn leven zelf heeft moeten opbouwen tot wat het nu is. Op de ambachtsschool kreeg hij een vriend, die hem meenam naar de Padvinderij. Hoewel hij altijd het liefst alléén was en daarom nooit gevoeld had voor clubs, beviel het hem daar tot zijn eigen verbazing toch en werd hij op de duur zelfs leider van een groep. Eerst sinds hij getrouwd is, doet hij het niet meer, omdat zijn vrouw anders des Zaterdags en Zondags te veel alleen is. Hij vond dit jammer, want hij merkte wat men voor de jeugd kan betekenen.

Na het verlaten van de ambachtsschool kwam hij als bankwerker op een staalfabriek. Het beviel hem daar reeds dadelijk slecht, omdat de sfeer niet deugde. Men was er een nummer. Hij zag uit naar iets anders en kwam twee en een half jaar later in een stofzuigerfabriek. De kans om daar chef van een afdeling te worden, hetgeen hem zeer lokte, ging echter voorbij toen de zoon van de baas, die aanvankelijk niet wilde, op zijn besluit terugkwam. Voor Ko waren er toen geen vooruitzichten meer. Hij keerde terug naar de staalfabriek, waar hij wel hogerop kon komen en werkte daar tien jaar. Sinds kort werkt hij echter bij zijn zwager, die na terugkeer uit Indië chef op een diamantslijperij werd en Ko vroeg om bij hem te komen. Dit bevalt hem uitstekend. Met zijn zwager kan hij het goed vinden en de hele stemming is er prettig. Ko is juist in het bestuur van de personeelsvereniging gekomen.

In de oorlog is Ko niet in Duitsland geweest. In 1944 is hij na drie en een half jaar verkering getrouwd. Zijn meisje is een totaal ander type dan Ko. In tegen-

stelling tot hem, die een ongezonde indruk maakt, bleek en slap is en een man van weinig temperament en weinig woorden, is zij een vlot, levendig vrouwtje, rond en blozend. Zij was de oudste uit een gezin van tien kinderen en had een leuke jeugd. Ko vindt het wel eens jammer, dat hij bij haar familie „zo saai" is, omdat hij nu eenmaal niet flauw kan doen en lachen, zoals zij.

Ko's huwelijk is echter gelukkig. Er zijn twee kinderen van twee en een half en één jaar, die er gezond uitzien.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat Ko daarin niet meer voorkomt. Bij de Gem. Dienst voor Sociale Zaken is zijn naam niet bekend als steuntrekker.

GRONINGSE PLATTELAND

72.

1930 – Sr.

Leeftijd: 16 j.

Tammo (Geref.), zestien jaar, was een nakomer en woonde alleen met zijn moeder in een arbeiderswoning. Zijn vader, die landarbeider was en bij de boeren zeer in trek om zijn ijver en prettig karakter, stierf toen Tammo zes jaar was. Zijn broers en zuster waren toen reeds getrouwd. Zijn moeder, toen in de overgangsjaren, was nerveus, leed aan toevallen, had buien dat ze zeer prikkelbaar was en Tammo om het geringste met een karwats sloeg.

Op zijn dertiende jaar kwam hij van school. Hij was groot en fors voor zijn leeftijd. Erg jong werd hij kostwinner. Hij had echter, ook al was hij een flink gebouwde, knappe jongen en vroeger op school zeer bemind, als nakomer een minderwaardigheidsgevoel en zocht compensatie bij oudere vrienden met wie hij baldadige streken uithaalde. Hij werd lawaaierig en schreeuwerig, ging Zaterdagsavonds naar het café en maakte daar veel van het geld op dat zijn moeder toekwam. Tussen Tammo en zijn kornuiten enerzijds en een groep jongens van Wapshuizen, het volgende dorp, bestond een vete. Ook meisjes raakten hierin betrokken. Op Zaterdagavonden ontstonden er vechtpartijen voor het café, waaraan de veldwachter te pas kwam. Op één van die avonden trokken Tammo en drie vrienden (waaronder ook Fokko, no 132) naar Wapshuizen. Zij meenden, dat een van de Wapshuizer jongens aan het vrijen was met een meisje uit hun dorp dat bij een Wapshuizer boer in betrekking was. Des nachts om twaalf uur liepen ze het erf van de boer op in de hoop de Wapshuizer jongen bij het meisje aan te treffen. Ze zouden hem dan hebben uitgedaagd voor een vechtpartij. Tammo schoof aan de achterkant van de boerderij een raam open, menende dat dat het raam was van de kamer van het meisje, doch het was de kamer van de boer en zijn vrouw. De jongens namen de vlucht doch werden de volgende dag op aangifte van de boer door de politie aangehouden. Een maand later werden zij door de kinderrechter berecht en onder toezicht gesteld.

Het toezicht, uitgeoefend door de boer bij wie Tammo's vader vroeger werkte, duurde één jaar. In dat jaar werd er strenge contrôle op hem uitgeoefend. Werd Tammo door de veldwachter laat bij de weg gezien dan rapporteerde deze dit aan de gezinsvoogd en zo gebeurde het nog een paar maal dat hij streng werd onderhouden. De gezinsvoogd zorgde voor geld, opdat Tammo lid kon worden van het muziekgezelschap en sprak met hem af dat zij het lidmaatschap om beurten zouden betalen. Tammo gaf hieraan echter spoedig de brui. Hij had geen zin in de muziek, omdat hij een meisje had.

Aan het einde van het toezichtjaar bleek Tammo met dit meisje te moeten trouwen, omdat zij een baby verwachtte.

Thans, in 1950, blijkt Tammo in de stad Groningen in een moderne arbeiderswijk te wonen. Op zijn achttiende jaar reeds begon hij te werken bij een kruidenier in

de stad. Hij bleef vijftien jaar bij die baas, maar moest ontslag nemen omdat hij na een tijd van ernstige ziekte (longontsteking en pleuritis) telkens trombose in zijn been kreeg en niet meer kon staan. Hij begon voor eigen rekening een groentendrogerij op te zetten, maar ging driemaal failliet. Sinds een jaar is hij nu arbeider in de steenfabriek, waar ook twee broers werken. Hij kan dit werk evenwel niet volhouden. Hij is telkens ziek. Zijn vrouw gaat nu uit werken. Ook zijn oudste zoon werkt als fabrieksarbeider. Tammo voelt zich rampzalig dat hij geen zittend werk kan vinden. Hij heeft een hekel aan werkloosheid.

Verenigingswerk is zijn hobby. Hij is voorzitter van een Chr. Vakarbeidersbond. Zijn gezinsleven is goed. Hij heeft drie kinderen, die allen reeds weer van de lagere school af zijn. De tweede, een meisje van zestien jaar, helpt thuis in de huishouding, de jongste van vijftien jaar is ambachtsscholier. Zij zijn allen getrouwe kerkgangers.

Zijn moeder, die gedurende de oorlogsjaren door Tammo en zijn gezin werd opgenomen omdat zij verpleging nodig had, stierf anderhalf jaar geleden in een krankzinnigengesticht.

In de administratie van de politie of de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt zijn naam niet voor. Volgens zijn eigen mededelingen kwam hij echter verschillende malen in conflict met de politie, toen hij zonder vergunning de groentendrogerij dreef en werd hem in de oorlog een pro-Duitse houding verweten omdat hij zaken zou hebben gedaan met Duitsers, hetgeen hij zelf echter ontkent ooit gedaan te hebben.

73.
1932 – C.
Leeftijd: 9 j.

Erno was negen jaar toen hij onder toezicht werd gesteld. Hij woonde alléén met zijn debiele vader in een klein dorp. Toen de moeder krankzinnig verklaard en in een gesticht was opgenomen, oordeelde de burgemeester dat vader niet voor zijn drie kinderen kon zorgen. Hij bemiddelde daarom dat de twee oudsten in pleeggezinnen werden geplaatst. Op gemeentekosten werd voor vader een werkster benoemd, die wekelijks de woning, een oud krot, kwam reinigen, vader en Erno van schone en hele kleding voorzag, de was deed e.d. Bovendien kwam de gezinsvoogdes, een wijkverpleegster, om de paar dagen de verzorging van Erno controleren. Al duurde dit toezicht ook elf jaar lang, de strubbelingen tussen gezinsvoogdes en de vader bleven steeds dezelfde. Vader, suffig en lui, deed nooit iets uit zichzelf; hem was regelmaat noch netheid te leren. Aan Erno was hij echter verknocht. Met hand en tand verzette hij zich er tegen, dat ook dit kind hem ontnomen zou worden. Eenmaal kreeg de gezinsvoogdes het zo ver, dat vader zich met Erno tezamen in een kosthuis liet opnemen, doch na een week liet hij reeds weer verstek gaan om in het oude krot terug te kruipen. Erno was, al liep hij er meestal vuil bij, geen lastige jongen, hij leerde goed. De gezinsvoogdes stelde hem in de gelegenheid ambachtsschoolonderwijs te volgen en hielp hem aan werk bij een smid. In 1942 werd hij opgeroepen voor werk in Duitsland. Daardoor kwam hij voor het eerst van huis. Vanuit het dorp werd geregeld contact met hem gehouden. De dominee zond hem boeken, de smid schreef hem brieven en er werd geld verzameld om hem levensmiddelen te sturen. Toen hij meerderjarig werd en het toezicht dus eindigde, was hij nog in Duitsland, waar hij op een fabriek werkte. Hij had het er erg naar zijn zin. Een kameraad hielp hem na de bevrijding aan werk op een werf. Omdat hij „hoger op" wilde ging hij er vandaan, maar hij kwam niet voldoende naar zijn zin vooruit. Hij heeft nu het plan om chauffeur te worden. In het plattelandsplaatsje, waar hij momenteel tijdelijk op een gieterij werkt, woont hij in bij zijn meisje, in een erg klein, armoedig boerenhuisje. Het meisje is

zwanger geraakt. Hij wil nu trouwen; hij doet het om het kind, maar zou er anders nog niet over gedacht hebben. Zij ook niet: Erno is haar „te moeilijk, zenuwachtig, opvliegend, te gauw verleid tot slechte dingen, bij tijden aan de drank; overigens is hij een goede jongen, kijkt bv. niet naar andere meisjes".

Erno heeft geregeld contact met zijn vader, die nog steeds in dezelfde krotwoning woont en zegt: „wij kunnen samen erg goed opschieten". Hij is blij dat hij indertijd bij zijn vader is gebleven en onder toezicht heeft gestaan. Zijn broers hadden het veel slechter, die troffen volgens hem een ellendig pleeggezin: de een is nu zenuwziek, de ander drinkt, geen van beiden zijn zij gehuwd.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat Erno in 1947 in één maand tweemaal een diefstal pleegde, resp. van hout en van kolen.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken kwam hij niet voor.

74.

1934 – C.

Leeftijd: 13, 11 en 10 j.

In het gezin *Weistra* (N.H.)„ een glasblazersgezin, waren zeventien kinderen, waarvan elf nog in leven. Drie jongens, de vierde, vijfde en zesde uit het gezin, van resp. dertien, elf en tien jaar, werden nadat de oudste van hen, Ubbo, een kistje sigaren uit een winkel had gestolen, onder toezicht gesteld. De veldwachter op het dorp had telkens last met dit drietal door hun gapperijen en baldadigheden. Ubbo, die debiel was en stotterde, nam de twee jongere broertjes, Rigte en Aaldrik, telkens mee op zijn strooptochten. Zij spijbelden van school, plaagden andere kinderen en namen dreumissen van vijf en zes jaar mee om te stelen. De veldwachter werd zelf gezinsvoogd, omdat niemand anders dan hij met mensen als de Weistra's kon omgaan. Hij wist hoe hij zulke glasblazers, die allen bij elkaar in de buurt woonden, voor het merendeel analphabeten waren en veel dronken, moest aanpakken: alleen voor de karwats hadden zij respect. Gedurende drie jaren heeft hij de jongens streng gecontroleerd, dat wisten zij! Er viel toen ook niets bijzonders meer voor. Maar het toezicht hield nog niet op — door overplaatsing van de veldwachter — of het ging weer verkeerd. Het roven en stelen zat er bij dat soort mensen nu eenmaal in.

Moeder Weistra, een vormloze, dikke, slonzige vrouw, die alléén achter een theepot het ene kopje thee na het andere dronk en niet verstoord was door de rommel, de vuile gordijnen, kapotte stoelen etc., was moeilijk te interviewen. Zij verstond slecht „Hollands", praatte zelf alleen dialect en zeer binnensmonds en hakkelig. Zij deelde mee dat ze het geen manier vond dat haar kinderen destijds onder toezicht moesten staan en dan nog wel van een man, die zelf niet deugde. Haar kinderen waren best terechtgekomen.

Met Ubbo, die als vrijgezel nog bij zijn ouders inwoont en af en toe in de bietencampagne meewerkt, was nog minder goed te praten.

Rigte, die gehuwd was en in de nabijheid in een kleine gemeentewoning woonde, daarentegen verklaarde, dat de veldwachter een man was geweest met wie te praten viel: „hij begreep ons soort mensen". Veel herinnerde hij zich echter niet meer van dat toezicht. Rigte werd ook glasblazer, maar kon dit physiek niet volhouden. In de oorlog dook hij onder, hij werd gegrepen en zat een paar jaar in een concentratiekamp in Duitsland. Na de oorlog kon hij niet best aan de slag komen. Hij is nu reeds aan zijn zevende werkkring bezig, als los landarbeider. In 1946 is hij getrouwd. Zijn vrouw was een wees, die een ellendig leven had bij een tante. Zij hebben een goed huwelijk. Er zijn twee kinderen. Aan godsdienst of politiek doet men niet.

Aaldrik woont in Twente, waar hij fabrieksarbeider is. Ook hij begon als glasblazer, in de oorlog ging hij bij de N.S.K.K., na de oorlog werd hij als politiek

delinquent gedetineerd. Kort geleden is hij gehuwd met een Twents meisje.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat Ubbo in de oorlog eenmaal veroordeeld werd wegens mishandeling en tweemaal wegens diefstal van sigaretten. Kort geleden werd hij weer geverbaliseerd wegens diefstal van een horloge. Rigte werd in de oorlog viermaal veroordeeld wegens diefstal, omtrent arrestatie door de Duitse S.D. kwam niets vast te staan. Aaldrik pleegde in 1944 diefstal van turf en werd van 1945 tot 1947 als politiek delinquent geïnterneerd.

Ondersteuning van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken heeft dit drietal niet gehad.

75.
1936 – C.
Leeftijd: 16 j.

Folmer (N.H.) was zestien jaar toen hij onder toezicht werd gesteld. Zijn vader, kapper van beroep, was afkomstig uit een gezin waarin veel misbruik van sterke drank werd gemaakt; hij was een buiten echt geboren kind. Zijn moeder, eveneens afkomstig uit een gezin waar veel gedronken werd, had haar moeder verloren toen zij drie jaar oud was. Haar vader pleegde ontucht met haar en een zuster. Hij onderging daarvoor gevangenisstraf.

Folmer was tot zijn negende jaar enig kind geweest. Zijn ouders, die de hoop op meer kinderen hadden opgegeven toen moeder, 38 jaar oud, verschillende miskramen had gehad, namen pleegkinderen in huis. Zo had Folmer twee pleegbroertjes, weeskinderen, enige jaren ouder dan hijzelf. Op zijn tiende jaar kreeg Folmer tot ieders verbazing toch nog een eigen broertje. Folmer, van jongsaf een zachtzinnig kind, nooit plaagzuchtig, werd hierdoor niet lastig. Hij bleef hetzelfde stille jongetje, altijd kalm en bedaard. Hoewel de geboorte van Folmer zeer moeilijk was geweest en hij als baby een min kind geweest was, groeide hij normaal op. Hij was vlot met lopen, praten en zindelijk worden. Op school kon hij goed leren.

De laatste schooljaren kwamen er voor het eerst klachten. Hij werd een paar maal op diefstal betrapt. De vader, de dominerende figuur in het gezin, nam hem hierover onder handen, maar hetgeen gezegd werd scheen niet tot hem door te dringen. Na het verlaten der school werd hij jongste bediende in een transportonderneming. Hij werd na korte tijd ontslagen, omdat hij ontucht had gepleegd met een dochtertje van zijn baas. In zijn werk voldeed hij goed. Zijn vader nam hem toen bij zich in de kapperszaak, ook al voelde Folmer niets voor dit vak. Het duurde niet lang of door een klacht van een buurvrouw bij de politie kwam uit, dat Folmer ook met kleine buurmeisjes geregeld ontucht pleegde. Hij werd voorlopig gedetineerd in het observatiehuis. Merkwaardig was, dat hij daar meteen aan zijn mede-verpleegden vertelde: „ik ben onschuldig, want ik ben erfelijk belast, mijn grootvader heeft precies zo gedaan als ik".

In zijn brieven aan huis was hij huichelachtig. Hij schreef bv. dat hij des avonds altijd huilde (hetgeen onwaar was) en haalde bijbelteksten aan. Aan de psychiater van het tehuis bekende hij dat hij sinds twee jaar geregeld ontucht had gepleegd met vijf verschillende meisjes van plm. tien jaar. Hij had de drang om zulke dingen te doen ineens gekregen en kon zich niet beheersen. Ook in het observatiehuis bleek hoe moeilijk hij van andere jongens kon afblijven en hoe hij een voorkeur had voor kleine jongetjes, die hij graag optilde, knipoogjes gaf of vuile moppen vertelde.

De vader stelde alles in het werk om Folmer zo snel mogelijk weer thuis te krijgen. Hij vond het niet zo erg wat er gebeurd was, maar deed het voorkomen alsof hij het wel ernstig vond, doch Folmer onmogelijk kon missen in zijn zaak. De predikant van het dorp was gedurende twee jaar gezinsvoogd. Hij kende de vader omdat deze via de kerk ook geregeld pleegkinderen kreeg. Zo was er kort tevoren nog een achttienjarig achterlijk meisje in huis geplaatst. De verstandhouding tussen de

predikant en Folmer's vader was goed en contrôle op Folmer liep dan ook via informaties bij de vader. Toch schijnt de opsluiting in het observatiehuis, al was die van korte duur, indruk op Folmer gemaakt te hebben. Volgens vader en moeder paste hij sindsdien uitstekend op. Hij werkte tot hij in 1939 in militaire dienst moest nog bij zijn vader in de zaak. Zijn vrije tijd bracht hij veelal door in de stad in Leger des Heilskringen, waar hij ook zijn latere vrouw leerde kennen. In de oorlogsdagen in Mei 1940 werd hij ernstig gewond. Toen hij hersteld was werd hij als krijgsgevangene naar Duitsland gezonden. Onmiddellijk na de bevrijding is hij getrouwd en woonde enige tijd met zijn vrouw bij zijn ouders in. Daar er echter telkens ruzie was tussen Folmer's vrouw en zijn ouders vertrokken zij op zekere dag om te gaan inwonen bij haar ouders, die in een dorpje in een ander deel van de provincie Groningen wonen. Folmer kon daar in de buurt werk krijgen als bewaker in een kamp voor politieke delinquenten. Dit beviel hem niet. Hij werkte daarna in een maalderij en is thans bezig het schildersvak te leren. Hij is in de leer bij een schilder in een plattelandsstadje en is daar kort geleden als vaste knecht aangenomen.

Hij hoopt nu binnenkort aldaar een woning te vinden voor zich en zijn vrouw en drie kinderen.

Met de ouders van Folmer is er weinig contact. De ouders vinden Folmer's vrouw „te hooghartig", Folmer's vrouw verwijt van haar kant de schoonouders, dat zij meer om hun pleegkinderen dan om Folmer geven.

In de administratie van de politie of de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt Folmer's naam niet voor.

76.
1936 - C.
Leeftijd: 16 j.

Aaltje was de oudste van twee meisjes in een landarbeidersgezin (N.H.). Zij groeide normaal op, maar begon op haar derde jaar, vooral sinds de geboorte van een zusje, zeer agressief en nerveus te worden. Zij praatte in haar slaap en was druk in haar bewegingen. Toen zij veertien jaar oud was, verloor zij haar moeder, die aan een hartkwaal stierf. Zij moest toen direct van school af — waar zij het prettig vond — om voor haar vader de huishouding te doen. Vader, landarbeider van beroep, afkomstig uit een eigenaardig gezin, was veel werkloos. Hij dronk erg en kwam wegens vechten in dronkenschap eens in de gevangenis terecht. Hij gaf zijn dochters in het geheel geen leiding, integendeel, hij huldigde de opvatting dat zij zich moesten kunnen uitleven. Aaltje, die een grote aantrekkingskracht uitoefende op jongens, liep dan ook veel buiten rond in gezelschap van jongens en leidde spoedig een slecht zedelijk leven. Na plm. anderhalf jaar hertrouwde vader. Aaltje moest het huis uit en werd intern dienstbode bij een landbouwer. Voor haar werk was zij goed, maar zij bleef af en toe nachten weg, klom eens midden in de nacht het raam uit om met een jongen in de tuin te vrijen, zodat zij na een half jaar ontslagen werd. De politie in het dorp stelde op aanraden van de werkgever de kinderrechter op de hoogte, met het gevolg, dat zij onder toezicht werd gesteld van de vrouw van de predikant. In het dorp had Aaltje reeds een zeer slechte naam. Niemand wilde haar meer in betrekking hebben. Geruchten over geslachtsziekte (die evenwel niet kon worden vastgesteld) deden de ronde. Een oplossing, die zij zelf aan de hand deed, nl. om in huis te gaan bij een oom en tante in Amsterdam, leek dan ook de aangewezene. Door de Amsterdamse kinderrechter werd een gezinsvoogdes ter plaatse bereid gevonden om op Aaltje te letten. Reeds spoedig kwamen er klachten. Zij veranderde telkens van betrekking en verkeerde in quasi-godsdienstige kringen, waar zij een relatie aanknoopte met een jongen, die niet deugde. Nadat de jongen van zijn kant de verkering had verbroken, keerde Aaltje naar Groningen terug, waar zij zonder haar gezinsvoogdessen in te lichten zelf

een betrekking bij een bakker vond. Juist toen de eerste gezinsvoogdes van de Groningse kinderrechter het verzoek om Aaltje op te sporen had uitgevoerd en haar had gevonden, deelde Aaltje haar mee dat zij de volgende dag in het huwelijk zou treden met een schilder.

Aaltje zelf, die thans, tien jaren later, als bordenwaster in een hotel werd aangetroffen, weigerde op een gesprek in te gaan. Zij deelde slechts mee sinds jaren gescheiden te zijn en op deze wijze nu de kost te verdienen.

De enige inlichtingen werden daardoor verkregen van de stiefmoeder. Deze vertelde, dat Aaltje met een goede man was getrouwd. Hij was echter dertien jaar ouder dan zij. Hij verveelde haar gauw. Toen hij in de oorlog naar Duitsland moest, ging zij uit met Duitse militairen. Zij had er zelfs twee bij zich ingekwartierd. Haar zoontje verwaarloosde zij volkomen. Haar man wilde na terugkeer in Holland echter ondanks alles een verzoening, maar Aaltje wilde niet. Bij de scheiding is het kind aan haar man toegewezen. Aaltje, die eerst een tijdlang in Amsterdam in concubinaat leefde met Canadezen, vervolgens in Rotterdam met een Noorse zeeman, woont tegenwoordig in de stad Groningen en gaat in haar vrije tijd veel uit. Zij wordt dikwijls in beschonken toestand in café's aangetroffen. Zij komt alleen nog thuis op het dorp als zij ziek is, doch haar stiefmoeder heeft haar de vorige keer voor het laatst verpleegd. Zij heeft haar nu voor goed het huis ontzegd, zij is vies van haar.

Met de jongere zuster van Aaltje, die in de nabijheid een goed huwelijk heeft gesloten en een goed gezinsleven heeft, hebben vader en stiefmoeder geregeld contact.

Aaltje's naam komt in de administratie van de politie en van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken niet voor.

77.
1932 – C.
Leeftijd: 17 j.

Andrea (N.H.), de middelste van drie kinderen, opgegroeid in een fabrieksarbeidersgezin in een klein dorpje nabij de stad Groningen, was zeventien jaar toen haar moeder, die reeds zeven jaren geleden na een poging tot suïcide in een zenuwinrichting moest worden verpleegd, volslagen zenuwpatiënte werd. Zij was altijd een gemakkelijk kind geweest, in tegenstelling tot haar oudere zuster, die humeurig en jaloers was. Andrea moest haar moeder verplegen, — haar oudere zuster was in betrekking —, maar door de vele mishandelingen, die haar jaloerse moeder haar had toegediend, bestond er weinig genegenheid meer voor haar. Zij onttrok zich telkens aan deze taak, liep soms des morgens vroeg het huis uit en zwierf dagenlang door de stad. Het kwam zo ver dat ze ook des nachts van huis wegbleef. Haar vader verzocht de politie een paar maal om haar op te sporen en riep tenslotte de hulp in van de kinderrechter. Andrea beklaagde zich erover dat haar vader haar geslagen had, nadat hij haar buiten had aangetroffen met een jongen. Zij haatte haar vader om de maatregelen, die hij nam. Zij was altijd met tegenzin thuis, maar haar hulp kon niet worden gemist. De gezinsvoogdijperiode viel haar tenslotte mee. De vrouw van de meester uit het dorp, haar gezinsvoogdes, was aardig voor haar. Twee avonden per week ging zij naar haar toe. Het gaf haar afleiding. Niettemin zocht zij op andere avonden stiekem contact met jongens in de buurt. Zij verontschuldigde zich hierover thans aldus: „het was thuis een hel, vader begreep niet, dat moeder ziek was en sloeg haar om haar argwanende en jaloerse uitbarstingen. Ik kon daarom niet anders; ik moest af en toe weglopen". Andrea heeft er nu spijt van dat zij het toen zo ver liet komen dat zij zich overgaf aan een schippersjongen en moest bevallen. Dank zij de bemiddeling van de gezinsvoogdes werden de moeilijkheden thuis hierdoor niet zo erg als zij had gevreesd. Toen het kind, een jongen, waarvan haar vader en moeder op de duur gingen houden, drie jaar oud was, trouwde zij met een chauffeur. Deze man heeft haar kind als een eigen kind

geaccepteerd. Zij gingen in de stad wonen. In het vierde huwelijksjaar werd er nog een meisje geboren. Het is een goed gezin. Andrea's man heeft altijd werk. In de oorlog gedroeg hij zich goed. Tegenover hen woont Andrea's vader. De moeder stierf in de oorlog. Sinds een paar jaar is vader hertrouwd, zijn tweede vrouw wordt echter door zijn drie getrouwde kinderen niet gewaardeerd. Zij vragen hem wel af en toe alléén op bezoek, echter nooit met zijn vrouw. Het gevolg is, dat vader zijn kinderen zelden ziet. Volgens vader is de oudste dochter de oorzaak van deze verwijdering. Zij stookt altijd. Zij is zeer nerveus en even achterdochtig als zijn eerste vrouw. Ook door Andrea werd dit vermeld. Zij hoopte haar zuster, die kinderloos is, te kunnen helpen door haar zoontje tijdelijk aan haar af te staan. Haar zuster was nl. altijd dol op dit kind en de genegenheid is wederzijds. Op het ogenblik is het zo, dat de jongen alléén in schoolvacanties (hij is M.U.L.O.-leerling) bij zijn moeder is.

In de administratie van de politie en van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt de naam van Andrea niet voor.

Volgens haar vader heeft zij zich zolang zij gehuwd is steeds uitstekend gedragen.

78.

1934 – C.

Leeftijd: 17 j.

Grietje was de vierde in een N.H. gezin met zes kinderen. Op haar zeventiende jaar werd zij onder toezicht gesteld nadat zij van huis was weggelopen. Met haar ouders was zij sinds twee jaren in conflict, omdat zij verkering had met een jongen, die volgens hen niet deugde. Zij meldde zichzelf bij de politie voor onderdak en werd tijdelijk opgenomen in een doorgangshuis voor meisjes. Bij nader onderzoek bleek, dat Grietje kort tevoren een miskraam had gehad.

Grietje bleef drie maanden in het tehuis en werd daarna door haar inmiddels benoemde gezinsvoogdes, de vrouw van een notaris van hun dorp, in huis opgenomen als dienstmeisje. Door haar huwelijk (met een ander dan de bovenbedoelde jongen), plm. anderhalf jaar later, eindigde het toezicht. In een huwelijk had zij het enige middel gezien om van het toezicht bevrijd te worden. Zij hield niet van haar mevrouw, die veel te streng was en haar, als ze vrij was, door de politie liet controleren. Naar haar mening had de gezinsvoogdes haar als gezinsvoogdijpupil in huis genomen, alléén om haar als een goedkope kracht te exploiteren. Conflicten waren in die tijd niet uitgebleven. Haar werkgeefster liet haar eens door de veldwachter naar de kinderrechter in de stad brengen om haar te laten berispen over haar brutaliteiten.

Grietje woont nu met haar man en zoontje in een kippenboerderijtje met een kleine boomgaard. Het huisje is zeer oud. Het ligt aan een zandweg, op grote afstand van de bewoonde wereld; er is geen electrisch licht, geen waterleiding, geen radio. Grietje is het er vaak te eenzaam en te stil. Zij houdt het leven vol ter wille van man en kind. Zij piekert veel over vroeger. Haar gemoed is er nog vol van en toch kost het haar moeite er over te beginnen. Zij schaamt zich er voor. In gezelschap van anderen overvalt haar telkens de vraag: „wat zouden die mensen van me denken, ieder op het dorp weet immers wat er toen gebeurd is", en dat maakt haar zo wanhopig, dat ze overpeinst dat het veel beter zou zijn als ze niet op de wereld was. Sinds het toezicht, sinds de opsluiting in dat tehuis, kampt zij met een ontzettend minderwaardigheidsgevoel. Zij voelt zich vernederd en al dat leed, dat ze nu dag in dag uit opnieuw met zich meesleept (ze gaat sinds kort geregeld naar de stad naar een zenuwarts), is haar aangedaan door haar moeder. Zij beschrijft haar moeder als een vrouw, die vroeger altijd van huis was, altijd op plaatsen waar het niet deugde; thuis kon ze het niet uithouden. Het huwelijk was slecht. Ze had er plezier in om de kinderen te kwellen, speciaal Grietje, omdat zij het zich aantrok.

Ze herinnert zich hoe zij, toen ze nog klein was, door moeder in het donker naar buiten werd gestuurd om water te putten en hoe moeder een keer ineens met een wit laken over haar hoofd uit het donker op haar afkwam. Sindsdien is zij nog altijd bang in het donker buiten. Grietje noemt nog vele wreedheden van moeder, zo bv. het vernielen van mooie jurken en andere dingen waarvan ze hield. Maar de haat van moeder was volgens haar het ergst toen ze verkering kreeg. Dat had de oudere zuster ook ondervonden tot zij een man vond — al was die 30 jaar ouder — die geld had. Bij moeder draaide alles om geld. Grietje die hoopte, zoals hiervoor beschreven werd, aan moeder te ontkomen door een vroeg huwelijk, liep tegen de lamp doordat ze te jong was, geen huwelijkstoestemming kreeg en door de miskraam de spanningen in huis ten top dreef.

Hoewel zij nu nog steeds aan de eerste jongen moet denken — hij kwam „gelukkig" in de oorlog om — heeft zij toch met haar man een goed leven. Hij wist toen zij trouwden dat zij erg veel van die eerste jongen hield en nog steeds naar hem toetrok. Haar man is een degelijke werker, reeds vijftien jaar als meubelmaker bij dezelfde baas. Haar schoonmoeder, die bij hen inwoont, verzorgt het boerderijtje. Financieel hebben zij het goed. Haar enige zoontje, nu twaalf jaar oud, wordt erg verwend. Aan hem wil zij alles goed maken wat zij in haar jeugd moest missen. Haar moeder ziet zij zelden. Deze heeft, sinds Grietje het huis uit was, vaders leven systematisch vergald. Hij is zenuwpatiënt geworden en volkomen invalide. Met haar broers en zusters heeft zij wel contact. Ook zij hebben erg geleden onder de abnormaliteiten van hun moeder. Volgens Grietje zijn drie van haar broers dientengevolge zo nerveus en zoveel ziek.

In de administratie van de politie en van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt Grietjes naam niet voor.

79.
1930 – Sr.
Leeftijd: 16 j.

Eppo, de jongste uit een landarbeidersgezin met negen kinderen, werd op zestienjarige leeftijd onder toezicht gesteld, nadat hij een portemonnaie met geld had weggenomen van een schoonsteenmantel in een huis, waar hij met andere jongens brandhout binnen gebracht had. Twee dagen tevoren had hij uit een winkel twee flacons eau de cologne weggenomen, die hij in de W.C. op de fabriek waar hij werkte had verstopt. Enige weken tevoren was hij door buren verdacht van diefstal van *f* 25,—.

Het toezicht duurde één jaar. Niets bijzonders is in die tijd voorgevallen. Eppo werkte op een houtzagerij, werd wegens slapte ontslagen en ging daarna twee dagen per week een beurtschipper helpen.

Het gezin waarin Eppo opgroeide gaf de kinderen geen enkel houvast. Van enige opvoeding was geen sprake. Vader dronk in hevige mate. Hij moest door de kinderen altijd uit het café worden gehaald. Moeder was een slappe vrouw, er altijd op uit „iets weg te pikken". Moeder deed nooit iets anders dan schelden op vader, als die „te eerlijk" was geweest en van zijn baas niet had los gekregen wat hij volgens moeder had kunnen krijgen. De kinderen moesten op hun tiende en elfde jaar reeds geld gaan verdienen, Eppo zelfs al op zijn negende jaar. Zij gingen als scheepsjagertjes te paard mee naar de stad. Het geld, dat ze thuisbrachten, werd in de regel dadelijk in drank omgezet. Van de ruwe schippers, met wie zij dagenlang optrokken, leerden zij reeds vroeg niets dan slechts.

Toen Eppo dan ook voor diefstal in handen van de politie viel, maakte dit niet alleen op hemzelf geen indruk, maar evenmin op zijn ouders. Het was reeds vaker voorgevallen dat kinderen uit dit gezin met de Justitie in aanraking waren gekomen.

De oudste dochter uit dit gezin, een meisje met een sterk karakter, sloot een

behoorlijk huwelijk. Zij en haar man werden geheelonthouders. Zij trachtten ook de broers en zusters te beïnvloeden, maar kregen ook na de dood van beide ouders (nog vóór 1940) geen vat op hen. Alle broers zijn, evenals vader vroeger, nu reeds aan de drank verslaafd. In de oorlogstijd woonden twee hunner, vrijgezellen, alleen in het ouderlijk huis. Zij haalden wel eens meisjes in huis, maar hadden door de aanwezigheid der Duitse soldaten, die zich in grote, mooie huizen hadden gevestigd, eerst niet veel kans. Pas toen de oorlog voorbij was en de eigenaars hun huizen opeisten kwamen veel van die meisjes, van heinde en ver door Duitse troepen meegenomen, op straat te staan. Eppo en zijn broers hebben zich toen over enigen „ontfermd". Eppo en een twee jaar oudere broer hebben steeds gevaren. Toen de oorlog uitbrak zou Eppo juist in Rotterdam zijn binnengelopen. Het schip is toen omgekeerd naar Engeland. Hij heeft daar aan alles meegedaan, was een van de eersten bij de invasie. Hij kreeg militaire onderscheidingen. Eppo drinkt erg. In een café in België heeft hij enige tijd geleden alles kort en klein geslagen en werd, toen er niets en niemand meer over was, door de politie meegenomen. Met zijn oudere broer leeft hij sinds jaren op zeer gespannen voet. Deze, in 1940 wel bijtijds binnengevaren in Rotterdam, ging daar samenleven met een zeventienjarig meisje. Hij verdiende zijn kost als souteneur, haalde zeelui en Duitse militairen in huis. Het meisje wilde dit leven niet meer nadat ze in 1945 kennis had gemaakt met Eppo. Eppo heeft haar op een avond meegenomen en is kort daarop met haar getrouwd. Eppo's broer maakte het hun toen zeer lastig, waarop Eppo de politie raadpleegde, met het gevolg dat de broer als souteneur naar Veenhuizen werd opgezonden. De familie leeft voortdurend in angst, dat deze broer, zodra hij vrijkomt, in zijn haat Eppo van het leven berooft.

In de administratie van de politie en van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt de naam van Eppo niet voor. Zijn adres is momenteel onbekend.

80.

1932 – Sr.

Leeftijd: 14 en 15 j.

Lammert en *Jurrie* waren het derde en vierde kind uit een ventersgezin met zeven kinderen. Lammert werd in 1932, op veertienjarige leeftijd, Jurrie in 1934, op vijftienjarige leeftijd, onder toezicht gesteld. Lammert nadat hij een doosje sigaretten had weggenomen uit een winkel waar hij centen kwam vragen voor het bekijken van zijn schildpad; Jurrie nadat hij met een andere jongen een jonge man had mishandeld door hem met een ijzeren ketting te bewerken, bij de keel te grijpen en met een mes te steken.

De vader van deze jongens, lompenkoopman van beroep, was ook herhaaldelijk wegens diefstal en mishandeling in handen van de politie gevallen. In 1933 was hij medeplichtig aan moord op een ambtenaar. Vader was afkomstig uit een drankzuchtige familie, waarin veel t.b.c. en asthma voorkwam. Vader was asthmalijder.

Moeder, één jaar ouder dan vader, had ook enige vonnissen op haar naam staan terzake van diefstal. Zij was t.b.c.-patiënte.

Vader en moeder huwden toen zij resp. zeventien en achttien jaar oud waren. Zij moesten trouwen. Zij ontvingen ondersteuning van de gemeente.

Het huwelijk is van de aanvang af nooit anders dan slecht geweest. De oudste twee kinderen kwamen ook reeds op jonge leeftijd herhaaldelijk met de politie in aanraking, de oudste zoon werd in 1931 vervolgd wegens verduistering van een fietslantaarn, in 1932 wegens fietsendiefstal. De tweede zoon liep in 1932 van huis weg, stal een fiets en klaagde bij de politie over zijn vader, die hem mishandelde.

Lammert, die in 1932 behalve dat hij onder toezicht gesteld werd ook een maand tuchtschoolstraf onderging, gedroeg zich in de tuchtschool goed. Ook hij bleek doodsbang van zijn vader, maar dol op zijn moeder te zijn. Het tuchtschoolrapport

gaf aan, dat hij debiel was en bovendien nerveus: hij droomde hardop, was gauw driftig en dikwijls in de war. In de omgang met andere jongens was hij teruggetrokken. Zijn belangstelling ging alleen uit naar dieren, niet naar mensen.

Jurrie was niet debiel, maar ook zeer driftig en lastig. Hij ging wel om met andere jongens, maar had meestal ruzie met hen. Jurrie koesterde een felle haat tegen zijn vader en zou voor goed het huis verlaten hebben als vader in 1933 niet gevangen genomen was.

Beide jongens kregen dezelfde gezinsvoogd, hun vroegere schoolmeester. Deze spoorde hen wel aan om te werken. Lammert probeerde het een paar dagen op een fabriek, maar hield er mee op omdat hij zich er niet thuis voelde. Hij liep liever met lompen, ook al kreeg hij des avonds slaag van zijn vader als hij te weinig geld had opgehaald.

Gedurende de twee jaren dat zij onder toezicht stonden werd er weinig bereikt. Het milieu had hen te zeer in zijn greep. Ook Jurrie, die wel wilde werken, werd daardoor steeds ongunstig beïnvloed.

Lammert is thans de enige van alle zeven kinderen, die nog maar éénmaal gehuwd is geweest. (Eén oudere broer is reeds driemaal, een ander tweemaal gescheiden). Hij woont in een armoedig huisje, een eindje buiten zijn geboortedorp. Zijn vrouw, afkomstig uit een naburig dorp, is zenuwpatiënte. Zij zal binnenkort in een zenuwinrichting worden opgenomen. Er zijn tien kinderen geweest, waarvan acht nog in leven, allen even vuil en verwaarloosd, die door Lammerts moeder, die bij hem inwoont, „verzorgd" worden. Lammert heeft nog nooit gewerkt. Tot zijn huwelijk hielp hij zijn moeder in de huishouding. Sinds zijn huwelijk in 1938 was hij af en toe in de werkverschaffing, maar ook daar hield hij het nooit lang vol. Hij had altijd andere uitvluchten. In de oorlog stroopte hij en slachtte clandestien, waarvoor hij eenmaal gevangen zat. Overdag ziet men hem tegenwoordig nooit buiten; dan zit hij thuis op een stoel. Ook in de huishouding voert hij niets uit. Des avonds en des nachts, als het donker is, gaat hij er op uit met twee grote honden, om te stropen.

Jurrie woont in een ander deel van de provincie. Hij is voor de tweede maal gehuwd. Zijn eerste vrouw is in 1945 gestorven. Jurrie heeft steeds als fabrieksarbeider gewerkt, in de oorlog in Duitsland. Hij is sinds twee jaar petroleumventer. Zijn gedrag is behoorlijk.

Lammert en Jurrie komen beiden als steuntrekkers voor in de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken.

Lammert komt in de politie-administratie niet voor; Jurrie wel, nl. in 1939 terzake van insubordinatie als militair, in 1940 wegens opzettelijke ongehoorzaamheid in tijd van oorlog, eveneens als militair, in 1941 wegens poging tot verboden uitvoer.

81.

1932 – C.

Leeftijd: 18 j.

Toen *Fokjes* vader tengevolge van een ongeval op zijn werk stierf, was zij vijf jaar oud. Met een ouder broertje was zij toen overgeleverd aan de zorgen van een moeder, die, afkomstig uit een „vreemd" milieu, waarin krankzinnigheid voorkwam, zelf zeer eigenaardig was: zij dronk.

Toen Fokje achttien jaar was werd zij onder toezicht gesteld nadat zij was weggelopen naar haar verloofde. Haar moeder eiste haar thuis en maakte scènes bij haar werkgever. Fokje weigerde naar huis terug te gaan, omdat zij de mishandelingen en verdachtmakingen, die zij van haar moeder had moeten verduren, niet langer kon verdragen.

Fokje is nu zelf weduwe. Nadat haar man in 1945 is gefusilleerd door de Duitsers is zij met vier dochtertjes alléén achtergebleven. Van de gemeente (haar geboorte-

dorp) kreeg zij een keurig vrij huisje toegewezen. Zij heeft een goede naam in het dorp. De kinderen krijgen een goede opvoeding. Hoewel 36 jaren oud, maakte zij de indruk van een oude vrouw: bleek, vermoeid, iets gebogen, geheel grijs. Haar reactie op de vraag naar de ervaringen met de gezinsvoogdij was spontaan en tegemoetkomend. Zulke onderzoeken zouden volgens haar veel meer gedaan moeten worden. Zij vond het weliswaar niet prettig om met de Justitie in aanraking te komen, maar het was toch een geluk dat het gebeurde, anders was zij nog langer machteloos overgeleverd gebleven aan haar moeder.

En toen vertelde zij hoe zij vanaf haar vijfde jaar een ellendig leven had gehad. Moeder, die, toen vader stierf, juist het derde kind verwachtte en na de bevalling geheel van streek was, raakte verslaafd aan de drank en is nooit meer normaal geworden. Zij hertrouwde met een knecht (zij had toen nl. nog een boerderij), een man, die veel jonger was dan zij en in geen enkel opzicht bij haar paste. Het huwelijk was slecht. Dag in dag uit ruzie. Door het drankmisbruik werden er schulden gemaakt. Fokje herinnert zich hoe zij op zekere dag ineens naar een ander dorp verhuisden, waar stiefvader fabrieksarbeider werd, Fokje kwam daar op een nieuwe school en kreeg er een vriendinnetje met wie zij geregeld na schooltijd naar huis ging. Maar in dit dorp was ook al gauw bekend dat moeder dronk. De ouders van het vriendinnetje hielpen haar echter. Dikwijls als moeder haar in dronkenschap sloeg (oud-pupil toonde nog de littekens van mishandelingen met een gloeiende pook!) vond zij bij hen een veilige haven en veel hartelijkheid. Helaas moest zij al met haar dertiende jaar van school af, omdat ze geld moest gaan verdienen voor moeder. Toen begon eigenlijk pas haar moeilijkste tijd. Ze kreeg telkens moeilijkheden omdat men haar nog te jong vond om te werken, maar moeder eiste het van haar. Als zij des avonds laat thuis kwam snauwde haar moeder haar af. Soms kreeg ze midden in de nacht buien van razernij en ging haar met een stok te lijf. Zij verweet Fokje dat ze het met haar stiefvader hield. „In die jaren sloeg moeder alles stuk. Doordat zij de broers tegen elkaar en tegen mij opstookte groeide er ook geen band tussen ons als kinderen. Ieder zorgde voor zichzelf om op de duur uit die hel weg te komen."

Dit vreselijke leven in haar jeugd is nooit uit haar gedachten, zelfs nu niet, nu haar moeder niet meer leeft. Zij lijdt er nog dagelijks onder. Het heeft haar een groot minderwaardigheidsgevoel gegeven, zij voelt zich onzeker in het leven staan. Zij heeft asthma en ernstige zenuwinzinkingen, ligt soms wekenlang te bed. Slechts één goed huwelijksjaar heeft zij gehad. Daarin werkten zij samen in een manufacturenhandel, die haar man had opgezet. Zij was dol op haar man, die zij leerde kennen op de confectiefabriek waar zij tot haar 24e jaar werkzaam is geweest. Haar man moest echter onder dienst en nauwelijks gedemobiliseerd begon hij illegaal te werken. Maandenlang zat hij ondergedoken, doch in 1943 werd hij gepakt en een maand vóór de bevrijding gefusilleerd. Het ene leed was nog niet verwerkt of het andere begon weer. Haar moeder, die kanker had gekregen en uitermate lastig was voor haar omgeving, eiste Fokje op als haar verpleegster. Uit plichtsgevoel nam ze de verpleging op zich, maar het haatgevoel tegen de moeder speelde haar daarbij voortdurend parten. Dagelijks had zij een zware strijd te voeren met de toen reeds volslagen geesteszieke moeder, die zij slechts moeizaam in bedwang kon houden. Eerst in 1949 stierf zij. Fokje voelt zich sindsdien nog steeds moe. Zij heeft een huishoudster moeten aanstellen. De kinderen zijn gelukkig allen gezond en gemakkelijk. Fokje weet, dat zij hen erg verwent, maar zij kan niet anders na alles wat zij doormaakte.

Zij is Gereformeerd, gaat geregeld ter kerke, maar vindt er geen troost en geen steun. Zij voelt zich zeer eenzaam. Aan haar broers heeft zij weinig. Deze wonen te ver weg. Haar gezinsvoogdes, aan wie zij vroeger veel had, leeft reeds lang niet meer.

In de gegevens van de politie of in die van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt de naam van Fokje niet voor.

82.
1936 – Sr.
Leeftijd: 14 j.

Reinhart werd geboren toen zijn moeder pleuritis had. Hij werd door een buurvrouw verzorgd met flesvoeding. Hij ontwikkelde zich langzaam, was laat met zindelijk worden en praatte nog niet goed toen hij naar school ging. Op school ging het slecht met leren: hij doubleerde twee klassen, hij spijbelde veel om buiten te kunnen zwerven en kattekwaad uit te halen. Zijn moeder (Geref.), die jarenlang t.b.c.-patiënte was geweest, stierf toen Reinhart zeven jaar oud was. Kort tevoren was ook een zusje, tien maanden oud, aan t.b.c. gestorven. Zo was Reinhart met een vijf jaar ouder broertje alleen met zijn vader achtergebleven.

De vader (van beroep landarbeider), vroeger een flinke man, maar sinds een jaar met t.b.c. in een sanatorium verpleegd, kon niet meer werken en was aan de steun geraakt. Hij was een slap, humeurig en driftig mens geworden. De huishoudsters, die de scepter in huis zwaaiden, werden door Reinhart, die hen bedroog met geld en nooit naar hen luisterde, de een na de ander het huis uitgeplaagd.

Toen Reinhart op zijn veertiende jaar van school af kwam, mocht hij, evenals zijn oudere broer, een vak leren. Hij wilde echter niet en bleef maandenlang werkloos. In die tijd viel hij in handen van de politie, nadat hij een blinde koopman bestolen en met wisselgeld bedrogen had. Een koppelbaas werd gezinsvoogd. Deze nam Reinhart op in zijn ploegje (koppel) arbeiders. Zodoende kon hij hem dagelijks controleren. Ook sprak hij geregeld met de vader, die zijn overbuurman was.

Het eerste jaar ging het betrekkelijk goed. Het tweede jaar plaatste zijn gezinsvoogd hem bij een landbouwer. Over zijn werk was deze tevreden, doch men vond hem te onbedachtzaam en te onberekenbaar en gaf hem daarom na zijn proeftijd ontslag. Zijn gezinsvoogd wist evenwel te bereiken dat hij mocht blijven totdat er ander werk voor hem was gevonden. Juist in die tijd kwamen er ernstige klachten: Reinhart bleek een tienjarig kindermeisje, dat Zaterdags en Zondags met de kinderen van de boer speelde, te hebben „aangerand". Naar aanleiding hiervan werd de voorwaardelijke tuchtschoolstraf van één maand, die hij in 1936 voor de diefstal had gekregen, ten uitvoer gelegd. Uit het tuchtschoolrapport bleek, dat hij lichamelijk en geestelijk een normaal ontwikkelde jongen was. Zijn gedrag in de tuchtschool was zeer goed. Zijn karakter was moeilijk: gesloten, gevoelig en bang. Nadat hij deze straf had ondergaan werd hij door zijn gezinsvoogd bij een boer in Drente geplaatst. Hij werd echter na een half jaar wegens slapte ontslagen en toen in een werklozenkamp geplaatst. Van daaruit kreeg hij werk bij een boer in een ander deel van de provincie Groningen.

Aan een predikant daar ter plaatse werd de gezinsvoogdij overgedragen. Aan deze gezinsvoogd, die een jaar lang zeer tevreden over hem was, deelde hij mee dat het strafbaar feit, dat hij destijds pleegde, in het geheel geen zedendelict was geweest, maar alleen een poging om via een veroordeling bij zijn toenmalige patroon, bij wie hij het vreselijk vond, vandaan te komen. Reinhart verzocht zijn gezinsvoogd om hem te willen helpen om bij de marechaussee te komen. Hij wilde „hoger op" en beslist niet in het boerenwerk blijven. Nadat hij in 1939 in militaire dienst was geweest en goed had opgepast, kwam hij terug op zijn verzoek om bij de marechaussee te komen. Hij stelde zich daartoe ook in verbinding met zijn eerste gezinsvoogd. Beide gezinsvoogden traden in overleg met de kinderrechter. Het resultaat der besprekingen was, dat Reinhart werd medegedeeld dat hij nooit voor de marechaussee in aanmerking zou komen en naar iets anders moest uitkijken. Het toezicht werd beëindigd.

Hij ging toen eerst weer bij boeren werken, maar, hoewel een prima werkkracht, veranderde hij telkens tengevolge van ruzie en conflicten. In 1942 huwde hij met een meisje uit een zeer ongunstig gezin uit hetzelfde dorp. Dat meisje zelf deugde ook niet. Dit was het begin van veel ellende. Elk ogenblik was er de hevigste ruzie

tussen beiden. Reinhart riep meermalen zijn vroegere gezinsvoogden te hulp om de ruzie bij te leggen. Om het kind, dat er geboren werd, gaf Reinhart niets. In 1944 liet hij zijn gezin in de steek en ging in Duitsland werken. Zijn vrouw ging met het kind in 1946 met évacué's mee naar de Zuid-Hollandse eilanden. Men is haar spoor bijster. Van Reinhart vernam men jarenlang nooit meer iets in het dorp. Zijn vader leeft niet meer, zijn broer is in Indonesië. Volgens enige verre familieleden is Reinhart na de oorlog wel in Nederland teruggekeerd, maar een zwerver geworden. De laatste berichten waren, dat hij kermisreiziger is.

Uit de gegevens van de Rijksidentificatiedienst blijkt, dat hij in 1948 met de politie te Leeuwarden in aanraking kwam wegens het opgeven van een valse naam, in 1949 met de politie te Wieringermeer terzake van diefstal, door middel van braak, van een rijwiel. Begin 1950 werd hij drie weken gedetineerd terzake van diefstal van geld.

83.
1936 – C.
Leeftijd: 13 en 11 j.

In het gezin *Dijkstra* (N.H). waren vijf dochters. De twee jongsten, Zwaantje en Hillechien, werden onder toezicht gesteld toen zij resp. dertien en elf jaar oud waren. Deze maatregel werd genomen op aandrang van de burgemeester nadat de scheiding tussen vader en moeder was uitgesproken en de meisjes aan moeder waren toegewezen. De oudere meisjes waren in interne betrekkingen in de stad, de twee kleintjes waren echter nog overgeleverd aan een moeder, die wispelturig was, telkens omgang zocht met andere mannen, haar kinderen af en toe van school thuis hield om de huishouding voor haar te doen, terwijl zij zelf in bed bleef liggen uit luiheid. Zwaantje was een vrolijk, opgewekt kind, Hillechien daarentegen zeer moeilijk en gesloten.

De wethouder in het dorp werd gezinsvoogd. Hij controleerde het gezin gedurende zes jaren. Hij plaatste eerst Zwaantje na het verlaten der school in een betrekking, later Hillechien. Van Zwaantje beleefde hij weinig plezier. Het kind was even wispelturig als haar moeder. Zij veranderde om de twee maanden van werk en werd tenslotte fabrieksmeisje in de stad. Toen zij zestien jaar was bleek ineens dat zij een hartkwaal had. Zij moest een jaar rust houden en ging daarna werken als serveerster in een cantine. In 1940 kwam zij zonder werk. Zij ging toen de huishouding doen voor een man wiens vrouw in een zenuwinrichting lag. Haar enige liefhebberij was echter: véél uitgaan. Zij kreeg conflicten met haar werkgever en vertrok op zekere dag zonder haar moeder noch haar gezinsvoogd er van in kennis te stellen naar Brabant, waar zij in een café ging werken. Wekenlang wist men eerst niet waar zij was. In 1944 werkte zij als serveerster in Duitse cantines, na de bevrijding in Hoek van Holland voor Canadezen. Zij huwde met een Engelse kok, die zij in Rotterdam leerde kennen. Zij woonde plm. een jaar met hem in Engeland. Hij had echter nooit werk. Er kwam een kind. Dit kind gaf zij een jaar geleden, toen zij gescheiden is, ter verzorging aan haar moeder. Zij is thans in Engeland voor de tweede maal getrouwd.

Hillechien was altijd in botsing met moeder, die haar stugheid niet begreep en in haar karakter steeds haar man herkende, die haar ook zo geïrriteerd had om zijn „saaiheid". Hillechien werd dienstbode. Zij hield het langer uit in haar betrekkingen dan haar zuster. Zij huwde in 1941, omdat zij „moest" trouwen. Haar man is landarbeider. Zij is de enige dochter uit het gezin, die een behoorlijk leven leidt. De oudste dochter werd prostituée, de tweede, die als schaapherderin naar Duitsland vertrok, liet nooit meer iets van zich horen, de derde, die, hoewel gehuwd, in de oorlog met Duitsers ging, was enige tijd gescheiden. Zij werd na een poging tot zelfmoord in een krankzinnigengesticht verpleegd. Zij is thans hertrouwd. Haar drie

kinderen uit het eerste huwelijk, die haar werden toegewezen, zijn onder toezicht gesteld.

Moeder Dijkstra, nog steeds een luchthart-treur-niet, leeft in concubinaat met een man, die als zwarthandelaar veel geld verdiende.

In de administratie van de politie kwamen de namen van Zwaantje en Hillechien niet voor. De moeder bleek, volgens de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken, in 1948 en 1949 onderstand te hebben genoten. De ondersteuning werd evenwel ingetrokken toen bleek, dat zij in concubinaat leefde.

84.
1930 – Sr.
Leeftijd: 16 j.

Anton komt uit een gezin van tien kinderen. Zijn vader, werkman bij de gemeente (straatmaker en dikwijls werkloos door ziekte, t.b.c., oorontstekingen), was een prikkelbaar, lastig mens. De moeder, een hartelijk type, was de spil waar het huisgezin om draaide. Als streng Rooms-Katholiek had zij vóór het huwelijk de eis gesteld, dat haar man, die N.H. was, R.K. zou worden. Alle kinderen werden ook Katholiek opgevoed.

Na de geboorte van de oudste twee volgden er twee kinderen, die als baby stierven, één aan stuipen, het andere aan longontsteking.

Anton, die als no. 5 daarop volgde, werd een zorgenkind doordat hij ook aan stuipjes leed en laat was in zijn ontwikkeling. Als kleuter bleek hij een nerveus kind te zijn. Hij was driftig, slaapwandelde, was onrustig en had tics. Zijn intelligentie was goed. Hij doorliep de lagere school vlot. Maar over zijn gedrag waren zowel op school als thuis steeds dezelfde klachten: te driftig, zeer plagerig... en laf; altijd moest hij de baas spelen en om anderen te imponeren liet hij zich gemakkelijk tot kattekwaad verleiden. Voor zijn vader, die hem heel wat keren met een leren riem bewerkte, had hij veel respect; maar hij hield meer van zijn moeder.

Op zijn veertiende jaar wilde hij naar zee. Zijn beide oudere broers voeren ook! Zijn ouders overreedden hem echter tot werk als fietsjongen, maar op zijn zestiende jaar was hij niet langer te bewegen tot werk aan de wal: hij moest en zou varen en werd lichtmatroos.

Zijn eerste reis was naar Hamburg. Daarna kwam hij een paar dagen thuis vóórdat hij zijn tweede reis naar Indië zou gaan maken.

In die dagen (Augustus 1929) gebeurde het dat hij op een avond in een café met een jongen woorden kreeg en deze met een mes stak. Hij viel hierdoor in handen van de politie, en in plaats van de reis naar Indië werd hij gedetineerd in het observatiehuis. Het oordeel daar luidde: „behoort tot het type, dat tot impulsieve daden neigt, maar vertoont geen pathologische symptomen". Tegen de tijd dat Anton voor de kinderrechter moest verschijnen werd hij ziek. Hij zat zeer in angst voor de uitspraak!

In April 1930 veroordeelde de kinderrechter hem tot voorlopige terbeschikkingstelling van de regering met een proeftijd van drie jaar. Hij werd onder toezicht gesteld en moest beloven de kosten voor de verpleging van de gelaedeerde in wekelijkse termijnen van 50 cent aan zijn gezinsvoogd af te betalen.

Anton hield zich stipt aan deze afspraak. De gezinsvoogd, een oud-brigadier van politie, had geen enkele klacht en adviseerde na twee jaar de gezinsvoogdij te beëindigen. Anton was bovendien weer gaan varen, zodat contact practisch niet mogelijk was.

Achttien jaar later blijkt Anton gehuwd te zijn met een protestantse vrouw, die ook onder gezinsvoogdij had gestaan, maar wegens ongunstige gezinsomstandigheden

(no. 17). Hij doet nu zelf niets meer aan de godsdienst en zijn twee kinderen van veertien en twaalf jaar worden zonder godsdienst opgevoed. Zij wonen in een armoedige, véél te kleine woning, in een ongunstige straat, tussen de schoonfamilie in. Anton heeft zich door zijn vrouw en schoonfamilie vóór zijn huwelijk laten bepraten werk aan de wal te zoeken. Dit werk bevredigt hem echter niet. Hij verlangt nog steeds naar zee. Daardoor is hij talloze malen van werk veranderd. In de oorlog werkte hij vrijwillig in Frankrijk. Nu is hij juist sinds twee weken aan een nieuw vak begonnen. Hij leert voor smid en heeft het plan om, als hij het vak kent, met zijn gezin naar West-Indië te emigreren.

Zijn moeder is gestorven. Met zijn vader, broers en zusters heeft hij zo goed als geen contact meer. Hij neemt het zijn vader nl. zéér kwalijk dat hij onmiddellijk na het overlijden van zijn moeder is hertrouwd en zijn broers en zusters, dat deze met die tweede moeder contact willen hebben.

Oud-pupil maakt de indruk zichzelf graag als iets méér dan een ander te beschouwen: hij praat spottend over zijn broers, die hem te braaf zijn, noemt zichzelf „de belhamel van het gezin, die nooit ergens voor stond", heeft het over „een soort H.B.S.", die hij bezocht (hij had slechts L.O.), om te imponeren e.d. Terugblikkend op de aanleiding tot de ondertoezichtstelling, stelt hij de toedracht van de zaak aldus voor, dat drie anderen bij de vechtpartij betrokken waren, die wegliepen en dat hij „grootmoedig" die anderen niet verklikte en alle schuld alléén op zich nam. De straf, die hij later kreeg, vond hij „veel te zwaar voor zo'n feit".

Van het toezicht heeft hij „geen last" gehad. Ook ten aanzien hiervan neemt hij een pedante houding aan en beweert volkomen onverschillig tegenover straf en toezicht gestaan te hebben. Toch laat hij blijken, dat hij nog jaren later hatelijke toespelingen heeft moeten aanhoren, omdat hij de enige thuis was, die met de Justitie in aanraking was geweest en dat deze houding van zijn familie hem zeer onaangenaam had getroffen.

Sinds het strafbare feit in 1930 is hij nog tweemaal met de politie in aanraking gekomen: in 1933 terzake van belediging van zijn ouders, in 1939 terzake van smaad; voor dit laatste feit kreeg hij *f* 10,— boete.

Uit de gegevens van de Gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat hij na 1944 geen contact meer met die Dienst heeft gehad.

85.
1930 – C.
Leeftijd: 10 j.

Appie klom op een zomeravond in Augustus 1929 met een vriendje in een kelder waarvan de ruit stuk was. Zij vonden daar dozen vol sigaretten en namen er enige mee om onder de jongens te verdelen. Maar, toen zij uit de kelder kropen, stond een politie-agent hen op te wachten om hen te verbaliseren.

Appie was het kind van een ongehuwde moeder, die hem op zijn tweede jaar had weggegeven aan een kinderloos echtpaar. De pleegvader werkte met zijn vader en broer in een steenhouwerij, hij had een goed weekloon. De pleegmoeder, een actieve vrouw, maar verzuurd en ontevreden doordat zij geen kinderen had kunnen krijgen, gaf zich helemaal aan het pleegkind. Zij verwende het erg en kon er geen kwaad van horen.

Het feit dat hij, tien jaar oud, voor de kinderrechter moest komen, wekte bij haar argwaan en een gevoel van minderwaardigheid op. Zij was gekrenkt, dat men haar als pleegmoeder niet in staat achtte zo'n kind op te voeden. „Natuurlijk moesten ze Appie hebben, omdat het een pleegkind was; met die andere jongen, die het bedacht had, deden ze niets; een pleegkind heeft het altijd gedaan; over zo'n kind heb je niets te zeggen!", was pleegmoeders verontwaardigde uitroep.

Appie werd in Januari 1930 civielrechtelijk onder toezicht gesteld, omdat de inlichtingen over hem van de school verkregen zo ongunstig luidden. Aan zijn vriendje, over wie gunstige inlichtingen werden verkregen, werd verder niets gedaan. Van Appie zei men, dat hij ongedurig en lastig was en gapte (bv. postzegels uit de lessenaar, een portemonnaie van andere jongens). Ook de pleegvader was het eens met de kinderrechter dat korte tijd in een inrichting misschien niet kwaad zou zijn.

De indruk, die men in het observatiehuis van hem kreeg, was heel goed: „een pienter jongetje, met grote belangstelling voor planten en dieren, een grote opmerkingsgave en bijzonder veel gevoel voor humor. Met weinig moeite zal hij tot een bruikbaar mens te maken zijn; het leven in de stad bij een zeer saaie pleegmoeder heeft te veel gevaren; hij zoekt dan compensatie op straat als aanvoerder van troepjes jongens en haalt verkeerde dingen uit".

Pleegmoeder was al die tijd erg jaloers. Ze vond het vreselijk, dat het kind het in het observatiehuis „zo fijn" vond en er zelfs wel had willen blijven.

Toen Appie in September in Amsterdam terugkwam trachtte zijn gezinsvoogd, een jong jurist, hem op te vangen, door hem op vrije middagen bij zich te laten komen en met hem te knutselen. Aan het eind van het jaar ging het zo goed, dat het toezicht werd opgeheven.

Merkwaardig is, dat in de dossiergegevens nergens iets werd vermeld over het punt of Ab wist dat zijn pleegouders niet zijn ware ouders waren. In het interview, nu achttien jaar later, met de pleegmoeder, vertelde deze op de vraag daarnaar, dat haar man het hem destijds vertelde toen hij van de lagere school af kwam: „het maakte toen helemaal geen indruk".

Ab, die nu als vrijwilliger in Indië is, kon zelf niet geïnterviewd worden. De inlichtingen over hem zijn van zijn pleegmoeder (de pleegvader leeft niet meer) en van zijn vrouw. De emotionaliteit van deze beide vrouwen was hevig! Pleegmoeder, die er over klaagde zo alléén te zijn sinds de dood van haar man, vertelde hoe haar gedachten onophoudelijk uitgaan naar Ab, bij wie ze steun zou willen zoeken, maar die haar diep teleurstelt, omdat hij nooit schrijft en zo ontzettend onverschillig is geworden.

Zijn vrouw, een Friezin van origine, die op haar vijftiende jaar met haar vader in Amsterdam is komen wonen in dezelfde straat als Ab, kent hem vanaf zijn zestiende jaar: „Ab hing altijd veel met andere jongens op onze stoep, mijn broer was er soms ook bij. Die mocht hem niet. Ik zelf „moest" hem ook niet. Op een keer vroeg hij mij waarom ik altijd zo uit de hoogte tegen hem deed en een keer later of ik met hem naar de bioscoop ging. Van toen af voelde ik me ineens aan hem gebonden. Hoe mijn vader en broer me ook waarschuwden, ik bleef met hem gaan en voelde, dat ik een goede invloed op hem had. Hij was niet meer wispelturig en bleef bij dezelfde baas als klinker. Ik bracht hem naar zijn werk, haalde hem af en elke avond waren we samen. Dat ging een paar jaar goed. Toen kwam de mobilisatie. In dienst maakte hij kennis met andere meisjes, het dreigde een ogenblik mis te gaan, maar in September 1940 zijn we getrouwd. Van toen af is het nooit meer goed geweest. Ab moest al spoedig naar Duitsland, waar hij slechte vrienden kreeg en een losbandig leven leidde. Toen ons kind anderhalf jaar oud was, meldde ik me vrijwillig voor Duitsland aan. Ab had onze kleine Ab nog nooit gezien! Ik vond hem in Berlijn, maar hij moest niets van ons hebben. Zijn kind moet nòg het eerste kusje van hem krijgen!" Zij keerde naar Holland terug, plaatste het kind in een pleeggezin en ging zelf terug naar Duitsland om er te werken. Van contact met Ab kwam echter weinig, daarom ging ze in 1943 terug. Kort daarna kwam echter ook Ab in Amsterdam, waar hij een onderduikadres had gevonden. „We werkten toen ondergronds veel samen en, hoewel we elkaar veel zagen, en het die tijd weer even „goed" was, was er van gezinsleven geen sprake. Hij had geen belangstelling voor ons kind. Hij was er jaloers op en verweet me dikwijls dat ik alléén aan het kind dacht. Ab wilde mij geheel voor zich alleen hebben". Direct na de bevrijding werd

hij B.S.-er. Hij was een van de eersten, die daarna als vrijwilliger naar Indië ging. Een dag vóór hij wegging, terwijl hij met vrienden in Breda aan het fuiven was, stierf zijn pleegvader na wekenlange ziekte. Al die tijd had hij geen notitie van zijn pleegouders genomen en na zijn pleegvaders dood kwam hij alleen over om zijn koffers te halen en zijn pleegmoeder en vrouw uit te schelden door o.a. te roepen: „jullie zijn de moordenaars van mijn vader". Zo vertrok hij en hij liet niets meer horen. Zijn vrouw hoorde, dat hij met een ernstige geslachtsziekte in een ziekenhuis te Batavia lag. Dat is het laatste wat zij weet. Zij heeft inmiddels contact gekregen met een andere man, die erg goed voor haar is, maar kan nog steeds niet besluiten over echtscheiding om vervolgens een huwelijk met deze man te sluiten.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken en in die van de politie komt de naam van Ab niet voor.

86.
1930 – C.
Leeftijd: 14 j.

Roelf was het kind van een ongehuwde moeder. Zijn natuurlijke vader was een schipper met wie zijn moeder verloofd was, doch door wie zij in de steek werd gelaten kort voor de geboorte van Roelf.

Toen Roelf drie jaar was ging moeder in concubinaat leven met een man, die van zijn vrouw af was, maar nog niet kon scheiden omdat de vrouw dat tegenhield. Eerst toen Roelf vijf jaar was kon een wettig huwelijk worden gesloten. Inmiddels was er weer een jongetje geboren en later volgden nog drie jongens. Het gezinsleven was goed, Roelf werd door zijn stiefvader als een eigen kind behandeld.

Roelf was vanaf het moment dat hij naar school ging lastig en brutaal. Zijn intelligentie was matig.

Sinds zijn elfde jaar hielp hij voor en na schooltijd een groentenboer. Hij bleek af en toe oneerlijk te zijn met wisselgeld, maar werd niettemin telkens weer als „hulpje" meegenomen. Op zijn veertiende jaar, na het verlaten van de school, werd hij fietsjongen voor een hoedenzaak. Hij kreeg veel fooien en versnoepte al dat geld onmiddellijk. Toen hij een keer uit een tas, die op de toonbank lag, twee kwartjes wegnam om wisselgeld, waarmee hij geknoeid had, aan te zuiveren, werd hij door zijn baas betrapt. Deze deed aangifte van diefstal bij de politie. Roelf werd evenwel niet strafrechtelijk vervolgd, maar civielrechtelijk onder toezicht gesteld. Zijn stiefvader en zijn moeder vonden dit vreselijk. Gedurende het toezicht deed Roelf erg zijn best om goed op te passen. De gezinsvoogd nam zijn verdere opleiding ter hand. Des avonds ging Roelf een cursus op een ambachtsschool volgen en overdag kwam hij in de leer bij een schilder. Hij had plezier in het werk bij die schilder en bleef vijf jaar bij dezelfde baas tot hij onder dienst moest. Toen hij terug uit dienst kwam was er geen werk voor hem te vinden. Daarom kwam hij bij zijn stiefvader in diens ijszaak en karrenverhuurderij. Roelf, die chauffeur wilde worden, leerde in zijn vrije tijd autorijden. Maar juist toen hij chauffeur zou worden, in 1941, moest hij naar Duitsland. Hij durfde het niet aan om geen gehoor aan de oproep te geven. In Duitsland werkte hij op fabrieken en deed er ook chauffeurskarweitjes. Direct na de oorlog kon hij als chauffeur bij een grote firma in het oosten van het land in dienst komen. Dit werk bevalt hem goed. Hij is nu drie jaar getrouwd. Het huwelijk is niet goed, doordat de vrouw zeer slordig en onverschillig is. Er zijn twee kinderen. De band met de moeder, zijn stiefvader en vier broers is goed.

Uit de gegevens van de Rijksidentificatiedienst blijkt, dat hij na 1930 niet meer wegens misdrijf is voorgekomen; uit die van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken, dat hij momenteel ondersteund wordt.

87.
1930 – C.
Leeftijd: 3-14 j.

Het gezin *Reinierse* (R.K.), bestaande uit vader (42 jaar), moeder (41 jaar) en vier kinderen (drie jongens en een meisje; de oudste, een jongen, was veertien jaar, het jongste, het meisje, drie jaar) bewoonde een kleine etagewoning in een volksbuurt. In deze woning was alles even goor en vuil. Vader en moeder waren beiden doofstom. Vader, hoefsmid van beroep, was een ijverig en ordelijk man, die bij zijn broer in een vulcaniseerinrichting werkte. Moeder echter, afkomstig uit een gezin waar veel gedronken werd, was zeer slordig. Aanmerkingen van haar man kon ze niet velen. Zij sloeg hem en dan liep hij uit angst voor erger driftbuien van zijn vrouw het huis uit.

In 1930 werd na klachten van de buren over drankmisbruik door de moeder de ondertoezichtstelling uitgesproken. Een vrouw, die ervaring had in de omgang met doofstommen en het echtpaar Reinierse bovendien reeds kende van een club voor doofstommen, die zij leidde, nam de taak van gezinsvoogdes op zich en kweet zich hiervan zeer conscientieus. In de aanvang kwam ze elke dag in het gezin en vertoefde er soms de gehele dag om moeder te leren tafeldekken, koken, naaien, stoppen etc. Vader en de kinderen waren zo zeer op haar gesteld, dat zij teleurgesteld waren als zij niet kwam. Moeder echter was er niet zo mee ingenomen. Het toezicht werd tienmaal verlengd, omdat de moeder, als toezicht zou ontbreken, stellig haar ijver zou verminderen. De oudste jongen, Harm, stond van zijn veertiende tot een en twintigste jaar, de tweede, Leendert, van zijn twaalfde tot zestiende jaar onder toezicht; de jongste, Tonia, slechts van haar derde tot dertiende jaar. Zodoende konden de jongens worden geadviseerd bij de keuze van een vak en enige tijd geleid in hun beroepsontwikkeling. Harm werd metaalbewerker, Leendert boekbinder, Vincent bezocht de ambachtsschool om machinebankwerker te worden. Tonia ging naar de huishoudschool.

Thans, ongeveer tien jaren sinds de beëindiging van het toezicht, is de situatie aldus:

Vader en moeder wonen nog in dezelfde woning. Moeder is sinds het einde van het toezicht volgens Harm weer geheel afgezakt. Zij voert nooit iets uit. De was en de huishouding worden gedaan door zijn vader en Vincent en zijn vrouw, die boven hen wonen.

Harm woont schuin tegenover hen. Zijn vrouw is uit een groot gezin, uit dezelfde straat. Het had vroeger veel voeten in de aarde voor zij van haar ouders met Harm mocht verkeren, omdat in de straat maar al te zeer bekend was uit welk gezin hij kwam. De doorslag gaf tenslotte dat hij goed Katholiek was. Ze hebben nu een goed huwelijk (zijn zeven jaar gehuwd). Jammer genoeg is er juist een kindje dood geboren en is het meisje van twee en een half jaar dat ze hebben voortdurend ziek (eczeem).

Harm werkt als metaalslijper sinds jaren bij dezelfde firma met onderbreking van twee jaren, die hij gedwongen in Duitsland in een fabriek doorbracht.

Harm heeft de zorg voor zijn zusje Tonia op zich genomen, omdat hij en zijn vrouw haar enigszins aan kunnen. Het is echter een meisje, dat zeer moeilijk is. Ze kan ontzettend driftig worden en is zeer wispelturig. Eerst was ze dienstbode, nu is ze op een atelier. Ze werkt echter niet graag, houdt meer van dansen en zou, als zij haar niet streng aanpakten, nooit voor middernacht thuiskomen.

Leendert, de tweede zoon, is een goed boekbinder. Hij is echter asthmatisch en doet moeite om in Zwitserland werk te vinden. Hij is verloofd.

Vincent, die gehuwd is en boven zijn ouders woont, is een harde werker. Hij is monteur.

Uit de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat het gezin van Harm tijdelijk gesteund is.

In de administratie der politie komt geen der vier kinderen voor.

88.

1930 – C.

Leeftijd: 4 en 8 j.

Het gezin *Lucas* (R.K.) bestond uit een 43-jarige moeder en drie dochtertjes, een tweeling van acht jaar (Rina en Jopie) en een meisje van vier jaar (Anneke). Zij bewoonden een éénkamerwoning in een achterbuurt.

Moeder was afkomstig uit een degelijk winkeliersgezin van negen kinderen, maar was geheel afgezakt. Zij was altijd een „buitenbeentje" geweest, had geen zin in leren, spijbelde en zwierf op straat. Op haar zestiende jaar raakte ze zwanger van een jongen met wie ze achter orgels was aangelopen. Het werd een gedwongen huwelijk. De man trok zich niets van haar aan, ging uit met andere vrouwen, dronk en besmette haar met geslachtsziekte nog vóór de geboorte van het eerste kind. Kort na de geboorte van het kind gingen ze van elkaar en gaven het kind weg aan een familielid. Nadat de moeder eerst geprobeerd had met naaien de kost te verdienen, lokte het beroep van prostituée haar toch meer. Ze oefende dit jaren uit, tot ze op haar 34e jaar iemand ontmoette, die haar voorstelde om te gaan samenleven. Deze man had echter reeds veertien verbalen terzake van diefstal, opruiing, belediging achter de rug. Hij had reeds twaalf maal in de gevangenis gezeten. Nauwelijks leefden ze samen of hij moest weer voor een jaar de gevangenis in. In die tijd ging zij weer uit. Wie de vader van de in die tijd ter wereld gebrachte tweeling was, weet zij niet. Toen haar „man" uit de gevangenis thuis kwam, accepteerde hij de kinderen alsof zij van hem waren. Hij verzorgde hen beter dan de moeder, die altijd op pad was, ooit had gedaan. Er werd nog een meisje geboren, waarvan deze man de verwekker was. Door drankmisbruik heerste er echter steeds bittere armoede in dit gezin. Toen de man weer eens in de gevangenis zat en de moeder weer dreigde te vervallen in haar oude beroep, zocht haar familie, terwille van de drie kindertjes, contact met haar en beloofde haar financiële hulp onder de voorwaarde dat zij voor goed van die man zou afgaan. Zij nam het geld aan, maar hield haar belofte niet. De familie nam maatregelen, men dreigde haar met ontzetting uit de ouderlijke macht over haar kinderen. Dit bracht de vrouw totaal in paniekstemming. Zij beloofde beterschap, omdat zij de kinderen (over welke geen enkele psychologische bijzonderheid bekend was) van wie zij op primitieve wijze hield, niet wilde verliezen. In die stemming onderwierp zij zich geheel aan een voorlopig uitgesproken ondertoezichtstelling en trachtte drie jaren lang de regels, die haar gezinsvoogdes haar stelde en die haar dagelijks (soms twee- of driemaal per dag) controleerde, na te leven. Uit angst voor deze werd zij huiselijker en netter. Alleen één voorschrift bleek zij niet te kunnen naleven: verbreking van haar verhouding met die man.

Drie jaren na de beëindiging van het toezicht eindigde deze samenleving. De man, die aan kanker stierf, liet haar en de kinderen in de diepste armoede achter. Ongevraagd kwam echter haar eigen familie haar weer te hulp. De tweeling was toen net van de lagere school af. Leeftijd en financiële zekerheid, misschien ook gewenning aan enige orde en regelmaat onder invloed van de gezinsvoogdij, waren factoren, die meewerkten tot meerdere huiselijkheid van de moeder. De meisjes echter waren liefst op straat. Zij waren weinig serieus, toonden zich al vroeg verschrikkelijke jongensgekken. Later, in de oorlogstijd, gingen zij uit met Duitse militairen en stoorden zich aan geen regel, die hun moeder hun trachtte te stellen. De moeder verkeerde dan ook dikwijls in diepe wanhoop, maar kon het niet over zich verkrijgen om maatregelen te vragen. In die tijd zocht zij steun bij haar oudste dochter uit het

eerste huwelijk, met wie zij weer contact had opgenomen en die inmiddels zelf een groot gezin had, maar steeds in huwelijksmoeilijkheden zat. Toen de meisjes resp. achttien en veertien jaar oud waren, stierf de moeder en nam deze dochter de zorgen over de halfzusjes over.

Er waren echter van begin af strubbelingen. De meisjes pasten zich niet aan bij haar gezin en tussen de tweelingen, die elkaar niet konden uitstaan, ontstond een felle ruzie. Het duurde dan ook niet lang of Rina liep weg naar een verloofde, een Duits militair, die in Hilversum zat. Die verloving duurde slechts een paar weken. Op eigen gelegenheid ging zij naar Duitsland, waar zij tot het einde van de oorlog als tramconductrice werkzaam was. Zij zond haar zusters nooit bericht. Ook na de oorlog aanvankelijk niet, toen zij op een kamertje in Amsterdam woonde. Eerst door geldnood in 1946 kwam ze er toe bij haar oudste zuster aan te kloppen. Enige weken bleef zij bij haar tot ze weer met ruzie wegging. Thans is ze sinds enige weken getrouwd, boven haar stand, met een fotocopiïst bij een machinefabriek en woont in bij haar schoonouders. Doordat deze mensen vroeger huisbewaarders waren bij een minister en jarenlang in het buitenland hebben gewoond, hebben zij een zekere beschaving en beschouwen de schoondochter met enige argwaan. Alles over de afkomst en het verleden van het meisje is voor hen nog geheim gehouden, doch zij hebben zelf uitgevonden dat haar moeder prostituée is geweest en spreken daarover met afgrijzen.

De tweelingzuster Jopie, die in de oorlog ook met een Duits militair verloofd was, is ongeveer een jaar in Duitsland werkzaam geweest en stond in 1944 bekend als prostituée. Ook zij zwierf jaren rond, maar kwam na de oorlog weer bij haar oudste zuster in huis. Zij woont daar nog en werkt nu als ateliermeisje.

Het thuis, dat de oudste zuster haar halfzusters te bieden had, was in de oorlogsjaren zeer weinig stimulerend. Doordat haar man, die havenarbeider was, aan zwarte handel deed en het geld opmaakte aan drank en vrouwen, werd zij zelf onverschillig en verwaarloosde haar huishouding in die mate, dat haar de kinderen door de Voogdijraad in 1942 werden ontnomen. Na de oorlog is zij echter met haar man verzoend. De kinderen zijn haar evenwel nog niet teruggegeven.

Alleen de jongste oud-pupil, Annie, schijnt zich evenwichtig ontwikkeld te hebben. Dit meisje had een vrolijke, luchthartige aard, maar was geen jongensgek. Zij leerde voor ateliermeisje, werkte in de oorlog evenwel niet anders dan als zwarthandelaarster en trouwde op haar 21e jaar met een kermisreiziger. Zij schijnt met hem een vrij goed huwelijksleven te hebben, althans volgens inlichtingen van de twee zusters. Zij is de enige, die nog wat aan het geloof doet.

89.
1930 – C.
Leeftijd: 5 j.

Moeder *Andriessen* (R.K.), 36 jaar oud, bewoonde met haar tweeling van vijf jaar een nette eerste etagewoning in de binnenstad. Zij was zelf afkomstig uit een slecht gezin (haar vader was havenarbeider en dronk hevig). Haar man, die uit een keurig milieu kwam (zijn vader was amanuensis van een gymnasium) en een goede kantoorbetrekking had, stierf aan een nierziekte toen de kinderen twee jaar waren. Moeder maakte kort na de dood van haar man kennis met zekere L., een man van goede familie, die het familiekapitaal er met drinken doorbracht. Met hem ging zij, terwijl zij als naaister voor de kinderen verdiende, samenleven. De familie van Andriessen, hierover zeer verontwaardigd, diende na verloop van enige jaren een klacht in bij de kinderpolitie, dat de kinderen in moreel gevaar verkeerden. Moeder, die nog steeds niet zeker van zichzelf was of zij wel met L. zou trouwen, omdat deze in dronkenschap ontzettend tegen haar te keer ging, aanvaardde, hoewel aanvankelijk met tegenzin, het toezicht en waardeerde de toezichthouder steeds meer als raad-

gever en steun. Op haar verzoek werd het toezicht zevenmaal verlengd. Hoewel de gezinsvoogd haar op de duur zelfs raadde om tot een huwelijk met L. over te gaan, omdat hij het concubinaat afkeurde, gaf moeder hieraan geen gevolg en nam L., nadat deze als zenuwpatiënt maandenlang in een inrichting verpleegd was, in 1933 niet meer bij zich op.

Thans, jaren later, woont moeder nog in dezelfde woning. Zij is nooit hertrouwd, verdient als naaister. Beide zoons heeft zij door hard werken kunnen laten leren, de ene bezocht de ambachtsschool en werd bankwerker, de ander kwam op het opleidingsschip en werd matroos. Door de oorlog is de laatste van zijn veertiende tot 21e jaar in Engeland geweest. Hij voer nl. juist, toen de oorlog uitbrak. Alle zorgen door moeder aan zijn opvoeding besteed gingen daar, zoals zij zegt, teniet. Hij raakte veel te vroeg voor zijn leeftijd aan de meisjes en aan de borrel en zette dat leven in Holland na terugkeer voort. Hij leeft nu, als hij aan de wal is, samen met een prostituée. Moeder heeft hem voorgoed de deur gewezen. De andere zoon, die in de oorlog op een motorenfabriek en daarna twee en een half jaar in Duitsland werkte, moest na de oorlog onder dienst in Indië. Hij kan zich daarin moeilijk schikken en hangt zeer aan zijn moeder, aan wie hij driemaal per week schrijft.

In de gegevens van de Rijksidentificatiedienst staat hij vermeld als gesignaleerde wegens nalatigheid ter inlijving voor de militaire dienst, doch deze signalering is later vervallen.

Moeder en zoons komen overigens niet voor in de administratie van de politie of van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken.

90.
1930 – C.
Leeftijd: 7, 5, 3 en 1 j.

Het gezin *Arends* (R.K.) bestond uit „vader", moeder en zes kinderen. Zij bewoonden een van de armoedigste achterbuurtwoningen van Amsterdam, een buurt, waar moeder ook was opgegroeid.

Toen de ondertoezichtstelling werd uitgesproken was de natuurlijke vader, van beroep glazenwasser, reeds sinds drie jaar niet meer in het gezin en had een vroegere huisvriend, een gescheiden man, die van de steun trok, zijn plaats ingenomen. Ook twee van de kinderen waren niet meer thuis: de oudste was een jaar geleden wegens diefstal ter beschikking van de regering gesteld, het derde kind, een idioot meisje, werd in een inrichting verpleegd. Een zevende kind, geboren uit de samenleving van moeder en de tweede man, stierf enige maanden oud. Dit kind had in ernstige mate aan rachitis geleden. Ook de andere kinderen bleken daaraan te lijden, maar ondanks herhaaldelijke oproepen van de dokter en bezoeken van een zuster voor maatschappelijk werk kwam moeder nooit met de kinderen aan het ziekenhuis voor de hoogtezonbehandeling. Eerst, gedwongen door de ondertoezichtstelling (en bedreigd met ontzetting), liet zij de kinderen behandelen, die toen geheel herstelden. Gedurende de vijf volgende jaren ontwikkelden zij zich behoorlijk. De gezinsvoogdes, die het gezin nu en dan (op de duur eenmaal per twee maanden) bezocht, meldde geen aanmerkingen. Zij constateerde goede harmonie in het gezin en bepaalde zich uitsluitend tot een controlerende functie ten aanzien van de uiterlijke verzorging der kinderen.

Ongeveer twintig jaar later is de toestand aldus, dat de oudste dochter met man en kind in de ouderlijke woning inwoont bij de stiefvader. Moeder is een jaar geleden gestorven. Men mist haar erg. De stiefvader is sindsdien zeer onevenwichtig en opvliegend, de kinderen nog snel in tranen als men het over haar heeft. Zij verheerlijken haar als een bijzonder goede moeder, die altijd eerst voor de kinderen en dan pas aan zichzelf dacht en die in de gehele buurt bemind was.

Aan de tweede vader hebben zij altijd een goede vader gehad; hun eigen vader herinneren zij zich niet meer. Zolang moeder leefde was er een sterke eenheid in het gezin. Sinds kort is er evenwel ruzie tussen stiefvader en het oudste meisje enerzijds, de oudste broer anderzijds, omdat deze laatste heeft rondverteld dat stiefvader en -dochter een „verhouding" hebben.

Over het huwelijk van het oudste meisje is niets bekend. Zij huwde vóór de oorlog op haar twintigste jaar. Haar man was toen werkloos, werkte in de oorlog in Duitsland en is nu met de stiefvader werkzaam op een slijperij. Als huisvrouw is zij bijzonder slordig. De verzorging van haar kind laat veel te wensen over. Het interieur van de woning was vuil en verwaarloosd. Er was geen stoel in zodanige staat, dat men er op kon zitten.

In tegenstelling hiermee maakte de woning van haar broer (no. 2 uit het gezin), die in dezelfde buurt in een even uitgewoond huis woont, een nette indruk. Deze jongeman, sinds twee jaar gehuwd, verklaarde het goed getroffen te hebben met zijn vrouw. Zij hebben één kind. Evenals zijn twee jaar jongere broer, die pas gehuwd is, werkt hij op een glasfabriek. In de oorlog werkten beiden in Duitsland.

De jongste broer, die nog ongehuwd is, vaart. De oudste, destijds ter beschikking van de regering gestelde broer, woont tegenover het ouderlijk huis. Hij heeft jaren met t.b.c. gelegen. In de oorlog werkte hij in Duitsland en werd daar besmet. Hij is voor de tweede maal getrouwd met een Duitse vrouw, nadat hij zich van zijn eerste vrouw had laten scheiden, daar zij bij de N.S.B. was en de hele familie trachtte te verraden.

Geen van de kinderen Arends doet meer iets aan het R.K. geloof. Uit de politie-administratie bleek, dat de op één na oudste zoon in 1944 werd geverbaliseerd terzake van diefstal van een horloge. Hij kreeg deswege *f* 25,— boete.

91.
1932 – Sr.
Leeftijd: 16 j.

Pieter kwam in Maart 1932 met de kinderrechter in aanraking wegens een zedendelict. Hij was toen zestien jaar oud.

Hij was de jongste van vijf jongens. Op hem volgde nog een zes jaar jonger zusje. Zijn vader had een goede positie aan een groot bedrijf, waar hij als afdelingschef 500 man personeel onder zich had. Hij was erg secuur, werkte eerder over dan dat hij ooit te vroeg wegging. Zoveel gezag als hij op zijn werk had, zo weinig had hij dat thuis. Thuis was het rommelig, doordat moeder de huishouding niet aan kon. Zij was ziekelijk en zenuwpatiënte, argwanend en jaloers. Zij gaf de kinderen in alles hun zin. Vader, die geen lust had thuis altijd in de problemen terecht te komen na zijn werk, zocht zijn heil jarenlang in restaurants, dronk veel en kwam laat thuis.

Pieter was altijd een gezond, zoet kind geweest, maar als jongste extra verwend. Hij was juist op de leeftijd dat hij naar school moest, toen er een zusje geboren werd, waardoor hij zich plotseling zeer achteruitgezet voelde. Het eerste schooljaar was hij aanhoudend ziek (influenza). Toen hij eindelijk beter was, was hij „een ander kind": brutaal en plagerig. Grote moeilijkheden waren er evenwel niet tot hij op de U.L.O. zat. Daar kwam hij voortdurend in botsing met de leraren, die hij door zijn stiekeme agressiviteit hevig irriteerde. Zijn vorderingen waren slecht, tweemaal bleef hij in dezelfde klas zitten. Thuis stookte hij tegen zijn moeder, die weer een periode van bedlegerigheid had. Zijn vrije tijd bracht hij in plaats van in zijn gymnastiekclub en andere clubs door op straat met „vriendjes", tegen wie hij als schooljongen opzag, omdat zij al werkten. Hij vertoefde met die jongens veel in een ongunstig gezin, waar twee meisjes van vijftien en zestien jaar meermalen

ontucht met zich lieten plegen. Buren deden hiervan op zekere dag aangifte bij de politie.

Pieter werd in Mei 1932 door de kinderrechter voorwaardelijk ter beschikking van de regering gesteld en onder toezicht gesteld, nadat hij drie weken voorlopig gedetineerd was geweest in het observatiehuis. Het observatierapport over hem luidde o.a. aldus: „een kinderachtige jongen, die in een overwichtig milieu dadelijk geïntimideerd is, vleierig wordt, bij eventuele aanmerkingen dadelijk klaar staat met beschuldigingen van anderen of huilt.

In elke zwakke situatie zal hij ongeremd zijn gang gaan en doorslaan. Een typisch voorbeeld daarvan is zijn houding tegen zijn moeder, van wie hij weet dat zij niet tegen hem is opgewassen. Een goede factor is, dat hij, alhoewel langzaam, behoorlijk kan werken en van goede wil is".

Zijn vader, die van alles zeer was geschrokken, begon ineens zijn uiterste best te doen het Pieter bij thuiskomst zo gezellig mogelijk te maken. Hij begon knutselwerk met hem te doen, ze damden en schaakten en er werd samen gelezen. De verstandhouding tussen vader en de gezinsvoogd, die af en toe des avonds eens aanliep, was goed. In overleg met vader liet de gezinsvoogd hem van de U.L.O. nemen en voorlopig aan het werk gaan in een winkel van zijn oudste broer. Het gehele jaar dat hij onder toezicht stond was er geen enkele klacht.

Pieter, nu 33 jaar, is vijf en een half jaar geleden gehuwd met een twee jaar jongere vrouw, nadat ze enige jaren verkering hadden. Ze was coupeuse van haar vak en kwam uit een boekdrukkersgezin, waar allerlei moeilijkheden waren, o.a. kwam één van haar broertjes onder gezinsvoogdij wegens oneerlijkheid. Terwille van zijn vrouw is Pieter, die van huis uit niet godsdienstig was, R.K. geworden en krijgen ook de kinderen een R.K. opvoeding. Het huwelijk is goed, evenals de verstandhouding met de wederzijdse familie. Pieter woont nog vlak bij zijn ouderlijk huis, waar zijn vader, nu weduwnaar, alléén is achtergebleven.

Hij is in zijn werk geleidelijk opgeklommen. Nadat zijn oudste broer failliet was gegaan, moest hij zelf iets anders zoeken. Hij vond een baantje op een bouwbedrijf, op het kantoor. Na een half jaar veranderde hij om op een ander kantoor meer te gaan verdienen. Intussen leerde hij des avonds boekhouden. Hij heeft het nu in deze firma gebracht tot procuratiehouder. Hij doet er in zijn vrije tijd een belastingstudie bij en helpt buiten zijn eigenlijke werk om mee als adviseur in personeelskwesties, het inrichten van de cantine, het schilderen van reclames e.d. „Ik houd vooral van organiseren en ik ben iemand, die ze er ook altijd voor uitkiezen." Ook aan jeugdwerk heeft hij nog gedaan, maar uit angst zijn eigen kinderen tekort te doen, heeft hij de padvinderij er nu aan gegeven.

In de oorlog had hij drie onderduikers in huis en ontkwam zelf door valse papieren.

Hij kwam einde 1940 eenmaal met de politie in aanraking terzake van belediging, doch deze zaak werd niet vervolgd.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt hij niet voor.

92.
1932 – C.
Leeftijd: 13 j.

Het gezin *Davids (N.H.)* bestond uit vader, moeder (beiden 39 jaar) en zes kinderen en bewoonde een benedenhuis met drie kamers in een nieuwe stadswijk. Vader was kleermaker. Hoewel een goed vakman, werd hij om zijn drankmisbruik, het knoeien met geld, het belenen van stoffen, herhaaldelijk ontslagen door zijn patroons. Eenmaal onderging hij wegens verduistering van stoffen een maand gevangenisstraf. Ook thuis haalde hij van alles weg om naar de lommerd te brengen, zelfs de

winterjasjes der kinderen waren niet veilig. (Het oudste kind kreeg hierna, mogelijk ook hierdoor pleuritis.)

Moeder, een goede huisvrouw, maar tobberig van aard, kon niet tegen haar man op. Zij verweerde zich tegen zijn scheldpartijen en mishandelingen door dagenlang niet tegen hem te spreken. In 1930 echter liep zij met alle kinderen van hem weg en trok bij haar moeder in. Toen haar moeder een paar dagen daarna plotseling stierf liet zij zich, overmand door verdriet, door Davids overhalen weer bij hem terug te keren. In 1932 ontvluchtte zij hem echter weer en toen voor goed. Na een klacht hierover bij de kinderpolitie van Davids werd de ondertoezichtstelling uitgesproken. Het oudste kind, een jongen, was toen dertien jaar, het jongste, ook een jongen, zeven jaar oud. De ondertoezichtstelling werd zesmaal verlengd op verzoek van moeder die hierin een veiligstelling zag tegen Davids, die zonder het toezicht stellig met grover geschut zou hebben getracht zijn vrouw en kinderen terug te krijgen.

In 1934 zat Davids terzake van diefstal in de gevangenis, in 1937 weer. Moeder Davids verdiende als naaister voor het gezin. Er was echter grote armoede.

Gedurende de zeven toezichtjaren was er nu en dan iets te stellen met Sander, de tweede zoon, die de ambachtsschool bezocht, maar liefst spijbelde om dan, wat hij in zijn vrije tijd al deed, een melkboer te helpen. Er was nooit met hem te praten, ook niet als de gezinsvoogdes hem voorhield dat zij hem wilde helpen datgene te worden, wat hij het liefst zou willen. Ook werd hij eens door de kinderrechter onderhouden, doch zijn gedrag bleef stuurs en dwars. In 1938 begon hij in het geheim contact met zijn vader te zoeken. De oudste zoon, Izaak, gaf geheel andere moeilijkheden. Deze had van zijn twaalfde tot veertiende jaar in een sanatorium voor t.b.c.-patiënten gelegen, had daardoor de school niet afgemaakt en kon geen vak meer gaan leren omdat hij meteen moest verdienen. Hij kwam bij een kapper in de leer, maar had na korte tijd geen zin meer. Telkens veranderde hij van betrekking. Izaak was een oppervlakkige jongen met een zucht naar luxe (sigaretten, bioscoop etc.), die moeder hem niet kon verschaffen.

De derde zoon, Ernst, toonde reeds vroeg een onbedwingbare zucht naar roken. Moeder Davids verkeerde in een voortdurende angst, dat haar jongens dezelfde neigingen zouden gaan krijgen als hun vader. Zij was daardoor wel eens wat al te vitterig, maar had een uitlaat voor haar zorgen bij de gezinsvoogdes, in wie zij steun vond.

Thans, ongeveer tien jaar later, sinds de beëindiging van het toezicht, blijkt moeder wettelijk gescheiden te zijn (Davids had de scheiding jarenlang tegengehouden) en daarna (in 1942) hertrouwd te zijn met een weduwnaar bij wie zij, toen diens vrouw nog leefde, veel op bezoek was geweest. Veertien maanden had zij een gelukkig leven met hem gehad — ook de kinderen mochten hem — doch hij stierf na een ernstige ziekte.

Onmiddellijk na zijn dood kwam vader Davids haar overreden zich met hem te verzoenen, nadat hij eerst geprobeerd had de kinderen op zijn hand te krijgen. Doch alle kinderen, ook de oudste, smeekten hun moeder, hoewel deze er zelf niet over dacht om weer met hem te beginnen, niet op zijn verzoek in te gaan. Van de kinderen is slechts de oudste in de oorlog tijdelijk in Duitsland geweest en daarna ondergedoken.

Moeder, wier gezondheid niet goed is, naait dag en nacht voor haar klanten om de hoge kosten, die de tegenwoordige huishouding eist, te kunnen opbrengen. Een operatie, die zij dringend had moeten ondergaan, maar die steeds weer werd uitgesteld, omdat zij het geld niet kon missen, kan nu niet meer plaats hebben omdat haar hart door al het zwoegen zeer slecht is geworden. Izaak, de oudste zoon, is sinds twee jaar onder dienst in Indië. Deze jongen heeft volgens moeder altijd pech, nu eens met zijn werk, dan weer met meisjes. Hij zou het best kleermaker kunnen worden. Dat werk deed hij in de oorlog en hij heeft er uitgesproken aanleg voor, doch uit afkeer van zijn vader wil hij niet in dit vak.

Sander, die vliegtuigmonteur is geworden, is eveneens in Indië. Ernst, nu de oudste zoon thuis, werkt op een kantoor en heeft trouwplannen. De jongste zoon, die juist M.U.L.O.-examen deed, gaat door voor boekhouden. Van de twee dochters is de jongste winkelmeisje, de oudste, die na een half jaar gehuwd te zijn geweest gescheiden is toen haar man N.S.B.-er werd, is steno-typiste.

Geen der kinderen komt in de administratie van de politie voor. Sander staat in de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken vermeld als steuntrekkend vóór 1944.

93.
1932 – C.
Leeftijd: 11 j.

Wouter was het enige kind uit het eerste huwelijk van zijn moeder. Hij was nauwelijks vijf jaar oud, toen zijn vader, rijwielhersteller van beroep, van moeder wegliep. Moeder ging toen met hem bij haar ouders inwonen. Moeder zelf was echter zelden thuis. Zij leidde een onzedelijk leven. Zij leerde iemand kennen, later Wouters tweede vader, die samen met haar een logement ging drijven. Hij had dit eerst met een andere vrouw gedaan. Op last van de politie moest de zaak echter gesloten worden. Moeders vriend had meer met de politie te maken gehad en reeds gevangenisstraf ondergaan terzake van vernieling. Hij begon toen een bloemenhandeltje en trouwde met moeder.

Wouter, na de scheiding aan moeder toegewezen, kwam op zijn negende jaar bij moeder en de tweede vader inwonen. Een jaar later werd er een stiefbroertje geboren.

Wouter was een kind met een goed intellect. Op school was hij in zijn element. Onder de schoolvriendjes was hij „getapt". Hij speelde graag een rol onder hen. Met een groep van vijf jongens trok hij na schooltijd veel langs de straten. Op de markt en in winkels gapten zij kleinigheden, die zij op de zolder van de school, waar zij een „geheime schuilplaats" hadden, verborgen. Moeder ontdekte op zekere dag thuis allerlei nieuw speelgoed onder een divan, pistooltjes, boekjes e.d. Wouter zei haar, dat hij dit „in bewaring" had voor een van zijn vriendjes, maar bekende echter later, op aandringen van moeder, dat zij het samen uit de Hema hadden weggenomen. Moeder zocht het schoolhoofd op, besprak met hem dat hij de zaak eens verder zou uitzoeken en vooral één van de vriendjes, die moeder reeds lang verdacht van verkeerde neigingen, van haar zoontje af te houden, bv. door overplaatsing in een andere klas. Dat het schoolhoofd er een politiezaak van zou maken was echter allerminst haar bedoeling. Zij was dan ook uiterst verontwaardigd over de dagvaarding voor de kinderrechter en zeer beledigd over de ondertoezichtstelling.

Moeder voelde zich bespionneerd door de gezinsvoogd, die alles over haar verleden wist en bij elk bezoek rondkeek of hij niet „iets verdachts" ontdekken kon. Daar zij bij elk bezoek zodanig „over haar zenuwen" heen raakte, werd het toezicht ter wille van haar, om haar van het gevoel dat haar onrecht was gedaan te verlossen, na een jaar beëindigd. Wouter had zich bovendien goed gedragen. Hij was een van de weinige jongens uit de klas, die toelatingsexamen voor de H.B.S. zou doen.

Thans blijkt het volgende over Wouters verdere levensloop:

Op de H.B.S. had Wouter het psychisch zeer moeilijk. Hij voelde zich een ander soort jongen dan de anderen. Hij leed er onder, dat hij „minder" was, geen geld had voor sport en pleziertjes. Het remde hem in zijn schoolprestaties. Op de lagere school was hij gewend no. 1 van de klas te zijn. Op de H.B.S. lukte dat niet, hij werd bleek en lusteloos en bleef zitten. In de tweede klas ging het ook weer mis. De directeur raadde moeder halverwege de cursus aan hem er weer af te nemen, omdat het nooit iets zou worden. Wouter was bovendien telkens ziek, lag wekenlang met een middenoorontsteking in het ziekenhuis. Toen Wouter met de Paas-

vacantie voor goed van school kwam, lag zijn moeder vanwege een bevalling in het ziekenhuis. Haar moeder deed de huishouding en deze animeerde Wouter om meteen werk te gaan zoeken. Zij kende een vishandelaar, die een jongen vroeg. Wouter, die er meteen op afging en dadelijk aangenomen werd, verraste zijn moeder bij thuiskomst met de mededeling dat hij een betrekking had, die hij heerlijk vond. Fluitend ging hij naar zijn werk, hij leefde geheel op. Totdat hij in militaire dienst moest bleef hij bij die baas. In 1940 leerde hij een meisje kennen, wier vader een grote transportzaak had. Hij werd dadelijk als hulpkracht in deze zaak gehaald, doch van geregeld werken kwam toen niets. Wouter deed illegaal werk en moest telkens onderduiken. Na de oorlog is hij getrouwd en heeft hij de zaak van zijn schoonvader overgenomen. Het is een bloeiend bedrijf geworden. Zakendoen ligt Wouter uitstekend. Toch bevredigt dit werk hem niet. In zijn vrije tijd is hij steeds aan het leren om op de duur ander werk te vinden. Hij is gejaagd, gunt zich nooit enig plezier, hij heeft een hekel aan clubs en uitgaan. Ook voor kerk en politiek voelt hij niet. Hij is een werkezel en een tobber.

Zijn gezinsleven is goed, er is één kind. Het gezin bewoont een flat op goede stand.

Met Wouters moeder, stiefvader, broer en zusje wordt geregeld contact onderhouden. De broer is verkoper in een groot modemagazijn, het zusje is huishoudschoolleerlinge.

Geen der kinderen komen in de administratie van de politie of van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken voor.

94.
1934 – Sr.
Leeftijd: 15 j.

Guus was een onwettig kind, geboren uit een verhouding, die zijn moeder op haar 28e jaar had met een Duitse kostganger, een deserteur, die, toen hij op weg naar Duitsland was om papieren voor het huwelijk in orde te gaan maken, door de grenswacht werd doodgeschoten. Moeder geraakte door dit alles zodanig overstuur, dat zij gedurende twee jaren verpleegd moest worden in een zenuwinrichting. De kleine Guus verbleef al die tijd in een pleeggezin. Op haar 31e jaar trouwde moeder met iemand, die twintig jaar tevoren weduwnaar was geworden en twee grote kinderen had. Deze man, uitvoerder van bouwwerken, dronk een stevige borrel, maar was een goedhartig mens. Moeder haalde Guus uit het pleeggezin. Er werden nog drie kinderen geboren, zodat Guus in rangnummer toen de derde in het gezin was. Op school gaf hij moeilijkheden: hij spijbelde veel en was dwars. Nog het laatste jaar moest hij worden overgeplaatst naar een andere school. Daar meldde men: „hij spijbelt weliswaar niet meer, maar hij is geen prettige leerling. Hij is stiekem en leert slecht". Met zijn veertiende jaar werd hij banketbakkersleerling. Hij trof het met zijn baas, die hem behalve het vak ook levenswijsheid bijbracht en hem naar catechisatie zond. Guus toonde zich aanvankelijk ijverig en belangstellend, doch verslapte op de duur en nam na een jaar ontslag. Daarna was hij een tijdlang werkloos. In die tijd hield hij zich veel op met jongens uit de buurt. Ze zwierven langs de straat en scharrelden op de markt rond. In November 1933 viel hij met twee andere jongens in handen van de politie toen zij op heterdaad betrapt werden op het stelen van druiven van een kar. In December werd hij op vijftienjarige leeftijd voorwaardelijk ter beschikking van de regering en tevens onder toezicht gesteld. Zijn gezinsvoogd zette hem aan het werk. Hij werd eerst sorteerder bij de AKO, daarna bediende in een glashandel, waar hij geleidelijk opslag kreeg. Gedurende drie jaren stond hij onder toezicht.

In het tweede jaar deden zich moeilijkheden voor. Zijn stiefvader stierf zeer plotseling en kort daarna begon Guus de baas over zijn moeder te spelen. Het toezicht werd beëindigd toen er geen klachten meer waren over zijn gedrag.

Thans, in 1949, beschrijft zijn moeder Guus als volgt: „Hij is, in tegenstelling tot mijn andere zoon, die zwaar op de hand en serieus is, zeer luchthartig en valt daardoor bij familie en kennissen het meest van al mijn kinderen in de smaak. Guus leeft gemakkelijk, ziet van alles de lichtzijde. Hij zegt telkens: „nu heb ik toch weer zo'n geluk gehad" of „daar ben ik weer zo fijn doorgerold". Zo was het ook in zijn loopbaan. In 1939 kwam hij in militaire dienst, in 1940 zat hij in de zwaarste gevechten, maar kwam er heelhuids uit, in de oorlog moest hij naar Duitsland, maar werd na 14 dagen wegens heimwee teruggestuurd. Via zijn vroegere gezinsvoogd kreeg hij werk bij een beeldhouwer. Vormen en kneden was het werk dat hij graag deed. Daarom heeft hij nu de banketbakkersschool bezocht en is uiteindelijk toch geworden, waarvoor hij oorspronkelijk werd opgeleid toen hij van school af kwam. Hij is nu in een bloeiende zaak terecht gekomen en heeft alweer geboft, doordat hij er meteen chef kon worden. Kort geleden is hij getrouwd met een meisje, waarmee hij acht jaar verloofd is geweest. Door een handige truc van zijn oudste stiefbroer is hij nu clandestien aan een woning geholpen. Dit is de reden waarom moeder pertinent weigert zijn adres te geven.

Noch in de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken, noch in die van de politie komt zijn naam sinds 1934 voor.

95.
1934 – Sr.
Leeftijd: 17 j.

Chris was zeventien jaar toen hij met zijn vijf jaar jonger broertje Mathieu op een avond op weg naar huis een man bij een in aanbouw zijnd pand enige planken zag oprapen, hetgeen hem op het idee bracht voor de kano, die zij wilden maken, ook enige planken mee te nemen. Een politie-agent hield hen echter aan en maakte proces-verbaal op wegens diefstal. Chris kreeg zes maanden later van de kinderrechter een voorwaardelijke tuchtschoolstraf, Mathieu werd voorwaardelijk ter beschikking van de regering gesteld en beiden kwamen onder toezicht te staan.

Het gezin (R.K.), waartoe beide jongens behoorden, bestond uit vader (45 jaar), van beroep glazenwasser, moeder (43 jaar) en acht kinderen en bewoonde een tweede etage van een gemeentewoning aan de rand van de stad. Vader was een bijzonder prikkelbaar mens, hij leed aan toevallen. Jarenlang maakte hij misbruik van sterke drank, doch sinds enige tijd scheen hij de drank te hebben laten staan. Als jongen van veertien jaar viel hij in handen van de Justitie wegens diefstal, op 22-jarige leeftijd onderging hij een maand gevangenisstraf wegens belediging en mishandeling van een ambtenaar, op 25-jarige leeftijd viel hij nog eens in handen van de Justitie wegens diefstal van een drijfriem, maar nadien gedroeg hij zich maatschappelijk goed.

Moeder, afkomstig uit een gezin waarin veel misbruik van sterke drank werd gemaakt, was zeer nerveus en opvliegend, maar een heldere huisvrouw en huiselijk van aard. Met de twee oudste dochters hadden de ouders geen moeite, wel echter met de op hen volgende zoon, twee jaar ouder dan Chris. Die jongen gaf op school ontzettende moeilijkheden door zijn onbeschofte, dwarse houding. Toen hij vijftien jaar was riepen de ouders de hulp in van de kinderpolitie, die hem ernstig onderhield. Nadien was zijn gedrag korte tijd goed, maar toen werd het weer hetzelfde als voorheen: lui, nooit willen werken en thuis de baas spelen.

Chris was eigenlijk een gemakkelijke jongen. „Er was nooit iets met hem te stellen," zegt moeder nu. Hij was een liefhebber van knutselen in vrije tijd. Bij zijn patroon (slager) was hij bemind omdat hij handig was, uitstekend werkte en uit eigen beweging allerlei aanpakte en openhartig van aard was. Het enige bezwaar dat men tegen hem had was, dat hij er over het algemeen slobberig en vuil uitzag.

Mathieu daarentegen was bijzonder moeilijk. Op zijn achtste jaar kwam hij reeds

onder toezicht te staan wegens diefstal van een rijwielbelastingmerk. Het toezicht was juist beëindigd toen hij voor bovengenoemd feit weer opnieuw onder toezicht werd gesteld. Dit toezicht werd voor Chris na een jaar beëindigd, doch voor Mathieu nog verlengd.
Mathieu was een zeer moeilijke jongen. Hij werd tenslotte in de tuchtschool geplaatst na herhaalde diefstallen en onderging daarna langdurige gestichtsopvoeding.

Thans, in 1949, is de situatie als volgt:

Chris, die na 1934 erg tobde met werkloosheid, ging in 1937 varen. Hij was op zee toen in 1940 de oorlog uitbrak. Hij landde in Engeland en bleef daar ook na de oorlog wonen. Hij is met een Engelse vrouw getrouwd en buschauffeur in een grote stad geworden. Het gaat hem financieel goed, zodat hij in staat was met zijn gehele gezin (drie kinderen) de vacantie in Amsterdam door te brengen.

Met de oudste zoon, met Mathieu en de jongste zoon, is het minder goed gegaan. De oudste, die nooit werkt, heeft een huwelijk gesloten met een meisje uit een zeer ongunstig milieu (zij zat vroeger in de tuchtschool) en heeft een slecht gezinsleven.

Mathieu heeft vóór de oorlog in de tuchtschool, in de oorlog in de gevangenis gezeten, trad in dienst van de N.S.K.K. en werd dientengevolge na de oorlog als politiek delinquent weer voor twee jaar gedetineerd. Hij is nu als havenarbeider werkzaam. Kort geleden is hij getrouwd met een vrouw, die reeds een kind had. Hij houdt veel van vrouw en kind en is sinds 1948 nog niet weer in handen van de Justitie gevallen. Hij is gebrouilleerd met zijn ouders.
De jongste zoon, die in de oorlog voor de weermacht werkte, kwam wegens diefstal in 1943 in een observatiehuis terecht, waar hij in 1944 uit ontvluchtte. Hij bleef geruime tijd spoorloos.

In 1948 viel hij wegens diefstal met braak weer in handen van de Justitie.

Deze gegevens, door de ouders verstrekt, kwamen geheel overeen met die, welke in de politie-administratie voorkwamen.

96.
1934 – Sr.
Leeftijd: 17 j.

Bertus behoorde tot een gezin van zes kinderen; hij was de op één na oudste. Dit gezin (R.K.) bewoonde een armoedige woning in een volksbuurt.

De vader, 44 jaar, was bouwvakarbeider, een handige man, die door het opknappen van karweitjes altijd wat bij wist te verdienen. Hij kwam echter uit een familie van bootwerkers waarin veel t.b.c. voorkwam. Hij werd zelf op latere leeftijd ook t.b.c.-patiënt en daardoor werkloos. Hij was thuis prikkelbaar en opvliegend. De moeder, 41 jaar, (afkomstig uit een viskoopmansgezin) was een nerveuze vrouw, die veel last had van eczeem. Het gezinsleven was niet zeer gelukkig. Telkens waren er hevige uitbarstingen. Toch was er een sterke band in het gezin.

In 1930 kwam Bertus' oudere broer Krijn met de Justitie in aanraking wegens diefstal en verduistering in zijn betrekking. Hij werd onder toezicht gesteld, maar wegens voortzetting van oneerlijkheid in 1932 ter beschikking van de regering gesteld en in het R.O.G. geplaatst.

Bertus, die altijd sterk onder invloed van Krijn had gestaan, was nog niet op oneerlijkheden betrapt, al had hij telkens met andere jongens auto's gepikt om in te rijden etc. In 1934 werd hij, zeventien jaar oud, door zijn baas bij wie hij sinds een jaar aan het werk was bij de politie aangegeven nadat hij enige pakjes boter en flesjes room had meegenomen. Hij werd door de kinderrechter voor een jaar onder toezicht gesteld. In dat jaar pleegde hij nog een diefstal. Hij had twee liefhebberijen: voetballen en wielrennen en had hiervoor veel geld nodig.

Twee jaar later kwam Bertus' drie jaar jongere broer Rikus onder toezicht te staan, eveneens wegens verduistering in zijn betrekking. Hij stond drie jaar onder

toezicht. In die tijd kwam het nog éénmaal voor dat hij ontslagen werd wegens verduistering. Hij had speelschulden gemaakt. Door de kinderrechter werd hij streng onder handen genomen. Daarna ging het beter, al veranderde hij onophoudelijk van baas.

In 1942 werd de jongste broer Jan, op zestienjarige leeftijd, onder toezicht gesteld nadat hij een bankbiljet van *f* 2,50 van zijn baas had gestolen. Dit toezicht duurde vier en een half jaar. In die jaren kwamen er telkens oneerlijkheden aan het licht. Ook zijn moeder klaagde er in 1943 over dat hij in de buurt een aantal mensen voor grote sommen geld had opgelicht. Hij stal ook bonnen uit moeders portemonnaie. Jan werd op grond hiervan in 1944 in een werkkamp geplaatst. Aldaar vond men hem, hoewel achterbaks, een vlotte, vrolijke jongen, met plezier in het timmervak.

In de oorlog werkten Krijn, Bertus en Jan in Duitsland en Frankrijk. Een paar maal liepen zij er weg, om echter telkens weer opnieuw in het buitenland te gaan werken. Krijn kwam in 1944 in Duitsland om het leven.

Bertus, een vlotte jongen, een allemansvriend, trouwde in Duitsland met een zeventienjarig Duits meisje, dat geen van de familie, nu hij met haar bij zijn ouders inwoont, kan uitstaan omdat ze Duits is en iedereen commandeert en de kinderen slaat. Volgens Bertus' eigen mededelingen is hij nu meer dan twaalf jaar constructiewerker. In verschillende scheepsbouwbedrijven heeft hij reeds gewerkt, op de dag van het interview was hij juist des morgens weer bij een nieuwe baas begonnen. Hij gaat er prat op dat hij zelden lang werkloos is.

Rikus en Jan, die met hun gezinnen in dezelfde straat wonen, varen beiden. Ook de twee zusters, die vroeger niet met de politie in aanraking kwamen, zijn nu ze getrouwd zijn in dezelfde buurt blijven wonen. De familieband is hecht. Bertus noemt zijn ouders „fijne mensen". Naar hen verlangde hij, toen hij in het buitenland werkte, steeds terug.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken en de politie komen Bertus en zijn broers niet voor, behalve dat twee hunner zwarthandelaars zijn geweest.

97.
1934 – Sr.
Leeftijd: 14 j.

Johan was de tweede in een fabrieksarbeidersgezin van vijf kinderen (geen godsdienst). Zijn vader kwam een paar maal met de Justitie in aanraking wegens vernieling en mishandeling. Ook zijn oudere broer Harm, vijftien jaar oud, een wilde, vernielzuchtige jongen, die altijd aan het vechten was en zijn twee jaar jongere zusje kwamen resp. in 1931, 1932 en 1934 wegens diefstal met de politie in aanraking. Johan was een jongen, die nooit opviel, op school een kalme, rustige werker. Eenmaal echter, na schooltijd, bevond hij zich in een groep jongens, die op de markt mandarijntjes van een kar wegnamen. Zij werden allen betrapt en kregen een proces-verbaal. De kinderrechter veroordeelde hen op veertienjarige leeftijd tot een maand voorwaardelijke tuchtschoolstraf en ondertoezichtstelling. In het jaar dat Johan onder toezicht stond kwam hij van school. Zijn gezinsvoogd trachtte hem aan werk te helpen, doch plaatste hem, toen dit niet lukte, in overleg met de ouders, weer op school terug. Het toezicht werd beëindigd toen hij werk gevonden had.

Thans, in 1949, blijkt Johan wat zijn werk betreft ontelbare malen veranderd te zijn. Hij werkte bv. op een beddenfabriek, doch daar was het hem te stoffig, hij werkte op een stofzuigerfabriek, doch daar kreeg hij steeds kapotte vingers; telkens was er iets dat hem niet beviel.

In de oorlog werkte hij met zijn vader en oudere broer vrijwillig in Duitsland. Zijn vader en broer werden er beide t.b.c.-patiënt en liggen nu nog. Hij zelf bleef goed gezond, ging na de oorlog in de scheepsbouw werken, doch is daarna reeds

weer driemaal veranderd en zit nu sinds plm. een jaar op een stalenverenfabriek. Hier bevalt het hem, hij wil er wel blijven. Sinds een paar weken is hij getrouwd met een buurmeisje, dat hij al kende toen hij nog een klein kind was. Zij wonen in bij haar ouders. Johan heeft hun zolder vertimmerd en er een keurig keukentje weten in te bouwen. Zijn vrouw werkt ook nog.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat Johan daar niet meer in is voorgekomen. Wel is zijn jongste broertje, zeven jaar jonger dan hij, in 1943 een paar maal bij de kinderpolitie ontboden wegens hardnekkig schoolverzuim. In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken staat de naam van Johan niet vermeld.

98.
1934 – Sr.
Leeftijd: 12 j.

Alphons, de zevende in een gezin van negen kinderen (godsdienst N.H.), groeide op in een krotwoning in de binnenstad. In 1932 kreeg het gezin een nieuwbouwwoning aan de rand van de stad.

Vader, taxichauffeur voor eigen rekening, was t.b.c.-patiënt, stond voortdurend onder contrôle van het consultatiebureau. Hij was een harde werker, maar thuis zeer moeilijk en driftig van aard.

Moeder, evenals vader 44 jaar oud, was ook ziekelijk. Zij kwam jaren geleden eens in aanraking met de politie wegens een winkeldiefstal (van brood). Moeder was een slechte huisvrouw: als een beestenstal zag het huis er doorgaans uit. De stemming in huis was meestal slecht. Niettemin was de band tussen de gezinsleden sterk.

Toen Alphons elf jaar oud was, waren zijn twee oudste zusters gehuwd. De oudsten thuis waren toen twee broers van resp. twintig en achttien jaar, beiden fietsjongen van beroep, die nogal baldadig waren. De achttienjarige broer kwam reeds tweemaal met de Justitie in aanraking wegens vernieling en heling; hij stond in 1931 gedurende een jaar onder toezicht. Op deze twee volgden nog twee broers, van resp. zestien en veertien jaar. Met de zestienjarige was weinig te stellen, doch de veertienjarige, op wie Alphons in rangnummer volgde, kwam ook met de Justitie in aanraking wegens diefstal van melkflesjes en werd tot een voorwaardelijke tuchtschoolstraf veroordeeld.

Alphons, door zijn opgewekt humeur de lieveling van het gezin, kwam, twaalf jaar oud, onder toezicht te staan, nadat hij zich op de markt met andere jongens aan diefstal van mandarijntjes had schuldig gemaakt (zie ook Johan, no. 97).

Hij was een jongen, die op straat en op school getapt was om zijn handigheid en gedurfde kwajongensstreken. Hij kreeg de bijnaam „Bossie", omdat hij leek op een oude man in de straat, wiens achternaam Bos was. Hij had hetzelfde appelronde gezichtje. Vader, die zich er eerst erg driftig over maakte dat zij hem zo noemden, berustte er op de duur in. Nu is het zo dat men Alphons behalve in de straat ook in het gezin niet anders kent dan als „Bossie".

Het toezicht over hem duurde drie jaar. In zijn schooltijd waren er telkens moeilijkheden, omdat hij spijbelde of zijn schoolwerk niet maakte. Hij werd van de zevende naar de zesde klas teruggestuurd, maar is toen spoedig van school gegaan om als nageljongen te gaan werken. Toen er een half jaar geen klachten waren geweest werd het toezicht beëindigd.

Over de verdere levensloop van „Bossie" blijkt nu aan de hand van mededelingen van de ouders, die nog in hetzelfde huisje wonen, en gegevens van de politie het volgende:

Na vijf maanden als nageljongen gewerkt te hebben is hij met een stel andere jongens, die allen meer wilden verdienen, in de dokken gaan werken. „Bossie" was altijd het middelpunt van een groep jongens. In de oorlog vormden zij een gesloten

eenheid, die steeds op roof uit was. In 1940 reeds stalen zij Hollandse uniformen: „Bossie" klom over hoge hekken, de anderen deden mee aan de buitenkant om de uniformen op te vangen en in het water te gooien. Voor dit feit werden zij gegrepen en door het Kriegsgericht veroordeeld tot achttien maanden gevangenisstraf. Toen Alphons terugkwam dook hij onder bij een getrouwde zuster. Zijn gezondheidstoestand was toen zeer slecht. In die tijd viel hij nog eens in handen van de Nederlandse politie wegens diefstal van levensmiddelen, maar werd toen niet verder vervolgd. Nadat hij wat was bijgekomen ging hij stiekem aan het werk, doch het Arbeidsbureau liet hem niet met rust, hij moest in Duitsland gaan werken. Hij kreeg daar werk als chauffeur in een particulier bedrijf. In 1943 kwam hij met verlof in verband met ernstige ziekte van zijn moeder. „Bossie" wilde voor goed in Amsterdam blijven, doch zijn ouders bepraatten hem om terug te keren uit angst voor de dreigementen van de Duitsers. De avond vóór zijn vertrek zat hij met vrienden in de bioscoop. Hardop zeiden ze enige beledigende woorden over de N.S.B. Zij werden gearresteerd; de ouders werden tevens in bewaring gehouden wegens het wegnemen van goederen uit Joodse woningen. Zij werden naar concentratiekampen overgebracht. „Bossie" was een maand later echter reeds weer ontslagen en werd in 1944 door het Arbeidsbureau weer naar Duitsland gezonden. In Breslau kreeg hij een verhouding met de vrouw van een frontsoldaat. De vrouw werd zwanger. Hij werd voor dat feit door het Kriegsgericht veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf, doch men stelde hem voor de keus om òf die straf te ondergaan òf in dienst te treden bij de S.S. Hij koos het laatste. Wat er sindsdien van hem geworden is, is niet bekend.

99.
1934 – Sr.
Leeftijd: 14 j.

Reindert was de jongste van zes kinderen, de overlevende van een tweeling (de andere stierf kort na de geboorte).

Zijn vader, landarbeider van beroep — meestal werkloos —, en zijn moeder waren tegenover Reindert als de jongste en zwakste zeer toegevend. Hij was veel ziek en op school daardoor steeds achter. Toen hij veertien jaar was en van school af scheen hij, hoewel een min, klein ventje, door de ziekten heen te zijn. Hij zwierf veel op straat en was een echte bengel, de aanvoerder van een groep jongens uit de straat. Hij deed graag „groot", liep daarom altijd te roken, net als zijn drie jaar oudere broer, op wie Rein altijd jaloers was. Op zekere avond klom hij met drie vrienden in een plezierboot, onderzocht alles wat er in was en juist kwamen ze met wat kleinigheden, zoals theelichtjes, uit de boot te voorschijn, toen de politie hen greep. Zij werden door de kinderrechter veroordeeld tot een korte voorwaardelijke tuchtschoolstraf en onder toezicht gesteld. Het toezicht duurde voor Reindert vier jaar: van zijn veertiende tot zijn achttiende jaar. In die tijd was zijn beroepsontwikkeling een grote zorg. Nadat hij van school was had hij nog niets gedaan. Hij wilde bij de Marine, evenals zijn oudste broer, doch nu dit door het strafbaar feit niet mogelijk zou zijn, werd er moeite voor gedaan hem bij een schipper te krijgen. De pogingen mislukten. In 1937 werd hij op een cursus voor jeugdige werklozen geplaatst. Hij stichtte in het kamp echter brand, pleegde er kleine diefstallen en werd weggestuurd.

In het kamp had men meer klachten over hem gehad. Hij gooide bv. ineens op een avond toen allen sliepen zijn werkschoenen door de slaapzaal, waardoor een kampjongen bloedend werd getroffen.

Reindert werd tweemaal onderhanden genomen door de kinderrechter. Hij beloofde telkens beterschap en zou dan werk gaan zoeken, doch in 1938, toen hij weer thuis was, had hij alles bij elkaar, sinds het verlaten van de school op zijn veertiende

jaar, nog niet langer dan zes maanden gewerkt. Eind 1938 echter werkte hij op een fabriek. Op dringend verzoek der ouders werd het toezicht toen beëindigd.

Thans, in 1949, blijkt Reindert sjouwerman in een havenbedrijf te zijn. Hij doet dit werk sinds drie jaar, in dienst van hetzelfde bedrijf. Vóórdien veranderde hij elk ogenblik van werk. Hij kan zelf niet opnoemen hoeveel bazen hij heeft gehad. Telkens veranderde hij als werk of baas hem niet bevielen. In de oorlog werd hij naar Duitsland gezonden om te werken. Hij liep er echter na veertien dagen weg en dook onder. Hij werd aangehouden en opgepakt, liep toen na vijf maanden weg, maar werd door de S.D. gevangen gezet tot het einde van de oorlog.

In 1946 trouwde hij met een meisje waarmee hij zeven jaar verkering had. Zij wonen met hun zoontje op een kleine etage in een arme volksbuurt. In de naaste omgeving wonen verschillende familieleden, boven hen woont een zes jaar oudere broer van Reindert met zijn gezin. Reindert is jaloers op hem, omdat hij vaart en „de hele wereld" ziet en koestert nog steeds een wrok tegen zijn gezinsvoogd, die hem niet heeft geholpen om toch bij de Marine te komen.

Uit de administratie van de politie blijkt, dat hij in 1938 veel omging met een vroegere buurman, een oude portier, die homo-sexueel was. Hij werd als getuige gehoord, doch nimmer zelf verbaliseerd.

In de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt hij niet voor. In de administratie van de politie komt hij voor als vermoedelijk homo-sexueel. In 1937 werd hij verdacht van inbraak en diefstal van tafelzilver; er was echter geen bewijs.

100.

1934 – C.

Leeftijd: 9 en 14 j. (Johan en Jeanne).

Het gezin *Pieters* (N.H.) bestond uit drie soorten kinderen: twee kinderen uit vaders eerste huwelijk, één voorkind van de moeder en vier kinderen, tussen veertien en zes jaar, uit vaders tweede huwelijk.

Vader (39 jaar) was Fries van geboorte en landarbeider van beroep. Na de dood van zijn eerste vrouw verhuisde hij naar Amsterdam, waar hij fabrieksarbeider werd. Kort nadat hij hertrouwd was werd hij werkloos en steuntrekkend. Hij leed in ernstige mate aan rheuma. Zijn tweede vrouw (39 jaar) was ongeremd en moeilijk in de omgang. Jarenlang was zij onder behandeling van een zenuwarts. Zij was echter een goede huisvrouw. De oudste zoon uit vaders eerste huwelijk, Barend, die bij een schillenboer werkte, was achterlijk. Hij trok veel op met zijn stiefbroertjes Roelof en Johan, twaalf en negen jaar oud, die hij tot allerlei kattekwaad, o.a. automaten- en marktdiefstalletjes, aanzette.

Een automatendiefstal, door Johan gepleegd, waarvan Jeanne, zijn zusje van veertien jaar, mede had geprofiteerd, werd aanleiding tot ondertoezichtstelling van deze beide kinderen. Roelof, die reeds eerder in handen van de kinderpolitie was gevallen en in diezelfde tijd ook weer werd berecht wegens diefstal, werd op vijftienjarige leeftijd ter beschikking van de regering gesteld en na een paar maanden in gezinsverpleging in Twente geplaatst. De ouders waren erg verontwaardigd over de maatregel voor Roelof en luchtten hierover hun woede op de gezinsvoogdes, telkens als deze voor het andere tweetal kwam. Ook over de ondertoezichtstelling waren zij beledigd. Met tegenzin stuurden zij de twee kinderen naar de gezinsvoogdes toe en met enige achterdocht bezagen zij de ijver der gezinsvoogdes om Jeanne op de huishoudschool geplaatst te krijgen. Na twee jaar werd het toezicht beëindigd. Oneerlijkheid was niet meer voorgekomen. De half-broer Barend was trouwens inmiddels bij familie in Friesland op een boerderij aan het werk.

Thans, plm. veertien jaar later, blijkt het gezin Pieters nog in dezelfde woning te wonen als voorheen. Hun verontwaardiging over het feit dat Roelof hun jarenlang ontnomen werd is nog steeds groot. Hij leerde daarginds wel een goed vak: hij werd

meubelmaker, maar ook Johan en de jongste lieten zij een vak leren en op de ambachtsschool! Door de gezinsvoogd werd voor Roelof, toen hij op zijn negentiende jaar weer thuiskwam, een baas gezocht. Die baas was N.S.B.-er. Hij kreeg ruzie over politiek, ging er in 1942 weg, moest toen, omdat hij werkloos was, voor de arbeidsinzet naar Duitsland en dook met zijn jongste broer onder bij Barend. Alle drie vielen zij tenslotte in handen van een ronselaar. Het gevolg was, dat zij in Rusland terecht kwamen. De jongste broer zag kans om te ontvluchten, van Barend en Roelof hebben zij echter nooit meer iets gehoord. De ouders stellen alles in het werk iets over hen te weten te komen, doch tot dusver te vergeefs.

Johan, die ook meubelmaker is en de jongste zoon, die monteur is, wonen beiden nog thuis. Jeanne is in December 1945 getrouwd met een radio-installateur, nadat ze acht jaar verloofd was geweest met een ander, die haar, nadat hij door de Duitsers was gevangen genomen, ontrouw was geworden. Zij was zo gedesillusionneerd, dat ze geheel uit haar evenwicht geraakte en onder psychiatrische behandeling werd gesteld. Zij woont nu met man en kind bij haar ouders in. Zij diende vóór haar huwelijk negen jaar in dezelfde betrekking en werd, toen men haar in de oorlog niet meer kon voeden, winkelmeisje. Na een jaar werd ze filiaalhoudster. In de laatste oorlogswinter gebeurde het dat er in haar filiaal een geheimzinnige bonnendiefstal werd gepleegd. Men verdacht o.a. haar; in Maart 1946 kreeg zij wegens medeplichtigheid aan bonnenvervalsing een voorwaardelijke veroordeling.

Behalve Jeanne komt geen der anderen in de administratie der politie meer voor. In de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken staan de namen van geen der kinderen Pieters vermeld.

101.
1936 – Sr.
Leeftijd: 17 j.

Hetty, de negende uit een gezin van twaalf kinderen (R.K.), was zeventien jaar en dienstmeisje voor dag en nacht (sinds twee jaar in dezelfde betrekking) toen zij wegens diefstal van geld door haar werkgeefster in handen van de politie werd gesteld. Het was niet de eerste maal geweest dat zij oneerlijk was geweest. Telkens had zij kleine geldbedragen, op de duur tot een totaal van *f* 30,—, weggenomen, doch de ouders hadden dit geld steeds terugbetaald. Over de ouders waren geen andere bijzonderheden bekend dan dat vader, van beroep tramconducteur, zeer nerveus en moeder zeer driftig was en dat zij, van gelijke leeftijd, op hun veertiende jaar reeds met elkaar verkeerden. Het achtste kind uit dit gezin, een meisje, één jaar ouder dan Hetty, was misvormd en achterlijk en werd door de moeder met bijzondere aandacht en zorgen omringd.

Hetty, een tenger meisje, was rustig van aard en gaf geen erge moeilijkheden. De enige klacht, die de ouders hadden, was dat zij bijzonder snoeplustig was. Op haar veertiende jaar begon zij — met volle instemming van de ouders — met jongens te scharrelen. Zij had de ene jongen na de andere. Het feit, dat zij voor de kinderrechter moest verschijnen, deprimeerde haar zeer. Hoewel zij er af kwam met een voorwaardelijke veroordeling en ondertoezichtstelling en in haar betrekking kon blijven, bleef zij lange tijd onder de indruk van het gebeurde. Zij werd ziek, onderging een keeloperatie en bleef lang slap. Het toezicht werd na een jaar beëindigd (toen het gehele gezin naar de Zaanstreek verhuisde), daar Hetty, officieel verloofd, zich het gehele jaar goed had gedragen.

Thans, na vijftien jaren, is Hetty een teer, kleurloos vrouwtje, onmiddellijk in tranen als haar wordt gevraagd naar de aanleiding tot de ondertoezichtstelling. Zij is diep geraakt. Haar man weet er niets van, zelfs haar jongste broer en zijn vrouw met wie zij veel verkeren, niet. Door haar ouders is de zaak met de beëindiging van het toezicht en de verhuizing naar de Zaan als afgedaan beschouwd en nooit

weer opgerakeld. Een grote angst bekruipt haar dat het nu nog bekend wordt en wanhoop bevangt haar dat zij nog niet voldoende heeft geboet. Haar schuldgevoelens tegenover haar ouders zijn enorm groot. Zij zegt zelf: „ik heb mijn vader en moeder vroeger zoveel verdriet gedaan, ik ben zo'n kreng voor hen geweest, dat ik maar niet kan begrijpen dat ik nu hun liefste dochter ben". Onmiddellijk hierop laat zij volgen: „ik tracht altijd anderen te helpen, mijn buurvrouw bv., die haar man pas heeft verloren. Ik zou het vreselijk vinden als die mensen zouden weten wat ik vroeger gedaan heb".

Hetty vertelt hoe zij als kind in de volksstraat, waar zij vroeger woonden, geregeld optrok met een stel kinderen dat altijd over veel zakgeld beschikte en maar raak snoepte. Zij, die geen zakcenten kreeg, voelde zich de mindere. Een van de vriendinnetjes haalde eens een dubbeltje uit haar schoen en zei toen tegen haar: „je moeders portemonnaie kun jij toch ook wel vinden?" Zo begon Hetty met kleine diefstalletjes.

Na het voorval op haar zeventiende jaar maakten haar ouders direct werk van verhuizing naar een andere omgeving. Toen ze naar de Zaan verhuisden ging Hetty ook daar dienen. Zij bleef twee en een half jaar in die betrekking tot zij huwde. Ze is nu tien jaar getrouwd en woont in Amsterdam-Zuid op een flat. Haar man is opzichter bij de gemeente. Vóór de oorlog had hij een rijwielzaak, maar toen hij in 1942 naar Duitsland moest en Hetty de zaak niet alléén kon voortzetten, werd de zaak verkocht door haar man, die, weggelopen uit Duitsland, zat ondergedoken in een Zuid-Hollands dorp en illegaal werk verrichtte.

Hetty heeft drie kinderen. De twee oudsten zijn schoolgaande jongens, de jongste is een meisje, klein en fijn gebouwd en zeer gevoelig. Het gezin is zonder godsdienst.

Noch in de administratie van de politie, noch in die van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt de naam van Hetty voor.

102.
1936 – Sr.
Leeftijd: 16 j.

Gerardus was de oudste in een gezin van tien kinderen. Als kind van een andere vader werd hij, een jaar oud, bij het huwelijk van zijn moeder gewettigd. Over zijn natuurlijke vader, zijn stiefvader en zijn moeder werden geen bijzonderheden in de rapporten vermeld.

Gerardus was op school een matige leerling. Hij ging halverwege de zesde klas van school af, werd toen leerling-schoenmaker, maar twee maanden later werd hij, omdat hij in het schoenmakersvak geen zin meer had, drukkersleerling. In het drukkerijwerk ontstond slapte. Gerardus werd ontslagen en ging daarna met zijn stiefvader, die fabrieksarbeider was, mee op de suikerfabriek werken. Ook hier werd hij echter wegens slapte ontslagen. Gerardus, die nooit lastig of ontevreden was geweest, viel in die periode van werkloosheid in handen van de politie, nadat hij in een onbeheerde auto was gaan rondrijden. Hij werd door de kinderrechter tot een voorwaardelijke tuchtschoolstraf veroordeeld en onder toezicht gesteld. Het toezicht duurde een jaar; tegen het advies van de gezinsvoogd in werd het niet verlengd. De gezinsvoogd had nl. gehoopt door verlenging te kunnen bereiken dat Gerardus, die op zijn oproepen steeds verstek had laten gaan, gedwongen zou worden op gezette tijden bij hem te komen. Gedurende het toezichtjaar was Gerardus de meeste tijd werkloos; twee maanden werkte hij als loopknecht. Aan het einde van het jaar was hij weer werkzaam op de suikerfabriek. Hoewel hij niet te bewegen was geweest tot het bezoeken van clubs, het volgen van lessen en het lezen van boeken in vrije tijd was zijn gedrag toch goed. Noch thuis, noch op zijn werk was er enige klacht. Deze toestand had zich gedurende de latere jaren, naar

het scheen, als het ware geconsolideerd. Gerardus woont thans, in 1949, nog thuis. Hij werkt nog op dezelfde fabriek. Als hij nachtdienst heeft, slaapt hij de gehele dag; heeft hij dagdienst dan brengt hij zijn avonduren door in een stoel met een krant of met niets doen. „Je merkt hem niet; hij bemoeit zich met niemand, maar hij zal ook nooit iemand thuis eens helpen," zegt zijn moeder. In werkelijkheid is er echter meer emotionaliteit. Oud-pupil, een zwaar gebouwde, sombere man, veel ouder lijkend dan hij is, blijkt uiterst negatief in zijn levensopvatting te zijn. Sinds het voorval, dat hem voor het eerst in handen van de Justitie deed vallen, hetgeen veel indruk op hem maakte en de vele teleurstellingen, die hij ondervond (bazen, die hem afsnauwden, een meisje dat hem bedroog) vormde zich zijn stelregel: „liefst alléén blijven, niemand vertrouwen, maar je zoveel mogelijk trachten te schikken in alles wat je overkomt". Voor politiek of godsdienst voelt Gerardus niets: „daar kun je beter vandaan blijven". Over zijn werk zegt hij: „ik ben het beste als ik maar aan het werk ben, het is zwaar werk, maar ik kan me er goed in schikken". Nadat hij in militaire dienst was geweest, vervolgens in de opbouwdienst en van 1943 af als krijgsgevangene in Tsjecho-Slowakije had gezeten, werd hij na de oorlog weer op de suikerfabriek teruggenomen. Omgang met andere arbeiders heeft hij momenteel niet.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken en de Rijksidentificatiedienst komt zijn naam niet voor. Uit de gegevens van de Amsterdamse politie blijkt, dat hij in 1945 een boete van *f* 20,— kreeg terzake van overtreding van de Prijzenbeschikking en in 1947 verbaliseerd, maar niet verder vervolgd werd terzake van diefstal van suiker in vereniging.

103.
1936 – Sr.
Leeftijd: 14 j.

Aart (R.K.), de tweede van vijf kinderen — de enige jongen in het gezin — was veertien jaar toen hij wegens het inbreken in een voetbalkeetje terzake van poging tot diefstal in vereniging met drie andere jongens voorwaardelijk tot twee maanden tuchtschoolstraf veroordeeld en onder toezicht gesteld werd. Deze gebeurtenis ontstelde de gehele familie. Nog nooit was een hunner met de Justitie in aanraking gekomen. Vader, houtbewerker van beroep, maar door werkloosheid meestal thuis, voelde zich persoonlijk gekrenkt door de benoeming van een gezinsvoogd. Ook moeder deelde die gevoelens. Zij hadden Aart immers reeds flink gestraft met huisarrest!

Aart was physiek gezond, had een vrij goed intellect, maar was wat zacht en overgevoelig, „net een meisje," zei men op school. Op school was hij een gemakkelijke leerling geweest. Toen hij er af kwam kon hij echter zijn draai niet vinden. Op kantoor beviel het hem niet. Hij kon niet tegen het opgesloten zijn en stil zitten. De gezinsvoogd hielp hem aan werk op een drukkerij en zorgde voor een goede vrije-tijdsbesteding: knutselen en lezen. Na een jaar kon het toezicht wegens goed gedrag worden beëindigd.

Thans, na 15 jaar, deelt Aart mee, dat het nog jaren duurde eer hij werk vond dat hem bevredigde. Ook op die drukkerij voelde hij zich „opgesloten", zodat hij er wegging. Van zijn 18e tot 22e jaar was hij werkloos. In de oorlog werd hij gedwongen om in Duitsland te werken, maar hij liep er na vijf weken weg. Bij de grens werd hij gearresteerd en gevangen gezet. Vrijgekomen ging hij naar Holland en dook onder. Het „ondergedoken" leven hield hij niet vol. Hij ging daarom toch weer naar Duitsland, werkte daar als metselaar en timmerman. In 1945 keerde hij terug. Hij had in 1943 kennis gekregen aan een meisje en trouwde in 1946 met haar nadat hij werk had gevonden als chauffeur bij een expeditiebedrijf. Dit werk bevalt hem nu eindelijk goed, omdat het veel variatie biedt. Hij zit meestal samen

met twee kameraden op de wagen, het werk is daardoor niet zwaar. Bovendien kunnen zij het samen goed vinden. 's Avonds is hij altijd thuis. Eerst woonden zij in de buurt van zijn ouders, een rommelige volksbuurt, maar daar zijn vrouw, afkomstig uit de Jordaan, het daar niet kon wennen, verhuisden ze kort geleden naar de Jordaan in een woning vlak bij de schoonouders. Aart vindt het hier best. Hij schiet met zijn schoonfamilie goed op. Het contact met zijn eigen familie is er evenwel niet door verminderd. Zij hangen erg aan elkaar. Het vroeger voorgevallene herinnert Aart zich nog goed. Zijn vader was toen „wild" op hem. Hij had hem al dikwijls bestraft om het late thuiskomen als hij met buurjongens, die vader bovendien geen vrienden voor hem vond, op het land had gespeeld. Hij kreeg in die tijd heel wat keren een pak slaag van zijn vader, maar hij vergat dat altijd spoedig weer. Nadat hij door de politie was gegrepen was hij echter wel veranderd. Dat het werkelijk zo ver gekomen was vond hij erg. Hij heeft daarna ook nooit meer met die jongens omgegaan en ziet nu dat zijn vader gelijk heeft gehad. Van die jongens is niet veel terecht gekomen!

Aart heeft een gelukkig gezinsleven. Hij is dol op zijn twee kinderen, wast hen, kleedt hen aan en gaat veel met hen fietsen. Zijn oude liefhebberij: voetballen heeft hij echter niet vergeten. Hij gaat veel naar voetbalwedstrijden kijken. Aan politiek doet hij niet. Het R.K. geloof wordt niet meer door hem beleden. Ook de kinderen zijn niet gedoopt.

In de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt zijn naam niet voor; uit die van de politie blijkt, dat hij in 1945 wegens diefstal in vereniging werd verbaliseerd, maar niet vervolgd.

104.
1936 – Sr.
Leeftijd: 17 j.

Herman, de jongste in een gezin van zes jongens, was de enige van de kinderen, die nog thuis was toen zijn moeder stierf. Zijn moeder was lange tijd ziek geweest. De huishouding was daardoor verwaarloosd. Alleen met zijn vader, visschoonmaker op de markt, bewoonde hij toen de krotwoning, die er nog meer verwaarloosd dan voorheen ging uitzien. Hermans vader was een ruwe man. Vroeger dronk hij, de laatste tijd evenwel niet meer.

Herman zelf was een gezonde jongen, niet lui. Hij had op school goed kunnen leren en sterk zijn best gedaan. Hij was, evenals zijn broers, ongemanierd, volkomen ongedisciplineerd en had weinig moreel besef. Van school nam hij meermalen zo maar boeken mee of hij liep ineens uit de rij om een ijsje voor zichzelf te kopen.

Van zijn broers was de oudste op dertienjarige leeftijd wegens herhaaldelijke diefstallen ter beschikking van de regering gesteld, de middelste onderging op achttienjarige leeftijd een maand gevangenisstraf wegens wederspannigheid, de broer, op wie Herman volgde, had wegens het plegen van ontucht van 1930—1932 onder toezicht gestaan.

Herman viel op zeventienjarige leeftijd in handen van de Justitie nadat hij *f* 100,— had verduisterd, die zijn baas, een viskoopman, toekwamen. De kinderrechter veroordeelde hem voorwaardelijk tot vier maanden tuchtschoolstraf en stelde hem onder toezicht. Van de gezinsvoogd moest Herman aanvankelijk niets hebben, maar geleidelijk kwam hij er anders tegenover te staan, doordat hij het prettig ging vinden om bij zijn gezinsvoogd te komen, waar hem huiselijkheid en hartelijkheid werden geboden. Hij ging in hem een soort tweede vader zien. Hij kreeg van hem een nieuw pak om beter te kunnen slagen bij het zoeken naar werk. Maar toen hij na verloop van enige tijd een baas vond ontsloeg deze hem na veertien dagen weer en nam hem, wat zijn gezinsvoogd ook probeerde, niet terug omdat hij de jongen

te ongemanierd vond. Zo ging het nog een keer. De gezinsvoogd ergerde zich nu zelf ook over zijn slordigheid, want de kleren, die hij hem een paar maal verstrekte, zagen er in een minimum van tijd voddig en vuil uit en altijd hing er een ondraaglijke vislucht aan hem. De gezinsvoogd was er voor het toezicht na een jaar te beëindigen, daar Herman niet meer oneerlijk was geweest.

Thans, dertien jaren later, blijkt Herman nog in dezelfde buurt te wonen als vroeger, maar in een beter huisje. Hij is in 1947 gehuwd met een gescheiden vrouw met wie hij zich in de oorlog reeds verloofd had en van wie hij nu een dochtertje van anderhalf jaar heeft. Zij had een man, die S.S.-er was. Haar zoontje werd bij de scheiding, na de oorlog uitgesproken, aan de man toegewezen. Herman doet alle moeite om voor zijn vrouw voogdijwijziging te bewerkstelligen en windt zich er over op dat hem dit niet lukt.

Zijn beroep is gemeentewerkman. Vóór de oorlog was hij reeds in het bankwerkersvak en na de oorlog werd hij door zijn baas teruggenomen. In de oorlog zat hij als werkweigeraar drie jaar in een Duits concentratiekamp. Met zijn broers, die pro-Duits waren, wil hij nog steeds niets te maken hebben. Hij zegt, dat de oorlogservaringen hem zeer prikkelbaar en nerveus hebben gemaakt. Hij slaapt slecht en heeft angstdromen. Nader gepolst over zijn angsten blijkt echter, dat hij zich herinnert reeds als klein kind erg bang van het donker geweest te zijn. Een tijd lang durfde hij de trap niet op als zijn moeder niet met hem meeging. Aan zijn dochtertje merkt hij nu reeds dezelfde nervositeit: het is een rusteloos, huilerig kindje.

Herman houdt veel van zijn dochtertje. De vrije tijd brengt hij het liefst in zijn gezin door. Hij helpt zijn vrouw veel in de huishouding. Beiden zijn zij lid van de Neo-Malthusiaanse Bond en bezoeken de bijeenkomsten daarvan. Aan sport of kaartspel doen zij niet.

Herman verzweeg in het interview dat hij in 1938 een jaar in de jeugdgevangenis had gezeten nadat hij een zedendelict had gepleegd met een klein meisje. Dit bleek uit de gegevens van de politie.

Uit de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat hij vóór 1944 enige tijd ondersteuning heeft gehad.

105.
1936 – C.
Leeftijd: 14 j.

Hein was een flinke, krachtig gebouwde jongen met liefhebberij in paardrijden, zwemmen en hockeyen. Hij was het enig kind uit het eerste huwelijk van zijn moeder. Zijn vader, arts, stierf op 34-jarige leeftijd, toen Hein nog geen jaar oud was. De moeder hertrouwde met een jongere broer van vader, een advocaat. Hein kreeg nog twee zusjes toen hij resp. vier en zes jaar oud was. Jaloezie toonde hij niet, moeilijkheden gaf hij als klein kind niet, maar hij was een druk, woelig kind. Wie zijn vader was werd hem nooit verteld. Op de lagere school was hij een middelmatige leerling. In de klas een lastig kind: te vrij en eigenmachtig; hij spijbelde graag. Op de H.B.S. bleef hij in de eerste klas zitten, men vond hem geen prettige leerling: „een bravourtype". „Zijn vader" nam hem van school en plaatste hem op het Lyceum. Ook daar gaf hij direct moeilijkheden. Men vond hem het type Dik Trom, dat behoefte had aan actie en baldadigheid. Ook op het Veluwse dorp, waar de familie een huisje had en alle vacanties doorbracht, was hij berucht om zijn streken. In een vacantie gebeurde het dat hij door de politie werd gegrepen nadat hij twee dagen achtereen diefstal had gepleegd: eerst van een portemonnaie met *f* 20,— in het zwembad; een dag later geld uit een toonbanklade van een winkel. Hij beweerde geld nodig te hebben voor sigaretten en snoepgoed.

De ouders bekenden aan de politie dat hij thuis ook al eens geld had weggenomen. Het feit dat van de diefstallen door de politie verder werk werd gemaakt greep de ouders en Hein zeer aan. Op eigen initiatief raadpleegden zij toen een medisch opvoedkundig en een psychotechnisch bureau. Het eerste vond geen termen aanwezig om zich met Hein psychiatrisch te bemoeien, het tweede burau gaf de volgende uitslag: „Hein is een niet absoluut onintelligente jongen (hoewel bv. ten opzichte van wiskunde de aanleg nodig is) die echter weinig krachtige centrale drijfveren heeft om wat te bereiken, die slordig is, weinig zorgvuldig, weinig echt energiek en een fijner aanvoelen van de waarde van de dingen mist". Over de testen liet hij zich zeer denigrerend uit, het kon hem alles weinig schelen.

Gedurende het ene jaar dat Hein onder toezicht stond, van zijn veertiende tot zijn vijftiende jaar, kwamen er geen moeilijkheden meer voor. (In geen der rapporten werd vermeld of de jongen werd meegedeeld wie zijn eigenlijke vader was. Toch moet het hem in die tijd door de gezinsvoogd — thans niet meer in leven — zijn uitgelegd.)

Thans, veertien jaar later, blijkt het volgende:

Het gezin, waartoe Hein behoort, woonde nog in hetzelfde huis als vroeger. Van het gezinsleven werd een goede indruk verkregen. De „vader" en moeder bleken nog zeer gevoelig te zijn op het punt van de ondertoezichtstelling. De vader liet zich ontvallen: „Mijn hemel, als ze geweten hadden wat ik in mijn jeugd allemaal misdreven had, wat had ik dan niet een toezicht nodig gehad!" En Heins zuster, studente in de rechten, wierp in het midden: „flauw toch, dat die politie toen zo op de loer lag om Hein er tussen te nemen". Als men echter de verdere levensloop van Hein uit de mond van beide ouders en de zusters verneemt, dan is te begrijpen dat zij trots op hem zijn. Vóór de oorlog had hij, nadat hij tweemaal van studierichting was veranderd, ook in het nieuwe vak weinig zin. In de oorlog werd hij gevangen genomen door de Duitse S.P. Hij werd naar Duitsland gezonden. Daar gaf hij zich op voor de S.S., kreeg op die wijze gedaan dat hij drie dagen verlof had om in Holland papieren in orde te maken. Hij kwam ineens thuis, vertelde niets bijzonders, vertrok de volgende ochtend vroeg en lange tijd hoorde men niets meer. Hij bleek naar Frankrijk ontkomen te zijn en in een klooster onderdak verkregen te hebben. Hij werd ingeschakeld om Engelse piloten van plaats tot plaats te begeleiden en is tenslotte met een groepje Engelsen de Pyreneeën overgeklommen. Zij werden overrompeld door Duitse militairen. Enkelen werden neergeschoten, twee stortten in een ravijn en Hein was de enige, die ontkwam en zijn doel, Engeland, wist te bereiken. Hij kwam daar in dienst bij de Royal Navy en heeft nu zijn bestemming geheel in het varen gevonden. Al zijn examens haalde hij met glans. Nu en dan komt hij thuis, waar men steeds verlangend op hem wacht. Dank zij de bereidheid der ouders om een seintje te geven waneer hij er zou zijn was het mogelijk ook Hein zelf te spreken.

Hein, die stug en gesloten was, vond het onderhoud zeer onaangenaam. Waarom hij indertijd geld wegnam wist hij niet. Zijn ouders gaven hem steeds ruim zakgeld. Het toezicht vond hij zinloos en een schande: „toezicht is toch alleen voor jongens, die slechte vaders en moeders hebben!"

Over zijn levensloop vertelde hij even kortaf: „mijn school- en studietijd waren geen succes, ik had te veel andere dingen te doen. Ik was op vier verschillende scholen, maar vond de kostschoolperiode, toen ik van huis weg was, de beste tijd". Zijn avontuurlijke leven in de oorlog, zijn tegenwoordige werkkring bevallen hem zeer: „nu mag ik zelfs graag leren, tenminste voor de examens". Hein laat tenslotte doorschemeren, dat hij er echter gauw genoeg van krijgt om thuis te zitten leren.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat Hein in 1941 een boete kreeg terzake van een overtreding van de vleesdistributiewet. In 1945 werd hij als politiek delinquent geregistreerd wegens dienstname bij de S.S., doch niet vervolgd. In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt hij niet voor.

106.
1934 – Sr.
Leeftijd: 15 j.

Ria woonde met haar vader, moeder, drie jaar oudere broer en vijf jaar jongere zusje op een etagewoning in een middenstandsbuurt aan de rand van Amsterdam. Het gezin behoorde tot de Ev. Luth. Gemeente. Vader, sinds elf jaar portier van een bioscoop, was weinig thuis. Hij ging met andere vrouwen uit en dronk. Vroeger was hij souteneur geweest; hij onderhield betrekkingen met prostituées en werd geslachtsziek. Hij besmette vrouw en kinderen. Toen Ria drie jaar oud was moest haar vader twee jaar gevangenisstraf ondergaan terzake van diefstal en wederspannigheid.

Moeder was vroeger eveneens een bekende van de zedenpolitie geweest: zij gaf gelegenheid tot rendez-vous. Het huwelijk was gedwongen geweest toen moeder een kind verwachtte. Aan het gezinsleven werd door vader nauwelijks deelgenomen. Was hij thuis, dan werd hij door moeder gewoonlijk genegeerd.

Ria, een klein, tenger meisje, stond op de lagere school bekend als een ijdeltuit, die zo jong als zij was reeds oog had voor jongens. Zij was overigens nooit lastig, leerde goed, maar jokte met het vriendelijkste gezichtje. Men had geen vat op haar. Toen zij veertien jaar oud was ging zij van school af om op een kantoor te gaan werken. Hoewel zij ijverig en correct was gaf men haar na vijf maanden wegens slapte ontslag. Het was opvallend dat er sinds haar vertrek geen geld meer te kort was in de kas, die over de afgelopen vijf maanden een tekort had gehad van ruim *f* 500,—. Ria's volgende betrekking was in een lampekappenwinkel. Daar werd zij, vijftien jaar oud, na twee en een halve maand aan de politie overgeleverd omdat men haar op het stelen van lampekappen had betrapt.

Het onderzoek wees uit dat moeder wel, vader niet van de diefstallen op de hoogte was. Moeder pronkte in de kamer met de van haar dochter „gekregen" lampekappen, maar trachtte deze haastig te verstoppen toen de politie binnentrad. Ria werd voorlopig gedetineerd in een observatiehuis en drie maanden later door de kinderrechter voorwaardelijk ter beschikking van de regering en onder toezicht gesteld. In het observatiehuis maakte zij weer dezelfde indruk als vroeger op school: altijd keurig, vriendelijk en opgewekt, ijverig en gewillig, zich schikkend in alle regels, maar zich op een afstand houdend van de leiding en de andere meisjes. Het psychiatrisch oordeel was, dat zij de uitingen van het affectieve leven zodanig in haar macht had dat zij die steeds benutte om haar doel te bereiken.

Als het nodig is, bv. als zij de indruk moet wekken spijt over het gebeurde te hebben, krijgt zij een huilbui etc. Slechts een enkele maal viel te constateren, dat ze bemerkt had dat men haar toneelspel doorzag. Gedurende de twee jaren dat zij onder toezicht stond hield zij zich stipt aan de afspraken met haar gezinsvoogdes. Zij volgde avondlessen in Frans en Engels en kreeg na beëindiging van een typecursus een vaste aanstelling aan een goed kantoor. Het toezicht werd beëindigd omdat er geen enkele klacht meer over haar was vernomen.

Thans, in 1949, konden alleen inlichtingen via de moeder over Ria worden ingewonnen, daar Ria zelf, gehuwd met een bontwerker en een kleine villa in een villadorp bewonend, een onderhoud weigerde, vermoedelijk uit angst dat haar medebewoners, een Indische familie met wie zij niet op goede voet verkeert, iets zouden kunnen horen.

Ria's moeder, een grof, onaangenaam type, die met vader in Amsterdam woont (in een geheel andere buurt dan vroeger), deelde mee, dat Ria altijd de liefste van haar kinderen is geweest, omdat zij zulk een lief karakter heeft en zo zorgzaam voor haar ouders is. Volgens moeder was het een schandaal dat haar chef haar indertijd bij de politie aanbracht voor „zo'n kleinigheid". Het heeft Ria veel te erg aangegrepen. Zij heeft later nooit meer „zo iets" gedaan en is „zeer goed terecht gekomen"! In haar laatste kantoorbetrekking leerde zij haar man kennen, die toen

typograaf was. In 1939, toen Ria twintig jaar was, trouwden zij. Ria bleef echter op kantoor. In de tijd van de Jodenvervolging liet zij haar baas, die joods was, bij zich onderduiken. Zij en haar man zetten zich op de duur geheel in voor illegaal werk. Bij Ria's moeder op zolder stonden drukpersen voor het drukken van illegale bladen. Ria spande zich met dit alles zo in, dat zij na de geboorte van haar eerste kind in 1943 zeer verzwakt en na de geboorte van het tweede kind in 1944 geheel uitgeput was. Haar tweede kindje stierf na enige maanden aan t.b.c. Ria zelf bleek toen ook t.b.c. te hebben. Zij werd ter verpleging overgebracht naar haar moeder. Ria was toen zeer moeilijk en geheel overspannen. Ondanks waarschuwingen van de dokter werd zij zwanger. Direct na de geboorte van het derde kind, in 1945, is zij in een sanatorium opgenomen, waar zij een paar jaren heeft gelegen. Door het illegale werk had Ria's echtgenoot relaties gekregen met twee rijke dames. Deze hielpen hem een juwelierszaak op te zetten. Hij leerde het juweliersvak snel. Thans zijn ze in zeer goeden doen, wonen terwille van Ria's gezondheid buiten in een villa, hebben een atelier aan huis en bezitten een auto.

Ria werkt er bij op doktersadvies, omdat zij anders te veel piekert. Zij is nl. zeer nerveus, bijt bv. voortdurend op haar nagels. Zij heeft het vorige jaar een cursus voor corsetten naaien gevolgd en ontvangt nu haar klanten thuis. Voor de huishouding en de kinderen heeft zij een juffrouw. De kinderen, twee jongens, zijn gezond.

Ria is sinds enige jaren zeer godsdienstig, zij heeft zich laten aannemen bij de N.H. kerk.

Haar naam komt niet voor in de administratie van de politie of de Gem. Dienst voor Sociale Zaken.

107.

1934 – C.

Leeftijd: 17 j.

Jansje was de middelste van drie kinderen. Haar vader, tramconducteur, kwam uit een ruw gezin, waar veel gedronken werd. Een van zijn zusters was prostituée. Op vaders gedrag viel echter niets aan te merken. In zijn vrije tijd werkte hij in een volkstuintje. Moeder was een flinke huisvrouw. Zij hielp vader mee in het tuintje. Zij was altijd actief. Haar liefhebberij was politiek. Zij bezocht veel vergaderingen. In de buurt was moeder weinig bemind om haar ruziemakerij en onaangenaam optreden.

Jansje was van de drie kinderen van jongsaf het moeilijkst. Ook op school vond men haar erg lastig, zij spande zich nooit in, was brutaal en onverschillig. Haar ouders namen haar daarom op haar twaalfde jaar van school en stuurden haar naar een atelier. Gedurende de vijf jaren dat zij daar was, was er geen last meer met haar.

Het drie jaar oudere zusje gaf in die tijd veel moeilijkheden door haar omgang met jongens. Zij bleef een paar maal des nachts weg. Moeder stuurde haar een keer het huis uit. Het meisje liep naar haar grootvader. Moeder maakte er „politiewerk" van, omdat die grootvader zedelijk niet met het meisje te vertrouwen zou zijn.

Met Jansje kwamen er op haar zeventiende en achttiende jaar weer moeilijkheden. Zij was toen bestuurslid van een communistische jeugdvereniging en kreeg met een medebestuurslid, een gehuwde man, bij wie het bestuur geregeld vergaderde, een intieme verhouding, Jansje werd zwanger en liet abortus plegen.

De ouders waren over alles wat er gebeurd was zo van streek, dat zij de politie te hulp riepen om Jansje tegen die man, die haar nooit met rust liet en haar na haar werktijd stond op te wachten, te beschermen. Vooral vader, die door een zuster die niet had willen „oppassen", zoveel had meegemaakt, was er voor, dat Jansje voor enige tijd zou worden opgeborgen. Vier maanden bracht zij door in een observatiehuis, een jaar en acht maanden stond zij onder gezinsvoogdij. Het oordeel

van de psychiater van het observatiehuis was o.a. het volgende: „haar affectieve leven is grof, niet fijn besnaard, in haar handelingen gaat ze snel te werk, schiet met grof geschut, verzet zich sterk tegen hen die haar in de weg komen, slaat er op en loopt weg. Zij vertoont een sterke aantrekkingskracht tot het mannelijk geslacht".

Direct na ontslag ontliep zij de gezinsvoogdes, zocht in de plaats daarvan contact met de hoofdjuffrouw op de afdeling van de corsettenfabriek waar ze werkte, die haar naar haar gevoel begreep en haar af en toe bij zich op de kamer liet overnachten. Thuis bleef de verstandhouding sinds het voorgevallene gespannen. Het toezicht werd echter na twee jaar beëindigd omdat er geen enkele klacht over haar gedrag was. Jansje had toen reeds verkering met een jongen uit de buurt. Ouders en gezinsvoogdes raadden haar de jongen af. Zij wilde zelf ook wel van hem af, maar hij liet haar niet los. De jongen wilde haar per se hebben ondanks alles wat er was voorgevallen en hoewel zijn ouders hem om wat er over Jansje bekend was van haar trachtten af te houden. Zij sloten hem zelfs op, maar hij sprong het raam uit en liep weg. De jongen is kort daarop als beroepsmilitair naar Indië gegaan en liet Jansje een jaar later overkomen. In Indië trouwden zij. Er werden twee kinderen geboren.

In het begin van het huwelijk, dat niet zeer gelukkig was, kreeg Jansje reeds contact met een vriend van haar man, die haar probeerde over te halen met hem mee te gaan. Toen de oorlog kwam moesten beide mannen weg. Haar eigen man werd in 1942 reeds als vermist opgegeven. Zij zelf zat jaren in een concentratiekamp en keerde in 1946 met de kinderen naar Holland terug. Ze vestigde zich in een kleine woning in de onmiddellijke nabijheid van haar moeder. Haar vader was inmiddels na een geestesziekte overleden. Met de vriend van haar man leeft ze nu in concubinaat. Zodra ze een acte van overlijden van haar man kan krijgen wil ze met hem trouwen.

De band tussen Jansje en haar moeder is zeer sterk sinds alles wat zij beiden hebben doorgemaakt. Ze zitten dagelijks bij elkaar. De moeder, fel communiste, heeft in de oorlog illegaal werk gedaan naast de zware verpleging van haar man. Jansje doet na alles wat ze in het kamp heeft doorgemaakt niet meer aan politiek, ze kan nergens meer warm voor lopen.

Van Jansjes kinderen, negen en zes jaar oud, is de oudste een moeilijk opvoedbaar kind. Sinds alles wat het in Indië meemaakte is het gaan stotteren en bijzonder angstig geworden. Het wordt hiervoor behandeld. Het jongste kind is zeer zwak van gezondheid en in dit opzicht een zorgenkind.

Alleen met Jansje heeft moeder veel contact; de andere twee kinderen ziet moeder zelden, zij leven op slechte voet met elkaar, o.a. door de politiek.

Uit de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat Jansje korte tijd ondersteuning heeft genoten. Haar naam komt bij de politie niet voor.

108.
1930 – Sr.
Leeftijd: 16 j.

Flip was de middelste van drie kinderen uit een halfjoods gezin. Hij kwam op zijn zestiende jaar wegens diefstal van *f* 400,— ten nadele van een effectenhandel, waar hij sinds plm. een jaar als liftboy in dienst was, met de Justitie in aanraking.

Zijn vader afkomstig uit een streng Israëlietisch gezin verloor zijn ouders vroeg, werd toen door een oudere zuster opgevoed en huwde op jeugdige leeftijd met een niet-Israëlietische vrouw, nadat hij zich verzekerd had van een goede werkkring als sigarenmaker. Zijn vrouw was opgegroeid op een groot buiten bij Haarlem, waar haar vader tuinbaas was. In Amsterdam, waar zij als dienstmeisje werkte, leerden

zij elkaar kennen. Zij had jarenlang gesukkeld met haar gezondheid. Haar vader stierf aan t.b.c. en zij zelf had het ook gehad.

Het eerste huwelijksjaar was echter bijzonder goed. Nog nooit had zij zich zo goed gevoeld! Vader was evenwel een jaloerse man. Zijn jaloezie werd ziekelijk, hij leed aan hevige depressies, moest bij tijden in een zenuwinrichting worden verpleegd en in die tijd begon ook moeder weer te sukkelen. Zij werd neerslachtig en trachtte zich van het leven te beroven, nadat haar man haar zeide haar voor goed in de steek te willen laten.

Inmiddels waren er drie kinderen geboren, twee jongens en een meisje. Flip werd verwacht in de tijd van de hevigste spanningen. Moeder ging naar haar moeder om de bevalling daar af te wachten. In die tijd snoepte zij mateloos en nam eens vruchten weg in een winkel, waarvoor ze met de politie in aanraking kwam. Haar moeder waarschuwde haar toen reeds, dat ze op die wijze haar tweede kind tot een dief zou kunnen maken!

Flip werd met de helm geboren. Hij was erg zwak, eiste heel veel zorg, maar groeide er doorheen. Tot zijn schooltijd waren er feitelijk geen moeilijkheden met hem. Maar in de eerste klas begon hij te sukkelen met zijn gezondheid. Hij bleek ook t.b.c. te hebben en werd onmiddellijk naar een sanatorium gebracht, lag daar een jaar en tenslotte nog twee jaar thuis. Thuis kreeg hij wat lessen en ging met zijn tiende jaar pas weer naar school. Het bleef nog lang tobben met de gezondheid, maar op zijn dertiende jaar werd hij ineens véél beter, zodat de dokter het goed vond dat hij op zijn veertiende jaar een betrekking zocht.

Zijn eerste betrekking was bij een zakenrelatie van zijn vader, op een monsterzaal. Hij vond dat werk echter vreselijk en zocht zelf iets anders. Zo werd hij dagchasseur in een hotel. Hij gedroeg zich daar als een echte praatjesmaker, knoopte met iedereen relaties aan, kreeg een veel oudere vriend, die hem introduceerde in het leven aan de Zeedijk. Thuis, waar hij altijd een aardige jongen voor zijn moeder was geweest, werd hij eigenwijs en doordrijverig. Hij bleek ook in hevige mate te onaneren en met erge schuldgevoelens daarover rond te lopen, waarover hij dan met zijn vriend sprak.

Tussen zijn moeder en hem ontstonden er conflicten, waarbij hij haar dreigde met een pistool en ploertedoder. Zonder zijn moeder ergens in te kennen nam hij op zekere dag ontslag in het hotel en werd liftboy bij een effectenhandel, omdat hij er meer kon verdienen. Eerst ging alles goed, maar langzamerhand werd hij brutaal, begon te schelden op de directie, die hij in auto's zag komen en gaan en werd hoe langer hoe ontevredener. Toen hij anderen wel eens geld zag „lenen" uit een kas, kwam het ook bij hem op dit voorbeeld te volgen. Hij had nl. inmiddels een meisje, dat hem heel wat geld ging kosten. Van lieverlee leende hij meer en meer, bezocht veel bioscopen, zat vol verhalen over inbrekers e.d. en gedroeg zich als een geweldige opschepper. Na ontdekking in September 1930 van de vermissing van *f* 400,— werd de politie gewaarschuwd en Flip viel al spoedig door de mand. Hij werd op staande voet ontslagen. Tegen de portiers sneed hij, opschepperig als hij was, nog op, dat hij toch fijn van het geld had genoten en alléén spijt had bij het openbreken van de la geen handschoenen te hebben gebruikt! De volgende dag fietste hij naar Den Haag om de Koningin gratie te gaan vragen. Hij was erg teleurgesteld toen hij niet door H.M. werd ontvangen en kwam doodvermoeid des avonds laat weer thuis. Een paar dagen later had hij weer een nieuwe betrekking als liftboy.

Eerst op 30 December 1930 werd hij voor het gebeurde opgehaald en gedetineerd in het observatiehuis. De verontwaardiging van Flip en zijn moeder hierover was groot. De oudste zoon schreef brief op brief aan kinderrechter en Officier van Justitie, waarin hij om vrijlating van Flip verzocht terwille van de gezondheid van zijn moeder en waarin hij zelf ook zijn schuld beleed, daar hij had meegeprofiteerd van het geld.

In de drie maanden, waarin Flip werd geobserveerd, maakte hij een goede indruk:

„een goed gehumeurde, kalme jongen, beschaafd in zijn praten, met een I.Q. van 95, ijverig, liefhebberij voor het coupeursvak. Tegenover andere jongens toonde hij zich superieur, o.a. omdat hij Engels sprak". Het psychiatrisch oordeel was: „een wat kinderlijke jongen, gauw geroerd als er over zijn moeder gesproken wordt, oppervlakkig in zijn oordeel. Vindt het pech, dat hij door de omstandigheden in het observatiehuis is gekomen".

Het vonnis van de kinderrechter, dat in April 1930 werd uitgesproken, luidde: „voorwaardelijke terbeschikkingstelling van de regering". Bijzondere voorwaarde was, dat hij in het coupeursvak zou verder gaan en zich zou gedragen naar de aanwijzingen van een gezinsvoogd.

Van zijn zestiende tot zijn achttiende jaar stond hij onder toezicht van resp. twee gezinsvoogden. Buiten weten van de eerste gezinsvoogd om ging hij toch weer als nachtchasseur in betrekking. Tegenover de kinderrechter verdedigde hij zich, dat er slapte in het kleermakersbedrijf was en dat er bovendien te lage lonen werden uitbetaald. Zijn moeder, als alléénstaande vrouw, had geld nodig!

Voor de eerste gezinsvoogd had hij totaal geen ontzag. Hij zegt nu achteraf zelf, dat hij, als hij zich eenmaal per week bij deze moest melden „even zijn netste gezicht opzette en dan had hij zijn plicht alweer gedaan". De tweede gezinsvoogd was een héél ander iemand. Deze bezocht Flips moeder veel en trachtte haar te beïnvloeden om mee te werken bij Flip tenminste goede liefhebberijen te ontwikkelen. Met Flip was er dat laatste toezichtjaar nog wel eens iets aan de hand. In het hotel waar hij werkte was hij brutaal, nam bevelen van superieuren niet gemakkelijk, liep dan met verongelijkt, brutaal gezicht weg en zijn gezinsvoogd moest dan bemiddelend optreden om hem er weer terug te krijgen. Het was een tijd van grote werkloosheid, zodat deze telkens blij was als hem dit door de welwillendheid der directie telkens weer lukte.

Thans, op zijn 35e jaar, is Flip een goed gesitueerde barkeeper. Hij bewoont een flat op eerste klas stand. Zijn vrouw, die hij in de bar heeft leren kennen, is R.K. Er is een dochtertje van zes jaar, dat R.K. wordt opgevoed. Het kind is veel ziek. Flip en zijn vrouw maken de indruk vol zorg voor haar te zijn. Er is hulp in huis, want Flip en zijn mondaine vrouw houden veel van uitgaan en komen meestal pas in de nacht thuis.

Flip is zeer tevreden met zijn positie, al hoopt hij in de toekomst in staat te zijn een eigen bar te openen. Het zit hem dwars dat hem dit misschien niet lukt om het strafregister van vroeger! Hij is echter reeds bezig voor het cafébedrijfsexamen te werken en meent door alle belangrijke relaties, die hij heeft, een heel eind te komen. De afgelopen jaren heeft hij veel verdiend; ook in de oorlog werkte hij in eerste klas restaurants en verdiende toen veel aan de Duitsers.

„Ik geniet van dit vak en houd van het societyleven; het coupeursvak zou niets voor mij geweest zijn, dan was ik zenuwpatiënt geworden," zegt Flip nu.

De band met zijn moeder, broer en zuster is hecht. Over zijn oudere broer, die nog ongehuwd is en met zijn moeder samenwoont, zegt hij: „daar zit niet veel bij. Mijn broer heeft altijd op mij gesteund, dat is nog zo... Ik was altijd degene met het meeste initiatief".

Het was steeds de bedoeling dat Flip met zijn oudere broer de zaak van zijn vader, die als jood in de oorlog is vergast, zou voortzetten. De oudste voelde altijd veel voor zijn vader, werkte ook bij hem, maar is nu verbitterd omdat hij niets van vaders zaak terugkrijgt en voorlopig als verzekeringsagent moet werken, wat hem niet ligt.

Flip zelf daarentegen voelt er niets voor, blijft het liefst in zijn eigen vak en had bovendien voor zijn vader geen goed woord over.

In de politie-administratie of bij de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt de naam van Flip niet voor.

109.
1930 – C.
Leeftijd: 15-4 j.

Het gezin *Lamberts* (Gereformeerd), bestond ten tijde van de ondertoezichtstelling uit vader (47 jaar), moeder (40 jaar) en zes kinderen tussen vijftien en vier jaar; het bewoonde een kleine, rommelige woning in een arbeiderswijk. Vader, bankwerker bij een gemeentebedrijf, kwam uit een ruw arbeidersgezin; hij was vroeger bij zijn zusters en broers gezien om zijn activiteit, ijver en doorzettingsvermogen. Moeder was een heel ander type, in tegenstelling tot de ruwe manieren van vader, preuts; zij „voelde" zich nogal. Zij had met een „dokter in de wiskunde" kunnen trouwen, als zijn familie haar niet had afgekeurd.

Vóór haar huwelijk was zij hoedenmodiste. Alles draaide bij haar om kleren en uiterlijk. Het beroep van huisvrouw en moeder lag haar totaal niet. Vaders ijver apprecieerde ze in het geheel niet. In huis liet zij alles verwaarlozen, maar wel liep zij des morgens, opgemaakt en wuft gekleed met vriendinnen in de stad te winkelen. Vader moest na zijn werk thuis de boel opknappen en voor het eten zorgen. In het eerste huwelijksjaar reeds raakte vader aan de drank. Na de geboorte van het derde kind werd moeder zeer depressief en jaloers. Ze verdacht vader van omgang met andere vrouwen, verbood hem bv. zelfs om aan het raam te zitten, uit angst dat hij naar meisjes zou kijken.

Naarmate de kinderen groter werden namen de moeilijkheden toe, doordat zij op de hand van moeder waren, die hun altijd tegen vaders zin in (van vader mochten ze niets) toegaf en één front gingen vormen tegen vader. De oudste, Truus, was bovendien een moeilijk meisje. Als klein kind, druk en beweeglijk, zodat haar moeder, die haar geen baas kon, haar al toen ze twee en een half jaar was op de bewaarschool plaatste; op de schoolleeftijd was zij thuis steeds in verzet. Op school en later in de Jeugdvereniging vond men haar echter een prettig en intelligent kind; zij zat alleen altijd onder het ongedierte en zag er altijd moe uit, omdat ze thuis te veel moest helpen. Op haar vijftiende jaar kwam het tot hevige botsingen tussen haar en haar vader. Jaloezie op haar vriendinnetje, met wie ze in een wolwinkel werkzaam was, dat des avonds uit mocht, maakte haar opstandig en brutaal. Zij bleef op de duur na haar werk weg om pas twaalf uur thuis te komen. Vader deed de deur dan op de grendel, liet haar er niet in. Moeder moest eens met een hamer het slot openslaan om Truus binnen te laten. Vader sloot haar de volgende dag in haar kamer, deed haar kleren achter slot. Helemaal razend werd hij, toen Truus een dag of wat later, toen haar kleinste broertje aan een auto-ongeluk overleed, zich hiervan niets scheen aan te trekken en met haar vriendin café's afliep. Hij riep — tegen de zin van moeder — de hulp in van de kinderpolitie. Drie maanden later werden alle kinderen onder toezicht gesteld. Ondertoezichtstelling van het gehele gezin had vader niet gewild. Hoewel Truus zich aanvankelijk de door vader genomen stappen aantrok en enige tijd op tijd thuiskwam, werd zij, toen zij de ruzie tussen haar vader en moeder over de gezinsvoogdij bemerkte, onverschilliger dan tevoren. Toen de gezinsvoogdes ernstig wangedrag rapporteerde, werd zij in een observatiehuis en vervolgens in een tehuis voor werkende meisjes geplaatst. Vader, die toen zijn zin had, verzocht om beëindiging der ondertoezichtstelling over de andere kinderen. Zijn verzoek werd echter niet ingewilligd. Na vier jaar eerst werd de ondertoezichtstelling beëindigd: „omdat er geen klachten meer over het gedrag van Truus waren".

Thans, na achttien jaren, is de situatie aldus:

Vader, inmiddels gepensionneerd, mag wegens maagbloedingen geen sterke drank meer gebruiken. Hierdoor is hij humeurig en heeft hij op alles aanmerkingen. Hoewel van moeder, doordat haar man niet meer drinkt, een belangrijke angst is afgevallen, is haar stemming toch nog van die aard, dat ze zegt: „toen ik mijn eerste kind verwachtte, wilde ik al van hem weglopen en nu zou ik het nog wel willen, als ik maar wist waarheen"... Van de kinderen is alleen nog de jongste zoon, een

jongen van zeventien jaar, thuis. Deze wil niet werken en ligt des morgens tot twaalf uur in bed. Er is geen land met hem te bezeilen, doch vader wil, na de vroeger opgedane ervaringen, niet weer om maatregelen vragen.

Truus, een bloeiende, fors gebouwde vrouw, woont nu in een Noord-Hollands dorp, waar haar man een melkhandel heeft. Zij heeft twee kinderen. Financieel is zij veel beter gesitueerd dan een harer broers of zusters. Haar kinderen geeft zij, uit reactie tegen wat zij zelf ondervond, zoveel mogelijk in alles hun zin. „Ze mogen misschien te veel en hebben misschien te veel en te mooi speelgoed, maar ik wil hun een leuke jeugd geven." Truus zegt dat zij gemakkelijke kinderen heeft. Ook haar huwelijk is goed. En toch kan zij ineens „om niets" in tranen uitbarsten. Dit komt door alles wat zij vroeger heeft doorgemaakt. Zij is verbitterd tegen haar vader, die haar „in het gesticht" heeft „weggewerkt". Zij ziet haar vader nog altijd liever niet dan wel. Als zij thuis komt, doet zij dat voor haar moeder. Haar vader negeert zij dan.

Haar levensloop na het ontslag uit het het tehuis voor werkende meisjes was aldus: eerst in betrekking, maar ze kon niet tegen betrekkingen, dat had ze nooit gewild; winkeljuffrouw worden was haar ideaal. Zij nam ontslag toen zij de kans kreeg om in een cafetaria te komen. Daar maakte zij kennis met jongens, „die niet veel waren", maar door hen kreeg zij goede tips voor betere banen. Zo kwam zij in een koffiehuis als dienster. Zij ontmoette er zekere Harm K., de zoon van een rijke veehandelaar (haar tegenwoordige man) met wie zij zich reeds spoedig verloofde. Omdat zij verloofd was mocht zij niet in het koffiehuis blijven. Dat werd haar kans om eindelijk te worden wat zij wilde. Via haar verloofde kreeg zij een baan als winkeljuffrouw in een grote brood- en banketbakkerszaak, waar zij nog een jaar tot haar trouwen met plezier heeft gewerkt. In het dorp waar zij woont voelt zij zich geheel thuis. Zij en haar man kennen iedereen, zitten in toneel-, biljart- en muziekclub. In de oorlog was zij een onderduikadres voor haar broers en hun vrienden.

Een zes jaar jongere zuster van Truus, Marina, die in Amsterdam getrouwd is, zegt over haar: „gelukkig heeft ze een goede man getroffen, maar het is funest voor haar dat ze het financieel zo goed hebben. Ze is nl. altijd losbandig geweest en nu gooit ze het geld maar over de balk. Maar alles is voor haar kinderen, haar vrienden en vriendinnen. Ze is erg royaal en hartelijk".

Marina, een verlegen, tenger vrouwtje, woont in een volksbuurt. Haar man is gemeentewerkman. Zij heeft een kindje. Door haar man heeft zij leren zien hoe zij de toestand thuis moet bekijken. Zij was nl. de enige, die niet met ruzie het huis uit liep en vanuit de ouderlijke woning is getrouwd. Na haar schooltijd hielp zij in de huishouding. Zij was een sloof en zag niet dat moeder maar van haar profiteerde. Zelfs „vloog" zij in het begin van haar trouwen nog voor moeder als deze klaagde de huishouding niet aan te kunnen of haar om boodschappen wilde sturen. Zij houdt zich nu, evenals haar broers en zusters, op een afstand en loopt niet meer hard als moeder haar uit gemakzucht te hulp wil roepen.

De verstandhouding tussen de broers en zusters onderling is zeer goed. Geen van allen wil iets van vader weten. „We zeggen hem goeiendag, als we thuis komen, voor moeder, dat is alles. Door de drank van vader hebben we een ellendige jeugd gehad, dat kunnen we hem nooit vergeven. Ik zelf was ontzettend bang voor vader als hij dronken was. De een na de ander ging na ruzie met hem het huis uit. Ik vind het vreselijk dat mijn jongste broer om het huis te ontvluchten zodra de oorlog over was als vrijwilliger naar Indië ging en daar gesneuveld is."

Geen der kinderen Lamberts komt voor in de politie-administratie. Uit de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat de oudste zoon uit het gezin, die op zeventienjarige leeftijd het huis uit vluchtte, thans een kleine groentenhandel heeft en enige jaren financieel is ondersteund. Na 1944 is er evenwel geen bemoeiing meer met hem geweest.

110.
1930 – C.
Leeftijd: 17 j.

Amy was de jongste van drie meisjes en een nakomertje. Haar zusters waren reeds verloofd en het huis uit toen zij nog een kleuter was. Toen zij ongeveer twaalf jaar oud was gingen haar ouders scheiden. Haar moeder brak de huishouding op om zelf als huishoudster in betrekking te gaan. Amy kwam, zolang ze nog school ging, bij een van haar getrouwde zusters in huis. Ze was een vroegrijp meisje, begon op haar veertiende jaar reeds met jongens te gaan, had geen belangstelling meer voor leren en ging na een half jaar van de MULO af. Zij had, toen zij nauwelijks vijftien jaar was, een vaste vriend. Haar vader wilde van haar een kantoormeisje maken. Zij zelf had echter alleen maar belangstelling voor muziek en dans. Ze kwam door een vriendin in een cabaret als revuegirl terecht en ging met deze op kamers wonen. Haar vader, die dit niet goedkeurde, maakte er werk van dat zij onder toezicht werd gesteld toen hij steeds meer verhalen hoorde over haar uitspattingen (des nachts thuiskomen, door heren in auto's thuisgebracht worden e.d.). Zij was zeventien jaar oud toen de ondertoezichtstelling werd uitgesproken.

Het toeval wilde dat een der maatschappelijke werksters op het bureau van de kinderrechter, toen er naar een gezinsvoogdes gezocht moest worden, ineens dacht aan iemand, die weliswaar nog nooit tevoren gezinsvoogdijwerk had gedaan, maar die artistiek was en h.i. juist de aangewezen figuur voor dit meisje. Deze gezinsvoogdes liet Amy's muzikaliteit eerst onderzoeken. Toen zij hoorde, dat stem en muzikale aanleg goed waren, zodat ze voor zang kon doorgaan, besprak zij dit met de vader. Deze hield vol: zij moest naar kantoor. Het meisje wilde niet. De gezinsvoogdes, die inzag dat van dit meisje toch geen kantoormeisje te maken was, zocht in overleg met de kinderrechter naar financiële middelen om haar voorlopig buiten de vader om een degelijke opleiding voor muziek te geven. Zij studeerde goed, haar gezinsvoogdes hielp haar aan relaties, ze trad dank zij deze af en toe op en had succes. Haar vader draaide langzamerhand bij en bekostigde tenslotte toch de hele studie. De moeder was in deze affaire een quantité négligeable geweest. Zij vond alles goed en hield zich op een afstand.

Drie jaar lang hield de gezinsvoogdes nauw contact met Amy. Hoeveel goede kwaliteiten het meisje ook bleek te bezitten: ze was begaafd, had een aardig karakter, jammer was, dat ze zeer wispelturig was in de liefde en tenslotte ging trouwen met een rijke zakenman, die niets voor haar muziek voelde.

Thans, op 35-jarige leeftijd, staat deze oud-pupil weer alléén, met de zorg voor een vijfjarig zoontje, dat veel ziek is en een jaar met t.b.c. lag. Zij is een jaar geleden gescheiden. Het huwelijk was nooit goed geweest. Uit medelijden was zij met hem getrouwd, nadat zij tweemaal met anderen verloofd was geweest en beide malen de verloving verbroken had. Hij was enig kind, materieel door en door verwend, maar geestelijk verwaarloosd: „afgezakt, leeg, aan de drank". Zij had de illusie hem uit het café te kunnen houden. Maar het bleef bij een illusie. Hij is gebleven wat hij was: zonder enige andere belangstelling dan zijn materiële welzijn. De spanningen werden het grootst in de oorlog. Amy, die door haar muziekloopbaan vele joodse vrienden had gekregen, stond direct klaar deze bij zich te laten onderduiken. Haar man liet dat eerst toe, maakte dan later ruzie, was doodsbenauwd voor zijn hachje. Zij moest dan haar onderduikers de deur wijzen. Na de oorlog is ze met het kind op kamers gaan wonen en zelf in haar onderhoud gaan voorzien door het geven van zanglessen en thans door in een muziekhandel te helpen. Financieel heeft ze het moeilijk doordat de ziekte van haar kind veel geld kost. Ze zou hem in een sanatorium willen laten nakuren. Maar overigens heeft ze het heerlijk. Haar eigen vrienden, die haar om haar man niet meer bezochten, komen nu weer terug. Tussendoor heeft ze nog tweemaal haar man een paar dagen bij zich gehad, hij kwam dan bij haar, geheel verlopen door de drank. Ze verzorgde hem,

maar zond hem weer weg. Het huwelijksleven wil zij niet hervatten. Door al haar eigen scheidingsproblemen heeft zij ineens warm contact gekregen met haar moeder. Zij zegt: „ik heb nu meer begrip gekregen voor de moeilijkheden, die mijn moeder indertijd ook moet hebben gehad". Bij haar zusters komt ze weinig: „zij hebben niets doorgemaakt, leven erg oppervlakkig". Met haar vader is zij sinds de oorlog gebrouilleerd: hij werd N.S.B.-er.

Amy zou voor haar zoontje graag een gezinsvoogd willen hebben. Het kind is moeilijk, wispelturig en erg ongehoorzaam.

111.
1930 – C.
Leeftijd: 13 j.

Neeltje groeide als enig kind op in een sfeer van ruzies tussen vader en moeder. Vader, zes jaar jonger dan moeder, was om zijn immoreel gedrag als rijksambtenaar ontslagen en heel erg afgezakt. Hij maakte misbruik van sterke drank en kwam verschillende keren in conflict met de politie wegens wederspannigheid (twee processen-verbaal). Moeder was een gescheiden vrouw toen ze met hem ging samenleven en later trouwde. Zij verliet hem toen Neeltje acht jaar was. Vader, die echter veel van het kind hield, wist moeder na een tijdje te bewegen weer met Neeltje bij hem terug te keren. De stemming veranderde echter niet, deze was gedrukt en ontplofte af en toe in geweldige uitbarstingen. Vader verliet tenslotte zijn gezin om te gaan samenleven met een andere vrouw (gescheiden en moeder van twee kinderen).

Moeder ging toen werken in hotels als afwasvrouw. Zij kwam ook op avonden dat ze niet behoefde te werken nooit vóór des nachts één uur thuis. Ze ging veel naar dancings. Toen Neeltje dertien jaar was, dirkte ze het kind op en nam het mee, liet haar dan dansen met jonge mannen van een jaar of 24. Het schoolhoofd riep de moeder spoedig bij zich en waarschuwde haar ernstig. Het werd echter niet beter. Neeltje had geen aandacht meer voor haar werk, leidde andere kinderen af en paste in het geheel niet meer op school door haar vroegrijpe uiterlijk en haar lichtzinnige kleding.

Toen Neeltje bleef zitten had het schoolhoofd weer een gesprek met de moeder. Hij wist haar te pressen om de hulp van de kinderpolitie in te roepen. Moeder verzocht toen Neeltje in een inrichting op te laten nemen. Het schoolhoofd ondersteunde dit verzoek, nadat hij een briefje van Neeltje had onderschept waaruit bleek, dat zij intieme omgang had met jongens en haar moeder had verteld „dat ze het had laten wegmaken".

Neeltje kwam zes jaar lang onder gezinsvoogdij te staan. Eerst werd zij tien maanden in een observatiehuis geplaatst in afwachting van de stappen van de moeder, die bereid scheen te zijn tot ontheffing. Hoewel de moeder zich niet liet ontheffen vond zij het goed dat Neeltje, die in het gesticht wegkwijnde, lusteloos en depressief was, werd vrijgelaten en naar de vader gezonden.

Aanvankelijk waren er verder geen ernstige klachten over het gedrag van Neeltje, die eerst op een groot, later op een klein atelier, wel naar haar zin werkte. Later botste het voortdurend tussen haar en vader, omdat die haar te strak hield en elk contact verbood met de moeder, naar wie Neeltje toch steeds het meeste trok. Tenslotte ontstond er hevige ruzie toen ze verkering kreeg met een jongen, die vader niet aanstond. De gezinsvoogdes plaatste haar daarom in een kosthuis. Het toezicht eindigde toen Neeltje ging trouwen met een twaalf jaar oudere joodse jongen, chef van een afdeling op een fabriek.

Thans, plm. vijftien jaar later, blijkt Neeltje gescheiden en hertrouwd te zijn met een achttien jaar oudere man, die een winkeltje heeft. Ze woont nu weer in dezelfde volksstraat waar zij haar jeugd doorbracht. Haar uiterlijk is, in contrast

met de rommelige, armelijke omgeving, zeer mondain. Met een hooghartig air laat zij zich iets over haar verleden ontvallen, tegen haar zin, want zij heeft onmiddellijk te kennen gegeven niet voor een interview te voelen: „Mijn ouders zijn dood, dus het verleden is ook dood".

Zij heeft een zoontje van elf jaar, dat bij haar man is, hoewel het aan haar is toegewezen. De verhouding tussen haar en haar gewezen man is echter — in tegenstelling tot die tussen haar eigen ouders vroeger — „ideaal". Er zijn nooit moeilijkheden over de bezoeken van het kind aan haar, het kind houdt evenveel van haar als van zijn vader en haar eerste man betaalt haar een goede uitkering. Ook Neeltjes tweede man is dol op het kind. Hij gaf hem kort geleden een racefiets van *f* 300,— cadeau!

Neeltje vertelt: „Mijn eerste man is een beste man, maar we pasten niet bij elkaar. Toen ik 23 jaar was, zijn we in onderling overleg al van elkaar gegaan. In de oorlog moest hij als jood onderduiken. Ik zelf deed in die tijd de huishouding voor een gescheiden man en ging uit met anderen. Na de oorlog hoopte ik eerst nog terwille van het kind, weer bij mijn eerste man terug te komen, maar ik wist van mezelf dat er zeker weer een moment zou komen, dat ik toch weer een andere man boven hem zou verkiezen en daaraan wilde ik het gezinsleven tenslotte niet voor een tweede keer opofferen. Bovendien had mijn man toen reeds kennis aan een vrouw, die dol op hem was. Die band was reeds zo sterk, dat het niet goed geweest zou zijn van mij om die te verbreken.

Na de scheiding werd het kind mij toegewezen, maar omdat ik uit werken ging op een atelier, was het te veel op straat. Deze straat is niets en hij kreeg verkeerde vriendjes. Dus besloot ik hem in huis te doen bij mijn eerste man. Ongeveer zes maanden geleden ben ik getrouwd met mijn buurman. Zodra we een woning hebben in een betere buurt nemen we het kind bij ons".

Neeltjes naam komt in de administratie van de politie en in die van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken niet voor.

112.
1930 – C.
Leeftijd: 18 j.

Mien hielp sinds zij van school af was, als de oudste thuis, haar vader in zijn groentezaak. Vader was een harde werker, die deze zaak had opgebouwd. Hij kwam uit een slecht gezin: zijn moeder was prostituée, hij had verschillende stiefvaders. Hij begon zijn carrière als kermisknecht, later zette hij een karrenverhuurderij op en tenslotte wist hij met het zelfverdiende geld een groentenhandel op te zetten. Hij slaagde in de exploitatie van een bloeiende groentenzaak en groentenhal. Moeder, een Zigeunervrouw, was een dom mens, bovendien stokdoof. Zij had niets te vertellen. Vader was in het gezin de dominerende figuur. Hij was streng, eiste veel van zijn kinderen, maar gaf hun ook de beschikking over veel geld.

Mien was een slank, knap meisje. Op haar veertiende jaar maakte zij reeds een min of meer volwassen indruk. In de winkel was zij een handige helpster, ijverig en vriendelijk.

Op haar vijftiende jaar kreeg zij verkering met een joodse loopjongen, die sinds anderhalf jaar in vaders zaak werkte. Vader verbood haar die omgang, omdat hij wist dat de jongen uit een slecht gezin kwam. Toen Mien toch stiekem met hem bleef vrijen, riep vader de hulp in van de Middernachtzendingsvereniging. Er werd enig toezicht op Mien gehouden. Er werd afgesproken dat zij des avonds niet meer zou uitgaan. Toen het gedrag van Mien een tijdlang goed was, hield men met dit toezicht op. Intussen was er contact blijven bestaan tussen Mien en die jongen, maar een andere minnaar maakte ook werk van Mien. Er werd om haar gevochten. Mien verkoos tenslotte de eerste vrijer. Samen bezochten zij café's en slechte dans-

huizen. Alles gebeurde stiekem. Op een keer merkte de vader het. Hij werd razend en riep de kinderpolitie te hulp. Zo kwam Mien officieel onder toezicht te staan. Zij was toen 18 jaar oud. Door de rechtszitting was er bij Mien nu werkelijk de schrik in gekomen. Het contact met de jongen werd verbroken. Des avonds bleef zij thuis. Op een keer, toen er een electricien in huis was voor een reparatie, geraakte zij met deze aan de scharrel. Deze man bleek uit een net gezin te komen. De vader keurde de verkering goed. Het toezicht werd daarna beëindigd.

Mien, thans 37 jaar, is nu reeds twaalf en een half jaar getrouwd met deze electricien. Zij hebben geen kinderen. Het huwelijk is niet erg goed. De man drinkt. Mien gaat overdag uit werken. Zij kan niet stil zitten, „moet" altijd bezig zijn.

Met haar moeder, die naast haar woont, praat zij niet. Zij hebben sinds de dood van vader, nu een paar jaar geleden, geen woord meer gewisseld. Ook met haar zuster, die een paar huizen verder woont, gaat zij niet om.

Er is nl. na de dood van de vader een hevige familieruzie geweest over de erfenis, waarin ook de groentezaak viel. Mien had die willen hebben. Moeder heeft de zaak nu verpacht aan mensen, die er niets van maken en deze geheel laten verlopen.

Uit de gegevens van de kinderpolitie blijkt, dat de vader in de loop der jaren ook botste met de drie jongere kinderen. Hij weigerde een jongere dochter huwelijkstoestemming te geven. Zijn twee zoons liepen een paar maal van huis weg.

De naam van Mien komt in de gegevens van de politie niet meer voor en is ook niet bekend bij de Gem. Dienst voor Sociale Zaken.

113.
1930 – C.
Leeftijd: 13-7 j.

Het gezin *Roelofs* bestond uit vader, moeder en vijf kinderen. Vader werkte op een groot handelskantoor, waar hij zichzelf, nadat hij de H.B.S. had afgelopen, door hard werken een steeds betere positie had weten te verwerven. Hij was een consciëntieus, hulpvaardig mens, maar iets te saai voor moeder, die uit geheel ander hout was gesneden en uit een ander milieu kwam. Zij was luchthartig van aard. Toen zij met Roelofs trouwde had zij reeds twee voorkinderen. Van het begin af was het huwelijk slecht. Moeder bedroog Roelofs voortdurend door met andere mannen omgang te zoeken. Op zekere dag kwam hij hier achter en sprong van wanhoop in het water. Hij is daarna wekenlang in een zenuwinrichting verpleegd. De verstandhouding in het huwelijk werd steeds slechter, hoewel Roelofs alles gedaan had om het zijn vrouw naar de zin te maken. Hij kocht zelfs voor zijn vrouw, die „zakendoen" in het bloed zat en die naar „degelijk werk" verlangde, in een der buitengemeenten een winkelzaak.

In het begin van 1930 verliet Roelofs zijn vrouw, toen zij intieme relaties met een kostganger bleek te hebben. Hij nam met zijn kinderen intrek bij zijn ouders. Toen, door ziekte van zijn moeder, de kinderen niet bij hem konden blijven, besteedde hij hen uit in pleeggezinnen. Echtscheiding werd uitgesproken. De kinderen werden aan de vader toegewezen. Ondertoezichtstelling zou niet nodig geweest zijn als niet moeder, die inmiddels samenleefde met een oude gebochelde schoenmaker, dagelijks moeite deed om de jongste kinderen naar zich toe te lokken en op de duur zelfs probeerde hen bij zich te houden. Vader, die bovendien veel moeite had met de opvoeding van de oudste jongen, Arend, vroeg zelf om een gezinsvoogd. Arend, dertien jaar oud, kwam eerst in huis bij een tante van vaders kant, maar werd door haar het huis uitgezet om zijn voortdurende verzetshouding en het geheime contact met zijn moeder, aan wie hij zich sterker gebonden voelde dan aan zijn vader.

Vader wilde Arend niet meer bij zich in huis nemen, omdat hij hem niet met zijn dochters vertrouwde. Hij liet hem door bemiddeling van de gezinsvoogd in een inrichting plaatsen. In 1932 won de moeder haar echtscheidingsproces en werden de

twee jongste dochtertjes, negen en elf jaar, door het Hof aan haar toegewezen. De andere twee kinderen, een jongen en een meisje, bleven bij vader, terwijl Arend, die ook in de inrichting niet te handhaven was geweest en uit een andere opvoedingsinrichting was weggelopen, in een pleeggezin in Limburg was geplaatst, waar evenwel ook voortdurend klachten over hem waren.

Voor moeder concentreerden zich langzamerhand alle problemen op Arend. Met de gezinsvoogd kon zij over niets anders meer praten. De gezinsvoogdij, over de andere kinderen reeds beëindigd omdat deze niet meer nodig was, werd ook over Arend beëindigd, omdat de jongen te ver buiten het bereik was.

Thans, achttien jaar later, blijkt, dat het gezin in twee partijen is uiteengevallen, die met elkaar niet meer omgaan. Aan de ene zijde staan de vader, zijn tweede zoon en oudste dochter, aan de andere zijde moeder, Arend en de twee jongste zusjes. Dit betekent echter niet, dat er geen belangstelling meer is voor de andere partij. Zo loopt bv. het jongste zusje, dat thans getrouwd is en onder in het souterrain van moeders grote huis een kamer heeft, nog elke dag naar het raam om haar vader te zien voorbijrijden op weg naar het kantoor. Dan begroeten zij elkaar, maar meer niet. Ook vader en moeder schijnen nog steeds naar elkaar terug te verlangen, hoewel vader kort geleden hertrouwd is met een twintig jaar jongere nicht en moeder, nu weduwe, met de schoenmaker een vrij goed huwelijk heeft gehad. De kinderen, nu allen gehuwd, zijn op Arend na, eenvoudig, maar goed terechtgekomen. De tweede zoon en het jongste dochtertje, die zwak van gezondheid waren en niet goed konden leren, hebben ook hun weg gevonden. De jongen als timmermansbaas, het meisje in haar huwelijk met een schoenmakersknecht.

Arend, die op zijn vijftiende jaar reeds aan de meisjes begonnen was, heeft de ene vriendin na de andere afgewerkt. In 1940 huwde hij met een bankiersdochter en werd, omdat hij nog geen werk had (hij had voor boekhouder geleerd, maar geen examen gedaan) bij de schoonvader te werk gesteld. Het huwelijk werd geen succes doordat Arend het gevoel had dat zijn vrouw te sterk gebonden bleef aan haar ouders en hij zich door zijn schoonvader niet wenste te laten regeren. Het kwam tot een conflict doordat hij op het kantoor van zijn schoonvader te veel aandacht had voor andere meisjes en het eindigde in een scheiding. Een vriend hielp hem aan werk in een groot bedrijf als personeelscontroleur. Hij werd in 1944 echter wegens sabotage ontslagen. Arend was nl. sinds 1941 lid van de landelijke organisatie van illegale werkers. Hij dook onder en deed einde 1944 mee aan een overval van de knokploeg op de landwacht. Hij werd gearresteerd en zou wegens spionnage gefusilleerd worden, doch toen de dag gekomen was waarop dit zou gebeuren werd hij met 300 andere mannen in een trein geladen om ergens te werk gesteld te worden. Hij sprong uit de trein en meldde zich bij de Org. Todt. Volgens de officiële gegevens werd hij deswege door de officier fiscaal in 1948 buiten vervolging gesteld en krachtens beslissing van de kantonrechter ontzet uit de beide kiesrechten voor tien jaar.

Volgens zijn eigen mededelingen ging hij na de oorlog naar Engeland, waar hij als „Welfare Officer" dienst deed en werkte hij, terug in Amsterdam, waar hij op kamers ging wonen bij zijn moeder, die inmiddels een goed renderend pension was begonnen, als contact-officier voor militairen in Indië. Uit de gegevens van de Rijksidentificatiedienst blijkt, dat hij thans terzake van verduistering en valsheid in geschrifte in het Huis van Bewaring verblijft.

114.
1930 – C.
Leeftijd: 19 j.

Dirk was de oudste van drie kinderen, de enige jongen. Zijn moeder, de dominerende figuur in het gezin, was zelf uit een gezin met twee kinderen; haar oudere zuster,

chronisch zenuwpatiënte, werd in een krankzinnigengesticht verpleegd. Zij zelf huwde op haar 28e jaar met een 21-jarige verre neef, die banketbakkersknecht was, maar op aandrang van haar en haar familie het banketbakkersvak opgaf en timmeren, behangen, schilderen etc. ging leren, om als knecht in hun zaken te komen. Haar vader was eigenaar van vele huizen, waarvan zij later universeel erfgenaam werd. Vader, die sinds jaren innerlijk hevig in opstand was tegen de wijze waarop hij letterlijk als knecht door zijn vrouw en haar ouders werd behandeld, kwam steeds meer openlijk in verzet. Dit verzet gold mede de wijze, waarop zijn vrouw de kinderen opvoedde: zonder hem er in te kennen stopte zij hun van alles toe. Zij beheerde het geld! Vader trad uit verzet daardoor soms extra streng op tegen de kinderen.

Dirk werd als enige kleinzoon door moeders ouders erg verwend. Tot zijn zevende jaar was hij veel bij hen, bleef maandenlang logeren. Na grootvaders dood was hij meer thuis. Van toen af begon het dat hij nu en dan eens kleinigheden wegnam en sinds zijn elfde jaar werd hij hoe langer hoe agressiever. Hij schoot met scherp op alles wat er in zijn bereik was, trof eens zijn zusje en ook een buurjongen. Hij wist door het openbreken van kasten telkens weer in het bezit van de buks te komen als zijn vader hem die had afgenomen. Zijn agressie was vooral tegen vader gericht, die hij treiterde door met vuile handen aan tafel te komen, te laat thuis te komen etc., allemaal dingen waarvan hij wist, dat die zijn vader mateloos ergerden.

Op school leerde hij uitstekend. Op zijn veertiende jaar ging hij naar de ambachtsschool, op zijn zestiende naar de electrotechnische school. Er kwamen echter klachten dat hij een verkeerde invloed op andere jongens uitoefende, doordat hij te veel geld op zak had, bars en biljartzalen bezocht en vrienden meetroonde om te gaan drinken. Hij bleek zijn ouders voor *f* 200,— te hebben opgelicht door te beweren daarvoor boeken te moeten aanschaffen, die hij in het geheel niet nodig had. Hij liep altijd met sigaretten, die hij van zijn moeder kreeg en wist, toen hij achttien jaar was, van zijn moeder gedaan te krijgen dat zij hem een motorfiets cadeau gaf. Toen hij na zijn eindexamen met een reisclub er op uitging, alles buiten zijn vader om, werd hij na twee dagen ineens door de politie gearresteerd. Zijn vader, buiten zichzelf van razernij, had zijn opsporing verzocht. Vader zou in die dagen zijn gezin zelfs voor goed verlaten hebben als de dominé hem niet bewogen had dit niet te doen en eerst alleen maatregelen voor zijn zoon te vragen. Zo werd Dirk onder toezicht gesteld toen hij negentien jaar oud was, voor twee maanden op vaders kosten in het observatiehuis geplaatst en tenslotte bij de gezinsvoogd in huis geplaatst. In de twee jaren dat hij onder toezicht stond was er geen enkele klacht over hem.

Dirk vertelt nu, zeventien jaar later, dat hij het bij zijn gezinsvoogd in huis ideaal had: helemaal zó als hij zich altijd had voorgesteld dat een ouderlijk huis moest zijn. Hij is blij dat hij dat toezicht gehad heeft, vooral ook omdat hij anders nooit zijn tegenwoordige vrouw ontmoet zou hebben.

Dirk maakt de indruk een zeer gelukkig gezinsleven te hebben opgebouwd. Het vijfde kind wordt nu verwacht. Het oudste kind, een jongen van veertien jaar, zit in de derde klas H.B.S. en wil kinderarts worden. Dirk zelf is, nadat hij zestien jaar bij de P.T.T. is geweest, sinds anderhalf jaar electrotechnicus op een laboratorium. Dit is precies het werk, dat hij altijd ambieerde. Zijn hobby is luchtvaart. Als hij vrije tijd genoeg had zou hij nog aerodynamica gaan studeren.

Dirks verstandhouding met zijn eigen familie is goed. Hij heeft nu geleerd zijn vader te nemen zoals hij is en weet hoe hij hem af en toe een plezier kan doen. Vroeger zag hij alleen de onaangename kanten van zijn vader, die, lijdend aan pernicieuse anaemie, zeer onevenwichtig was, later hypochondrisch werd en hevige driftbuien kreeg als men zijn zin niet deed. Onontwikkeld als hij was hinderde hij Dirk moedwillig bij zijn werk. Dirk noemt als voorbeeld dat hij eens sommen met breuken zat te maken en ineens van zijn vader een draai om de oren kreeg, die zei: „stommerd, om nu alles weer door te krassen wat je net hebt opgeschreven".

Het was opvallend, dat hij niets over zijn moeder zei.

Bij de Gem. Dienst voor Sociale Zaken en de politie is Dirks naam niet bekend.

115.
1930 – C.
Leeftijd: 11 j.

Bennie was de op één na jongste in een groot arbeidersgezin. Hij maakte van jongsaf veel ruzies mee tussen vader en moeder, ruzies, die vooral over de opvoeding gingen.

Moeder, een Duitse van origine, was ruw en luidruchtig, had geen overwicht, schold op de kinderen om zich te doen gelden; zij stuurde hen veel de straat op. Vader daarentegen haalde de kinderen van de straat. Wanneer hij thuis was, veranderde de hele sfeer, dan heerste er ineens orde en regel.

Bennie hield meer van zijn moeder dan van zijn vader. Hij was een echte kwajongen, het liefst buiten op straat. Vanaf het moment dat hij naar school ging werd hij bijzonder lastig, ongedurig en plaagzuchtig. Hij concentreerde zich nooit op zijn werk, begon in de derde klas te spijbelen en tal van fantastische verhalen te doen over de reden van het schoolverzuim. Op zijn tiende jaar brak hij op een Woensdagmiddag met andere jongens in in een loodsje van een architect. Dit loodsje stond achter op een terrein, waar de jongens altijd speelden. Zij richtten er een enorme ravage aan; zes ruiten kapot, dozen met verf open en de verf overal op gesmeerd, ook op muren en lantaarnpalen in de buurt, een kachel omvergegooid, een petroleumkachel geheel vernield en in een doos faeces gedeponeerd. De jongens werden allen door de kinderrechter onder toezicht gesteld. Voor Bennie duurde het toezicht een jaar. De gezinsvoogd noemde hem: „een leuk ventje, niet vlug van begrip, maar goed van karakter" en was zeer tevreden; Bennie spijbelde ook niet meer.

Hoort men oud-pupil thans, op 29-jarige leeftijd, zelf verslag doen over de aanleiding tot de ondertoezichtstelling, dan is zeer opmerkelijk, dat hij er nog trots op is dat hij destijds „zo'n echte kwajongen" geweest is. Dat inbraakje was niets gemeens. Dat huisje, dat op ons speelveld stond, vroeg er al lang om eens door jongens met stenen bekogeld te worden! Er zou voor zo iets nooit een gezinsvoogd zijn benoemd, als mijn vader dat niet gewild had! Mijn vader is wat achterlijk, een man, die vrouwen en kleine kinderen aandurfde, maar tegenover een rechter héél klein was. Er was het hele jaar ruzie tussen vader en moeder over die gezinsvoogdij, omdat moeder het niet wilde. Vader verliet ons een jaar later voor goed".

Zij waren, volgens Bennie, allen blij. Vader had nl. alles wat opvoedingswaarde had tegengehouden; hoewel er geld genoeg was, mochten de broers geen vak gaan leren of zij moesten er zelf voor sparen. Ook voor clubs e.d. gaf vader nooit geld. En het gaf niet of moeder er voor hen op aandrong, dan deed vader het juist niet.

Toen Bennie met zijn veertiende jaar van school af kwam moest hij onmiddellijk geld gaan verdienen. Hij kwam eerst bij een schoenmaker, ging na een half jaar op een fabriek werken om meer te verdienen. De fabriek was niets voor hem, daarom begon hij bij een slager. Ook dat beviel hem niet. Hij ging varen. Hij heeft zoveel bazen gehad, „te veel om op te noemen". „Maar," zo zegt Bennie, „ik ben nooit minder gaan verdienen, altijd meer." Vlak vóór de oorlog werkte hij op een fabriek, waar hij na de oorlog direct mocht terugkomen. Hij is daar nu reeds drie jaar, maar het werk bevalt hem niet meer. Daarom is hij bezig autorijden te leren om chauffeur te worden.

In de oorlog werkte hij op Texel en twee en een half jaar in Duitsland op fabrieken. Aan politiek heeft hij nooit gedaan, maar de laatste tijd interesseert hij zich zeer voor het communisme en denkt hij er sterk over lid van de partij te worden.

Twee jaar geleden is hij getrouwd na acht verlovingsjaren. Zijn vrouw werkte tot zij trouwden op een atelier. Ze hebben één kind van anderhalf jaar. Hoewel de woning verschrikkelijk benauwd en armoedig was en in een bedompt klein steegje, zag alles wat er in stond er keurig uit en maakte Bennie's vrouw de indruk een frisse, heldere vrouw te zijn. Het huwelijksleven leek goed te zijn. De vrouw behoort

bij een kerk, heeft ook het kind laten dopen en slaagt er tot nog toe in ook Bennie af en toe des Zondags nog mee naar de kerk te krijgen.

Ook de verstandhouding met de wederzijdse familie is goed, behalve met de vader van Bennie. Het is nu eindelijk zo ver, dat zijn ouders van tafel en bed zullen scheiden.

De naam van Bennie is niet bekend bij de Gem. Dienst voor Sociale Zaken en bij de politie.

116.
1932 – Sr.
Leeftijd: 14 j.

Max behoorde tot een artistengezin. Zijn vader, drie jaar jonger dan zijn moeder, was ook uit een artistenfamilie afkomstig en groot geworden op het revuetoneel. Vader begon zelf met een eigen troep, maar ging failliet. Als iets hem tegenliep had hij een slecht humeur en sloeg vrouw en kinderen. Met de huwelijkstrouw nam hij het niet nauw. Moeder, die uit een arbeidersgezin kwam, was zulke vrije ideeën over het huwelijk niet gewend en kwam daardoor voortdurend in botsing met haar man en zichzelf. Zij leidde een sloverig leven, werkte naast de huishouding nog als naaister en schoonmaakster. De drie oudste kinderen waren meisjes, die zodra zij veertien jaar waren door vader tot revuegirls werden opgeleid. Op hen volgde Max, moeders liefste kind, een tenger, tamelijk zwak jongetje. Toen hij twee en een half jaar was viel hij van een trap, verloor het bewustzijn en had sindsdien steeds last van hoofdpijn. Op school was hij ongedurig en lastig. Over de jongens in de klas oefende hij een soort terreur uit: hij zette hen op tegen bepaalde onderwijzers, hij nam hen na schooltijd mee op rooftochten. Max was een comediant, een jongen met een enorme fantasie. Thuis mocht men hem zeer om zijn gevatte opmerkingen. Ook andere grote mensen waren zeer op hem gesteld en verwenden hem. Zo lieten bv. chauffeurs hem autotochten meemaken (dan spijbelde hij rustig) of de directeur van de wielerbaan liet hem op een racefiets oefenen en hem bij races een piccolopakje aantrekken, met het gevolg dat ieder hem volop fooien en lekkers toestopte.

Op veertienjarige leeftijd viel hij in handen van de politie, nadat hij met andere jongens uit de Bijenkorf een portemonnaie met *f* 45,—, die in de etalage lag, met een haakje had weggenomen. Het ging om de sport wie die het handigst kon wegpikken.

Vier maanden later werd hij, nadat hij in het observatiehuis voorlopig gedetineerd was geweest, veroordeeld tot voorwaardelijke terbeschikkingstelling van de regering en ondertoezichtstelling.

De indruk, die men in het observatiehuis van hem kreeg, was die van een physiek en intellectueel slecht ontwikkelde jongen. Met de andere jongens kon hij goed opschieten, tegenover de leiding was hij vleierig en stiekem.

De vader drong er zeer op aan hem weer thuis te krijgen omdat, nu Max van school af was, voor hem het moment was gekomen aan zijn artistieke vorming te beginnen. Van de toneelloopbaan kwam echter door financiële moeilijkheden niets terecht. Door bemiddeling van de gezinsvoogd, die hem eerst naar het bureau voor beroepskeuze zond, werd hij geplaatst bij een leerbewerker. Na korte tijd veranderde hij omdat hij bij een zadelmaker meer kon verdienen. Daar er geen klachten over zijn gedrag waren werd het toezicht na een jaar beëindigd.

Thans, in 1949, blijkt het volgende:

Max heeft toch in het artistenvak zijn werk gevonden. Dat dit eerst, toen hij een jongen van veertien jaar was, niet lukte, wijt hij geheel aan zijn vader: „hoewel ik de oudste zoon en tevens naamgenoot van mijn vader was, kon ik geen goed doen. Vader had altijd afbrekende critiek, deelde dadelijk straf uit". Daarom is

Max, die pro-Duits was, reeds in 1935 vrijwillig naar Duitsland gegaan waar hij bij de film ging en de kans kreeg om zichzelf te ontplooien. In 1939 moest hij in militaire dienst. Daarna was hij enige maanden werkloos tot April 1941. Toen kreeg hij werk in een circus. In 1942 kreeg hij woorden met de directeur en nam zijn ontslag. Hij werd kort daarop leider van een revuegroep van twintig meisjes en reisde hiermee Hongarije, Oostenrijk, Denemarken en Frankrijk door. Toen de theaters moesten sluiten, kreeg hij werk als rattenverdelger in Salzburg, waar hij tot het einde van de oorlog bleef. Na de oorlog verzocht de circusdirecteur hem terug te komen voor de reclame-afdeling. Dit werk en ook de verstandhouding in het bedrijf bevallen hem goed, zodat hij hoopt hier te blijven. Sinds geruime tijd leeft hij in concubinaat met een vrouw, die door haar man in de steek is gelaten. Uit reactie tegen het slechte leven dat zijn vader zijn moeder bezorgd heeft dacht hij eigenlijk nooit te zullen trouwen omdat hij het gevoel had als oudste zoon zijn moeder te moeten vergoeden wat zijn vader aan haar had misdaan. Kort geleden is hij echter ondertrouwd met deze vrouw met wie hij medelijden heeft omdat ook zij mishandeld werd door haar man. Hij zegt: „ik weet, dat ik een heel andere man voor mijn vrouw zal zijn dan mijn vader was en ook onze kinderen zal ik een heel andere opvoeding geven".

Niettegenstaande de haat, die Max tegen zijn vader koestert, onderhoudt hij toch nog contact met hem. Vader is reeds sinds jaren niet meer bij moeder. Hij leeft samen met een andere vrouw. Die vrouw vindt Max „een onsympathiek mens". Toch heeft hij haar, toen zijn vader, die N.S.B.-er was en als politiek delinquent gedetineerd was, financieel gesteund!

Bij zijn moeder, die samenwoont met de oudste, nu gehuwde dochter, en haar twee jongste nog ongehuwde dochters, komt hij ongeregeld. Dit komt, omdat hij, zoals hij zelf zegt, het erg druk heeft en iemand is, die altijd moet werken en zichzelf nooit rust gunt.

Uit de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat hij vóór 1944 enige ondersteuning genoten heeft (verm. in 1940—1941). In de administratie van de politieke recherche staat hij vermeld als lid van de N.S.B. Hij werd echter niet vervolgd, daar gebleken is, dat zijn vader hem buiten zijn weten en tijdens zijn afwezigheid opgaf als lid van de N.S.B.

117.
1932 – C.
Leeftijd: 19 j.

Jeanne kwam op eigen verzoek tot haar meerderjarigheid onder toezicht te staan van dezelfde gezinsvoogdes, die reeds jaren tevoren over haar zeven jongere broertjes en zusjes was aangesteld. De reden waarom zij dit verzocht was een conflict met haar ouders, die haar thuis eisten om te helpen, terwijl zij zelf in haar betrekking wilde blijven. Zij had altijd conflicten met haar ouders gehad, sloeg een keer uit woede de ramen in en is toen (op haar vijftiende jaar) voor goed het huis uitgegaan. Jeanne was op één na de oudste in dit gezin, maar in feite de oudste, omdat het meisje, dat een jaar ouder dan Jeanne was, op tweejarige leeftijd was weggegeven aan pleegouders.

Vader, een bouwvakarbeider, was meer werkloos dan aan het werk. Hij dronk en kwam een paar maal met de politie in aanraking wegens diefstal van koperdraad in dienstbetrekking.

Moeder was een slons, altijd aan het kletsen met buren, nooit in de huishouding. Zij maakte schulden en bracht herhaaldelijk huisraad naar de Bank van Lening. Buren en familie kwamen af en toe haar huis opruimen.

De kinderen waren veel ziek en spijbelden telkens van school. Eén van de kinderen was debiel. De gezinsvoogdes, die zich met dit gezin bemoeide, deed dit intensief,

controleerde het huishoudgeld, zorgde er voor dat er geen schulden waren, ging het schoolbezoek na en bemiddelde, dat die jongens, die konden leren, een ambachtsschool bezochten. Met Jeanne bemoeide de gezinsvoogdes zich niet meer, nadat het conflict was opgelost en Jeanne in haar betrekking kon blijven. Het meisje was geheel vervreemd van thuis en voelde zich het best op haar gemak in haar betrekking.

Thans, ruim vijftien jaar later, woont dit gezin nog in hetzelfde huis. De dochter, die in leeftijd op Jeanne volgt, woont met man en baby bij de ouders in en doet de huishouding. Een vuile indruk maakte het huisje thans niet. Een paar kinderen zijn inmiddels gestorven: één aan meningitis, een ander aan diphterie; drie zoons werken met vader in de dokken, twee hunner waren in de oorlog in Duitsland, één zat drie jaar in een concentratiekamp als werkweigeraar.

Jeanne is de enige met wie men geen contact heeft. Men wil ook niets van haar weten. Zij is reeds jaren gehuwd, heeft geen kinderen en ligt momenteel als zenuwpatiënte in een inrichting.

In de administratie van de politie komt haar naam niet voor. Uit de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat zij vóór 1944 enige tijd ondersteuning genoten heeft.

118.
1932 – C.
Leeftijd: 17 j.

Bep, de derde in een gezin van zes kinderen, het enige meisje, was een lief, zacht meisje. Op school en later in haar betrekking noemde men haar „een schat van een kind". Geen enkele opmerking ten nadele van haar gedrag werd ooit gemaakt.

Beps vader, scheepsbouwkundig tekenaar, was in trek om zijn capaciteiten. Jarenlang werkte hij voor grote firma's in Indië en Amerika. Als hij in het buitenland vertoefde liet hij soms maandenlang niets van zich horen. Dit wekte bij de moeder dikwijls argwaan. Op een keer liet zij zich tegenover een nicht iets over haar huwelijksproblemen ontvallen. Later, toen haar man terug was en er van een verhouding met andere vrouwen niets bleek, schaamde ze zich voor deze nicht en kwam er niet meer. Het toeval wilde echter, dat deze nicht een zoon Jan had van Beps leeftijd. Die twee hadden inmiddels vriendschap gesloten. Hoe inniger de verhouding tussen Bep en Jan werd, hoe meer dit de moeder ergerde. Hoewel er niets op Jan viel te zeggen, wist moeder ook vader er van te overtuigen dat de omgang met deze jongen moest worden tegengegaan.

Oud-pupil, die een jaar onder toezicht heeft gestaan, vertelt thans hoe haar geval zich destijds precies heeft toegedragen:

„Het conflict tussen mijn ouders en mij bestond reeds twee jaar toen ik, — zeventien jaar oud —, onder toezicht kwam. Ik was nog erg jong voor verkering en mijn moeder sprak niet met de moeder van mijn verloofde, maar dat waren niet de redenen waarom mijn moeder er tegen was. Voor zover ik het nu achteraf juist zie, dan was de eigenlijke reden, dat mijn moeder, die een ongelukkig huwelijk had, jaloers op mij was. Ze zei me later wel eens, dat ze een man had moeten hebben tegen wie ze kon opzien, niet vader, die onuitgegroeid en net een kind was.

Al de jaren dat mijn vader er niet was, was ik moeders oogappel geweest; en ik hield ontzettend veel van haar. Toen ik verliefd werd op Jan, die nu mijn man is, waren ineens al mijn gedachten op hem geconcentreerd. Jan had precies hetzelfde karakter als mijn moeder: wilskrachtig, tyranniek, doorzetten wat hij in zijn hoofd heeft. Waarschijnlijk was moeder daarom bang, dat hij me nooit meer zou loslaten en misschien tot verkeerde dingen dwingen.

Hoe dan ook, van toen af was het ineens mis tussen moeder en mij. Moeder stookte vader op en samen straften ze mij. Ik werd op zolder opgesloten, kreeg mijn

eten daar gebracht, alle contact met Jan werd stelselmatig verhinderd. Door dit alles werd ik erg bokkig; ik huilde voortdurend. Eenmaal sprong ik van wanhoop bijna het raam uit. Toen mijn vader me voor „abnormaal" uitschold, zei ik, dat hij me dan maar door een psychiater moest laten onderzoeken. Wonder boven wonder ging hij daar direct op in en reeds de volgende dag moest ik met hem mee. Deze dokter zei tegen mij, toen vader de kamer uit was: „houd jij maar van die jongen, hoor, dat is goed voor je". Mijn vader en moeder kregen kennelijk vreselijk op hun kop, ze waren na dat bezoek tenminste furieus. Ik zelf moest daarna geregeld bij die dokter terugkomen. Ik vond dat fijn, kon alles met hem bepraten. Hij raadde me aan een betrekking voor dag en nacht te zoeken en zei dat ook tegen mijn vader. Maar vader gaf geen toestemming, of als hij het het ene moment goed vond, dan mocht het ineens weer niet, net als ik zou gaan. Ik werd er gek van en volgde tenslotte de raad van mijn dokter op, om gepakt en gezakt klaar te staan en zodra hij weer „goed" zou zeggen, onmiddellijk de deur uit te gaan. Zo gebeurde het. Ik vond een betrekking bij een kennis van de dokter, iemand die vroeger verpleegster was geweest, een erg lief mens. Ze merkte meteen, dat ik overspannen was, niets aan kon, dadelijk huilde en in voortdurende angst voor mijn vader en moeder leefde. Zij zei daarom: „rust jij maar eerst wat uit, kind". Langzamerhand kwam ik helemaal bij. Op een keer kwam er echter een brief van mijn vader, die mijn adres had uitgevonden en een dag later kwam een rechercheur van de kinderpolitie me weghalen, omdat ik buiten toestemming van vader om in die betrekking was. Mevrouw ging echter mee en de kinderpolitie heeft er toen voor gezorgd dat ik een gezinsvoogd kreeg en in mijn betrekking mocht blijven. Door de gezinsvoogdij voelde ik me beschermd en rustiger worden. Het heeft me bewaard voor een hevige zenuwcrisis, waar ik toen zeer na aan toe was".

Bep is nu reeds vijftien jaar getrouwd met Jan. Jan is beroepsmilitair. Toen zij trouwden wist Bep van het sexuele leven niets. Zij maakte zich er erg nerveus over, vond het sexuele verkeer vreselijk. Eerst na plm. acht jaar, nadat haar man gedurende de oorlogsjaren op een ander adres ondergedoken had gezeten, besefte ze dat de sexuele omgang ook voor haar iets betekende. Het eerste kind is in 1946 geboren en nadien kwam kind op kind. Met een tweeling er bij hebben ze nu vijf kinderen. De woning is veel te klein. Twee kinderen slapen op stoelen, omdat er geen ruimte is voor bedden. Oud-pupil is zeer nerveus door de drukte, ze maakt zich angstig dat ze het niet kan volhouden en voorziet een ongeluk. Ze heeft niet de kracht om de kinderen flink aan te pakken als ze lastig zijn en huilt meteen als haar man haar verwijt, dat ze te veel over haar kant laat gaan.

Van de kinderen is vooral het op één na oudste kind, een meisje, het moeilijkst: „er is iets dergelijks mee als met mijzelf indertijd. Ze kan ontzettend agressief zijn tegen haar moeder, des nachts plast ze nog in bed, vooral als ik boos op haar geweest ben; ze is erg aanhalig, zou maar het liefst willen, dat ik met haar in een stoel ging zitten en haar aanhaalde, maar dat is mijn aard niet, dat kan ik niet. Zij is ontzettend jaloers als mijn man mij een zoen geeft; dan voelt zij zich direct achteruitgezet".

Het contact tussen Bep en haar ouders is sinds haar huwelijk langzamerhand hersteld, dank zij de bemiddeling van een broer, die veel van Bep hield en zich hevig geschaamd had voor het gebeurde. Vooral de moeder kwam het laatste jaar vóór zij stierf dikwijls bij Bep. Nooit werd echter met één woord over vroeger gerept, hoewel Bep er in gedachten steeds mee bezig was en haar moeder blijkbaar ook. Zij barstte nl. éénmaal plotseling in tranen uit, toen zij meemaakte dat Jan erg hartelijk en zorgzaam voor Bep was, omdat zij er zo moe uitzag. Het was toen geen gunstig moment, maar Bep heeft er nog steeds spijt van dat ze toen toch niet verder met haar moeder gepraat heeft: „dan had ik haar misschien helemaal leren begrijpen".

Vader, die in de oorlog vrijwillig in Duitsland werkte, is na moeders dood, zes jaar geleden, onmiddellijk hertrouwd met een gescheiden vrouw uit caféhouders-

kringen, „iemand, die helemaal niet bij ons paste". Na een paar jaar is hij van deze vrouw gescheiden en momenteel bezig weer te hertrouwen met een vrouw, met wie hij een jaar in concubinaat leefde.

De tweede vrouw had zoons bij de S.S. De jongere broers van Bep zijn toen uit protest het huis uitgegaan. Geen van hen heeft meer veel contact met de vader. De band tussen Bep en haar broers daarentegen is zeer nauw.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken of in die van de politie komt haar naam niet voor.

119.
1932 – C.
Leeftijd: 15 j.

Renske groeide, als de jongste van drie kinderen, op in een sfeer van ruzie. Vader verweet moeder omgang met andere mannen, moeder verweet vader zijn dronkenschap. Toen Renske vier jaar oud was liep moeder weg om te gaan samenleven met een gescheiden man, als vader over vier kinderen ontzet uit de ouderlijke macht.

Vader knoopte, om zich op moeder te wreken, relaties aan met de vrouw van die man; over en weer belasterden zij elkaar. De kinderen werden ondergebracht, eerst bij een zuster van moeder, daarna, toen deze hen niet kon houden, in inrichtingen. Acht jaar later hertrouwde vader. Van zijn kinderen haalde hij Renske eerst alléén naar huis. Renske was echter een bijdehand kind, dat zich niet liet bedillen door de nog jonge stiefmoeder. Er waren veel botsingen. Op zekere dag werd het stiefmoeder te machtig en stuurde zij het kind naar haar eigen moeder. Vader echter liet haar daar meteen door de politie weer vandaan halen en strafte haar vervolgens door haar vroeg naar bed te sturen, dagen niet tegen haar te praten of haar alleen te dreigen met terugzending naar het gesticht, voor het geval ze „weer naar haar moeder zou lopen!"

Het oudere zusje van Renske kwam pas thuis toen ze vijftien jaar was. Samen met haar voelde Renske zich sterker tegenover de stiefmoeder. In het geheim zochten zij contact met hun moeder, die zij idealiseerden. Zij kregen de moeder zo ver, dat deze werk ging maken van voogdijwijziging. Dit werd aanleiding voor de Voogdijraad om het geval eens te observeren en leidde tenslotte, toen er over Renske, die inmiddels in betrekking was gegaan, veel klachten kwamen, tot ondertoezichtstelling. Renske werd onevenwichtig, leugenachtig en opdringerig genoemd.

Gedurende vijf jaren, van haar vijftiende tot twintigste jaar, stond zij onder toezicht. Aanvankelijk werden de conflicten tussen haar en de stiefmoeder groter, zodat zij tenslotte wegliep, eerst bij haar gehuwde zuster bleef en vervolgens bij moeder troost zocht. Het verblijf bij de moeder werd tot een grote teleurstelling. Moeder had er na drie dagen genoeg van en stuurde haar weg. Haar gezinsvoogdes vond tijdelijk onderdak voor haar in een tehuis voor werkende meisjes, totdat zij een geschikt pleeggezin gevonden zou hebben. Renske is daarna in vijf verschillende pleeggezinnen geweest. Haar gezinsvoogdes was nooit tevreden met de pleegmoeders en vond, dat deze haar niet streng genoeg aanpakten of zich niet aan de regels, door de gezinsvoogdes gesteld, hielden. Renske, die het in sommige pleeggezinnen erg naar haar zin had, kwam hierdoor in verzet.

Na drie jaar eindigde dit in een hevige scène tussen haar en de gezinsvoogdes. Het meisje werd weer in het tehuis voor werkende meisje geplaatst en kreeg tenslotte op haar verzoek een andere gezinsvoogdes. Het toezicht eindigde kort nadat zij zich met een zeer nette jongen verloofd had.

Thans is oud-pupil 33 jaar en negen jaar gehuwd. Zij maakt een zeer meisjesachtige indruk en lijkt een fris, vrolijk kind. Er zijn geen kinderen. Na alles wat zij zelf heeft doorgemaakt wil ze geen kinderen hebben. Ze vertelt hoe zij vroeger altijd

gehunkerd heeft naar een gezellig gezin, waartoe zij helemaal zou behoren. Daarom maakte het haar zo opstandig toen ze telkens van pleeggezin moest veranderen en daarom werd ze altijd huilerig als ze des avonds langs verlichte ramen lopend een gezin gezellig bij elkaar zag zitten. Als ze aan vroeger denkt, tot haar verloving, dan ziet ze alles als één tijd van verschrikking. „Alleen de maanden in het tehuis voor werkende meisjes misschien, die waren wel prettig. De directrice was hartelijk en begreep me." Haar huwelijk is goed. Haar man is timmerman. Zijn verdiensten zijn goed. Helaas werkt hij sinds de oorlog in Zeeland — in de oorlog was hij ondergedoken — en komt alleen weekeinden thuis. Renske heeft het in de week echter zeer druk, doordat ze secretaresse is van twee besturen, van een vakcentrale en een bouwvereniging. Alleen met haar schoonfamilie (haar man is uit een erg goed gezin) gaat ze om, niet met haar eigen familie. Haar stiefmoeder is dood, „gelukkig". Haar vader en haar moeder moeten nog leven, doch zij weet niet waar ze wonen.

Haar man en zij zijn beiden actief lid van de Partij van de Arbeid. Renske heeft verder verschillende liefhebberijen, ze handwerkt veel, naait graag, helpt anderen daarmee: „ik verveel me nooit en zit meestal bij anderen tot Vrijdags, als mijn man weer thuis is".

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken of van de politie komt haar naam niet voor.

120.
1934 – C.
Leeftijd: 20-9 j.

Het gezin *Klaassen* bestond uit vader (40 jaar) (R.K.), stiefmoeder (40 jaar) (Isr.) en vier soorten kinderen: een meisje van vijftien jaar uit stiefmoeders eerste huwelijk, twee meisjes van zeven en vijf jaar geboren uit de onwettige samenleving van de stiefmoeder met een andere man, zes kinderen van twintig tot negen jaar uit vaders eerste huwelijk (R.K.) en één kind uit het tweede huwelijk.

Hoe het gezinsleven gedurende vaders eerste huwelijk is geweest, is niet bekend. Een feit is, dat toen reeds het oudste meisje Nora, een verzetstype was en de moeder, die als t.b.c.-patiënte de laatste jaren van haar leven te bed doorbracht, veel zorgen gaf. Vader, die koster was geweest, maar ontslagen werd omdat hij zijn positie misbruikte om van ieder geld te lenen, werd later begrafenisondernemer. Hoewel zijn onderneming hem een behoorlijk inkomen opleverde, verviel hij spoedig in zijn oude fout: hij moest steeds meer geld hebben. Uit materialistische overwegingen koos hij zijn tweede vrouw, die geld had en een handige zakenvrouw was.

Volgens de kinderen was zij „nog erger" dan hij zelf. Dagelijks waren er kwesties over geld. Zodra een van de kinderen van het werk thuis kwam en vermoed werd dat hij of zij geld bij zich kon hebben, werd dadelijk alles nagekeken. De stiefmoeder zei dan: „ik moet het geld even lenen, ik zal wel zorgen, dat je baas het morgen terug heeft". Maar dat geld kwam nooit terug en om niet ontslagen te worden, moesten de kinderen zelf gaan knoeien. Ook vriendinnen, die met de meisjes even mee naar huis gingen, werden op deze wijze geplunderd. Van dit geld werden partijen gegeven, er werd veel gedronken met artisten. Klaassen en zijn vrouw bezochten zelf cabarets e.d. Hoewel er veel geld was, schoot er niets over voor studies van de kinderen, laat staan voor pleziertjes voor hen. Zij maakten slechts de zorgen mee, die weer opdoken als vader failliet werd verklaard (dit gebeurde tal van keren) of als stiefmoeder, die een naaiatelier had, failleerde.

Een voorwaardelijke veroordeling van Thomas, de oudste zoon, werd aanleiding tot ondertoezichtstelling. Hij had zich door zijn vader laten opstoken tot het plegen van verduistering van geld in zijn betrekking. Bovendien regende het bij voogdijraad en kinderpolitie klachten van pleeggezinnen en kosthuizen, die de kinderen Klaassen

in verzorging hadden gekregen, maar nooit betaald werden. Vader en zijn tweede vrouw waren nl. een paar maal van elkaar af en in die tijd besteedde vader zijn kinderen uit.

Toen het toezicht aanving waren zij juist weer bij elkaar en waren ook alle kinderen thuis.

De gezinsvoogdes had voortdurend te kampen met Klaassen, die alleen financieel, maar niet moreel gesteund wenste te worden. Een paar maal riep Klaassen haar hulp in om een van zijn kinderen in een tehuis opgenomen te krijgen, omdat dit kind hem dan ineens „te lastig" was. Inderdaad bleken zijn klachten soms gegrond te zijn. Zo werd een zijner jongens nadat deze betrapt was op het plegen van ontucht met een zusje in een tehuis geplaatst, maar na enige weken, daar Klaassen elke betaling saboteerde, teruggezonden. Nora liep in 1936 het huis uit. Ze trouwde kort daarop en haalde haar zusjes en broertjes veel naar zich toe. Van haar kwamen in de daaropvolgende jaren verschillende klachten binnen, bv. over exploitatie van de zusjes, die des avonds na hun werk nog dienst moesten doen in een garderobe van een cabaret, die hun stiefmoeder voor hen had gehuurd.

Na zes jaren werd de ondertoezichtstelling beëindigd op dringend verzoek van de vader, die zeide geen klachten meer over zijn kinderen te hebben. Van deze waren toen echter nog slechts de twee jongsten thuis, alle anderen waren met hun 21e jaar het huis uitgegaan.

Thans, in 1949, is de situatie aldus:

Nora vormt, hoewel zij reeds dertien jaar uit huis is en nooit meer contact met haar vader heeft gehad, nog steeds de kern van de verzetsgroep, waarbij zich nu alle broers en zusters hebben aangesloten. De verontwaardiging is nu zeer fel naar aanleiding van wat zich heeft afgespeeld met de twee jongsten, die beiden reeds jaren met t.b.c. in een sanatorium liggen. Hoewel vader er tegen ieder over klaagde dat zo'n sanatoriumverpleging zoveel geld kostte en de indruk wekte er voor te betalen, blijkt nu ineens hoe hij op slinkse wijze elke betaling heeft ontdoken, met het gevolg, dat deze kinderen niet alleen van buiten naar een gemeente-ziekenhuis te Amsterdam moeten worden overgebracht, maar dat zij ook, als zij straks ontslagen zullen worden, geen kledingstuk en geen onderkomen zullen hebben, aangezien vader weigert één cent aan hen ten koste te leggen.

Nora, die een gelukkig gezinsleven heeft met haar man (drukker van beroep) en twee kinderen, bewoont slechts een klein bovenhuis (op goede stand) en heeft geen plaats voor hen. Haar broers en zusters, later dan zij getrouwd, zijn nog kleiner behuisd.

Thomas, die ook in het begrafenisvak zit en enigszins de aard heeft van zijn vader, wordt dank zij een flinke vrouw in het goede spoor gehouden.

De derde van de kinderen Klaassen is in het bouwvak en bewoont met vrouw en kind een kleine woning naast zijn twee jaar jongere zuster, die sinds kort getrouwd is met een fotograaf. Zij en haar zuster Nora zijn beiden voor de kantonrechter getrouwd, daar hun vader weigerde hun toestemming te geven.

Geen der kinderen is in de oorlog in Duitsland geweest. Door de vader is in ernstige mate aan zwarte handel gedaan.

Op Thomas na zijn allen trouw gebleven aan het R.K. geloof. Klaassen (thans zonder geloof) en zijn tweede vrouw wonen nog op dezelfde etage. Behalve de jongste en enige zoon uit dit tweede huwelijk zijn de twee dochtertjes van de tweede vrouw, die op een atelier werkzaam zijn, nog thuis. Met haar dochter uit het eerste huwelijk, die getrouwd is, wordt nog contact onderhouden; met de kinderen Klaassen zijn zij gebrouilleerd. Volgens vader is alles de schuld van Nora, die zich door haar man, die ook een stiefmoeder had, laat wijs maken dat alle stiefmoeders slecht zijn en die ook de broers en zusters tegen hen heeft weten op te stoken. Klaassen is zonder werk. Stiefmoeder verdient de kost als naaister.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat Thomas in October 1945 wegens verduistering van gelden van een Levensverzekering Maatschappij voorwaardelijk werd

veroordeeld tot twee maanden gevangenisstraf. Over de jongste zoon (thans t.b.c.-patiënt) werd, toen hij zeventien jaar was, door de stiefmoeder geklaagd bij de kinderpolitie over oneerlijkheid. Haar klacht werd echter even later weer ingetrokken. Zij verklaarde toen dat haar zoon, die met een andere jongen bij haar man in dienst was de verduisteringen alleen gepleegd had onder invloed van een andere jongen. Nu die laatste door haar man was ontslagen was het met haar stiefzoon ook ineens beter.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken kwamen Nora en haar tweede broer voor als vóór 1944 ondersteunde.

121.
1936 – Sr.
Leeftijd: 16 j.

Karel, uiterlijk een slap type met weinig spirit, kwam op zijn zestiende jaar in aanraking met de Justitie nadat hij op de zaak, waar hij als liftboy fungeerde, de tas van de secretaresse had weggenomen. Hij kwam uit een raar milieu. Zijn vader, gemeentewerkman, was een luie querulant, zijn moeder een ordinaire, moreel laagstaande vrouw, die eens gevangenisstraf had ondergaan wegens het gelegenheid geven tot rendez-vous, zijn één jaar jongere broertje werd meermalen door de politie berispt wegens diefstalletjes. Het gezin woonde in de benedenwoning van een klein, oud grachtenhuis.

Karel, de oudste van de twee, had nooit moeilijkheden gegeven. Hij leerde goed, verliet de school vanuit de achtste klas met lof. In zijn eerste werkkring als piccolo in een hotel, beviel het hem goed. Des avonds volgde hij een cursus in vreemde talen. Na een jaar nam hij echter ontslag omdat hij in de bovengenoemde andere zaak meer kon verdienen.

De kinderrechter stelde hem na de daar gepleegde diefstal voorwaardelijk ter beschikking van de regering en tevens onder toezicht. De gezinsvoogd kreeg weinig kans tot contact. Formeel gedroegen de ouders en ook Karel zich keurig. De gezinsvoogd ontvingen zij beleefd, maar in wezen werd hij gemeden. Karel zelf had snel weer werk gevonden in een restaurant. Zin om des avonds te leren of om clubs te bezoeken had hij toen echter niet meer. Hij voetbalde liever of bezocht bioscopen. Het toezicht werd na een jaar niet verlengd omdat hij „goed had opgepast".

Thans, vijftien jaar later, woont Karel met zijn gezin in een arbeidersbuurt aan de rand van de stad. Hij is na acht jaar verloofd te zijn geweest in 1944 getrouwd en zegt een gelukkig huwelijksleven te hebben. Zijn vrouw is de jongste van vijf kinderen, uit een goed gezin. De eerste huwelijksjaren woonden zij in bij haar ouders. Zij hebben een zoontje van twee en een half jaar waar ze dol op zijn. Evenzeer als in zijn huwelijks- en gezinsleven schijnt Karel bevredigd te zijn in zijn werk. Hij vertelt opgetogen over de hotels en restaurants waar hij heeft gewerkt en de verschillende soorten werk, die hij leerde kennen. In de oorlog wist hij op handige wijze met doktersattesten zijn uitzending naar Duitsland steeds weer op te schuiven. Na de bevrijding werkte hij met veel plezier voor de Canadezen. Sinds 1947 is hij kastelein in een tapperij. Hij leert in de avonduren voor het middenstandsdiploma. Zijn toekomstideaal is om nog eens in een buitenlandse zaak te gaan werken. Hij meent dat dat zeer goed te verwezenlijken is daar hij goede internationale relaties heeft verkregen doordat hij zitting heeft in het bestuur van een sportbond. Behalve schrijfwerk doet hij jeugdwerk in die bond. De problemen van de jeugd interesseren hem zeer. Hij heeft een fonds weten te stichten voor arme jongens om deze te helpen aan sportkleding, voetbalschoenen e.d. en hen zo in de gelegenheid te stellen ook verschillende takken van sport te beoefenen.

Een gevoelige snaar wordt aangeraakt als naar aanleiding hiervan zijn eigen jeugd ter sprake wordt gebracht. Hij wordt dan ineens vaag en onzeker, deelt mee

dat hij niets aan zijn moeder had, tegen haar in verzet kwam, vooral toen hij een jaar of veertien was. Hij had het toen zeer moeilijk voor zichzelf, hield zich in zijn gedachten erg veel bezig met sexuele problemen naar aanleiding van dingen die hij had opgevangen, maar waarover nooit ronduit met hem gesproken werd. Karel zou niet willen dat zijn zoontje opgroeide zonder goede sexuele voorlichting, maar voelt zichzelf door alles wat hij heeft ondervonden niet in staat het kind dit ooit uit te leggen: „Een kind is zo gevoelig op dat punt". Hoe hij indertijd tot de diefstal van die tas met geld kwam, is hem nog steeds een raadsel. Hij had nl. geld nodig voor voetbalschoenen, maar hij wist heel goed dat hij er thuis maar aan zijn moeder om behoefde te vragen of hij had ze van haar gekregen. Hij had dus dat geld niet behoeven te stelen!

Karels vader en moeder zijn sinds acht jaar gescheiden. Bij zijn moeder komt hij nooit weer, bij zijn vader geregeld. De vrouw en kinderen van Karels jongere broer wonen bij vader in. Deze broer was nl. altijd ziekelijk en in 1947 aan pleuritis gestorven.

Karels naam komt in de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken niet voor.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat hij in 1944 een proces-verbaal kreeg wegens medeplichtigheid aan oplichting van goederen, maar niet verder vervolgd werd.

122.
1936 – C.
Leeftijd: 14, 11 en 7 j.

Vader *Daane* was afkomstig uit een net burgergezin. Hij had M.U.L.O.-opleiding gehad en was, nadat hij op kantoor en vervolgens in militaire dienst was geweest, waar hij wegens oproer-stoken een veroordeling opliep, geheel afgezakt. Hij werd bootwerker en begaf zich in de politiek (communist). Op 24-jarige leeftijd huwde hij een dom, onontwikkeld volksmeisje, ver beneden zijn stand. Het was een gedwongen huwelijk. Toen de kinderen klein waren was hij weinig thuis en steeds op stap met andere vrouwen, waaronder prostituées. Toen hij, na tijdenlang spoorloos geweest te zijn, ineens te Antwerpen opdook, reisde zijn vrouw hem na met de twee kinderen, die toen resp. vijf en twee jaar oud waren. De drie jaren dat zij daar samenwoonden schijnen de beste huwelijksjaren geweest te zijn. In die tijd kwam er nog een kind bij. In Amsterdam terug ging het evenwel mis. In 1927 verliet hij zijn gezin voor goed, kort vóór de geboorte van no. 4, een kind, dat niet door hem was verwekt. Moeder had een verhouding met een buurman, met wie zij later huwde. Zij kreeg van alle kanten waarschuwingen want zij kon haar eigen viertal reeds slecht aan. Het huwelijk met die man betekende, dat het kindertal met zes moeilijke stiefkinderen zou worden uitgebreid. Bovendien was die man steeds werkloos, zodat ook de armoede nog groter zou worden.

Door de Gem. Dienst voor Sociale Zaken was de aandacht van kinderbeschermingsinstanties op deze situatie gevestigd.

Gedurende een jaar werd, dank zij ondertoezichtstelling, het tweede huwelijk nog tegengehouden, maar onmiddellijk na de beëindiging daarvan had het toch plaats. In dat jaar bleek, hoe gevoelig de oudste, Piet, voor het contact met de gezinsvoogdes was. Gretig ging hij in op de gezelligheid, die zij de jongen bij zich thuis bood. Het thuiszijn betekende voor hem een druk. Moeder besprak al haar huwelijksproblemen met hem. Na het toezichtjaar deed vader moeite om de jongens, toen resp. veertien, elf en zeven jaar oud, aan zich toegewezen te krijgen, doch tevergeefs. Desalniettemin kwam de ene jongen na de ander naar hem toeloepen. In het begin van de oorlog, toen volgens hen de stemming bij moeder niet langer te verdragen was doordat twee grote stiefbroers bij de S.S. waren en de baas speelden, vroegen

zij zelf om bij vader te mogen blijven. Met de twee oudsten, Piet en Kees, die geen van beiden werk hadden, is de vader toen naar Duitsland gegaan en hij liet later ook de derde overkomen. Vader was echter in Duitsland onmiddellijk aan het scharrelen gegaan met vrouwen en ging tenslotte samenleven met een vrouw, die door zijn zoons niet als stiefmoeder geaccepteerd werd. Het gevolg was, dat de twee oudsten weggingen: Piet ging samenleven met een Joego-Slavisch meisje, Kees vluchtte terug naar Holland en dook onder ten huize van zijn grootmoeder (moeders moeder).

Thans, veertien jaar later, blijkt dat vader nog in Duitsland woont, maar weer met een andere vrouw samenleeft. Hij is communist, evenals zijn oudste zoon, die geregeld met hem correspondeert. Piet is, nadat er uit zijn samenleving met de Joego-Slavische vrouw een zoontje geboren was, met haar gehuwd (1943). Dit huwelijk is goed. Het laatste oorlogsjaar in Duitsland had zijn gezondheid zeer geschaad. Een jaar lag hij met t.b.c. in een ziekenhuis, maar ging tegen het uitdrukkelijk advies van de doktoren in naar huis om zich door zijn vrouw te laten verplegen. Hij vertelt trots, dat haar goede zorgen hem binnen een jaar geheel beter hadden gemaakt, tegen iedere verwachting in. Hij is toen een cursus gaan volgen om enige vakbekwaamheid te krijgen en zo werkt hij nu sinds ruim een jaar bij een bekende maatschappij als draaier. Het werk bevalt hem. In zijn vrije tijd werkt hij met zijn vrouw voor de communistische partij. Ook houdt hij zich intensief bezig met zijn zeven jaar jongere broer Frits, die nog bij zijn moeder inwoont en het daar weinig naar zijn zin heeft. Deze jongen is zeer stil en moeilijk, hij uit zich niet, behalve tegenover Piet. Aan hem vertrouwde hij ook toe, dat zijn werk als timmerman hem in het geheel niet bevredigde. Piet, die zelf vroeger graag stoffeerder had willen worden, moedigde Frits aan dit vak te leren en dit blijkt hem nu goed te liggen. Tussen Piet en Frits in is Kees, een type zoals zijn vader, branie-achtig, altijd achter de meisjes aan. Hij is in Indonesië bij de genie, nadat hij eerst verpleger was geweest, maar ze ontdekten zijn handigheid als timmerman al spoedig en plaatsten hem over. Hij heeft het tot sergeant gebracht. Sinds kort is hij verloofd.

De vierde jongen, die geen zoon van vader Daane is, heeft een ongelukkig leven gehad. Hij was veel ziek en altijd thuis bij moeder in de ruzies. Hij bezocht nog kort de ambachtsschool, maar is sinds maanden ernstig ziek en stervende.

Geen der jongens Daane kwam in de politie-administratie voor.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken staat Piet vermeld als steuntrekkend van 1945 tot 1947.

123.
1936 – C.
Leeftijd: 17 j.

Marie was een gewettigd kind. Haar ouders waren tweemaal gehuwd. Zij scheidden nl. na drie jaar, maar hertrouwden later weer, nadat zij enige tijd met elkaar in concubinaat hadden geleefd. Marie, die in die tijd geboren werd, moest daarom bij huwelijk gewettigd worden. Een jonger broertje, dat wettig was, werd zes weken na zijn geboorte weggegeven aan familie, die kinderloos was en dit kind graag wilde hebben. Zo groeide Marie op als enig kind. Vader, van beroep stoker op de grote vaart, was sinds Marie's vijfde jaar werkloos. Hij dronk in hevige mate en had een grote staat bij de politie: dertien verbalen terzake van diefstal, verschillende veroordelingen wegens oplichting, mishandeling, belediging en desertie. Al mishandelde hij Marie in dronkenschap, toch was hij dol op haar. Als hij nuchter was, kwam hij haar des avonds toedekken en afzoenen.

Marie kwam op zeventienjarige leeftijd tot aan haar meerderjarigheid onder

toezicht te staan. Zij had zelf de politie te hulp geroepen, nadat haar vader haar in dronkenschap hevig bedreigd had. Sinds zij verkering had was haar vader zeer jaloers en onevenwichtig en daardoor in dronkenschap agressiever dan ooit.

Deze oud-pupil, een flinke, heldere vrouw, vertelde thans: „achteraf wilde ik, dat ik de politie toen maar niet te hulp had geroepen, want mijn vader nam het mij zeer kwalijk. Ik deed het in een moment van wanhoop, waarin ik blindelings de raad van een agent opvolgde. Mijn vader was niet normaal, hij kon er dus niets aan doen".

Ik heb door hem een vreselijke jeugd gehad, vooral sinds ik verkering had. Als ik eens een cadeautje kreeg, waarmee ik erg in mijn schik was, zoals bv. eens een gouden kettinkje, dan was het de volgende dag al weg. Mijn vader had het dan verkocht. Zulke dingen gebeurden telkens. Vader verkocht in die tijd alles voor drank. Een dag nadat mijn moeder gestorven was — ik was toen twintig jaar — had hij alle huisraad reeds voor *f* 25,— verkocht. Hij vroeg nog wel of ik het wilde kopen, maar ik kende mijn vader te goed om dat te doen: hij zou het ineens in een dronken bui toch bij ons (mijn verloofde en mij) weggehaald hebben!"

Marie is nu gehuwd met de jongen, die ze op haar zeventiende jaar leerde kennen. Ze vertelt, hoe zij elkaar leerden kennen, als volgt: „We woonden vlak bij de Marinierskazerne. Elke dag vanaf het atelier (Marie was lingerienaaister) kwam ik daar langs. Ik keek nooit naar die mariniers, wilde beslist niet met hen omgaan, omdat men bij ons in de buurt zo gauw praatte over een „marine-hoer". Maar toch ontkwam ik één keer niet aan hen, toen ik met een vriendin was en twee mariniers achter ons liepen, die het over ons hadden. De één zei: „ik wil die dikke" (dat was ik) en hij kwam naast me lopen, ging mee tot huis en vroeg: „zie ik je morgen weer?" „Zo raakte het aan, hoewel ik het eerst helemaal niet wilde. We zijn aldoor met elkaar blijven gaan, hoewel zijn vader, die bij de politie was en dus alles van vader wist, er tegen was. Maar mijn man had zijn zinnen op mij gezet en dus trouwen wij. Het was nog erg moeilijk om huwelijkstoestemming van vader te krijgen, maar dat is iets wat mijn gezinsvoogdes heeft klaargespeeld. We zijn erg gelukkig en doen alles om onze twee kinderen een goede opvoeding te geven. Ik voel me rijk en ben eigenlijk dankbaar voor de moeilijke jeugd, die ik heb gehad, omdat ik nu alles prettig vind, van de kinderen geniet en in huis van aanpakken weet. Toch vind ik opvoeden moeilijk. Mijn man en ik denken en praten veel over de opvoeding van de kinderen. We lezen de kinderen voor, spelen met hen en gaan des Zondags met ons vieren geregeld naar buiten.

De verstandhouding met de schoonfamilie is nooit helemaal goed geworden: ze laten me altijd merken, dat zij van betere stand zijn."

Marie ziet haar vader zelden meer. Ze zegt, dat ze tot haar moeders ziekbed altijd nog geloofd had, dat haar vader een goede vader was. „Moeder had kanker, droeg alle pijn zonder ooit te klagen en zo droeg zij ook het huwelijk. Ze zei nooit iets slechts van vader, zorgde er altijd voor, dat ik toch respect voor hem had.

Maar toen ik meemaakte hoe grof hij tegen haar was toen zij ziek was en vooral hoe hij onmiddellijk na haar dood met andere vrouwen ging scharrelen en na een paar maanden hertrouwde, verloor ik elk respect.

Als ik hem op straat zie, begin ik van hem te griezelen. Ik weet, dat hij nog altijd veel om mij geeft en daarom haal ik hem nog wel eens naar binnen als hij bij ons voor de deur staat te wachten tot ik er uit zal komen. Maar bijna altijd, nadat hij er geweest is, missen we iets: ondergoed van mijn man, sieraden e.d. Nu zit vader weer in de gevangenis. Ik ben altijd onrustig over hem en hoop alléén op zijn doodstijding. Dan pas zal ik rust krijgen."

Ze weet, dat ze toch voor hem zal zorgen als hij ziek mocht worden en hij haar nodig mocht hebben. Ze zal dat dan doen voor haar moeder, voor wier geduldig lijden zij een diepe verering heeft.

Bij de Gem. Dienst voor Sociale Zaken of de politie is haar naam niet bekend.

124.
1936 – C.
Leeftijd: 18 j.

Coby was enig kind. Haar moeder, wier ouders gescheiden waren, was reeds eerder gehuwd geweest, maar verliet man en kind om met de vader van Coby te gaan samenleven. Uit die samenleving werd Coby geboren. Bij huwelijk werd zij gewettigd.

Vader, oud-marinier, beheerde een cantine van een groot bedrijf, ergens in Noord-Holland. Moeder bemoeide zich met alles, wilde alles precies zo gedaan hebben, zoals zij het zag. Vader kon niets goed doen, hij kon niet tegen haar op, verliet tenslotte vrouw en kind en ging in Amsterdam wonen. Tot Coby veertien jaar was is er niets over haar bekend.

Zodra zij van school af was „deed" moeder haar „bij een revue". Zij beschouwde het kind meer als vriendin dan als dochter, leende haar bv. een bontjas en zei: „dan lijk je ouder en kunnen we samen naar de bioscoop gaan". Moeder vond het goed, dat Coby op zestienjarige leeftijd zich verloofde met een 27-jarige jongen, die dronk en reeds een kind bij een ander meisje had verwekt. Vader trad hiertegen echter op door de politie te waarschuwen. Moeder kreeg veel onaangenaamheden, verhuisde met Coby naar Amsterdam. Daar „deed" moeder haar in betrekking bij een gescheiden man, die niet gunstig bekend stond. Buren beschuldigden Coby eens van een verhouding met die man, waarop Coby de buurvrouw aanvloog en haar zodanig toetakelde, dat een proces-verbaal wegens mishandeling volgde.

Deze gebeurtenis en vaders herhaalde klachten werden aanleiding tot ondertoezichtstelling.

Gedurende de anderhalf jaar dat zij onder toezicht stond was er een felle strijd gaande tussen vader enerzijds, moeder en Coby anderzijds. Vader wilde Coby in een inrichting hebben en speelde een gemene rol om dit te bereiken, stookte en lasterde, liet zelfs een artikel in de courant plaatsen onder de titel „vreemde gevallen in Amsterdam", waarin hij kinderrechter en gezinsvoogdes van „slapheid" en „ongeschiktheid" voor hun taak beschuldigde. Coby, om wie door twee mannen gevochten werd, had inmiddels haar keuze laten vallen op een tien jaar oudere Joodse zakenman, met wie zij hoopte te trouwen. Over haar gedrag waren geen klachten. Kans op huwelijkstoestemming van vaders kant was er echter niet. Het toezicht eindigde, toen zij met die man in concubinaat ging leven.

Coby is thans gehuwd met deze man. Toen zij 21 jaar was trouwden ze voor het gerecht. Ook de familie van haar man was destijds tegen het huwelijk, omdat zij een niet-Joodse was. Haar man moest uit zijn vaders zaken. Ze hadden het heel arm. Coby moest ook gaan werken. Het zoontje, dat geboren werd in de tijd dat zij in concubinaat met elkaar leefden, is nu elf jaar. Hij is enig kind gebleven. Coby en haar man hebben hem nooit verteld dat hij gewettigd is. Het huwelijk is zeer gelukkig. Coby's man moest natuurlijk in de oorlog onderduiken. Coby gaf, ondanks de ruzie, die er was geweest, haar mans familie onderdak en deed veel illegaal werk. Ze moest meermalen van adres veranderen. Haar mans familie werd echter gepakt, hij zelf is de enig overgeblevene. Zij hebben nu de zaak van de familie in beheer. Coby zelf werkt de gehele dag in een dezer zaken of gaat met de auto voor zaken er op uit. Ze werken heel hard. Een huishoudster zorgt voor het kind, hetgeen haar slecht bevalt; zij zorgde het liefst zelf voor het kind.

Met haar moeder heeft Coby nog geregeld contact, niet met haar vader. Deze laatste werd in de oorlog N.S.B.-er. Als zij hem op straat tegenkomt, doet ze alsof ze hem niet ziet.

Bij de Gem. Dienst voor Sociale Zaken en bij de politie komt haar naam niet voor.

125.
1936 – C.
Leeftijd: 16 j.

Adolf (R.K.), zestien jaar oud, was de vierde van zes kinderen. Zijn vader, van beroep slager en jarenlang in dienst bij dezelfde patroon, was een wat passieve figuur, te goedig en niet opgewassen tegen zijn vrouw, die bijdehand was en de neiging had tot tyranniseren.

De laatste, afkomstig uit een groot gezin waarin zij een moeilijk element was, was op haar zestiende jaar reeds ongehuwde moeder; toen zij op negentienjarige leeftijd met de vader van Adolf trouwde, bracht zij Saartje (drie jaar oud) mee ten huwelijk. In het huwelijk was moeder niet minder moeilijk dan thuis. Konden haar ouders haar reeds op veertienjarige leeftijd niet meer de baas om haar verregaande brutaliteit en opvliegendheid, haar man kon in het geheel niet tegen haar op. Hij liet zich volkomen door haar bedillen. Langzamerhand werd moeder ziekelijk in haar argwaan tegen vader. Hij mocht niet meer voor het raam zitten, niet naar plaatjes van filmsterren kijken e.d.

Saartje, het voorkind, had een even lastig humeur als moeder en was, evenals deze, op haar veertiende jaar niet meer te regeren. Zij had alleen aandacht voor jongens en de geschiedenis herhaalde zich. Saartje was op haar achttiende jaar ongehuwde moeder en een jaar later kreeg zij weer een baby, toen van een andere verloofde. Met deze kinderen woonde zij bij haar moeder in totdat zij in 1935, nadat zij een derde kind had gekregen, buiten echt ging samenleven met een oude weduwnaar.

Op Saartje volgde George, die op zijn negentiende jaar gehuwd, maar op zijn 21e jaar reeds weer gescheiden was en toen weer bij zijn ouders ging inwonen. Hij was meestal werkloos. Tweemaal viel hij in handen van de Justitie wegens verduistering, terwijl hij op last van de Krijgsraad tweemaal werd ingesloten wegens insubordinatie en desertie.

Op George volgde Tonia, een meisje dat op haar 21e jaar voor goed het huis uitging, omdat zij het er niet kon uithouden. Op haar gedrag was nooit iets aan te merken. Zij was dienstbode.

Adolf, vier jaar jonger dan Tonia, was een nerveus kind. Op school kon hij goed meekomen. Hij was echter onderhevig aan zeer wisselende buien. Toen hij van school af kwam werd hij slagersknecht, evenals zijn vader. Zijn patroon vond hem echter niet geschikt voor het vak. Hij klaagde dat de jongen er altijd vuil uitzag en zo nonchalant was en ontsloeg hem na vier weken. Bij een volgende baas scheen het eerst goed te gaan. Een half jaar lang waren er geen klachten tot er geld vermist werd. Eerst *f* 0,50, dan *f* 1,—, tenslotte *f* 20,—. Adolf wist er nooit iets van. Hij zei telkens luchtig: „o, dat zal wel verloren zijn". Zijn baas waarschuwde tenslotte de politie en Adolf werd, hoewel hij bleef ontkennen, in handen gesteld van de kinderrechter en onder toezicht gesteld. Hij was toen zestien jaar oud.

De gezinsvoogd, een schoenmaker uit de buurt, kreeg weinig vat op dit gezin, waarin de sfeer bijzonder slecht was. Moeder stookte de kinderen regelmatig op om vader te plagen. De kinderen scholden op hun beurt haar of vader en ook elkaar op de liederlijkste wijze uit. Er was geen orde of regel. Vader, die reeds lang maatregelen gewenst had, durfde er nooit werk van te maken uit angst dat zijn positie dan nog moeilijker zou worden. Doch ook toen de gezinsvoogd zijns ondanks benoemd was, durfde hij zich niet met deze in te laten. Hoewel er met de twee jongere, nog schoolgaande kinderen, ook telkens ernstige moeilijkheden waren, werden deze daardoor voor de gezinsvoogd verzwegen. Het toezicht op Adolf duurde twee jaar. In die tijd was hij steeds bij dezelfde patroon aan het werk. Deze was tevreden over hem. Adolf zelf was zeer gesloten. De ouders klaagden nooit. Wegens „goed gedrag" werd het toezicht beëindigd.

Thans, veertien jaar later, blijkt het volgende:

Het gezin is vroeger wegens huurschulden telkens verhuisd en er erg op achteruit gegaan. Het bewoont nu een armelijke etagewoning in een oude volksbuurt. Er was weinig meubilair. Moeder woont hier alléén met Adolf. Vader is in het einde van de oorlog aan t.b.c. gestorven, Saartje stierf het tweede oorlogsjaar aan t.b.c. De jongste zoon kwam in de oorlog in Duitsland om. De jongste dochter ging met Duitse militairen en werd geslachtsziek. Adolf werkte van 1943—1944 in Duitsland, doch na een verloftijd in Amsterdam ging hij niet terug naar Duitsland. Hij hield zich thuis schuil. Na de bevrijding ging hij aan het werk op een blikfabriek, vervolgens werkte hij vier maanden als portier. Sinds kort is hij echter weer slagersknecht. Het slagerswerk bevalt hem toch het beste. Hij wil daar nu bij blijven. Hij is nog ongehuwd, heeft wel eens trouwplannen gehad, maar is, volgens moeder, te laks en te nerveus om deze uit te voeren. Hij is het liefst bij zijn moeder, door wie hij zich dikwijls laat verplegen, want telkens is hij ziek.

Aan zijn geloof heeft hij nooit iets gedaan. Voor politiek voelt hij niet. Zijn vrije-tijdsbesteding bestaat uit pianospelen en liedjes zingen.

Uit de gegevens van de politie blijkt, dat hij in 1938 wegens diefstal van een motorrijwiel, in 1939 wegens verduistering van geld en in 1942 wegens diefstal in handen van de Justitie viel. Hij onderging nog geen onvoorwaardelijke gevangenisstraf, doch stond telkens onder toezicht van een ambtenaar van het Consultatiebureau voor Alcoholisme. Uit de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken blijkt, dat Adolf na 1944 ondersteuning aanvroeg, doch dat deze hem geweigerd werd.

126.
1930 – C.
Leeftijd: 16 j.

Geeske was een boerenmeisje uit Friesland. Zij werd geboren op een dorp, nadat haar moeder gescheiden was en de kinderen uit het eerste huwelijk, reeds volwassen, de deur uit waren. Wie Geeskes vader was, was een mysterie. Toen haar moeder stierf was zij vijftien jaar. Een van haar halfzusters, die in Amsterdam gehuwd was, haalde haar bij zich in huis en liet haar als dienstbode in betrekking gaan.

Geeske, een gezonde, vrolijke meid, die een vrij leven gewend was, had geen zin in de bemoeiing van haar zuster, maakte zich geheel los van haar en ging voor dag en nacht in een pension dienen.

Daar kreeg ze een verhouding met een student, die er op kamers was. Ze werd brutaal, bleef des avonds te laat uit en werd ontslagen. In een ander pension kreeg ze ook weer verhoudingen met pensiongasten. Ze bezocht met hen café's, maakte afspraken met een kellner, die ze daar ontmoette e.d. Op een avond laat troffen haar zuster en zwager haar in een innige omhelzing voor de deur van het pension aan. Zij maakten haar hevige verwijten en gingen de volgende dag naar de kinderpolitie om over haar te klagen. Vijf jaar lang, tot haar meerderjarigheid, stond ze daarna onder toezicht van verschillende gezinsvoogdessen. Er waren in die tijd geen ernstige klachten over haar gedrag.

Geeske, een frisse, fleurige huisvrouw, nu moeder van twee leuke kinderen, deelt thans na ruim vijftien jaar mee, dat zij vroeger wel van een lolletje hield, maar daarom niet slecht was! Op haar 22e jaar is ze getrouwd. Haar man was ook een wees en woonde bij een oudere zuster in, die hem tyranniseerde. „Daarom voelden we veel voor elkaar en zijn we gauw getrouwd. We zijn erg gelukkig samen." De man was bij het gesprek aanwezig en maakte een prettige indruk. Hij is reeds 25 jaar als steendrukker in dezelfde zaak werkzaam. Beiden zij ze in hun vrije tijd actief werkzaam in een toneelvereniging, waar zij elkaar destijds ook leerden kennen! Des morgens gaat Geeske nog uit werken in een slagerswinkel. Ze doet dat om iets bij te verdienen om een spaarpotje voor de kinderen te maken. (Desondanks was het om twaalf uur kraakhelder in haar woning!) Met de halfzusters gaat Geeske

weinig om. Tot voor kort had zij steeds nog een heimelijk verlangen te weten wie haar vader was. Zij had uitgevonden dat hij in Groningen woonde. Op een van de voedseltochten in de hongerwinter is zij hem gaan opzoeken, maar hij beweerde haar niet te kennen en wilde niets van haar weten. Geeskes man heeft in de oorlogstijd ondergedoken gezeten in Amsterdam.

Noch in de administratie van de politie, noch in die van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt haar naam voor.

127.
1930 - C.
Leeftijd: 18 j.

Lies verloor haar moeder, die aan t.b.c. stierf, toen zij vier jaar was. Er bleven vier kinderen achter: een ouder zusje, Lies, een broertje van drie jaar en een zusje van een half jaar. Vader was varensgezel en kon niet voor hen zorgen. Hij bracht de kinderen onder bij familieleden. Hij trok zich daarna weinig van hen aan. Vader was een slappe man, dronk veel, werd wegens diefstal tweemaal veroordeeld tot gevangenisstraf. Lies had alleen contact met hem op onaangename momenten, nl. als zij ineens, omdat vader geen kostgeld betaalde, naar een ander tehuis moest worden gebracht. Toen zij twaalf jaar was stierf haar oudste zusje aan t.b.c. Vader, hoewel gewaarschuwd, ging er niet heen, maar ging met een vrouw naar de kermis. Lies gaf in haar kosthuizen veel moeite. Men vond haar stug en dwars. Van haar dertiende tot zeventiende jaar is zij daarom in een inrichting opgevoed. Vanuit die inrichting ging zij als dienstbode in betrekking. Als enige houvast in haar vrije tijd had ze een volkslogement, waar vader zijn waladres had en waar achttien mannelijke kostgangers waren. Dank zij de bemoeiingen van de pleegouders van het jongste zusje kreeg Lies op achttienjarige leeftijd een gezinsvoogdes, die haar hielp aan een betrekking waar zij geheel als kind werd opgenomen, zodat ze niet meer de gezelligheid in een ongunstig milieu behoefde te gaan zoeken. Na een jaar kon de ondertoezichtstelling reeds worden beëindigd.

Oud-pupil, thans 38 jaar oud, vertelt tot haar 21e jaar in dezelfde betrekking te zijn gebleven. Ze moest toen trouwen met een zoon van haar toeziend voogd (haar toeziend voogd had *f* 2000,— in bewaring van de moeder van Lies, welk geld eerst bij meerderjarigheid aan de kinderen mocht worden uitgekeerd). Deze man was van een ander geloof dan Lies en had geen betrekking omdat hij, zoals zij zegt, „te schuw was om onder de mensen te komen". Zijn beroep was violist, maar hij heeft dit tot dusver niet uitgeoefend. Eerst werd hij portier, later werkte hij in de centrale keuken, nu is hij op een spaarbank. Lies verdient er bij met naaiwerk. Zij hebben twee zoons van vijftien en dertien jaar, die beiden op de H.B.S. gaan. Oud-pupils eigen mededeling over het huwelijk is: „dat gaat wel". Zij is een bleke, vreugdeloze figuur, stug en teruggetrokken.

Banden met haar familie heeft ze niet: „ik geef niets om hen". Ze weet, dat haar vader hertrouwd is en dat haar broer en zuster getrouwd zijn, maar dat is alles.

In de administratie van de politie of de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt haar naam niet voor.

128.
1932 - C.
Leeftijd: 18 j.

Adri's vader, afkomstig uit een caféhoudersgezin, was oorspronkelijk reiziger van beroep, maar zette later, evenals zijn broers, een café op. Hij dronk erg en stond

bekend als een sluwe, onbetrouwbare man. Zijn eerste huwelijk was met een gescheiden vrouw. Uit dit huwelijk werden drie kinderen geboren, waarvan Adri de jongste was. Toen Adri twaalf jaar was stierf de moeder. Vader had in de tijd dat moeder stierf reeds een verhouding met een andere vrouw. Hij hertrouwde echter met weer een andere, een gescheiden vrouw, strijkster van beroep, die een zeventienjarige onder toezicht gestelde dochter mee ten huwelijk bracht.

Dit meisje, ongeveer van dezelfde leeftijd als Adri, was een onmogelijk kind in huis. Zij wilde altijd een rol spelen, was zelfgenoegzaam en brutaal, er op uit de jaloezie van Adri's vader te prikkelen, die niet kon uitstaan dat zijn tweede vrouw dit meisje voortrok. In deze tijd gingen vaders oudste dochters het huis uit. De oudste huwde met een ruim twintig jaar oudere Belg (Israëliet), die zich orthopaedist noemde, maar reeds tweemaal verbaliseerd was wegens het onbevoegd uitoefenen van de geneeskunde en die meermalen wegens mishandeling met de politie in aanraking gekomen was. Hij had jaren geleden een zestienjarige dochter uit het eerste huwelijk van Adri's moeder geschaakt en deze mee naar Amerika genomen. Daar liet hij zich later weer van haar scheiden.

Een jaar later scheidde deze man ook weer van Adri's oudste zuster om met de tweede dochter in concubinaat te gaan leven. Vader trok zich van deze gebeurtenissen weinig aan. Hij protegeerde deze schoonzoon slechts omdat hij over veel geld beschikte, al had hij deze leren kennen als een lichtzinnige losbol.

Adri werd onder toezicht gesteld nadat zij uit zichzelf — zij was toen achttien jaar — de bescherming tegen haar vader had ingeroepen van de kinderpolitie. Haar vader was in dronken buien schandaaltjes komen maken aan haar betrekking en had haar er van beschuldigd het te houden met haar werkgever. Zij vroeg om bij haar zuster en zwager in huis te mogen, hetgeen haar voorlopig werd toegestaan. Gedurende de twee jaren dat zij onder toezicht stond bleef zij daar in huis, hoewel vader brief op brief aan de kinderrechter schreef waarin hij beweerde, dat het huis waar Adri vertoefde „een publiek huis" was en zijn schoonzoon zich in de wachtkamer met patiënten af gaf. Op Adri's gedrag was echter nooit één aanmerking te maken. Zij werkte op een atelier en leidde, voor zover was na te gaan, een geregeld leven en zat des avonds thuis te handwerken of te naaien.

Het toezicht eindigde, toen Adri ineens bleek gehuwd te zijn met een 47-jarige broer van haar zwager, ook „orthopaedist". Uit mededelingen van de familie, thans na zoveel jaren, blijkt, dat dit huwelijk opzettelijk gearrangeerd was om Adri uit handen van de kinderrechter te krijgen. De slechte praktijken van de zwager kwamen nl. meer en meer aan het licht door het ageren van Adri's vader, die er op uit was zijn schoonzoon in handen van de politie te spelen. „Max", zo heette de man van Adri, was gescheiden en had reeds volwassen kinderen. Eén van zijn zoons had een verhouding met een Antwerpse vrouw, bij wie hij een kind had verwekt. Dat kind moest „weggewerkt" worden en werd nu bij Max en Adri in huis gedaan. Adri heeft dit kind als haar eigen kind grootgebracht. Het is nu een jongen van veertien jaar, die niet anders weet dan dat Adri zijn moeder is. Na vier jaar werd er nog een meisje geboren.

In de oorlog kreeg Adri vele joodse familieleden van Max in huis, terwijl Max zelf op een ander onderduikersadres zat. Kort vóór de bevrijding stierf hij aan een hartverlamming. Adri is toen getrouwd met zijn zoon, die bij haar ondergedoken had gezeten, de vader van het oudste kind! Het huwelijk schijnt goed te zijn. Er is onlangs een baby geboren.

Adri vertelt nog, dat zij met vader en stiefmoeder nooit meer contact heeft gehad. Toen zij het vorige jaar op een keer het graf van haar eigen moeder bezocht, hetgeen ze tweemaal per jaar doet, was dat toevallig de dag waarop haar vader begraven werd. Niemand had haar dat laten weten! Haar stiefmoeder schijnt nadien naar Canada verhuisd te zijn, waar haar dochter met een Canadees getrouwd is.

Volgens familie van moeders kant heeft Adri, die altijd een bijzonder evenwichtig

meisje is geweest, zich bewonderenswaardig goed aangepast aan alle moeilijke situaties in haar leven. Zij geeft haar kinderen een prima opvoeding en is een uitstekende huisvrouw.

In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken kwam haar naam voor als steuntrekster vóór 1944; in die van de politie kwam zij niet meer voor.

129.

1930 – C.

Leeftijd: 5 en 2 j.

Moeder *Florisse* (R.K.), 23 jaar oud, bewoonde met haar twee kinderen een net onderhouden kamertje in een volksbuurt. Zij was de oudste uit een groot schippersgezin, scharrelde vroeg met jongens, had op haar zeventiende jaar, zeer tegen de zin van haar familie, verkering gekregen met schipper Florisse, die op 24-jarige leeftijd reeds een zgn. grote staat bij de politie had.

Zij forceerde een huwelijk toen zij zwanger van hem bleek te zijn. Zij waren nauwelijks drie jaar getrouwd of Florisse verliet haar. Hij had reeds lang omgang met andere vrouwen, zij met andere mannen. Zij stond geheel onder invloed van een buurvrouw, een jonge weduwe, door wie zij zich liet overhalen tot cafébezoek. Vooral nadat de scheiding was uitgesproken werd zij steeds losbandiger. Zij raakte aan de drank, kwam midden in de nacht thuis in gezelschap van mannen, die zij meenam naar binnen. Toen zij in de zomer van 1930 in verband met een bevalling in het ziekenhuis lag en het kind per advertentie reeds voor zijn geboorte bleek te hebben afgestaan, vond de zuster van maatschappelijk werk hierin aanleiding een onderzoek naar haar gezinsomstandigheden in te stellen. Zij vernam van buren niets dan klachten en rapporteerde deze aan de Voogdijraad. Bang geworden door dreigementen van ontzetting uit de voogdij over de andere kinderen, die twee en vijf jaar oud waren, beloofde de moeder beterschap. Er volgde een ondertoezichtstelling, die na vier jaar werd beëindigd, toen zij hertrouwd was en door het hervonden evenwicht ook de kinderen een behoorlijke verzorging gaf.

De eerste jaren van het toezicht had zij de kinderen in een R.K. tehuis uitbesteed en werkte voor het kostgeld. Telkens bleef zij echter in gebreke met de betaling en dan werden haar de kinderen soms thuis gestuurd of zij werd geprest om afstand van haar kinderen te doen, hetgeen zij niet wilde.

Thans, achttien jaren later, is de vrouw nog geheel van streek, zodra zij verhaalt van de wijze waarop zij indertijd werd achtervolgd met het dreigement haar kinderen te zullen verliezen. Zij was daarom tenslotte „uit nood" getrouwd met een man, vijftien jaar ouder dan zij, alleen om aan geld te komen om de schulden aan het tehuis, waar de kinderen verpleegd werden, af te doen en de kinderen weer bij zich te nemen.

Al is zij nog steeds blij dat zij toen die stap deed terwille van de kinderen, het huwelijk met die man werd geen succes. Hij kwam uit een „vreemd" milieu, waarin krankzinnigheid voorkwam. In de oorlog werd deze man „zo raar" (hij deed niets dan „versuft in een stoel zitten en vieze taal uitslaan"), dat moeder Florisse hem, uit angst voor erger, de deur uitzette. Zij vertelt, triomfantelijk, blij te zijn dat toen ineens gedaan te hebben, omdat hij nu „nog steeds werkloos" blijkt te zijn.

Daar zij niet kon tegen alléén-zijn, knoopte zij weer spoedig een nieuwe band aan met een oude schipper, die een paar huizen verder een kamer had. Sinds een paar jaar drijft zij nu twee huishoudingen: één voor haar kinderen, de andere voor deze schipper. Zij wil niet met hem trouwen, omdat zij beweert dan in conflict te komen met haar kinderen.

De oudste van de kinderen, die volgens moeder erg op zijn vader lijkt, is een moeilijke jongen en gauw in verzet. In de oorlog werkte hij bij Fokker, waar hij vier jaar bleef. Hij bezocht de ambachtsschool en leert nu voor monteur.

De jongste is een vlot, gemakkelijk meisje, „met net zo'n aard als ik heb", zegt

moeder. Zij werkt op een atelier en heeft verkering met een varensgezel. Zij is streng Rooms-Katholiek, in tegenstelling tot moeder en zoon, die niets meer aan hun geloof doen.

Moeder en kinderen Florisse komen in de politie-administratie of de gegevens van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken niet voor.

130.
1934 – Sr.
Leeftijd: 15 j.

De moeder van *Kees* was een joodse vrouw, de dochter van een Italiaanse vader en Duitse moeder. Zij was zeer onevenwichtig, zeer emotioneel en in haar gehele gedrag voor Hollandse begrippen „overdreven". Sinds haar veertiende jaar woonde ze in Holland. Met de enige zuster, die ze had en die in Italië was achtergebleven, bestond geen contact. Zij huwde op haar zeventiende jaar met een ruim twintig jaar oudere man, een weduwnaar, een wijnkopersknecht, die meestal onder invloed van sterke drank was. Er werden drie kinderen geboren, waarvan de ene imbeciel was. Het huwelijk was slecht. Zij werd tot driemaal toe door haar man in de steek gelaten. Ook de kinderen kwamen, toen zij veertien en vijftien jaar oud waren, in opstand en vroegen hulp bij de kinderpolitie om het huis uit te kunnen.

De vijftienjarige dochter klaagde er toen voornamelijk over, dat haar moeders enige belangstelling uitging naar geld en dat zij haar het leven in haar betrekking zuur maakte als zij een andere betrekking wist, die meer geld opbracht. Toen het meisje, dat toestemming kreeg om intern te gaan dienen, haar kleren thuis kwam halen, had moeder alles overgoten met een bijtende vloeistof!

Uit berekening ging moeder kort na de echtscheiding samenleven met een gepensionneerd Indisch militair, een zedelijk laagstaand mens (hij was homosexueel). Uit de samenleving met hem, die tien jaar werd voortgezet tot zij wettig huwden, werd Kees geboren. Toen Kees veertien jaar oud was stierf zijn vader na een beroerte. Zijn moeder, hoewel reeds 58 jaar oud, legde het meteen weer aan met een 32-jarige markthandelaar, vrijgezel, een beruchte homosexueel, die reeds enige gevangenisstraffen achter de rug had.

Over de ontwikkeling van Kees, die op zijn vijftiende jaar zodanig in opstand kwam tegen zijn moeder en de houding van zijn „stiefvader", die hem lastig viel door sexuele betastingen en stoeierijen, dat hij wegliep en daardoor in handen van de politie viel, is het volgende bekend. Zijn geboorte verliep normaal, maar toen hij een half jaar was had hij erge slijmhoest, toen hij een jaar was malaria, toen hij twee jaar was diphterie, waarna hij langere tijd in het ziekenhuis werd verpleegd en waar t.b.c. werd geconstateerd. Tot zijn negende jaar lag hij bij perioden in een sanatorium. Vanaf zijn negende jaar bezocht hij de openluchtschool. Hij leerde vlot en graag en was op school gezien. Men vond hem een spontaan, eerlijk en werkzaam kind. Toen hij met zijn veertiende jaar van school af kwam was hij een min, onuitgegroeid ventje met een zeer kinderlijke inslag. Het schoolhoofd hielp hem aan een betrekking bij de Burgerwacht. Hij voelde zich daar zeer op dreef. Hij deed boodschappen, repareerde fietsen voor de commandant e.d.

Op zekere dag ging hij er echter op een van die fietsen vandoor. Het idee om van huis weg te lopen had reeds lang in zijn hoofd rondgespookt. Toen hij het plan echter had uitgevoerd en zichzelf in handen van de politie had gespeeld door om nachtverblijf te vragen, had hij van de diefstal van de fiets veel spijt en ging uit eigen beweging de commandant alles vertellen.

Kees werd door de kinderrechter op vijftienjarige leeftijd voorwaardelijk ter beschikking van de regering gesteld. Gedurende de eerste twee toezichtjaren werkte Kees als AKO-jongen aan het station, later als liftboy in een hotel. Van dit hotel kwamen er klachten, die moeder aan de gezinsvoogd overbracht, dat hij levensmiddelen wegnam. Kees verzocht daarop zelf of hij in een tehuis of gesticht mocht

worden geplaatst. Hij hield het thuis niet langer uit. Daarop kwam hij voor enige tijd in het observatiehuis en vervolgens werd hij, daar men een zeer gunstige indruk van hem kreeg, in een pleeggezin geplaatst. Hij werd weer te werk gesteld in een hotel en volgde tevens een kellnerscursus. Op zijn achttiende jaar kreeg hij verkering en bracht al zijn vrije tijd door in het huis van zijn meisje, waar hij reeds geregeld kwam, omdat zijn meisje een zusje was van een vriend. Dit milieu had volgens de gezinsvoogd geen goede invloed op Kees. Hij begon om maar de „grand seigneur" te kunnen spelen te knoeien met geld. Hij ging des avonds veel te laat naar bed, kon daardoor des morgens nooit op tijd opstaan en was steeds te laat op zijn werk. De gezinsvoogd en ook de kinderrechter onderhielden hem hierover, doch meestal zonder blijvend resultaat. Het toezicht werd beëindigd in 1939, toen Kees ondertrouwd was.

Thans, in 1949, deelt Kees, die gelukkig getrouwd is en dol op zijn twee kinderen van acht en vijf jaar is, mee, dat hij in zijn moeder steeds de schuld heeft gezien van de ellendige jeugd, die hij gehad heeft. Vanaf het moment, dat hij in het observatiehuis was, waar hij het „fijn" vond, heeft hij dan ook geen contact met haar willen hebben, ook al schreef ze brief op brief dat ze hartaanvallen had, wel gauw dood zou gaan en hem weer wilde zien. Hij nam het haar erg kwalijk, dat zij hem telkens bedroog: bv. toen hij van school af was moest hij naast zijn werk voor moeder werken bij een melkhandel en alle verdiensten aan haar afgeven, omdat zij het altijd deed voorkomen dat zij anders geen cent had. Later lichtte een buurvrouw hem in dat zij al die tijd van de steun trok.

Kees heeft zijn moeder dan ook, zolang zij leefde, niet weer gezien. De laatste vijf jaren van haar leven woonde zij alléén en teruggetrokken. Ze werd op het laatst nog R.K. en correspondeerde met een Pater over al haar zonden. Ze stierf met een portretje van Kees in haar handen. Door het overlijden van zijn moeder heeft Kees ineens contact gekregen met een halfbroer uit moeders eerste huwelijk, die bakker is. Kees is enthousiast over dit contact, dat hij nu getrouw aanhoudt.

Over zijn beroepsontwikkeling deelde hij mee, dat hij tot 1943 in hetzelfde hotel werkzaam was, maar toen gedwongen werd naar Duitsland te gaan, waar hij tot zijn geluk in zijn eigen vak terecht kwam in een groot hotel. De oorlog duurde hem echter te lang, hij wilde terug naar vrouw en kinderen en wist als enige van een groep Hollanders begin 1945 de grens over te komen. Na de oorlog werkte hij eerst in een mess van de Canadezen, daarna in een restaurant, vervolgens in een hotel in Limburg en tenslotte werd hij kellner bij de grote vaart. Dit reizen en trekken bevalt hem op de duur niet. Hij ziet zijn gezin te weinig en zoekt daarom weer werk aan de wal. Zijn eisen zijn echter hoog. Hij slaat zijn eigen capaciteiten hoog aan, noemt zichzelf een „voortreffelijke kellner".

Het gezin is Ned. Herv. Hij en zijn vrouw hebben zich laten dopen, ook de kinderen zijn gedoopt.

Noch in de administratie van de politie, noch in die van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt Kees voor.

131.
1939 – C.
Leeftijd: 14 en 13 j.

Het gezin *Gerritsen* (R.K.) bestond uit man, vrouw en dertien kinderen. Vader Gerritsen, ongeschoold arbeider, was een man van wie in het gezin niets uitging. Hij was slap, onttrok zich aan elke verantwoordelijkheid en was in moeilijkheden ruw en onbesluisd. Moeder, een zwakke vrouw, was veel ziek en stierf in 1927, toen de oudste 23, de jongste vijf jaar oud was. Moeders moeder kwam de huishouding doen, maar kon het op de duur niet aan en droeg de zorgen over aan de oudste nog ongetrouwde dochter. Dit negentienjarig meisje, dat op haar zestiende jaar

reeds ongehuwde moeder was, maar haar kindje had weggegeven, was wispelturig en onbetrouwbaar en sloeg haar broertjes en zusjes om het minste of geringste.

Vader Gerritsen verzocht daarom in 1930 aan de Gem. Dienst voor Sociale Zaken om hulp. De drie jongste kinderen van resp. twaalf, tien en acht jaar werden toen ondergebracht in een kinderhuis, de ouderen, vijf meisjes en één jongen, van dertien tot twintig jaar, werden onder toezicht gesteld. Van dezen werden de drie oudste meisjes in interne betrekkingen geplaatst. De jongen van zestien jaar, die zeer dwars en lastig was, werd, na een verblijf van drie maanden in een observatiehuis, in een tehuis voor werkende jongens geplaatst. In de daaropvolgende jaren werden ook de twee jongste meisjes, *Christina* en *Maria*, veertien en dertien jaar, in opvoedingsinrichtingen ondergebracht, omdat zij reeds jong met jongens scharrelden en vader op dit tweetal geen oog kon houden. Nauwelijks was dit tweetal weg of een van de oudere dochters, die in betrekking was, kwam als ongehuwde moeder met een baby bij haar vader wonen. Ook de broer, die in het tehuis voor werkende jongens was geweest, kwam weer thuis, nadat hij om een meisje, met wie hij niet mocht omgaan, een poging tot suïcide had gepleegd.

In 1933 werd de gezinsvoogdij over de kinderen beëindigd, ook over Christina en Maria, die inmiddels geen van beiden meer in de inrichtingen waren. Christina had er een ontzettende tijd gehad en zegt nu, dat het aan de sfeer in de inrichting lag, dat zij zich hoe langer hoe zieker ging voelen en tenslotte plm. een jaar met pleuritis moest liggen. Toen zij beter was kwam zij in huis bij een tante, bij wie ook Maria was. Omdat zij het bij die tante niet prettig hadden, verzochten zij zelf in 1934 reeds weer om gezinsvoogdij en stonden tot zij huwden nog onder toezicht. Zij bleven eerst bij de tante en gingen later in betrekking.

Op haar achttiende jaar is Christina gehuwd met een banketbakkersleerling, die na enige jaren eigen baas werd in een goede zaak. Zij kreeg het, in vergelijking met vroeger, financieel ruim. Christina, die geen kinderen kreeg, concentreerde zich op haar neefjes en nichtjes, voor wie zij altijd aan het naaien en breien of aan het zorgen is om hun moeders te ontlasten. Christina hangt in haar gedachten zeer aan haar eigen moeder, wier lieveling zij meent geweest te zijn; haar vader neemt in haar gevoel geen plaats in. Zij zegt, dat zij daarom nu het meest houdt van haar broer Jan, die precies hetzelfde karakter heeft als haar moeder: „altijd met en voor zijn kinderen in de weer, altijd bezorgd dat ze te kort komen"! Jammer genoeg heeft hij geen goed huwelijk (zijn vrouw is een slons en erg onverschillig) en zijn werk als taxichauffeur bevredigt hem niet.

Christina heeft vóór de oorlog eens *f* 8.500,— in een loterij gewonnen. Behalve dat zij daarvan toen voor zichzelf een uitzet heeft gekocht, heeft zij in de eerste plaats haar broer Jan geholpen, maar verder alle oudere broers en zusters ook laten meedelen.

Maria, op haar negentiende jaar gehuwd, bewoont, in tegenstelling tot Christina, met haar gezin een uitgewoonde oude etagewoning in een volksstraat. Zij kan de huishouding slecht aan, omdat zij er nog naaiwerk bij moet doen daar haar man als fabrieksarbeider te weinig verdient. Er zijn twee kinderen van tien en drie jaar. De oudste, een nerveus type, is reeds geruime tijd bij de grootouders van vaders kant, omdat het kind haar „te veel" werd. Haar man is ook zeer nerveus; hij deed vóór de oorlog eens een poging tot zelfmoord.

In de oorlog hebben zowel Maria's als Christina's echtgenoot drie jaar in een concentratiekamp gezeten, omdat zij op Schiphol, waar zij werkzaam waren, stelselmatig kolen stalen.

Het contact tussen Christina en Maria is gering. Hoewel Christina haar zuster ruim een jaar geleden geregeld in de huishouding kwam helpen hebben zij elkaar sindsdien niet meer gezien. Er is een zekere verkoeling ontstaan, waardoor werd niet bekend.

Met de vader, die hertrouwd is, hebben geen van beiden meer contact. Vader was in de oorlog pro-Duits, de oudste zoon was bij de landwacht, de twee jongste

broers zijn bij de N.S.K.K. geweest. De jongste sneuvelde in Duitsland.

Op de oudste zoon na zijn alle ouderen hun geloof trouw gebleven, (één is in een klooster); de jongeren, van Christina af, doen geen van allen meer aan het geloof.

Maria en Christina kwamen niet voor in de politie-administratie of de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken.

GRONINGSE PLATTELAND

132.
1930 – Sr.
Leeftijd: 17 j.

De zeventienjarige *Fokko* (Geref.), op één na de oudste uit een landarbeidersgezin met zeven kinderen, viel in Januari 1930 in handen van de politie wegens mishandeling van een zestienjarige jongen, die hij in een vechtpartij stompen op het hoofd had toegebracht. Een maand later werd er terzake van erfvredebreuk proces-verbaal tegen hem opgemaakt door de politie, die door een boer was gewaarschuwd, omdat een groep jongens zich om twaalf uur des nachts op zijn erf had bevonden en een raam van de boerderij had opengeschoven om te zien of het dienstmeisje, waarmee ze een grap wilden uithalen reeds in bed lag. (Zie ook no. 72.) De jongens behorende tot dit groepje werden kort daarop door de kinderrechter tot een geldboete veroordeeld en tevens onder toezicht gesteld.

Fokko kwam onder „dominee" te staan. Fokko, een jongen, die op school een slechte naam had, omdat hij lui was en zich altijd in gezelschap van jongens bevond, die verkeerde dingen uithaalden, gedroeg zich gedurende de twee jaren dat hij onder toezicht stond goed. Hij werkte steeds bij dezelfde boer en bracht zijn vrije tijd veelal thuis door.

Thans, in 1950, blijkt het volgende:

Fokko, die reeds dertien jaar getrouwd is, woont nog in hetzelfde dorp. Hij heeft door gezinsuitbreiding zijn eigen boerenhuisje geruild met het iets grotere ouderlijke huis. Deze ruil was Fokko's ouders ook zeer naar de zin. Zijn vader, die politiek delinquent was, werd in het interneringskamp zenuwpatiënt en is sindsdien verschillende keren in een zenuwinrichting verpleegd, de laatste keer nog gedurende een heel jaar. Hij heeft nu in Fokko's huisje, dat aan de rand van het dorp ligt, op een grote afstand van het op één na laatste huis, meer rust. Vader is afkomstig uit een nerveuze familie: een zuster stierf in een krankzinnigengesticht. Vader zelf was altijd een enorme driftkop. Hij had dikwijls conflicten. Als landarbeider trok hij van de ene boer naar de andere. In de oorlog, toen men op het dorp een N.S.B.-burgemeester had, liet hij zich evenals vele anderen inpalmen voor een baantje, waarvan hij vroeger nooit gedroomd had. Drie van zijn zoons zijn toen ook N.S.B.-er geworden. Fokko en zijn jongste broer echter niet. Fokko is kerks. Hij is een harde werker. Van des morgens vijf tot des avonds acht uur zit hij op de dorsmachine. Hij was vijf jaar bij dezelfde boer, maar is sinds enige tijd als los arbeider in dienst bij een andere boer, die dichter bij zijn tegenwoordige huis woont. Zijn gezinsleven is goed. Hij heeft vijf kinderen. In zijn vrije tijd blaast hij ook nog trompet en repeteert met het dorpsmuziekcorps.

Uit de administratie van de politie blijkt, dat Fokko in 1948 een proces-verbaal kreeg terzake van diefstal van een kruiwagen. De aangifte van de diefstal bleek echter meer het gevolg te zijn van strubbelingen met zijn werkgever en zijn vader, die toen tijdelijk bij hem inwoonde. Hij werd niet verder vervolgd.

Armlastig is Fokko nooit geweest.

Volgens inlichtingen van de gemeente-secretarie is er noch op het gedrag van Fokko's vrouw, noch op dat van een van Fokko's broers of zusters (behalve dat enkelen N.S.B.-er waren) ooit iets aan te merken geweest.

133.
1930 – Sr.
Leeftijd: 15 j.

Jacob was de vijfde uit een gezin van zeven kinderen (Geref.) Hij werd in Rotterdam geboren. Zijn vader kwam uit een Gronings boerenarbeidersgezin, een wat eigenaardig gezin, waarin geestesziekte voorkwam. Hij had zijn zinnen er op gezet om te varen. Gedurende tien jaar woonde zijn gezin in Rotterdam. Moeder kon er echter nooit wennen. Op zekere dag kreeg zij het zo benauwd, dat zij weigerde om langer in Rotterdam te blijven. Ook hield zij het aan boord van het schip niet uit. Het gehele gezin keerde toen terug naar het Groningse dorp. Vader werd daar fabrieksarbeider en voldeed als zodanig zeer goed.

Hij was echter een eigenaardig mens, zeer vroom, met bijzondere opvattingen over opvoedingsproblemen. Hij was afkomstig uit een „vreemd" gezin, waarin veel krankzinnigheid voorkwam.

Toen Jacob veertien jaar oud was en juist van school af kwam, stierf zijn vader. Jacob werd op dezelfde fabriek, waar zijn vader gewerkt had, als fabrieksjongen aangenomen. Hij kreeg daar twee kornuiten met wie hij in en na fabriekstijd telkens samen was. Op een avond, kort na het overlijden van zijn vader, liep hij met zijn vrienden (zie ook: Lubbe, no. 31) langs de weg, toen een hunner het idee opperde om in de boerderij van boer K., waar hij vroeger gewerkt had en die nu op reis was, een kijkje te gaan nemen. Zij drongen het huis binnen, scharrelden in de kelder rond, aten enige augurken op en gingen in de wei op koeien rondrijden.

Toen de boer des avonds laat thuis kwam en een grote ravage aantrof deed hij aangifte van inbraak en de jongens werden gegrepen. Jacob werd twee maanden later door de kinderrechter tot een geldboete veroordeeld en onder toezicht gesteld. Een opzichter op de fabriek, die zijn vader goed had gekend, werd gezinsvoogd en vervulde een vaderlijke rol. Hij beschouwde Jacob als een van zijn eigen zoons. Het toezicht duurde een jaar. Gedurende dat jaar bezocht Jacob geregeld een avondschool en gedroeg zich verder goed.

Thans, in 1950, blijkt het volgende: Jacob, die altijd moeite heeft gehad om tegen zijn twee jaar oudere broer op te kunnen — zijn broer was flink, hij zelf maar klein van stuk — had altijd het gevoel deze te moeten overtroeven, greep daardoor dikwijls te hoog en mislukte daardoor telkens. In de oorlog ging hij in Duitsland werken. Sinds het einde van de oorlog schijnt hij zijn weg gevonden te hebben. Hij is een melkzaak begonnen, die nu goed loopt. Hij rijdt de hele dag met een melkwagen en vindt dit prettig. Nadat hij drie jaar verloofd was geweest met een meisje uit het naastbijgelegen dorpje, is hij met haar getrouwd. In afwachting van een woning wonen zij elk echter nog bij hun ouders in. Jacob woont nu nog bij zijn moeder, die samenwoont met haar oudste, ongehuwde dochter en een achterlijk kind, een mongool.

De naam van Jacob komt niet voor in de administratie van politie of Gem. Dienst voor Sociale Zaken. In het dorp staat hij goed aangeschreven.

134.
1932 – Sr.
Leeftijd: 16 j.

Wobbe, de negende van dertien kinderen, was zestien jaar toen hij onder toezicht werd gesteld, nadat hij als boerenknecht onder het hooien met een zevenjarig dochtertje van een vast arbeider ontucht had gepleegd.

Zijn vader, timmermansknecht, maar meestal werkloos, was ernstig drankmisbruiker en afkomstig uit een nerveuze familie. Zijn moeder, afkomstig uit een gezin, waarin geestesziekte en criminaliteit voorkwam, was een slordige huisvrouw.

Noch vader, noch moeder gaf enige leiding aan de kinderen. Wobbe viel de eerste levensjaren niet op door bijzonder gedrag. Op zijn vierde jaar begon hij echter erg angstig te worden, hij droomde hardop, gilde soms en praatte in zijn slaap.

Op school kon hij behoorlijk meekomen. Zijn gedrag was er goed. Men noemde hem vriendelijk en gewillig. Zo verdraagzaam als hij op school was, zo onverdraagzaam was hij evenwel thuis. Altijd had hij ruzie met zijn oudere broer.

Op zijn twaalfde jaar kwam hij van school om bij een boer te gaan werken. Reeds dadelijk werd bemerkt dat hij snoepte. Zijn werkgever onderhield hem hierover dikwijls. Hij ontsloeg hem echter eerst na het bovengenoemde misdrijf. De predikant ter plaatse, die zijn gezinsvoogd werd, achtte aan het eind van het eerste jaar verlenging der ondertoezichtstelling niet nodig. Het gehele jaar had hij gewerkt bij een boer in een naburig dorp, die geen enkele klacht over hem had.

Thans, achttien jaar later, blijkt Wobbe, die zeer tevreden was over de wijze waarop hij destijds werd aangepakt, gehuwd te zijn en met vrouw en drie kinderen een nieuw gebouwd huisje in zijn geboortedorpje te bewonen. Hij staat zeer gunstig bekend als hoofd van het gezin en als burger. De burgemeester heeft hem kort geleden zelfs voorgedragen voor een belangrijke gemeentepost, doch Wobbe voelde er niet voor, omdat zijn tegenwoordige werk hem te goed beviel. Hij is nl. monteur, nadat hij gedurende twaalf jaren bij dezelfde boer als landarbeider was geweest. In de winteravonden, vooral in de oorlog, leerde hij er voor. Toen hij na de oorlog voor zijn examen geslaagd was, kon hij direct bij een baas komen, die een monteur voor landbouwwerktuigen nodig had. Hij is nu zulk een expert, dat hij ook telkens voor karweitjes in Friesland en Zeeland wordt gevraagd.

Sinds dertien jaar is Wobbe gehuwd met een vrouw uit een naburig dorp. Hun oudste kind, een jongetje van elf jaar, is een zorgenkind: moeilijk, ongedurig en heeft tegenzin in school. Als hij niet op reis is, werkt Wobbe elke avond van acht tot negen uur met zijn zoontje samen, in de hoop dat zijn volgende rapporten beter zullen worden. Hij hoopt, dat het kind kan doorleren en geen landarbeider behoeft te worden. In de overige vrije tijd knutselt en timmert Wobbe.

Nu en dan komt hij bij zijn familie. Al zijn broers en zusters zij nu gehuwd en wonen in de buurt. Alleen de broer, op wie hij in leeftijd onmiddellijk volgde, leeft niet meer. Hij stierf toen Wobbe veertien jaar was. Dat was juist de broer, die hij indertijd zoveel plaagde. Zijn overlijden heeft diepe indruk op hem gemaakt.

Wobbe noch zijn vrouw zijn godsdienstig. Van politiek hebben zij een afkeer.

In de administratie van politie en Gem. Dienst voor Sociale Zaken komt Wobbe's naam niet voor.

135.
1934 – Sr.
Leeftijd: 14 j.

De veertienjarige *Koenraad* (N.H.), de vijfde uit een fabrieksarbeidersgezin met zeven kinderen, viel in handen van de politie, nadat hij met een dertienjarige jongen van school een serie winkeldiefstallen had gepleegd. Om beurten gingen zij een winkel binnen, vroegen de winkelier om iets dat hij van achteren moest halen en lichtten dan de lade. Het geld versnoepten zij, zij kochten er sigaretten voor of gingen er van naar een voetbalmatch. Koenraad had tevoren nooit aanleiding tot ernstige klachten gegeven, hij was alleen wat druk en lawaaierig, slenterde veel langs de weg en spijbelde, toen hij nog op school ging, wel eens. Hij kon nl. slecht leren en vond het op school vervelend. Over zijn vriendje daarentegen waren steeds veel meer en veel ernstiger klachten geweest. Dit kind kwam bovendien uit een slecht milieu, Koenraad uit een goed gezin. Beide jongens werden onder toezicht gesteld; Koenraad onder toezicht van een grossier, die elke veertien dagen met kruidenierswaren bij Koenraads ouders aan de deur kwam.

Koenraad, die juist van school gekomen was en nog niet werkte, werd door zijn gezinsvoogd in overleg met de vader bij een boer geplaatst. Hij kwam echter nooit op tijd op zijn werk en werd spoedig ontslagen. Ander werk was er in die tijd niet te vinden. Men nam de jongen ook niet graag, omdat hij bekend was als „wat bijzonder", „niet erg geschikt" voor degelijk werk. De gezinsvoogd bemiddelde voorlopig, dat hij herhalingsonderwijs zou volgen. Na één jaar werd het toezicht beëindigd, omdat hij zich goed gedroeg en zijn ouders, die flinke mensen waren, ook zonder toezicht bereid waren met de gezinsvoogd overleg te plegen. De gezinsvoogd kenden zij nl. reeds lang als vertrouwde. Hun wederzijdse ouders waren reeds met elkaar bevriend geweest.

De omgang met het vriendje werd radicaal verbroken. Koenraad paste vrij goed op. In de loop van 1936 vond hij ook werk bij een boer en bleef daar jaren achtereen. In de oorlog ging hij vrijwillig naar Duitsland, waar hij twee en een half jaar in een cementfabriek werkte. Hij werd er evenwel ontslagen — om welke reden is onbekend — en ging, in 1943 in zijn dorp teruggekeerd, aan het werk op een houtzagerij. In die tijd kreeg hij verkering met een meisje uit de stad, dat evenwel niet deugde, een slechte invloed op hem had en hem tenslotte voor een Duits militair in de steek liet. Na de oorlog kreeg hij verkering met een meisje uit een naburig dorp. Om met haar te kunnen trouwen werd hij Gereformeerd. Nu hij een jaar getrouwd is verzucht hij: „het valt niet mee om getrouwd te zijn, het vrijgezellenleven beviel mij toch beter!" Zijn werk op de zagerij, waar hij nu reeds zeven jaar is en samenwerkt met een broer en drie anderen, bevalt hem echter wel. Hij hoopt er te kunnen blijven. Met zijn vader, die sinds 1947 weduwnaar is en nog steeds — sinds 30 jaar reeds! — werkzaam is op de fabriek waar hij vlak naast woont, heeft hij vrij regelmatig contact. Enige steun bieden hij en zijn vrouw de vader evenwel niet. Deze laatste, die zeer eenzaam is, klaagde dan ook over het geringe plezier dat hij van zijn zoons, vooral van Koenraad, ondervindt. Aan zijn gehuwde dochters heeft hij veel meer.

De naam van Koenraad kwam in de administratie van de politie en de Gem. Dienst voor Sociale Zaken niet voor.

136.
1934 – C.
Leeftijd: 9 j.

Leidus, de jongste van vijf kinderen uit een landarbeidersgezin (zonder godsdienst), was negen jaar toen hij onder toezicht werd gesteld. De aanleiding hiertoe was een diefstal. Met een vriendje ging hij na schooltijd dikwijls naar de werkplaats van een schoenmaker. De schoenmaker was een bekende figuur in het dorp. Hij had geregeld jongens in zijn werkplaats, die daar vrij mochten rondneuzen. Hij nam het heel gemakkelijk op, liet de kinderen er ook wel eens alleen. Leidus en zijn vriendje hadden op zekere dag afgesproken om een gulden uit de la van de werkbank weg te nemen. Zij stalen dat geld op het moment dat de schoenmaker de deur uitging. Ze kochten er elk een zaklantaarntje van.

De schoenmaker deed aangifte bij de politie. De hoofdonderwijzer werd gezinsvoogd. Hij liet de jongens geregeld na schooltijd bij zich komen om te horen of ze zich goed gedragen hadden. Het toezicht duurde vijf jaar lang. Leidus had nl. weinig leiding thuis. Zijn ouders werkten beiden op het land, gingen voor dag en dauw van huis, kwamen pas laat weer terug. De kinderen aten altijd bij buren. De moeder van Leidus was een nerveuze vrouw, vroeger als dienstbode stal zij eens *f* 25,—, na de geboorte van het tweede kind werd zij zenuwpatiënte. Zij is toen een paar maanden in een zenuwinrichting verpleegd. De oudste zoon leek erg op moeder, hij was zeer prikkelbaar en heerszuchtig. Vooral Leidus als jongste had van hem veel te lijden.

Leidus werd, nadat hij van school was gekomen en het voorstel van zijn gezinsvoogd om door te leren had afgeslagen, ook landarbeider. In zijn militaire diensttijd leerde hij in Utrecht zijn tegenwoordige vrouw kennen. Hij ging in de Arbeidsdienst, moest naar Duitsland, heeft daar veel rondgezworven, nam tenslotte dienst bij de „Luftwaffe" en werd dientengevolge na de bevrijding als politiek delinquent gedetineerd en in de N.O.-polder te werk gesteld. Einde 1946 kwam hij vrij. Hij vond toen via het Arbeidsbureau werk als fabrieksarbeider in Utrecht. Hij is getrouwd. Met zijn gezin — er is reeds één kind — bewoont hij een moderne arbeiderswoning. Niettegenstaande de goede woongelegenheid en de vrij ruime verdiensten kan Leidus moeilijk wennen in „Holland". Hij en zijn vrouw, die eveneens van Groningse boerenafkomst is, hebben voortdurend heimwee naar het Noorden. Leidus heeft met allen, behalve met zijn oudste broer, goed contact. Ook zijn gezinsvoogd zoekt hij nog geregeld op als hij in het dorp komt.

In de gegevens van de politie komt Leidus voor als politiek delinquent. Zijn vrouw komt er niet in voor. In de administratie van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken zijn zij niet bekend.

137.
1936 – Sr.
Leeftijd: 16 en 17 j.

Tonko en Edo kwamen uit een bakkersgezin met vier kinderen (N.H.). Zij werden tegelijkertijd berecht en onder toezicht gesteld, nadat zij op een Zondagmiddag met een stel andere jongens twee meisjes op onzedelijke wijze hadden betast en daarna in een greppel gegooid.

Het gezin waartoe deze jongens behoorden was gunstig, dat waartoe de meisjes behoorden daarentegen zeer ongunstig. De meisjes woonden nog slechts kort in het dorp, de gezinnen der jongens reeds van generatie op generatie. De vader van Tonko en Edo was bestuurslid van enkele dorpsverenigingen. Zijn loopbaan was zeer wisselend geweest. Hij was vroeger incasseerder van een bouwvereniging, dáárvoor kweker, nog eerder winkelier. Hij had tijden gekend waarin hij zóveel verdiende dat hij een auto kon kopen en ook tijden waarin hij financiële zorgen had en zelfs door de gemeente ondersteund moest worden. De moeder, twee jaar ouder dan vader, kwam uit een nerveuze familie; zij was zelf zeer nerveus en anaemisch.

Tonko was een zeer gevoelige jongen. Hij werd thuis door zijn broers „ons dienstmeisje" genoemd, omdat hij alles voor moeder deed en liever in de huishouding werkzaam was dan op school, waar hij maar matig mee kon komen. Tonko had zich langzaam ontwikkeld, was vooral laat met praten en tanden krijgen, was druk en beweeglijk en slaapwandelde. Hij had een zwakke gezondheid, wekenlang vertoefde hij in een gezondheidskolonie.

Edo daarentegen was onverschillig en robust, wat driftig soms, maar over het algemeen van goed gedrag. Tonko en Edo kwamen tegelijk van school af. Beiden werden in naburige dorpen intern bakkersknecht. In hun eigen dorp waren zij lid van een jongelingsvereniging van de kerk, die zij geregeld één avond per week bezochten en de weekenden brachten zij thuis door. Na het voorgevallene mochten zij enige tijd niet meer naar hun eigen dorp, hun bazen hielden hen streng onder contrôle. De predikant van hun eigen dorp, die als toezichthouder was aangesteld, stond geregeld met hun bazen in contact. Het toezicht duurde een jaar. In die tijd was er geen enkele klacht. Beide jongens bezochten in de loop van het jaar geregeld de catechisatie. Na afloop sprak de gezinsvoogd zo onopvallend mogelijk met hen, doch de jongens begrepen steeds waarom het ging.

Zowel Tonko als Edo bleven zich ook later steeds goed gedragen. Tonko heeft het steeds wat moeilijker in het leven gehad dan Edo. Hij had veel tegenslag door ziekte. Tonko woont weer in zijn geboortedorp. Gedurende de zeven jaren dat hij

als bakkersknecht steeds bij dezelfde bakker werkzaam was, had hij last van een maagzweer. Zijn dokter adviseerde hem een ander vak te nemen, omdat het bakkersvak slecht voor zijn gezondheid was. Hij kwam toen in zijn eigen dorp bij de P.T.T. terecht, eerst als hulpbesteller, later als besteller in vaste dienst. Dit werk bevalt hem goed. Hij heeft er naast verschillende liefhebberijen. Een daarvan is het kerkkoor. Verder is hij kerkeraadslid. Door zijn huwelijk met een dochter van een arbeider uit hetzelfde dorp kreeg hij weer belangstelling voor het kerkelijk leven, nadat hij er enige jaren niets aan gedaan had. Tonko heeft in de oorlog zijn werk bij de P.T.T. kunnen voortzetten. Hij behoefde niet naar Duitsland. Zijn huwelijk is goed, al lijden Tonko en zijn vrouw er beiden onder, dat zij kinderloos blijven. Edo, wiens huwelijk met een dochter van een kerkeraadslid, door zijn vroegere gezinsvoogd werd ingezegend, heeft nu één kind. Doordat hij een bijzonder flinke vrouw heeft getroffen, gaat het hem erg goed. Ook hij gaf het bakkersvak op, nadat hij een paar maal van baas veranderd was en werkte in de oorlog op een distributiekantoor. Ook hij ontkwam aan werk in Duitsland. In 1948, toen de distributiewerkzaamheden beëindigd waren, zette hij een kruidenierszaak op in een plattelandsplaatsje. Zijn vrouw helpt hem. De zaak floreert.

De verstandhouding met eigen en schoonfamilie is goed.

In de administratie van de politie of de Gem. Dienst voor Sociale Zaken komen geen van beiden voor.

138.
1936 – C.
Leeftijd: 17 en 11 j.

Het gezin *Landman* (zonder godsdienst) bestond uit vader, moeder en vier kinderen, twee zoons en twee dochters. Alleen de laatste twee, Meta en Mieneke, resp. zeventien en elf jaar oud, werden onder toezicht gesteld nadat de vader wegens het plegen van ontucht met Meta gevangenisstraf had ondergaan.

De gezinsvoogd, de dokter in het dorp, beschreef vader Landman als een bijzondere figuur. Hij noemde hem een man „van groot formaat", groot van omvang, fors en stoer, handig in het zaken doen, goed in het organiseren, prima van verstand, maar even groot in het bedrijven van eigenaardige dingen, zeer brutaal, heftig en agressief. Landman was afkomstig uit een heel arm gezin met een stiefmoeder. Hij had een nare jeugd, ging vroeg van huis, begon zijn loopbaan als matroos. Hij kwam al varende in Amerika, werkte zich daar op in de scheepsbouw, trad in dienst bij een transportonderneming en kwam, toen hij er veel verdiend had, in zijn Groningse dorp terug om er een vrachtdienst voor eigen rekening op te zetten. Deze dienst floreerde dadelijk. Hij huwde een oppervlakkig, vrolijk plattelandsmeisje. In de maanden dat Landman voor zaken naar het buitenland ging zette zij de bloemetjes buiten. Landman zelf leefde er in het buitenland ook op los en was dit leven zo gewend, dat hij in Holland ook geregeld in de stad prostituées opzocht. Als hij thuis kwam leek het echter altijd goed. Voor ieder bracht hij dan grote cadeaux mee.

Meta, een vroegrijp meisje, was jong aan het flirten. Zij raakte ontelbare malen verloofd met studenten. Zij was in de stad in betrekking. Daar was het ook, dat haar vader haar opzocht om ontucht met haar te plegen. De gezinsvoogd plaatste Meta in een betrekking waar zij streng toezicht had. Tot haar meerderjarigheid ging het goed. Daarna werkte zij in een hotel, vervolgens werd zij verpleegster, op haar 24e jaar huwde zij met een rijke zakenman. Zij woont thans in een badplaats in het Westen van het land. Zij heeft geen kinderen. Bij haar familie komt zij zelden meer.

Mieneke, een aardig kind met een goed karakter, had het veel moeilijker dan Meta, doordat zij zich altijd geweldig weerde tegen de vader, die ook haar steeds wilde lastig vallen. Haar gezinsvoogd bemiddelde om haar veilig te stellen dat zij

steeds bij een oom en tante ging slapen, maar toen zij van school (M.U.L.O.) kwam, ging zij uit zichzelf toch weer helemaal thuis wonen om haar moeder. Ze was erg op haar moeder gesteld. Van toen af was er echter telkens ruzie tussen Mieneke en vader. Op zekere dag schopte hij haar zelfs het huis uit. Zij kwam toen bij haar gezinsvoogd om onderdak vragen. Zij mocht meteen blijven als dienstmeisje. Dit wekte weer de ergernis van vader op, die dienstmeisje „te min" vond. Mieneke echter vond het heerlijk in het doktershuis en beviel uitstekend. Na een jaar mocht ze niet langer. Vader haalde haar thuis. Haar moeder was toen erg ziek en stierf. Van het moment af dat zij alléén was met haar vader had ze geen rust. Aanhoudend viel hij haar lastig. Zij liep weg naar kennissen. Maar op een dorp was het erg moeilijk om een schuilplaats geheim te houden. Vader kwam er achter, schreef dreigbrieven. In die tijd riep zij zelf de kinderrechter te hulp. Zij was toen achttien jaar oud. Haar gezinsvoogd was er niet meer. Het was in 1943; hij had moeten onderduiken. Een doktersvrouw uit een nabijgelegen dorp werd gezinsvoogdes. Zij had er echter weinig aan. Daar zij het voor haar kennissen niet langer doenlijk vond steeds lastig gevallen te worden door haar vader, vertrok zij naar Duitsland om daar te werken. Een jongen uit het dorp, met wie ze verkering had, werkte er ook. Hij was echter N.S.B.-er. Na de bevrijding werd haar verloofde als politiek delinquent geïnterneerd; zij zelf aanvankelijk niet, omdat zij geen lid van de N.S.B. was geweest. Haar vader echter, die in de oorlog allerlei illegale werkzaamheden had gedaan, wist te bereiken dat ook zij gedetineerd werd. Einde 1946, onmiddellijk nadat zij beiden vrij waren, zijn zij getrouwd. Mieneke's man is timmerman. Op het dorp zijn beiden erg gezien. Haar man heeft daardoor goed werk. Zij hebben nu een zoontje en bewonen met hun gezinnetje een deel van een kleine villa. Het leven is hun nooit lastig gemaakt na deze internering. Ieder was hen behulpzaam. Hoewel in hetzelfde dorp woonachtig, beschouwt Mieneke haar vader als lucht. Zij wil hem niet meer kennen. Sinds hij hertrouwd is valt hij van zijn kant Mieneke echter niet meer lastig. Met haar eerste gezinsvoogd heeft zij geregeld contact. In hem ziet zij een soort vader. Zij heeft veel steun aan hem, is daardoor en door het goede huwelijksleven dat zij heeft in staat haar ellendige jeugd wat te vergeten.
Met Meta correspondeert zij geregeld. Haar gehuwde broers, die in de omgeving wonen, ziet zij geregeld.

Aan de jongste broer echter, die af en toe bij haar vader blijkt te komen, heeft zij kort geleden gezegd, dat hij bij haar niet meer hoeft te komen zolang hij contact onderhoudt met haar vader.

In de administratie van de politie en van de Gem. Dienst voor Sociale Zaken kwamen de namen van Meta en Mieneke niet voor.

SUMMARY.

PROBATION AND ITS RESULTS.

In the Netherlands, child probation was legally introduced in 1922. Since then the Juvenile Court Judge, introduced in the same year, appoints a probation worker, occasionally trained, but more frequently a lay person, for cases in which a child is in danger of being physically or mentally damaged by his parents. The parents failing to follow the directions given by the probation worker jeopardize their parental rights.

The probation worker thus has a kind of authoritative function. He has the preventive function of saving the child from a more serious condition; and a therapeutic function introducing him and his family to a new way of life.

The Juvenile Court Judge recruits the probation workers from all classes and all ages, from men and women. Most of them are volunteers, some are paid. In the course of time hundreds of volunteers have devoted their energy and spare time to child probation work. Their supervisors are the Juvenile Court Judges themselves, the professional probation officers or the committee people of the associations of probation workers, but in many cases, especially if they do not belong to an association, or if they are living in rural districts at some distance from the Juvenile Court Judge, they are without any supervisors at all. On the whole, they have their own way of working and differ in technical aspects and the degree of awareness and insight.

At first the Juvenile Court Judges put thousands of children under probation. They did not see problems clearly and thought the functioning of the probation system a success as long as there were plenty of enthousiastic volunteers available. As time went on volunteers were not so easily available nor did one feel sure about the type of case that really could be helped best by the probation method rather than by institutional treatment or other methods.

At the celebration of the 25th anniversary of the probation law the Dutch Association of Pro Juventute initiated a study in order to get information about the essential problems felt by the probation workers and the probationers themselves and about the results thus far attained.

Following the desire of Pro Juventute the research was then done in an urban and a rural area: in Amsterdam and rural Groningen. It was to be a follow-up study and the years 1930—1936 were chosen. Thus we had about 15 years after the probation period in which the ex-probationers' careers were followed up.

The results of this study are written up in the following 9 chapters.

I.

CONCEPTION AND APPLICATION OF PROBATION.

In the first chapter an historical description is given of the etablishment of probation up to the present time. During the first decade, 1922—1932, probation was differently applied in all districts: in some frequently, in others rarely, in the cities more than in rural districts. During the second decade a tendency grew towards more uniformity, but at the same time there were many arguments about the purpose and possibilities of the measure. There have been arguments about the boundary between probation and other child protecting measures, the ages of the children for which probation was most useful and the effectiveness of putting only *one* child or *all* the children in the same family under probation. These problems have not yet been solved nor is there uniformity in the application of the measures. The problems, however, which in the beginning had been discussed only on a *juridical* basis are now seen as *psychological.*

In order to demonstrate the differences as to conception and application the figures available at the Central Statistical Office at the Hague were reproduced.

II.

METHOD OF INVESTIGATION.

A careful analysis is made of the statistical figures, first of the whole period from 1922 to 1950, in order to determine whether the chosen years 1930—1936 would be wholly representative of all years, and second, of all districts, in order to see whether Amsterdam and the rural area of Groningen would represent cities and rural districts in general. In the years 1930—1936 e.g. there was not such an increase of the number of cases as before and after this period. Thus either the years nor the districts appeared to have representative value. Therefore our findings have a bearing only on the two investigated areas during 1930—1936.

The sum total of ex-probationers in these two areas during the period 1930—1936 amounted to about 1000. From this number 15 % (in the

rural area 35 %) was taken. A stratified sample was drawn, representative of sex, age and type of case (delinquent or non-delinquent, family or individual case).

We got ultimately 242 ex-probation cases. Of these the case records kept at the children's magistrates' offices were studied. Then new data were gathered by interviewing the ex-probationers, their parents and former probation workers. The interviewing was done according to the casework method. In every interview the same points were discussed and later registered, in order to gather comparable data.

III.

EVALUATION OF THE CASE RECORDS.

The reports which were used by the Juvenile Court Judge for making his decisions were analyzed and evaluated from the viewpoint of the present adjustment of the ex-probationers. The reports written by the probation workers for the Juvenile Court Judge were evaluated in the same way.

IV.

THE PROBATION WORKERS.

One hundred and sixteen probation workers have been interviewed. First inquiries have been made as to their social background, education and motivation for taking on the work. Sociologically there was a difference between the probation workers in Amsterdam and in Groningen. The Groningen workers were the leading village residents whereas the Amsterdam workers were recruited from all classes. Psychologically there was a difference too. The rural probation workers accepted the task because they felt an obligation to the community and its burgomaster. They carried it out till the end. The city probation workers, however, took on the work because of a personal need, originating in an unhappy youth, the loss of a loved relative, dissatisfaction in career, identification with an admired person, etc. They often did not continue the work. Second the actual work and techniques were studied. In both areas there appeared to be a lack of insight in the feelings of resistance which every probationer and his family have. Nothing was done to break through these feelings systematically.

Those probation workers who had had a proper training showed some advantages as to the approach: accuracy, regularity, planning and tact. This was stressed by the ex-probationers themselves. Probation workers recruited from other professions, whose discipline was thought to be suited, e.g. teachers, did not show better results.

The case studies led to the conclusion that probationers who respond best to the influence of probation were those who were ready to recognize the role which the probation worker could play in their life situation.

Results of the success of probation appeared to depend on these main factors:

1. The choice of the voluntary probation worker by a trained social worker who knows what qualities are needed or, in a rural area, what communal group-feelings are required.
2. The choice of the personality which conforms best with the personality of the probationer (e.g. not a weak, submissive person in a case of a boy who detests his father just because of these traits).
3. The choice of a probation worker who fits the rôle he has to play in the family group, e.g. a fatherly or motherly person.

V.

THE INFLUENCING PROCESS.

The probation worker's function is fulfilled if he is able to break through all the probationers' and his family's feelings of resistance to change. In order to get to know more about these feelings a study was made of the different processes of resistance activated by the authoritative situation of probation (after being accused by a neighbour, after continuous threatening by a parent, by the attitude of the judge during the court session, after having been placed in a remand home or observation centre, etc.). One of the findings was that in reality a feeling of resistance often tended to grow out of the authoritative setting because the probationer had suffered from an authoritative father or mother. Another finding was that a cohesive family group was the most effective aid for the probation worker.

Analyzing the changes which were obtained it appeared that only the symptoms of delinquency and neglect, which brought the cases to court, had been stopped. A fundamental change was seldom brought about.

VI.

THE EX-PROBATIONERS.

Sociologically our group of ex-probationers showed great similarity with other groups of juvenile delinquents and pre-delinquents as studied by William Healy, the Gluecks and others.

The Amsterdam ex-probationers have been compared with a similar group of cases sentenced by the Rotterdam Juvenile Judge in about the same period, studied by a Dutch lawyer Schenk. His findings resemble ours in that the major part of the families to which the ex-probationers

belonged, was made up of neurotic and/or delinquent parents and had become non-cohesive.

Although the ex-probationers thus showed some typical traits it appeared to be very difficult to classify them psychologically into different types. The collected material was too rough and sketchy. Only a superficial classification appeared to be possible: the families were classified into: 1. cohesive, 2. non-cohesive, and 3. neglecting; the children into: 1. "normal", 2. "socially inadaequate" (neglected, spoilt, rebellious), 3. "individually inadaequate" (neurotic, psychotic, psychopathic, mentally defective).

After having correlated these family "types" with the "types" of children, the socially inadaequate ones appeared to belong significantly more to the "neglecting families" than the others.

Several attempts were made to get a classification to be used with regard to the susceptibility to treatment by probation. These attempts have failed. Thus ultimately the classification has been made which was used bij Healy in his study New Light on Delinquency and its Treatment (1939).

VII.

THE EX-PROBATIONERS' CAREER AND AFTER-CONDUCT.

Taking into account the environment from which the probationers had come the picture of their course of life can not be called unfavourable. The careers of the ex-probationers, who come from the lower classes, have been compared as to their careers with people whose life-histories were studied by Charlotte Bühler. She stated that a career is measurable in several aspects (dimensions). We chose 5 of these "dimensions" to measure the ex-probationers' progress or failure, namely: 1. his relationship towards his parental home, 2. his marriage, 3. his disciplinary attitude towards his own children, 4. his work adjustment, 5. his social after-conduct.

The high occurrence of the ex-probationers' unusual behavior in reconciliation with their families struck us, (most of them were found back in their own environment), courting, fighting for parents' consent to marry, their own parental rôle which reversed from what they had endured themselves as children from their own parents. The male ex-probationers showed some unexpected progress in their employment thanks to the opportunities which the war allowed: work abroad, experience and knowledge which otherwise they would not have obtained and well-paid jobs after the war was over.

The marriages of the female ex-probationers were contracted at an exceptionally young age. Nearly all were married, but an exceptionally great number were later divorced. The marriages of the male ex-probationers were contracted at a later age, more in conformity with the general figures, and there were fewer divorces. A great number, however, were bachelors.

As to the after-conduct, 29 % had police-records following probation time. Of this 29 % the greater part committed only minor offences (political crimes during war time or black marketing) while the smaller part became real criminals.

VIII.

THE STATISTICAL RESULTS.

In order to arrive at an objective picture three referee's A, B and C were asked to study each case and to evaluate it on the following aspects:

I. Suitability of probation as a method of treatment,
II. Change of the probationers' behavior during probation,
III. Change of the parents' attitude during probation,
IV. The prognosis at the end of the probation period,
V. The skill and ability of the probation worker,
VI. The type of the family group,
VII. The personality of the probationer,
VIII. The influence of probation on the later attitude of the parents,
IX. The work adjustment of the probationer,
X. The relationship between the probationer and his parental home,
XI. The probationer's marriage,
XII. The probationer as an educator of his children,
XIII. The probationer's after-conduct in social life,
XIV. The techniques used by the probation workers.

For each of these fourteen aspects every scorer had to choose independently one answer from a prescribed set. Table 33 on page 271 shows for every aspect:

a. the observed frequency distribution of the admitted answers for every scorer. The differences between these distributions were always sufficiently large to preclude any necessity of testing;
b. the observed frequencies of simultaneous scores for every pair of scorers and every answer, with their expectations on assumption of zero second order association in the concerning 2×2 tables;
c. the observed frequencies of simultaneous scores of all three scorers for every answer, with their expectations on assumption of zero third order association in the concerning $2 \times 2 \times 2$ tables.

The differences between observed and expected frequencies were tested in the usual way for the 2 × 2 tables and with a special technique, not yet published, for the 2 × 2 × 2 tables. Significance at the 5 % level is indicated by an asterisk. It was remarkable that the scorers agreed relatively well on the factors regarding success or failure in life (IX-XIV), but disagreed a good deal on all the other aspects, some of which could be traced.

The main statistically significant findings are the following:

1. There was a positive correlation between the suitability of the cases for probation (I) and the prognosis (IV).
   This prognosis, however, conformed better with the results in later life (X—XIV) than with the suitability.
2. There was no correlation between the abilities of the probation workers (V) and later results, but there was between the abilities and results attained during probation (II and III). The referees agreed that a certain technique had been used in many instances; the kind of "technique" most frequently applied was that of an educational guide, a children's friend or a police-agent (XIV).
3. There was a positive correlation between the results accomplished with the probationers and those attained with the parents during probation. The results attained *during probation* did not show, however, any correlation with the *later* results.
4. In cases (the more complicated ones) entrusted to professional probation workers the later results appeared to be less favourable than in cases entrusted to lay probation workers.
5. Probationers whose parents were divorced showed less success in later life than the others.
6. Long term probation cases showed more failures than short term probation cases.
7. Neither age nor sex nor the fact of having been put on probation individually or together with others of the same family showed any difference as to the later results.
8. No difference could be demonstrated between the results in Amsterdam and rural Groningen.

IX.

CONCLUSIONS AND FUTURE LINES FOR PRACTICAL WORK.

The study ends with giving suggestions for future probation work for its organisation and techniques in the Netherlands.

LITTERATUURLIJST

Bauer, A. J. H. De openbare arbeidsbemiddeling gedurende de bezettingstijd (1940—1945), diss. Amsterdam 1948.

Beard, B. B. Juvenile probation (an analysis of the case records of 500 children, studied at the Judge Baker Guidance Clinic and placed on probation in the Juvenile Court of Boston), Am. Sociol. Series 1934.

Boeles, A. C. J. A. Grenzen bij het Instituut der burgerrechtelijke gezinsvoogdij, Maandblad voor berechting en reclassering, p. 34—38, 1923.

Boer, J., Kamphuis, M. en Nijhof, A. C. Maatschappelijk Werk op het platteland, Groningen 1949.

Brink, T. v. d. Eerste resultaten van een statistische analyse van de loop der geboortecijfers in Nederland, 1949.

Bühler, Ch. Der menschliche Lebenslauf als psychologisches Problem, Leipzig 1933.

Dillewijn, E. van De gezinsverpleging, resultaten van een enquête, Maandblad voor berechting en reclassering, p. 89 e.v., 1939.

Glueck, Sheldon en Eleanor One thousand Juvenile Delinquents, Cambridge 1934.

Glueck, Sheldon en Eleanor Criminal careers in retrospect, New York 1943.

Groenman, Sj. Onderzoek naar de levensomstandigheden der bevolking van plattelandsgedeelten, dl I, Staphorst 1948.

Heek, S. van Stijging en daling op de maatschappelijke ladder, Leiden 1945.

Healy, W. New light on delinquency and its treatment, New Haven 1939.

Hesselink, M. N. Onderzoek naar oud-verpleegden van het Observatiehuis der Heldringgestichten te Zetten, Tijdschrift voor Strafrecht LIII 1943.

Hofstee, E. W. Het Oldambt, Groningen 1938.

Jongh, G. T. J. de Het wezen der gezinsvoogdij, Maandblad voor berechting en reclassering, p. 183—188, 1930.

Kamphuis, M. Wat is „social casework"?, Groningen 1950.

Knuttel, W. P. C. De grenzen der gezinsvoogdij, Maandblad voor berechting en reclassering, p. 189 e.v., 1942.

Koekebakker, J. Patronaat en gezinsvoogdij, diss. Leiden 1941.

Kruyswijk-Hamburger, R. S. C. De resultaten van de opvoeding ingevolge de kinderwetten. Publicatie van de Nederlandse Bond tot Kinderbescherming no. 25, 1920.

Lewin, Kurt Frontiers in group dynamics: concept, method and reality in social science; social equilibria and social change, Human Relations, New York 1947.

Overwater, J. De ondertoezichtstelling, Maandblad voor berechting en reclassering, p. 201 e.v., 1930.

Pro Juventute De resultaten der gezinsverpleging van misdadige kinderen door Pro Juventute Rotterdam 1899—1923, Rotterdam 1924.

Rümke, H. C. Levenstijdperken van de man, Amsterdam 1947.

Salomon, Philip Emotional maturity. Am. West. Med. Surg. 2, 12—15, 1948.

Saul, Leon J. Emotional maturity; the development and dynamics of personality, Philadelphia 1947.

Schenk, W. Wangedrag van kinderen, diss. Utrecht 1935.

Servatius, A. H. Onderzoek onder de oud-verpleegden der Vereniging „Kinderzorg" te Zwolle, 1907—1947, Hattem 1949.

Suermondt, G. L. De resultaten van het Rijksopvoedingswezen, Tijdschrift voor Strafrecht XXXV (p. 299—347), 1925.

Tibout, P. H. C. Over het onderzoek en de behandeling van kinderen met afwijkend gedrag, diss. Amsterdam 1950.

Uxem, A. van De grondslagen van de plattelandssamenleving, 1950.

Vries, J. de De samenwerking tussen beroepskrachten en vrijwilligers in het maatschappelijk werk, Tijdschift voor Maatschappelijk Werk, p. 36, 1950.

Waldfogel, S. The frequency and affective character of childhood memories, Psych. Monogr., No. 291, 1948.

Werk, B. v. d. Buitengewoon onderwijs en kinderbescherming, Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk, p. 57, 1950.

Wijngaarden, H. R. Hoofdproblemen der volwassenheid, diss. Utrecht 1950.

Ydo, M. G. Plezier in het werk, diss. Leiden 1947.